

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Г. В. САМОЙЛЕНКО,
О. Г. САМОЙЛЕНКО

**НІЖИНСЬКА
ВИЩА ШКОЛА
В ЖИТТЄВИХ ТА ТВОРЧИХ
ДОЛЯХ ЇЇ ВИПУСКНИКІВ**

**Том 2
1920–2020**

Ніжин
2020

УДК 378(477.51)(092)
С17

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 14 від 30.06.2020 р.

Рецензенти:

Никоненко П. М. – доцент, радник ректора Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, заслужений працівник освіти України, кандидат філологічних наук;

Луняк Є. М. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Самойленко Г. В., Самойленко О. Г.

С17 Ніжинська вища школа в життєвих та творчих долях її випускників. Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2020. Т. II. 1920–2020. 463 с.
ISBN 978-617-527-227-5
ISBN 978-617-527-229-9

У книзі вперше в історичній послідовності подані нариси про відомих випускників Ніжинської вищої школи, представників найрізноманітніших спеціальностей від першого випуску 1826 року і до нашого часу, в житті і творчості яких важливу роль відіграв навчальний заклад, а вони в свою чергу прославили його своєю творчістю.

Книга адресована всім, хто цікавиться історією вищої школи України.

УДК 378(477.51)(092)

ISBN 978-617-527-227-5

ISBN 978-617-527-229-9

© Г. В. Самойленко,
О. Г. Самойленко, 2020
© НДУ ім. М. Гоголя, 2020

*Ніжинський
науково-педагогічний
інститут (1920-1921)*

*Ніжинський інститут народної
освіти (1921-1930)*

*Ніжинський інститут
соціального виховання
(1930-1933)*

**ГЕРМАНОВИЧ
ОЛЕКСАНДР ІЛАРІЄВИЧ**

*(08.03.1896–06.08.1973) –
вчений-філолог, мовознавець,
випускник Інституту народної освіти
1922 р.*

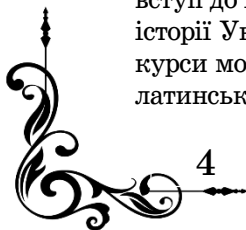
Одним із найскладніших періодів функціонування Ніжинської вищої школи був 1918–1919 роки, коли йшов відхід старого і встановлення нового революційного, коли влада під різними прапорами змінювала одна одну протягом місяців. Саме у такий складний час і опинився у Ніжині Олександр Германович, який народився у Білорусі у селі Радіонівка Мстиславського повіту Могильовської губернії у селянській родині.

Попередніми його навчальними закладами було Мстиславське духовне училище та Могильовська духовна академія. У своїх спогадах Олександр Германович писав: "Коли я поступив в інститут (в 1916 році на передодні Великої жовтневої революції), на мене надзвичайне враження справила бібліотека, зустрічі з живими професорами В. І. Резановим, І. Семеновим, В. Ляскоронським, П. Тихомировим, І. Турцевичем, П. Заболотським, І. Добіашем, О. Грузинським, В. І. Петром (класиком, композитором, теоретиком...). (Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів (1920–2010) Ніжин, 2015. С. 49).

Але перший рік навчання змінився революційними потрясіннями, кінцем Першої світової війни, появою білих і червоних, синіх і зелених, військ гетьманського уряду і німців, денікінців і петлюрівців, більшовиків і махновців. Хто тільки не займав Ніжин і не поселявся в інституті, виганяючи з нього студентів і викладачів. Були й супутні цьому явища: холод, нестача харчів, дорожнеча, карткова система.

Керівництво інституту намагалось організувати роботу інституту, йшла розмова і про його репрофілювання. І все ж поступово життя налагоджувалося.

Після першого курсу Олександра Германовича забрали до армії, і в інституті він з'явився у 1919 році. Згідно розробленого на той час Меморандуму у навчальному плані передбачалося вивчення на І–ІІ семестрах предметів енциклопедичного спрямування: вступ до філософії, енциклопедії математики, біологічних наук, наук суспільно-економічних та спеціальних предметів: вступ до порівняльного мовознавства, вступ до історичної науки, вступ до вивчення літератури, загальний курс історії України, загальний курс історії української літератури, практичні курси мов: української, російської, німецької, французької, англійської, латинської, грецької. Рекомендувався трудовий метод навчання зі

збільшенням практичних занять. Передбачалося написання курсових робіт в кожному семестрі із завершальною дипломною на випускному.

О. Германович згадував, як на першому курсі він писав у проф. В. І. Резанова курсові роботи: "Домострой" і "Баратинський". У великому захопленні він був від факультативних лекцій про Л. М. Толстого та систематичних, багатогодинних лекцій про І. С. Тургенєва. "Мені здається, що це було краще, ніж компелятивні наші мірки з програми; згадував Олександр Іларієвич значно пізніше. – Ми слухали творчі курси". (Там само, с. 49). І це було найголовніше для подальшого осмислення літератури.

Олександр Германович отримав хороші знання в інституті, бо читали лекції і проводили заняття досвідчені професори, які володіли великими знаннями з предметів, що вони читали. Не завжди все це належно сприймалося, бо змінився контингент, а для підготовленого О. Германовича це була велика школа знань.

Закінчив О. Германович інститут у 1922 році. Поступив він у Ніжинський історико-філологічний інститут князя Безбородька (1875–1919), вчився у Ніжинському науково-педагогічному (1920–1921), а завершив навчання у Інституті народної освіти (1921–1930). Протягом 1923–1931 років працював вчителем російської мови та літератури в школах Білорусі, Смоленській та Московській областях.

Після закінчення аспірантури у Науково-дослідних інститутах мовознавства у Москві та Ленінграді (1930–1934) викладав російську мову у Казахському, а потім у Новгородському учительському інститутах (1934–1938). А 1938 року Олександр Германович після захисту кандидатської дисертації переїхав у Сімферополь у Кримський педагогічний інститут і почав працювати на кафедрі російської мови, читав навчальні курси історії літературної мови, старослов'янської мови, мова творів письменників тощо.

Основна увага науковця була звернена на вивчення частин мови, зокрема на вигук, в осмисленні якого було ним розроблено немало нового, про що свідчить його стаття "Междометие как часть речи", що опублікована в журналі "Русский язык в школе" (1941, №2).

У зв'язку з наближенням у роки Великої Вітчизняної війни до Криму фашистів О. Германович разом з інститутом переїхав у Дагестан, де працював у місцевому інституті до 1944 року. Повернувшись після звільнення Криму від окупантів, він продовжив завідувати кафедрою російської мови у Сімферопольському педагогічному інституті до 1956 року.

У цей час О. Германович цілеспрямовано працював над темою "Вигук", надрукував в інститутському науковому збірнику статті: "Звукоподражания и звукоподражательные слова русского языка" (1947, т. 12), "Синтаксис междометий и их стилистическое значение" (1949 (1948), т. 14), "Богатство и величие русского языка" (1949). У своїх статтях учений уперше розглянув вигуки у різних напрямках – у змістовому, словотворчому, синтаксичному і формально-інтонаційному.

У 1916 році Олександр Германович захистив докторську дисертацію на тему: "Междометия и звукоподражательные слова русского

языка", яка була затверджена ВАК Кабінету міністрів СРСР у 1962 році і присуджена йому ступінь доктора філологічних наук. А згодом у 1965 році вчений отримав диплом професора.

Олександр Іларієвич продовжував поглиблювати основну проблематику попередніх досліджень, опублікувавши статті у різних періодичних наукових виданнях: "Междометие в стиле М. Е. Салтыкова-Щербина". (Мовознавство та літературознавство. Київ, 1964), "Звуковые жесты" (Вопросы теории и языка. Ленинград, 1969), "К вопросу об интонации звукоподражательных слов" (Ученые записки МГПИ, 1969) та інші, а також посібник для вчителів "Междометия русского языка" (Київ, 1966).

Проте О. Германович не окреслював свою науково-дослідну роботу лише вигуком. Він опублікував статті про інтер'ективацію фразеологізмів, про досвід аналізу мови, стилю і поезики віршів О. Пушкіна, народні приказки тощо.

Знання вченим декількох мов, зокрема, давньогрецької, латинської, польської, білоруської давало йому можливість читати курси з історії літературної мови, слов'янського та класичного мовознавства, початки якого він отримав ще у Ніжині.

Як педагога його цікавила мова художніх текстів різних письменників, стилістика мови, ораторське мистецтво, методика викладання в школі російської мови та літератури, які так необхідні були для майбутніх учителів.

Місцева газета "Кримська правда" писала: "Сотні вчителів виховав О. І. Германович. По всьому Криму і далеко за його межами працюють вихованці проф. Германовича, між яких є чимало кандидатів і докторів наук. Немає у нашій області такого учителя словесника, який би не знав О. І. Германовича, не звертався до нього за допомогою і порадою" (15.03.1956).

Відгуки аспірантів та висока якість їх робіт під час захисту свідчать про велику віддачу їх керівника у напрямку якісної підготовки вчених вищої школи. Його випускники стали помітними у науці і практичній діяльності у вищій школі.

У 1972 році Кримський педагогічний інститут був перетворений у Сімферопольський державний університет ім. М. В. Фрунзе. На жаль, О. І. Германовичу не довелося тут довго працювати у новому статусі. Але він багато приклав зусиль, як науковець та викладач, щоб його визнаний інститут став університетом. Праця вченого була відзначена орденом "Знак Пошани", медаллю "За трудову відвагу" та іншими нагородами. В пам'яті сучасників він залишився як визначний педагог і науковець.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2015; Булахов М. Г. Германович Александр Илариевич. Восточнославянские языковеды: библиографический словарь. Минск, 1977. Т. 2. С. 154–155; Сидоренко Е. Н. Александр Илариевич Германович: очерк жизни и научной деятельности. Симферополь, 1996. С. 32.

**ЄВФИМОВСЬКИЙ
ВОЛОДИМИР СТЕПАНОВИЧ**

*(1899–1942) – український архівіст,
краєзнавець та археограф, дослідник
історії України XVII–XVIII ст.
Випускник Ніжинського інституту
народної освіти в 1922 р.*

Володимир Степанович Євфимовський народився в селі Берестовець Борзнянського повіту у родині псаломщика православного приходу. Як і батько, освіту здобував за духовним саном, початкову – в Чернігівському духовному училищі (1908–1913 рр.), а середню – в Чернігівській духовній семінарії (1913–1918 рр.). Але від духовної кар'єри Володимир відмовився і у 1918 р. вступив до одного з кращих закладів початку ХХ ст. – Ніжинського історико-філологічного інституту. Зі встановлення в Україні влади більшовиків Історико-філологічний інститут був реорганізований в Науково-педагогічний, а невдовзі й у Ніжинський інститут народної освіти. Незважаючи на зміну назви, інститут зберіг свою профільність і високий рівень підготовки завдяки якісному професорському складу, який залишався в своїй більшості з дореволюційних часів. Власне, в період Української революції до предметів підготовки фахівців були віднесені кілька українознавчих курсів, які і викликали найбільший інтерес у Володимира Степановича. В. Євфимовський розпочав своє наукове студіювання з історії України доби Гетьманщини під керівництвом відомого українського дослідника, професора Г. Максимовича, який високо оцінив кандидатську роботу свого учня – "Суди і покарання на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст.": "Работу свою автор написал на основании очень обширной литературы по этому предмету, а также на основании источников, именно – актовых книг различных судебных урядов ... В результате автор дал весьма ценное и интересное исследование по такому интересному и мало разработанному вопросу ... Признаю работу студента Евфимовского прекрасною во всех отношениях" [О. Коваленко, А. Острянка]. Після завершення навчання на історичному відділенні факультету професійної освіти в 1922 р. Володимир нетривалий час працював у Ніжинському повітовому статистичному бюро, а восени цього ж року за рекомендацією свого вчителя вступив до аспірантури секції історії України Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури і мови при НІНО. З переїздом Г. А. Максимовича наприкінці

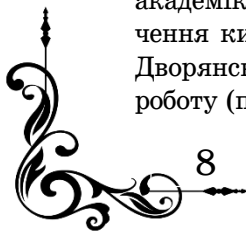
1923 року до Сімферополя молодий вчений порушив клопотання про переведення до аспірантури Науково-дослідної кафедри історії України при Харківському інституті народної освіти. Незважаючи на позитивне рішення кафедри, ухвалене у січні 1924 р., Наркомосвіти в особі Наукового комітету Укрголовпрофпросвіти не затвердив його, пославшись на її "перегруженість" [О. Коваленко, А. Острянка].

В 1923–1926 рр., одночасно з навчанням, працював ніжинським окружним інструктором Чернігівського губернського архівного управління, архівним регістратором, завідувачем бібліотекою та кабінетом наукових занять, завідувачем рукописним відділом. Улітку 1923 року Євфимовський брав участь в архітектурно-археологічних дослідженнях видатної пам'ятки давньоукраїнської культури XI ст. – Спасо-Преображенського собору в Чернігові, які проводила група науковців на чолі з Миколою Макаренком та Іполитом Моргилевським. З часом допомагав завідувачу 2-м Чернігівським музеєм Петру Смолічеву в упорядкуванні та каталогізації експонатів. У серпні 1923 р. Володимир Степанович пройшов курси з архівознавства, влаштовані Київським центральним історичним архівом. З метою залучення студентської молоді до краєзнавчих студій 1924 року за його ініціативи при Інституті народної освіти в Ніжині було створено історико-архівний гурток.

Але найбільш плідно Володимир Степанович працював архівістом Чернігівського губернського історичного архіву. "У своїй архівній праці В. С. Євфимовський, – у лютому 1925 р. засвідчив керівник Чернігівського губернського архівного управління В. В. Дубровський, – виявив серйозну науково-історичну підготовку, любов та знання архівної справи й організаційний хист; приймав безпосередню участь у всіх науково-культурних зачіпаннях Губарху (виставки, досліді, гуртки і т.ін.), а також вів науково-історичні розвідки з власної ініціативи" [Коваленко О., Острянка А.]. У цей час Володимир

Степанович став одним із лідерів краєзнавчого руху в губернії, активним учасником Чернігівського наукового товариства, що об'єднувало науковців, студентів і старшокласників міста, познайомився з Олександром Грушевським, а згодом і з академіком Михайлом Грушевським, який у липні 1924 р. відвідав Чернігів. З січня 1925 року В. Євфимовський почав співпрацювати з Науково-дослідною кафедрою історії України, що діяла в Києві при Історичній секції Всеукраїнської Академії наук під головуванням Михайла Сергійовича. У червні 1926 р. академік схвально відгукнувся про молодого науковця, який за доручення київської кафедри займався описом актів XVII ст. колишнього Дворянського депутатського зібрання і виконав велику за обсягом роботу (понад 700 актів) дуже якісно.

Протягом 1924–1930 рр. В. Євфимовський співпрацював у якості позаштатного співробітника з Постійною комісією для складання історично-географічного словника українських земель, а в 1926–1929 рр. навчався в аспірантурі Науково-дослідної кафедри історії України у Києві. Темою наукового дослідження стала "Московські воєводи в українських містах у другій половині XVII ст.", що вимагало від науковця пошукової роботи в архівосховищах Києва та Москви. Як член Археографічної комісії ВУАН брав участь у підготовці I-го тому "Українського дипломатарію", до якого мали увійти автентичні документи Б. Хмельницького. У січні 1929 року на засіданні Науково-дослідної кафедри історії України вчений оприлюднив перші розділи своєї промоційної праці, підготовленої під керівництвом М. С. Грушевського. Як учня та послідовника Михайла Сергійовича молодого науковця взяла на оперативний облік ДПУ УРСР з кваліфікацією – "буржуазний націоналіст".

На межі 1920–1930-х рр. розпочалася нищівна боротьба з українським націоналізмом і, як наслідок, закриття низки академічних установ. У вересні 1930 року ліквідували і Київську науково-дослідну кафедру історії України, а аспірантів, що при ній навчалися, перевели до Харківського науково-дослідного інституту української культури ім. академіка Д. Багалія, де Володимир Степанович невдовзі захистив свою роботу й отримав звання наукового співробітника. Протягом 1930–1933 рр. (з 15 березня 1930 р. до кінця 1933 р.) працював на посаді вченого архівіста у Харківському центральному історичному архіві й деякий час викладав у місцевих вузах. Спільно з виконуючим обов'язки завідуючого архівом Віктором Барвінським підготував статтю "Всеукраїнський центральний архів стародавніх актів у Харкові", де вченими висвітлено історію архівосховища та описують його фонди. У 1932–1933 рр. В. Євфимовський працював асистентом з курсу джерелознавства в Інституті червоної професури у Харкові, але політизація учбового процесу, прийом виключно партійних слухачів, соціальне походження унеможливили подальшу роботу для безпартійного викладача. У пошуку подальшого працевлаштування Володимир Степанович переїхав до Російської Федерації, що, на думку низки дослідників, врятувало його від репресій, які зазнали українські історики. Кілька місяців Євфимовський (квітень–серпень 1934 р.) працював архівістом у Новгородському відділенні Ленінградського обласного архіву, а потім науковим співробітником відділу радянського будівництва Ленінградського обласного архіву Жовтневої Революції (з квітня 1935 р. – старшим науковим співробітником). У 1938–1939 рр. вченого запросили керувати практичними заняттями на архівних курсах Центрального архівного управління СРСР та на курсах з технімуму Ленінградського обласного архівного управління. З лютого 1939 р. Володимир Степанович перейшов на посаду наукового співробітника (з жовтня – старшого наукового співробітника) Центрального державного архіву народного господарства. Паралельно науковець викладав курс палеографії в Архівній школі у Ленінграді.

Наприкінці 1930-х рр. вийшли друком дві розвідки вченого – "Комитеты деревенской бедноты Ленинградской области" та "Волнения крестьян в удельных имениях Грузии в 1905–1906 гг."

У травні 1941 р. Центральний державний архів народного господарства був об'єднаний із Центральним архівом внутрішньої політики, культури і побуту та переформатований у Центральний державний історичний архів СРСР (у м. Ленінград). Під час німецько-радянської війни Володимир Степанович залишився в Ленінграді, але пережити блокаду і голод йому не вдалося – 5 січня 1942 р. В. С. Євфимовського не стало.

Література: Коваленко Олександр, Острянюк Андрій. Неопубліковані нариси Володимира Євфимовського з історії Чернігово-Сіверщини // Сіверянський літопис. 2006. № 4. С. 124–129; Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Євфимовський Володимир Степанович. Український історик, архівіст, активний учасник краєзнавчого руху 20-х років // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). К., 1991. С. 340; Коваленко О., Юркова О. Євфимовський Володимир Степанович // Українські архівісти: Біобібліогр. довідн. Вип. I (XIX ст. 1930-і рр.). К., 1999. С. 133–135; Юркова Оксана. Київська історична школа М. С. Грушевського: долі науковців // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. 1998. № 1/2. С. 263–281.

**ШТЕППА (ШТЕПА)
КОСТЯНТИН ФЕОДОСІЙОВИЧ
(КОСТЬ ТОДОСЬОВИЧ)**

*(1896–1958) – відомий український
історик-візантист, антикознавець,
етнограф, фольклорист, дослідник історії
церкви й класичної філології,
випускник Ніжинського інституту
народної освіти в 1921 р.*

Костянтин Феодосійович Штеппа народився у старовинному містечку Лохвиця Полтавської губернії (нині – Полтавська область) 3 грудня 1896 р. у родині місцевого православного священника Феодосія (Тодос) Єфремовича Штеппи (син німецького переселенця) та Неоніли Євдокимівни, доньки місцевого полтавського поміщика Є. Лобунського. Предки К. Штеппи мешкали у Бессарабії, але вже його дід – Єфрем (Єфреїм) Штеппа на запрошення князя Голіцина перебрався в Україну і найнявся до його відомого заповідника лісничим. Князь Голіцин опікувався Феодосієм, коли той залишився сиротою в ранньому віці: сприяв перехрещенню Феодосія з католицької віри у православну; підтримував його під час навчання у Полтавській духовній семінарії, після одруження допоміг у отриманні парафії в м. Лохвиці. "Я народився в маленькому українському містечку, а ріс в українському селі. Моєю материнською мовою була українська мова, хоча пізніше, у зрілі роки, я нею користувався мало: можливо тому, що за радянської влади ця мова стала офіційною, "казенною" мовою, користуватися якою стало обов'язково", – згадував К. Штеппа в еміграції [4]. У родині Феодосія Штеппи Кость був наймолодшою дитиною. Крім нього в родині підросло ще двоє старших хлопчиків – Микола і Вольдемар.

Освіту Кость Штеппа, як і більшість вихідців із духовного стану, здобув освіту в Полтавській духовній семінарії. Учителем історії в семінарії був відомий український історик Володимир Пархоменко, засновник і керівник Полтавського історико-археологічного комітету, члени якого проводили в Полтаві велику науково-пошукову та краєзнавчу роботу. Комітет займався пошуком і придбаннями для Полтавського давньосховища церковних старожитностей, давніх рукописів, друкованих праць з історії єпархії, різних історичних джерел у місцевих церковних і приватних архівах. До цієї роботи залучали й учнів семінарії. Семінаристи часто бували на засіданнях комітету, де виголошувалися доповіді з історії місцевих монастирів й окремих церков,

повідомлялося про надходження літератури до бібліотеки, предметів старовини тощо. У роботі комітету брав участь К. Штеппа, для якого це стало справжньою школою у формуванні молодого історика-науковця. Як згадував А. Норд, семінарист цікавився не тільки церковною літературою, але й працями Ч. Дарвіна. Під час однієї з перевірок у нього знайшли ці праці. Рада вчителів постановила виключити К. Штеппу з семінарії, але юнака взяв під захист священник: "... довго вів бесіди Владика з хлопчиком, дивуючись його розуму та на запитання директора відповів: – "Як це можна звільняти таких учнів? Цінувати їх треба, тільки треба давати правильний розвиток їх думці". Відтак Костянтина залишили у семінарії. Спілкування з відомими вченими, активне читання книг, вивчення мов (латинь, давньогрецьку, німецьку, французьку, англійську), формувала й розширювала горизонти молодого дослідника. Тому не дивно, що після закінчення семінарії він вирішив продовжити освіту в одному із світських закладів.

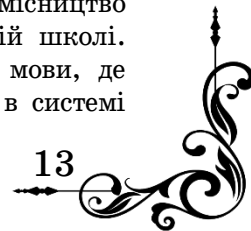
У 1914 р. після закінчення Полтавської духовної семінарії К. Штеппа вступив на історико-філологічний факультет Петроградського університету, що виглядало цілком логічно, враховуючи його інтерес антикознавства та історії християнства. Студентом Кость слухав лекції відомих викладачів, професорів Д. Введенського, С. Жебелева, Ф. Зелінського, В. Латишева, А. Нікітського, працював у семінарах грецької стилістики професора Томасова та римської стилістики професора П. Митрофанова. Швидко Костянтин Феодосійович став першим за успішністю серед студентів факультету й заявив про себе як про справжнього фахівця, знавця історії та культури античного світу. Але найбільшу роль у формуванні К. Штеппи як ученого відіграли його керівник, відомий російський учений професор Михайло Ростовцев, який у 1918 р. емігрував за кордон і викладав у Йельському університеті, та професор Павло Митрофанов, який завчасно помер у березні 1917 р. У Петрограді Костянтин потоваришував зі студентом Петербурзького історико-філологічного інституту Юрієм Озерським, членом Українського студентського союзу, впливовим діячем Української партії есерів, який мав помітний вплив на формування політичних вподобань Костя товариші разом відвідували засідання українського клубу в столиці, обговорювали політичні та соціальні проблеми тощо. Перша світова війна все активніше входила в життя суспільства, почалася чергова мобілізація, під хвилю якої потрапляли і студенти, тому в 1916 році К. Штеппа, не завершивши навчання на другому курсі університету, перейшов до військового училища. Можливо, на цей вибір вплинула загибель на фронті брата Миколи. Після закінчення короткого курсу військового училища, полишивши посаду помічника бібліотекаря в книгозбірні Міністерства фінансів, де він тоді працював паралельно з навчанням, К. Штеппа у чині прапорщика потрапив в діючу армію, служив у 1-му гвардійському полку й двічі був поранений. У царській армії майбутній учений дослужився до посади полкового ад'ютанта.

Після завершення війни Кость планував завершити кар'єру військового й повернутися до навчання, але події громадянської війни, скорегували його плани. У 1919–1920 роках він служив у чині капітана у Добровольчій армії генерала А. І. Денікіна, пізніше – в армії барона П. І. Врангеля. В останньому бою в Криму Штеппа був поранений, потрапив у полон до більшовиків, і опинився у госпіталі, де приховав свій офіцерський чин. Після одужання йому вручили посвідчення на прізвище "Штепа" із зазначенням національності "українець". У 1920–1921 роках він учителював у червоноармійській школі "Військово-інженерна дистанція" у м. Ромни, а в 1921 р., маючи намір продовжити освіту, він переїхав до Ніжина, де влаштувався на посаду завідувача клубу.

Для продовження навчання К. Штеппа обрав Ніжинський інститут народної освіти, де сформувалася досить гарна гуманітарна школа, основу якої складали професори старшого покоління, М. Бережков, О. Покровський, В. Резанов, І. Семенов, І. Турцевич і ін. Сумуючи за роки війни за навчанням, К. Штеппа годинами сидів за підручниками, працював у семінарах із давньоримської літератури під керівництвом професора Івана Семенова, досліджуючи творчість Ціцерона, Сенеки, та у семінарі з давньогрецької літератури професора Івана Турцевича, студіюючи твори Прокопія Кесарійського. В своєму відгуку про навчання К. Штеппи професор Михайло Бережков зазначав: "Кандидатську працю писав професору Семенову на тему: "Жизнь, личность и мировоззрение Марка Аврелия", у якій, за словами офіційної рецензії професора, він виявив "ґрунтовне знання грецької і латинської, а також і нових (німецької, французької та англійської) мов; значну ерудицію в галузі історії античної культури; уміння користуватися першими джерелами; володіння науковим методом, синтетичні і аналітичні здатності" [*Верба І*]. Закінчивши у 1921 р. з відзнакою інститут, К. Штеппа за рекомендацією професора Семенова у березні 1922 р. був зарахований аспірантом до щойно створеної Науково-дослідної кафедри історії культури і мови при Ніжинському ІНО на секцію античної культури. 7 грудня 1924 р. на кафедрі відбувся прилюдний захист його промовної (кандидатської) роботи під назвою "Вчення про демонів у античній і християнській літературі в епоху зародження християнства", але захист був засмучений тим, що його науковий керівник професор І. І. Семенов дуже розхвилювався і отримав серцевий напад, а 12 грудня 1924 р. – помер.

Наприкінці 1924 р. рішенням Укрпрофобру К. Штеппу зарахували до числа наукових співробітників ННДК, що помітно поліпшило матеріальне становище його молоді родини (в 1924 р. народилася дочка Аглая, а в 1925 р. – син Еразм). Вчений залишив за собою сумісництво в бібліотеці робітничого клубу та в Ніжинській семирічній школі. Ніжинська науково-дослідна кафедра історії культури та мови, де К. Штеппа пропрацював 6 років, посідала особливе місце в системі

науково-дослідних установ України і була однією з 55 подібних науково-дослідних кафедр та інститутів, створених в УСРР упродовж 1922–1923 років. Але лише в Ніжині, завдяки діяльності тут сильної когорти істориків античності, була створена унікальна кафедра історії культури та мови з пріоритетним вивченням давньогрецької та давньоримської історії. Деякий час із кафедрою співпрацював видатний історик української церкви, академік ВУАН Костянтин Харлампович. Кость Штеппа підтримував академіка в складні роки гонінь. Коли той мешкав у Ніжині, а потім і в Києві, К. Штеппа активно включився в роботу кафедри, деякий час був її секретарем. Кафедральне оточення, гарно укомплектована потужна бібліотека позитивно впливали на професійне зростання перспективного науковця. Офіційно Кость Штеппа входив до складу секції античної культури (після смерті І. І. Семенова нею керував професор І. Г. Турцевич, потім – професор О. І. Покровський), але найбільш міцні зв'язки у нього склалися з іншим випускником інституту, в майбутньому відомим істориком Миколою Петровським. Дружба між молодими талановитими вченими тривала майже 20 років, що пояснюється не лише спільністю наукових інтересів, але, головним чином, схожістю умов виховання та глибокою релігійною духовністю.

К. Штеппа зарекомендував себе активним і цілеспрямованим науковцем, численні доповіді якого на засіданнях кафедри неодноразово призводили до цікавих наукових дискусій передусім це: "Організація вільних робітників в античному світі", "Актуальність вивчення античної культури", "Процес утворення міфів в найдавнішій історії еллінської релігії", "Головні риси іудейської демонології в порівнянні її з античною", "До староукраїнських космогонічних легенд" і ін.

Одночасно вчений підготував низку розвідок до друку, серед них: "Економічна роль релігійнокультурних установ в Античному Світі – Земельні володіння стародавніх грецьких храмів", "Переклад відривків "Правдивого Слова" Цельса проти Христа й християнства", "Атеїзм в Древньому Світі", "Про релігію в соціалістичних системах від Платона до Леніна". Звичайно, чимало з його наукового доробку йшло в руслі ідеологічних установок правлячої тоді більшовицької ідеології, зокрема, шаленої антирелігійної кампанії. Проте для наукового стилю К. Штеппи ніжинського періоду його творчості характерні інтелігентність, висока історична культура, самостійність наукового мислення, щирість самовираження. Його студії вимагали опрацювання значної літератури зарубіжних авторів, досконалого знання стародавніх джерел. Тут ставало в нагоді його досконале володіння німецькою, російською, давньогрецькою, французькою й англійською мовами, що наочно засвідчила його найбільша об'ємна і ґрунтовна праця "Нариси з історії античної й християнської демонології (До питання про походження християнства)". Її вчений підготував як докторську дисертацію і видрукував у "Записках" Ніжинського ІНО впродовж 1926–1927 років [І. Верба].

Захист відбувся восени 1927 року на кафедрі літератури в Одесі під егідою Укрголовнауки, а 26 листопада цього ж року комісія з учених ступенів Укрголовнауки листом за підписом голови, професора О. В. Палладіна повідомила вченому про присвоєння йому наукового ступеня доктора європейської культури.

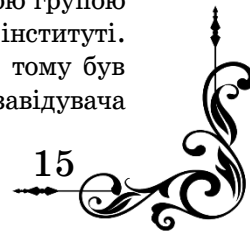
У Ніжинському інституті народної освіти К. Ф. Штеппа викладав майже 10 років, а протягом 1926–1928 рр. двічі обирався деканом факультету соціального виховання. Вченим особисто було розроблено програми складання соціально-економічного мінімуму для робітничого факультету з питань політичної економії та вчення про державу і радянську конституцію, семінару з антирелігійної пропаганди. Значного позитивного розголосу набув підготовлений і запроваджений в освітній процес в інституті "Дальтон-план" – система колективної підготовки студентів методом конференцій, лабораторних занять, організації кількісного й якісного обліку результатів навчання.

У 1930 році Кость Тодосьович перейшов викладачем Інституту професійної освіти, що виник у результаті реорганізації університету Св. Володимира. Переїхавши до Києва, він продовжував співпрацювати з ВУАН, але вже у статусі заступника голови Комісії для досліджень з історії Близького Сходу та Візантії, що була сформована 1 лютого 1930 р. На початку 30-х рр. ХХ ст. Штеппа фактично очолив усю роботу в галузі орієнталістики в Україні.

За часів тоталітаризму професор мав прилаштовуватися до існуючих умов, писати праці з пропагандистським присмаком як: "Колоніальна політика російського царату і церковна місія" (1933), "Маркс, Енгельс і проблема античного способу продукції" (1934), "Проблеми класової боротьби в античній формації за Марксом і Енгельсом" (1934) тощо.

З 13 лютого по 21 листопада 1934 р. було переведено до новоствореного Історико-археологічного інституту, де фактично очолював сектор історії Заходу і Сходу. Паралельно з роботою в системі Всеукраїнської академії наук був (із перервами) деканом історичного факультету Київського університету (1934–1941), членом Київської міської ради (1934–1941), працював у Київському педагогічному інституті й Українському науково-дослідному інституті педагогіки.

18 березня 1938 року К. Ф. Штеппу було заарештовано і протягом 1938–1939 рр. він перебував під слідством органів ДПУ УРСР за звинуваченням в українському буржуазному націоналізмі та зв'язках з іноземними розвідками. Через півроку ув'язнення почав давати свідчення й визнав себе винним в участі в націоналістичній організації, яка планувала повстання в Києві на чолі з Любченком та Хвилею, та вбивство Сталіна, а також особисте керівництво терористичною групою в Київському університеті та Київському педагогічному інституті. Вочевидь, Штепа пішов на співпрацю з карними органами, тому був звільнений і поновлений у професорському званні та посаді завідувача

кафедри стародавньої історії університету. 1 листопада 1939 року вчений визначив нову тематику своїх наукових досліджень – "Римська Африка за доби переселення народів", що мала стати складовою великого дослідницького напрямку "Революція рабів і варварське завоювання Римської імперії". Але виникли певні складнощі з перезатвердженням докторату. 4 листопада 1939 р. ВАК СРСР затвердив рішення про переатестацію наукових ступенів і вчених звань. 10 грудня 1939 р. Вчена рада історичного факультету Київського університету схвалила клопотання про затвердження присвоєного в 1927 р. К. Ф. Штеппі ступеня доктора історичних наук. Проте вирішення питання затримувалося, що підштовхнуло вченого взятися за написання нової докторської дисертації.

Під час німецько-радянської війни Штеппа залишився в окупованому Києві. Крім того, після створення Київської міської управи посів у ній посаду завідуючого відділом культури й освіти. На займаній посаді досвідчений учений налагодив діяльність архівних установ, сприяв відкриттю Української академії наук, функціонуванню видавництва "Школа", створенню Всеукраїнської учительської спілки тощо. Значних зусиль доклав Кость Тодосьович для відновлення роботи Київського університету, більшість викладачів і студентів якого були евакуйовані до Казахстану. У листопаді 1941 року було призначено його ректором. Певною мірою в університеті вдалося проводити курс у рамках задекларованої окупаційною владою підтримки українського національно-визвольного руху. Деякий час цьому сприяла діяльність Української національної Ради, частина членів якої були викладачами університету. Отже, цей орган опосередковано впливав на роботу університету. Проте налагодити функціонування університету в повному обсязі так і не вдалось, і його з часом закрили. Новий голова Київської міської управи В. П. Багазій, орієнтований на більш свідоме українство, спочатку усунув Штеппу від керівництва відділом культури й освіти, а потім і від ректорства.

Крім того, К. Т. Штеппа редагував газету "Нове українське слово", працював науковим консультантом Музею-архіву перехідної доби історії в Києві, але з відступом окупантів у 1943 р., був вимушений залишити Київ.

Вже в листопаді 1943 року Штеппа з родиною дібрався до Пруссії й опинився в таборі переселенців у Танненберг-Найденбург і був зарахований на службу до відділу пропаганди міністерства окупованих східних областей, та очолив редакцію російськомовного журналу "На досуге", зорієнтованому на вояків Російської визвольної армії, за що піддавався нищівній критиці з боку української громадськості.

Після війни перебрався до містечка Обер-Амергау в Західній Німеччині, де викладав російську мову й літературу в американській школі (1950–1952), а водночас працював в Інституті вивчення історії та культури СРСР у Мюнхені. Відчуваючи матеріальні складнощі та

загрозу з боку органів державної безпеки СРСР 1952 р., переїхав до США, де влаштувався в Американську комісію за визволення, радіостанцією "Свобода" та, за деякими даними, з американською розвідкою. В еміграції написав під різними псевдонімами низку ґрунтовних праць "Ежовщина", "Основы сталинизма", "Русские историки и советское государство", "Формула меньшего зла" й ін.

19 листопада 1958 р. Костянтин Феодосійович Штеппа помер у Нью-Йорку, де й похований на цвинтарі монастиря Новодієво.

Література: Верба І. Кость Штеппа: роки окупації (1941–1943) // Історичний журнал. 2007. № 4. С. 101–116; Верба І. В. Кость Штеппа // Український історичний журнал. 1999. Вип. 3 (№ 425). С. 97–111; Вип. 4 (№ 426). С. 98–114; Верба І. В., Самофалов М. О. Історик Кость Штеппа: людина, вчений, педагог. Київ, 2010; Казакевич Геннадій. Кость Штеппа – дослідник релігійно-міфологічних уявлень доби античності та середньовіччя // Етнічна історія народів Європи: збірник наукових праць. К., 2009. Вип. 30. С. 33–38. Попов А. В. Творческое и архивное наследие профессора К. Ф. Штеппы // Российское научное зарубежье: люди, труды, институции, архивы: сб. науч. тр. / отв. ред. П. А. Трибунский; Институт российской истории Российской академии наук. М.: Институт российской истории РАН, 2016. С. 559–564.

Студенти інституту початку 20-х років разом з викладачами

ЄРШОВ
АНАТОЛІЙ ГРИГОРОВИЧ

(08.06.1897–1938) – відомий український
історик, джерелознавець, краєзнавець,
випускник Ніжинського інституту народної
освіти 1922 р.

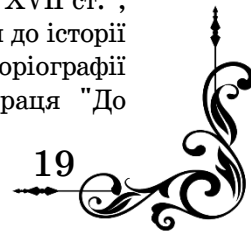
Анатолій Єршов народився у селі Толкачівка Львовського повіту Курської губернії у родині священника. Після смерті батька у 1905 р. Анатолій з матір'ю переїхали у слободу Томарівка Білгородського повіту, де 1906 р. він розпочав навчання у місцевому початковому училищі, яке потім продовжив у Білгородській та Курській духовних семінаріях. У 1917 р. А. Г. Єршов вступив до Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька. Навчання проходило у важких матеріальних умовах, що змушувало його постійно шукати засоби до існування, зокрема, працювати у профспілці деревообробників та у профбюро школи з ліквідацій неписьменності серед членів профспілок. У 1919–1920 навчальному році він навіть був змушений припинити навчання, але прагнення здобути освіту виявилось сильнішим і талановитий студент у 1922 році успішно захистив кандидатське дослідження "Міста і містечка Лівобережної України наприкінці XVIII століття (по Шафонському)" і закінчив історичне відділення інституту. У 1922 році Анатолій Григорович був зарахований аспірантом Науково-дослідної кафедри історії культури та мови при Ніжинському інституті народної освіти по секції української та російської історії, де під керівництвом досвідчених професорів Г. А. Максимовича та М. М. Бережкова досліджував історію ремісничих цехів на Лівобережній Україні XVII–XVIII ст.

Молодий учений опрацював архівні матеріали грецького магістрату, міської управи, суду, повітового земства, монастирів, окремих церков, а також збірного архіву, що зберігався в інституті. У 1924 році А. Г. Єршов був відряджений для наукової роботи до Харкова, де працював у центральному історичному архіві та бібліотеці університету, а вже 25 жовтня 1925 року успішно захистив на надзвичайному й прилюдному засіданні науково-дослідної кафедри історії культури та мови при ІІНО тези праці "До історії цехів Лівобережної України XVII–XVIII століття", після чого був обраний науковим співробітником кафедри по секції української і російської історії. З 1 вересня 1926 року Анатолій Григорович отримав призначення викладачем історії класової боротьби на робітфаку Ніжинського інституту. Вчений брав активну участь у науковому та громадському житті, зокрема, виконував обов'язки секретаря Науково-дослідницької кафедри.

За участі А. Г. Єршова 1924 року в Ніжинському ІНО був створений студентський історико-археологічний гурток, роботою якого він разом з М. Н. Петровським та В. А. Фесенком здійснював керівництво. Члени гуртка подали допомогу окружній інспектурі губархіву в упорядкуванні архівних документів. Анатолій Григорович був одним з ініціаторів створення Ніжинського наукового товариства краєзнавства та входив до складу його бюро. У травні 1925 року він брав участь у роботі І Всеукраїнської конференції з краєзнавства. У зв'язку з адміністративно-територіальним перетворенням середини 20-х рр. залучався як експерт з історії Ніжинщини до опрацювання відповідних пропозицій.

У наукову доробку вченого центральне місце займають праці з історії цехів на Лівобережній Україні XVII–XVIII століття, тому не видається дивним, що у грудні 1926 року його обрали позаштатним постійним науковим співробітником комісії Лівобережної України при ВУАН, знаходиться в творчих зв'язках з академіком М. С. Грушевським, про що свідчать 7 листів Єршова. Всі ці листи датовані 1927 р. В цей час історичні установи ВУАН (Всеукраїнська Академія наук) розгортають широку археографічну діяльність. До цієї роботи залучаються перспективні науковці з провінційних освітніх центрів, оскільки відповідну кваліфікацію мали дуже обмежене коло осіб. До Москви, де знаходився і знаходиться найбільший архів (нині він називається РДАДА – Російський Державний Архів Давніх Актів) з історії України XVII–XVIII ст. для пошуків матеріалів з історії Гетьманщини вирушає група науковців (В. С. Євфимовський, А. Г. Єршов, В. Д. Юркевич, причому зазначимо, що всі вони були репресовані наприкінці 30 – початку 40-х рр. XX ст.). Ініціатором археографічної експедиції до Москви був М. С. Грушевський, котрий розробив план пошукової роботи, письмово інструктував науковців в її ході, до речі й використовував їхні знахідки при написанні останніх томів "Історії України Руси". До речі, принаймні частина зроблених пошуковцями копій та регестів документів РДАДА зберігається нині в Інституті рукописів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Листи А. Г. Єршова до М. С. Грушевського мають винятково діловий характер. Насамперед в них говориться про проведену роботу, про обстежені фонди ("кримські справи" (ф. 123 – "Зносини Росії з Кримом"), "польські справи" (ф. 79 – "Зносини Росії з Польщею"), "турецькі справи" (ф. 89 – "Зносини Росії з Туреччиною"), "стовбці Білгородського столу" (ф. 210 – "Розрядний приказ. Стівбці Білгороського столу"), про наукові плани, зокрема задум написати про східну політику гетьмана Івана Виговського, та публікацію статей.

А. Г. Єршову належать дослідження з історії грошового обігу, цін на Лівобережній Україні XVII–XVIII століття ("До історії цехів на Лівобережжі XVII–XVIII ст.", "Ніжинські цехи в першій половині XVII ст.", "До історії грошової лічби і монети XVII–XVIII ст.", "Матеріали до історії цін в Лівобережній Україні XVIII ст."), з української історіографії (зокрема, заслуговує на увагу сучасних істориків його праця "До

питання про час написання "Історії русів", а почасти й про автора її", розвідки про О. Шафонського, С. Лукомського, О. Рігельмана, В. Рубана тощо), численні рецензії. Широке використання дослідником джерел та літератури на польській, німецькій, французькій та старих мовах мало важливе значення в його науковій роботі. У 1931 р. після закриття Ніжинської науково-дослідної кафедри А. Єршов переїхав до Харкова і влаштувався на посаду наукового співробітника Інституту історії української культури. Однак навздогін йому від колишніх колег з Ніжина пролунали абсолютно необґрунтовані звинувачення у так званих націоналістичних збоченнях. У березні 1931 р. заарештований за звинуваченням у причетності до т. зв. повстанської контрреволюційної організації, звільнений через півроку за браком доказів. З осені 1931 – н. с. Науково-дослідного інституту історії української культури імені академіка Д. Багалія, 1935–37 – зав. від. феодалізму Харківського історичного музею (з перервою). 27 жовтня 1937 року у Харкові вдруге заарештований. Страчений. Реабілітований у 1958 році.

Література: Бойко О. Д. Ніжинська науково-дослідна кафедра історії, культури і мови в історичному контексті 20–30-х рр. "Література та культура Полісся" (Ніжин), 1994. Вип. 4; Зозуля С. Ніжинське краєзнавче товариство 20-х рр. XX ст. "Сіверянський літопис", 2000, № 5; Коваленко О., Острянюк А. Розгром ніжинської історичної школи. "Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики [ч. 5]: Історіографічні дослідження в Україні [Вип. 10]. Об'єднаний випуск збірки наукових праць на пошану акад. Валерія Андрійовича Смоля, ч. 2. К., 2000; Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Єршов Анатолій Григорович. В кн.: Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). К., 1991; Острянюк А. Ніжинська історична школа: доба розквіту (20-ті – початок 30-х рр. XX ст.). "Сіверянський літопис", 2000, № 5; Коваленко О., Острянюк А. Підготовка до друку і передмова до роботи А. Єршова "До питання про час виникнення м. Ніжина". Там само, 2001, № 6. Ткаченко В. В. Історичне краєзнавство: Чернігово-Сіверщина у перше повоєнне двадцятиріччя: навч. посіб. К.: Знання, 2007. 215 с. С. 137–138; О. В. Юркова. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2005. 672 с.: іл.;

Кондрашов В. Ф. Історик України А. Г. Єршов // Історичні, економічні, педагогічні науки. Том 4, 1999. pub <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/1999/2-1-11.pdf>.

**ЛЕВКОВЦЕВА
ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА**

**(10(22).12.1900–04.05.1988) –
перша студентка Ніжинської вищої школи,
педагог, випускниця
Інституту народної освіти 1923 р.**

До 1919 р. жодна жінка не переступала поріг Ніжинської вищої школи, щоб отримати вищу освіту. Олена Левковцева зробила це вперше. Хто ж вона, і яка її доля?

Народилася Олена в селі Свидовець Козелецького повіту (нині Бобровицький район на Чернігівщині), яке відоме як поселення ще з 1155 р. Тут жили козаки та селяни. У XVIII ст. у селі спорудили дерев'яну церкву Різдва Богородиці, яка двічі перебудовувалася. Саме тут і була охрещена Олена, дочка потомственного почесного громадянина Олександра Івановича Левковцева та його дружини Феодори Петрівни, учителів місцевої школи.

Батьки, піклуючись про подальшу освіту Олени, вирішили віддати її до Ніжинської жіночої гімназії. У цей час у місті функціонувало їх дві. Перша носила ім'я П. І. Кушакевич і діяла як гімназія з 1884 р. Начальницею закладу була Ж. Г. Божовська, досвідчений педагог та організатор освітньої справи в місті. А в 1907 р. з ініціативи вчительки математики цієї гімназії Ганни Федорівни Крестинської була відкрита ще одна – жіноча прогімназія, яка згодом переросла в гімназію і зменшила деяку напругу у жіночій освіті не лише міста, а й сусідніх повітів Чернігівщини.

Саме в цей заклад у 1909 р. і була влаштована до першого класу Олена Левковцева. У цій гімназії, крім учителів, працювали і професори Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька: В. І. Резанов, І. Г. Турцевич, М. М. Петров, Г. А. Максимович, П. О. Заболотський (голова педагогічної ради гімназії).

І начальниця гімназії Г. Ф. Крестинська, і П. О. Заболотський, який опублікував декілька статей про жіночу освіту, добре розуміли, що жіноча освіта має велике значення для оздоровлення сім'ї і суспільства, а тому повинна бути значно ґрунтовнішою, ніж чоловіча, бо жінка майже не мала змоги далі навчатися. Петро Олександрович вважав, що для покращення жіночої освіти необхідно оновити навчальні програми, наповнивши їх сучасним змістом, залучити до викладання в гімназіях кращі педагогічні сили, покращити матеріальну базу, увести восьмий педагогічний клас. Багато чого з цього було втілено в життя гімназії. Таким чином, Олена Левковцева мала всі необхідні умови для здобуття знань.

Як свідчить її атестат, вона навчалася на "відмінно" (єдина четвірка була з математики), але це не завадило їй отримати золоту медаль. На той час, коли Олена Левковцева здобула середню освіту, постановою Міністерства народної освіти у жіночих гімназіях був відкритий восьмий педагогічний клас, і дівчина продовжила навчання.

1917 рік – це переломний час як у житті Російської імперії, так і України. Демократична інтелігенція вимагала українізації. Тому в інституті був уведений предмет українська мова. Її додатково в гімназії вивчила і Олена Левковцева, яка хотіла отримати вищу освіту.

Але інститути шляхетних дівчат не могли задовольнити потреби жінок, а університети та інститути приймали лише чоловіків.

Директор Історико-філологічного інституту князя Безбородька професор Павло Васильович Тихомиров заснував у 1916 р. в Ніжині приватні вищі жіночі курси, які діяли при інституті. Крім цього, у червні 1918 р. професори цього ж інституту П. В. Тихомиров, В. І. Резанов, І. І. Семенов, Г. А. Максимович створили Ніжинське товариство сприяння вищій жіночій освіті. За чотири роки слухачки повинні були одержати вищу історико-філологічну освіту. У цьому ж році воно було об'єднане з Вищими жіночими курсами. Усі ці заклади функціонували в приміщенні інституту. З 13 березня 1919 р. діяв і Вечірній народний університет ім. Т. Г. Шевченка.

Як слухачка Олена Левковцева вступила на Ніжинські історико-філологічні вищі жіночі курси, бо мріяла бути вчителькою. "Професію вчителя я полюбила змалечку, – говорила Олена Олександрівна. – Батько й мати працювали вчителями на селі. До революції там учитель був одночасно і лікарем, і суддею, і порадином. Часто до нас приходили селяни за порадами. Я бачила безпросвітну бідність і темноту селян.

У сім'ї любили читати художню літературу. Цю любов до книги прищепили й мені. Читала твори класиків російської літератури: Гоголя, Пушкіна, Лермонтова, Некрасова та інших. А гімназисткою познайомилася з творами Чернишевського, Добролюбова, Писарєва, Белінського. І остаточно вирішила присвятити своє життя боротьбі з темрявою, а вчитель завжди має справу з людьми. Одержати вищу освіту педагогічну тоді для мене можна було тільки в Ніжинському історико-філологічному інституті". (Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005. С. 201–202).

Як свідчать архівні документи, Олена Левковцева 12 липня 1919 р. звернулася з проханням до директора Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька: "Желая получить образование в вверенном Вам институте, прошу, подвергнув испытанию по греческому языку, зачислить меня в число студентов 1-го курса вышеозначенного института".

Директор інституту професор П. В. Тихомиров був збентежений, бо цього часу в навчальний заклад приймали лише хлопців. Він вагався. Крім цього, в атестаті Олени Левковцевої не було грецької мови,

яка значилася серед вступних екзаменів. У своїх спогадах Олена Олександрівна дуже цікаво передала цей момент свого життя:

"– Ви хочете навчатися в нашому інституті?

– Дуже! .

– В інститут приймаємо лише осіб із атестатом зрілості.

Подаю ректору атестат про закінчення з золотою медаллю.

– Але досі до інституту приймали тільки осіб чоловічої статі...

Мабуть, професор побачив на моєму обличчі страждання і, щоб завершити неприємну розмову, додав:

– До того ж у жіночій гімназії не вивчали стародавніх мов – грецької і латинської.

– Латинську мову я вивчала, – настоювала я, – а грецьку вивчу..."

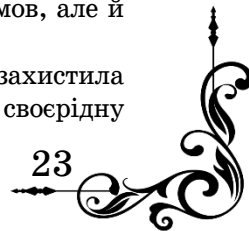
Настільки сильною була жага до здійснення своєї мрії, що Олена попросила батьків знайти репетитора з мови, щоб підготував її до складання екзамену в інституті. "Батько домовився з учителем Ніжинської класичної гімназії Йосипом В'ячеславовичем Добіашем. Учитель до нестями був закоханий у грецьку мову. Я працювала по 10 годин на добу. Було важко, але за декілька місяців я опанувала програму і витримала вступний екзамен до інституту. У перший рік навчання я була одна дівчина серед студентів. Значна частина студентів, особливо старших курсів, носила форму. Мені батько теж придбав студентську куртку, у ній за зовнішністю в аудиторіях я мало відрізнялася від останніх" (Там само. С. 202).

Олена Левковцева вступила на словесне відділення і в інституті вивчала російську мову та літературу, слов'янську і давні мови, філософію, психологію, іноземні мови, педагогіку тощо. Як свідчить заличкова книжка, майже всі предмети вона складала на відмінно. Основні предмети тоді викладали професори В. І. Резанов (російська словесність), Г. А. Ільїнський (слов'янські мови та словесність), В. І. Петр (давньогрецька мова і словесність), А. М. Кирилов (латинська мова), І. І. Семенов (римська словесність), Д. І. Сергієв (західноєвропейські літератури), П. В. Тихомиров (філософія, логіка, психологія), О. С. Грузинський (російська та українська мови), Є. І. Кашпровський (історія) тощо.

У 1919 р. в інституті з'явилася і перша жінка-викладачка німецької мови Лідія Опанасівна Боряковська. У цей час у навчальні плани вводилися також українська мова, література та історія.

Олена Левковцева не лише вчилася на "відмінно", але й брала активну участь у громадській та культурно-масовій роботі. Зокрема, вона захоплювалася діяльністю драматичного гуртка, здійснювала керівництво ним, писала п'єси, переробляла інші жанри художньої літератури на п'єси. Заохочував її до цієї роботи професор В. І. Резанов, а також професор В. І. Петр – не лише прекрасний знавець мов, але й блискучий пропагандист культури та музики.

У 1923 р. О. О. Левковцева склала державні іспити й захистила дипломну роботу "Життя та творчість Є. П. Ростопчиної" про своєрідну

російську поетесу, прозаїка і драматурга першої половини XIX ст., керівником якої був професор В. І. Резанов.

Після закінчення інституту Олена Олександрівна працювала в школах Ніжина, викладала російську мову та літературу, німецьку мову. Її ім'я зустрічається серед філологів Ніжина 20-х – 30-х років (Самойленко Г. В., Самойленко О. Г., Самойленко С. Г. Нариси культури Ніжина. Ч. 3. Освіта та наука. Ніжин, 1996. С. 56).

Вона все своє життя віддала педагогічній роботі й вихованню дітей. У післявоєнні роки працювала в Ніжинській школі № 4, викладала українську мову та літературу.

Її цінували колеги та учні, бо вона повністю віддавалася роботі, демонструвала свої глибокі знання і педагогічну майстерність. Саме тому її запрошували бути членом державної комісії у Ніжинському педагогічному інституті імені М. В. Гоголя. Звіти про навчально-виховну роботу школи № 4 свідчать про позитивну оцінку діяльності Олени Олександрівни як досвідченого педагога, що володіє методикою викладання свого предмета. Широко зазначалася і її позакласна робота.

Після оформлення пенсії у грудні 1955 р. вона продовжувала проживати в Ніжині разом зі своєю двоюрідною сестрою Левковцевою Олександрою Василівною, теж учителькою, на вулиці Нежатинській, 91. Пішла вона з життя у 80-х роках XX ст. У 80-х роках XX ст. вона пішла з життя.

Таким був життєвий та творчий шлях першої студентки Ніжинської вищої школи Олени Олександрівни Левковцевої.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005. С. 201–202; Самойленко Г. В., Самойленко О. Г., Самойленко С. Г. Нариси культури Ніжина. Ч. 3. Освіта і наука. Ніжин, 1996.

Студенти інституту 20-х років

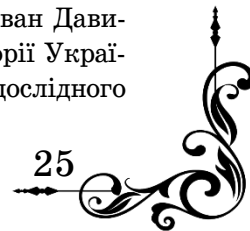
**БОЙКО
ІВАН ДАВИДОВИЧ**

(1899–1971) – відомий український учений-історик, педагог, дослідник аграрної та соціальної історії України, випускник Ніжинського інституту народної освіти в 1923 р.

Іван Давидович Бойко народився 17 (30) вересня 1899 року в селі Володькова Дівиця Ніжинського повіту Чернігівської губернії (нині – Носівського району Чернігівської області).

Початкову освіту здобув у Володьководівицькому земському училищі, функціонуванням якого опікувалася княгиня Олександра Василівна Голіцина. З дитячих років виявилася прагнення Івана Давидовича до знань, чому значною мірою сприяла досить гарна бібліотека, яка функціонувала в селі. Тому у хлопця не виникало ніяких сумнівів у необхідності продовжити навчання. Він спочатку закінчив учительську семінарію, а для здобуття вищої освіти обрав Ніжинський історико-філологічний інститут, який після встановлення влади більшовиків був реорганізований в Інститут народної освіти. Незважаючи на складні умови, в яких перебували професори і студенти, освітній процес здійснювався на досить високому рівні. В інституті продовжували працювати відомі вчені з дореволюційного часу, серед яких професори П. В. Тихомиров (у 1919–1922 роках обіймав посаду директора інституту), І. Г. Турцевич, І. І. Семенов, В. І. Резанов, Г. А. Максимович, В. Г. Ляскоронський, О. С. Грузинський і ін., що користувалися незаперечним авторитетом серед слухачів. Найбільший вплив на Івана Давидовича мав відомий український учений, професор Георгій Андрійович Максимович, який разом зі студентами досліджував історію українського козацтва та українського села. Тому не дивно, що, власне, ці проблеми і стануть у подальшому головними напрямками наукових досліджень І. Д. Бойка. Закінчивши у 1923 році історико-економічний відділ факультету соціального виховання Ніжинського інституту народної освіти, молодий науковець викладав суспільствознавство в Бориспільській семирічній школі (до 1930 р.). Протягом 1929–1930 навчального року Іван Давидович навчався в аспірантурі Науково-дослідної кафедри історії України при ВУАН, а після її ліквідації, переведений до Науково-дослідного

інституту історії української культури імені академіка Д. І. Багалія в Харків, яку закінчив у 1932 році. На початку 1930-х рр. нетривалий час викладав історію України та очолював кафедру історії у Вінницькому педагогічному інституті (1932–1934 рр.), одночасно працював ученим архівістом і старшим науковим співробітником Центрального історичного архіву в Харкові (1931–1935 рр.). З 1934 року – викладав у Харківському державному університеті на посаді доцента історії України (1934–1936) та завідувача кафедрою історії СРСР та історії України (1936–1940). У 1940 році Іван Давидович захистив кандидатську дисертацію на тему "Польське повстання 1863 р. на Україні". В роки німецько-радянської війни працював завідувачем кафедри історії СРСР та історії України в Об'єднаному українському державному університеті в м. Кзил-Орда (нині Кизилорда, Казахстан) та завідувачем кафедри історії України в Харківському державному університеті (1944–1945 рр.). У 1945 році був переведений на партійну роботу до Києва, де виконував обов'язки заступника директора з наукової роботи Республіканської партійної школи при ЦК КПУ (1945–1949 рр.), проректора з науково-видавничої частини (1949–1955 рр.) та завідувача кафедри історії СРСР (1955–1956 рр.) Вищої партійної школи при ЦК КПУ.

Паралельно займався науково-дослідницькою роботою в Інституті історії АН УРСР в якості старшого наукового співробітника (в 1945, 1948–1952 і 1955–63 рр.) та 1947–1948 в. о. завідувача відділу історії феодалізму. Іван Давидович єдиний із українських істориків був членом радянської делегації на XII Міжнародному конгресі істориків у Римі в 1955 році.

У 1963 році І. Д. Бойко офіційно вийшов на пенсію, але не полишав наукової роботи. Крім того, в 1964 році завершив написання і захистив докторську дисертацію на тему "Селянство України в другій пол. XVI – першій пол. XVII ст.". У 1965 році був запрошений на роботу старшим науковим співробітником, з 1967 р. – консультантом відділу етнографії Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН УРСР. З 1966 року працював також професором Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. За свою науково-педагогічну діяльність був відзначений двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом "Знак Пошани" та низкою медалей.

Іван Давидович залишив по собі значний науковий доробок, який включав понад 80 праць з історії України та СРСР. Досліджував головним чином соціально-економічну та культурну історію України XVI–XIX ст. в парадигмі радянської історіографії, зокрема, процеси утворення старшинського та селянського землеволодіння ("Селянство України в другій половині XV – першій половині XVII ст." (К., 1963), "Промисли на Україні в XVI – першій половині XVII ст." (К., 1962),

"К вопросу о расслоении украинского крестьянства во второй половине XVI – первой половине XVII ст." (К., 1962), національно-визвольної боротьби ("Переяславська рада та її історичне значення" (К., 1954), "Триста років возз'єднання України з Росією" (К., 1953), "Освободительная война украинского народа 1648–1654 гг. и воссоединение Украины с Россией" (М., 1954), "Повстання польської шляхти на Правобережній Україні в 1863 і українське селянство" (1940)). Підсумком наукової діяльності стала участь у написанні перших томів багатотомної "Історії Української РСР" (К., 1963, 1965).

Помер Іван Давидович Бойко 5 червня 1971 року в м. Київ, де й похований.

Література: Бойко Іван Давидович: [Некролог] // Український історичний журнал. 1971. № 8. С. 153; Вчені Інституту історії України: Біобібліогр. довід. / Серія "Українські історики". Вип. 1. К., 1998; Ткачова Л. Бойко Іван Давидович / Л. І. Ткачова // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник / НАН України. Ін-т історії України ; [редкол.: В. А. Смолій (голов. ред.) та ін.]. К.: Ін-т історії України НАН України, 1998. Вип. 1. С. 20–21; Швидкий В. П. Бойко Іван Давидович // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2003. Т. 1: А–В. 688 с.: іл.; Шушківський А. І. Бойко Іван Давидович // Енциклопедія Сучасної України.

Студенти Ніжинського інституту 20-х років. Худ. П. Орлай

**ФОХТ
УЛЬРІХ РІХАРДОВИЧ**

*(04(17).03.1902–1979) – російський
радянський літературознавець, професор,
доктор філологічних наук, випускник
Інституту народної освіти 1923 р.*

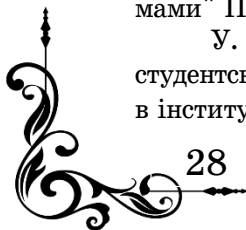
Все своє життя Ульріх Фохт присвятив вивченню класичної російської літератури XIX ст. Найбільше любив творчість О. Пушкіна та М. Лермонтова. Став він філологом не випадково, бо народився в сім'ї професора римської словесності Ріхарда Августовича Фохта, який отримав у європейських університетах хорошу освіту, був запрошений для викладання давніх мов у С.-Петербургу, а 1875 р. у зв'язку з відкриттям Історико-філологічного інституту князя Безбородька, у Ніжин, де він працював професором до 1892 р. Він був досить підготовленим, знаючим свій предмет викладачем і дуже вимогливим. До речі, Ріхард Августович переклав на латинську мову "Історію пугачевського бунта" О. Пушкіна. У 70 років заховався в артистку бродячого цирку, одружився і таким чином з'явився Ульріх Ріхардович.

Ульріх Фохт закінчив класичну чоловічу гімназію, яка функціонувала при Історико-філологічному інституті князя Безбородька і у 1919 році вступив на словесне відділення цього ж відомого інституту, який протягом трьох років змінював свою назву, спочатку на Науково-педагогічний інститут (1920–1921), а потім на Інститут народної освіти (1921–1930). Це не випадково, бо революційні процеси зачепили й освіту, і нова влада пропонувала свої підходи до організації навчальних закладів.

Проте у цей час у Ніжинському інституті працювали переважно професори дореволюційних років, прекрасні знавці своїх предметів: член-кор. Академії наук Росії, російський словесник В. І. Резанов, професори – класик І. І. Семенов, лінгвіст О. С. Грузинський, славіст І. В. Добіаш, класик, композитор, теоретик В. І. Петр та інші. Саме вони і впливали на формування філологічних поглядів Ульріха Фохта. Ще перебуваючи в інституті, він опублікував статтю в журналі "Печать и революция" "Достоевский и революция" (1921), "К вопросу о социальном генезисе творчества Гончарова" (1923).

Як свідчить доцент І. Я. Павловський, який вчився з У. Фохтом, останній в інституті весь час працював над "Философическими письмами" П. Я. Чаадаєва.

У. Фохт мешкав у себе вдома, а тому менше відчував складнощі студентського життя, хоча і брав участь у тих заходах, які проходилися в інституті.

Завершивши навчання в Ніжині, у 1923 р. Ульріх Фохт поїхав до Москви і там працював у різних навчальних закладах, брав участь у літературних дискусіях того часу, які проходили на сторінках періодичних видань 20-х років як прихильник і учень професора московського університету Валер'яна Федоровича Переверзева. Разом з іншими учнями професора, зокрема І. М. Беспаловим, Г. М. Поспеловим та іншими, виступав у збірнику "Литературоведение" (1928), де опублікував статтю "Демон" Лермонтова, как явление стиля" (1928), а також у журналі критики і бібліографії "Печать и революция" (1921–1930) – "Проблематика современной марксистской истории литературы" (1927), яка була опублікована як дискусійна, у якій відстоювалася думка про злиття ідеологічного й естетичного початку, що означало утвердження соціологічного методу. Ця стаття йшла поруч зі статтями Б. Арватова "О формально-социологическом методе" (1927) та Г. Поспелова "К вопросу о приемах научной критики". У. Фохт рекомендував дослідникам іти в "структурний центр" літературного твору – до образу-характеру. І цей "стрижневий" образ, на його думку, був безпосереднім відображенням "економічного буття", класової природи автора.

У 1929–1930 роках на сторінках преси відбулася дискусія, яка носила "крикливий і ненауковий характер" (Г. Белая), про "переверзевську школу", у процесі якої була піддана критиці методологія вчителя та його учнів, які, на думку противників, переверзевці ревізували марксизм. В. Переверзев, будучи прихильником марксистського літературознавства, намагався осмислювати літературний процес та його учасників з позицій історико-матеріалістичної соціології. Він розглядав всі елементи твору – жанр, композицію, портрет, пейзаж, характер, систему образів, з позицій класового буття. За основу своєї методології він та його учні взяли теорію Г. Плеханова, відомого марксиста, що мистецтво – це гра. Але їх методологія протистояла реальній критиці революційних демократів та історико-культурній школі. В. Переверзев також критикував біографічний метод та формальну школу, а це приводило учасників цієї школи до "вульгарного соціологізму", хоча вони були тонкими дослідниками аналізу художнього тексту, його структури, глибокого проникнення в систему образів твору тощо.

Критика привела до того, що "переверзевців" засудили за їх погляди, а згодом їх керівника В. Переверзева репресували і реабілітували лише у 1956 р.

Ульріх Фохт у 30-ті роки відходить від поглядів вчителя, займається вивченням творчості О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Гоголя, І. Гончарова.

17 березня 1931 р. У. Фохт брав участь у дискусії з доповіді одного із керівників журналу "Литература и марксизм" І. М. Нусінова "В чём объективный критерий художественности", не погоджувався з

основною позицією доповідача, що художність залежить від ступеня синтетичного значення, створених письменником образів, які виражають психологію свого класу. У. Фохт запитував, а як же бути з образами, створеними класиками? На що доповідач відповів, що вони оцінюються з позицій інших епох та іншими класами, що було не до кінця зрозумілим по відношенню до основної думки доповідача. Пізніше І. Нусінов буде відстоювати думку про соціальне замовлення, яке повинно бути основним у літературному житті. В подальшому У. Фохт займався вивченням творчості О. Пушкіна.

У 1941 р. надрукована його стаття "Проза Пушкіна в развитии русской литературы", носила узагальнюючий характер.

З 1955 р. У. Фохт почав працювати старшим науковим співробітником Інституту світової літератури імені М. Горького, аналізував проблеми внутрішніх закономірностей історико-літературного розвитку (1959), ленінську концепцію народництва і народницької літератури, зупинявся на осмисленні понять "отражение", "изображение", "выражение" як термінів літературознавства (1963).

У 1966 р. захистив докторську дисертацію "Становление активного романтизма и критического реализма в русской литературе". Зосередив свою увагу на вивченні закономірностей історичного розвитку російської класичної літератури, опублікував монографію "Пути русского реализма" (1963), статтю "Типологические разновидности русского реализма" (1969), "Некоторые вопросы теории романтизма" (1964) тощо.

Великою популярністю у 60–70-ті роки користувався У. Фохт у студентів Московського обласного педагогічного інституту імені Н. Крупської. Один із його студентів Г. Полонський стверджував, що сила Фохта була в таланті спілкування, в чудовій душевній відкритості, в постійній готовності прийти на допомогу і підтримати ближнього, а то й не дуже ближнім. Крім цього, вражала його здатність реагувати на свіжі думки в науці, відгукнутися і підтримати оригінальну думку. Однією з особливих рис У. Фохта – життєлюбство, любов до життя у всіх її проявах, чи це торкалося гастрономічної справи, чи відношення до жінок, до яких він був дуже люб'язним, і вони відповідали йому цим же почуттям.

Особливо сильно вражала студентів манера читання лекцій: "Справа в тому, що на кафедрі – запальний мужик", який вважав, справа літератури – запалювати своєю пристрастю всіх, хто торкається до неї. На лекціях він не повторював того, що було в підручниках, а завжди приносив щось новеньке. Але для цього треба було, щоб студенти вже знали основне про письменника і його твори. Він з пристрастю читав лекції про Жуковського, Чаадаєва, Пушкіна, Гоголя, Белінського та інших, намагався занурити своїх слухачів у вражаючий художній текст і проаналізувати його так, що всі не пам'ятали, коли прозвонить дзвоник.

Особливо цікавими були його виступи на конференціях по творчості О. Пушкіна та М. Лермонтова. Про це свідчить і його виступ на V Всесоюзній лермонтовській конференції 1962 р. в Орджонікідзе (Владикавказі), де зібралися відомі дослідники творчості поета професори Москви, Ленінграда, Тбілісі, Києва та інших міст О. М. Соколов, О. М. Докусов, І. Я. Заславський, В. А. Мануйлов, І. Л. Андронніков, У. Р. Фохт, К. Н. Григорян, між якими розгорілася дискусія, свідком якої був і автор цих рядків з проблеми, яким творчим методом був написаний роман М. Лермонтова "Герой нашого времени". Кожен із доповідачів доводив зовсім протилежні точки зору про те, яким творчим методом був написаний роман – романтичним, чи реалістичним. Була і думка У. Фохта. Він вважав, що цей твір написаний М. Лермонтовим за допомогою поєднання романтичних і реалістичних принципів.

У 1968 р. опублікував статтю "Лермонтов в наши дни".

Таким чином, Ніжинська школа формувала достойних своїх випускників, які розкривали свої літературні, філологічні можливості в цілому у своїй наступній діяльності.

Література: Егоров Б. Ф. Сын профессора и артистки. Очерк О. У. Р. Фохте. Звезда. 2003. № 7.

У. Фохт серед учасників поїздки до Ясної Поляни

**ПАВЛОВСЬКИЙ
ІВАН ЯКОВИЧ**

*(18.06.1885–1975) – педагог, учений-філолог,
заслужений вчитель Таджикиської РСР,
випускник Інституту народної освіти 1923 р.*

Складні політичні обставини в країні і в Ніжинському інституті, зокрема, у 30-ті рр. ХХ ст. змушували Івана Павловського переїжджати з України в Осетію, Інгушетію на Кавказі, а потім у далекий Таджикистан у Сталінабад (нині Душанбе) та узбецьку Фергану. Чим все це викликано, як склалася життєва та творча доля цього педагога і вченого?

Народився він у селі Дорогинка Ніжинського повіту Чернігівської губернії у сім'ї дворянина Якова Павловського (хоча в анкетах радянського часу зазначав, що він із селянського стану), закінчив Ніжинське чотирикласне міське училище (з 12 вересня 1897 по 8 червня 1901 рр.). Витримав при Ніжинській чоловічій гімназії екзамен на звання народного вчителя і з 1903 по 1905 роки учителював у містечку Погрібище на Київщині у 2-х класному училищі. Захворів і повернувся додому, і його призвали до армії, де він служив у 13 Нарвському гусарському полку у місті Седлець з 1906 по 1909 р.

Повернувшись у Дорогинку, Іван Павловський займався домашнім господарством і готувався до екзаменів на атестат зрілості, але почалася Перша світова війна і його знову призвали до війська на службу у 9-й драгунський полк ескадронним каптенармусом, де він перебував з 1914 по листопад 1917 року. Після демобілізації працював деякий час учителем у Дубенському повіті на Волині.

Револьюційні події, які склалися в країні, та перебування Івана Яковича в селі змусили його задуматися про свою подальшу долю, і він у 1919 році склав іспит на атестат зрілості і вступив 1920 року до Ніжинського історико-філологічного інституту князя Безбородька, який згодом було перейменовано в Науково-дослідний (1920–1921), а потім в Інститут народної освіти (1921–1930). Його ректором був випускник Ніжинського інституту Олександр Карпеко.

І хоча це був складний час в галузі освіти, але Іван Павловський склав на "відмінно" іспити із 43 предметів, про що свідчить залікова книжка та довідка про їх складання. Ці предмети читали ще професори дореволюційного часу, які мали великий досвід викладання. Філософію, психологію та суміжні предмети читав професор П. В. Тихоміров, історичні дисципліни, у тому числі історію і географію України

професори Г. А. Максимович та В. Г. Ляскоронський, педагогіку та методику – доцент В. О. Заболотський. При цьому необхідно вказати на фундаментальну фахову підготовку. Студенти словесного відділення слухали курси з вступу до мовознавства, церковно-слов'янської мови, історії російської мови та літературної мови, історичний курс української мови, слов'янські мови (словенську, чешську, польську), теорії поетичної творчості, методології історії літератури, усної народної творчості, історії російської літератури, історії російської критики, історії української літератури, історії польської літератури. Крім цього, студенти словесного відділення слухали також курси історії грецької літератури, історії римської літератури, історії західноєвропейської літератури, латинських авторів, історії мистецтв тощо.

Всі ці предмети забезпечували професори члени-кореспонденти Академії наук В. І. Резанов, І. І. Семенов, І. Г. Турцевич, І. В. Добіаш, О. С. Грузинський, А. М. Корнілов та інші.

В кінці навчання студенти склали підсумкові іспити з мови та літератури і захищали кандидатську роботу. Іван Павловський успішно склав ці екзамени і захистив кандидатську роботу на тему "Морачевский и его литературная деятельность" і отримав право викладати в школах російську мову і літературу та українську мову та літературу. У своєму аркуші з обліку кадрів І. Я. Павловський зазначив, що він добре знав грецьку, латинську, німецьку, польську, російську та українську мови, якими читав, писав і говорив. Крім цього, ще він меншою мірою володів сербською, болгарською, білоруською мовами. Після закінчення інституту він отримав направлення на роботу учителем

Іваницької 7-літньої школи (колишнє вище початкове училище, засноване 1915 р.) Прилуцького повіту. Характеристика з цієї школи свідчить, що вчитель "в навчанні користувався новими методами, використовував для цього екскурсії, шкільні гуртки, де розглядалися учнівські доповіді, реферати", читав лекції для сільської громади.

У 1922–1923 рр. під керівництвом професора В. І. Резанова був організований науковий семінар з російської літератури, метою якого була підготовка наукових кадрів для вишів, а на початку 1924–1925 навчального року семінар було перетворено

в Науково-дослідну кафедру історії культури і мови для підготовки наукових кадрів. Подібні кафедри відкривалися у той час і в інших вишах.

Ніжинська кафедра складалася із 4-х секцій: 1) української і російської історії – керівник професор В. Г. Ляскоронський; 2) української мови та літератури – керівник професор Є. А. Рихлик; 3) загальної і російської літератури – керівник член-кореспондент АН, професор В. І. Резанов; 4) античної культури – керівник професор І. Г. Турцевич.

Іван Павловський перевівся із Іваницької школи в Ніжин, де працював у медичних закладах міста і прикріпився до кафедри історії культури та мови. Після цього він 9 травня 1925 року вступив до аспірантури при кафедрі на спеціальність української та російської мов і загального письменства. Загальне керівництво його науковою роботою здійснював професор В. І. Резанов, хоча причетні були і професори Є. А. Рихлик та О. С. Грузинський. 13 серпня 1927 року І. Я. Павловський склав іспит кваліфікаційній комісії Ніжинського інституту народної освіти, захистив кваліфікаційну роботу й отримав кваліфікацію викладача української мови та літератури, а також російської мови та літератури в школах підвищеного типу професійної освіти.

Як свідчить звіт Івана Яковича, він написав під час навчання в аспірантурі наукові праці: "Слово о полку Ігоревім і народна словесність", "Польсько-українські взаємовідносини XVII ст. в польській літературі". До речі, подібні відносини досліджував і професор Є. А. Рихлик, керівник секції української мови і літератури Науково-дослідницької кафедри.

І. Г. Павловського цікавила і проблема української мови, про що свідчить його праця "Питання про початок української мови і про становище її в слов'янській родині".

У місцевих виданнях "Записки НІНО" та "Бюлетень Ніжинської дослідної кафедри" за 1928–1930 рр. він опублікував такі праці: "З життя і творчості В. Чумака" (1928), "Ще один з ненадрукованих творів В. Чумака" (1929), "Л. М. Толстой на Ніжинщині" (1930), "К вопросу об источниках произведения М. Коцюбинского "Смех"

У цей час І. Павловський займався вивченням проблем, пов'язаних з усною народною творчістю. Посвідчення від 01.07.1929 року вказує, що аспірант Науково-дослідної кафедри при НІНО І. Г. Павловський збирав фольклорні та літературні матеріали для наукової праці і кафедра просила всі установи й організації та окремих громадян надавати йому допомогу в роботі.

Крім опублікованої статті "Зміни у весільних обрядах Ніжинщини в XX столітті" (1929), аспірант виголосив на пленарних засіданнях кафедри та секції наступні доповіді: "Весільні пісні Ніжинщини і їх стиль" (1924, 1925), "Весільні обряди Ніжинщини, що малюють давні засоби одруження" (1926) тощо. Залишився в архіві "Список главнейших докладов, прочитанных в различных местах в 1924–1934 гг. доцентом И. Я. Павловским", який засвідчує велику роботу аспіранта як у лекційній роботі, так і у рецензуванні книжок та підручників різних авторів.

Члени кафедри й аспіранти брали активну участь у громадсько-політичному та соціальному житті, пов'язаному з українізацією, тримісячником української культури, у розповсюдженні знань з нового українського правопису, проведення Шевченківських свят та відзначення ювілеїв Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського.

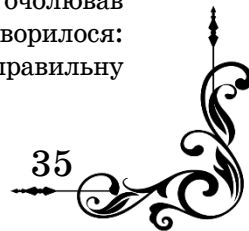
У 1930 році І. Я. Павловський завершив навчання в аспірантурі, і його обрали в Ніжинському інституті народної освіти на посаду викладача методики російської та української мови, бо мав значний досвід праці у школах та училищах. А з січня 1931 року він очолив кафедру мовознавства, а 23 квітня цього ж року отримав звання доцента (хоча сам диплом отримав лише 4 червня 1948 року по кафедрі "російська мова"). 23 червня 1932 року І. Я. Павловського нагородили грамотою інституту, у якій відзначилася його "героїчна боротьба за виконання і перевиконання навчальних планів за 1931–1932 рік, активна участь у громадсько-політичній роботі, якнайактивніша участь у реалізації міжвишівської умови на соцзмагання та організації всієї своєї роботи на засадах ударництва".

На жаль, добре розпочата робота Івана Яковича в інституті була перервана компанією, пов'язаною з боротьбою з українським буржуазним націоналізмом, яка проводилася згідно з постановою листопадового пленуму ЦК КП(б)України 1933 року. Саме у 1933–1934 навчальному році відбулася перевірка ЦК КП(б)У інституту та чистка членів партії вишу, результатом якої було те, що із 12 завідувачів кафедр, затверджених на цей навчальний рік, залишилося тільки троє, усі інші були зняті з роботи як такі, що виключені з партії, або ж за стандартним на той час формулюванням "буржуазний націоналіст".

У грудні 1933 року Ніжинський РК КП(б)У прийняв рішення "Про рішуче очищення працівників від націоналістичних елементів". У цій постанові називалися ті викладачі, "що припустили великих хиб у своїх наукових працях, або вміщували низької якості наукові статті". І далі йшов список: Резанов, Забарний, Павловський, Ладухін, Штепа, Богдан, Іванов та інші. Найбільшої критики отримав професор М. Н. Петровський.

Наказом директора Ніжинського педагогічного інституту № 204 від 19 серпня 1933 року був звільнений викладавець російської мови Каратаєв за те, що він не проводив додаткових занять з російської мови, ставив високі оцінки, а найстрашніше те, що він не вказав справжнє своє походження як "син великого купця, який був активним членом контрреволюційної організації "Союза руського народа", а тому визнали" громадянина Каратаєва, як ворожого елемента, шкідника" і зняли з роботи 25.08.1933 року.

Але ж він був членом кафедри мовознавства, яку очолював І. Я. Павловський, то в цьому ж наказі був пункт, у якому говорилося: "Керівникові кафедри мовознавства т. Павловському за неправильну характеристику Каратаєва оголосити догану".

В резолюції партійних зборів інституту (хоча І. Я. Павловський не був членом партії) від 20 грудня 1933 року зазначалося, що "буржуазний націоналіст" Павловський намагався свої позиції звести до окремих помилок. Але це був лише початок справи. В кінці 1933 року у Ніжин прибула комісія Наркомату освіти України і Всеукраїнської Академії наук, яка, перевіряючи роботу кафедри мовознавства, виявила, що "Павловський більше годин у програмі відвів українській мові. Іван Якович у цей час займався аналізом програм з мови і літератури, виступав неодноразово з доповідями на різних професійних зібраннях. А це уже був час згортання українізації, яка проводилася у 20-х роках ХХ ст. Хоча І. Я. Павловський стояв на позиціях права на рівне положення обох мов, але цього ніхто не враховував.

Була призначена ще одна інститутська комісія, висновок якої був всім зрозумілим – керівник кафедри – "буржуазний націоналіст". І після цього послідував наказ ректора С. С. Поради: "Дирекція Ніжинського педінституту складені Павловським програми з методики та історичного курсу мовознавства зняла, як побудовані на буржуазно-націоналістичних позиціях". А тому 26 грудня 1933 року І. Я. Павловського звільнили з роботи. На літню заочну сесію він влаштувався 1934 року у Сумський педагогічний інститут, але і тут йому не дали можливості працювати. Він був підданий репресивним мірам.

Та Іван Якович виїхав з України. До цього рішення він прийшов сам, чи йому порадили більш досвідченіші люди, але у 1934 році він поїхав на Північний Кавказ і влаштувався на роботу в Інгушський загальногорський зооветтехнікум у районному центрі місті Назрань Інгуської автономної області, яка існувала з 1924 по 1934 р., а потім була об'єднана з Чеченською (центр Владикавказ).

Під час праці в Інгушетії І. Я. Павловський перебував на курсах підвищення кваліфікації з російської мови у Москві, зокрема з 20 січня по 20 лютого 1936 року. В архіві вченого зберігаються різні свідчення про хорошу його роботу в зооветтехнікумі. Рік працював у Кисловодському зооветтехнікумі (1937–1938 н. р.).

Іван Якович відчував потребу працювати у вищому навчальному закладі. В той час вакантні місця у вишах оголошувалися на весь Радянський Союз. Тому І. Я. Павловський подав на посаду завідувача кафедрою російської мови оголошеного конкурсу у Сталінабадському (нині Душанбе) педагогічному інституті Таджикиської РСР і виграв його, де і почав працювати з 1 вересня 1938 року по 26 липня 1950 року.

У Сталінабадському державному об'єднаному педагогічному та учительському інституті імені Т. Г. Шевченка був хороший колектив, який прийняв його добре, що дало можливість йому всебічно проявити себе викладачем, і завідувачем кафедрою російської мови, що надало право кафедрі 8 квітня 1941 року просити ректора затвердити І. Я. Павловського професором. Мабуть, війна чи інші якісь причини завадили вирішити це питання до кінця.

І. Я. Павловський виконував різнобічну роботу. Співробітничав з Таджикиським університетом та Таджикиською Академією наук, де брав участь у редагуванні російсько-таджицького словника, редагував збірник таджицьких казок, виступав з доповідями про таджицький фольклор на наукових сесіях тощо.

Виконував різні завдання як член Навчально-методичної ради Міністерства освіти ТРСР, виступав з доповідями на республіканському з'їзді учителів та учительських конференціях, рецензував підручники для шкіл республіки. Його обрали членом Республіканського комітету профспілок працівників вищої школи (1940–1946).

Вів наукову роботу. В роки Великої Вітчизняної війни досліджував тему "Тарас Шевченко і слов'янство", якою зацікавився 16 березня 1942 року Всесоюзний комітет у справах вищої школи СРСР, який знаходився у цей час у Томську. Цей же комітет дозволив І. Я. Павловському у 1940 та 1949 рр. керувати аспірантами з російської мови.

Як в Україні, так і в Таджикистані І. Я. Павловський цікавився усною народною творчістю. Вивчив таджицьку мову, що дало можливість кваліфіковано досліджувати фольклор.

Праця І. Я. Павловського була високо оцінена інститутом та республіканськими органами. Він отримував грамоти і премії, двічі був нагороджений Почесною грамотою президії Верховної ради Таджикиської РСР (1939, 1945), нагрудним знаком "Отличник народного просвещения". Йому присвоїли звання "Заслужений учитель республіки" (1945). За роботу у роки війни І. Я. Павловський був нагороджений медаллю "За доблестный труд в Великой Отечественной войне" (1946).

За станом здоров'я І. Я. Павловський у 1950 році звільнився з роботи у Сталінабадському педагогічному інституті і подав на конкурс у Ферганський педагогічний інститут Узбекської РСР, де працював завідувачем кафедрою російської мови, читав курс історичного мовознавства та спецкурси.

Але здоров'я Івана Яковича погіршувалося, і він 15 січня 1957 року звільнився з роботи. Зібравши всі папери, вийшов на пенсію.

У 1960 році переїхав у Ніжин, де жив у родичів. А 1975 року пішов із життя. Похований на старому Грецькому цвинтарі, де поховані ще з дореволюційного часу викладачі Ніжинської вищої школи.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа. Ніжин, 2005. С. 252–254; Викладачі Ніжинської вищої школи. Бібліографічний покажчик. Ч. 2. Ніжин, 2000. С. 28.

**МИРОНЕЦЬ
ІВАН ДМИТРОВИЧ**

*(04.09.1900–28.12.1937) – педагог,
літературознавець, мовознавець,
випускник Інституту народної освіти
1928 р.*

Науковець Іван Миронець народився в оспіваному М. Гоголем місті Дубно на Волині. Тяга до знань привела його у 1921 р. в прославлений Ніжинський інститут народної освіти. На мовно-літературному факультеті в той час працювали член-кореспондент АН, проф. В. І. Резанов, проф. Є. А. Рихлик, доцент І. Я. Павловський, проф. Г. А. Максимович, доц. М. Н. Петровський та інші добре підготовлені викладачі та науковці.

Після завершення навчання Іван Миронець вступив у 1925 р. до аспірантури при науково-дослідній кафедрі історії культури й мови, яка була відкрита у 1924 р. і діяла під керівництвом проф. В. І. Резанова. Кафедра складалася з чотирьох секцій: 1) української і російської історії – керівник проф. В. Г. Ляскоронський, а згодом проф. М. Н. Петровський; 2) української мови і літератури – керівник проф. Є. А. Рихлик; 3) загальної і російської літератури – керівник член-кор. АН, проф. В. І. Резанов; 4) античної культури – керівник проф. І. Г. Турцевич, а згодом проф. О. І. Покровський.

Іван Миронець обрав для подальшої спеціалізації українську літературу. Визначена була і тема кандидатської дисертації: "Творчість Михайла Коцюбинського". У зв'язку з тим, що у Чернігівському історичному музеї зберігалися фонди матеріалів, пов'язані з творчим життям М. Коцюбинського, аспіранта у 1926 р. відрядили у музей для вивчення рукописів письменника.

Після завершення відрядження Іван Миронець перевівся для подальшої наукової праці в кабінет пошевченківської літератури Київської філії Інституту Т. Шевченка ВУАН, де він разом з іншими аспірантами – Є. Кирилюком, А. Лебедем, Л. Смілянським, Л. Підгайним упорядковує шевченківську бібліографію. У 1928–1931 рр. він продовжив працювати в Інституті науковим співробітником.

І. Миронець друкував у цей час у періодичній пресі статті, пов'язані з творчістю Т. Шевченка: "Робота шевченківських установ" (1930), "Новознайдений рукопис збірки творів Т. Г. Шевченка" (1930), "Шевченко і його поезія" (1930). Саме цю останню статтю було використано

упорядниками видання "Кобзаря" Т. Шевченка як післямову. Передмову до шевченківського збірника "Тарас Шевченко в світлі епохи" написав Андрій Річицький, відомий літературознавець, співробітник Інституту літератури ім. Т. Шевченка, політичний діяч, у 1937 р. репресований. Книга була гарно ілюстрована художником Василем Седляром, який пройшов школу М. Бойчука, і теж 1937 р. репресований. У підготовці цього видання брав участь І. Миронець разом з Олександром Дорошкевичем, професором, керівником Київської філії, автором книги "Етюди з шевченкознавства" у 30-х рр. з Києва на Урал, Михайлом Новицьким, який був родом з Ніжина, відомий текстолог творів Шевченка. У 1937 р. засланий на Соловки. З нищівною критикою цього видання виступив Євген Кирилюк ("Літературна газета", 1933, № 23; "Життя й Революція", 1934, кн. 1), який назвав А. Річинського та упорядників "активними контрреволюціонерами". Згодом книга була заборонена.

Перебуваючи на стажуванні у Києві, Іван Миронець активно працював не лише над дослідженням творчості Шевченка, а й інших українських письменників. З'являються його статті в журналі "Критика" та інших періодичних виданнях (зокрема, "До питання про об'єкт літературної критики" (1929, ч. 1) та про твори О. Плюща, О. Шишацького-Ілліча, рецензії на книги В. Стефаніка, Т. Бордуляка, Н. Кобринської, А. Крушельницького, І. Савченка, Гео Шкуруція, О. Слісаренка та ін.

Іван Дмитрович виступав і як упорядник наукових збірників. Так, до антології "Прозаїки 90–900-х", яка вийшла у 2-х томах 1930 р., він написав до кожного тому вступні фундаментальні статті "Формально-стильові особливості українського літературного процесу 90–900-х" та "З історії літературних взаємин". А стаття "Фата-Моргана в основних стильових виявленнях" була вступною до збірника "Коцюбинський" (Х., 1931, т. 1). Подібні статті були надруковані і до "Вибраних творів А. Тесленка" (1929), повісті Олексія Плюща "Великий в малім і малий у великім" (1930) та інших.

І. Миронець є також автором підручника "Техніка української мови" (1928) та нарису "Творчість В. Стефаніка" (1929).

Літературна творчість Івана Миронця була піддана критиці, його звинувачували в "антимарксистських збоченнях". І він був змушений виправдовуватися і в журналі "Життя і революція" (1931, кн. 8), опублікував статтю "Биймо по своїх помилках. Порядком самокритики", у якій каюся у своїх "гріхах". Іван Дмитрович відчував загрозу, а тому вирішив виїхати із Києва.

У вересні 1931 р. Народний комісаріат освіти УСЗЗ відрядив Івана Миронця на роботу у Кам'янець-Подільський інститут соціального виховання, де він працював на кафедрі мови та літератури доцентом і викладачем української, російської та зарубіжної літератури. Саме тут Іван Дмитрович брав активну участь у розшуку, а потім і систематизації архіву колишнього ректора інституту, відомого вченого Івана Огієнка, який виїхав у 20-х роках за кордон і турбувався про долю

рукописної спадщини. Там були словникові комплекти карток до "Кобзаря" Т. Шевченка та "Енеїди" І. Котляревського та інших українських і російських письменників. І. Миронець пропонував директорові Інституту передати ці та інші матеріали архіву І. Огієнка у Київ в кабінет шевченкознавства. Але їх доля після 1933 р. стала невідома.

У 1932 р. директор Дніпропетровського інституту професійної освіти Петро Палько запросив Івана Дмитровича працювати доцентом у своєму навчальному закладі, бо знав його по роботі у Кам'янець-Подільському інституті. Тут І. Миронець працював до 1935 р., а потім його перевели до Миколаївського педагогічного інституту і призначили в. о. професора і завідувачем кафедри української літератури.

У всіх навчальних закладах він відносився до роботи зі всією відповідальністю, проявляв активність у громадській роботі, кваліфіковано читав лекції з літератури, а тому його любили студенти і поважали колеги.

Проте 1936 р. в період сталінських репресій Івана Дмитровича зняли з посади завідувача кафедрою. У 1937 році розпочалися арешти. Заарештовані були одними із перших викладачів кафедри літератури, активний учасник місцевої просвіти, голова інститутської комісії з проведення українізації, відомий літературознавець Микола Дмитрович Лагута та викладач української мови Порфирій Олексійович Кравченко. Розпочалися жорстокі допити та катування. Останнього місцеві чекісти зробили керівником "Миколаївського націоналістичного центру", що ставила за мету боротися проти радянської влади. П. Кравченко не витримав тортур і "визнав себе винним" у всіх гріхах, які йому приписувалися. Коло заарештованих збільшувалося. Протягом цієї спецоперації було заарештовано у 1937–1938 роках близько 60 вчителів і викладачів навчальних закладів, в основному української мови.

У жовтні 1937 року був заарештований і Іван Миронець. Як свідчить слідча справа, Іван Дмитрович, як і інші, піддавався тортурам, під час яких від нього вимагали назвати учасників організації. Як свідчать нинішні дослідники цієї справи, ні в одного із арештованих викладачів ніяких доказів про їх причетність до контрреволюційної організації і антирадянської діяльності не знайдено. Але всі вони були розстріляні... 28 грудня 1937 р. загинув і Іван Миронець. У 1958 р. його було реабілітовано. Так трагічно склалася доля одного із талановитих літературознавців, випускників Ніжинської вищої школи.

Література: Астаф'єв О. Г. Миронець Іван Дмитрович. Енциклопедія сучасної України К. Т.; Погорєлов А. А. Криваві жнива 1930-х: НКВС проти Миколаївської педагогічної інтелігенції. Краєзнавство: науковий журнал. Київ, 2011. Ч. 3. С. 101–112.

**СПАСЬКИЙ
ІВАН ГЕОРГІЙОВИЧ**

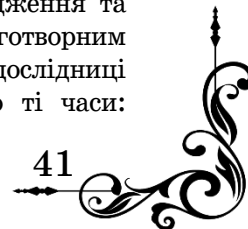
(24.02(08.03).1904–04.11.1990) – відомий історик, учений-нумізмат, засновник вітчизняної нумізматичної школи, випускник Ніжинського інституту народної освіти 1925 р.

Іван Георгійович Спаський народився в місті Ніжині. Був п'ятою дитиною в родині місцевого священника. Його батько Георгій Іванович Спаський був настоятелем ніжинської Соборно-Миколаївської церкви і користувався непохитним авторитетом серед мешканців міста. Отець Георгій як людина надзвичайно високої культури, виховував своїх дітей у кращих традиціях старої інтелігенції, прищеплював їм високу духовність, щирю любов до минулого та культури рідного народу. Дар слова та педагогічні здібності священника були загально визнані, тому у 1895 р. він отримав посаду законвчителя в Ніжинському історико-філологічному інституті князя Безбородька. Великого розголосу в Ніжині набув сміливий вчинок протоієрея Спаського під час одного з найдраматичніших періодів Української революції. Влітку 1919 р. до Ніжина вдерлися загони денікінської армії та вчинили кривавий єврейський погром, під час якого було вбито близько 200 чоловік. Отець Георгій сховав у своєму будинку 30 єврейських родин, врятувавши їм життя. Безперечно, батько мав величезний вплив на формування особистості та інтересів дітей.

У 1914 році Іван склав іспити та вступив до ніжинської класичної гімназії, що діяла при Історико-філологічному інституті князя Безбородька. Викладачами гімназії було чимало професорів Інституту, серед них: директор Іван Козловський, Михайло Бережков, Йосип Добіаш, Володимир Резанов та ін., які прищеплювали гімназістам не лише зацікавленість в історичних знаннях, літературі та культурі, але й закоханість у старожитності рідного краю. У подальшому зародження та формування наукових інтересів Івана відбувалось під благотворним впливом старшої сестри Євгенії, у майбутньому відомої дослідниці української етнографії. Іван Георгійович так згадував про ті часи:

"... С того времени, когда я стал что-нибудь соображать, я был убежден, что нет ничего прекраснее, красивее, умнее и лучше нашей Жени. Я бесконечно обязан ей, ее тактичному, ненавязчивому руководству мною, моими интересами, увлечениями" [*Дмитренко Наталія*].

У 1921 р. І. Г. Спаський успішно закінчив вже радянську школу, на яку було перетворено класичну гімназію, і вступив до Ніжинського інституту народної освіти (ІНО), який постав на місті славетного Історико-філологічного інституту. Це були складні часи. Матеріальне становище студентів було тяжким, але молодь прагнула до знань, активно долучалася до наукової та мистецької діяльності. У 1970 р., відповідаючи на запитання анкети: "Чим Вам запам'ятався Інститут?", Іван Георгійович зазначив: "Гарна гуманітарна підготовка, пречудова бібліотека, прекрасний хор під керівництвом Ф. Д. Проценка" [*Ніжинська старовина*].

Ще учнем старших класів школи юнак долучився до музейної роботи, брав участь у діяльності архівно-музейної секції при відділі народної освіти, якою керував обдарований вчений Олександр Грузинський. Цією ж діяльністю він продовжував займатися і в студентські роки.

У студентські роки завдяки старшій сестрі відбулось знайомство І. Г. Спаського з Володимиром Лесючевским, відомим мистецтвознавцем та очільником першого в Ніжині публічного музею, що був відкритий 7 листопада 1920 року. Дружні стосунки, що склалися, дали можливість набратися досвіду музейної роботи. Свої перші кроки у велику науку були здійснені разом з В. І. Лесючевським, коли в 1921 р. вони здійснили археологічне дослідження давньоруського городища в с. Плоскому, під Ніжином, коли мандрували усією округою в пошуках нових експонатів для музею [*Дмитренко Наталія*].

У 1925 р. Іван Георгійович успішно завершив навчання та отримав рекомендації від ректора Миколи Григоровича Куїса: "Сумлінно працював в напрямку музейної та історико-філологічної справи, проявив власну ініціативу в описуванні, зберіганні та дослідженні різноманітних пам'яток старовини на Ніжинщині, і особливо – в галузі народного мистецтва. Перед закінченням курсу він обрав собі тему проектної роботи "Організація шкільного музею"". Крім того, відомі українські вчені В. І. Резанов та О. С. Грузинський високо відзначили здібності свого вихованця та рекомендували Вченій раді Інституту направити Івана Григоровича на навчання до Ленінградського державного університету. На третьому році навчання він був зарахований на посаду керівника Ніжинського окружного музею, що відкрився 15 травня 1927 р. У 1928 р., закінчивши Інститут мовознавства та матеріальної культури при Ленінградському університеті, І. Г. Спаський остаточно повертається до Ніжина та активно долучився до складання та впорядкування музейної колекції. Відкриття Ніжинського окружного Історичного музею припало на часи "українізації" та стало помітним явищем у культурно-духовному житті міста. Головну експозицію

складали унікальна нумізматична колекція, яка розширювалася з 1845 р., збірка картин західноєвропейського мистецтва з Лицею князя Безбородька, колекція оригінальних рукописів М. В. Гоголя, що належали НІФІ князя Безбородька. Згодом колекція поповнилася іншими цікавими музейними речами. Значна частина експонатів етнографічного й археологічного характеру особисто зібрав Іван Георгійович. Досить швидко музей перетворився на справжній осередок культури в регіоні. За керівництва І. Г. Спаського окружний музей став своєрідною науковою лабораторією. Іван Георгійович збирав колекцію інструментів ніжинських золотарів, вивчав їх майстерність, цікавився купецьким побутом міста. Матеріали фондів вивчалися викладачами інституту: професором В. Резановим (стародруки), Ф. Олексєєвим (рукописний відділ музею), М. Куїсом та А. Єршовим (документи з історії революційного руху на Ніжинщині). У 1927 р. музей відвідало 3300 чоловік, в 1928 р. – 4021 чол., у 1929 р. – 4585 чол. [Дмитренко Наталія]. Республіканський журнал "Глобус" наприкінці 1928 року друкував схвальну статтю про Ніжинський окружний музей імені М. Гоголя.

У 1929 році Іван Георгійович підготував і успішно захистив дипломну роботу, присвячену дослідженню дукачів – жіночих монето-видних прикрас, що були у вжитку в Україні у XVII–XX ст. Посаду завідуючого Ніжинського окружного музею дослідник обіймав до 1930 р., коли його було переведено науковим співробітником до Харківського археологічного інституту на посаду завідуючого нумізматичним кабінетом.

У цей час І. Г. Спаський у складі археологічної експедиції досліджував Донецьке городище, вивчав пам'ятки давніх культур у зоні Дніпробуду. В 1932 р. вченого запрошують працювати до відділу нумізматички Державного Ермітажу в Ленінграді (нині – Санкт-Петербурзі), але вже в січні 1934 р. за сфабрикованою справою його заарештували. Івана Спаського звинуватили у належності до фашистської "Руської національної партії", осередок якої діяв у стінах Ермітажу, та спрямуванні "партії зброї" для українського відділення цієї організації під виглядом створення тимчасової виставки середньовічної холодної зброї у Харківському історико-художньому музеї. Наукова кар'єра талановитого вченого була перекреслена, а його майбутнє віддано під владу долі. Після вироку сталося п'ятирічне заслання до далекого Казахстану (Карагандинський табор НКВС), яке тривало до 1938 р. Після звільнення Іван Георгійович перебивався випадковими заробітками, бо колишнього політв'язня на роботу за фахом не брали. З великими складнощами вдалося влаштуватися художником у Череповецький драмтеатр. З перших днів німецько-радянської війни І. Г. Спаський воював рядовим солдатом 170 Армійського інженерного батальйону на Карельському фронті, отримав поранення та, навіть, був нагороджений медалями. Після війни, у 1946 р., здобув можливість повернутися до Ленінграда. Завдяки заступництву відомого вченого-сходознавця І. А. Орбелі, директора

Ермітажу, Івану Георгійовичу вдалося влаштуватися на роботу до відділу нумізматики. У 1947 р. вчений успішно захистив кандидатську дисертацію "Класифікація руських монет XVI – початку XVII ст.", а після повної реабілітації в 1956 р. йому за сукупністю праць у галузі дослідження грошової системи Росії XVI–XVII ст. у 1964 р. була присуджена вчена ступінь доктора історичних наук.

З цього часу І. Г. Спаський став провідним фахівцем у галузі давньоруської монетної системи. У 1960-ті рр. вчений працював над упорядкуванням каталогу та створенням стаціонарної експозиції з історії російських дореволюційних нагород. З-під пера науковця виходить низка наукових статей та монографій, серед яких "Дукачі та дукати України" (за матеріалами, зібраними на Ніжинщині у 1920-х рр.), "Русская монетная система", "К 1000-летию русской монетной чеканки". В цілому науковий доробок ученого викладений у понад 13 друкованих працях.

До виходу на пенсію І. Г. Спаський працював старшим науковим співробітником відділу нумізматики Ермітажу. 4 листопада 1990 року Іван Георгійович Спаський помер у Петербурзі. Сьогодні Ніжинський краєзнавчий музей носить ім'я вченого.

Література: Зозуля С. Ю., Морозов О. С. Іван Георгійович Спаський (1904–1990) // Ніжинська старовина. 2005. Вип. 1(4). С. 124–129; Дмитренко Наталія. Іван Георгійович Спаський – ніжинець, що став засновником вітчизняної нумізматичної школи // <http://rivnich.info/ivan-heorhiyovych-spas-kyu-nizhynets-shcho-stav-zasnovnykom- vitchuznianoi-numizmatychnoi-shkoly/>; Морозов Олександр. Повернення з Петербурга // Ніжинський вісник. № 32 від 15 квітня 2010 року.

**ОДАРЧЕНКО
ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ**

*(20.08.1903–12.03.2006) – український
літературознавець та мовознавець,
випускник Інституту народної освіти
1926 р.*

Доля Петра Одарченка склалася так, що він, корінний українець, опинився в далекій Америці, де прожив 56 років вдалині від батьківщини. А народився він у селянській родині на Полтавщині в селі Римарівка, що розкинулося на річці Груні недалеко від Гадяча. Село було власницьке козацьке, відоме з XVII ст. На початку XX ст. тут були різні навчальні заклади. Початкову земську школу Петро Одарченко закінчив у 1913 р., вступивши далі навчатися до Гадяцької земської гімназії ім. М. П. Драгоманова, яку закінчив 1920 року. Його гімназійні роки, а також час навчання на дворічних педагогічних курсах (1919–1920) були пов'язані з родиною Драгоманових, зокрема з Ольгою Петрівною Драгомановою (Оленою Пчілкою), матір'ю Лесі Українки.

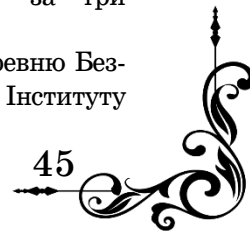
Їх садибу в Гадячі купив ще батько Петро Якимович Драгоманов. Це була простора будівля з садом, вулицями, а біля річки – з луками. Тут формувалися видатні українські діячі Михайло та Ольга Драгоманови.

Петро Одарченко згадував, що його останні юнацькі роки минали в будинку Драгоманових у щоденному спілкуванні з Оленою Пчілкою, у розмовах про Михайла Драгоманова та Панаса Мирного, у читанні творів І. Котляревського, Т. Шевченка. Олена Пчілка відзначала культурну атмосферу в сім'ї Драгоманових і роль батька у вихованні дітей.

Під час навчання на педагогічних курсах Петро Одарченко відвідував гурток українознавства Гадяцької української шкільної молоді. На нього мала великий вплив і Олена Пчілка, яка редагувала 1915–1916 рр. газету Гадяцького земства "Рідний край" та журнал "Молода Україна".

Завершивши навчання в Гадячі, Петро Одарченко один семестр (вересень 1920 – січень 1921) вчився на історико-філологічному факультеті Харківського університету, але через хворобу та складні матеріальні умови повернувся додому до батька. Деякий час працював учителем у початковій школі на хуторі Мельниково-Кулебенному за три кілометри від Римарівки.

Потяг до знань привів Петра Одарченка до Ніжина у древню Безбородьківську вищу школу. Восени 1923 р. він став студентом Інституту

народної освіти. У своїх спогадах він зазначав: "Викладачами на першому курсі були професор Олександр Сергійович Грузинський – українська література, професор Володимир Іванович Резанов – російська і західноєвропейська література, Петро Волинський – українська мова, Микола Неонович Петровський – історія України, професор Олексій Покровський – історія Західної Європи, професор М. Ф. Даденков – педагогіка, професор Яків Колубовський – рефлексологія, ректор інституту Олександр Олександрович Карпеко – історія комуністичної партії, Гурін – математика, Петро Олександрович Бельський – природознавство, Каменєв – хімія, фізика, Іван Іванович Іванов – німецька мова, Гржимайло – французька мова" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів (1920–2010). Ніжин, 2015. С. 76).

Студентське життя початку 20-х років було досить активним у різних його напрямках. Важко було з побутом, не вистачало продуктів, треба було брати участь у заготівлі дров у Вергіївських лісах, щоб обігріти інститут. Але молодість брала своє, навіть і тоді, коли за "дельтонпланом" все перекладалося на самостійну роботу. Вихованці інституту спочатку раділи, що відмінили лекції, а потім раділи, що їх повернули, бо без спрямовуючої їх ролі було важко самостійно засвоювати матеріал.

Студенти брали участь у позааудиторній роботі. В інституті в ці роки функціонував театральний гурток, яким керував відомий у Ніжині культурний діяч Федір Проценко, що разом зі студентами поставив п'єси: "Запорожець за Дунаєм", "Наталка Полтавка", "Базар" В. Винниченка, "Безталанна" І. Тобілевича та інші. Окремо існував співочий гурток під керівництвом К. Дігтярьова.

Як свідчить П. Одарченко, крім цього, в інституті існували творчі семінари: семінар української літератури – керівник О. С. Грузинський (1923–34), пізніше – Є. А. Рихлик, який замінив професора О. С. Грузинського, що виїхав до Києва; семінар російської літератури – керівник – професор В. І. Резанов; семінар польської літератури – керівник професор Є. А. Рихлик; гурток краєзнавства – голова П. В. Одарченко, який багато працював у цьому напрямку: збирав фольклорний матеріал і пересилав його до Етнографічної комісії ВУАН, а також етнографічні матеріали. Написав дипломну працю "Фольклор у краєзнавчій роботі".

Крім того, студенти брали участь у ліквідації неписьменності, у літературних дискусіях за романом В. Винниченка "Сонячна машина"; виступали з доповідями на різні теми, зокрема на Шевченківському святі, на ювілеї М. Коцюбинського тощо.

Після завершення навчання в інституті у 1926 р. П. Одарченко вступив до аспірантури. У цей час, на початку 1924–1925 навчального року, на основі наукових семінарів була створена науково-дослідна кафедра історії культури і мови, яку очолив член-кореспондент Академії наук, професор В. І. Резанов. Такі кафедри відкривалися і в інших

інститутах. Метою їх створення була підготовка наукових кадрів для вишів. Ніжинська кафедра складалася із чотирьох секцій: 1) української та російської історії (керівники: професор В. Г. Ляскоронський, а потім – професор М. Н. Петровський); 2) української мови і літератури (керівник – професор Є. А. Рихлик); 3) загальної і російської літератури (керівник – професор В. І. Резанов); 4) античної культури (керівники: професор І. Г. Турцевич, а потім – професор О. І. Покровський).

Керівник секції української мови та літератури професор Є. А. Рихлик рекомендував П. Одарченка до аспірантури. У своїй заяві він зазначав: "Усі письмові праці П. Одарченка, що з ними мені довелося познайомитися, показують надзвичайну ґрунтовність, серйозний підхід до теми. У них помітне як особливо характерна риса бажання вичерпати тему до краю, познайомитися з матеріалом і з критичною літературою питання, щоб уникнути поверховості й однобокості. Я за свій обов'язок вважаю рекомендувати предметній комісії П. Одарченка як найздібнішого студента і вношу пропозицію залишити його при науково-дослідній кафедрі аспірантом при секції української мови і літератури для підготовки до наукової й педагогічної діяльності в вищій школі. Професор Є. Рихлик. 12.VI.1926 р."

У процесі навчання в аспірантурі та написання дисертації "Стиль Лесі Українки" він використовував порівняльно-історичний метод. На засіданнях секції аспірант виступив з доповідями: ""Die Weber" ("Ткачі") Г. Гейне в перекладі Лесі Українки", "До генези "Блакитної троянди" Лесі Українки", "Нотатки про Лесю Українку з приводу 5 і 6 тт. нового видання творів Лесі Українки", "Художня проза Лесі Українки", "Рецензія на 6 творів Лесі Українки", "Рецензія на нове видання творів Лесі Українки (1, 2 тт., 1927)", "Нові матеріали до творчості Лесі Українки" та інші.

Після зустрічі у Києві у грудні 1926 р. з Оленою Пчілкою були записані спогади про Лесю Українку. На основі цих оповідок П. Одарченко написав доповідь "Леся Українка і Олена Пчілка", яку він прочитав на секції в 1928 р. Під час цієї київської зустрічі Олена Пчілка подарувала йому відбиток своєї статті "Спогади про М. П. Драгоманова", на якому написала: "Вельмишановному землякові, щирому надійному українцеві Петрові Одарченкові на спомин про Гадяч, – від Олени Пчілки. Київ. 1926. 16 грудня".

Чимало різних статей про Лесю Українку П. Одарченко надрукував у журналах "Життя і революція" (1928), "Записки Ніжинського ІНО" (1927–1928), збірнику ВУАН "Література" (1928), "Червоний шлях" (1927, 1929), "Етнографічний вісник" (1929) та ін. (Викладачі Ніжинської вищої школи. Біобібліографічний покажчик. Ч. 2. Ніжин, 2000. С. 26).

Під час написання дисертації консультувався з літературознавцями у Києві: С. О. Єфремовим, М. К. Зеровим, П. П. Филиповичем, Б. В. Якубським.

З 1928 р. П. Одарченко почав читати курси літератури в Ніжинському інституті, а з 1929 р., завершивши навчання в аспірантурі, продовжив працювати в ньому на посаді виконуючого обов'язки доцента української мови та літератури, редагував "Наукові записки" Науково-дослідної кафедри історії культури і мови (1928–1929).

Удосвіта 1 жовтня 1929 р. П. Одарченко був заарештований органами Державного політичного управління (ДПУ) у сфабрикованій справі СВУ ("Спілка визволення України"). Його тримали півроку в Ніжинській в'язниці. Офіційне обвинувачення для того часу було традиційним: "П. В. Одарченко обвиняється в приналежності к контрреволюционной организации, ставящей своей целью свержение советской власти и восстановление Самостийной Украины" (Сахно А. Справа професора Одарченка. Ніжинська панорама. 1999. № 10 (24). 16 липня. С. 6).

Усього декілька днів не вистачило Петрові Васильовичу, щоб захистити дисертацію. У порівнянні з іншими заарештованими вирок був легким – заслання на 3 роки в Алма-Ату, столицю Казахстану. Там він хворів, працював у бібліотеці Геолого-розвідувального управління Казахстану, а також у державній бібліотеці. Йому також дозволили викладати російську мову в Казахському медичному інституті. Коли трирічний термін завершився 5 грудня 1933 р., то його, як і велося у той час, 6 грудня знову заарештували, звинувативши в тому, що він, як і всі українці, які проживали на засланні в Алма-Аті, створили націоналістичну організацію, якою нібито керував Дмитро Коліух. І знову шість місяців ув'язнення, а потім заслання в Уральськ Казахської РСР, який був заснований ще у 1613 році. Там був педагогічний інститут, у якому Петрові Одарченку дозволили викладати російську мову та працювати в бібліотеці.

На початку 1937 р. був звільнений із заслання із заборорою проживати в Україні. Поселився у Курську, де працював в обласній бібліотеці, а потім з вересня 1939 р. у Курському педагогічному інституті.

Під час радянсько-німецької війни переїхав до Львова, а потім – до Варшави. Одружився з Дергачовою Марією Федорівною. Проживав і працював у Відні, Баварії, у 1945–1950 рр. – у Німеччині, працював доцентом Православної богословської академії у Мюнхені, де читав курс сучасної української мови, в. о. редактора газети "Українські вісті", членом редкомісії газети "Наше життя" в Аугсбурсі, а також секретарем Спілки українських письменників і журналістів. Видавав твори Т. Шевченка, Лесі Українки, Л. Глібова, писав статті для "Енциклопедії українознавства", був членом-кореспондентом УВАН тощо.

1950 р. переїхав у США, оселився в Нью-Йорку, бідував, працював деякий час на фабриці мідних гудзиків, де скалічив руку; прибиральником на залізничному вокзалі разом з Тодосем Осьмачкою. Знайомство з президентом УВАН професором М. О. Ветуховим сприяло отриманню стипендії і замовленню статей.

П. Одарченко написав розвідку "Тарас Шевченко в радянській літературній критиці" (надрукована англійською мовою в науковому збірнику УВАН).

Згодом Петро Васильович влаштувався працювати у бібліотеку Конгресу США (1952–1954), а потім на радіостанцію "Голос Америки", де був на посаді перекладача і редактора (1955–1973).

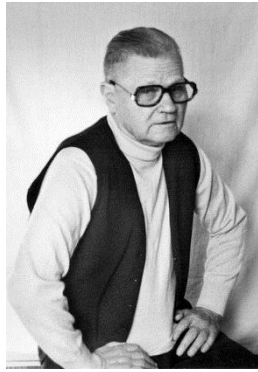
Протягом 50–70-х років активно працював як літературознавець та мовознавець. Продовжував досліджувати творчість Т. Шевченка, М. Драгоманова, Олени Пчілки, Лесі Українки, а також українську етнографію та фольклор. Співпрацював з газетами "Свобода", "Українські вісті", "Народна воля"; журналами "Нові дні", "Визвольний шлях", "Сучасність", з "Енциклопедією українознавства" та різними науковими установами.

У 1973 р. П. Одарченко вийшов на пенсію, але продовжував творчо працювати, хоча часті хвороби заважали це робити. У 2000 р. він написав ще 40 статей для енциклопедії "Сучасна Україна" про видатних діячів української культури.

В історію України П. В. Одарченко увійшов як визначний літературознавець та дослідник української літератури та розмовної мови (у тому числі й мови українців зарубіжжя).

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005. С. 236–237; Іван Кошелівець. Можна одверто? або Туга за катарсисом. Харків, 2018. С. 212–215; Сахно А. Справа професора Одарченка. Ніжинська панорама. 1999. № 10 (24). 16 липня. С. 6.

**КОШЕЛІВЕЦЬ (ЯРЕШКО)
ІВАН МАКСИМОВИЧ**

*(10(23).11.1907–05.02.1999) – педагог,
літературознавець, культурний діяч
українського зарубіжжя, випускник
Інституту народної освіти 1930 р.*

Життя сільського хлопця Івана Ярешка, що народився у селі Велика Кошелівка Ніжинського повіту Чернігівської губернії, у післяреволюційний час було типовим для більшості представників тогочасної молоді. Переживши громадянську війну, він вчився у сільській школі, вступив до комсомолу, а пізніше і в партію більшовиків, був активістом, проводив найрізноманітнішу агітаційну роботу на селі.

1927 р. двадцятилітнім юнаком Іван Ярешко вступив до Ніжинського інституту народної освіти на факультет мови та літератури, де викладачами працювали представники старшого покоління, вчені дореволюційного часу професори В. І. Резанов, О. С. Грузинський, а також молодші проф. Є. А. Рихлик, Є. О. Ненадкевич, М. К. Волинський, І. Я. Павловський і зовсім молоді, але талановиті Петро Одарченко, Костянтин Штепа, Анатолій Єршов, Микола Петровський, які закінчили навчання в аспірантурі при Науково-дослідній кафедрі історії культури і мови, яку очолював член-кор. АН СРСР професор В. І. Резанов. Саме він, як згадує Іван Максимович, і мав деякий вплив на подальшу наукову долю свого студента.

Кінець 20-х початок 30-х років, коли йшло формування поглядів Івана Ярешка, були складними: це і колективізація зі своїми негативними проявами, і початок сталінських репресій, що не проходило повз життя студента. У своїх спогадах він зазначив: "То правда, що небезпечно було висловлювати свої думки вголос, особливо перед дітьми, і доводилося жити роздвоєно: одне думати, а друге говорити. Але правда також і те, що таке само задушення годі було витримувати, і в щирих дружніх розмовах люди дозволяли собі говорити відкритим текстом" (Кошелівець Іван. Можна одверто? або Туга за катарсисом. Статті, огляди, рецензії, інтерв'ю). Харків, 2018. С. 595).

На двадцять третьому році життя, у 1930 р., Іван Ярешко закінчив Ніжинський інститут народної освіти. "Мріялось стати вченим, дослідником старої української літератури, імовірно не без впливу мого вчителя, знавця в цій ділянці професора Володимира Резанова, і я зі свіжим дипломом і випискою з протоколу професорської ради, в якій зазначалося: "Має нахил до наукової праці, поїхав до Києва, бо там Академія наук оголосила набір до аспірантури. Але ж це було літо тридцятого, ледве три місяці після процесу Спілки визволення України

(СВУ), на якому судили власне Академію, бо більшість обвинувачених складалася з її співробітників чи близьких до неї, на чолі з головним обвинуваченим – Сергієм Єфремовим". Ніхто конкретного відносно аспірантури не міг нічого сказати. Втім, Іван Ярешко взяв направлення у Кременчуцький інститут соціального виховання, де працював спочатку викладачем, а згодом в. о. доцента (1930–1933 рр.).

1932–1933 навчальний рік Іван Ярешко вважав "найчорнішим" у його житті. "Під початок літа останнього дістав повідомлення про смерть з голоду чотирьох з ближчої мені людини. Мої батьки якось вижили. Тоді лютував в Україні Постишев, вишукували й викривали "буржуазний націоналізм", троцькістів, правих, взагалі "ворогів народу"; було й таке означення: "... зв'язок з класово ворожими елементами". Мені наліпили купу таких обвинувачень і звільнили з роботи". І. М. Ярешка звинуватили в "гнилому лібералізмі" та українському націоналізмі, виключили із членів ВКП(б), як вже було вказано вище, позбавили роботи в інституті. І Іван Михайлович поїхав у Харків, щоб вступити до Науково-дослідної кафедри імені академіка Д. Багалія, який до 1932 р. керував нею в університеті. Але кафедру закрили і Іван Максимович змушений повернутися у Ніжин, де декілька місяців працював у місцевому інституті, а в квітні-листопаді 1934 р. служив у Червоній армії. Після закінчення річного терміну служби в армії з листопада 1934 р. повернувся на вчительську посаду в школу. Але у квітні 1938 р. розпочалася розправа над групою ніжинських учителів, яких звинуватили органи НКВС у приналежності їх до української націоналістичної повстанської організації. Директора школи № 9 О. С. Гриня та ще 13 учасників 23 квітня 1938 р. засудили до розстрілу. І. М. Ярешку дивом вдалося цього уникнути. У 1938 р. він отримав дозвіл читати курс історії давньої української літератури у Ніжинському педагогічному інституті.

1940 р. Іван Максимович вступив до аспірантури Інституту літератури імені Т. Шевченка АН України. Керівником його дисертаційного дослідження був призначений директор інституту академік Олександр Іванович Білецький.

Перебування в аспірантурі перервала війна, Іван Ярешко опинився в окупації і повернувся у Ніжин. По-різному складалася тоді доля колег по інституту: одні служили в Радянській армії, інші були в партизанах, треті – в складних умовах боролися у підпіллі, були і четверті, які працювали в школах, вчили дітей, бо треба було виживати. Іван Ярешко очолив місцеву газету "Ніжинські вісті", друкуючи там свої матеріали під псевдонімом Іван Кошелівець. З цього часу і до кінця життя він і залишився з цим прізвищем.

З вересня 1943 р. під тиском Радянської армії фашисти залишили Ніжин. Разом з ними пішов і Іван Кошелівець, який згодом у 1944 р. перебував в еміграції. У 1946 р. опинився у таборі переміщених осіб у Ляндеку (Тироль).

Навесні 1947 р. разом з українськими письменниками Й. Гірняком, літературознавцем Б. Романенчуком літераторами Юрієм Кленом, Юрієм Лавріненком та Борисом Олександрівим Іван Кошелівець почав

видавати літературний журнал "Літаври", в якій Іван Максимович опублікував свою першу літературну статтю "Нотатки про український роман" "Так, буди доти трохи істориком літератури, щойно на сороковому році життя я став літератором", – зауважував І. Кошелівець.

У 1947 р. він переїхав у Баварію у місто Міттенвальд, де познайомився з Володимиром Кубійовичем, який почав видавати "Енциклопедію Українознавства". До цієї праці він залучив і Івана Максимовича, який у цьому виданні виконував обов'язки літературного редактора та керував відділом літератури. "Від того часу Кубійович без мого співробітництва був би зовсім безпомічним, – стверджував І. Кошелівець. – Кажу це не тому, щоб похвалитися, такі були обставини: в Європі не лишилося нікого, хто знав би норми літературної мови й здолав би стилістично уодностойнювати енциклопедичні матеріали". В енциклопедії І. Кошелівець опублікував багато своїх статей.

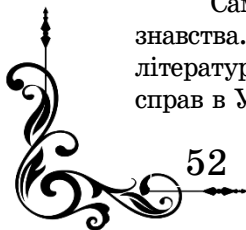
У 1951–1955 рр. Іван Максимович редагував літературну сторінку часопису "Сучасна Україна", який виходив у Мюнхені. Через деякий час на її основі було створено "Українську літературну газету", яку у 1955–1960 рр. редагував разом з Ю. Лавріненком. У кінці 1960 р. ці видання об'єднали і видавали з 1 січня 1961 р. під назвою "Сучасність" як літературний і громадсько-політичний журнал. Іван Кошелівець був його головним редактором протягом 1961–1966, 1976–1977, 1983–1984 років.

У 1959 р. Іван Максимович одружився з молодою талановитою мисткинею Еммою Андієвською. Вона була і своєрідним художником, поеткою і прозаїком. Хоча різниця у їх віці була у 24 роки, але їх життя пройшло в повному розумінні і романтичному коханні. Як зазначають ті, хто знав цю подружню пару і був знайомий з творчістю Емми Андієвської, – це була суцільна феєрія. "Очевидно на таке надихало й подружнє життя та творча співпраця з непересічним письменником Іваном Максимовичем Кошелівцем. Майже в усіх творах Емми Андієвської закладене кохання й тепло, тут є також глибина розуміння та поєднання земного і небесного пластів і завжди – світло та доброта..." Її вважають засновницею феєричної школи українського модернізму.

У подружжя було багато знайомих, які проживали у різних країнах, бо були поєднані однією роботою на радіо "Свобода" та у літературних часописах. Серед них – Ігор Качуровський, Леонід Плющ, Михайло Орест, Василь Барка та багато інших.

Іван Кошелівець також був відомим інтелектуалом і енциклопедистом. Він переклав філософські та художні твори Ф. Ніцше, Д. Дідро, Ф. Кафки, упорядкував і видав літературні збірники та твори письменників, зокрема – "Панорама найновішої літератури в УРСР. Поезія. Проза. Критика", "Симоненко В. Берег чекань", "Україна 1956–1968: Збірник документів українських дисидентів", "Статті й промови з національного питання Миколи Скрипника", "Сверстюк Є. Вибране" та ін.

Сам І. Кошелівець написав чимало ґрунтовних праць з літературознавства. Набуло широкого розголосу його перше дослідження "Сучасна література в УРСР" (1964), про яке згадували під час розглядів судових справ в Україні.

У цій праці І. Кошелівець розглядав українську літературу ХХ ст., поділяючи її творців на чотири покоління. І до четвертого він відносив "шістдесятників", а це викликало незадоволення в Радянській Україні. Сам літературознавець стверджував: "Офіційні критики особливо гнівалися на автора за поділ тодішнього письменницького корпусу на чотири покоління; навіть не обмежувалися київською пресою, бігаючи подеколи зі скаргами й до Москви. Воно й зрозуміле: з того поділу випливав конфлікт, бунт четвертого шістдесятницького покоління проти літературних "батьків". А деспотія не любить конфліктів і воліє плекати вигляд цнотливої однастайності (Кошелівець Іван. *Можно одверто? або Туга за катарсисом*" С. 600).

Серед літературної спадщини І. Кошелівця слід також назвати і його книги: "Нариси з теорії літератури" (Мюнхен, 1954), "Микола Скрипник" (Мюнхен, 1972, Київ, 1993), "Олександр Довженко. Спроба творчої біографії" (Мюнхен, 1980), "Розмови в дорозі для себе. Фрагменти спогадів та інше" (Мюнхен, 1985, Київ, 1994), "Літературний процес, децю з віддалі" (Париж, 1991) та інші.

Серед виданих останнім часом праць І. Кошелівця – книга "Можна одверто? Туга за катарсисом", яка вийшла у Харкові 2018 р. Ініціаторами цього видання були Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Чернігівської обласної державної адміністрації, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. У цій книзі зібрані статті, огляди, рецензії, інтерв'ю. Їх упорядковував ще сам Іван Михайлович разом з доктором філологічних наук, провідним науковим співробітником Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Людмилою Тарнашинською, яка добре знала І. Кошелівця, спілкувалася з ним з 1991 і до самої його смерті у 1999 р.

Книга – це широка панорамна розповідь про українську літературу ХХ ст. і багатьох її представників. Автор намагається без упереджень оцінювати творчість письменників, хоча в деяких моментах і відчувається, що це написано представником діаспори. Цінність праці полягала в тому, що І. Кошелівець зумів побачити у кожного художника слова те специфічно авторське, що робило той чи інший твір знаковим. Він також розкрив складність роботи письменників в умовах партійного тоталітаризму і вказав на безпринципність багатьох радянських літературознавців, які керувалися в своїх оцінках політичною кон'юктурою.

Останньою книгою, над якою працював Іван Максимович, була "Література і політика". Але вона залишилася у фрагментах.

Ось таким було особисте і громадсько-літературне життя ще одного випускника Ніжинської вищої школи.

Література: Астаф'єв О. Г. Кошелівець Іван Максимович. Енциклопедія сучасної України Т.; Жулинський М. Слово на 90-ліття. Слово і час. 1998. № 1; Сенькусь М. Програма ніжинців. Слово і час. 1998. № 3. С. 57–60.

ШИЯН

КИР КАРЛОВИЧ (КИРИЛО КАРПОВИЧ)

*(21.06.1902–30.12.1974) – вчений-історик,
випускник Інституту народної освіти 1930 р.*

Кир Шиян народився в селі Березова Лука Петровсько-Роменського повіту Полтавської губернії (тепер село Гадяцького району Полтавської області). Початкову освіту здобув у місцевому земському початковому народному училищі. Після здобуття середньої освіти, протягом 1921–1923 рр. навчався в Гадяцькому педагогічному технікумі, після чого з 1923 р. по 1924 р. учителював у семирічній школі в селищі Липова Долина Роменської округи на Сумщині. Молодого вчителя після року роботи залучили до лав Червоної армії, де він провів 1924–1926 рр. Після демобілізації Кир Карлович у 1926–1930 рр. навчався на соціально-економічному відділі Ніжинського інституту народної освіти. Друга половина 1920-х рр. була періодом розквіту історичної та філологічної освіти в Ніжині у довоєнний період. В Інституті працювала низка досвідчених професорів з дореволюційним науковим вишколом і талановитих молодих дослідників, функціонувала потужна Науково-дослідна кафедра історії культури та мови, виходили інститутські наукові збірники.

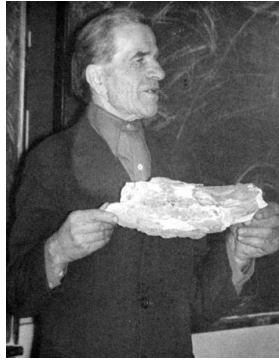
У зв'язку з закриттям у грудні 1929 року Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури та мови в 1930 році К. К. Шиян вступив до аспірантури Науково-дослідного інституту історії української культури імені академіка Д. І. Багалія при Харківському інституті народної освіти, яку закінчив у 1932 р. У ці ж роки вчений працював за сумісництвом у Харківському педагогічному інституті професійної освіти, був деканом архівознавчого факультету і викладачем історії СРСР. Після завершення навчання в аспірантурі в 1932–1936 рр. Кир Карлович обіймав посаду наукового співробітника Науково-дослідного інституту історії української культури, працював викладачем історії в Харківській середній школі. У вересні 1936 року вченого звинуватили в антирадянській діяльності й ув'язнили органи НКВС (перебував під арештом до травня 1938 р.). Після звільнення наприкінці 1938 р. працював до початку війни помічником директора та викладачем історії у школі, згодом – викладачем кафедри історії СРСР Харківського педагогічного інституту. З наближенням до Харкова фашистських військ, у жовтні 1941 року був вивезений в евакуацію в Узбекистан, де по жовтень 1943 р. працював викладачем історії та директором середньої школи в Самарканді. Після повернення протягом 1943–1956 рр. у Харківському педагогічному інституті пройшов шлях від доцента, завідувача кафедри історії СРСР, декана історичного факультету до заступника директора інституту. У

цей час К. К. Шиян займався не лише педагогічною діяльністю, але й науковою роботою. Результатом став захист у 1946 році кандидатської дисертації "Столыпинская аграрная реформа в Харьковской губернии".

У 1956 році Кир Карлович перейшов до Харківського державного університету, де залишався працювати до кінця життя (1974 р.) на посадах доцента та професора кафедри історії СРСР. Науковець читав загальні курси з історії СРСР (період феодалізму), вступ до історичної науки, спецкурси. Головна увага в наукових дослідженнях приділялася аграрній історії дорядянської доби, подіям революції в Харкові, проблемі відбудови промисловості України і участь у ній робітничого класу (1921–1925 рр.). Крім того, вчений укладав фундаментальні збірки документів з історії заводів-гігантів індустріального Харкова, редагував збірки документів з історії робітничого класу України. З-під пера науковця вийшло кілька десятків наукових, науково-популярних і методичних праць, серед яких дві монографії "Минуле і сучасне села: На матеріалах Харківщини" і "Боротьба робітничого класу України за відбудову промисловості (1921–1925 рр.). Власне, остання і лягла в основу докторської дисертації, яка була захищена в 1962 р. Крім того, Кир Карлович був членом спеціалізованої ради історичного факультету Харківського державного університету, керував підготовкою кількох кандидатських дисертацій. Як згадував свої студентські роки відомий сучасний український історик, професор Федір Турченко: "На факультеті панувала специфічна академічна аура. До одного з професорів кафедри історії СРСР зверталися особливо шанобливо, з повагою, але якось дивно – Кир Карлович. Але це не викликало ніяких пересудів ні серед студентів, ні колег-викладачів. Я був впевнений, що він за походженням іноземець, або дворянського походження і вивчає давню історію. Але на третьому курсі я дізнався, що насправді він чистокровний українець Кирило Карпович Шиян, а тема його докторської дисертації – "Боротьба робітничого класу України за відбудову промисловості України в 1921–1925 рр.". Та від цього моє ставлення до цієї людини, яка в 30-ті рр. була репресована, потім реабілітована, захистила кандидатську і докторську дисертації, гідно тримала статус академічного вченого і читала прекрасні лекції, не змінилося" [Ф. Турченко]. Помер Кир Карлович Шиян 30 грудня 1974 року в Харкові, де й похований.

Література: Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2. Історики (1905–2012 рр.) / уклад.: О. М. Богдашина, В. І. Бутенко, С. Р. Марченко та ін.; відп. ред. С. І. Посохов / 2-е вид., випр. та доп. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2012. С. 312–314; Булах В. І. 70-річчя від дня народження К. К. Шияна / В. І. Булах // УІЖ. 1972. № 9. С. 153–154; Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005; Степаненко Т. Л. К. К. Шиян – добра і раз ума Учитель. // Історичний факультет: від покоління до покоління / уклад. В. М. Духопельников, С. М. Куделко. Харків, 2004. С. 108–110; Турченко Федір. Перемога проросійських сил під час Майданів означала би кінець української історіографії. За нас би знову писали у Москві // Україна модерна. <http://uamoderna.com/jittepis-istory/turchenko>

**БОГУН
ГАВРИЛО ГРИГОРОВИЧ**

*(25.03(07.04).1901–21.05.1981) – педагог,
краєзнавець, археолог, випускник
Інституту народної освіти 1930 р.*

Серед випускників Ніжинської вищої школи є немало захоплених, одержимих справою людей. Таким був і Гаврило Богун, який присвятив своє життя улюбленій справі – археології та народній творчості. Народився він у селі Бистрик Бердичівського повіту Київської губернії (нині Житомирська область) у великій селянській родині. У селі була церковно-парафіяльна школа, яку Гаврило Григорович закінчив у 1913 році.

Після 1917 року, часу революційних процесів у Російській імперії та Україні, змінювалися культурні умови і на селі. При школі були організовані бібліотека, хата-читальня. Ці заклади очолив Гаврило Богун. Він сам намагався отримати освіту, вступив до Першої трудової школи міста Бердичева, закінчив п'ять класів. Але в 1920 р. його призвали до лав Червоної армії, де він служив у Києві по 1924 рік. Після цього поїхав у Ніжин і вступив на робітфак Ніжинського інституту народної освіти. Гаврило Григорович виявив до навчання наполегливість, і після цього продовжив навчатися в інституті на мовно-літературному факультеті, отримавши спеціальність учителя української мови та літератури.

Це був час експериментальності, коли вводилися так звані нові форми навчання – "дельтон-план" та інші. Але в інституті працювали досвідчені професори (В. І. Резанов, П. О. Бельський, О. С. Грузинський, О. І. Покровський, І. І. Семенов, Г. І. Федченко, Г. А. Максимович та інші), які мали хороший досвід передачі знань студентам. Тому Гаврило Богун отримав хороші знання не лише з філології, а й історії.

Після закінчення інституту він працював у школах Полтавщини, Донбасу, а в 1933 р. Гаврило Григорович переїхав на батьківщину у Бердичівський район. Напад німців на Радянський Союз перервав працю вчителя, який з любов'ю читав учням рідну українську мову та літературу. На жаль, у перші місяці війни Житомирщина швидко була окупована фашистами, і Гаврило Григорович знаходився в умовах окупації, вів щоденник, у якому записував детально, що відбувалося в цей час у селі та районі. Після звільнення території Червоною армією учитель Гаврило Богун пішов на фронт. Бійцем автоматної роти він

пройшов шляхами війни, отримавши нагороди за здійснені подвиги на фронті – медалі "За відвагу" (1944) та "За бойові заслуги".

Повернувшись із війни, продовжив працювати вчителем історії, бо посада мовника була в школі зайнята. І він самотужки поповнював ті знання, які отримав в інституті з предмета. Гаврило Григорович багато із захопленням працював у школі села Великі П'ятигірки, хоча сам проживав у селі Бистрик. Дорогою до школи він знаходив деякі предмети старовини, і це стало початком його пошукової діяльності з археології. Так у школі з'явилися предмети давнього домашнього вжитку.

Учитель залучав до цієї роботи й учнів Слободищенської школи, створивши гурток "Юний краєзнавець", навчав дітей розпізнавати пам'ятки різних епох. Почали досліджувати Бердичівщину. У семи селах були знайдені кам'яні вироби, фрагменти посуду пізнього неоліту. Крім цього, виявили рештки поселень епохи бронзи в цих селах, а в 16-ти селах – поселення скіфської доби (VII–III ст. до н. е.), а ще у 18-ти селах – рештки поховань першої половини першого тисячоліття. Були знайдені й інші історичного значення предмети ремесел, зокрема давньоруської залізорудної майстерні. Досліджуючи басейн річки Гнилоп'яті, було знайдено понад 70 археологічних пам'яток епохи неоліту і подальших періодів.

Гаврило Григорович почав систематизувати матеріал, але необхідна була консультація спеціалістів. І він поїхав у Київ в Інститут археології, показав частину із того, що було знайдено біля річки Гнилоп'яті. Учені підтримали роботу вчителя: допомогли систематизувати матеріал.

Захоплений увагою вчених, Гаврило Богун привіз у музей Інституту археології АН УРСР у Києві ще 9 ящиків знахідок – предметів різних епох. Це були речі хатнього вжитку зі стоянок часу неоліту, трипільських і скіфських поселень, пам'ятки часу бронзи тощо. Серед знахідок була велика кількість предметів, що стосувалися життя східних слов'ян: це й уламки глиняного посуду, різні кам'яні вироби, засоби сільського виробництва та інші предмети.

Крім зв'язків з Інститутом археології, Гаврило Григорович мав теплі наукові стосунки і з співробітниками Житомирського обласного краєзнавчого музею, які разом з ним проводили в 1954–1955 рр. розкопки біля села Слободище. Учитель-дослідник брав також участь у наукових експедиціях, які організовувала Академія наук СРСР, зокрема у складі загону Дністровсько-Волинської археологічної експедиції, що проводила розкопки в 1959 р. у селі Маркуші Бердичівського району.

Крім археологічних розкопок, Гаврило Богун багато уваги приділяв і зібранню та вивченню творів усної народної творчості. Він записав понад 150 пісень, серед яких чимало маловідомих. Це були весільні, купальські та інші пісні, а також різноманітні колядки, щедрівки тощо.

Ще одним захопленням учителя було розгадування топонімічних назв. Топонімічні дослідження дали можливість з'ясувати сутність багатьох географічних назв Бердичівського краю.

Те, що дослідив Гаврило Григорович, увійшло в науковий обіг і збагатило науку.

У 1961 р. він пішов на пенсію, але не припиняв своєї активної дослідницької діяльності. Гаврило Григорович залучав до роботи молодь, керував гуртком "Юний краєзнавець" при Житомирській обласній екскурсійно-туристичній станції. Крім цього, він також керував туристично-краєзнавчим гуртком при Бердичівському палаці піонерів. Статистичні дані свідчать, що Гаврило Богун і в цей час проводив активну роботу, залучаючи велику кількість молоді. У понад 200 організованих ним заходах узяли участь близько 3000 учнів. Чотири роки (1962–1966 рр.) Гаврило Богун керував краєзнавчим гуртком у Бердичівському педагогічному інституті, брав участь у роботі кафедр.

Свої наукові спостереження вчений-дослідник оформляв у статті, які друкував у місцевих періодичних виданнях, а також у наукових збірниках.

Життя та діяльність Гаврила Григоровича Богуну – це приклад активної громадської позиції, відчуття обов'язку віддавати всі свої знання молодому поколінню, формувати їх справжніми патріотами Вітчизни, любити й оберігати все те, що зроблено попередніми поколіннями співвітчизників.

Література: Бердичівщина: поступ у третє тисячоліття. Науковий збірник "Велика Волинь" // Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. Житомир, 2001. Т. 22. С. 13–25 (до 100-річчя від дня народження Г. Г. Богуну).

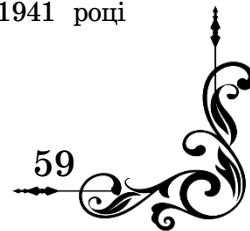
**ФОМІН
ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ**

*(25.01.1909–29.12.1979) – відомий хімік,
член-кореспондент АН СРСР (1964),
доктор хімічних наук (1959), професор
(1962), випускник Ніжинського Інституту
соціального виховання 1931 р.*

Володимир Володимирович Фомін народився в с. Дамурати Сокальського повіту Гродненської губернії (нині, село у гміні Суховоля Сокульського повіту Підляського воєводства Республіки Польща). Його батько був сільським учителем, а мати – домогосподаркою. Втікаючи від війни, у 1915 році сім'я Фоміних переїхала до Ніжина, де Володимир розпочав свою освіту. У 1924 році він закінчив 2-гу ступінь трудової школи і вступив на аграрне відділення Ніжинської агротехнічної школи. Закінчивши школу в 1926 р., юнак залишився працювати в ній лаборантом хімічної лабораторії. Протягом 1928–1931 рр. Володимир Володимирович здобував вищу освіту на техніко-математичному відділенні Ніжинського інституту народної освіти та Інституту соціального виховання. В цей час в інституті працювала низка відомих вчених передусім професор біології і завідувач кабінетом біології, біохімік Віктор Володимирович Абрамович, професор математики та механіки, член математичного товариства в Палермо Наум Ілліч Ахієзер, професори біології Петро Олександрович Бельський, Іван Аксентійович Богдан, Федір Данилович Великохатько, професор педагогіки Іван Михайлович Забарний, професор фізики Василь Іванович Лорченко й ін., які забезпечували слухачам досить ґрунтовну професійну підготовку. Під час навчання в інституті Володимир Володимирович працював лаборантом хімічної лабораторії Носівської сільськогосподарської дослідної станції. Після закінчення інституту працював викладачем фізики та математики в школах Ніжина (1932–33) та Владивостока (1933–1936), а потім в Казахстані (1936–1938).

У 1938 році вступив до аспірантури Інституту шкіл Наркомату освіти РРФСР і почав працювати в Московському педагогічному інституті ім. К. Лібкнехта (в 1938–1941), а через рік перейшов до аспірантури при кафедрі неорганічної хімії цього ж інституту. 24 червня 1941 році захистив дисертацію на ступінь кандидата хімічних наук.

1 липня 1941 році разом зі студентами інституту поїхав на обронні роботи, де спочатку був призначений бригадиром, а потім начальником штабу будівельної ділянки. У жовтні 1941 р. його звільнили від роботи на будівництві і направили в педагогічний інститут міста Енгельса Саратовської області, але в зв'язку з ліквідацією інституту Фомін почав працювати завідувачем методичним кабінетом райвно міста Маркса, куди був переведений інститут перед ліквідацією. У травні 1942 р. Володимира Володимировича призвали до лав Радянської армії і призначили командиром взводу хімзахисту в м. Куйбишеві (нині – Самара).

У березні 1943 року за викликом Наркомосу РРФСР В. В. Фомін переїхав до Москви і був призначений доцентом кафедри неорганічної хімії хімічного факультету Московського державного університету, де за завданням І. В. Курчатова брав участь у створенні радіохімічної лабораторії (для робіт по синтезу і дослідженню властивостей сполук урану) та курсу радіохімії. Протягом 1944–1948 рр. вчений керував цією лабораторією, здійснюючи підготовку фахівців для майбутньої атомної промисловості.

У 1948 році за рішенням ЦК КПРС В. В. Фоміна перевели у НДІ-208 (тогочасна назва Науково-дослідного інституту неорганічних матеріалів). Спочатку він був на посаді старшого наукового співробітника, а в 1952–1977 рр. – заступником директора з наукової роботи.

У 1959 році Володимиру Володимировичу було присуджено вчений ступінь доктора хімічних наук за сукупністю робіт, в 1962 р. він був затверджений у званні професора, а 24 червня 1964 р. був обраний членом-кореспондентом АН СРСР по Відділенню загальної і технічної хімії (технічна хімія).

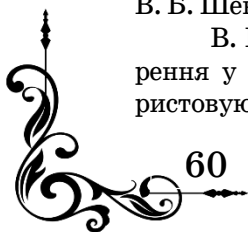
У 1963–1964 рр. читав в МДГУ курс лекцій "Фізико-хімічні основи екстракції і хроматографії".

Продовжував активну діяльність аж до своєї смерті 29.12.1979. Похований на Хімкінському кладовищі.

В. В. Фомін мав широку ерудицію і був добре знайомий з багатьма областями неорганічної, фізичної та прикладної (технічної) хімії. Він є автором багатьох досліджень, що мають велике наукове і практичне значення і сьогодні. Область наукових інтересів В. В. Фоміна – вивчення властивостей і методів отримання сполук урану, плутонію і низки інших радіоактивних елементів.

Багато наукові роботи були присвячені вивченню властивостей і методів отримання сполук урану, плутонію та інших радіоактивних елементів (головним чином галогенів і оксалатів), а також розробці наукової основи хімічних і технологічних процесів переробки опроміненого ядерного палива (робота над цією проблемою почалася у НДІМ під керівництвом В. В. Фоміна та директора інституту В. Б. Шевченко в 1952 р.).

В. В. Фомін також проводив роботи з дослідження комплексотворення у водних розчинах з нітрат-, сульфат- і оксалат-іонами, використовуючи спектрофотометричний і полярографічний методи. Були

синтезовані і досліджені деякі комплексні сульфати чотирьохвалентного плутонію. Ці роботи мали велике значення для розуміння хімії плутонію.

Займаючись цією тематикою, вчений розробив метод визначення складу комплексних іонів за допомогою аніонітів і на прикладі комплексних оксалатів кобальту показав можливість застосування цього методу. Також було запропоновано метод визначення складу комплексних іонів зі зміни мікроелемента між твердою фазою і розчином з відхилення від закону Хлопіна.

Розробка екстракційних методів дослідження комплексотворення відіграла помітну роль при з'ясуванні механізму екстракції і впливу низки факторів на розподіл, екстрагується з'єднання між двома фазами. Використовуючи екстракційні методи для визначення складу комплексних сполук радіоактивних елементів, В. В. Фомін зробив великий внесок у розробку кінетики екстракції як хімічного процесу.

В. В. Фомін був одним з перших в СРСР, хто застосував фізико-хімічні методи дослідження екстракції неорганічних солей і кислот органічними розчинниками; він продемонстрував можливість пояснення цих явищ за допомогою уявлень про хімічну взаємодію між екстрагованих речовин і екстрагентів.

Дослідження механізму екстракції дозволило уточнити аналітичний метод розрахунку екстракційного каскаду (при екстракції нітрату уранілу та азотної кислоти розчинами трибутил фосфату), це дозволило використовувати машинний розрахунок каскаду. Ці роботи поклали початок новому науковому напрямку – математичному опису рівноваги екстракції.

Підставою для книги з хімії екстракційних процесів, в якій були об'єднані уявлення про рівновагу при розподілі різних з'єднань між двома рідкими фазами велика кількість робіт з питань екстракції послугувала (Фомін В. В. Хімія екстракційних процесів, 1961). Книга була переведена на англійську і китайську мови.

Ціла низка робіт Фоміна пов'язана із застосуванням радіоактивних індикаторів – це визначення валентного стану фосфору, що утворюється при опроміненні сульфатів нейтронами, визначення розчинності за допомогою радіоактивних індикаторів і т. д.

Крім опублікованих робіт є понад 50 неопублікованих праць, які були виконані В. В. Фоміним в МДУ і в ВНІІМ.

В. В. Фомін брав активну участь у розробці ряду технологічних процесів, що мають велике значення для розвитку промисловості, керував їх експериментальною перевіркою в напіввиробничих і виробничих умовах і брав участь у підготовці даних для проектування об'єктів. За участь у цих роботах В. В. Фомін був нагороджений почесними орденами: Трудового Червоного Прапора (1951, 1954, 1962), Жовтневої революції (1971), Знак Пошани (1975).

Частина результатів праць В. В. Фоміна узагальнена ним у докторській дисертації, успішно захищеної в 1959 р, в 1962 році йому було присвоєно звання професора.

Одночасно В. В. Фомін читав лекції з загальної хімії на фізико-технічному факультеті МДУ. Коли цей факультет виділили в самостійний інститут (МФТІ), він до 1953 р. за сумісництвом завідував там кафедрою загальної хімії. У 1950 р. В. В. Фомін брав активну участь в організації інженерно-фізичного факультету в Московському хіміко-технологічному інституті імені Д. І. Менделєєва, тут протягом 10 років він читав курс радіохімії.

Поряд з дослідницькою роботою В. В. Фомін в якості заступника директора ВНІІМ з наукової роботи проводив велику науково-організаторську роботу і роботу з підвищення кваліфікації наукових кадрів інституту. Він є автором монографій та методичних розробок, навчальних посібників для вчителів: "Химия экстракционных процессов" (Москва, 1960. 166 с.); "Кинетика экстракции" (Москва, 1978. 120 с.).

Література: Будрейко Е. Н., Жуков А. П. Профессора Университета Менделеева: XX век. Москва: РХТУ им. Д. И. Менделеева, 2006. С. 633–634. 756 с.; Химический факультет. Путь в три четверти века. (Глава "Кафедра коллоидной химии") / под ред. В. В. Лунина. С. 106–107.

Выпуск студентов института 1931 р.

**КУНДЮБА
ІВАН ДМИТРОВИЧ**

*(24.04.1909–20.06.1975) – відомий
український історик, дослідник історії
міжнародних відносин, випускник
Інституту соціального виховання 1932 р.*

Народився в с. Тертишники Чернігівської губернії (нині – село Носівського району Чернігівської області) в селянській родині. Навчався в Ніжинському інституті народної освіти та Ніжинському інституті соціального виховання на соціально-економічному відділенні, яке закінчив у 1932 році. Одночасно вчителював в Носівській ЗОШ № 1. Після завершення навчання в інституті вступив до аспірантури при Академії історії матеріальної культури в Ленінграді (нині м. Санкт-Петербург), яку закінчив у 1935 р. Протягом 1935–1937 рр. працював науковим співробітником Української асоціації марксистсько-ленінських науково-дослідних інститутів (за даними окремих дослідників (*Ю. Латиш*) у ці роки перебував на військовій службі).

У 1939–1941 роках обіймав посаду старшого викладача Київського педагогічного інституту (з перервою), та працював у інших вишах Києва. З початком німецько-радянської війни відправився на фронт, де виявив героїзм, за що був відзначений орденом Червоної Зірки, орденом Вітчизняної війни та Хрестом Грюнвальда II ступеня за звільнення Польщі. У повоєнний період працював у Міністерстві закордонних справ УРСР, в 1946–1947 роках перебував у Франції, в. о. заступника головного уповноваженого уряду УРСР з репатріації, від 1949 року обіймав посаду голови президії Українського товариства культурного зв'язку з закордоном і очолював 1949–1955 рр. кафедру історії Київського педагогічного інституту. Саме в 1949 році захистив кандидатську дисертацію на тему "Из истории советско-польских отношений. Советско-польские отношения в 1941–1943 гг."

У 1956 році перейшов на посаду доцента кафедри нової історії та міжнародних відносин Київського університету ім. Т. Г. Шевченка. У другій половині ХХ століття науковий інтерес ученого був зосереджений на радянсько-польських відносинах у новітню добу, історії країн соціалістичного табору та революційно-демократичній боротьбі в Іспанії в ХІХ ст., але все ж перевагу дослідник віддав більш близькій політиці. З-під пера Івана Дмитровича наприкінці 1950-х – на початку 1960-х рр. вийшла низка праць, серед яких: "До історії дипломатичних відносин між СРСР і польським емігрантським урядом в Лондоні"

(30/VII 1941–25/IV 1943 рр.)", "Радянсько-польські відносини в роки санації (1926–1939)", "Исторические предпосылки краха панской Польши (1939 г.)", "Советско-польские отношения (1939–1945 гг.)". Тому не видається дивним, що проблематикою докторської дисертації І. Д. Кундюби, захищеної в 1964 році, стала темою "Крах панской Польши и советско-польские отношения во время Второй мировой войны (1939–1945 гг.)". З 1966 року обіймав посаду професора кафедри нової і новітньої історії Київського університету. В університеті викладав спецкурс "Історія слов'янських країн народної демократії" на відділенні міжнародних відносин історичного факультету.

У цей період учений підготував низку одноосібних і колективних праць, серед яких "Очерки новейшей истории Венгрии", "Дружба та співробітництво народів України і Польщі", "Великий Жовтень і міжнародний робітничий і національно-визвольний рух", "Славістичні праці українських істориків", "Роза Люксембург і польський робітничий рух" і ін.

Зрозуміло, що весь науковий доробок Івана Дмитровича (а це понад 100 праць різного спрямування) відповідав духу часу і не був позбавлений партійно-ідеологічних штампів. Так, у статті "З історії радянсько-польської військової та політичної співпраці в ділянці визволення Польщі (1943–1945)" автор констатував, що Польща знайшла в Радянському Союзі справжнього гаранта непорушності своїх кордонів і національної суверенності і т. п.

Помер 20 червня 1975 року і похований у Києві.

Література: Брега Г. С. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 5. Біографічна частина: А–М / відп. ред. М. М. Варварцев. К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. 331 с. С. 236; Брега Г. С. КУНДЮБА Іван Дмитрович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2008. 568 с.: іл.; Ю. В. Латиш. Кундюба Іван Дмитрович // Енциклопедія Сучасної України. К., 2016; Латиш Ю. В. Кундюба Іван Дмитрович / Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле й сьогодні / за ред. проф. Г. Д. Казьмирчука. К., 2004.

**КОРОЇД
ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ**

*(10.07.1911–22.12.1988) – український
економіст, професор,
член-кореспондент АН УРСР, випускник
Інституту соціального виховання 1932 р.*

Олексій Коройд народився в Росії у селі Слюдянка Іркутської області в родині робітника, а дитинство провів у селі Лихачів, нині Носівський район Чернігівської області.

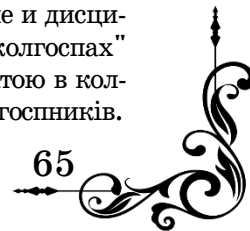
Закінчивши семирічну школу у своєму селі, пішов навчатися у Мринський педагогічний технікум на Чернігівщині. Завдячуючи державному діячеві і меценатові П. С. Коробці, був відкритий цей навчальний заклад (1911). Його закінчили відомі діячі культури, в тому числі й Олексій Коройд (1929). Після цього він вступив на історико-економічний факультет Ніжинського інституту народної освіти. До речі, наступного року Мринський педтехнікум був злитий з Ніжинським інститутом, і це сприяло підготовці вчителів молодших класів.

Основні історичні дисципліни в інституті читали професори та доценти Т. П. Алексеев, М. П. Данчевський, Я. М. Колубовський, В. В. Кукаркін, М. Н. Петровський, К. Ф. Штепа та інші. Кожен із них певною мірою впливав на історичні та економічні знання студента.

Після закінчення Інституту соціального виховання у 1932 р. Олексій Коройд вступив до Харківського інституту професійної педагогічної освіти на економічний факультет, який закінчив 1933 р., бо хотів отримати освіту саме з цього профілю для подальшої своєї діяльності.

Олексій Коройд був активним у громадському житті, а тому його як члена ВКП(б) (1939) рекомендували для подальшого навчання у Вищу партійну школу при ЦК ВКП(б) у Москві, яку він закінчив 1942 р. і почав працювати інструктором ЦК ВКП(б).

Після звільнення України від фашистських загарбників Олексія Коройда направили у Херсонську область, де він працював у 1944–1945 рр. секретарем обкому партії з пропаганди. На цій же посаді він перебував наступні два роки (1945–1946 рр.) у Київському обласному комітеті КП(б)У, після чого навчався в Академії суспільних наук при ЦК ВКП(б) у Москві на економічному факультеті, а також в аспірантурі. 1949 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: "Організація і оплата праці у колгоспах" і отримав вчену ступінь кандидата економічних наук. У цих роках він опублікував свої праці: "Социалистическое соревнование и дисциплина труда в колхозах" (Москва, 1949), "Оплата праці в колгоспах" (Київ, 1961). На той час це були дуже актуальні теми, бо з оплатою в колгоспах було не все так, як цього вимагало життя і проблеми колгоспників.

Завершивши навчання, О. С. Короїд продовжив працювати у Київському обкомі партії.

Партійні органи постійно перекидали Олексія Короїда на різні адміністративні посади: директора Інституту економіки АН УРСР (1952 р.), заступника міністра вищої і середньої спеціальної освіти СРСР (1952–1953 рр.), заступника завідувача відділу науки і культури ЦК КПУ (1953–1954 рр.), секретаря Київського міського комітету КПУ з пропаганди (1954–1955 рр.).

Наступні десять років були пов'язані з роботою в Академії наук України як заступника директора Інституту економіки АН УРСР (1955–1965 рр.) та за сумісництвом голови Відділення суспільних наук АН УРСР (1957–1963 рр.). У 1961 р. Олексія Короїда обрали членом-кореспондентом АН УРСР.

У 1957–1958, 1963 та 1966 роках Олексій Степанович як економіст включався до складу урядових делегацій і брав участь у роботі ЄЕК Організації об'єднаних націй та ЮНЕСКО.

З другої половини 60-х років життя і діяльність Олексія Короїда пов'язана з педагогічною діяльністю вченого. 24 вересня 1965 р. його призначили ректором Київського інституту народного господарства імені Д. С. Коротченка. Ім'я відомого державного діяча України, який пішов із життя 1969 р., надане Президією Верховної ради ЦРСР за підтримки ректора та викладачів закладу.

Олексій Степанович очолив інститут у той час, коли в попередні роки були зведені нові корпуси. Тож, перебуваючи на посаді ректора, він лише приділяв особливу увагу подальшому укріпленню матеріальної бази інституту, оснащенню його технічними засобами навчання, розширенню тематики наукових досліджень, які б були близькими до розвитку народного господарства, збагаченню різних видів виховного процесу.

У 1965 р., продовжуючи перебувати на посаді ректора до грудня 1969 р., Олексій Степанович очолив кафедру політичної економії планово-економічного факультету, якою керував до 1976 року, приділяючи увагу не лише якісній підготовці молодих спеціалістів, а й науковій роботі, яка забезпечувала навчальний процес та відповідала потребам часу. Сам завідувач кафедри досліджував теоретичні питання, пов'язані з розвитком економічної науки. У цей час були опубліковані відповідні наукові праці: "Вопросы статистического анализа" (1969), "Научно-технический прогресс – решающий фактор повышения производительности труда" (1972), "Объективная необходимость совершенствования системы управления производством в условиях современного научно-технического прогресса" (1974), "Совершенствование управления производством в условиях научно-технического прогресса" (1975). О. Короїд мав понад 70 інших наукових праць на актуальну проблематику.

У 1986 р. Олексій Степанович пішов на пенсію, але намагався ще брати участь у громадській роботі майже до самого кінця його життя. У науково-суспільному процесі того часу він запам'ятався активним і відповідальним на всіх посадах.

**УСЕНКО
ЄВГЕНІЯ ГРИГОРІВНА**

*(1908–1964) – педагог, заслужений вчитель
УРСР, випускниця Інституту соціального
виховання 1933 р. та Педагогічного
інституту 1939 р.*

Це була підтягнута, струнка жінка, в темній сукні, або ж у такому костюмі та біленькій блузі, з дещо піднятим над лобом волоссям, затягнутим у тугий, сплетений вузол ззаду, прямим поглядом великих красивих очей, що випромінювали тепло і любов до дітей.

Народилася вона на Сумщині в селі Раутинці Кролевецького району. Зустріла на своєму шляху Федора Герасименка й опинилася у Ніжині, де чоловік працював головою міськради.

У 1933 р. Євгенія Григорівна закінчила Ніжинський інститут соціального виховання, який функціонував лише три роки (1930–1933 рр.) з трьохрічним терміном навчання та із відділами: історико-економічним, філологічним, агробіологічним, фізико-математичним. Вона обрала філологічний факультет.

Після закінчення інституту її направили працювати директором Веркіївської, а через рік Крутівської школи. А у 1936 р. вона перейшла в Ніжинську середню школу № 7, де викладала українську мову і літературу, а в 1939 р. стала директором цієї ж школи. У цей же час вона закінчила заочно філологічний факультет Ніжинського педагогічного інституту імені М. В. Гоголя.

Завжди, де б не працювала Євгенія Григорівна, вона була відповідальним творчим керівником, яка підтримувала ініціативу вчителів і уважно слідкувала за навчально-виховним процесом. Вона любила учнів і все робила, щоб виховати їх справжніми патріотами, яким був вихованець цієї школи Герой Радянського Союзу І. І. Гетман, учасник легендарного полярного дрейфу на криголах "Георгій Сєдов" (1939–1940).

Війна перервала мирну працю вчителя, і Є. Г. Усенко змушена була зі своїми дітьми з сином та донькою переїхати в Чкалівську (нині Оренбурзька) область, де працювала директором в одній зі шкіл.

У 1946 р. після дворічної перерви через тяжку хворобу Є. Г. Усенко очолила педагогічний колектив Ніжинської жіночої середньої школи № 1, де працювала до кінця свого життя.

Євгенія Григорівна була людиною неспокоїної і творчої вдачі, перебувала завжди в пошуках, і її праця була відзначена у 1949 р. медаллю "За трудову відзнаку". На виборах до місцевої Ради депутатів

трудящих у 1947 р. жителі міста обрали її своїм депутатом. Роботу вчителів школи вона спрямувала на вивчення досвіду педагогів країни і розповсюдження свого набутого своєю школою.

21 березня 1952 р. місцева газета "Радянський Ніжин" розповіла про досвід роботи педагогічного колективу школи. В статті зазначалося, що вчителі школи № 1 добре готуються до уроків, глибоко продумують кожне питання, широко використовують додаткову літературу, уроки проводять на високому рівні, викладають матеріал у доступній і цікавій формі з застосуванням наочності, правильно організують опитування і поточний облік успішності учнів, що забезпечує їх знання. Педколектив уважно пильнує за тим, щоб кожен учень систематично відвідував уроки, виконував домашні завдання. Про досвід роботи Ніжинської школи № 1 розповів на нараді працівників освіти України міністр Г. П. Пінчук. Була видана книга "З досвіду роботи Ніжинської середньої школи № 1" (1954).

Є. Г. Усенко уміла згуртувати хороший педагогічний колектив, розуміла, що основа знань закладається в молодших класах, тому підтримувала класоводів та їх починання.

Лукерія Федорівна Масол добивалася свідомого засвоєння ученицями матеріалу, уміла організувати дитячий колектив, виховувала у них почуття справжньої дружби і товариства, прищеплювала навички культурної поведінки.

Марія Анастасіївна Шевченко здійснювала індивідуальний підхід до кожної учениці, допомагала слабшим, добивалася того, щоб усі учні засвоїли програмний матеріал.

Марія Науменко Єрмоленко багато працювала з батьками, що давало позитивний результат. У сім'ї більше приділяли уваги дітям, вони краще почали навчатися. Працювала багато і сама. Вчителька намагалася розширити світогляд дітей, залучала їх до позакласної роботи, художньої самодіяльності.

Віра Яківна Сидоренко, використовуючи різні методи і прийоми, добивалася міцних знань. Значну увагу приділяла наочності, яка сприяла підвищенню успішності. У цих вчителів класні колективи були дружними, дисциплінованими, організованими, зі стовідсотковою успішністю. Глибокі знання, одержані в молодших класах, давали можливість зберігати учнівський колектив у повному складі і в наступних класах.

У 5–10 класах у цей час працювало чимало випускників Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя.

Є. Г. Усенко приділяла особливу увагу поширенню досвіду роботи вчителів у школі. Вона організувала відкриті уроки, взаємовідвідування занять, виступи на секціях, виробничих нарадах, методичних об'єднаннях. Це дало можливість виявити багато цікавих вчителів, помітити різноманітні форми і методи на уроці та в позакласній роботі у вчителів математики Шапіро Есфір Абрамівни, яка багато уваги приділяла розвитку математичного мислення, культури усної і письмової мови; філолога

Борисовець Тетяни Митрофанівни, яка уміла надати уроку особливої методичної гармонійності, глибини і виразності; географа Вненковської Галини Федорівни, у якої на уроці звучали вірші, уривки з художніх творів, широко використовувався краєзнавчий матеріал; біолога Ключько Домінікії Степанівни, яка разом з учнями посадила біля школи фруктовий сад, експериментувала на дослідних ділянках, виготовляла наочність і широко використовувала її в повсякденній роботі.

Є. Г. Усенко залучила учителів школи на декількарічні педагогічні читання, які влаштувала Академії педагогічних наук РРФСР. Сама Євгенія Григорівна виступила у Москві з доповіддю про роботу колективу щодо попередження неуспішності і боротьби з другорічністю у школі. Її доповідь "Естетичне виховання в загальній системі навчально-виховної роботи в школі" була відзначена в 1951 р. премією Академії педнаук. І дійсно, було чим поділитися з іншими колективами. В школі особливу увагу звертали на позакласну роботу, працювали різні гуртки, самодіяльні колективи, які здобували призові місця під час підведення підсумків. У 1948 р. на огляді художньої самодіяльності піонерів і школярів України хор школи завоював призове місце.

В колективі постійно йшов пошук. Євгенія Григорівна, вмільний організатор і майстер педагогічної справи, скеровувала його на творче застосування надбань науки і передовий досвід. І за нею йшли педагоги, бо бачили результативність своєї роботи. Під її керівництвом педагогічний колектив школи № 1 домогся звання оперної школи міста. Тому саме тут проводилась експериментальна робота. У 1962 р. школі запропонували окремі предмети викладати англійською мовою. Треба було підібрати вчителів для цієї роботи, підготувати дітей. Є. Г. Усенко поїхала до Києва, вивчила досвід роботи вчителів київської середньої школи № 92, де вже десять років йшло навчання англійською мовою, запросила колег до себе в школу. Внаслідок цього експеримент почав діяти.

Робота педагогів школи № 1 високо оцінювалася громадськістю і батьками. Тож не випадково, що звання "Відмінник народної освіти УРСР" було надано вчителям Л. Ф. Масол, М. Н. Єрмоленко, Є. А. Шапіро, Т. М. Борисовець, О. П. Шекері, Є. Т. Максюті, Г. Ф. Вненковській, М. Г. Гринчуку та іншим. Багато вчителів школи були нагороджені Грамотою Міністерства освіти України.

25 серпня 1954 року Є. Г. Усенко було присвоєно звання "Заслужений вчитель УРСР", а в 1960 р. вона нагороджена орденом Леніна. Все це було свідченням заслуг не тільки директора, а і всіх працівників школи № 1.

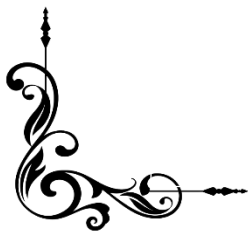
Євгенія Григорівна Усенко користувалася в місті великим авторитетом, глибокою шаную серед громадськості Ніжина, а тому протягом багатьох років її обирали депутатом міської Ради депутатів трудящих.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г., Самойленко С. Г. Розвиток освіти та науки в Ніжині в XVII–XX ст. Нариси культури Ніжин. 1996. Ч. 3. С. 78–80.

*Ніжинський педагогічний
інститут
(1933–1943)*

**МОРОЗ
ІВАН МИХАЙЛОВИЧ**

*(10.06.1914–07.03.1993) – військовий і
громадський діяч, генерал-полковник авіації,
випускник Педагогічного інституту 1934 р.*

Іван Мороз народився в селі Веркіївка Веркіївської волості Ніжинського повіту Чернігівської губернії (нині Вертіївська ОТГ Чернігівської області) в селянській родині.

У 1928 році закінчив семикласну школу в рідному селі, після чого навчався на робітничому факультеті при Запорізькому інституті професійної технічної освіти. По завершенню освіти в 1930 році Іван вирішив здобувати вищу освіту в одному з кращих педагогічних закладів – Ніжинському інституті народної освіти. Але початок 1930-х років виявився дуже складним для навчального закладу – реорганізація Інституту народної освіти в Інститут соціального виховання, а потім в Педагогічний інститут, переслідування інакодумства, згорання українізації та закриття Науково-дослідної кафедри історії культури та мови, боротьба з націоналізмом і репресії серед викладачів і студентів, такою була загальна атмосфера, в яку занурився Іван Михайлович. Незважаючи на усі негаразди, він успішно закінчив у 1934 році педагогічний інститут і розпочав педагогічну діяльність у школі села Ківшовата Таращанського району Київської області на посадах завуча та директора, а в лютому–листопаді 1935 року навіть був завідувачем Таращанського районного відділу народної освіти.

І. Мороз зі студентами-філологами

В листопаді 1935 року був мобілізований до лав Червоної армії, а вже у червні 1936 року закінчив школу молодших авіаційних фахівців

при 15-й авіаційній бригаді важких бомбардувальників у Київському військовому окрузі в місті Кіровограді (нині – Кропивницький). Протягом червня 1936 – вересня 1938 рр. служив повітряним стрільцем, мотористом, інструктором політвідділу і помічником воєнкома авіаескадрильї у роботі серед комсомольців в цій же авіаційній бригаді. Літав на бомбардувальниках ТБ-3.

У жовтні 1939 року закінчив Одеську військову авіаційну школу льотчиків. Протягом жовтня 1939 – березня 1940 років був льотчиком 43-го винищувального авіаційного полку в Київському особливому військовому окрузі, а з березня 1940 року – воєнком авіаескадрильї 87-го винищувального авіаційного полку Київського особливого військового округу в місті Бучач (нині – Тернопільська область). Літав на винищувачах І-16.

Німецько-радянську війну у червні 1941 розпочав воєнкомом авіаескадрильї 87-го винищувального авіаційного полку Південно-Західного фронту. Вже 22 червня 1941 року був поранений осколками в ліву ногу і відправлений в госпіталь.

Протягом липня 1941 – березня 1942 року обіймав посади воєнкома авіаескадрильї та воєнкома 92-го винищувального авіаційного полку. Воював на Південно-Західному (червень-вересень 1941) і Волховському (березень 1942) фронтах. Брав участь в оборонних боях в Україні, обороні Києва та Ленінграда (нині – Санкт-Петербург). 17 вересня 1941 року був збитий у повітряному бою, але врятувався на парашуті, а 14 березня 1942 року в повітряному бою в районі Новгорода був важко поранений в ліву руку і ліву ногу, здійснив вимушену посадку на підбитому літаку ЛаГТ-3 і до травня 1942 року перебував на лікуванні в госпіталі.

Після повернення у стрій у червні-серпні 1942 року був призначений воєнкомом 1-ї ударної авіагрупи Ставки Верховного Головнокомандування, в серпні 1942 – листопаді 1944 – воєнком і заступник командира з політичної частини 280-ї бомбардувальної (з січня 1944 – змішаної) авіаційної дивізії. Воював на Волховському (червень 1942 – лютий 1944 рр.), Ленінградському (лютий-квітень 1944 рр.) і 3-м Прибалтійському (квітень-листопад 1944 рр.) фронтах. Брав участь в обороні і прориві блокади Ленінграда, Новгородсько-Лузькій, Псковсько-Островській, Тартуській і Ризькій операціях. У липні 1944 року його літак був підбитий, здійснив вимушену посадку на нічийній смузі, але Івану Михайловичу вдалося пробитися до лінії фронту.

За роки війни здійснив 117 бойових вильотів (на винищувачах І-16, ЛаГТ-3, МіГ-3 і Як-1, штурмовику Іл-2).

У грудні 1944 – лютому 1946 року служив начальником політвідділу 280-ї штурмової авіаційної дивізії в місті Смоленськ Московського військового округу. Літав на штурмовиках Іл-2 та Іл-10. У лютому 1946 року був переведений начальником політвідділу 51-го окремого навчально-тренувального авіаційного полку в місто Іваново Московського військового округу.

Протягом березня 1947 – червня 1952 рр. виконував посаду заступника командира 2-го змішаного авіаційного полку з політчастини в

Краснодарській вищій офіцерській школі штурманів ВПС. Літав на винищувачі Як-9. Одночасно у 1949 році закінчив курси політскладу при Ленінградській військово-повітряній інженерній академії, що дозволило Івану Михайловичу отримати звання полковника (03.01.1951 р.).

У червні 1952 – вересні 1953 років служив заступником начальника штабу Кавказького прикордонного району повітряної оборони з політичної частини, а у вересні-жовтні 1953 року – заступник начальника штабу 34-ї повітряної армії з політчастини в місті Тбілісі Закавказького військового округу. У грудні 1953 року був переведений начальником політвідділу до Батайського військового авіаційного училища льотчиків, але в липні 1956 року повернувся до регулярних частин начальником політвідділу – заступником командира 62-го винищувального авіаційного корпусу з політчастини (в Бакинському окрузі ППО).

У червні 1958 – травні 1960 рр. Івану Михайловичу призначили посаду старшого інспектора з винищувальної авіації Управління політичних органів Військ ППО країни Головного політуправління РА і ВМФ, а в травні 1960 року призначили членом Військової Ради – начальником політвідділу 2-ї окремої армії ППО зі штабом у місті Мінськ (нині – Білорусь).

У серпні 1963 року генерал-майора авіації І. М. Мороза призначили 1-м заступником начальника, а в січні-листопаді 1964 року – членом Військової Ради – начальником політуправління Групи радянських військ на Кубі. Після повернення з закордонного відрядження, в листопаді 1964 – липні 1966 рр. був 1-м заступником начальника політуправління Прибалтійського військового округу. За мужність і героїзм, проявлені в роки війни, Указом Президії Верховної Ради СРСР від 7 травня 1965 року генерал-майору авіації Морозу Івану Михайловичу було присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна і медалі "Золота Зірка".

У липні 1966 року його знову переводять закордон, 1-м заступником начальника політуправління Групи радянських військ у Німеччині, а після повернення в серпні 1967 року отримує чергове звання генерала-лейтенанта авіації (25.10.1967) та посаду член Військової Ради – начальника Політуправління Військово-повітряних сил (обіймав до липня 1980 р.). Крім військової служби долучався до політичної діяльності в якості члена Центрального Комітету Компартії Литви (1966–1971 рр.), депутата Верховної Ради Української РСР 6-го скликання (в 1963–1967 рр.) і Верховної Ради Української РСР 7–10-го скликань (в 1967–1985 роках).

Протягом 1980–1987 рр. виконував функції військового консультанта Групи генеральних інспекторів МО СРСР, а в листопаді 1987 року генерал-полковник авіації І. М. Мороз вийшов у відставку. Останні роки жив у Москві, де й помер 7 березня 1993 року. Похований на Троекурівському цвинтарі.

Література: Мороз Іван Михайлович // *Комиссары на линии огня, 1941–1945. В небе.* М., 1985. С. 18–27; Сандул В. О. Мороз Іван Михайлович // *Енциклопедія Сучасної України.* http://esu.com.ua/search_articles.php?id=68888; Симонов А. А. Мороз Іван Михайлович // http://www.warheroes.ru/hero/hero.asp?Hero_id=2520.

**ПОЗИЧАНЮК
ЙОСИП (ОСИП) ІВАНОВИЧ**

(1913–1944) – письменник, публіцист, один із керівників УПА, випускник Педагогічного інституту 1935 р.

Йосип (Осип) Іванович Позичанюк (Псевдо: "Шаблюк", "Шугай", "Євшан", "Стожар", "Устим", "Чубенко", "Рубайгада") народився 25 березня 1913 року на околиці Дашева в селі Польовому Липовецького повіту Київської губернії (нині – Іллінецького району Вінницької області) в селянській родині. Рано втратив батька і зростав напівсиротою. У 1931 році вступив до Ніжинського інституту соціального виховання, який був реорганізований у 1933 р. у Ніжинський педагогічний інститут. Навчався Йосип на літературно-мовному факультеті, захоплювався літературою та журналістикою, практику проходив у районній газеті на рідній Вінничині. Після закінчення інституту в 1935 році працював у Києві журналістом у редакції газети "Комсомолец України". Був обраний членом ЦК комсомолу України.

З початком Другої світової війни ЦК комсомолу направляє його до Львова для розбудови комсомолу та налагодження редакційної роботи на Західній Україні. З літа 1940 року став працювати секретарем редакції часопису новоствореного часопису "Література і мистецтво".

Саме у Львові він познайомився з ідеями ОУН і вступив до організації. "Найближчої неділі пішов я на Личаківське кладовище, щоб поглянути на могили українських Січових Стрільців. І що я там побачив? Передо мною у дбайливо зформованих рядах бетонні могили з хрестами, на деяких написи-прізвища, а на деяких літери Н. Н., тобто: воїни "незнаного назвиська". На деяких могилах лежали квіти. Отже, навіть у той суворий під'яремний час хтось-таки приносив і клав на могили квіти. І тоді в мене збудилось глибоке переконання про те, що й досі жевріє ідея, яка пов'язує тих, що в землі, з тими, що ще живі. І я зробив висновок, що сама ідея не вбита, що вона жива. Це був переломовий момент у моєму житті. Я повернувся додому і довго не знаходив спокою. Я знав, що є правда, але власть імущі її чомусь закрили. Червоні власті не хочуть, щоб хтось знав правду, яка не вміщається у большевицькі рамки. А правда мусить бути! Розтривожений, я подався до Юрія Стефаніка (сина відомого письменника Василя Стефаніка), а він мені дещо пояснив. Юрій зважився на ризик, дав мені кілька книжок-спогадів про 1918 рік у Львові та в Галичині. З того

часу я став українським патріотом, я глибиною свого серця збагнув мову могил..." [Петро Дужий].

З того часу молодик остаточно стає на шлях боротьби за свободу України, про що почав замислюватися ще в середині 1930-х рр., коли з боєм переживав нищення української національної літератури.

Під псевдо "Шугай" Позичанюк стає членом Проводу ОУН, а 30 червня 1941 р. після проголошення у Львові Акту відновлення Української Держави, Державним секретарем інформації і пропаганди в Українському Державному Правлінні на чолі з прем'єром Ярославом Стецьком. Після цього він у складі похідної групи, очолюваної Дмитром Мироном-"Орликом", рушив до Києва для проголошення і розбудови Української держави. Але у вересні 1941 р. по дорозі до столиці Позичанюка арештували гестапівці і вивезли до Львова, а потім до Кракова. В 1942 році він втік з концтабору Освенцим, і повернувся в Україну, де вступив до лав УПА.

З весни 1943 р. Йосип Іванович стає полковником і членом Головної Команди УПА на Волині (псевдо "Шаблюк"), а як політичний командир УПА увійшов до Головної Ради ОУН. 21–25 серпня 1943 р. Й. Позичанюк бере участь у III Надзвичайному Великому Зборі ОУН(Б), який визначив нові завдання у національно-визвольній боротьбі Української нації за свою державність, і проголосив: "Свобода народам і людині!", "За Українську Самостійну Соборну Державу!", "За вільні національні держави поневолених народів!", "Поневолені народи, єднайтеся в боротьбі проти імперіалістів!".

Позичанюк відіграв провідну роль (був фактичним ініціатором) створення іонаціональних відділів УПА для боротьби зі сталінським режимом. У листопаді 1943 року він став співорганізатором Конференції поневолених народів Східної Європи й Азії, на якій було затверджено програму боротьби за здобуття незалежних національних держав, а також план утворення іноземних куренів у складі УПА. Тоді ж УПА проголосило гасло "Воля народам. Воля людині". Національні курені в УПА в другій половині 1943 р. створили узбеки, грузини та вірмени, кубанці, азербайджанці. В 1944 році кількість національних частин в УПА досягла 15. У лавах УПА воювали також австрійці, бельгійці, німці, французи та югослави, які входили до складу інших частин або працювали в адміністрації УПА.

Основна діяльність Й. Позичанюка була пов'язана зі службою інформації та пропаганди в УПА. Він був головним редактором багатьох підпільних видань, зокрема газет: "За Україну", "За Українську державу", автором статей, керівником програми передач "Вільна Україна". Він підготував програмну статтю "Тактика щодо російського народу" як продовження праці "До питань боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу", написану 1943 р., і доповнену в 1944 році розділом про "власовщину", сповідував здоровий демократизм в українському націоналістичному русі. Він вважав, що "СРСР розпадеться, бо мусить

розпастися. Українська Самостійна Соборна Держава постане, бо мусить постати. І не тому, що нам так хочеться, а тому що це буде логічним вислідом усіх подій, суспільно-політичного розвитку і революційної боротьби на сході. Так мусить бути”.

11–15 липня 1944 року поблизу сіл Недільна та Сприня на Самбірщині відбулися Установчі збори Української Головної Визвольної Ради, активну участь у підготовці і проведенні яких відіграв Й. Позичанюк, і за рішенням Головного Збору УГВР очолив Бюро інформації Генерального секретаріату (підпільного уряду України), яке координувало випуск усіх підпільних видань та радіопередач ОУН, УПА й УГВР. Поруч із офіційним вісником Проводу ОУН "Ідея і Чин", виходять інші підпільні журнали і газети: "Вільна Україна", "До Зброї" – вісник УПА, "Вісті Української Інформаційної Служби", з'явилися друком нові видання та брошури: "Чорний Ліс", "Маківка" й ін.

22 грудня 1944 року в лісі поблизу сіл Юшківці та Дев'ятники тепер Жидачівського району Львівської області Йосип Позичанюк героїчно загинув, коли його група, яка йшла на зустріч з Р.Шухевичем, натрапила на облогу загону НКВС, що налічував близько 300 чекістів. Всі загиблі поховані у братській могилі на Юшківському кладовищі.

Література: Зі спогадів Позичанюка, вміщених в дослідженнях Петра Дужого // "Шлях перемоги" (газета), ч. 50, 10.12.1994 р.; Стасюк О. Й. Позичанюк Йосип // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2011. Т. 8: Па Прик. С. 314, 520 с.; Патриляк І. Позичанюк Йосип // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 563.

Студенти інституту 30-х років

**ЩЕРБАКОВА
ЄВГЕНІЯ СЕМЕНІВНА**

*(1890–1980) – педагог,
заслужений вчитель України,
випускниця
Педагогічного інституту 1935 р.*

Майже п'ять десятків літ свого життя віддала Євгенія Семенівна педагогічній роботі. Вона прийшла в школу у 1912 р., закінчивши восьмий педагогічний клас жіночої гімназії.

Молода вчителька з нетерпінням чекала тих днів, коли прийде в клас. Важко було працювати в перші роки радянської влади. Не було приміщень, підручників, зошитів. З ентузіазмом Євгенія Семенівна взялася за ліквідацію неписьменності у 20-ті роки, коли держава оголосила гасло "Геть неписьменність", і коли пізніми вечорами при одній лампі йшло навчання людей старшого покоління. Працювала, не рахуючись з часом, сіяла із свого щедрого серця зерна знань. І вони давали гарні сходи. Раділа вчителька разом з дорослими учнями першим їх успіхам у навчанні.

Стріляли в неї, коли вона читала лекцію, стоячи посеред хати. "Та мене і кулі не зачепили", – з гіркотою жартувала Євгенія Семенівна. Вона виконувала у 20-ті – на початку 30-х років найрізноманітніші доручення: вела антирелігійну пропаганду, працювала з батьками, читала лекції для робітників, учила перших колгоспників агрономії тощо. Євгенія Семенівна своєю діяльністю демонструвала собою живий літературний образ вчителя 20–30-х років ХХ ст., який наполегливо і терпеливо виховував дітей і віддавав їм всі свої знання і любов, а поза школою був також активною, дієвою людиною у громадському житті села.

Коли Є. С. Щербакова стала відчувати, що не вистачало знань, пішла вчитися в Ніжинський педагогічний інститут. Працювала і вчилася. Диплом про вищу освіту і присвоєння звання вчителя біології та хімії їй вручили влітку 1935 р. Вона була вдячна своїм викладачам Сидоренку Олександрові Герасимовичу, ботаніку, Клименку Каленику Трохимовичу, який розкрив секрети щеплення і розведення абрикосів, Новикову Сергію Трохимовичу, зоологу, Святогору Валентину Андрійовичу, який у ботанічному саду, на грядках показав, як треба вирощувати різні культури, вести дослідницьку роботу. А в хімічній лабораторії вперше Євгенія Семенівна під керівництвом Василя Івановича Горденка розкривала сутність хімічних реакцій. Вона любила ходити

на заняття, до глибокої ночі вчила матеріал різних предметів, що значилися в плані агробіологічного факультету.

У вересні 1935 р. Є. С. Щербакову направили працювати в залізничну середню школу № 24, де директором була Лосева Ольга Ульянівна, яка користувалася в школі і поза її межами великою повагою як прекрасний вчитель, керівник, так і громадський діяч, який у 1940 р. отримав звання "Заслужений вчитель УРСР". Колектив тепло прийняв нову колегу, дав можливість розкритись Євгенії Семенівні. Школа була нова, недавно збудована і підпорядковувалася Управлінню залізниці у Києві. Навколо школи був простір, де були не лише спортивні майданчики, а й ділянки, на яких Євгенія Семенівна проводила різні досліді з ботаніки, висаджувала квіти, кущі та дерева.

Почалася війна, Є. С. Щербакова разом з колективом школи намагалася евакуюватися у Татарстан. Дорогу бомбили фашисти. "Частину дороги (680 км.) я йшла пішки і тільки в Курській області довелося сісти і їхати ешеленом" – згадувала вона ті страшні часи. Працювала вчителем хімії та біології в різних залізничних школах, проявляючи себе у навчальній та позаурочній роботі, тож не випадково, що після звільнення України від фашистів вона була нагороджена медаллю "За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр."

У 1944 р. Є. С. Щербакова повернулася до Ніжина. Її призначили вчителем у семирічну школу № 12 та інспектором-методистом Ніжинського райвно. Але, як пише Євгенія Семенівна в автобіографії, "за станом здоров'я я залишила роботу в методкабінеті, бо не мала ні одягу, ні взуття, щоб робити виїзди в школи району, і залишилася в школі № 12", де працювала з повною віддачею і завзяттям. На січневій учительській конференції 1946 року їй вручили нагрудний знак "Відмінника народної освіти".

Праця вчителя біології та ще й у семирічній школі відзначалася наполегливою роботою не лише в класі, а й на ділянках. Саме у цей час вчителі-біологи демонстрували свою роботу на сільськогосподарських виставках, які проходили в районних містах, зокрема і в Ніжині. На шкільних ділянках вирощували експериментальні рослини: ветвисту пшеницю академіка Лисенка, коксагиз та інші рослини. І кожна комісія, що перевіряла школу, обов'язково відвідувала ці шкільні ділянки. У Євгенії Семенівни вони були завжди у зразковому стані.

Глибокі знання учнів, різноманітна робота на шкільних ділянках, у саду, а також громадська робота, пов'язана з пропагандою наукових знань були високо оцінені державою. Є. С. Щербакову у 1949 р. нагородили орденом Леніна.

В цьому ж році вчителя перевели в Ніжинську середню школу № 4, де працювала більше 20 років. Завдячуючи наполегливій роботі з учнями вона домоглася стовідсоткової успішності.

Важко було, допомогли великий досвід роботи, наполегливість у пошуках прийомів та методів викладання. Є. С. Щербакова добилася

того, що діти полюбили землю, відчували відповідальність перед нею, прониклись практичним розумінням необхідності знань з хімії.

Євгенія Семенівна любила свою роботу, любила прикрашати школу, подвір'я, ділянки квітами. Весь свій багатий досвід, увесь жар полум'я серця вона віддала учням та колегам по роботі. Саме тому вона однією з перших стала відмінником народної освіти, орденосцем. У 1954 році їй було присвоєно званням "Заслужений вчитель УРСР". Її обирали депутатом міської ради.

У 1968 році пішла на пенсію.

Будинок, де жила Є. С. Щербакова, знаходився поруч зі школою. Стежка від ганку бігла до подвір'я школи. Школа і дім немов би з'єдналися навечно воедино. До кінця свого життя Євгенія Семенівна не відділяла себе від колективу. Можна було бачити худеньку, з гострим носиком і проникливими очима стару вчительку, яка з любов'ю вслухалася в голоси дітей біля школи, вдивлялася в різнобарвні кольори квітів на клумбах, синім туманом ряснів осінній ранок. Шуміли під вітром осоки, а під ногами стелилася золота доріжка з опалого листя. Знайома стежина вела до школи посивілу вчительку.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г., Самойленко С. Г. Розвиток освіти та науки в Ніжині в XVII–XX ст. Нариси культури. Ніжин. 1996. Ч. 3. С. 91–92.

*Є. С. Щербакова та вчителі Ніжина
з письменницею Вандою Василевською*

**ТКАНКО
ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ**

*(23.12.1916–18.04.2006) – вчений-історик,
педагог і організатор освіти в Україні,
кандидат історичних наук, професор,
заслужений працівник вищої школи України,
випускник Педагогічного інституту 1935 р.*

Олександр Тканко народився в селі Макіївка Варвинського району Чернігівської області в українській селянській родині, батько працював сільським ковалем. Як згадував О. В. Тканко в автобіографічній книзі "Третій десант": "Народився я у війну. Але навіть у дитячих іграх не лежала душа в мене до військової справи. Не захоплювався я дерев'яними шаблями, не сік ними кропиви та лопухів, не хвалився перед ровесниками дерев'яним пістолетом. І взагалі дуже не любив усіляких бійок і сварок. З дитинства у мене було лише одне бажання – стати вчителем". У 1932 році Олександр закінчив семирічну школу, потім педагогічні курси в Прилуках і вступив на історико-географічний факультет Ніжинського інституту соціального виховання, але після реорганізації в 1933 році, юнак закінчував у 1935 році вже Ніжинський педагогічний інститут. Протягом 1935–1940 років Олександр Васильович працював вчителем у середній школі, а в середині 1940 року був призначений директором Любешівського педагогічного технікуму Волинської області.

У вересні 1940 року Олександра Васильовича призивають до лав Червоної армії, де він служив бійцем гаубичного артилерійського полку. У лютому 1941 року О. В. Тканко був відряджений на курси політпрацівників Червоної армії і закінчив їх у вересні 1941 року. Працював старшим інструктором з пропаганди в політвідділі району авіаційного базування. Саме тоді у нього визрів план знищення літаків на ворожих аеродромах, в німецькому тилу. Вперше втілив цей план 17 вересня 1942 року під Сталінградом.

Восени 1942 року рішенням Військової ради фронту була сформована парашутно-десантна група для проведення диверсійних акцій на аеродромах ворога, комісаром якої став О. В. Тканко. Десант було скинуто у Вовчанському районі Харківської області із завданням

зруйнувати ворожий аеродром, який перебував поблизу сіл Великий Бурлук і Білий Колодязь. На аеродромі було знищено 14 бомбардувальників і 2 винищувача.

Після виконання завдання О. В. Тканко отримав радіограму, штаб фронту рекомендував групі залишатися в тилу ворога і діяти партизанськими методами боротьби до приходу Червоної армії. Біля хутора Валуйки Новоастраханського району Луганської області десантна група під командуванням Олександра Васильовича поповнилася за рахунок місцевого населення і збільшила особовий склад до 100 чоловік. Було створено партизанський загін, який провів низку бойових операцій в тилу ворога і в лютому 1943 року з'єднався з передовими частинами Червоної армії.

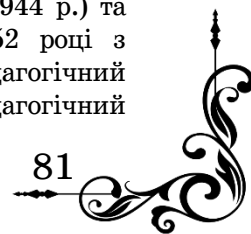
З лютого по липень 1943 року О. В. Тканко служив у представництві Українського штабу партизанського руху на Південно-Західному фронті, після чого очолив нову партизанську групу, яка десантувалася поблизу села Оржиця Гребінківського району на Полтавщині. Командир групи О. В. Тканко встановив зв'язок з партизанськими загонами, що діяли на території Київської області, і розгорнув диверсійну роботу на комунікаціях. Тільки за перші десять днів вересня група на залізниці Київ-Гребінка пустила під укіс 5 військових ешелонів противника.

У другій половині вересня 1943 року група під його командуванням допомогла підрозділам 57-ї гвардійської танкової бригади 3-ї гвардійської танкової армії форсувати Дніпро на південь від Переяслава-Хмельницького, захопити село Григорівку та забезпечити переправу 6-му танковому корпусу.

Указом Президії Верховної Ради СРСР від 4 січня 1944 року за вміле керівництво бойовими діями партизан при форсуванні частинами Червоної армії Дніпра і проявлені при цьому мужність і героїзм Олександрову Васильовичу Тканко присвоєно звання Героя Радянського Союзу з врученням ордена Леніна та медалі "Золота Зірка" (№ 2648).

Після з'єднання партизанів з частинами Червоної армії О. В. Тканко повернувся в штаб партизанського руху Південно-Західного фронту і після короткого відпочинку знову був направлений в тил ворога в Закарпатті, де знищували ворожі ешелони, звільняли з фашистських таборів цивільне населення та військовополонених і т. п. Після закінчення війни О. В. Тканко повернувся до мирної педагогічної праці. Спочатку був ректором Чернівецького (відкритий у 1944 р.) та Конотопського вчительських інститутів (об'єднаний у 1952 році з Глухівським учительським інститутом у Глухівський педагогічний інститут), а в 1953 році очолив Черкаський державний педагогічний

інститут (нині – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), ректором якого залишався до 1979 р. У 1949 році ще у Чернівцях успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук на тему "Партизанський рух на Закарпатській Україні у Велику Вітчизняну війну".

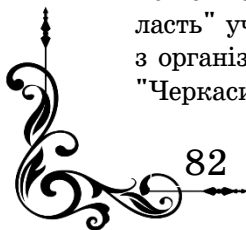
За спогадами сучасників, ректор був людиною демократичною, простою та людиною: чи не улюбленим його звертанням до молоді та студентів було ніжно-ласкаве – "дитино".

В Черкасах професор О. В. Тканко, незважаючи на величезну зайнятість організаторською роботою та багатогранною громадською діяльністю, завжди знаходив час на участь у науковому житті інституту і як його модератор, і як автор численних праць, залишивши після себе значну наукову спадщину. До найбільших наукових уподобань належать історичні дослідження. Історик за покликанням і ґрунтовною фаховою освітою, мав гарний хист до історіописання. Його історіографічна спадщина є помітним явищем української історичної науки третьої чверті ХХ ст. і репрезентована не лише статтями в різних часописах, але й окремими ґрунтовними дослідженнями. У науковій діяльності О. В. Тканко неодноразово звертався до воєнно-історичної проблематики, готуючи різнопланові статті для періодики. Окремо заслуговує на згадку його книга "Третій десант", уперше видана в 1958 р. (зазнала кілька перевидань). Задекларована як мемуари, подана у формі щоденника, книга містить серйозний науковий аналіз та власні оцінки подій партизанської боротьби на Закарпатті на завершальних етапах німецько-радянської війни. Певне місце в науковій спадщині О. В. Тканка займала проблема Визвольної війни українського народу середини ХVІІ ст. під проводом Б. Хмельницького. Її подіям присвячено кілька статей, зміст яких подано з позицій пануючих у радянській історіографії підходів і оцінок.

Звісно, більшість публікацій вченого, з огляду на його належність до відповідної кафедри, виконані в руслі історико-партійної тематики, зі значними ідеологічними нашаруваннями та використанням калькованих штампів. На особливу увагу заслуговує ґрунтовна стаття, підготовлена з приводу 100-річчя революції 1905–1907 рр.

Проте найбільш вагомими були історико-краєзнавчі дослідження, репрезентовані десятками статей, кількома окремими виданнями та розділами в колективних працях. Перш за все усім історика цікавило минуле Черкас, що в 1958 р. вилитося в книгу "Черкаси. Короткий нарис" (у співавторстві з С. П. Найденом). Це було перше комплексне дослідження історії міста від найдавніших часів до кінця 1950-х рр.

Плідною виявилася й діяльність ректора під час підготовки 26-томної "Історії міст і сіл УРСР". У підготовці тому "Черкаська область" учений виконував обов'язки заступника голови колегії й поряд з організаторською й методичною роботою, особисто підготував нарис "Черкаси" та взяв участь у написанні колективного нарису "Черкаська

область". Саме за діяльну участь у створенні цієї ґрунтовної праці О. В. Тканку було присвоєно почесне звання "Заслужений працівник вищої освіти УРСР". Зрозуміло, що історичні праці О. В. Тканка написані традиційну для радянської історіографії методологічну парадигму, пов'язану зі світоглядною безальтернативністю. Вони неодмінно ґрунтувалися на марксистсько-ленінській ідеології [Г. Голиш].

До кінця життя Олександр Васильович Тканко мешкав у Черкасах, де й помер.

За бойову та трудову діяльність О. В. Тканко був відзначений Орденами Леніна, Жовтневої Революції, двома – Червоного Прапора, Богдана Хмельницького 1-го ступеня, Вітчизняної війни 1-го ступеня, Трудового Червоного Прапора, "Знак Пошани" та медалями.

Література: Бурій В. Олександр Тканко // Катеринопільський вісник. 2001. 25 лип. С. 3. (Постаті); Герои Советского Союза. Краткий биографический словарь. Том 2. М.: Воениз., 1988 (рос.); Голиш Григорій. Історіографічний доробок О. В. Тканка <http://biblioteka.cdu.edu.ua/index.php/publikatsii-pratsivnykiv-naukovoi-biblioteku/273-istoriografichnyi-dorobok-o-v-tkanka.html>; Ромащенко Людмила. До 100-річчя педагога, воїна, літератора – Олександра Васильовича Тканка // Черкаський край. Середя, 02 березня 2016 р.; Подвигом прославленные. Киев, 1985 (рос.); "Третій десант" (Київ, 1985: Літературний запис П. Жука, М. Дашківського)

*О. В. Тканко, О. В. Палладін,
О. Т. Гончар, Б. Є. Патон, 1970 рік*

**БУГАЙКО
ТЕТЯНА ФЕДОРІВНА**

*(25.06.1898–25.10.1972) –
доктор педагогічних наук,
професор, заслужений вчитель
України, випускниця
Педагогічного інституту 1936 р.*

**БУГАЙКО
ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ**

*(18(30).01.1899–24.02.1980) –
літературознавець,
педагог,
випускник Педагогічного
інституту 1938 р.*

Життєва доля звела їх разом не лише в любові, а і в тій спільній справі, якій присвятили все своє життя – вихованню молоді до праці з однієї з найкращих і найпотрібніших професій – учительської. Вони навчали не лише студентів, а й викладачів, як стати хорошим спеціалістом своєї улюбленої справи, як проникати в душі дітей засобами літератури.

Тетяна Федорівна народилася в Єрвані, а дитячі та юнацькі роки провела у м. Ромни, що відносилось тоді в кінці XIX ст. до Полтавської губернії (нині Сумська обл.). Мати працювала швачкою і цим забезпечувала достаток у сім'ї. У своїх спогадах Тетяна Федорівна розповідала про свій потяг до книжки, про навчання у Роменській жіночій гімназії і про перші зароблені у 12 років 5 карбованців за двомісячні заняття з меншою ученицею. Саме з цього часу і розпочалися її самостійні репетиторські заробітки. У жіночій гімназії був 8-й педагогічний клас,

який давав право працювати в початкових класах навчальних закладів, але Тетяна Бугайко вирішила здобути повну педагогічну освіту і, назбиривши грошей, поїхала 1915 р. до Москви і вступила на історико-філологічний факультет Московських вищих жіночих курсів. Через брак коштів у 1917 р. вона повернулася додому і почала працювати вчителькою підготовчого класу Роменського реального училища, згодом трудової, а потім середньої школи. І хоча вона не закінчила московські курси, але перебування на них сприяло відчуті справжнє наукове слово, бо читали їм лекції професори О. М. Веселовський, Ю. В. Готьє, Д. М. Ушаков. І найголовніше, вона зуміла познайомитися з педагогічними працями відомих методистів Ф. І. Буслаєва, В. І. Водозова, В. П. Острогорського, а також молодших вчених, які починали друкувати свої методичні праці, а згодом стали авторами підручників з методики В. В. Голубкова та М. О. Рибнікової.

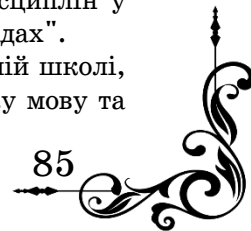
В період революційних потрясінь 1917–1919 рр. наполегливо відстоювалася думка про викладання в школах рідною мовою. Тетяна Федорівна чітко вирішила стати вчителем української мови та літератури.

Потяг до знань привів її у Полтавський інститут соціального виховання, у якому вона навчалася з вересня 1928 р. до серпня 1931 р. На єдиному тоді факультеті соціального виховання, зі спеціалізацією тільки на III курсі за трьома напрямками: фізико-математичний, суспільствознавчий (історія і філологія) та агробіологічний. Це був період нестабільності проведення різного роду експериментів. Саме тому, мабуть, Тетяна Федорівна відчувала потребу в знаннях з філології, і вона в 1933 р. вступила до Ніжинського державного педагогічного інституту. Вищу освіту вона здобувала без відриву від роботи.

У Ніжині Тетяна Федорівна навчалася уже разом зі своїм чоловіком Федором Федоровичем Бугайком, який народився 1899 р. в Пирятині. Закінчивши вищу початкову школу, з 1916 по 1920 рік навчався в учительській семінарії в Лубнах, після чого працював у початкових класах у містечку Мочет Пирятинського повіту, а згодом вчителем української мови і літератури, директором школи у Полтавській та Чернігівській областях, містах Харкова та Києва. Працював з ентузіазмом, виступав з доповідями на різних нарадах, друкувався у періодичній пресі. Згодом проявив себе як профспілковий діяч, вчився з 1929 по 1933 рік у Харківському інституті професійної освіти, а з 1933 по 1935 р. в Інституті червоної професури в Харкові, а також Ніжинському педагогічному інституті у 1938 р. захистив дипломну роботу.

Закінчила Ніжинський педагогічний інститут Тетяна Федорівна у 1935 р. У дипломі, виданому 4 серпня 1935 р., сказано, що Бугайко "присвоєно кваліфікацію викладача літературно-мовних дисциплін у повних середніх школах та дорівнених до них учбових закладах".

Під час навчання вона працювала у Роменській середній школі, а з вересня 1933 р. до вересня 1936 р. викладала українську мову та

літературу у середній школі № 3 міста Сновськ (з 1935 р. Щорс) Чернігівської області.

У грудні 1936 р. уже добре знаного в Україні вчителя-новатора, автора статей, опублікованих у 20–30-х рр., завідуючий відділом методики літератури Інституту педагогіки П. К. Волинський запросив подружжя Бугайків працювати в цьому закладі. Їм дали ставку на двох, і так розпочалася їх спільна праця на ниві методичної науки. Т. Ф. Бугайко згадувала:

"З того часу й почали ми працювати у чотири руки... Дуже зручно: матеріали збираємо по школах. Спільно опрацьовуємо. План статті чи книги складаємо разом, обговорюємо, доповнюємо. Починаємо колективно писати: один розділ пише один автор і передає другому на доповнення, обробку й ув'язку із своїм розділом і навпаки. Тут же обговорення, сперечання, доведення фактами. Написану роботу перечитують кожен про себе, вносять правки і доповнення, а потім колективно уточнюємо. Якщо в якомусь факті чи методичному прийомі не дійшли згоди, перевіряємо на практиці в школі й потім уточнюємо, вносимо відповідні виправлення. Так народжується стаття чи книга". Саме так народилася їх спільна стаття 1937 р. "Мольєр в середній школі".

Працюючи в Інституті педагогіки (1936–1939 рр.), Бугайки не поривали своєї діяльності зі школою. У 1936–1947 р. Тетяна Федорівна викладала українську мову і літературу в 2-й залізничній школі Південно-Західної залізниці у Києві, і отримала у 1940 р. звання "Заслужений учитель школи УРСР" та нагрудний знак "Почесний залізничник".

З 1939 р. подружжя Бугайків працюють викладачами Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького (нині Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова).

Накопичений педагогічний досвід дав можливість Бугайкам видати у 1939 р. три книги: "Вивчення творчості М. М. Коцюбинського в середній школі", "Вивчення творчості Лесі Українки в середній школі", "Вивчення творів Т. Г. Шевченка в середній школі", а через рік "Вивчення творчості Павла Грабовського в середній школі" (1940). Це були відповідні зразки літературного аналізу художнього тексту, вивчення біографії письменників у шкільній практиці. У цих працях уже проявляються ті методичні прийоми, які будуть теоретично обґрунтовуватися і в інших працях дослідників, зокрема емоційне сприйняття художніх текстів.

Війна перервала мирну працю, і Тетяна Федорівна була евакуйована залізничниками на станцію Котельніково Сталінградської області,

а згодом на станцію Алма-Ата Туркестано-Сибірської залізниці, де вона працювала спочатку у середній школі № 5, а потім у школі № 28. Після війни її відзначили 19 січня 1946 р. медаллю "За доблесну і самовіддану працю у період Великої Вітчизняної війни".

Після звільнення України від фашистів у березні 1944 р. прийшов виклик із Міністерства освіти УРСР повернутися на роботу до Києва. З жовтня цього ж року Т. Ф. Бугайко приступила до виконання своїх обов'язків викладача у Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького і за сумісництвом в Українському науково-дослідному інституті педагогіки старшим науковим співробітником до квітня 1951 р.

Як свідчать архівні документи, Ф. Ф. Бугайко у 1943 р. захистив кандидатську дисертацію "Тема защиты Родины в драматургии А. Корнейчука", а у 1944 р. підготував статтю "Вивчення поеми П. Г. Тичини "Похорон друга" у 10 класі".

Систематизувавши свої спостереження про методи та прийоми вивчення літературних творів, Т. Ф. Бугайко теж у 1946 р. захистила кандидатську дисертацію і наступного року отримала диплом доцента.

Після цього проводиться велика і систематизована робота з написання посібників для вчителів української літератури. Подружжя Бугайків видало у видавництві "Радянська школа" за редакцією П. К. Волинського "Методику літературного читання в V–VII класах" (1947), "Методику викладання української літератури у VII–X класах середньої школи". При їх написанні враховувалися напрацювання й інших вчених-методистів, зокрема М. О. Рибнікової та і В. В. Голубкова, власні спостереження і висновки із багатолітньої праці в школах та вивченого досвіду вчителів.

Початок 50-х років XX ст. – це час напруженої роботи над докторською дисертацією. Тетяна Федорівна підтримує тісні зв'язки з Науково-дослідницьким інститутом методів навчання Академії педагогічних наук РСФСР і 25 лютого 1955 р. захистила докторську дисертацію на тему "Методика викладання української літератури в середній школі УРСР" і відповідно отримала у 1957 р. диплом доктора педагогічних наук і атестат професора (1958). Таким чином, вона стала першою в Україні жінкою, яка отримала вчений ступінь доктора педагогічних наук з методики.

У 1955 р. вийшла монографія Бугайків "Українська література в середній школі: курс методики", про яку академік О. І. Білецький сказав: "Книгу їхню будуть читати і повинні прочитати і ті, хто не працює в середній школі і навіть не цікавиться нею".

У цій праці чітко був сформульований підхід до літератури як важливого засобу вихованню повноцінної особистості, розширення її інтелектуальних можливостей, розвитку образного мислення, емоційного сприйняття подій, що відбуваються у художньому творі.

Однією із важливих проблем, яка цікавила подружжя Бугайків була пов'язана з наступністю вивчення літературних творів у школі. Вони вважали, що у V–VII класах уроки з української літератури носять підготовчий характер. Найголовніше тут прицепити школярам любов до художніх творів. А тому вчитель повинен засобами літератури збудити дітей до емоційного співпереживання подій і життя героїв у художньому творі, дати можливість представити це життя і самому прожити його в уяві. А тому говорити з дітьми про індивідуальний стиль письменникові творчі методи, якими вони користуються та про інші теоретичні аспекти твору на цьому етапі його вивчення не потрібно.

У старших класах вивчення літератури повинно бути побудовано на принципі історизму. Творчість письменника і його основні твори повинні бути представлені на фоні тієї чи іншої епохи. І персонажі романів, повістей, драматичних творів розглядаються як живе уособлення людей, які проживали у той чи інший час, були втіленням тієї чи іншої соціальної групи. І методисти наголошували на тому, щоб старшокласники побачили багатогранність, неповторність людських характерів, щоб сприйняли персонаж емоційно-естетично і в той же час відчули майстерність письменника зображувати його, доводити до відповідного соціального типу. Тож тут і необхідно розкрити учням майстерність художника слова у створенні як окремого персонажу, так і тих обставин, у яких він знаходиться, продемонструвати художні прийоми їх зображення. В той же час учні повинні навчитися мислити, самостійно оцінювати поведінку героя і твір в цілому.

Методисти Бугайки вважали, що вчитель повинен виховувати естетичні смаки в учнів, формувати високі моральні та естетичні принципи, вчитися на кращих зразках життя людей. Про це вони розповіли у своїй книзі "Навчання й виховання засобами літератури" (1973), стверджуючи, що "література, озброюючи учнів знаннями людини і людських взаємин, виховує в молоді почуття, думки і волю".

Їх підручник "Українська радянська література" для 10 класу витримав у 1985 р. 22 видання.

Подружжя Тетяна і Федір Бугайки були методисти широкого профілю: їх цікавили методи, прийоми, шляхи вивчення літературних творів, емоційне сприйняття твору і долі персонажів, розвиток образного мислення дітей, навчально-виховний процес і місце в ньому літератури, наступність у вивченні літератури, зміст і організаційні форми навчання, типи уроків, взаємозв'язок між спорідненими літературами, методична озброєність вчителя та багато інших питань, що хвилювали вчителів того історичного часу. Вони були провідними методистами в Україні. Свій досвід передавали молодим поколінням педагогів. Тетяна Федорівна була керівником 17 кандидатських і консультантом 5 докторських дисертацій. Вона мала якесь особливе відчуття на пошуки педагогічних талантів. Її завжди хвилював тип вчителя і, зокрема,

вчителя-словесника, який повинен бути у постійному пошуку, бути творчою індивідуальністю, готовому бути до імпровізації.

Методику Тетяна та Федір Бугайки бачили як живий організм, що росте, розвивається, збагачується новими спостереженнями.

Тетяна Федорівна була активною в освітянському житті. Вона довгий час завідувала кафедрою методики викладання мови й літератури Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького, була у 1951–1954 рр. головною редакторкою збірника "Методика викладання літератури".

Творча праця Т. Ф. Бугайко відзначена орденом Леніна (1961), медаллю "А. С. Макаренко" (1970), нагрудним знаком "Відмінник народної освіти" (1958).

Таким же активним був і Федір Федорович. Він першим з 1947 р. по 1957 р. завідував кафедрою методики викладання мови і літератури у Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького, яка вперше започаткована в Україні, а також деканом філологічного факультету.

У 1969 р. Федір Федорович, а 1970 р. Т. Ф. Бугайки вийшли на пенсію і залишили інститут, але продовжували і далі жити проблемами методики і готувати нове покоління молодих науковців.

Література: Самоплавська Т. О. Тетяна Федорівна (1898–1972). Українська педагогіка в персоналіях. Київ, 2005. Кн. 2. С. 388–393; Проценко І. М. З любов'ю до людей (До 80-річчя з дня народження Т. Ф. Бугайко). Українська мова і література в школі. 1978. № 6. С. 84–87.

Т. Ф. Бугайко та Ф. Ф. Бугайко за роботою

**БУРЛАКА
АНДРІЙ ПАВЛОВИЧ**

*(26.08.1914–28.01.1950) –
вчитель, воїн, поет, випускник
Педагогічного інституту 1936 р.*

Всі ці три слова об'єднали долю людини, яка все своє життя чесно служила батьківщині. Народився Іван Бурлака у великому селі колишнього сотенного містечка Ніжинського полку Івангороді у багатодітній селянській родині трударів. Як і інші діти його віку жив у праці. А прийшов час – пішов у місцеву школу, яку закінчив у 1929 р.

У селі організовували колгосп, і батьки пішли працювати в нього. Разом з ними трудився на різних сільськогосподарських роботах і Андрій. Вступив у комсомол, проявив себе добре, доводив своє ім'я комсомольця наполегливою працею. Писав вірші. Любив співати і талановитого юнака Андрія Бурлаку комсомольська організація рекомендувала на навчання в інститут. Він обрав Ніжинський педагогічний інститут і влітку 1932 р. склав вступні іспити і став студентом цього прославленого вишу. Він навчався на філологічному факультеті українського відділення, йому це було ближче, бо любив народну пісню, записував почуту нову.

Це був час більш-менш стабільного студентського життя. Вчився добре, з охотою, бо хотів поглинути своїм юнацьким розумом у надбання науки. А цьому сприяли тодішні викладачі доцент завідувачий кафедрою української літератури Яненко Олександр Єфремович, професор Ненадкевич Євген Олександрович, доцент Ладухін Микола Євтихіївчич, що читав курс української мови та загального мовознавства, професор Резанов Володимир Іванович читав курс античної літератури, доцент Козуб Сергій Гнатович, знайомив студентів із зарубіжною літературою та інші.

Але наступний рік 1933–1934 був для Андрія Бурлаки, як і багатьох студентів, психологічно важким, бо багато викладачів отримали клеймо "буржуазних націоналістів" і були звільнені з роботи.

У 1934 р. у Лубенському учительському інституті ліквідували факультет мови і літератури. Його викладачів і студентів перевели у 1935 р. до Ніжина. З ними приїхав і доцент Микола Пилипович Сайко, якого призначили завідувачем кафедри української літератури. Він був не лише літературознавцем, а й поетом, членом літературної спілки "Плуг", автор поетично-літературної збірки "Жайворонок степу", куди увійшли тридцять дві чудові поезії. Відомо, що М. Сайко у цей час

підтримував зв'язки з Павлом Тичиною, Володимиром Сосюрою, Павлом Усенком, Сергієм Пилипенком та іншими.

Тільки що пройшов у серпні – вересні 1934 р. Перший з'їзд письменників Радянського Союзу, що сприяло якомусь особливому збудженню молоді, яка почала писати вірші. М. П. Сайко приділяв велику увагу вихованню молодих талантів, підтримував багатьох, хто робив перші кроки в літературі. Він вчив їх проникати в глибини поетичної творчості, повторюючи, що "то не поет, який навчився лише римувати". "Деякі запопадливі критики вважають, що в час великого будівництва людина вже не має права на квітку, що й людина стає лише придатком до машини, забуваючи, як високо ставить її хоч би й Горький. В поета особливо відчутна душа, і я розумію, яку прикрість йому зробив суровий мораліст". Це уривок із листа до поета Олекси Юценка, який у чернігівській газеті надрукував свій позитивний відгук про поему В. Сосюри "Люблю".

М. Сайко давав можливість студентам проникати у світ лірики, майстерності сучасних українських поетів, навіть тих, кого назвуть "ворогами народу".

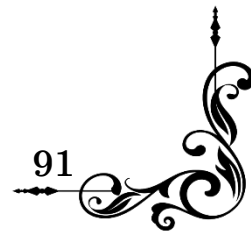
І Андрій Бурлака прислухався до поради вчителя і намагався це довести, читаючи свої твори на засіданнях літературної студії та друкуючи їх у місцевих газетах – ніжинській "Нове село" та чернігівських "Більшовик" і "Молодий комунар". У 1936–1941 р. були опубліковані до двох десятків віршів поета, серед них "Лист до пілота" (1936), "Вітчизні моїй" (1936), "Перед грозою" (1936), "Наша пісня" (1937), "Пісня про наркома" (1937), "Пам'яті Кірова" (1938), "Мати" (1940), "Друзі" (1940), "Колгоспне весілля" (1940) та ін.

Характерною особливістю А. Бурлаки було те, що він завжди писав про те, в чому відчував потребу поділитися з іншими, що було його особистим і громадсько необхідним.

Олекса Юценко, який трохи раніше закінчив Ніжинський учительський інститут і працював у Чернігові завідуючим відділом літератури в газеті "Молодий комунар" писав у своєму першому відгуку на твори поета, що А. Бурлака у багатьох віршах показав себе як ніжний лірик. Такі вірші, як "Береза", "Пісня про любов", "Осінній малюнок", "Мати" свідчать про вимогливість молодого автора до себе. Його пейзаж вигідно виділяється від пейзажу інших початківців своєрідними образами ("Молодий комунар". 1939. 1 грудня). І пізніше: "Він був ніжним у житті і таким же ніжним у своїй поезії".

Героями творів А. Бурлаки були трудівники, прості люди: трактористи і сіячі, конюхи і юні дівчата. Всі вірші поета іскраються чистотою, щирістю.

Ходить тихо літо,
Пахне чорнобривцями,
А береза віти
Нахилиє знов.

Ти виходиш мила,
Ти співаєш мила
Про любов... ("Пісня про любов", 1939)

"Пісня про любов" – це якоюсь мірою і відгук на власні почуття, бо Андрій Бурлака запримітив дівчину на російському відділенні Зіну Кізуб, яка була родом із Ічні, а мала прадідівські коріння по матері від польського роду графів Міцкевичів, з того роду, що й поет Адам Міцкевич. Але доля занесла її після Жовтневої революції з Києва, де мали достаток, власний будинок, у Ічню, на батьківщину чоловіка Євдокима Кізуба.

Відносини з Зіною на деякий час були перервані, бо Андрія Бурлаку забрали у 1934 р. до армії, де його півроку навчали артилерійській справі, після чого присвоїли йому звання лейтенанта запасу. Повернувся в інститут змужнілим, наздогнав пропущенні заняття і 23 червня 1935 р. зіграли весілля. А в 1936 р. закінчили інститут і отримали призначення в школу села Волинки Сосницького району.

Влітку 1936 р. для Андрія Бурлаки сталася ще одна важлива подія як для молодого поета. У Чернігові проходив 5-денний літературний семінар, на який було запрошено 25 молодих поетів із 17 районів області, серед них і випускник Ніжинського педагогічного інституту Андрій Бурлака. Із Києва приїхали члени Спілки письменників СРСР Євген Адельгейм, Фелікс Якубовський, Петро Колесник та інші. Андрій Бурлака читав свої вірші, які схвально були оцінені керівниками семінару.

З'явився у родині Бурлаків і первісток – син Леонід. Через деякий час молодих вчителів перевели у містечко Березна, яке було ближче до Чернігова, що давало можливість Андрію Бурлаці підтримувати тісні взаємини з літераторами, що працювали в обласному центрі, – Олексою Ющенком, Петром Артеменком, Борисом Левіним – все це колишні ніжинці, Пилипом Рудем, Михайлом Хазаном та іншими, познайомився з Іваном Цинковським із Парафіївки, Іваном Москаленком із Монастирища та ін.

Ім'я Андрія Бурлаки ставало більш відомим в області, його пісні "Шила, шила – вишивала", "Ой, за яром трактор оре" та інші виконували колективи художньої самодіяльності.

Восени 1939 р. подружжя Бурлаків переїхало до Ічні і оселилося у батьковій хаті Зінаїди Євдокимівни, де жила мати Оксана Миколаївна. Обое влаштувалися у місцевих школах. Районна газета "За більшовицькі темпи" почала друкувати вірші. Але у 1940 р. Андрія Павловича призвали на військову службу для перепідготовки як офіцера запасу. Не встиг завершити навчальний рік у школі, як почалася війна, фашисти напали на Радянський Союз. Треба було захищати Батьківщину, і Андрій Бурлака іде у військомат. Розпочинається військове життя, означене і героїчними зіткненнями з ворогом, і відступами, і кровопролиттям, і смертю своїх бійців. Воював у Білорусі, керував військовим підрозділом артилеристів. Бої були кроваві, але сила була

на боці ворога. Із листа дружини довідався, що вони з дітьми евакуювалися у Чебоксари. В одному із запеклих боїв був поранений і після госпіталю декілька днів відвідав сім'ю. І знову фронт. З тяжкими боями відходили на Схід.

Андрій Бурлака брав участь у багатьох важливих операціях, проявляв мужність. В бою під Старим Осолом 17 березня 1943 року батарея, якою керував капітан Андрій Бурлака, знищила чимало техніки і живої сили. За цей бій командир Бурлака був відзначений орденом Червоної Зірки, але він отримав поранення в голову, праву руку й обидві ноги. Довго лікувався у шпиталі. Трохи поправив здоров'я і був відправлений разом з санітаром до Ічні.

Поступово здоров'я поправлялося, ходив з палкою, влаштувався на роботу у райвиконком, але треба було їздити по району, а йому це було важко робити і він попросив перевести його на більш осілу посаду. У 1946 р. направили головою сільради села Петрівка (на той час Бахмацький район). 1946–1947 роки виявилися засушливими, врожай зібрали малий, населення опинилося у важких умовах. І як згадує відомий краєзнавець Ічнянщини Станіслав Маринчик, чудовий знаток свого краю, талановитий митець, Андрій Павлович дозволив людям села скопати незорану біля колгоспних полів землю і посадити квасолю. Так і зробили, а коли зібрали її, то поділили між селянами. Хтось доніс у район, приїхав перший секретар райкому партії, зібрали комуністів, оголосили Андрію Бурлаці сурову партійну догану і зняли з посади.

Перевели Андрія Павловича у сусіднє село Малу Загорівку у семирічку директором школи. Наче б то все уладналося. Але трапилася інша біда, бо вона ходить не одна, а з дітками. У сім'ї Бурлаків було четверо малих дітей, хворіли дуже часто, були слабкими, і сусідка порадила Зінаїді Євдокимівні похрестити дітей. Довго вагалася, все ж вчителька та й дружина комуніста. Страшно було, але ради дітей провела таємно вночі цю процедуру, коли Андрій Павлович був у від'їзді у Борзні. Але знайшлася сусідка, Іудова дочка, яка дізналася і, як "чесна" громадянка, виконала свій обов'язок і направила свій іудин донос у райком партії. За "проявленню політичеськую близорукость" Андрія Бурлаку виключили з комуністичної партії і зняли з роботи. І сім'я у складі шести чоловік опинилася без засобів існування.

Вони переїхали до Ічні до матері, жили на маленьку пенсію Оксани Миколаївни, бідували, ніхто з колишніх не допоміг. І тоді Зінаїда Євдокимівна написала лист Сталіну, прохаючи надати роботу вчителя. Лист, звичайно, до вождя народів не дійшов, але прохання вчительки врахували. Сім'ю Бурлаків у 1947 році направили у складний того часу регіон у районний центр Бучас, що на Тернопільщині. Зінаїда Євдокимівна почала працювати в школі вчителем російської мови і літератури, а Андрій Павлович влаштувався викладати українську мову та літературу у зооветеринарному технікумі.

Здалося б, що все позаду. Жили надіями на краще. Андрій Бурлака як не складно було писати пораненою рукою, яка слабо діяла, але намагався це робити і посилати в газети свої вірші.

У 1948 р. надрукував прекрасну поезію "Поліські співанки", яка засвідчила поетичний творчий зріст, продемонструвала майстерне слово поета:

Пісню свою
Недоспівану, кинуту,
Може, занедбану в роки війни,
Знову зустріну я, росами вимиту,
Знов приголублю я сонцем весни.
Сходами – зернами,
Ясними мріями
Даль голубіючу зміряю знов,
Всі перейду я з вітрами – розвіями
Рідні дороги поліських дібров.
Всіх заостерських
Дівчат розпитаюся,
Славних заудайських теж не мину,
З ними зростав я і з ними я знаюся,
Хай вони скажуть мені новину.
Тільки б про дівчину,
Любу, омріяну,
Тільки б про неї хоч слово – дарма:
Як вона ниву колгоспну, засіяну
Раннім світанком обходить сама.
Знаю і вірю –
Знайду я покинуту,
Може, загублену в роки війни, –
Пісню – порадицю, росами вимиту,
Знов приголублю я сонцем весни.

Ліричний герой віршів А. Бурлаки воєнного і повоєнного часу – вірний син Батьківщини, який не стояв осторонь у важку воєнну годину, а захищав її і проніс її святість "до побідних вершин", "Як боець і як син", зумів витримати "дванадцять атак" і не відступити, не пропустити ворога далі ні на крок. Глибоким смутком віє від вірша "Вирвало руки", в якому трагедія одного бійця піднімається до трагедій багатьох, скалічених війною людей. І поет готовий встати на захист тих, у кого "скалічена доля", пошматоване життя і поранена душа.

Воєнна і післявоєнна лірика А. Бурлаки відзначалася багатством художньої палітри, умінням конкретні життєві епізоди довести до глибоких узагальнень. Свідченням цього може служити вірш "Про Катрю", сільського бригадира, у якої коханий загинув на фронті, і вона сама вирішила його замінити у строю бійців. Монолог – розповідь Катрі про свого милого витриманий у дусі народно-пісенних мотивів.

Поезія Андрія Бурлаки також проникнута вірою в краще життя, подолання тяжких наслідків війни, бо "вже труд діждавсь трудівника: Шумує жито, мов ріка, під сонцем перемоги".

Вразливий був Андрій Бурлака, не терпів несправедливості, не міг терпіти зради і підлості. З біллю сприймав приниження. І серце не витримало. Помер на 36-му році життя, віддавши все, що мав: і тепло, і любов до рідних, і шану до матері та батька, і повагу до своїх учнів, і широку вдячність батьківщині.

За життя не вдалося Андрію Павловичу видати

жодного свого поетичного збірника. І лише його побратими Олекса Ющенко та Іван Цинковський зібрали з його поетичного поля зерна його творчості, розсіяні по районним та обласним газетам. У 1964 р. у видавництві "Радянський письменник" видали поезії Андрія Бурлаки, назвавши збірник "Поліські співанки". Посмертно прийняли у Спілку письменників України.

Від поезій поета віє чистим подихом любові і ніжності до навколишнього світу, джерельними водами народної творчості і радістю земних трударів, що вирощували хліб. І як син Батьківщини він твердо заявляв:

Не схилився і не зрадив любові,
А приніс до подібних вершин
Твою святъ,
О Вітчизна казкова,
Як боєць і як син.

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в XII–XX ст. Ніжин, 2003. С. 273–240; Маринчик Станіслав. Сузір'я талантів. Ніжин, 2009. С. 29–39.

**АРТЕМЕНКО
ПЕТРО ІВАНОВИЧ**

*(02.05.1918–05.04.1942) – педагог,
підпільник у роки Великої Вітчизняної
війни, поет, випускник
Педагогічного інституту 1936 р.*

Як свідчать хронологічні дати, Петро Артеменко прожив усього 24 роки, називаючи себе "комсомольським поетом": "Мене молодого поета, виховує мій комсомол".

Народився він у селі Губському на Полтавщині у сім'ї коваля під час громадянської війни, складних соціальних і політичних потрясінь. Але все стабілізувалося, коли Петро Артеменко пішов до школи. Закінчив семирічку і вступив на робітничий факультет Лубенського учительського інституту, а згодом був зарахований студентом мовно-літературного факультету.

Але у 1934 р. цей факультет разом зі студентами та викладачами перевели до Ніжинського педагогічного інституту. Петро Артеменко, який перейшов на третій курс, та його товариші опинилися у навчальному закладі, в аудиторіях якого навчалися літературні знаменитості: М. Гоголь, Є. Гребінка, В. Забіла, Л. Глібов та інші. Тут відчувався їх дух, хоча нову літературну атмосферу уже створювало нове молоде покоління.

Доцент Микола Пилипович Сайко, який приїхав із Лубен, став очолювати кафедру української літератури та літературну студію, з якою були пов'язані імена багатьох молодих письменників. Він знаний був у літературі як член об'єднання "Плуг", автор збірки поезій "Жайворонок степу" тощо.

Петро Артеменко писав вірші і раніше, але в Ніжині знайшов те літературне середовище, про яке мріяв. М. П. Сайко підтримав молодого поета, схвально про нього говорив у своїй статті "Критичні нотатки на творчість поетів-початківців", яка з'явилася у ніжинській газеті "Нове село" 4 листопада 1936р.: "Серед початківців з надрукованих поезій в газеті "Нове село" за півроку видно, що найбільші здібності має і найкращі досягнення виявив Петро Артеменко".

У той час юний поет надрукував понад 10 різних за тематикою та художньою мелодикою творів: це вірші про любов до Батьківщини, досягнення в авіації, працю на колгоспних ланах тощо. Присутня тут і пейзажна та любовна лірика.

Дивні краплі осені впали в саду,
Я, привітно прошений, в інститут іду.

Ой чи можна зміряти осені красу?
У руках Тичинені твори я несу.

("Мій інститут")

Для віршів П. Артеменка характерним був "теплий, м'який, лагідно-ніжний ліричний тон, щирість і глибина почуттів, гостре, спостережливе око митця, що уміє схопити і відтінити потрібну йому деталь, яскравість художніх засобів, ритмічну різноманітність (використання всіх двоскладових і трискладових розмірів), молоде творче дерзання" (М. Сайко)

Містом іду я. Листя
жовтяве

Творить свою карусель.

Осінь, о мила, весела,

щаслива,

Ноти даєш для пісень.

Вражає у ранніх віршах поета простота, багатство інтонацій, легка пісенна строфа:

Гей, у лузі, біля броду

Дівки брали чисту воду.

На коромисла чіпляли,

Лунко пісню починали:

– Ой, цілющая криниця,

Дай нам свіжої водиці,

Та водиці не простої –

Лугової, струмкової...

Читаєш і тебе захоплює мелодика, починаєш наспівувати самотійно текст поезії, завершуючи словами автора, який вказує на прикмети існуючого часу, коли проводити служити хлопців до армії:

А найменша, чорнобрива,

Ще й кисета подарила,

Зимні ночі не доспала,

Щирим шовком вишивала...

У час навчання Петро Артеменко друкував свої вірші у місцевих газетах – ніжинській "Нове село", чернігівських "Молодий комунар" та "Більшовик", київському журналі "Молодий більшовик".

Після закінчення Ніжинського педагогічного інституту у 1936 р. П. Артеменко працював у чернігівській газеті "Молодий комунар", багато писав віршів, збагачувалася проблематика і поетика. Однією з провідних тем поезії автора була праця. Вона сприймалася як подих весни, чи спекотного літа, наповненої пахощами зрілих фруктів у садах осені. Інколи П. Артеменко деталізував працю своїх героїв: ланкова Валентина доглядає кожний рядок висіяних буряків, "ніби сина", тож "того року уродило п'ятсот тридцять сім" центнерів з гектара ("На буряках", 1936), бригадир "любовно хліба оглядає: І вусатий ячмінь йому клонить до ніг, і овес колоски нахилає" ("Степовий малюнок", 1937).

Вірші П. Артеменка наповнені деталями історичного і сучасного життя. Героями його поезій були Микола Островський, якого роман

"Як гартувалася сталь" вийшов у цей час і користувався великою популярністю у молоді ("На смерть Миколи Островського" 1936), і життя якого обірвалося у ранньому віці. У зв'язку зі смертю видатного письменника ХХ ст. Максима Горького з'явився вірш "Вчителю і друзі" (1936). Герої громадянської війни Микола Щорс, Семен Будьонний, дослідники Північного океану Папанін і його товариші Кренкель, Федоров, Ширшов, знаменитий льотчик Валерій Чкалов, нарком Тимошенко, поети Іван Франко, Павло Тичина та інші – всі вони присутні у поетичному тексті поета.

І все ж ліричними героями другої половини 30-х початку 40-х років були більше прості люди праці: ланкова Валентина, юний Альоша, майбутній льотчик, бригадир Іван, що разом зі своїми хлопцями "двічі виконали план", гармоніст Андрюша, дівчата, що проводжали у радянське військо чорнобривих хлопців, п'ятисотниця мати, що щасливих вела матерів у поле та інші. Автор виголошує гімн праці і її творцям:

Хай красується наша пшениця густа,
Хай цвітуть попід вікнами квіти,
Жити хочеться нині хоч років до ста
І в достатках оцих молодіти.

"Слово має Сава Гнатович" (1938)

Переважає більшість поезій Петра Артеменка – це лірика, в якій постійно присутня природа: "Ранок випив свіжі роси / із весняних нив / Роспустило сонце коси / Сонний степ ожив", чи "Заслонили небо сиві поли, / Опутує ранок перший сніг.", "Знову прилинула осінь багата / В наші чудові краї. / Все одягла в позолочені штати – / Парки, ліси і гаї.", "Вечір вже окутав шатами село..."

Пейзажна замальовка на початку вірша допомагає розкрити сюжетну основу твору. Природа – жива, дієва, вона наповнена людськими почуттями, які передаються читачеві: "Шугають пісні під зорею, / Шумлять придеснянські гаї. / В садах Батьківщини моєї / Співають мої солов'ї".

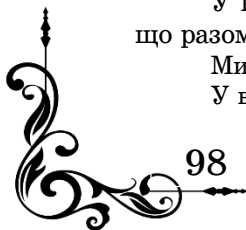
Багато поетичних творів присвячено Вітчизні, яку не перестає любити автор разом з ліричними героями.

Гей, як птиця з грудей виліта,
У простір летить соколино.
Про щастя вона, про юнацькі літа.
Про нашу красуню країну.
Я ранком із піснею радо встаю,
Із піснею ляжу я спати.
Ну, як не любити Вітчизну свою,
Пісень про любов не співати!

"Моя радість" (1936)

У вірші "Люблю я свою Батьківщину" (1936) автор підкреслює, що разом з синами-соколами Вітчизна піднімається у своєму достатку.

Ми орлами летим
У віки золоті,

Навіть сонце сміється, радіє,
А над нами зоря
П'ять кінців простягла
Золоті свої промені сіє.
А вірш "Слава" завершується словами:
Безмірно Вітчизну ми любим,
Піснями голубим її.

Автор і ліричний герой живуть тими ж думками, пережитими емоціями, якими жила переважна більшість людей того часу. Його радує "дзенькіт спільної коси", мелодія "гармошки, що кличе ген, де верболіз", йому "чудово в осінньому полі / Піснею стрінуги день", "дивно і оклично манить інститут". Ці та інші деталі взяті із повсякденного життя.

У 1938 р. Петро Артеменко повернувся до рідних Лубен, працював у місцевому інституті, опублікував поезії "Лірика моєї весни", "Коли цвіте сад...", "Пісня радянських козаків", "Прощання", "Дитяча першотравнева", "Слово має Сава Гнатович", "Пам'яті Чкалова", "Пісня матері", "Слава мужнім", "Буджити", "Катерині", "Ти співай поете", "Пісня про щастя", "Рано на світанку", "Травнева ніч" та інші поезії 1938–1939 рр.

У деяких з них поет піднімав тему інтернаціоналізму, писав про українську дівчину Ліну Одну, яка поїхала в Іспанію допомагати патріотам країни відстоювати свою свободу, а також китайського хлопчика Сюнь І. У цей час Петро Артеменко перекладав деякі твори М. Ісаковського, В. Гусева, М. Лермонтова, Г. Гейне. В статті "За що я люблю Пушкіна", надруковану в газеті "Більшовик Ніжинщини" в пушкінські дні 1937 р., говорить про своє відношення до великого російського письменника.

У Лубнах Петро Артеменко одружився, мав маленьку донечку. А у 1940 р. був призваний у Радянську армію. Деякі вірші цього часу означені містами Рига, Вільянді (Естонія). Через хворобу очей був у 1941 р. демобілізований і повернувся у Лубни.

У передвоєнні часи 1941 р. писав агітаційні вірші, закликав молодь встати на шлях боротьби:

Вставай, наша юність, рушницю бери
І ворога в серце вціляй!
За нашу Вітчизну, за місто своє
Іди на великі бої.

У вірші "Пісня про нашу славу" поет уточнює поняття Вітчизни, і звучить гімн Україні:

Рідна мати Україно, Рідна мати Україно,
Чого мені треба: Чуєш, пісня лине,
Цвіт – променя ласкавого Твоя слава, твоя воля
Та синього неба... Повік не загине.

У поезії П. Артеменка звучала впевненість у перемозі над фашистами, бо святого була та боротьба, яку вів народ проти своїх ворогів:

Великий гнів мого народу
Фашистських гадів спопелить!

Хто посягає на свободу –
Тому не жить!
Фашистам вік не загасити
Життя багате та ясне.
Давно народ мій так говорить:
– Хто сіє вітер – бурю жне!
Бо на фашистів міднолобих
Впаде нещастя і біда,
Над їх собачими смертями
Собача зійде лобода.
А ми вперед, на бій за щастя!
А ми – незламна грізна рать.
Нас кличе правда до побіди,
І нас – нікому не зламать!

"Смерть ворогам" (1941)

Коли німецькі війська наблизилися до Лубен, Петро Артеменко разом з військовими добрався до Харкова. І як згадує один із товаришів поета Михайло Георгіович Хмелевський, "Там зустрів друзів, знайомих письменників. Та влаштуватися в армійську газету не зміг, в армію не взяли по хворобі... Повернувся на Лубенщину, переховувався в рідному селі Губському, потім у селі Михнівцях, де жила дружина з маленькою дочкою. В підпіллі писав листівки, вірші. Напровесні 1942 року в Лубни прибула група військ СД. Почалися масові арешти активістів, партійців, комсомольців. Схопили й Петра. Тримали спочатку в таборі гестапо (колишній будинок педінституту). Звідти брали на допит. Там мордували, катували радянських патріотів. Потім розстрілювали за штабом, в яру на Рибках, де був стрілецький тир. В ті дні мужньо загинув і наш Петрусь".

Залишилися теплі спогади товаришів по роботі і підпільній боротьбі.

У післявоєнний час поет і побратим по Ніжинській вищій школі Олекса Ющенко зібрав розрізнені газетні публікації Петра Артеменка і видав у 1962 р. збірник його поезій "Пісні моєї весни" у видавництві "Молодь". У 1961 р. поет посмертно був прийнятий членом Спілки письменників. Після видання збірника продовжувалися пошуки нових віршів поета-патріота. Деякі твори зберегли батьки Петра-Івана Овратович та Мотря Оксентіївна. І в 1973 р. у тому ж видавництві виходить збірник "Петро Артеменко. Поезії", куди увійшло 65 поетичних текстів з передмовою О. Ющенко "Шляхами полум'яної юності".

1967 р. Полтавський обком ЛКСМУ встановив обласну комсомольську премію імені Петра Артеменка, якою відзначали кращі твори літератури, мистецтва, музики, що відображали сучасника. Таким чином збереглася пам'ять поета.

Література: Самоїленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в XII–XX ст. Ніжин, 2003. С. 209–210; Вітковський В. "І обернеться кров твоя у квіти. Харків, 1989; Енциклопедія сучасної України. Київ, 2001. Т. 1. С. 670.

**ЗБАНАЦЬКИЙ
ЮРІЙ ОЛІФЕРОВИЧ**

*(01.01.1914–25.04.1994) – відомий
український письменник, лауреат Державної
премії УРСР імені Т. Г. Шевченка,
Герой Радянського Союзу, випускник
Педагогічного інституту 1937 р.*

21 січня 1944 р. в газеті "Деснянська правда" був надрукований нарис "Адам Мольченко". Під ним стояв підпис "Г. Збанацький. Герой Радянського Союзу". Це перша публікація майбутнього відомого письменника Юрія Збанацького, якому за вміле керівництво партизанським загonom та проявлену мужність було присвоєно звання Герой Радянського Союзу 11 січня 1944 р.

Уже цей нарис засвідчував, що перед нами майбутній прекрасний художник слова. В ньому Ю. Збанацький не тільки розповів про героїчне військове життя Адама Мольченка і його безсмертний подвиг, а й зумів це передати через низку художніх засобів, які дали можливість представити читачеві самі обставини, в яких проходив цей останній бій для сміливої і мужньої людини, яка дуже любила тих, за кого віддала своє життя.

"Була темна зимова ніч, – починає свою розповідь Г. Збанацький. – Віхола ревіла звіром, жбурляла в обличчя колючими крупинками, заносила шлях. Село Літки завмерло. Під засніженими солом'яними стріхами в кожній хатині жило своє горе. Народ жив неспокійно, з страхом зустрічаючи кожний день. В селі бродили гестапівці, поліцаї, готові серед дня і ночі вдертися до кожної хати, грабувати, силою зброї виганяти наш люд в німецьке рабство.

В цю ніч, мов ураган, налетіли на ворожий гарнізон Літок партизани загону ім. Щорса. Їх вів безстрашний командир, начальник штабу загону тов. Мольченко Адам Пилипович...".

У цьому ж році були опубліковані в чернігівській газеті ще декілька нарисів Г. Збанацького. Він ще не був Юрієм Збанацьким, письменницька слава до нього ще не прийшла, він ще був пов'язаний з чернігівською землею, але ці перші публікації відкривали йому шлях у велику літературу, про яку він мріяв з юних літ. Поява його перших нарисів у газеті "Деснянська правда" мала свій вплив на започаткування теми героїчного партизанського подвигу в творах інших письменників Чернігівщини. В окремих нарисах цього часу, опублікованих у газеті, розповідалося про страшну трагедію, яка розігралася у 1943 р. в містечках і селах Корюківка, Клубівка, Кувечичі та ін., коли озвірілі фашисти спалили їх разом з жителями. Нариси М. Микитенка "Кров

Корюківки", Марії Деснянської "Стогін землі", Олега Підгорного "Кров за кров!" разом із нарисами Ю. Збанацького – це лише часточка того народного болю, який пронизував кожного читача, що знайомився з цим, мов жар, гарячим матеріалом. Війна ще не закінчилась. І ці нариси викликали глибоку ненависть до фашистських нелюдей.

Народився Юрій (Григорій) Оліферович Збанацький у селі Борсукив Остерського району на Чернігівщині в селянській родині. Мріяв про педагогічну працю. Тож після закінчення семирічки вступив до педтехнікуму. Пізніше письменник згадував: "В 1930 р. я прибув у Чернігів. За плечима було неповним шістнадцять, торбина з десятком сухарів, поемою, в якій у незграбному вірші розповідалося про часи від ліквідації кріпацтва до колективізації, зошит ліричних поезій, кілька сповідів з часів кріпаччини по 1905 рік і гумористична повість "Борсуківці". В цій повісті я висміював своїх односельчан та ті порядки, які панували на гульбищах. За пазухою в мене було свідоцтво про закінчення Остерської семирічки і дуже похвальна характеристика-рекомендація. Рекомендовався я, як прихильник літератури, в Інститут народної освіти".

Юрій Збанацький за активної підтримки педтехнікумівських поетів, зокрема Семена Твердого, потрапив на засідання літстудії чернігівського "Молодняка", побачив усіх тодішніх чернігівських знаменитостей: братів Кацнельсонів, Стася Зоренка, Івася Голя, Бориса Сверлова, Миколу Чмеля і, звичайно ж, Олексу Десняка. "І хоч я вже до цього читав у газетах і альманахах деякі нариси і оповідання Олекси Десняка, все ж до справжніх письменників його не зараховував. І взагалі дивився на всіх учасників "Молодняка" скептично, їхня творчість видавалась мені також писаниною, як їм моя власна. Я не вірив, що такі хлопці, яким був я сам і оті всі чорняві і русочубі, будуть колись письменниками і поетами. Справжній письменник мені уявлявся зовсім іншою категорією людей, людиною особливою, позначеною чимось таким, чого не вистачає звичайній людині".

Таке принципове ставлення до літератури і її творців привело до того, що сам Ю. Збанацький майже нічого не надрукував у 30-х роках. Активними учасниками літературного життя 30-х років у Чернігові були Василь Басок, Олекса Десняк, Михайло Хазан, Пилип Рудь, Олекса Ющенко, Петро Артеменко, Василь Нефелін, Андрій Михайлюк, Абрам Кацнельсон, Ілля Стебун, Іван Курач, Іван Цинковський, Василь Бережний, Борис Левін, Григорій Кравченко та ін.

Кожен з них влився в цей процес у різний час, але вже зі своїм особливим творчим доробком. Всі вони були молоді, і всі прагнули в своїх поетичних творах, картинах, публіцистиці прославити молоду радянську державу, економічні зміни, новобудови, людей, які були окрилені прекрасною мрією про соціалізм і які здійснювали щоденні трудові подвиги.

Творча робота для багатьох з них не була основною, бо вони працювали на виробництві, вчителювали, вчилися в інститутах, технікумах. Деякі з них співробітничали в періодичній пресі.

Ю. Збанацький у цей час, закінчивши Чернігівський педагогічний технікум, надовго відірвався від чернігівського літературного життя. Праця

вчителя в селі Новий Глибів, одночасне навчання заочно спочатку в Чернігові, а потім у Ніжині на мовно-літературному факультеті педінституту, який закінчив у 1937 р., заважали йому займатися активною літературною діяльністю. Але це не означає, що він не цікавився літературним життям.

З теплотою згадував Ю. Збанацький прославлений Ніжинський державний педагогічний інститут: "Прибув я в Ніжин заздалегідь, прагнучи зарані втягнутися у вузівську атмосферу, але був не першим, бо на просторому майдані перед інститутом вже прогулювалося чимало нашого брата, побожно настроєного і вочевидь схвильованого.

Неквапно вступив у просторий передпокій і на мене дихнуло історією, минулим, яке не минуло, а жило в цих масивних стінах, жило і кликало до життя.

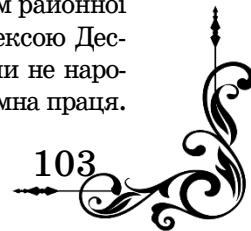
Перш за все, з'єднавшись з такими ж пошуковцями "вічного і мудрого", я довго блукав по вичовганій не одним поколінням студентів підлозі досить просторих коридорів, зазірав у аудиторії, якийсь час постояв у актовому залі. Враження було колосальним, воно вплинуло так, що ось уже й через шість-десять років не вивітрилося, не забулось... не раз потім ми, новоприбулі пошукачі високих знань, подовгу стояли перед задуманим Гоголем, подумки розмовляли з Миколою Васильовичем.

Здалося мені тоді, що потрапив у зовсім інший світ, відмінний від того, в якому жив раніше, і все те що бачив, що знав, що робив, здавалось таким дрібним і буденним, і мимоволі загорілась душа незнаним теплом та нестерпним бажанням осягнути те, що нагромадилось у цьому просвітницькому закладі, в по вінця виповненому земною красою Гоголевому місті, освоїти всі ті знання, які накопичило людство і які могли бути щедро подарованими мені в цьому Гоголівському храмі краси і духовної величі" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів (1920–2010). Ніжин, 2015. С. 111–112).

У Ніжинському педагогічному інституті саме в цей час широкого розголосу набула діяльність членів літературної студії "Плуг", якою керував письменник, автор поетичної збірки "Жайворонок степу", доцент Микола Пилипович Сайко. У роботі інститутської студії у різні роки брали участь відомі українські письменники Павло Тичина, Павло Усенко, Петро Панч, Володимир Сосюра, Остап Вишня та інші. Вони читали тут свої твори, брали участь у диспутах, семінарах.

Завідувач кафедри української літератури доцент М. Сайко приділяв багато уваги вихованню юних талантів, вказував на труднощі літературної роботи, розкривав її специфіку. Ю. Збанацький слухав лекції М. Сайка з української літератури, проникався духом ніжинської літературної атмосфери. І це йому трохи пізніше стало у пригоді.

На початку 1938 р. Ю. Збанацького призначили завідувачем Остерським районним відділом народної освіти, а згодом – редактором районної газети. Доля розпорядилася так, що він двічі зустрічався з Олексою Десняком, читав його твори і, нарешті, збагнув, що письменниками не народжуються, що ними звичайних людей робить саме життя і невтомна праця.

Потай від усіх Ю. Збанацький, працюючи в Острі, писав п'єси і повісті і ховав їх у дерев'яну скриню. Тож твори Ю. Збанацького, написані в довоєнний час, не побачили світу. Хоч спроба була. Василь Земляк стверджував, що у видавництві "Молодий більшовик" напередодні війни мала вийти документальна повість Ю. Збанацького. Але з його гуморесками, фейлетонами, написаними під Остапа Вишню, знайомились в той передвоєнний час читачі остерської газети.

Почалася війна. У серпні 1941 р. Ю. Збанацького залишили в тилу ворога для організації підпілля та партизанського загону. І це йому вдалося здійснити за підтримки населення після тяжких випробувань, бо сам він потрапив до чернігівської в'язниці, а потім до концтабору, з якого все ж вдалося вирватися. Важко народжувався загін. Мужнів і сам його командир.

Партизанський загін ім. М. Щорса, який переріс пізніше у з'єднання, наносив фашистам нищівних ударів. Особливо проявили себе щорсівці на чолі зі своїм командиром під час форсування Дніпра під Києвом на Лютіжському напрямку.

Ю. Збанацький зі своїми побратимами

Партизани загону Ю. Збанацького

Після війни Ю. Збанацький пішов працювати в Київський педагогічний інститут ім. М. Горького, а потім перейшов на творчу роботу.

Школа та життя і дії партизанів стали однією з основних тем його післявоєнної творчості. Про це свідчать його оповідання, повісті та романи "Таємниця Соколиного бору" (1949), "На все життя" (1950), "Над Десною" (1951), "Незабутнє" (1953), "Лісова красуня" (1955), "Між добрими людьми" (1955), "Малиновий дзвін" (1958), "Єдина" (1959),

"Сеспель" (1961), "Хвилі" (1967), "Ми – не з легенди" (1972) та багато інших творів, відзначених державними преміями, увагою і любов'ю читачів. Майже в усіх із них події відбуваються на Чернігівщині. Саме тут здійснюють свій подвиг герої книг письменника.

В романі багато сторінок, які відносять нас до Ніжина, інститутського життя, бо саме тут формувався головний герой роману "Малиновий дзвін" – вчитель, директор школи Тарас Демидович Залужний – випускник Ніжинського педагогічного інституту.

Особливо знаковим у цьому переліку літературних творів Юрія Оліферовича був роман "Хвилі", у якому відбилосся у художньому відтворенні пережите разом з основним героєм і його власне життя, людини чесної, принципової, порядної, з глибоким почуттям громадянської відданості. Ю. Збанацький у своєму романі зумів глибоко розкрити невмирущу силу народу, якого не здолати ніяким ворогам і ніяким лихоліттям. То ж Державна премія УРСР імені Т. Г. Шевченка – це ствердження справедливої нагороди прекрасному художникові слова.

Проходять роки, по-іншому, збагачений знаннями та досвідом, дивився на світ. Але те, що описує в своїх творах, присвячених партизанам, підпільникам, Ю. Збанацький, сприймаєш очима і душею письменника, бо він своєю проникливою розповіддю притягує тебе до тих хвилюючих і часто трагічних сторінок великої боротьби народу, від хлопчаків і до старих дідів, за свободу проти фашистської нечисті. І сприймаєш цю розповідь не як читач, а як учасник цих подій, бо кожного разу в тих чи інших ситуаціях ставиш себе на місце героїв, вирішуєш і свою долю. І твори Ю. Збанацького близькі читачеві не тільки захоплюючим сюжетом, а тим, що сприймаєш їх як своє життя і життя близьких. І коли щем стискає груди, на очах виступають сльози і тремтять уста, бо не можна стриматися навіть людині старшого віку – бере за душу, не витримуєш, все проходить через тебе і не можеш залишитися спокійним. Невже це не схвилює і молодих читачів, невже і їх не стривожить материнський біль, сестринська печаль... Не віриться, що вони перегорнуть ці сторінки як просте читиво. Душа юних ще відкрита для радості і болю, вона ще трепетна, не загартована, ще її не взяли у кліщата залізни обставини. І шкода, що нинішня дітвора та юнь не знайомляться в школах з творами письменника, що про Ю. Збанацького в новій Україні майже не згадують. І ще, і ще раз жаль, бо оповідання і повісті, романи і п'єси, нариси і есе Юрія Оліферовича – це багатий арсенал для патріотичного, морального й естетичного виховання молоді.

Ю. Збанацький надовго залишався з поколінням своїх читачів, зокрема і Поліського краю. Він часто бував у Ніжині, інституті, зустрічався зі студентами та викладачами, своїми побратимами по партизанському загону, ділився своїми творчими планами. З хвилюванням говорив про місто своєї студентської юності, як воно увійшло в його життя на всі роки, на все його існування. "Бачив я його потім не раз, не раз блукав його вулицями і вуличками, не раз схилявся в глибокій шанобі перед закам'янілою постаттю Миколи Васильовича, ходив по рідних, до болю знаних коридорах, аудиторіях і залах дорогого моєму

серцю інституту і жалкував, що не міг бувати тут щоденно, жити поміж нових поколінь студентської братії, любуватись красою міста”.

Святкування свого ювілею Ю. Збанацький завжди починав у Ніжині. Але в 1994 р. він через хворобу уже не зміг приїхати. В листі відповіді на привітання колективу інституту з нагоди 80-річчя від дня народження він писав: "Вельмишановний Григорію Васильовичу! Від щирого серця вдячний Вам за новорічно-ювілейне вітання та здоровлення, а надто за дорогоцінний дарунок – історію, славу історію дорогого серцю інституту кн. Безбородька, а тепер НДПІ імені Гоголя.

Ю. Збанацький серед студентів і викладачів

Спасибі за теплі слова про мене, скромного вихованця дорогого вузу, славному колективу невтомних гоголівців, що несуть славу генія могутнього духу Миколи Васильовича у віки. Щиро вдячний Вам, Григорію Васильовичу, особисто за те, що материнським словом у знаменний для мене день озвалась моя альма-матер. Сердечний привіт академіку Ф. С. Арвату і всьому колективу під його мудрим керівництвом. Велике спасибі Вам за "Нежинську філологічну школу" – це слава, велика історія.

1. II. 94. Київ. Юрій Збанацький”.

Сьогодні вже немає серед живих завжди юного, завжди усміненого і життєрадісного Ю. Збанацького, але він з нами, бо його важко забути і як людину, і як художника слова. І поки буде хоч один читач звертатися до його творів, буде і він жити разом зі своїми героями. Пам'ятаймо про тих, хто чесно служив Україні, віддавав їй всі свої сили, знання, вміння, а то й життя.

Література: Збанацький Ю. На головній вулиці. Київ: Радянський письменник, 1978. С. 170; С. 172; Самоїленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини ХІІ–ХХ століття. Ніжин, 2003. С. 160–214; Київ: Радянський письменник 1972. С. 154–155; Самоїленко Г. В. Нариси культури Ніжина. Література. Ніжин. 1995. Ч. I. С. 60–61; Самоїленко Г. В. Із літературної спадщини Ю. О. Збанацького: до 90-річчя від дня народження. Література та культура Полісся. Ніжин, 2004. Вип. 26. С. 3–143; Шлапак Д. Юрій Збанацький. Життя і творчість. К., 1963.

**БОГАЧ
ПЕТРО ГРИГОРОВИЧ**

*(30.01.1918–23.06.1981) – фізіолог,
доктор біологічних наук, професор,
академік АН УРСР, випускник
Педагогічного інституту 1937 р.*

Ніжинська вища школа готувала спеціалістів різних наук, серед них було чимало і біологів, які торкалися найрізноманітніших напрямків природознавства. Видатним його представником був і Петро Богач, з ім'ям якого пов'язане біофізичне спрямування.

Петро Богач народився в селі Соколівці, Ярмолинецького району на Хмельниччині у селянській родині. Природа і людина в оточуючому світі цікавили його ще з юнацьких літ. Саме тому він після закінчення Ярмолинської середньої школи вступив до Ніжинського педагогічного інституту на природничий факультет, який закінчив у 1937 році.

Саме у цей час на факультеті працювали професор П. О. Бельський, старший викладач К. Т. Клименко (завідувач ботанічним садом).

Після завершення навчання Петро Богач отримав призначення у Вороновецьку середню школу, що на Вінниччині, де працював у 1937–1939 рр. До викладання природничих наук він підходив творчо, заохочував дітей до знань, вів цікаву позакласну роботу. Як свідчать спогади, Петро Богач застосовував неординарні підходи до викладання предметів. Саме це вразило викладачів Київського університету. І молодого вчителя запросили працювати старшим лаборантом кафедри фізіології людини і тварин. Так Петро Григорович з'явився в Київському університеті.

Загарбницький напад фашистів на Радянський Союз призупинив мирну діяльність учених і педагогів вищих навчальних закладів. Петра Богача призвали до війська. Після закінчення військових курсів він служив офіцером-розвідником, був тяжко поранений. Після війни повернувся до Києва і працював у Ветеринарному інституті асистентом кафедри фізіології. Вступив до аспірантури Київського університету імені Т. Г. Шевченка. У 1952 р. Петро Григорович захистив кандидатську дисертацію на тему "Моторна функція шлунково-кишкового тракту і Вітамін В₁". Після цього був призначений заступником директора, а згодом – директором Науково-дослідного інституту фізіології Київського університету (1952–1979 рр.).

У 1960 році успішно закінчив роботу над докторською дисертацією "Механізми нервової регуляції моторної функції тонкого кишечника". Наукова громадськість тепло зустріла цю працю, яка отримала широкий розголос у світі. Саме ця проблема забезпечення життєдіяльності людського організму і стала визначальною для вченого. У 1961 році Петру Богачу присвоїли звання професора.

У цей час в університеті пішов із життя видатний учений, професор П. Д. Харченко, який керував кафедрою фізіології людини і тварин, і її запропонували очолити Петрові Григоровичу. Слід зазначити, що П. Г. Богач проявив себе і прекрасним організатором навчального процесу на біологічному факультеті як його декан та всього університету як проректор з навчальної роботи та перший проректор (1972–1976 рр.).

І все ж основним досягненням ученого були наукові праці. Він став в Україні одним із яскравих керівників фундаментальних досліджень у галузі нейрогуморальних механізмів регуляції моторної діяльності травного апарату та ролі гіпоталамічної ділянки і лімбічної системи головного мозку в регуляції вегетативних функцій.

У 1972 р. П. Г. Богача обрали членом-кореспондентом, а в 1978 р. – академіком АН УРСР. Після чого він також обійняв посаду академіка-секретаря Відділення фізіології, біохімії та теоретичної медицини Президії академії наук УРСР (1978–1980).

Уперше в Україні він організував у Київському університеті кафедру біофізики травного тракту, об'єднавши навколо себе молодих талановитих учених, які проводили експериментальну роботу з питань фізіології травлення і проміжного мозку. Під керівництвом академіка Петра Богача було відкрито декілька невідомих рефлексів травного тракту. Крім того, зосереджена була робота з дослідження механізмів нейрогуморальної регуляції моторної діяльності стравоходу, а також шлунку, тонкого і товстого кишківника. Особливі дослідження були спрямовані на вивчення повільних електричних хвиль і пікових потенціалів у тонкій кишці та про нервові і гуморальні впливи на гладенькі м'язи та іонні механізми електрогенезу в цих м'язах тощо. Вивчалися й інші наукові проблеми, пов'язані з гладенькими м'язами. Учений сформулював основний закон рефлексорної регуляції моторної діяльності, створив нову теорію періодичності його функціонування. Були досліджені нові методи електричної активності гладеньких м'язів, а також розроблені ним питання генерації біопотенціалів, установлені центри розташування споживання води в гіпоталамусі.

Поглиблене вивчення шлунково-кишкового тракту дало можливість з'ясувати взаємозв'язки різних структур головного мозку в регуляції моторно-евакуаторної, секреторної та всмоктувальної його функцій і процесів живлення організму.

Разом зі своїм учнем А. Косенком учений розробив нову методику живлення хронічних багатополосних електродів у гіпоталамус, що дало можливість дослідити роль різних його структур у регуляції

салівації і шлункового сокоутворення. До цієї важливої проблеми були залучені й інші молоді учні вченого, які у зв'язку з цим досліджували моторну діяльність тонкого і товстого кишківника, зовнішньосекреторної функції підшлункової залози, печінки, виходу жовчі в дванадцятипалу кишку та всмоктування її в тонкому кишківнику, а також питтєвої і харчової її поведінки. У зв'язку з цими проблемами експериментувалися дослідження й інших структур центральної нервової системи.

Слід зазначити широкий діапазон наукових проблем, які виникали в процесі діяльності Петра Григоровича як вченого, що давало можливість кафедрі та інституту, які він очолював, спрямовувати діяльність їх членів на дослідження нових проблем, зокрема започаткуванню вивчення проблеми гіпоталамічної регуляції молекулярно-генетичних і біохімічних процесів у клітинах вісцеральних органів, а також звернена основна увага останніх років діяльності вченого на вивчення електрогенезу м'язових і секреторних клітин та біофізиці м'язового скорочення й біонічним аспектам діяльності рухового апарату людини, відкривши при цьому два типи електричної активності гладеньких м'язів шлунку у різних тварин, уперше встановивши роль іонів магнію в процесах скорочення-розслаблення і регуляції іонної проникності мембрани клітин гладеньких м'язів і виявивши взаємозв'язки іонів кальцію та магнію в цих процесах. При вивченні цього напрямку були здійснені й інші цікаві наукові відкриття, які втілювалися в медичну практику. Учений здійснив немало практичних рекомендацій для хірургів та терапевтів, а також конкретного впровадження в лікувальну практику найновіших медичних препаратів.

Наукові дослідження П. Г. Богача знайшли своє втілення в багатьох фундаментальних працях, яких понад 360, з них – монографія "Механізми нервової регуляції моторної функції тонкого кишечника" (1961) та праця "Природа і фізіологічне значення періодичної діяльності травного тракту" (1965) були відзначені премією імені академіка К. М. Бикова АН СРСР (1967).

На жаль, учений рано пішов із життя, але його справу продовжують його учні, які нині стали відомими дослідниками в галузі фізіології людини і тварин.

Література: Енциклопедія сучасності України. Київ, 2004. Т. 3. С. 122.

МАК
ОЛЬГА (ПЕТРОВА, ДОРОШЕНКО
ОЛЬГА НИЛІВНА)

(20.07.1913–18.01.1998) – письменниця української діаспори, член об'єднання українських письменників "Слово" і Спілки письменників України (1994), випускниця Педагогічного інституту 1938 р.

Життєва доля Ольги Нилівни, як і багатьох її співвітчизників, пов'язана із зарубіжжям – Австрія, Бразилія, Канада. Ніколи вона не думала, що історичні обставини змусять її покинути свою рідну землю і поневіритися по далеких від неї географічних континентах.

Народилася Ольга Петрова у Кам'янці-Подільському у сім'ї урядовця, який у кінці 1913 р. переїхав до Києва. Але події 1914–1919 рр. тут були настільки складними, що сім'я на початку 1920 р. переїхала з Києва у село Вільхівчик (нині Корсунь – Шевченківський район Черкаської області). Саме у цій чудовій місцевості на березі річки Рось і пройшло дитинство Ольги Петрової. Пізніше вона згадувала, що саме тут вона відчула себе українкою. Але після раптової смерті двох сестер і батька, мати з Ольгою переїхала до Кам'янця, де проживали її рідні. Тут вона закінчила 7 класів (1929) і пішла працювати у районний відділ освіти у містечку Солобківці, що було недалеко від Кам'янця-Подільського.

Це був час проведення українізації та ліквідації не писемності, і Ольга Петрова займалася нею в дорослій аудиторії. Згодом вступила до технікуму вивчення іноземних мов. У Кам'янці-Подільському вона зустрілася з Вадимом Дорошенком, який навчався в аспірантурі Кам'янець-Подільського педагогічного інституту. У 1931 р. вони одружилися. Вона вступила у Харківський інститут іноземних мов, де навчалася у 1932–1934 роках. А 1934 р. переїхали у місто Кривий Ріг.

О. Мак з чоловіком В. Дорошенком

Після захисту дисертації Вадим Дорошенко влаштувався у 1936 р. на посаду доцента у Ніжинському педагогічному інституті. І тут продовжувала навчатися Ольга Нилівна. Все було наче б то добре. Але після 1933–1934 рр., коли в інституті

пройшла перша хвиля звільнень викладачів з клеймом "буржуазний націоналіст", а на зміну їм прийшли нові професори та доценти, декого з викладачів повернули в інститут. Була якась надія, що все владнається. Проте, як згадувала Ольга Нилівна, "жахлива дійсність довколишнього світу настирливо вдиралася до нашого домашнього вогнища і отруювала нам кожну радісну хвилину. Особливо ж підкреслював чоловік непевність нашого щастя той факт, що батько чоловіка ще під час Першої світової війни втік за кордон і більше не повернувся. Внаслідок того ми почували себе постійно в напруженій тривозі" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. 1920–2010. Ніжин, 2015. С. 114).

Восени 1937 р. розпочалася нова хвиля репресій. "В інституті запанував неспокій, який ще збільшився, коли через кілька днів операція повторилася і за першими чотирма пішло троє нових. Повторювалася ця операція й далі, і за рік часу в інституті було заарештовано 32 чоловіки, в число яких, крім директора, викладачів і старших студентів, попало кілька простих робітників" (Там само. С. 115).

Заарештований був 22 червня 1938 р. і доцент Вадим Олександрович Дорошенко, загинув у таборах 1944 р. Ольга Нилівна оббивала пороги слідчих органів, щоб звільнити чоловіка, але марно. У цих складних умовах вона збрала всі сили і склала державний екзамен і отримала диплом вчителя мови та літератури, а потім поневірялася по містах Львівщини. 1943 р. вона виїхала з двома дітьми до Словаччини, а потім до Австрії, де перебувала в таборі для переміщених осіб. Там зустріла М. Геца, вийшла заміж і у 1947 р. вони емігрували до Бразилії, жили в різних містах. Спочатку в столиці Бразилії Ріо-де-Жанейро, а потім у місті штату Парана – Куритибу, де жили до кінця 60-х років. У 1970 р. переїхали у Канаду і поселилися у місті Торонто, тут вона прожила до кінця свого життя.

Літературна діяльність Ольги Нилівни, яка взяла собі псевдонім Ольга Мак, розпочалася в еміграції, хоча пробувала вона свої літературні можливості ще в Ніжині. В українській зарубіжній періодиці ("Український самостійник", "Наше життя", "Мітла", "Нові дні", "Гомін України") з'являються її перші публіцистичні статті, нариси, оповідання, фейлетони тощо. У 1949 р. вона опублікувала в мюнхенській газеті "Свобода" серію фейлетонів, які згодом були доопрацьовані і склали основу для книги "З часів ежовщини", у якій авторка розповідала про пережите у Ніжині життя 30-х років, пов'язане зі сталінськими репресіями, які зачепили не лише її сім'ю, чоловіка, а також інших викладачів і студентів. Ольга Мак детально і на художньо-емоційному підйомі передає пережиту страшну трагедію тогочасної дійсності, яка була характерна не лише для Ніжинського педагогічного інституту, а і для всієї країни.

Згодом ця книга вийшла у видавництві "Праця" в Бразилії на початку 1953 р. під назвою "В кігтях НКВД". Ольга Мак у своєму творі

змінює місце подій і переносить їх з Ніжина у місто Лубни, а також імена людей, про яких вона говорить, але від цього сутність не міняється, бо, як стверджує авторка, "всі події мали місце в роках і місяцях, поданих тут з точністю". Крім того, вона попереджає українського читача, "що ці спогади були писані спеціально для чужинецького світу, а тому в окремих моментах авторці треба було вдатися до такого способу характеристики явищ і окремих осіб, який є зайвим для українця, але без якого багато подій лишилися би для чужинця незрозумілими. Це поклало своєрідний відбиток на стиль книжки" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. Ніжин, 2015. С. 113).

Подальші її твори ґрунтуються на фактах пережитого нею та багатьма людьми в періоди колективізації, голодомору, боротьби проти релігії в умовах сталінського режиму. Письменниця розмірковує про особистість українця, який, завдячуючи сімейним традиціям, здорової моралі, християнській етиці, атмосфері любові до батьків, народної пісні зміг витримати всі випробування. Все це відтворено у повістях Ольги Мак "Чудасій" (1956), "Проти переконань" (1959), "Куди йшла стежка?" (1961), "Каміння під косою" (1973), а також оповіданнях і нарисах.

Проживаючи за кордоном, Ольга Мак у романі "Жара" (1957–1958) розповіла про жахливе життя бразильських індіанців, кривавий розгул злочинності і страшної експлуатації колонізаторів і боротьби проти всього цього місцевого населення.

Чимало своїх творів Ольга Мак присвятила життю дітей та юнацтву, в яких використана цікава фабула, гострі інтриги, заплутані сюжетні лінії, що робить їх привабливими і повчальними, про що свідчить, зокрема трилогія "Бог вогню" (Кн. 1. "Санта Антоніо" (1953), кн. 2. "Драма на Гваїрі" (1955), кн. 3. "В Мато Гроссо" (1956). Авторка, розповідаючи про емігрантську долю українського юнака, який разом з батьком під час Другої світової війни потрапив до Бразилії і опинився в одному із екзотичних за природою селищ. Йому приходится освоювати нові для нього умови проживання, входити у світ індіанського життя і в історію їх побутування. "Проблематика трилогії, як зауважує О. Астаф'єв, – знову ж таки перегукується з лейтмотивом більшості творів письменниці: у людині найбільше важить духовне начало, підпорядкування своїх учинків свідомо поставленим цілям, християнські чесноти, принциповість, рішучість, наполегливість" (Сучасна енциклопедія України. Т. 18. С. 533–534).

О. Мак, проживаючи у канадському Торонто, де було чимало емігрантів, а також приїжджих із України, написала досить велику кількість різносюжетних історичних казок, які вийшли під грифом "Об'єднання працівників літератури для дітей і молоді імені Леоніда Глібова". Її твори носять повчальний характер, а герої стають прикладом для інших, бо вони завжди незламні, вольові, люблять свою батьківщину і її історію.

Твори О. Мак були відзначені преміями на конкурсах, що їх проводила Світова федерація українських жіночих організацій.

Стиль письма творів Ольги Мак позначений імпресіоністичними пошуками, оригінальністю викладу подій та розвитку сюжетної лінії доль героїв, відчуттям ностальгії по батьківщині і всього того, що з нею пов'язано, використанням оригінальних метафор, мовної ритмізації та інших прийомів, що збагачували синтаксис, а в цілому мову її творів.

Ольга Мак відвідала через 50 років, у 1993 р., Україну, побувала у місцях своєї молодості Кам'янці-Подільському, Ніжині, на могилі Тараса Шевченка у Каневі, а потім на Львівщині та у Чернівцях, крайніх точках її життя в Україні, що завжди були у її пам'яті.

Тож поява спогадів і статей "Вивчаю людину" (1960), "Мене наснажувала Україна" (1993), "Катедра українських студій чи Кафедра малоросіяництва" (1996), "Мій Ніжин" (2001) та інших не була випадковою.

У 1994 р. її прийняли разом з багатьма іншими письменниками зарубіжжя у Спілку письменників України. Її твори прийшли в Україну, деякі казки та оповідання надруковані у хрестоматіях. Таким чином, Ольга Петрова-Дорошенко-Гец повернулася на батьківщину відомою письменницею Ольгою Мак, твори якої номінувалися на Нобелівську премію. І це дуже важливо і символічно.

Література: Астаф'єв О. Г. Мак Ольга. Енциклопедія сучасної України. Т. 18. Київ, 2017; Він же Ольга Мак згадує Ніжин // Український дім. 2013. № 3. 4; Трембицький А. А, Трембицький А. М. Письменниця-подолянка Ольга Мак – гордість української діаспори Бразилії та Канади. Освіта, наука і культура на Поділлі. 2013. Т. 20.

**МИСНИК
ПРОКІП ДМИТРОВИЧ**

*(09(22).03.1915–30.12.1978) – український
письменник, критик, журналіст,
випускник Педагогічного інституту 1938 р.*

У радянський час студентами Ніжинської вищої школи були переважно юнаки та дівчата сусідніх з Чернігівщиною областей – Сумської, Київської та Полтавської. Прокіп Мисник народився на Полтавщині у відомому козацькому селі Біївці Любеньського повіту, що розкинулося на берегах річки Удай у селянській родині.

Дитинство та юнацькі роки його проходили у час революційних потрясінь, громадянської війни та соціальних змін на селі.

У 1934 році Прокіп Мисник вступив до Ніжинського педагогічного інституту на філологічний факультет українського відділення. Перед цим в інституті і на факультеті, зокрема, пройшло так зване "очищення" кадрів від "буржуазно-націоналістичних елементів". Було звільнено з роботи чимало добре підготовлених викладачів. Але на їх зміну були прийняті інші.

На факультеті працювали доценти М. П. Сайко, І. К. Чапля, Г. О. Костенецький, Л. В. Полонський, професор М. Ф. Даденков та інші.

Інститутське життя відзначалося тим, що тут помітне місце займала літературна студія, якою керував завідувач кафедри української літератури, поет, автор збірника "Жайворонок степу" (1930) Микола Пилипович Сайко, навколо якого і групувалася творча молодь, у тому числі і Прокіп Мисник. Серед студентів того часу, які згодом увійшли в літературу, були Андрій Бурлака, Петро Артеменко, Йосип Дудка, Олекса Ющенко, Микола Ступак, Іван Москаленко та інші.

Гостями на факультеті часто бували Володимир Сосюра, Павло Тичина, Максим Рильський, Павло Усенко, Дмитро Косарик. Поети читали свої вірші. Йшла розмова про літературу, про перший з'їзд письменників Радянського Союзу. Виступали і літстудійці зі своїми ліричними творами.

Випускник цих років Іван Пуха згадував: "В інституті сильними були літературні традиції. Так, за традицією щороку проводився літературний вечір, на якому студентів знайомили з історією літературного руху в інституті, починаючи від М. В. Гоголя і до останніх днів. Детально аналізувалася творчість студентів-початківців. Після доповіді виступали зі своїми творами студенти". (Ніжинська вища школа у спогадах студентів та викладачів (1920–2010). Ніжин, 2015. С. 104.)

Газета "Більшовик Ніжинщини" і її головний редактор Микола Бородавко надавали свої можливості друкувати твори літстудійців інституту. Збереглося фото тих часів, на якому зображені поети-початківці. Тут надрукував свої поезії і Прокіп Мисник, зокрема вірш "Сковорода".

Зберігся і рукописний збірник "Зростання". Літературний журнал – орган літстудії Ніжинського педагогічного інституту імені М. В. Гоголя. № 1. Грудень 1939 року, редактором якого виступив Михайло Вербинський, а художнє оформлення здійснив Андрій Куськало. Тут надруковані як критичні статті, так і вірші.

Активну участь у ньому брав і Прокіп Мисник, який після завершення навчання у 1938 році був залишений працювати на кафедрі української літератури. У збірнику знаходимо його вірші про Тараса Шевченка "Над морем степ в холодному тумані", "Шевченко в неволі" та "Слово про Коцюбинського", а також декілька ліричних мініатюр:

У вас не очі, а криниці.
Блакитні та глибокі, степові.
Скажу: хотів я з них напиться.
Та "не напившись" захворів
І от не знаю хворітиму доки,
Та буду все життя любов нести, –
А може стріну погляд ваш глибокий,
І засмієшся ніжно й люблю ти.

Серед опублікованих творів літстудійців у цьому рукописному журналі на останніх його сторінках розміщений юмористичний твір П. Мисника "Дорога на Лису гору. Епікомічна поема про заснування "резиденції" Ніжинських початківців у ХХ віці". У рукописному вигляді назва звучить по-іншому "Мандрівка на лису гору (Новорічна сатирична поема про початківців землі Ніжинської. 1939)".

"Біля ставка ж за десять кроків
Полоще ноги Мисник Прокіп,
Над ним схилилась жовта осінь
І сипле лист на ноги босі,
А над вогнем в сковороді
Прекрасніші за майські ночі,
Зелені, сині і руді,
Киплять собі дівочі очі,
Та тут прибіг до нього Лесь
Потяг на лису гору десь.
Аж об вечірній вже порі
З'явився й Кускало Андрій..."

У 1910 році Прокопа Мисника призвали до лав Радянської армії (збереглося фото його провідів), де він брав участь, як солдат та офіцер у військових сутичках і у Великій Вітчизняній війні. Мав бойові нагороди, зокрема орден Червоної Зірки та медалі. Був поранений.

З 1944 року перебував на журналістській роботі. Опублікував у газетах нариси на шкільну тематику: "Продовження боротьби", "В

Прилуцькому дитбудинку № 1", "Майстер становлення людини", "Орлята випростовують крила", "Гордість школи", "Народна вчителька" тощо.

Друкував і літературні твори, зокрема вірші "Франко", "Горький", "Відчини", "Відкриття", "Дев'яте березня. Весна" та ін. Працював і як сатирик в жанрі малого фейлетону.

У 1956 році Прокопа Мисника прийняли до Спілки письменників СРСР. Протягом 1954–1977 рр. він основну увагу віддавав роботі у журналах "Українська мова і література в школі". У зв'язку з цим П. Мисник звертав значну увагу написанню літературознавчих статей, які йшли на допомогу вчителю української літератури, зокрема про вивчення творів А. Малишка у 10 класі, про викладання літератури в школі ("Література учить жити") та ін. П. Мисник виступив і як спів-автор шкільного підручника "Українська радянська література" для 10 класу. Значну частину публікацій присвятив творчості письменників Т. Шевченка, М. Стельмаха, І. Ле, О. Довженка, Ю. Яновського, О. Гончара, Ю. Мушкетика. Це розлогі статті про їх життя з аналізом літературних творів. П. Мисник написав також вступні статті до зібрання творів Івана Ле, Петра Панча, а також ювілейних дат Т. Шевченка, І. П. Котляревського, М. Л. Кропивницького, В. Стефаніка, І. Рєпіна, М. Рильського, Л. Новиченка тощо.

Вийшло і декілька узагальнюючих монографічних праць: "Утвердження гуманізму" (1962), "Людяність, правда, краса", "Багатство форм і стилів" (1966), а також окремі статті "Романтика утвердження", "Прометеївські мотиви", "Питання літературознавства і критики". Перед тим як написати ту чи іншу літературознавчу статтю, Прокіп Дмитрович проводив велику підготовчу роботу. Про це свідчить велика кількість подібного матеріалу, який зберігається в архіві письменника.

Літературна ж творчість письменника була пов'язана також з темою мистецтва. Це і повісті про італійського письменника і скульптора Б. Челліні "Старовинний перстень з черепашкою" (1976), а також про давньоримського політичного діяча, оратора, письменника М.-Т. Ціцерона – "Ціцеронові лаври" (1981).

У збірку оповідань і нарисів "Соната сповідання" (1978) увійшли цікаві замальовки про героїв, що закохані у живопис і музику, які збагачують їх життя, серед них оповідання "Житній окраєць", "Хлібний рейс" та інші.

Пробував себе Прокіп Мисник і як перекладач творів російських поетів Степана Щипачова, Павла Антокольського (вірші "22 червня 1941 року", "Перші кроки", "Весняне", "Берізки"). Отже, письменник Прокіп Мисник працював у найрізноманітніших літературних жанрах, намагався утверджувати в житті гуманізм, красу, правду, братство, повагу до педагогічної праці.

Література: Письменники Радянської України. Довідник. Київ, 1976. С. 228; Енциклопедія сучасної України. Київ, 2018. Т. 20. С. 517; Мушкетик Ю. Фарбами ясними і світлими. Мисник П. Ціцеровані лаври. К. 1987.

ДУДКА
ЙОСИП МИХАЙЛОВИЧ

(15.XI.1915–22.XI.1990) – педагог,
письменник, випускник Педагогічного
інституту 1938 р.

На долю Йосипа Дудки випало багато того, що збагачувало його життя, і такого, що закаляло його характер і змушувало виживати у час сталінських репресій.

Народився Йосип Михайлович на хуторі поблизу урочища Широкий Яр над самою Сулою, що поблизу села Воцелиха Роменського повіту (нині Сумська область). Родина його батьків була хоча і бідна, але багата душевно. Пізніше Й. Дудка зазначав:

Прадід мій, кажуть, химерник-чаклун
був у Гаркуші "бідарик-дударик",
Може, це байка із давніх відлунь,
Може, й насправді:
Дудка ж не даром!
Цупко в чепіги впинався мій дід,
батько любив і сопілку, й роботу.
Древо не древнє, а все ж родовід,
Хрещений в купелі пісні і поту.

Дочка Й. Дудки Надія Йосипівна Карпенко, згадуючи життя свого батька, додавала: "Батьки, Михайло і Килина, передали синочкові в спадок казкове прізвище, аби оспівувати правду життя, і подарували біблійне ім'я Йосипа, аби відшукав свою Марію. А ще край гори, на узліссі, біля самісінького берега річки Сули, полишили біленьку хату, вкриту лепехою. У тій хаті зростав, малим любив сидіти на призьбі, вимальованій мамою червоною глиною. Найменший у багатодітній родині, ріс без догляду й ласки дорослих. Батькам за роботою ніколи було, а він усе плечі підгинав, боячись старших зведених братів і сестер. Від того й дорослим мав зсутулену поставу, але натуру виплекав не рабську. Цьому сприяли мудрі настанови діда Якова Привоя, який навчив п'ятирічного читати й писати, рахувати й малювати, захопив книгами й пізнанням минувшини. Уроки діда Привоя брав разом із другом усього життя – Леонідом Пархомовичем (Леонідом Полтавою) – майбутнім знаним поетом української діаспори (разом хлопці починали й віршувати). Коли Йосипа віддали до школи у Вовківці, улюбленим учителем став літератор Микола Христовий. Глибоке знання літератури

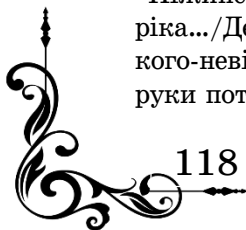
від нього, на все життя запам'ятав вірші Грицька Чуприни, Івана Багряного, Богдана Лепкого..." (Література та культура Полісся. Ніжин, 2010. Вип. 60. С. 285).

Закінчивши Вовківську семирічку, Й. Дудка пішов працювати у сушарню Недригайлівського овочевого заводу, а ввечері навчався на робітфаці, а також у школі колгоспної молоді при Роменському сільськогосподарському технікумі. Тут же відвідував літературний гурток, яким керував Іван Павлович Галюна, куди ходив також і відомий у майбутньому поет Олекса Юценко. Тут вони і подружилися.

Хотілося навчатися далі. Старший брат Микита дав 5 карбованців, і Йосип Дудка взяв торбину з сухарями і поїхав до Ніжина, у славетний інститут, у якому колись навчався Гоголь. Склавши вступний іспит, Йосип Михайлович став у 1934 році студентом філологічного факультету українського відділення. Одночасно з навчанням підробляв на станції, розвантажуючи вночі вагони. Бертолетовою сіллю тоді послабив собі зір.

Це був досить складний час у житті інституту і факультету зокрема, бо йшла боротьба з так званими "ворогами народу" та з "українськими буржуазними націоналістами". У Харкові, столиці України, де було зосереджене літературне, театральне та наукове життя, йшли процеси над багатьма письменниками та діячами культури. Йшло "очищення" й педагогічних кадрів і в Ніжинському інституті. Під чистку потрапили Іван Петрович Смільський, Іван Якович Павловський, Євген Антонович Рихлик, Олександр Єфремович Яненко та інші. Написаний був донос на Миколу Пилиповича Сайка, що був членом літературного об'єднання "Плуг", яким керував С. Пилипенко, оголошений "ворогом народу", а також іншими "ворогами". Тодішній студент Іван Дикий свідчив: "Пригадується лекція професора М. Сайка про М. Хвильового. Він ознайомив нас із критикою на поета, яка вважала його "ворогом народу", що він, мовляв, виступав проти Москви. І після цього мовою Езопа вчений сміливо реабілітував Хвильового як великого майстра слова" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. 1920–2010. Ніжин, 2015. С. 152).

Крім викладачів була обвинувачена і ціла група студентів, у тому числі і Йосип Дудка. У 1937 році був перехоплений його лист до брата Микити, у якому згадувалися імена поета М. Хвильового та колишнього наркома освіти М. Скрипника. НаЦе в той час розглядалося як прояв націоналізму. Майже два місяці перебував під арештом. За порадою декана філологічного факультету Марка Івановича Повода Йосип Дудка перевівся на російське відділення і цим дав собі можливість завершити освіту в інституті. Про все це Й. Дудка-поет розповів у вірші "Ніжинський спогад": "Аж захлинається преса:/ скрізь" вороги – як ріка.../Де наш Яненко-професор?.. З лекцій забрали Сайка. / Завтра кого-невідомо. / В'ються сексоти-вужі. Лист, що писав я додому, / в руки потрапив чужі."

Диплом йому вручили 5 липня 1938 року. Йосипу Дудці була надана кваліфікація вчителя російської мови та літератури в старших класах середньої школи. У зв'язку з тим, що він під час навчання підробляв на вечірньому відділенні бібліотечного технікуму у Ніжині, то Йосип Михайлович і залишився у ньому працювати до 30 серпня 1940 року.

Поїхав додому на Роменщину, де залишилися старі батьки, працював учителем російської мови у Бобрицькій середній школі, бо вже з радіоприймачів та екранів кіно звучали слова: "Если завтра война..." Йшла підготовка кадрів для підпільної роботи в тилу ворога. Були залучені для цього і брати Дудки, Михайло і Йосип. Почалася війна, ворог захопив і територію України, в тому числі і Роменщину. Треба було діяти. Для підкріплення сил радянським партизанським штабом був посланий парашутний десант, який висадився на території хутора Широкий Яр. Але знайшовся підлий зрадник, який виказав час і місце десанту. Фашисти захопили парашутистів і розстріляли, врятувався лише один. Арештували і місцевих, зокрема Михайла Дудку з товаришами, і теж розстріляли. Іншу частину, в тому числі і Йосипа, катували у Роменській в'язниці, а потім відправили у німецькі трудові табори.

Три роки перебував Й. Дудка (№ 42–17) та товариші у Вестфальських шахтах, де добував вугілля, жив у промерзлих бараках і їв мерзлу брукву. Декілька разів його засипало то через обвал, то через бомбардування. У його щоденнику від 23 березня 1945 року читаємо запис: "Назавжди пам'ятний день повернення з мертвих: засипаний цеглою і землею від стін "Брухштрасе" на глибині більше метра, мертвим відкопаний братами Забавськими з Білорусі. Яка легка й прекрасна смерть!" це сталося 22 березня 1945 р.

У цей час відбулася зустріч Йосипа Дудки зі своїм другом Леонідом Пархомовичем, який теж був "остарбайтером" у Німеччині, але після розгрому фашистів залишився в цій країні і видавав український журнал "Дозвіл", у якому надрукував декілька поезій Й. Дудки.

У повоєнний час була потреба в освічених працівниках, а тому Йосипа Михайловича залучили працювати писарем у таборі 369 перевірочно-фільтраційного пункту НКВС СРСР у місті Бург. Тож лише у жовтні 1945 року він повернувся додому до старої хати, у якій уже не було батьків, не було й сім'ї

Треба були у розграбованому колгоспі трудові руки, бо необхідно було сіяти хліб, косити траву на зиму тваринам. І, навіть, працюючи у Вовківській школі з 1946 року, продовжував допомагати колгоспу, особливо під час жнивування.

Поступово налагоджувалося життя. Улюблена робота в школі і за столом писалося. Його твори з'являлися на сторінках столичних журналів "Вітчизна", "Україна", "Прапор", "Жовтень", "Дніпро", "Радянська жінка", в багатьох республіканських та місцевих газетах, серед них

"Літературна Україна", "Радянська освіта" тощо. Навіть у Канаді Леонід Полтава помістив в антології "Слово і зброя" дві поезії друга.

Йосип Дудка перебрав усі свої вірші і відібрав найважливіші, ті, які хотів їх побачити у своєму першому збірникові, який мав вийти у Київському видавництві "Радянський письменник", а у Харкові у плані була збірка для дітей "Зозуліні черевички". І раптом у Києві у 1972 році розпочалися арешти представників опозиційного руху В. Чорновіла, за "антирадянську агітацію і пропаганду". Почалося і цькування вчителя російської мови і літератури як "українського буржуазного націоналіста". Його дочка згадувала про цей час: "Спершу йому запропонували на літоб'єднанні в Сумах виступити з осудом збірки "Червоне соло" Миколи Данька. Коли ж відмовився, почали звинувачувати і доноси організували в пропаганді українського слова і пісні, у зв'язках із закордоном і буржуазними націоналістами. Влаштували вдома обшук – забрали рукописи віршів, давні історичні книги. Порушили справу, викликали в Сумське КДБ, де мав давати письмові свідчення. Слідчим був Василь Іванович Ніколаєнко, який зачитав статтю про антирадянську діяльність, за якою "обіцяв" 5 років... Доля Дудки вирішувалася на учительських зборах, усі гуртом шпетили. "Дудка спустився на дно". Зрештою, педколектив Вовківської школи взяв на "перевиховання". Довго по району паплюжили на різних нарадах, чого тільки не вигадуючи про Дудчин "націоналізм" (Література та культура Полісся. Ніжин, 2010. Вип. 60. С. 287). Через кілька місяців "безробіття" перевели Йосипа Михайловича у Воццелиську школу.

Звичайно, після таких психологічних тортур не можна було й думати про публікацію. І за що?! Це був для Йосипа Михайловича страшний час, за його словами: "То гірше каторги". У листі до редакції журналу "Україна" він писав у 1989 році: "Повторився для мене 1937 рік. Приречений на мовчання, вистояв, не писав ні "покаянних", ні "окаянних" речей, ні на кого не тикав пальцем... А ті, що мене ганьбили, сидять при портфелях і "перебудовуються" при перебудові. Боляче, бо "це трагедія життя, що склалося, трагедія нереалізованої людської сутності."

Всю біль серця і душі Йосип Дудка намагався перенести в собі, не показуючи її нікому. Лише дружина Марія Степанівна та донечка Надійка бачили як важко батьку. Він ішов у школу, чесно дивився в очі своїм учням і колегам, що зуміли заступитись за нього у тяжку хвилину, дали позбавити його неволі. І тільки на папері він зізнавався:

Ми жили в трагічну і сумну годину,
Коли, навіть, чесним духу не стає –
Можна відректись роду і родини
і забути можна, хто ти є...
Та не всі зрікались!.. І не всі забули,
хоч ламали крила всім лихі вітри.
Земле наша рідна! Дай нам знову сили,
щоб до тебе крильми й духом прирости.

Лише в кінці 80-х, через 20 років мовчання, твори Йосипа Дудки почали з'являтися у періодиці. "Дуже повільно починаю воскресати" на крутосхилі сивих літ...", – скаже поет про себе. Журнал "Дніпро" дав добірку віршів, завдячуючи редакторові Олександрю Підсухі, який особисто знав автора і взявся за редагування збірки, але Йосип Михайлович лежав хворим у районній лікарні. У цій справі значну роль відіграв і співпрацівник журналу Олександр Шугай. А письменник Василь Большак, редактор журналу "Україна", теж порадував своїх читачів поезією Йосипа Дудки. Поступово поет входить знову у літературний процес.

Добрі взаємини з Борисом Антоненком-Давидовичем, який повернувся з таборів, поетом-земляком Олексою Юценком, Петром Рогачем та декількома десятками інших знаних художників слова, музикантів, які бували у його рідній, майже самотній хатині, збудованій на рідній батьківській землі біля тиховодної Сули, скупшували смачної рибної юшки, яку вміло готував Йосип Михайлович.

У видавництві "Радянський письменник" мали видрукувати збірку поета "Собори душі", але чомусь затримували. І не діждався Й. Дудка її, вийшла вона у 1993 році, коли поета вже не стало. Помер він за рік до незалежності України. І все ж він з нами, Йосип Дудка, поет, патріот, вистражданий і незламний, бо жив вірою у світле майбуття свого народу і своєї України. Виходять збірки творів "Дерево правди народу" (2010), "Поклик дороги" (2013) та інші. Ось така доля ще одного із випускників Ніжинської вищої школи.

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст. Ніжин, 2003. С. 213–214; До ювілею поета Й. М. Дудки – випускника Ніжинської вищої школи. Література та культура Полісся. Ніжин, 2010. Вип. 60. С. 277–293; Енциклопедія сучасної України. Київ, 2008. Т. 8. С. 508.

**МИШАСТИЙ
МИХАЙЛО АНДРІЙОВИЧ**

*(02.11.1890–1978) – педагог, заслужений
учитель УРСР, фольклорист, краєзнавець,
випускник Педагогічного інституту 1938 р.*

Все різнобарв'я талантів, якими нагородила Михайла Андрійовича доля, він віддав дітям, бо дуже їх любив і цінував учительську професію.

Він народився у селі БлISOва Менського району, яке згадується у літописі 1151 р. як городище БлISOвИт, але, як велике село, воно сформувалося уже в ХІХ–ХХ ст., у сім'ї козака Андрія Григоровича та Марії Петрівни, які дали своєму синові талант любити свій край, любити дітей і душею бути педагогом та митцем.

У Миколи Мишастого був якийсь особливий потяг до знань і передачі їх іншим. Йому у житті поталанило, бо у 1900 році у БлISOвельку школу приїхав із Києва учасник хору композитор Микола Лисенко, народник Йосип Григорович Турченко, який організував селянський хор, відкрив недільну школу й освічував селян найрізноманітнішою науковою інформацією.

У 1911 р. Михайло Андрійович Мишастий склав іспит на звання вчителя початкових класів і почав працювати у своїй рідній школі. Як і його вчитель захопився народною творчістю, навчав діток співати, пізнавати навколишній світ. І це його підштовхнуло піти на агробіологічне відділення Чернігівського інституту народної освіти, який він закінчив у 1930 р. і почав працювати вчителем біології та хімії. А згодом у 1938 р. закінчив ще й фізико-математичний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту, та став ще й вчителем математики.

Студентське життя заочників не таким є різнобарвним, як студентів стаціонару. І все ж Михайло Мишастий пам'ятає тих, хто дав йому добрі знання з математики та інших предметів: завідувача кафедри математики Мойсея Семеновича Кармінського, декана Антона Матвійовича Соломаку, фізика Василя Панасовича Руденка та інших.

Війна перервала мирне життя і роботу у рідній школі. Прийшлося евакуюватися і давати знання уже іншим дітям. Але і, як завжди, Михайло Андрійович розкривав свій педагогічний талант повністю, то ж не випадково, що його відзначили після війни медаллю "За доблестный труд в Великой Отечественной войне".

Повернувшись у рідне місто, він продовжив працювати з дітьми. Але у цей час він захопився ще однією важливою справою – організовує

художню самодіяльність, бо завжди вважав, що пісня допомагає людям жити. То ж на громадських засадах він керував хором та музичним гуртком у школі, а також у сільському клубі. Ця сфера діяльності М. А. Мишастого розкрилася особливо у післявоєнний час. Хор села Блистови яскраво виступав на районних оглядах та різних святкових торжествах.

З великим успіхом сільський хор виступив під час святкування 300-річчя возз'єднання України з Росією у 1954 р. Цей колектив став помітним не лише у Менському районі, а і на всій Чернігівщині.

Михайло Андрійович добре знав українську пісню, бо записував її, вивчав і пропагував. За своє життя він зібрав понад чотири сотні частівок, більше тисячі народних пісень, триста з яких покладено на ноти, п'ятсот записано на магнітні плівки.

Деякі записи носять тематичний характер. Так, вчителем було записано від жителів свого села 145 весільних пісень. Він створив, завдячуючи своєму таланту композитора, весільну оперу, всі пісні, записані ним, він поклав на ноти, а потім зі своїм хором відтворив все дійство на сцені. Це була весела, життєрадісна вистава.

Фольклорною діяльністю М. А. Мишастого зацікавився Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України, особисто його директор поет-академік Максим Рильський. Цінував його як збирача народної творчості і подарував на згадку свій збірничок поезій. Весь весільний обряд був тоді записаний на плівку.

Популярність сільського вчителя зростала і не лише як збирача пісенної творчості, а і як композитора, який написав багато пісень на слова місцевих та загальноукраїнських поетів – П. Журби, Д. Калібаби, В. Сосюри, С. Олійника, Т. Шевченка та багатьох інших.

На фестивалі у грудні 1963 р., присвяченому 150-річчю від дня народження Т. Шевченка, майже вся програма хору села Блистови складалася з пісень, музику до яких написав керівник хору Михайло Мишастий: "Твій заповіт" (слова В. Лемешка), "Рідне село Блистова" (слова М. Велігодського), "Милий мій краю поліський" (Д. Калібаби) та інші.

Завдячуючи Михайлу Андрійовичу, його ентузіазму, село оживало, "гуло" від пісень у святкові дні, і від цього односільчани почували себе у хорошому, піднесеному настрої. Значна частина пісень композитора М. Мишастого посіла у різних пісенних збірниках: "Фестиваль молоді Чернігівщини", "Хвилі співочого моря", "Українські народні пісні" тощо.

М. А. Мишастий хотів, щоб людина уже з дитячого віку відчувала мелодичну красу пісні, а тому, граючи на скрипці, він демонстрував її школярам. Він, навіть, написав навчальний посібник "Методика викладання співів у I–IV класів 8-річної школи" (1966). Сюди слід віднести і його напрацювання: "Співи у початковій школі", "Організація і методи хорової роботи в школі", "Народна пісня і композитори" та інші (1959–

1966), пісні для дітей (1950–1953), народні пісні Менського району, записані М. Мишастим (1950–1967), пісні на слова чернігівських поетів тощо. Діяльність музиканта відзначалася похвальними грамотами та відзнаками.

Крім співочої та музичної діяльності, Михайло Андрійович займався також краєзнавчою роботою. У 50–60-ті роки він написав і статті "Жовтень і народна пісня", "З минулого про село Блиставу", "Опис села Блистова", "Історія села Блистова", "Історія Блистовської середньої школи", про свою родину та шкільні роки, про своїх земляків тощо. Значна їх частина була опублікована в газетах "Наше слово", "Деснянська правда", "Колгоспна правда", а більшість залишилася в рукописах.

Збереглися і цікаві записи М. А. Мишастого "Народні прислів'я, приказки, анекдоти" (1959–1960 рр.), а також спогади про кобзаря Терентія Пархоменка (1872–1911), який проживав на Менщині у селах Борківці і Волосківцях та про лірника Кирила Кузьминського, який мандрував з лірою та піснями по Чернігівщині (його ліра зберігається у Менському краєзнавчому музеї). Ці спогади опубліковані в журналі "Народна творчість та етнографія".

До цього циклу прилягають і зібрані Михайлом Андрійовичем матеріали про відомого спортсмена – борця Коріня Терентія Савича (1883–1930 рр.), "людину феноменальної сили", власника єдиної у світі золотої медалі "Переможець левів", який народився в селі Блистові. М. А. Мишастий зібрав цей матеріал, коли ще були живі брати спортсмена, родичі та свідки, а тому цей біографічний нарис вийшов цікавим і точним за фактами.

Праця Михайла Андрійовича Мишастого була високо оцінена державою та керівництвом Чернігівщини. Йому одному із перших у післявоєнні десятиліття присвоїли звання "Заслужений вчитель УРСР" (1954) та нагородили орденом Трудового Червоного Прапора та іншими відзнаками. Вулиця в селі Блистові названа його іменем.

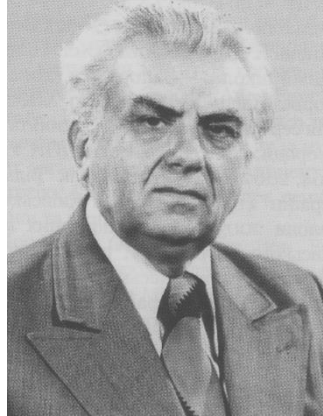
35 років він віддав школі і його завжди з повагою іменували "народний вчитель", який разом з односельцями переживав і роки радості і горя, але завжди жив мрією про щасливе життя і своєю творчістю намагався його наблизити.

Література: Калібаба Д. Відомі діячі культури, науки, політики Чернігівщини. Чернігів, 1998. С. 150–151.

**ПАВЕЛКО
ОЛЕКСІЙ ПИЛИПОВИЧ**

*(30.03.1918–13.03.2001) – український
філософ, доктор філософських наук,
професор, заслужений діяч науки УРСР,
випускник Педагогічного інституту
1938 р.*

Олексій Павелко народився с. Прохори нині Борзнянського району Чернігівської області. Навчався у Ніжинській середній школі, після закінчення якої поступив у 1934 р. історико-філологічний факультет Ніжинського педагогічного інституту, який закінчив 1938 р. і один рік (1938–1939) працював його викладачем.

У 1939 році був призваний до лав Червоної армії. У 1941–1942 роках брав участь в обороні Борисова, Орши, Смоленська, Москви у складі 175-го мотострілецького полку 1-ї Московської мотострілецької дивізії. У 1942 році був тяжко поранений, лікувався в госпіталях, демобілізований за інвалідністю. Був нагороджений бойовими відзнаками, зокрема орденом Вітчизняної війни I ступеня, медалями "За бойові заслуги", "За оборону Москви" та ін.

Після одужання і визволення Києва навчався на дипломатичних курсах при Київському університеті імені Т. Шевченка.

У 1946–1947 роках працював у складі українського дипломатичного представництва при Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку (США).

У 1950 році закінчив аспірантуру при кафедрі філософії Київського педагогічного інституту імені О. М. Горького і був призначений директором вчительського інституту іноземних мов (1950–1951). Деякий час завідував сектором відділу науки ЦК Компартії України (1951–1953), а з 1953 по 1989 рр. працював завідувачем кафедри філософії Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького, одночасно був проректором з наукової роботи (1962–1971).

У 1972 році захистив дисертацію "Декабристи і українські революційні демократи: риси світогляду в аспекті суспільних проблем епохи і філософських традицій" на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. Згодом присвоєно вчене звання професора.

Сферою наукових інтересів вченого була історія філософії. Він – автор наукових праць з історії української філософської думки XIX початку XX ст., серед них: Декабристи і українські революційні демократи про єдність і дружбу народів // Проблеми філософії. 1970. Вип. 18. С. 55–62.

З історії суспільно-політичної і філософської думки на Україні: посібник для студентів гуманітарних факультетів педінститутів. – Київ: КДПІ ім. О. М. Горького, 1971, 192 с. 1972. 124 с.

Ідейні проблеми декабризму і Т. Г. Шевченко // Проблеми філософії. 1972. Вип. 25. С. 112–119.

Історія філософії на Україні: у 3-х томах. Т. 2: Філософська думка на Україні в період занепаду феодалізму і планування капіталістичних відносин (XIX – початок XX ст.). – Київ: Наукова думка, 1987. 368 с. (у співавторстві), а також циклу статей.

Указом президії Верховної Ради України О. П. Павелку було присвоєно звання Заслуженого діяча науки УРСР.

Література: Павелко Олексій Пилипович // Філософський енциклопедичний словник / голов. редкол. В. І. Шинкарук та ін. – Київ: Абрис, 2002. С. 462. Павелко Олексій Пилипович // І воїни і педагоги: слово про ветеранів / за ред. В. П. Андрущенка. вид. 3-е. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. С. 166–167. Павелко Олексій Пилипович // Професори Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: 1944–2009: біобібліографічний довідник / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; укл.: Г. І. Волинка, О. С. Падалка, Л. Л. Макаренко; ред. В. П. Андрущенко. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 266. Посилання: Філософський енциклопедичний словник.

Викладачі та студенти інституту на першотравневому параді

**ЮЩЕНКО
ОЛЕКСА ЯКОВИЧ**

*(2.08.1917–27.12.2008) – відомий
український поет, член Спілки
письменників України, лауреат
державних премій, випускник
Учительського інституту 1939 р.*

Олекса Якович прожив славне життя, написав багато поетичних творів, деякі з них стали піснями, виступив "хрещеним батьком" не одного згодом знаного митця слова, воскресив пам'ять тих, хто в силу різних причин не побачив за життя своєї першої поетичної книжки, а своєю творчістю доводив, що мав право бути в одних рядах серед своїх побратимів поетичного слова. Любив казати, щоб не плутали його з президентом, який був також із його села!

Народився він у селі Хоружівка Недригайлівського району Сумської області у селянській родині хліборобів, тож і перший навчальний заклад Роменський сільськогосподарський технікум був пов'язаний з сімейними традиціями. Але любов до літератури, поетичного слова переважили, і він 1937 р. поїхав у Ніжин і вступив до Ніжинського учительського інституту, який діяв паралельно з педагогічним інститутом, згодом імені М. В. Гоголя.

Два роки промайнули швидко. І хоча треба було опанувати науку, Олекса Ющенко знаходив час писати вірші. Цьому сприяли творчі умови, які супроводжували молодого поета в інституті, творчий дух М. Гоголя, Є. Гребінки, В. Забіли, Л. Глібова та інших визначних художників слова. Крім того, у цей час на філологічному факультеті діяла літературна студія, яку очолював поет, літературознавець, доцент Микола Сайко, який виховав, а зокрема, не одне покоління митців слова, поетів П. Артеменка, А. Бурлаку, Й. Дудку, Б. Левіна та інших. Олекса Ющенко завжди з повагою і гордістю говорив про свого творчого вчителя.

Уроки М. Сайка він ніколи не забував, і коли працював після закінчення інституту у 1939 р. у чернігівській газеті "Молодий Комунар", та допомагав молодим літстудійцям Поліського краю удосконалювати свою майстерність, і коли в 50-ті роки він відшукав твори свого вчителя і випустив у світ збірник його поезій.

Перші публікації О. Ющенка з'явилися у газеті "Більшовик Ніжинщини" та обласній – "Більшовик". У віршах "Співає квітуха Україна", "Жінка", "О. М. Горький", "Пісня", "Подрузі", "Слово" та

інших поет писав про дружбу, юність, любов, відгукувався на події, які відбувалися в країні та на Чернігівщині.

Майже нічого, що було написано митцем у той час, він не включав до своїх поетичних збірників, хоча серед перших спроб пера були і такі твори, які засвідчували про вміння відчувати поетом слово, сказати про складне просто і художньо виразно.

І родилось слово бунтарське,
І летіло в простори ланів,
Било в палаци гнівно у панські
І відбій той громами гримів.
Те невтомне зривалося слово
З уст поета, із уст Кобзаря,
Про сім'ю і про вільну, й про нову
Засвітилася думка – зоря.
А із думки, із вогника зірки
Розгортався великий пожар...

Це вірш про Тараса Шевченка, який О. Ющенко прочитав у присутності В. Сосюри на вечорі в інституті у 1939 р. з нагоди 125-річчя з дня народження Великого Кобзаря. З тих далеких поезій можна згадати й поезію "Усиха тополя при дорозі" (1939), "Пливуть хмари" (1939) та інші.

Робота в газеті "Молодий Комунар" завідувачим відділом поезії давала багато для творчого зростання. Поступово мужніло і викресталізувалося і його власне поетичне слово, бачення того справді вартого, що було в надісланих із багатьох сіл та міст листах молоді, яка робила свої перші кроки в поезії. З'явилося багато друзів, ширше стало коло тих, кому хотілося щиро допомогти, з ким творчо поспілкуватися. А це були Олекса Десняк, Михайло Хазан, Пилип Рудь, Андрій Михайлюк та інші. О. Ющенко у цей час намагався відтворити у своїх поезіях сучасне життя, віддати глибоку шану трудівникам праці.

Та раптом війна. Він у цей важкий для країни час працював редактором на радіостанції ім. Т. Шевченка у Саратові. У співдружності з поетом М. Рильським, публіцистом Ярославом Галаном, актором Юрієм Шумським, диктором Ніною Савицькою. Поет Олекса Ющенко говорив із радіорубрики про героїчну боротьбу народу проти фашизму, про його страждання, про те, як "хліб горить в степу, й міста горять", і про те, як на окуповану ворогом українську землю линує "бентежний голос": "Слухайте, і сестри, і брати, промовля Радянська Україна" із далекого Саратова, закликаючи словами Миколи Бажана "Ніколи, ніколи не буде Вкраїна рабою німецьких катів". Голос О. Ющенко звучав впевнено з вірою у перемогу над ворогом і надією на процвітання свого рідного краю.

Зустріч з бійцями в шпиталях, на збірних пунктах, робітниками на заводах, з колгоспниками, листування з земляками – все це сприяло глибшому відчуттю значення художнього слова, яке йшло від серця до читача та слухача через ефір. "Пісня полонянки", що прозвучала із радіостанції, викликала широкий відгук слухачів.

Перша збірка Олекси Ющенка "До рідної землі", що з'явилася у рік Перемоги над фашизмом, увібрала в себе краще, що було написано під час війни. Від цієї і до останньої книги "Бандуристи – орли сизі" пролягли довгі дороги творчих пошуків і заслуженого визнання.

Збірки поета – це і свідчення великої його працелюбності, любові до України, рідної землі, до її синів і дочок, тих, хто захищав її, прославляв своєю працею:

Ми полюбили раз тебе й навіки,
Твою красу, твій плід і буйний цвіт,
Твої ліси і синюваті ріки
З дитячих літ.
І в сні короткому жили тобою –
Низький уклін від нас тепер прийми
Тому й перемагали у двобої,
Що свіжих сил взяли у тебе ми.
І я любив за двох, за трьох, і тому
До серця не підкралася утома.
Твою одвічно знаючи любов,
З братами далі я від тебе йшов.
Щоб швидше будь з тобою, бути дома.
Ти ще мені дорожча, земле, стала
Порита, зранена дорогами боїв,
Квітує, чаруй, як вічно чарувала!
Весна прийшла до наших берегів!

Через всю творчість Олекси Ющенка проходить тема праці. Він прославляв трударів, оспівував їхні подвиги у полі, за верстатом, за творчим столом. Вся країна співала пісні Олекси Ющенка про славних Героїв праці Марію Лисенко, Марка Озерного, Олену Хобту, написаних на музику Платона Майбороди. Вони звучали з репродукторів на всю Україну. Це були не просто твори на злобу дня, це була сердечна повага поета до праці людей на землі, його зворушлива розповідь про тих, хто любив землю, плекав і звеличував її. І вони заслуговували на те, щоб Вітчизна прославляла їх.

З багатьох нарисів поета, його есе виступали яскраві образи побратимів: поета Максима Рильського, кіномитця Олександра Довженка, селекціонерів Семиренків, скульптора і кінорежисера Івана Кавалерідзе, художниці Катерини Білозір і актриси Марії Заньковецької.

Прожити б так, щоб не посмів
Ніхто сказати: "А що і з того" –
Я хочу велич наших днів,
І щастя, й радість і тривогу

У пісню вилити свого...
Свої слова посію так,
Щоб забуяли понад світом,
Щоб не порожні зерна літер –
Пісні були й сердечні звітом.

І про кого б не писав Олекса Ющенко, він не вимушено, а так, як це годиться, просто, без пишномовності згадує Україну, бо все це її сини, її гордість. І перед нами виникають в історичному просторі картини життя Вітчизни від далекого минулого до сучасності.

Любов до Батьківщини, до рідної землі глибоко і всебічно розкрита і в пейзажній ліриці Олекси Ющенка.

Через всю творчість поета проходить тема братерства. Він співав про дружбу народів, писав вірші, які були наслідком його перебування у різних країнах, на землі народів-братів. "Цвіт дружби" – так назвав поет один із своїх збірників.

Олекса Ющенко видав до півсотні збірників творів як для дорослих, так і для маленьких читачів, книжок гумору і сатири, етюдів, нарисів. Особливо слід назвати його спомини, що виходили під назвою "Безсмертники" (кн. I – 1974; кн. II – 1978; кн. III – 1982), "В пам'яті моїй" (1981), збірки пісень "Україно, серце моє" (1967), "Ромен – цвіт" (1981), "Серце матері" (1987) тощо. О. Ющенко виступив також упорядником спогадів про письменника-фронтовика Олексу Десняка ("Про О. Десняка", 1972). Він розшукав вірші молодого поета П. Артеменка, який закінчив інститут у Ніжині і в роки війни був у підпіллі, загинув від рук окупантів, підготував і видав дві збірки його творів, а також збірку випускника інституту, фронтовика Андрія Бурлаки. Петра Артеменка і Андрія Бурлаку з його ініціативи прийняли посмертно у Спілку письменників України.

Творчість Олекси Ющенка вражає не лише широтою тематики творів, а й жанровою різноманіттю. Це лірика і публіцистика, балади і сонети, вірші, нариси і спогади, пісні і поеми тощо. І скрізь поет вносить щось особисте, ющенківське розуміння збагачення жанру, що в цілому йшло на користь всій українській літературі.

Особливе місце в спадщині поета займає Ніжин та інститут. У своїх віршах та споминах про місто О. Ющенко писав: "Тільки ступиш на землю ніжинську, так перед тобою і постануть дні твоєї юності, і сам дивуєшся тій магічній силі спомину". З глибокою повагою та вдячністю згадував він своїх викладачів та товаришів, майбутніх творчих побратимів, а інколи й з гумором описував студентське життя. "Я радий, що нині в цьому справжньому розсадникові рідної мови, поезії, педагогіки велика група обдарованої молоді. Багато зробили в свій час керівники літстудії – Сайко Микола Пилипович, Олександр Королевич (Лесь Гомін), Павло Сердюк. Про літературу Чернігівщини і Ніжин вийшли в світ праці Григорія Васильовича Самоїленка. Мій уклін вам, ніжинці, і славному Ніжину!"

Ніжин, Ніжин, де не буду –
Не забуду про тебе я.
Ти зі мною в серці всюди,
Незрадлива любов моя.

На ці слова відомий композитор Платон Майборода написав музику і зазвучала на всю Україну "Ніжинська пісня".

У вірші "Ніжинського рясту цвіт рясний..." поет знову згадував свою юність, "як ходили ми по Гоголя стежках", свій гуртожиток, студентську оселю, "багату на весілля по жнивах", перші поетичні вправи, які прославлений поет Володимир Сосюра "читав терпляче наші спроби" і студентські жнива, під час яких "викладачів автографи збираєш, радієш заліковим урожаем!" Поруч з цим виникає і образ передвоєнного Ніжина: "Тихеньке місто радістю налите, / І пісня тут і ніжність через край, / Його ми звали ніжним." Передчуття війни змушує поета хвилюватися:

Тривога закрадається до серця –
Адже війна пожежами встає.
Що з книгами, що з гордим білосніжним
Отим будиночком? Він, як лебідь, плив
Оцей гіркий та щирий серця спів?

Поет радіє перемозі: "Ішли бійці за Ніжин, далі в путь, / Вітали Київ, слухали Славу, / і не один вклонявся тобі, мабуть, / Як лебедю – своєму інституту".

О. Ющенко тему Ніжина поглиблює в поезіях "Ніжин", "Шевченко у Ніжинському ліцеї", "Спогад про Ніжин", "Мелодія листка", "Марія біля озерця" та інших. У багатьох віршах, есе, спогадах героями були ніжинці: видатна актриса, яка над усе любила Україну, Марія Заньковецька, відомий художник, співець Поліського краю Сергій Шишко, знаний фотомайстер і кінорежисер Іван Довгоброд, підпільник, письменник і педагог Микола Шуст, ректор університету академік Федір Арват, літературний критик, письменник Павло Сердюк та ін.

О. Ющенко завжди охоче і часто бував у Ніжині та університеті. У 1997 р. він був, коли відкривали меморіальні дошки славним його випускникам Юрію Збанацькому та Євгену Гуцалу. Останньому, як і В. Морданю, був "хрещеним батьком", який увів їх в літературу. Звучало і його слово, сповнене поваги до тих, хто дав можливість юним талантам піднятися до вершин творчості.

В останні роки О. Ющенко тяжко хворів, але тримався, продовжував працювати. "Я хворію, але не здаюся", – писав він в одному з листів до нас.

У кінці 2007 р. в університеті пройшла конференція, присвячена 90-річчю від дня народження Олекси Яковича. Отримавши матеріали конференції, поет у листі-відповіді від 7 січня 2008 р. писав:

"Шановний Григорію Васильовичу!

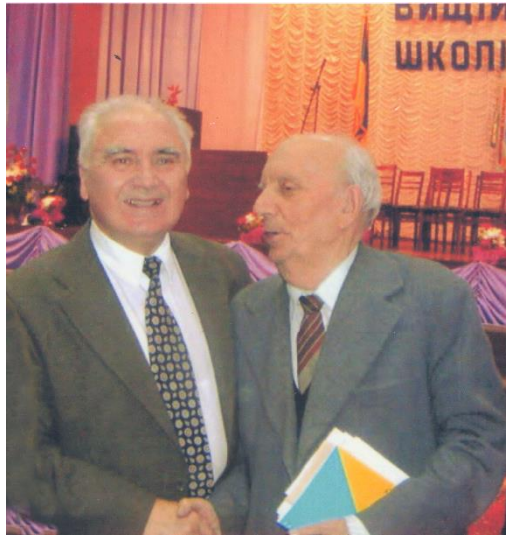
Ви мене зворушили, схвилювали своїм листом і надісланими численними відгукками студентів славного Ніжинського університету про мою творчість, присвяченими конференції до мого 90-річчя. Ясна річ, дякую Вам щиро, бо розумію, скільки треба було дати Вами організації, влаштування такого широкого обговорення.

В програмі конференції бачу аж десять виступів-відгуків про мою творчість... як би хотілося мені побувати на цій конференції! Я б подякував всім присутнім на ньому. Я, на жаль, нездужаю, то й не міг би прийти до Вас не гостем, а ніжинцем! .

Вдячний Вам і за надіслані фото виставки. Я радий, що дали фото з професором і поетом М. П. Сайком – я видав його збірку віршів свого часу, коли він був забутий. Обнімаю Вас, дорогий трудівниче науки, літератури.

Ваш Олекса Ющенко.

Уклін нашій альма матері! Уклін вічному Гоголю!"

О. Ющенко, Г. Самоїленко

Творчість поета була відзначена нагородами, відзнаками, преміями, і це справедливо.

Ось таким і залишився в нашій пам'яті поет-пісняр, поет-трудівник, який ніжно любив свій Ніжин і свою альма-матер.

Література: Самоїленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в XII–XX ст. Ніжин, 2003. С. 199–202; Самоїленко Г. В. Життя, окрилене піснями (поетична творчість Олекси Ющенка). Література та культура Полісся. Ніжин, 2002. Вип. 18. С. 32–38.

**ШУСТ
МИКОЛА НАУМОВИЧ**

*(15.08.1916–16.01.2007) – учитель, підпільник,
письменник, скульптор, художник,
випускник Педагогічного інституту 1939 р.*

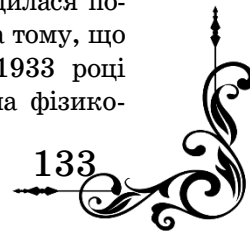
Перелік професій, якими наділили його батьки, підтверджує, що Микола Наумович був талановитою людиною.

Народився він у селі Припутні на Ічнянщині, що притулилося до річки Удай, і з першої половини XVII ст. стало розростатися, набирати сил і ставало типовим українським поселенням, історія якого увібрала усе те, що характерним було для життя сільського населення всіх періодів його існування у тісному зв'язку з історичними процесами. Про все це в деталях Микола Наумович розповів пізніше у своїй книзі "Дума про рідне село" (2003).

Революція та громадянська війна пройшли, коли він ще був малим, тож Микола Шуст виховувався уже при радянській владі. "Моя пам'ять на все життя закарбувала роки дитинства. Незважаючи на скруту, були тоді в людей і щастя, і радість. Як вечір, особливо навесні чи влітку, з усіх чотирьох сторін села, наче змагаючись, перекликалися піснями гурти хлопців та дівчат. Невгамовна юнь витягувала з хат літніх чоловіків, що мали голос, на допомогу, аби тільки пересилити голоси з іншого кутка. А вже як свято якесь чи неділя, у центрі села цілий день торжества, веселоці, спортивні змагання".

Микола Наумович був свідком багатьох подій, які відбувалися у селі: і голодного 1921 року, і появи радіо на селі, і боротьби з релігією, і колективізації, знищення "куркулів", комсомольських зборів, коли молодого активіста з прекрасними характеристиками не прийняли у комсомол, бо батько, що жив із сім'єю на хуторі, не подав заяви у колгосп, виселки батька та брата, голодного 1933 року. "Хто вижив тої чорної весни 33-го, не знав справжніх причин горя, що звалилося на їхні голови. Просто думалося: сталася чергова помилка, а в людей, надто молодих, потроху заживали рани".

Микола Шуст, після закінчення семи класів, вирішив стати педагогом, захотілося вчителювати. І він пішки пройшов 25 кілометрів, щоб вступити до педагогічного технікуму. Але доля розпорядилася по-іншому. Зустріч біля корпусу з викладачем інституту сприяла тому, що Микола Шуст вступив до педагогічного інституту, бо у 1933 році приймали з семирічною освітою з подальшим навчанням на фізико-

математичному факультеті. Провчився семестр, донесли, що батько репресований, залишили без стипендії. Змушений був кидати інститут і їхати на заробітки: Донбас, Кривий Ріг, а далі і своє село. Потяг до знань привів юнака знову у Ніжинський педагогічний інститут. Успішно склав вступні екзамени, прийняли з умовою, що уже навчався в інституті. Так він опинився на філологічному факультеті, деканом якого був М. І. Повод.

Проте Микола Шуст прийшов в інститут у той час, коли йшла боротьба з так званими "ворогами народу". І він отримав сувору догану "за притуплення класової пильності". "Невдовзі сталося ще гірше, – згадував Микола Наумович, – директора інституту Загребського заарештували як "ворога народу", а дружину його, таку добру, лагідну, шановану вчительку української мови, що вела у нас практичний курс, примусили зректися чоловіка. Але й це не врятувало її: через деякий час була заслана в далекі краї. Згодом зникли викладачі Дорошенко, Алимов, вісімдесятирічний Абрамович, який прилучив нас до античної літератури, Сайко, Костянецький, що так доброзичливо і культурно завів мене босоногого по сходинках до інституту. Декого з них, настрашавши, з тюрми випустили, але позбавили права викладати".

І все ж і в цей час залишилися, або повернулися, як Микола Пилипович Сайко, Георгій Овсійович Костенецький, Іван Кирилович Чапля, Микола Федорович Даденков, Лазар Вульфович Полонський та інші.

Були і пам'ятні події: відзначення 125-річчя від дня народження Т. Шевченка, 130-річчя М. Гоголя і присвоєння його ім'я інституту тощо.

Після закінчення у 1939 році інституту працював у школі, був призваний у армію, а тому у чорну неділю 22 червня 1941 року вступив у бій з фашистами під Перемишлем. Микола Шуст разом з іншими солдатами пройшов шляхи кривавих боїв і відступів, втрати товаришів, і знову запеклі бої і знесені відступи. На території Золотоноші – Пирятина потрапив у полон, втік і, пробираючись уже через окуповану фашистами територію Полтавщини та Чернігівщини, добрався до Ніжина, де була сім'я. Іти служити фашистам чи ховатися – це не в правилах Миколи Наумовича. Зустрівся з колишніми однокурсниками Віктором Тищенком, Володимиром Нечай-Гуменом, які уже були пов'язані з підпіллям, і вступив у підпільну організацію, яку очолював сліпий юрист Яків Батюк.

Про цей час боротьби підпільників Микола Шуст розповів у своїй художньо-документальній повісті "Пітьмі невіддільні", яка вийшла у видавництві ЦК ЛКСМУ "Молодь" у 1983 році, про боротьбу молоді Ніжина з фашистськими загарбниками. Перечитуючи повість, у нашій уяві воскресают образи Якова Батюка і його сестри Жені, Івана Могильного, Галі Солодовник. "Підпілля розросталося. Багатьом підпільникам вдалося влаштуватися на роботу у німецькі установи... З'явилися свої люди і в поліції, і в міській управі, на біржі праці, в паспортному столі, землеуправі, на залізничній станції, різних базах і майстернях.

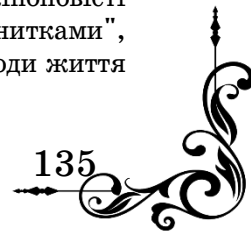
Хоч і не прямі, а десь через других і третіх осіб, були налагоджені зв'язки з фельдкомендатурою і гестапо. "Частина людей організації працювала у заснованій Яковом Батюком артілі по виготовленню комплектів зброї – кінської шлей. Це давало можливість відкрито існувати і діяти, діяти активно, щоб ворогові було неспокійно жити. Підпільники діяли вміло: розповсюджували листівки, збирали для партизанів відомості про фашистів, влаштовували диверсії, сповіщали про відправу молоді до Німеччини, а лікарі давали "липові" довідки про хворобу, оголошували появу "тифу" чи інших хвороб у місті та на селах і багато чого подібного.

У світі існують люди різної породи: світлі і чорні, а між ними сірі. Світлі сіють добре і сонячне сяйво, чорні – ненависть і зневагу до перших. Найстрашніші і найогидніші – сірі, бо вони, знаходячись між світлими і чорними, стають за своєю сутністю зрадниками. Наблизившись до світлого, вони бояться його, а щоб жити далі, переходять до чорних, а щоб їм сірим жити з ними, то купують це право лише зрадою світлих. Тож і в організації Якова Батюка виявилися зрадники і боягузи.

Пішли арешти. Схопили багатьох, у тому числі Якова Батюка і його сестру Женю, Галину Солодовник, Івана Могильного, Панаса Афоніна, Ганну Борисову та інших. Опинився у камері і Микола Шуст, але те, що його не бачив зрадник разом з Яковом Батюком та іншими батюківцями, а також у партизанському загоні, його разом з деякими іншими підпільниками випустили на волю. Микола Наумович, забравши сім'ю, на світанку перебрався на хутір Куликівку біля тванівського лісу, а деяких інших, що не встигли заховатися, повернули до камер, і разом з іншими батюківцями розстріляли 7 вересня 1943 року за тиждень до звільнення Ніжина від фашистської нечисті.

Далі Микола Шуст воював на фронті, був поранений, мав нагороди: орден "Слави" (III ступеня), "Вітчизняної війни" (I ступеня), медалі і серед них особливо дорого "Партизану Великої вітчизняної війни" (I ступеня).

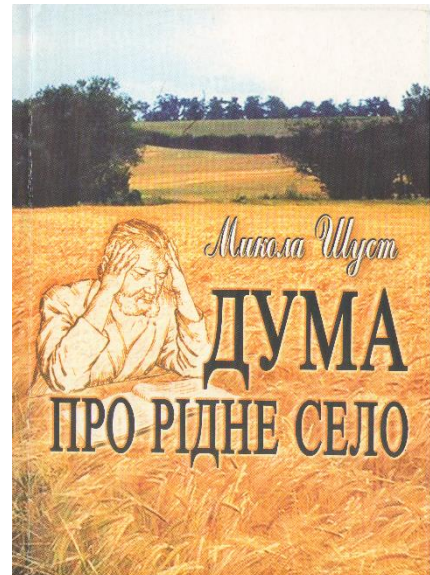
Повернувшись з фронту, продовжував учителювати у школах Ніжина, викладаючи українську мову і літературу та проводячи виховну роботу серед молоді, розповідаючи про подвиги своїх бойових побратимів. І про це він повідав у своїх книжках "Пітьмі невіддасні" (1983) та "У Ніжині над Остром" (1995), а також у героїчній драмі "Подвиг у пітьмі", написаній у співавторстві з драматургом О. Лубенським (1971). У цих творах, а також у художньо-документальній оповіді "Дума про рідне село" (2003) Микола Шуст проявив себе як прекрасний майстер художнього слова, який на конкретному документальному матеріалі зумів розкрити складне життя його героїв, створити яскраві образи та драматичні ситуації, які надовго запам'ятовуються. У кіноповісті "Воскресіння істини", а також есе "Червоними та чорними нитками", в оповіданнях автор цікаво розкривав трагічно насичені епізоди життя

героїв творів, осмислював сенс і філософію життя людини та їх взаємини не лише між собою, але й майбутнім. У книзі "Дума про рідне село" завершальними є слова автора: "... треба не тільки пам'ятати минуле, а й робити з нього висновки – дбати про сьогоденну Україну, її народ, що лише за роки незалежності зменшився на кілька мільйонів. За це вже відповідає не Сталін, а усі ми. Це лихо на нашій совісті."

До останніх днів свого життя Микола Наумович займався творчістю. Ще з малих літ він гарно малював, думав присвятити своє життя живопису, але це не справдилось, і він самотужки малював картини про життя, про тих, з ким звела його фронтова і післявоєнна доля. ("Рани досі болять", "Де ж ви, мої однополчани?", "Поле пам'яті" (1943), "Дачники", "Якби не було війни...", а також скульптури, бюсти О. Кушельова-Безбородька, М. Гоголя, Я. Батюка, П. Чайковського, Богдана Хмельницького, Т. Шевченка, Тараса Бульби, українки, гармоніста тощо. Миколу Наумовича цікавили яскраві особистості, творці прекрасного. Залишився він у нашій пам'яті як чудова творча людина, яка боліла душею за майбутнє України.

Література: Калібаба Д. Відомі діячі культури, науки, політики Чернігівщини. Чернігів, 1998. С. 248.

**УНЯВКО
ТАІСІЯ ФЕДОРІВНА**

*(1914–1942) – педагог, учасниця
підпілля у Ніжині, випускниця
Педагогічного інституту 1939 р.*

Зовсім молодими, юними вони вступили на боротьбу з фашистами, віддаючи своє життя, щоб майбутні покоління жили в мирі.

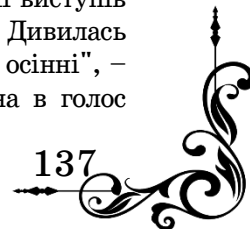
Таїсія Федорівна народилася в селі Должок Кам'янець-Подільського району Хмельницької області. Після закінчення у 1922 році місцевої 4-річної школи продовжила навчання в середній школі м. Кам'янець-Подільська, де вчилася з 1926 по 1933 рр.

Потяг до педагогічної роботи привів її, медалістку, до Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, у який вона вступила у 1935 р. і в цьому ж році перевелася до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на біологічний факультет, на якому у цей час працювали викладачі Сидоренко Олександр Герасимович – ботанік, Новиков Сергій Трохимович – зоолог, Горденко Василь Іванович – хімік та інші. А скільки практичних порад у ботанічному саду дали Таїсії Унявко Валентин Андрійович Святогор та Каленик Трохимович Клименко, які по-справжньому навчили любити природу, працювати з рослинами, здійснювати щеплення. Саме вони багато робили для практичного втілення знань.

Отримавши диплом першого ступеня, у 1939 р. Таїсія Федорівна пішла працювати вчителем у Ніжинську школу № 2. Як свідчать її колеги П. П. Смуровська та А. П. Андрієвський, Т. Ф. Унявко була красивою молодою жінкою з неймовірно синіми очима, яка з відповідальністю ставилась до роботи, любила дітей, залучала їх до активної громадської діяльності. Вона вчила школярів не приймати скороспілих рішень, уважно розбиратися, коли мова йшла про долю товариша. В цьому сама подавала приклад.

Т. Ф. Унявко брала участь у художній самодіяльності, любила пісні. Це була життєрадісна жінка, вчителька, яку поважали і любили діти як молодшого, так і старшого віку.

Микола Зоценко, один із підпільників міста, який добре знав Таїсію Федорівну, так описує у своїй книзі "З ночі" про один із її виступів на шкільному вечорі: "Вийшла, стала і не поспішала говорити. Дивилась кудись далеко, печально і тривожно. "Гетьте, думи, ви хмари осінні", – неголосно і дуже просто сказала. Вона не декламувала, вона в голос

думала, ділилася з слухачами тим, що її тривожило, і, немов, шукала підтримки у них. Голос звучав і сильно, і впевнено, а разом з тим ніжно. А очі..."

Коли Ніжин був окупований німцями, Т. Ф. Унявко залишилась у місті і почала вести підпільну боротьбу проти фашистів. Важко нині сказати, чи залучали її до цієї роботи, чи вона сама вирішила стати на цей шлях. Це була уже інша Т. Ф. Унявко: строга і вимоглива до себе й інших жінок. Вона розуміла, на який шлях вступила.

Влаштувалася вона секретаркою бургомістра, що давало їй можливість збирати деякі відомості, друкувати листівки. Сергій Іванович Долгошеєнко, який після війни працював вчителем, а в період окупації був позв'язаний з партизанами та підпільниками, стверджував, що "Ілля Кузуб (до війни працював кіномеханіком у Будинку культури і був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора – Г. С.) з Таїсією Федорівною Унявко – мою вчителькою (вона вела у нашому 9-му класі перед війною еволюційне вчення Дарвіна) збирали зброю.

Таїсія Федорівна була керівником мого класу. Вона ще перед війною потоваришували з Іллею Кузубом... Під час окупації міста фашистами Ілля з Таїсією Федорівною намагалися будь-що шкодити фашистам. Ми, учні Таїсії Федорівни, під час окупації часто зустрічалися з нею і з Кузубом на базарі, в Гоголівському та Шевченківському парках, або на березі річки Остер так, щоб не привернути уваги фашистів... Кузуб і Унявко вселяли нам віру в Перемогу над фашизмом.

Кузуб і Унявко входили в підпільну організацію театру і одночасно організовували нас на боротьбу проти фашистів (у мене, крім того, як я уже говорив раніше, були підпільні зв'язки з Оксаною Суярко, з якою був зв'язаний і Скороход), які мені тоді в батьки годились, тим більше я відчував і зв'язок з молодими підпільниками Кузубом і Унявко. Хто ще, крім мене зустрічався з Кузубом і Унявко? Нелеп, який входив в батьківську організацію, а також багато моїх друзів, вихованців Таїсії Федорівни.

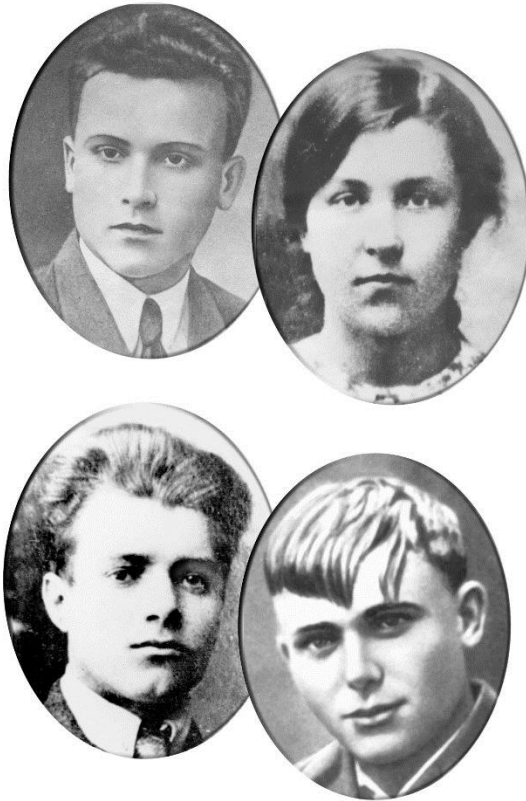
Хоч рідні у частини з них були репресовані сталіністами, мої друзі залишилися патріотами Батьківщини, ворогами фашистів. Це Всеволод Кропив'янський – племінник героя громадянської війни Миколи Кропив'янського (і цей герой, і батько Сіви в роки війни сиділи в тюрмі в Москві), Вася Шкуренко (його батько – професор теж сидів у тюрмі) – ці хлопці були вірні Батьківщині. Об'єднались навколо Кузуба і Унявко також Костя Сенченко, Борис Кузуб – племінник Іллі Кузуба та ін. Генерал-лейтенант Малашенко і його дружина Тамара, які живуть в Москві, – це теж вихованці Таїсії Федорівни Унявко. Тамара після війни закінчила Ніжинський ДІІ ім. Гоголя" ("Про деякі підпільно-партизанські дії. Спогади Сергія Івановича Долгошеєнка". Рукопис. Краєзнавчий музей. С. 11–12).

Члени підпільної організації Я. П. Батюка Олександр Богдан, Володимир Юлійович Нечай-Гумен, Ольга Андріївна Медведєва підтверджують, що Таїсія Федорівна Унявко входила до складу

диверсійної підпільної групи, сама вирішила стати на цей шлях. Працюючи секретаркою в бургомистра, вона слухала відомості по радіо, друкувала листівки, збирала відомості про німців.

Через Іллю Кузуба вона була пов'язана з підпільною організацією, яка діяла під керівництвом Володимира Мочульського. Був чітко продуманий диверсійний акт: коли в театрі зберуться на нараду фашистські офіцери – зірвати приміщення. Все було підготовлено, але виявився зрадник і виказав підпільників. 4 квітня 1942 р. були арештовані Ілля Кузуб, Таїсія Унявко та інші патріоти. Щоб врятувати своїх товаришів, Ілля Кузуб взяв все на себе. Його розстріляли. Стратили разом з ним і Таїсію Федорівну Унявко. Так закінчилося чесне, віддане Батьківщині життя випускниці Ніжинського вишу, молодій вчительки, яка боролася за майбутнє своїх учнів.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г., Самойленко С. Г. Розвиток освіти і науки в Ніжині в XVII–XX ст. Нариси культури. Ніжин, 1996. Ч. 3. С. 70–71; Самойленко Г. В. Їм було по 28 // Ніжинський вісник. 1999. 15 вересня.

*Викладачі та студенти-підпільники: М. Шуст, Г. Солодовник,
І. Могильний, П. Артеменко*

**БРОВЧЕНКО
МАРІЯ ФЕДОРІВНА**

*(02.06.1919–10.04.2009) – педагог, актриса,
заслужена артистка України, випускниця
Учительського інституту 1940 р.*

Щаслива була Марія Федорівна, бо все життя сама співала й інших навчала.

Народилася вона на Овдіївці, одному із відомих кутків Ніжина, біля самісінького Остра. Від батьків дістала гарний голос та вроду. "Частенько допізна сиділа під двором, чекаючи батьків з поля, – згадувала Марія Федорівна. – Це були чудові українські вечори – можливість спостерігати і слухати рідну природу: спів пташок, дзюрчання річки, цвірчання коників, мерехтіння зірок, сяння місяця... Цими тихими вечорами співала "вулиця". Дівчата виводили так, що їхні голоси сягали небес... Саме вони й формували мої смаки". Вона від природи мала гарний музичний слух, тонку інтуїцію, прекрасний естетичний смак, що дало їй можливість сформуватися як співакові "на колодках".

Ще одна важлива у неї була риса – уміння спілкуватися з людьми. Тож під час ліквідації в Україні неписьменності вона збирала навколо себе старшого віку жінок, вчила їх читати і писати, а потім разом співали.

Марії Бровченко поталанило, що на її шляху зустрілася прекрасна вчителька Ольга Олексіївна Красковська, яка зуміла розвинути здібності дівчинки, сформувати у неї потяг до вчительської професії і мистецтва.

Пролетіли шкільні роки, трохи працювала вчителькою молодших класів на хуторі Хомівка Ніжинського району, де проводила бесіди серед колгоспників, організувала дівочий ансамбль, співала українських пісень.

У 1938 році вступила до Ніжинського учительського інституту на філологічний факультет відділення російської мови та літератури, який закінчила у 1940 р., отримавши диплом вчителя відповідної спеціальності. Працювала в семирічній школі села Крути Ніжинського району Чернігівської області.

Але через рік прийшла війна. Марія Федорівна Кривець, так було її дівоче прізвище, залишилася разом з батьками у Ніжині, коли вдерлися у місто Ніжин фашисти і почали встановлювати свої "порядки": розправлялися з радянськими активістами, євреями, молодь забирали і направляли на роботу до Німеччини.

Старше покоління переживало нестачу продуктів, матеріальне становище ускладнювалося з кожним днем. Тож виникла ідея організувати у місті театр в Будинку культури. Це дало можливість молоді уникнути

мобілізації до Німеччини, іншим заробити копійку, а третім використати театр для підпільної роботи. У театральній трупі було близько 25 чоловік, серед них Катерина Безручко, брати Володимир і Олександр Сивицькі, Микола Зоценко, Микола Проценко, Ніна Рудик, Володимир Мочульський, Поліна Глуценко та інші. У цю трупу прийшла і Марія Федорівна Кривець. Ставили лише класичні твори: "Наталка-Полтавка", "Запорожець за Дунаєм", "Наймичка", "Безталанна", "За двома зайцями", "Невольник" та інші. Більшість п'єс була проникнута вільнолюбними мотивами. Деякі п'єси доповнювалися піснями, що розкривали стан героїв, які перебували у неволі і вступали на шлях боротьби за свободу. Нової вільнолюбивої інтерпретації набували пісні "Сижу за решіткою в темниці сырой", "Не людимо наше море", "Плачуть, тужать козаченьки". Це відповідало настроям глядачів театру, сприяло відновленню патріотичних почуттів.

Марія Федорівна грала у більшості вистав. Але під час постановки "Невольника" фашисти почали заарештувати акторів, які завершували гру у виставі, і відправляти у в'язницю.

Після звільнення Ніжина у вересні 1943 р. театр відновив свою роботу і до повернення у місто Ніжинського драматичного театру імені М. Коцюбинського, який під час війни перебував на Уралі і там показував вистави. У міському театрі брала участь і Марія Кривець разом з іншими акторами, що працювали під час окупації.

Театром ім. М. Коцюбинського у воєнний час керував актор і режисер Іван Бровченко. Доля Марії Федорівни звела її з ним на довгі роки подальшого спільного життя. Вона успішно працювала у театрі.

Під час війни зілювала піснею поранених бійців, які перебували у шпиталі, організованому у Ніжинському педагогічному інституті, надавала їм психологічну підтримку. "Пригадую цікавий випадок. Співали в одній із палат шпиталю для тяжко поранених офіцерів. Туди підійшли ще декілька військових. Серед них був і воїн, що отримав контузію, Дмитро Мартиненко. Згодом він став директором однієї з музичних шкіл м. Чернігова. Випадково зустрілись через 10 років. Він пригадав той концерт, ті пісні і ту цілющу силу, той позитивний вплив, який вони справляли на воїнів. Таких концертів проспівано мною безліч, за що отримала нагороду – грамоту від командуючого армією Г. Гречка".

Протягом 1944–1946 рр. вона брала участь у 20 виставах театру ім. М. Коцюбинського. Це була переважно українська класика. Іван Кузьмич Бровченко вводив спеціальні музичні номери (пісню чи романс), щоб глибше і яскравіше розкрити не лише акторську майстерність Марії Федорівни, а й продемонструвати її блискучі вокальні можливості.

Із створених на сцені образів запам'яталися Харитина у "Наймичці", Леся у "Марусі Богуславці", Катерина у "Катерині", Ліда у "Платоні Кречеті", Ярина у "Шлях на Київ" та інші.

У липні 1946 року у Ніжинський драматичний театр імені М. Коцюбинського повернувся із армії його засновник і головний режисер Борис Лучицький. І Івана Кузьмича Бровченка перевели у Прилуцький

театр, яким він керував раніше. З ним поїхала і Марія Федорівна. Проте 19 квітня 1948 р. вийшла постанова Чернігівської обласної ради депутатів трудящих № 1073 "Про об'єднання Ніжинського і Прилуцького театрів українських музично-драматичних в один обласний пересувний український музично-драматичний театр". Але частина акторів перейшла у Чернігівський театр ім. Т. Шевченка, а І. К. Бровченко направили на роботу спочатку до Закарпатського у місті Ужгороді, а в 1950 р. – до Дубнівського театру.

У цих та попередніх театрах грала і Марія Федорівна, маючи гарний голос, успішно грала в драмах і музичних виставах, створила цікаві образи Наталки ("Наталка-Полтавка"), Лесі ("Маруся Богуславка"), Харитина ("Наймичка"), Улі Громової ("Молода гвардія"), Валі ("Російські люди") та інші.

Коли Іван Бровченко працював у Дубнівському театрі, Марія Федорівна вступила до Київської державної консерваторії ім. Чайковського. У цей рік був оголошений, так званий "Золотий" набір студентів без належної музичної підготовки, але з прекрасними голосами. Вступила до консерваторії і Марія Бровченко і потрапила в клас видатної української співачки, народної артистки СРСР Марії Іванівни Литвиненко-Вольгемут, у якої пройшла школу великої майстерності. Голос М. Бровченко став звучати ще сильніше. І випускниця могла працювати у будь-якому музичному театрі. Але Марія Федорівна у 1956 р. повернулася у Ніжина і стала викладачем сольного співу, спочатку на філологічному факультеті, де була відкрита спеціальність співу, а потім на музично-педагогічному факультеті Ніжинського педагогічного інституту імені М. В. Гоголя, де працювала майже 50 років; підготувала велику кількість відомих співаків, серед них понад десять народних і заслужених артистів: народна артистка України Алла Кудлай, заслужена артистка Росії Людмила Шляхова, заслужена артистка Киргизії Л. Циндрик, заслужена артистка України О. Нестеренко, заслужений діяч мистецтв України, кандидат педагогічних наук, професор Людмила Костенко, заслужені працівники культури України Наталія Даншина та сотні інших солістів знаних в Україні та поза її межами капел, хорів, інших музичних колективів, викладачів музичних закладів, зокрема і Ніжинського вишу: С. М. Козлова, В. М. Курсон, А. Б. Хоменко, В. І. Коробка, Н. Крутько, Л. Щотка та інші.

Рідкісний вокальний слух, тонка інтуїція, вміння відчувати перспективу голосу, високий рівень педагогічної майстерності дали можливість Марії Федорівні підготувати велику кількість справжніх майстрів. Алла Хоменко підкреслювала у своїх спогадах, що М. Ф. Бровченко приділяла особливу увагу слову в співі. Вона вимагала чіткої та ясної вимови як голосних, так і приголосних звуків. Адже слово – це не тільки засіб донесення думки, але й форма звучання, в яку вливається голос співака. Крім того, вона працювала зі студентами над вирівнюванням тембру на всьому діапазоні голосу, досягненні однорідності, регістрової рівності звучання, застерігала своїх вихованців від надмірного використання

високих позицій звучання голосу, дбала про розширення його діапазону. Вона уміла розпізнати студента, визначити його сили, давала можливість йому розкритися, вміло і тактовно поправити його спроможність і виявити себе якомога краще.

Марія Федорівна Бровченко сформувала у Ніжинському виші свою музично-вокальну школу. Вона працювала разом у Ніжині з видатними музикантами В. М. Іконником, В. А. Розен, Л. М. Тевзадзе, В. М. Па(о)на(о)ріним, М. К. Мельником та іншими, була знайома з композиторами А. Хачатуряном, Д. Кабалевським, Георгієм і Платоном Майбородами.

Демонструвала свою майстерність і як співачка, захоплюючи глядачів високим професійним виконанням музичних творів. Голос красивого тембру, повного діапазону звучав легко і вільно.

Коли у 1960-х роках заслужений артист України І. Бровченко під час перебування на пенсії організував у Будинку культури Ніжина аматорський театр, то і Марія Федорівна знову почала в ньому грати. У виставах "Васса Железнова" М. Горького вона створила яскравий образ Рашель (1967), а у його песі "Сомов та інші" – Арсенєвої (1969). У 1996 р. Марія Бровченко отримала звання "Заслужена артистка України".

Справжнім святом для неї було святкування у будинку культури Ніжина її ювілею – 80-річчя від дня народження, коли звучали, виконані її учнями музичні твори, і сама Марія Федорівна співала "легко і прозоро" на верхах" улюблену українську народну пісню "Стоїть гора високая", а зі своїм студентом, викладачем Валерієм Курсоном "Місяць на небі".

За сорок років викладацької діяльності вона разом зі студентами дала понад 500 концертів у багатьох куточках Чернігівщини. Пам'ятними були виступи і в Москві. Крім концертів, вона ставила разом зі студентами на сцені навчального закладу опери М. Лисенка "Наталка-Полтавка" та С. Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм" і П. Ніщинського "Вечорниці", створювала дуети, тріо, квартети, уміла давати студентам розкритися у різних жанрах.

М. Ф. Бровченко була прекрасною в житті і творчості. І нині її світлий образ залишається в пам'яті багатьох, хто хоч на мить спілкувався з нею.

Література: Самойленко Г. В. Театральне та музичне життя в Ніжині в XVI–XX ст. Ніжин, 1995; Він же Ніжинський драматичний театр ім. М. Коцюбинського. Ніжин, 1996; Слово про вчителя. З вдячністю та любов'ю. Ніжин, 2017.

ПОЛТАВА
ЛЕОНІД (ЛЕОНІД ЕДВАРДОВИЧ
ЕНСЕН-ПАРХОМОВИЧ)

(18.08.1921–19.04.1990) – український
письменник зарубіжжя, випускник
Учительського інституту 1940 р.

"У кожного своя доля і свій шлях широкий", – писав Тарас Шевченко і ці слова стали близькими і до долі нині відомого українського митця слова Леоніда Полтави. Його доля була досить складною, овіяною нелегкими подіями ХХ ст.

Народився Леонід у польській, а вірніше сказати шведській сім'ї Енсенів, бо його далекий предок був із вояків Карла XII, який брав участь у війні разом з українськими козаками під проводом І. Мазепи проти російських військ під Полтавою. Після поразки не повернувся на батьківщину, одружився і залишився в Україні. Дід Адам Феліксович уже значиться як поляк. Тож Леонід народився в сім'ї сільських інтелігентів у селі Вовківці Роменського району Полтавської (від 1939 р. Сумської) області. Батько Едуард Адамович працював сільським лікарем, який у 1934 р. закінчив Київський медичний інститут, а мати Любов Іванівна – вчителькою, яка любила поезію і, мабуть, прищепила це почуття і синові Леонідові. Перші свої поетичні твори почав писати ще у середній школі села Вовківці, яку він закінчив у 1939 р.

У 30-ті роки у Ніжинському педагогічному інституті, відомого і древнього своїми освітянськими традиціями, був відкритий ще й учительський інститут, у якому навчалися два роки і після його закінчення випускники йшли працювати у семирічні школи. Але навчання двох закладів йшло в одному приміщенні, з одними і тими ж викладачами та культурно-масовими заходами.

1939 рік знаменитий тим, що в країні дуже широко відзначали 125-річчя від дня народження Тараса Шевченка.

Друга подія, яка відбулася через місяць, – це відзначення 130-річчя від дня народження М. Гоголя і присвоєння Ніжинському педагогічному інституту ім'я письменника.

Студентське життя у Ніжині було, як і завжди, наповнене навчальною роботою, лекціями, практичними заняттями, заліками та екзаменами. Але молодь не обмежувалася цим. Була прекрасна самодіяльність, функціонувала літературна студія, якою керував завідувач кафедри української літератури, талановитий поет, член колишньої літературної організації "Плуг", автор збірки "Жайворонок степу"

Микола Сайко. В інституті бували Володимир Сосюра, Максим Рильський, Павло Усенко, Дмитро Косарик та інші. Це час формування у цих стінах поетичного таланту юних майбутніх поетів і прозаїків Андрія Бурлаки, Йосипа Дудки, Бориса Левіна, Юрія Збанацького та інших. З Йосипом Дудкою були знайомі ще з шкільної лави.

Ось у таку літературну атмосферу попав Леонід Пархомович, коли 1938 року вступив до славетного ніжинського вишу, де провчився два роки, де писав свої нові вірші, їздив у Київ, зустрічався з Володимиром Сосюрою, про якого згадав пізніше у своїй поезії "Спогад на паризькій площі":

"Пізня ніч. І вулиця самотня.
Навіть без дівчат і без реклям.
День минув отак, безповоротно,
День без контурів і плям.
Ліхтарі оперлися об мури
І заснули певно теж.
І згадавсь тепер мені Сосюра,
Тільки він, авжеж.
Так у Києві стояла нічка,
У Дніпровім прип'ята порту.
І сказав Сосюра: "Вибрав би навічно
Я собі ту зірку золоту.
Ту, що в небі, що не хоче з нами.
Я пішов би з нею в ніч –
Навіть без дівчат і без реклями,
Без гудків і без облич".
Я тепер збагнув його утому,
В цей самотній, пізній час,
Коли так намарно в невідоме
День пішов від нас...

Леонід Пархомович подружився і з Максимом Рильським, як свідчать сучасники, саме Максим Тадейович у тяжку хвилину, коли був заарештований батько Леоніда, у 1938 р. допоміг 19-літньому юнакові закінчити інститут у Ніжині. І можна лише шкодувати про 16 листів поета, які згоріли "у бараці десь біля Юнгфернгайде". Поезія, творчість для Леоніда стали основою його життя в майбутньому. У деяких творах поета відчуваються традиції відомого майстра поетичного слова. Згадаймо вірш Леоніда Полтави "Пані Герта":

Тане сніг на вологому вітрі,
Тануть хмари над чорним селом.
Чуєш: березень віє в повітрі
Голубим журавлиним крилом.
Осідають підковані сани,
Темні води біжать у поля...
І здається: навіки розтануть
І душа, і село, і земля...

А 1940 р., рік закінчення інституту, був засмучений невідомою долею батька. Лише пізніше стало відомо, що його розстріляли за вироком трійки 24 вересня 1938 р. Реабілітували 1959 р.

На жаль, документи інституту передвоєнного часу були втрачені у вихорі війни, а тому важко визначити, куди саме Леонід Пархомович отримав призначення на роботу. Відомо, що до війни перебував якийсь час у м. Люстдорфі (тепер Чорноморка) біля Одеси, де проживали німці-колоністи, які були виселені після війни.

Можливо, що Леонід Пархомович там у 1940–1941 рр. працював у школі (див.: Іван Левадний "Леонід Полтава – майстер різноманітних жанрів").

І тут війна, яка зруйнувала всі плани, всі сподівання і надії. Леонід опинився у рідних місцях. По-різному склалася доля молодих хлопців: хто був призваний на фронт, інші пішли в партизани як Юрій Збанацький, чи у підпілля, як Петро Артеменко, а інші... Леонід пов'язав свою долю з Похідною групою революційної ОУН, яка виникала під час війни на Полтавщині, Сумщині, Чернігівщині, брав участь у виданні газети "Відродження". Але надії молоді розбивалися про доктрини Гітлера, і Леонід Пархомович був вивезений на примусову працю до Німеччини, він став "остарбайтером" у Берліні, в'язнем у Потсдамі після намагання втекти з табору у 1943 р.

У тяжких умовах перебування в таборах Леонід все ж писав вірші, які увійдуть пізніше до першого його збірника "За мурами Берліну" (1946), яку вітали представники української еміграції Іван Кошелівець, який був родом із Чернігівщини й випускник Ніжинського інституту, Юрій Клен, Леонід Мосендз. Леонід підписував вірші прізвищем Енсен, а потім перейшов на псевдонім Леонід Полтава.

Деякі літературознавці пишуть, що Леонід Полтава любив подорожувати. Все ж не це основне спонукало його переїжджати з одного місця на інше, а ті складні життєві ситуації, які супроводжували життя поета. "Ні захвату, ні замилювання – тільки груба реальність під прицілом спостережливого ока", – скаже лауреат Шевченківської премії Володимир Базилевський.

У перший післявоєнний час разом з поетом Леонідом Лиманом, за допомоги Володимира Ярошевича потайки вивіз українські шрифти з колишньої друкарні журналу "Дозвілля" та газети "Земля" з міста Плауена, яке знаходилося у радянській зоні, і започаткував український друк спочатку в Регенсбурзі на Дунаї, а потім у Новому Ульмі видавництво "Прометей".

Деякий час працював у журналі "Визволений шлях", суспільно-політичному місячнику, спочатку оонівському, а згодом Української видавничої спілки, який виходив у Лондоні з 1948 р. Тут він познайомився зі своєю дружиною Галиною Вакер (нині цей журнал виходить в Україні).

Життя перекидало Леоніда Полтаву у різні міста та країни, табори для біженців. Він жив у Німеччині, Парижі, Мадриді. Як і більшість

російських та українських емігрантів, працював у той час в українських відділах радіо (у Іспанії, радіо "Свобода" у Мюнхені, "Голос Америки" у США). Але не лише він відомий своєю радіопубліцистикою. У цей час Леонід Полтава видав поетичні збірники "За мурами Берліна" (1946), "Жовті каруселі" (1948), також збірку новел "У вишневій країні".

За океаном вийшли збірки "Біла трава" (1964), "Вальторна" (1972), "Із іспанського зшитка", "Смак Сонця" (1981). Він писав не лише ліричні, публіцистичні поетичні твори, а й твори інших видів поезії, про що свідчать його збірники "Українські балади" (1953), "Римські сонети" (1953), поеми "Нескінчений бій" (1959), "Райдуга" (1963).

Основними мотивами поезії Леоніда Полтави були роздуми про тяжке еміграційне життя, про долю вигнанця, розчарування у найновішій Європі ("Від найновішої Європи / Охорони, о Боже, нас") і вічні цінності людського життя. Через значну кількість поезій проходить мотив національної самобутності і самооцінного буття поета. Він уболює не лише за своє, але й чуже, бо сам відчуває, як це буває боляче. Його до глибини душі турбує трагедія Чорнобиля (в збірник "Біла трава"). Лірика Леоніда Полтави різноманітна та й різноякісна. Чимало інформаційності, хоча вона й цікава.

Цікавий Леонід Полтава і для малечі. Проживаючи у Боварії, він видавав і редагував два часописи "Школярник" і "Школяр", героями яких були веселий кіт Мурасик. Він написав також веселу абетку, де господарюють їжачки, зайчики, півники. В іншій діяли князі, запорожці, Гонта, Довбуш, Шевченко. Діти з задоволенням читали книжечки "Слон по Африці ходив", "Жучок-Щербачок", "Лебеді", "Лісова пригода", "З лісу зайчики ішли".

У творчому доробку письменника – історичний роман "1709" про українсько-шведську війну з Росією, повісті "Чи зійде завтра сонце?" (1950), "Над блакитним Чорним морем" (1968), а також п'єси "Чого шумлять верби?" (1950), "Чужі вітри" (1954), "Заметіль" (1967).

Леонід Полтава завершив свій життєвий шлях у Нью-Йорку. Він мріяв про незалежну Україну:

Хай дороги будуть, не стежинки,

Хай мільйони – на єдину путь!

Україно, справиш ти обжинки,

Ті, що їх Державою назвуть.

Але поет не дожив лише один рік до здійснення своєї мрії.

Література: Слабошпицький М. Той, хто допоміг народитися МУРУ. Леонід Полтава. 25 поетів української діаспори. Київ, 2006. С. 677–707; Чередниченко Д. Провідник незалежності. Леонід Полтава. Обжинки. Кн. 1; Поезії. Київ, 2000. С. 5–14; Українська діаспора: літературні постаті, твори, біографічні відомості. Донецьк, 2012.

**ТИЩЕНКО
ВІКТОР ІВАНОВИЧ**

*(16.03.1917–23.12.1987) – педагог,
підпільник, літературознавець, професор,
випускник Педагогічного інституту 1940 р.*

Народився Віктор Іванович у с. Хмельовик на Переяславщині (нині Баришівський район Київської області). Мати, Ольга Вікторівна, яка закінчила Київську жіночу гімназію, відіграла основну роль у вихованні сина. Переїзд до Чернігова дав можливість Віктору Тищенку закінчити в 1936 р. середню школу і вступити на мовно-літературний факультет (російське відділення) Ніжинського державного інституту імені М. В. Гоголя.

Серед педагогічного колективу факультету були переважно викладачі молодшого віку, бо перед цим була проведена "чистка" сталінською репресивною машиною: доценти Б. Я. Ушаєв, А. П. Болдирева, І. Г. Пехтєлев, К. С. Забаріло, М. П. Сайко та інші.

Віктор Тищенко з відзнакою закінчив у 1940 р. інститут і був залишений лаборантом кафедри та завідувачем музею інституту і картинної галереї. Вступив до аспірантури, де прочився з 1940 по вересень 1941 р., бо з вересня м. Ніжин було окуповано фашистами, і почалося життя в тяжких умовах, коли господарями стали загарбники. Дозволили працювати чотирирічним школам, театру, кінотеатру. Але це було тимчасовим явищем, бо часто приміщення займали військові. Відкриті були деякі підприємства, установи, в яких працювали громадяни міста, бо треба було виживати. Проте деякі ніжинці не лише виживали, а й боролися з фашистами у партизанських загонах та підпіллі.

У жовтні 1941 р. сліпий юрист Яків Батюк, залишений для підпільної роботи в місті, організував канатну артіль сліпих, куди брав на роботу і своїх членів організації. Це давало можливість відкрито зустрічатися і проводити відповідну роботу. Ось як розповідає Віктор Тищенко про свою зустріч з керівником підпілля: "З Яковом мене познайомила його сестра Жєня, яка знала мою дружину-вчительку. При першій нашій зустрічі він розповідав мені про свої перші невдачі, потім зробив висновок: "Треба нам все робити самим". Хвилювання

Якова передалося і мені. Ми говорили, перебиваючи одне одного, висуваючи проекти на межі фантастики. Це був день молодості й недосвідченості. Додому я прийшов у піднесеному настрої, відчуваючи величезну радість і успіх”.

Проте, це була дуже відповідальна й небезпечна робота. Починали з розповсюдження листівок про справжній стан на фронті, щоб трохи підтримати жителів. Ловили передачі на старенькому радіопередавачеві з Москви. Віктор Іванович згадував: "... не встигали записувати зведення Радінформбюро. Допомогала феноменальна пам'ять Якова. Він точно відтворював почуте. Листівки вимагали великої кількості паперу, який на той час був великим дефіцитом. Спочатку вони писалися від руки, при цьому ми прагнули змінити свій почерк. Потім Жєня стала друкувати їх на машинці, але листівок завжди було мало, і Яків дуже уважно стежив за їх розповсюдженням. У нас у кожного була для цього своя дільниця". Крім В. Тищенка, цим займався і Микола Шуст та інші. Це був не лише один напрямок роботи, у якому активну участь брав Віктор Тищенко.

Яків Батюк висунув ще декілька важливих спрямувань, які повинні виконувати підпільники: саботування фашистських планів, збирання зброї, одягу, медикаментів з передачею їх у партизанський загін "За Батьківщину", з яким були пов'язані підпільники, влаштування втечі радянських полонених і відправка їх до партизанів. Збирали також відомості про рух військових поїздів на станції Ніжин, розміщення німецьких підрозділів і їх кількість. У багатьох цих заходах брав участь і Віктор Тищенко, ризикуючи своїм життям. Саме він попередив Якова Батюка про загрозу арешту 19 червня 1943р., але обставини змусили керівника підпілля продовжити діяти, і фашисти його схопили.

Небагатьом підпільникам вдалося уникнути смерті, серед них були Микола Шуст, автор книги про підпілля; Віктор Тищенко та деякі інші.

У науковому відділі Ніжинського краєзнавчого музею зберігаються документи про підпільну діяльність у Ніжині, у тому числі і звіт Віктора Тищенка.

Після війни керівникові підпілля Якову Батьоку присвоїли звання Героя Радянського Союзу, а загиблих нагородили орденами та медалями. Микола Шуст, Віктор Тищенко були відзначені медаллю "За бойові заслуги", а пізніше – "Двадцять років Перемоги у Великій Вітчизняній війні".

Про подвиг батьківців згодом розповіли московський письменник Є. В. Шатров у своїй книзі "Подвиг у п'яті" (1963, 1966), згадавши про діяння і Віктора Тищенка та подарувавши її з автографом "Герою цієї книги", а також керівник партизанського загону "За Батьківщину", Герой Радянського Союзу І. М Бовкун у документальній повісті "Подвиг під псевдонімом". Сам Віктор Іванович майже не розповідав про свою участь у підпіллі, бо вважав, що так мав вчинити кожен громадянин, який любив Батьківщину і ненавидів фашистів.

Після звільнення Ніжина від фашистської нечисті почала відновлюватися робота педагогічного інституту, і Віктор Іванович став працювати в ньому з 15 жовтня 1943 по 1947 р. викладачем кафедри російської і зарубіжної літератури. Разом з ним прийшли на кафедру Г. О. Костенецький, О. М. Леонтович, С. Т. Самійленко, Н. В. Сладківська, В. Ю. Нечай-Гумен, соратник В. Тищенка по підпіллю в Ніжині, та інші.

Восени 1947 р. В. І. Тищенко переїхав із сім'єю до Кам'янця-Подільського, де влаштувався на роботу у місцевий педінститут, у якому працював понад 40 років до 23 грудня 1987 р., займаючи різні посади – доцента та завідувача кафедри російської мови і літератури, декана історико-філологічного факультету, проректора з навчальної та наукової роботи. Студенти, колеги по праці схвально оцінювали його роботу, бо він завжди був добрим порадиником, вимогливим наставником, делікатним, тактовним співрозмовником.

Багато В. І. Тищенко зробив і в галузі науки. У 1951 р. він захистив кандидатську дисертацію "Образ Івана Грозного в російській усній народній творчості". Це було досить цікаве дослідження, засноване на численних народних творах, яке засвідчувало не лише знання цих зібраних із різних джерел розповідей, а й чітко визначену методологію дослідження, яка згодиться науковцю і в подальшій його науковій роботі.

Працюючи на Поділлі, Віктор Іванович приділяв багато уваги народним героям місцевого фольклору: Устиму Кармалюку, Лук'яну Кубилиці, Олексі Довбушу. Якщо про двох останніх науковець обмежився двома-трьома статтями, то про Кармалюка була у 60–70-ті роки зосереджена основна наукова робота.

Цю історичну постать В. І. Тищенко аналізував з різних підходів: вивчав, як цей образ знайшов відображення в усній народній творчості, у художній літературі, зокрема в романах М. Старицького, Марка Вовчка, В. Суходольського, В. Гжицького, В. Кучера; п'єсах Л. Старицької-Черняхівської, С. Васильченка; поезії Т. Шевченка, поемі А. Малишка, в кінофільмах тощо.

Глибоке знання життя Устима Кармалюка, основних джерел давали можливість дослідникові не лише кваліфіковано оцінювати біографічні аспекти образу, а й художньо-образний бік цих творів, майстерність авторів та виявляти недоліки у висвітленні цього знайомого образу. Понад 40 статей були опубліковані на цю тему у різних наукових збірниках.

Напрацювання вилилося у докторську дисертацію "Проблеми літературної кармалюкіани. Життєва і художня правда характеру", яка була успішно захищена 1979 р.

Друга тема, яка цікавила науковця В. І. Тищенка – це образ Богдана Хмельницького та народно-визвольної революції в центрі народної творчості та художній літературі. Начебто однотипна тема, але аспекти в ній децю інші. Дослідник звертав увагу на визвольну війну українського народу проти польських загарбників і постать Богдана Хмельницького розглядав у цьому зв'язку.

Усе своє творче життя В. І. Тищенко читав в інституті навчальні курси: "Вступ до літературознавства", "Усна народна творчість", "Давня і російська література XVIII ст.". А тому і наукова робота останнього періоду життя Віктора Івановича була пов'язана з ними. Понад 20 статей він присвятив видатній давньоруській пам'ятці – "Слову о полку Ігоревім", опублікував понад 20 статей, у яких розглянув питання про

нове вивчення "Слова о полку Ігоревім", його авторство та де і коли була написана пам'ятка, образ Ігоря та Ярославни як історичних особистостей, автор "Слова..." в зображенні радянських письменників, загадковість "темних місць" та як їх трактувати тощо.

І в цих статтях було немало "свіжих" думок, бо їх автор добре знав джерелознавчу базу проблеми, усе те нове, що з'явилося в цей час у літературознавстві, а тому він міг кваліфіковано розглядати ті проблеми, які висвітлювалися у його дослідженнях.

Цікавила вченого і проблема вивчення визначної пам'ятки в школі, виші і в літературознавстві. Їй присвячені не лише окремі статті, а й посібники: "Изучение "Слова о полку Игореве" в 8 классе средней школы" (1957), "Слово о полку Игореве: методическая разработка" (1978), "Критичні зауваження до "Слова о полку Ігоревім", надрукованого в шкільній хрестоматії з російської літератури" (1957).

Викладена інформація про наукову діяльність В. І. Тищенко засвідчує, що вчений не розпиляв своєї уваги на дрібні заполітизовані, написані на злобу дня теми, а цілеспрямовано досліджував недостатньо вивчені проблеми, вносив немало свого оригінального в історію літературознавства.

Література: Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський державний учительський інститут у роки Великої Вітчизняної війни: дослідження, документи і матеріали, спогади. Кам'янець-Подільський, 2020. С. 267–273; Доктори наук, професори Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: довід.-бібліограф. вид. Кам'янець-Подільський, 2013. С. 429–439.

**ЛЕВІН
БОРИС НАУМОВИЧ**

*(05.05.1919–28.06.2002) – відомий
український письменник, випускник
Педагогічного інституту 1941 р.*

Юність Бориса Левіна припадає на другу половину 30-х років, героїчних і трагічних. Сам він був родом із Чернігова, закінчив спочатку робітфак, а потім Чернігівський учительський інститут (1936), рік працював вчителем української мови та літератури на робітфаці. Але журналістика притягувала більше. І він одночасно з працею в школі "зачепився" у відділі шкіл редакції обласної газети "Більшовик". Ця газета у 30-ті роки об'єднувала навколо себе основні літературні сили Чернігівщини.

Борис Левін саме тут робив перші кроки в літературі, співпрацюючи з 1933 до 1939 рр. в газеті. Не меншим на той час літературним центром була і молодіжна газета "Молодий комунар", яка об'єднувала творчу молодь. Саме тут були опубліковані вірші Б. Левіна "Міський парк" (1936), "Парашутистка" (1937), "І проходять бойові загони" (1938), "Дівоча прощальна" (1938), "Пам'ятник Шевченку" (1938), "Розмова з поетом" (1938) та інші. Два останніх вірші були пов'язані з підготовкою до відзначення в країні 125-річчя від дня народження Т. Шевченка і стали відгуком молодого поета на ці події. Поезія "Розмова з поетом" засвідчує про вміння Б. Левіна опиратися на народнописенні та літературні традиції, зокрема і самого Кобзаря:

Над Дніпром гора Чернеча
Зеленню покрита;
Нахиляє явір плечі
В придорожне жито
Пробігає хвиля житом,
Шепче: "Добрий вечір!"
Чим жита ви знамениті
На горі чернечій
Тут насипана могила
На дніпровській кручі,
Щоб і видно було й чути,
Як реве ревучий.
Подивись: Дніпро як плине –
Буйноводний красень;
Не впізнати України
І людей, Тарасе!

У 1939 р. у зв'язку з возз'єднанням західних і східних земель Б. Левін написав поему "Сини", в якій розповів про трагічну долю молодих патріотів, які були замучені у шляхетній Польщі. Поет намагався розкрити психологію переживань матері, яка довідалася про загибель своїх синів. Уміло тут використано і опис природи як художній елемент для характеристики персонажів.

У 1939 р. Борис Левін вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Саме це ім'я інститут отримав у цьому ж році. Молодий поет знав про ті літературні традиції, які склалися у Ніжинській вищій школі з гоголівських часів, знав про керівника літературної студії інституту доцента Миколу Сайка, бо вже працювали у чернігівській періодиці його студенти, зокрема Олекса Юценко, Петро Артеменко та інші, які виступали на "Літературній сторінці" газети "Молодий комунар" – Л. Бурлака, Й. Дудка, М. Ступак, І. Москаленко, М. Вербинський, М. Стеценко, П. Мисник та інші.

В інституті проводилися літературні вечори, на яких молоді поети читали свої вірші, знайомили слухачів з процесом їх творчості.

Незабутні враження залишали у студентів традиційні приїзди з Києва письменників П. Тичини, В. Сосюри, М. Рильський, Ю. Яновського, П. Косарика та інших. Для молоді це були літературні свята.

Не слід забувати і викладачів, тих, хто додав знання; декана філологічного факультету Марка Івановича Повода, Юрія Костянтиновича Костенецького, проф. Олександра Миколайовича Раєвського, Кліма Степановича Забарилу та інших. Декілька віршів, написаних у Ніжині, Борис Левін надрукував у 1940 р. в газеті "Молодий комунар" – "Був тихий вечір", "Золоті ворота", "Ранок" та інші. Звітував він про свій творчий доробок у травні цього ж року на засіданні літстудії при газеті "Більшовик".

Але мирне життя було перерване війною. Однокурсниця Євгенія Касьяненко, у майбутньому вчитель Герой Соціалістичної Праці, згадувала: "На все життя запам'ятався мені рік закінчення інституту – 1941. Державні екзамени почали складати у мирний час, а закінчили уже у воєнний, в школах, бо наші аудиторії стали госпіталем. Бувало вдень звітуємо перед екзаменаційного комісією, а вночі працюємо на військовому складі, пакуємо снаряди для відправки на фронт".

З перших днів війни, зразу після державних екзаменів Борис Левін пішов на фронт. Пройшов він фронтовими дорогами всю війну, проявляючи мужність на полі бою, за що був нагороджений двічі орденом Вітчизняної війни 2-го ступеня та медалями. Але і в цей час він не забував про літературну творчість. У дивізійній газеті "За родину", в газеті "Радянська Україна", журналі "Україна" були опубліковані його вірші та оповідання.

У повоєнний час Борис Наумович працював викладачем учительського інституту у Слов'янську, а потім переїхав у Чернігів і став завідувати відділом культури в газеті "Деснянська правда" з 1946 по

1951 рік. Друкувався вже як прозаїк. У цей період вийшла його перша збірка оповідань "Сходить сонце" (1948). Книга "Заслужена слава" (1949) розповідала про Героя Соціалістичної Праці ланкову Носівського радгоспу Є. М. Карацюбу. Через рік з'явилася нова збірка оповідань "Золоті зерна" (1950). В цьому ж році Борис Левін був прийнятий до Спілки письменників СРСР.

В "Деснянській правді" в повоєнний час він друкував нариси, статті, керував літературним об'єднанням. Він уже мав певний досвід як літератор, спробував себе у різних літературних жанрах і міг надавати відповідну допомогу. Але не лише сам допомагав молодим, а й запрошував із Києва письменників, зокрема Семена Скляренка, Миколу Шеремета, Олексу Ющенка та інших з навчальною метою, бо знав, який великий творчий та життєвий досвід вони мали. Серед різних матеріалів, які він готував як завідувач відділом, слід назвати статті про нові вистави в обласному театрі, про конкурси художньої самодіяльності, відгуки на нові книги, а також інші заходи культурного спрямування. Слід виділити також його цікаві нариси "Машиніст Волохін", "Заслужена шана", "Ланкова Оксана Зінченко", оповідання "Неспокійна натура", "Подвиг", "Федір Виноградов" та інші. Як свідчив у своєму огляді газетних публікацій Олекса Ющенко, Борис Левін показав себе вдумливим автором.

І дійсно, в своїх творах письменник правдиво відтворював мужність і стійкість не лише воїнів на фронті, а й людей праці в тилу. І ця героїка, за свідченням автора, йшла від совісті людини, яка чесно виконувала свої громадянські обов'язки. Старий Панас Рибка, який втратив свого сина на фронті і тільки-но отримав його орден на згадку, здійснює подвиг, рятуючи греблю під час весняної повені, стоячи у крижаній воді і не думаючи про своє власне здоров'я. І ці дії старого колгоспника засвідчують природний прояв людини, яка живе долею односельців, життям Батьківщини. Борис Левін зумів створити цікавий образ трудівника, який здійснює подвиг, не вдаючись до патетики.

В оповіданні "Неспокійна натура" письменник підняв тему, яка пізніше знайшла своє втілення і в творах інших художників слова, кінематографістів: зображення життя колгоспників, які чесно працюючи збагачували добробут людей. Голова колгоспу Роман Гнатович Романюк, який дбав про добробут свого села, їх славу, не хоче відпускати Героя Соціалістичної Праці Олену, яка покохала шофера з іншого села. Назрівав конфлікт, і Б. Левін розкриває його дуже уміло, обминаючи ті стандартні ситуації, які зустрічалися в інших подібних творах. Навіть нині, перечитуючи це оповідання, відчуваєш майстерний підхід автора до розкриття життєвої колізії.

Після Чернігова Б. Левін працював деякий час у Вінницькій газеті, а з 1954 по 1959 р. редагував громадсько-політичний журнал у Полтаві. Тут він перебував на творчій роботі до кінця своїх днів, опублікував понад тридцять збірників оповідань, повістей, романів, серед них "Єгорка" (1956), "В дороге", "В начале лета" (1957), "По затерянным

следам", "Фляга воды" (1958), "Возмездие", "Когда человеку семнадцать" (1961), "Еще один шаг" (1964), "Тепло ранней осени" (1967), "Твои сыновья" (1969). Письменник у своїй творчості використовував дві мови – українську і російську.

70–80-ті роки – це час роботи Бориса Левіна над циклом романів про Івана Котляревського, який усе своє життя провів у Полтаві, активно працюючи в театрі та створюючи для нього п'єси й укріплюючи своєю творчістю новий етап розвитку української літератури. Життя творця "Енеїди" та "Наталки Полтавки" розкрито у семи романах Б. Левіна: "Веселий мудрець" (Кн. 1, 1972; кн. II, 1978; кн. III, 1987).

У 90-ті роки в центрі уваги Бориса Левіна була ще одна знаменна постать для Полтавщини – це Микола Гоголь. Письменник задумав детально описати життя і творчість автора "Вечорів на хуторі біля Диканьки" та "Мертвих душ". Свою роботу він почав із всебічного вивчення документів, спогадів, листів, всього того, що пов'язано було з М. Гоголем. У 1984 р. він виступив укладачем і співавтором збірника "Вінок М. Гоголю". А потім приступив до художнього осмислення творця "Ревізора". Цикл написаний російською мовою і розпочинається романом "Прощай Васильевка; повесть о Гоголе" (1992). Далі слідує "Единственная: повесть о Гоголе" (1993), "Неотрекаюсь: повесть о Гоголе" (1992), "В доме врага своего, Гоголь: последние годы", роман у 4 книгах (1997) та "Проникнуть в грозную тайну: Гоголь. Последние годы". Всі ці твори були видані в Полтаві. Саме на цій останній творчій праці і завершилася літературне життя Бориса Наумовича Левіна.

На примірникові книги "В доме врага своего" (1996) він написав авторові цих рядків: "Григорию Васильевичу, вы счастливы, что работаете в Нежинском университете имени Гоголя – лучшем из лучших учебных заведений Украины. Там один воздух чего стоит! Желаю Вам, коллегам Вашим, новому поколению воспитанников неувядаемого творческого вдохновения, неугасимого желания трудиться во имя отечественной науки, славы Родного Края – искренне Ваш Борис Левин. 18 апреля 2001. Полтава". А рівно через рік його не стало на 83 році життя.

Література: Самоїленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в XII–XX ст. Ніжин, 2003. С. 241–243; Письменники радянської України. 1917–1987. Київ, 1988. С. 350.

**КАСЬЯНЕНКО
ЄВГЕНІЯ КАРПІВНА**

*(24.12.1917–02.09.2003) – вчителька,
Герой Соціалістичної Праці, депутат
Верховної Ради УРСР, випускниця
Педагогічного інституту 1941 р.*

Ніжинська вища школа може пишатися своєю випускницею Євгенією Карпівною, яка досягла у своєму житті найвищих урядових відзнак і представляла своїх виборців у найвищому законодавчому органі України.

Народилася Євгенія Касьяненко у селі Орлівка Ямпольського району на Сумщині в селянській родині бурхливого революційного року, яким і позначилася подальша її доля. Проте ще в її дитинстві батьки переїхали в село Слобода Буринського району на Чернігівщині (пізніше Сумщина). Але середню освіту Євгенія Касьяненко отримала у сусідньому селі Первомайську. Це була активна учениця як у навчанні, так і громадській роботі, пов'язаній з ліквідацією не писемності, організацією колгоспу на селі тощо. Тож 1931 р. її прийняли у колгосп, що вимагало ще більшої активності.

Євгенія Касьяненко ще з дитинства мріяла стати вчителькою. Тож 1937р. вона вступила у Ніжинський державний інститут на філологічний факультет, життя якого відзначалося як активним пошуком талановитої молоді, що йшли потім у літературу, школу, науку, та, на жаль, складними перипетіями, пов'язаними з боротьбою з так званим "буржуазним націоналізмом". З клеймом були звільнені деякі викладачі факультету. У 1937–1942 рр. на факультеті працювали досвідчені викладачі: доценти М. П. Сайко, І. К. Чапля, Я. Ф. Середа, Л. В. Полонський, Г. О. Костенецький, проф. М. Ф. Даденков, О. Д. Королевич та інші.

Одночасно з Є. Касьяненко на факультеті навчалися майбутні письменники: Прокіп Мисник, Йосип Дудка, Олекса Ющенко, Ольга Петрова (Ольга Мак), Леонід Пархомович (Леонід Полтава), Борис Левін та інші.

Це був час, коли інституту Верховна Рада СРСР надала у 1939 р. ім'я Миколи Гоголя. Широко відзначали цього ж року і 125-річчя від

дня народження Тараса Шевченка. На факультеті часто бували письменники В. Сосюра, М. Рильський, П. Тичина, Ю. Яновський та інші. Для студентів це було особливе свято, бо вони могли послухати у виконанні самих художників слова їх твори, а літстудійці прочитали свої. Євгенія Касьяненко брала активну участь у всіх заходах.

Напад фашистів на Радянський Союз перервав навчальний процес в інституті. Пізніше Євгенія Карпівна згадувала: "На все життя запам'ятався мені рік закінчення інституту – 1941. Державні екзамени почали складати у мирний час, а закінчили вже у воєнний, в школах, бо наші аудиторії стали госпіталем. Бувало, вдень звітуємо перед екзаменаційною комісією, а вночі працюємо на військовому складі, пакуємо снаряди для відправки на фронт" (ВЧОАН, ср. 6121, оп. 3, спр. 2573).

Загроза окупації нависла над Ніжином. 24 червня 1941 р. робота інституту припинилася, колективу запропонували евакуюватися до міста Уральська. Проте дістатися туди не вдалося, бо ешелон з викладачами, співробітниками та студентами розбомбили фашисти. Деякі співробітники та студенти розійшлися по домівках, інші пробиралися далі і знайшли притулок у різних областях Росії та інших республіках.

Євгенія Карпівна у серпні 1941 р. була евакуйована у Пензенську область РРФСР. І з 1 вересня 1941 р. по серпень 1942 р. працювала вчителем російської мови і літератури Андріївської семирічної школи Головищенського району Пензенської області, а з вересня 1942 р. по травень 1944 р. – директором Спиртозаводської семилітньої школи Тенгушевського району Мордовської АРСР. Євгенія Карпівна у цих важких воєнних умовах не лише вчила дітей, а проводила велику громадську та агітаційну роботу серед населення сіл. Її праця цього часу була відзначена медаллю "За доблестный труд в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг." (1946).

У травні 1944 р. Є. К. Касьяненко повернулася у своє рідне село Слободу Буринського району і почала працювати у Першотравневій середній школі, яку свого часу закінчила сама, де викладала з 1944 по 1978 р. українську мову та літературу, була завідувачем навчальної частини.

Праця вчителя Євгенії Карпівни була високо оцінена державою. У 1945 р. за велику роботу, яку проводила вона у школі, навчаючи дітей рідній мові і проводячи у важкі післявоєнні роки на селі виховну та агітаційну роботу була відзначена нагрудним знаком "Відмінник народної освіти Української РСР".

У 1947 р. Є. К. Касьяненко обрали депутатом Верховної Ради України. Вона з честю виконувала обов'язки народного обранця, відчувала відповідальність за надану їй честь представляти односельців вибраного округу у Верховному органі влади. Саме тому її обирали підряд тричі до Верховної Ради України II – III та IV скликань (у 1947–1959 рр.). Це була для неї велика честь і в той час відповідальність як

державного діяча Євгенія Карпівна багато зробила під час свого перебування депутатом для регіону та й для школи. У 1957–1964 рр. вона працювала директором школи і проявила великі організаторські здібності. Їй треба було показати себе не лише керівником, а й досвідченим вчителем, який вносить нове у систему навчання і виховання дітей. І Євгенія Карпівна, вивчаючи досвід передових шкіл України, не лише запозичувала все найкраще, а й вносила немало свого, що народжувалося в процесі багаторічної праці. Тому у 1953 р. вона була відзначена медаллю "За трудову відзнаку", а в 1966 р. нагороджена орденом "Знак Пошани".

Досвід роботи Першотравневої школи, праця самого вчителя стали відомими всій Україні. Тому 1 липня 1968 р. указом Президії Верховної Ради СРСР за великі заслуги у справі навчання і виховання підростаючого покоління Касьяненко Євгенії Карпівні було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна та золотої медалі "Серп і Молот".

Євгенія Карпівна, отримавши цю нагороду, продовжувала напружено працювати вчителем рідної мови та літератури. У 1968 р. її обрали делегатом Всесоюзного з'їзду вчителів, а 1972 р. – делегатом 15 з'їзду профсоюзів СРСР.

У серпні 1973 р. вийшла на пенсію і проживала спочатку у селі Слобода, а потім переїхала у містечко Буринь, де й завершила свій життєвий славний шлях.

Література: Герої-освітяни і науковці України. Київ: Генеза, 2005; Матеріали Сумської обласної бібліотеки.

Випускники інституту – заслужені вчителі України

ГОРДІЄНКО
ПЕТРО САВИЧ

*(1914–1942) – педагог, учасник
Ніжинського підпілля, випускник
Педагогічного інституту 1941 р.*

Народився він на Сумщині в бідній селянській родині. Сестра Надя згадувала: "Наше дитинство було таке, як колись у малого Тараса. Сім'я велика, злидні, робота на чужому полі і вдома. Жовтень приніс визволення, дав можливість вчитись дітям. В роки колективізації батько вступив у колгосп. Петро вже працював секретарем Конотопського МТС, а потім вступив до сільськогосподарського технікуму на зоотехнічний факультет в селі Бочки. Після закінчення технікуму працював у Конотопському земвідділі зоотехніком, був активним пропагандистом і агітатором, приймав активну участь у боротьбі з неписьмнністю, організовував лікнепи, хати-читальні, художню самодіяльність на селі. В 1936 році одружився з вчителькою з Ніжина, яка у 1934 році була направлена в село на роботу. У 1936 році був призваний в армію. Відбуваючи строкову службу, даром часу не гаяв, заочно вступив на літературний факультет Ніжинського педінституту. В 1938 році після демобілізації приїхав у місто Ніжин, де в цей час проживала сім'я. В Ніжині він закінчив річні педагогічні курси вчителів російської мови і літератури й одночасно продовжив навчатися на заочному відділі літфаку. Одержав призначення на роботу в Носівську середню школу, а потім був переведений у м. Ніжин завучем і викладачем російської мови і літератури в школу піонервожатих, де й працював до серпня 1941 року" (Із неопублікованих спогадів, які зберігаються в краєзнавчому музеї).

Валентина Федорівна Фащук, сусідка Гордієнків, згадує: "Я тоді була ще підлітком, але пам'ятаю, як з'явився на нашій вулиці цей молодий чоловік з блакитними очима, кучерявою шевелюрою, з добрим проникливим поглядом. Він був закоханий в музику, грав на всіх музичних інструментах. Любив літературу, живопис, театр. Його шанували в колективі колеги, а на вулиці сусіди за м'яку веселу вдачу і щире серце. Петро часто заходив до моїх батьків поговорити про життя, помріяти про майбутнє своїх дітей, а в роки окупації вселяв у нас надію про неминучий розгром ворога. Від нього ми дізналися про поразку фашистів під Москвою".

Петро Савич Гордієнко, коли дозволили відкрити театр, пішов працювати художником і актором, увійшов у підпільну групу. Слухав повідомлення Інформбюро з Москви по радіоприймачу, який знаходився у нього вдома, розповсюджував листівки, готував диверсію в театрі.

Із спогадів В. В. Фащук: "Квартира Гордієнка до війни була по вулиці Ніжинській (нині Глібова). Коли почалися арешти, Петро Савич спочатку переховувався на вулиці Гончарній, 10, у Гам'єтінових, де колись жили батьки його дружини на вулиці Гончарній, 18, у моїх батьків. Ми ще не знали, що почалися арешти і його розшукують фашисти. Надвечір прийшла його дружина і розповіла, що був у них обшук, нічого не знайшли (приймач був перехований десь у іншому місці), що вона все зробила, як він наказував. Двері не замикала, ніби чекала його з роботи. Об одинадцятій вечора увірвались в будинок фашисти і поліцаї. Стали допитуватись: "Де чоловік?" Відповідала, що не прийшов з роботи з театру. Зробили обшук, здивовані були намальованими іконами, які були в хаті (дружина малювала ікони, міняли на селі на хліб). Це була вдала ширма для підпільників. Вони часто заходили до них під виглядом замовників. Вона знала їх в обличчя і імена, але прізвищ майже не знала. Її стали допитувати, хто в них буває. Спокійно відповідала: "Багато хто – священник такий-то замовив Божу матір, староста такий-то Миколу-угодника..." Добитися від неї нічого не змогли, та й результатів не дав. Залишили будинок. Так повторювалось декілька разів. В останній обшук хтось із тих, що перевертав все в кімнаті, вибравши зручний момент шепнув: "Зникніть з дому негайно (адже серед поліцаїв були й такі, що працювали на нас). Як тільки все стихло, забрала дітей і стареньку матір і відвела їх до друзів, а сама пішла ранком шукати свого чоловіка. Знайшла його у нас і стала прохати: "Йди в ліс". Тато добавив: "Не ходи в місто", але Петро заявив: "Я мушу попередити товаришів". Я була свідком цієї розмови. Мама дала йому шматок хліба, чашку кислого молока. Він з'їв і пішов. Пішов у небуття, у вічність. Йому тоді було 28 років".

Фашисти схопили Петра Савича Гордієнка і відправили в тюрму, де він був деякий час. Незважаючи на тортури, не зламався, не виказав нікого. Вибравши хвилину, написав листа своїй дружині, вчительці Інні Олександрівні Комінській та дітям. Пізніше цю записку знайшли в одязі, який була повернули після розстрілу:

"Солнышко!

Возможно это последнее, что я тебе скажу. Я не знаю, что со мной собираются сделать. Однако не нужно терять надежды и у могилы. Не падай духом. Мы ещё встретимся, в крайнем случае на том свете. Или помнишь сон – нашла меня дедушкой. Я знаю, как тебе тяжело, но знаю и другое: ты все сумеешь перенести, я этим горжусь. Ты на воле, тебе видней хозяйственные дела, оборачивайся, как лучше, не жалей барахла. Лишь бы не голодали. Обращайся за помощью к кому угодно и за чем угодно, не стесняйся.

Детки, милые детки, как вы дороги и желанны. Когда вы подрастаете и у вас не будет папы, просите маму, пусть она вам его не меняет, а лучше сохранит в памяти.

Да, Инусю, прошу (я тогда, если придётся помираться, помру спокойно) никогда меня не меняй, ни при каких обстоятельствах, ради меня,

ради деток, ради вечной любви. Да, я любил тебя и люблю. Целую! Мои ненаглядные.

Прощай Инусю, прощай Владик, прощай Люсяточко, прощай мама. Нет! Лучшие до свидания! Да будет так".

Це були останні слова вчителя патріота Петра Савича Гордієнка, який був розстріляний у 1942 році.

Після розгрому групи Володимира Мочульського і розстрілу Іллі Кузуба, Таїсії Унявко, Петра Гордієнка та інших патріотів боротьба не припинилася. Виникла підпільна група Якова Петровича Батюка, в яку входили і вчителі Іван Могильний, Віктор Тищенко, Микола Шуст, Володимир Нечай-Гумен, студентка III курсу фізико-математичного факультету Ганна Солодовник. Вони виконували різноманітні доручення.

Не всі дожили до визволення Ніжина. Разом з Яковом Батюком та іншими підпільниками були страчені Іван Могильний та Ганна Солодовник.

Хай вічно живе пам'ять про загиблих вчителів – солдатів, партизан і підпільників Ніжина Івана Артемовича Чукулєнка, Анатолія Петровича Шостака, Антона Павловича Марченка, Марію Олексіївну Березюк (першу заслужену вчительську УРСР в Ніжині), Івана Антоновича Могильного, Таїсію Федорівну Унявко, Петра Савича Гордієнка та інших. Вони повернули світові мирний першотравень, безсмертний голос дзвоника і випускні бали, поклали в руки вчителів шматочки крейди замість гранат, указки замість автоматів. Нехай же живуть вони в людській пам'яті різних поколінь. А молодь нехай пам'ятає, чії вони нащадки.

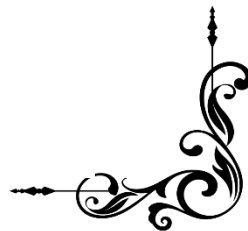
Література: Самоїленко Г. В., Самоїленко О. Г., Самоїленко С. Г. Розвиток освіти та науки в Ніжині в XVII–XX ст. Нариси культури. Ніжин, 1996. С. 71–73; Самоїленко Г. В. Їм було по 28 // Ніжинський вісник. 1999. 15 вересня.

Підпільники та партизани Ніжина

*Ніжинський державний
педагогічний інститут
ім. М. В. Тоголя
(1944-1970)*

**ДОВГОБРОД
ІВАН ЯКОВИЧ**

*(1912–1996) – педагог, партизан,
фото та кіномайстер,
заслужений працівник культури України,
випускник Педагогічного інституту 1945 р.*

У Ніжині та й далеко за його межами Івана Яковича – людину з фотоапаратом знали всі, бо він фотографував найважливіші події в місті, і ці фото розміщувалися на багатьох шкільних, інститутських, виробничих підприємств стендах, а також на сторінках районних та республіканських газет.

Народився він у давньому козацькому селі Чемер Козелецького району на Чернігівщині у селянській родині. Мати померла від пологів, залишивши 4 дітей, а батька через рік у 1937 р. розстріляли як "ворога народу" і старшому із родини Івану було важко виживати разом з братами та сестрами. Ще в шкільні роки почав мріяти про фотоапарат, і лише у вісімнадцять років він здійснив свою мрію і сфотографував свою рідну вулицю, де проживав з батьками. Це було у далекому 1930 році.

Незадовго до війни вступив на III курс робітничого факультету Ніжинського педагогічного інституту, а у 1938 р. став його студентом першокурсником. Звістка про напад фашистів на Батьківщину застала І. Довгоброда, що закінчив 3 курси НДПУ, в селі. Ворог наближався швидко. Молоді хлопці пішли в ліс, але через деякий час їх викрили і тоді вони розійшлися, рятуючи своє життя.

Так трапилося, що Іван Довгоброд потрапив до партизанів, був зв'язковим спочатку у загоні М. Г. Салая-П. С. Коротченка, а у 1943–1944 роках – у з'єднанні К. М. Малова на Волині. Зберігся лист командира, який був написаний після того, як він побував восени 1987 року на Другому Всесоюзному огляді народної творчості у Москві: "Мене вразила фотовиставка "Два рейди у тил ворога 1943–1944 рр.". Вона була дорогою і рідною, бо стосувалася мене і моїх побратимів. Знімки показували життя партизанів, загоном яких я командував. Це була безцінна фоторозповідь про важкі дні і ночі боротьби радянського народу проти гітлерівських загарбників.

Ми, командування з'єднання, тоді не надавали значення захопленню бійця нашого загону І. Я. Довгоброда, який з протитанковою рушницею в руках громив ворога, а в часи короткого перепочинку щось чаклував у саморобному фотоящику. І ось через 45 років після війни я побачив у виставочному залі Москви своїх побратимів: тут і мінери роблять міни, які вночі підкладали під ворожі ешелони, тут і комсомольці

читають зведення інформбюро, і кавалерійський ескадрон на шляхах Волинської області, і радист, який тримає зв'язок та багато іншого, рідного серцю.

Фото І. Я. Довгоброда. Викладачі Ніжинського педагогічного інституту – учасники Великої Вітчизняної війни (1941–1945)

Фото І. Я. Довгоброда. Партизани на відпочинку

Лише тепер ми оцінили працю партизана-бійця. Він своїми знімками доніс до молодих людей ті важкі будні Великої Вітчизняної війни.

В цьому проявилась наполегливість невтомного і хороброго бійця І. Я. Довгоброда, його далекоглядність. Тож Івана Яковича можна назвати людиною зі зброєю і фотоапаратом, яка зберегла пам'ять про великі події боротьби, про своїх побратимів і внесла вагомий внесок у фотолітопис народної боротьби за свободу Вітчизни".

Повернувшись з війни у 1944 р., Іван Довгоброд продовжив навчання у Ніжинському педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя на фізико-математичному факультеті, який закінчив 1945 р., згодом працював лаборантом, а потім старшим викладачем, а за сумісництвом – літописцем Ніжинського вишу. Всі події інституту знайшли відбиток на його багаточисленних фотографіях. Знімки Івана Яковича збагачують стенди музею інституту та історії філологічного факультету, наші книги "Ніжине мій", "Ніжинська вища школа: сторінки історії", "Літературне життя Чернігівщини" та багато інших видань.

Тамара Дмитрівна Пінчук, доцент кафедри педагогіки, яка теж була закохана у фотографію, згадувала про свою зустріч з І. Я. Довгобродом. У 1953 р.: "Довідалась, що в інституті один із викладачів займається фотографією і що в нього тут же фотолaboratorія, можна було втерпіти? Заходжу. На стіні з десяток фотографій. Але які?! Десна..., порожній човен, прив'язаний до кілочка..., схід сонця з хвилюючою срібною доріжкою на воді..., верба, що вмочила у воду коси... Все це було чорно-білим. Але я й тепер пам'ятаю ті його фотографії. Вони були красивими, майстерними, з якимось неочікуваним ракурсом. Вони приковували зір".

Роботи фотомайстра друкувалися у багатьох газетах та журналах Радянського Союзу: "Комсомольська правда", "Правда України", "Радянська освіта", "Огонек", "Україна", "Смена", "Рабоче-крестьянский

корреспондент", обласних та місцевих ніжинських. Саме газети і журнали зберегли навічно фотороботи І. Я. Довгоброда.

Іван Якович передавав свій досвід фотографування своїм юним учням, які згодом стали відомими кореспондентами періодичних видань, кінорежисерами: Станіслав Маринчик, Валерій Кузьменко, Сергій Смоленський, Сергій Кривошапка, Юрій Онищук, Георгій Калінін та інші. Своїм досвідом ділився і з широкою аудиторією. В журналі "Фізика в школі" надрукував статтю "Адаптація для фотографування небесних об'єктів". Крім фізики, він читав студентам і курс астрономії. Тож не випадково, що в газетах можна зустріти і його невеличкі статті: "Про нову Комету", "Полярні сніжки", "Чи існує життя на інших планетах" тощо.

Свою творчу діяльність Іван Якович не обмежував лише фотороботами. Він почав освоювати кіноапарат, за його ініціативою у приміському колгоспі ім. Фрунзе була відкрита самодіяльна студія "Колос". Переважною більшістю його нових робіт була тема праці, тема трудівників, що вирощували високі врожаї на колгоспних полях чи оберігали, оточуючу людей красу, історичні архітектурні пам'ятки: "Горизонти гречаного поля", "Тридцять весна", "Ми тут працюємо і живемо", "Посіяла огірочки" та інші. Мені довелося спостерігати, як Іван Якович знімав документальний фільм про лауреата Державної премії СРСР, гречкосія з колгоспу імені Щорса Івана Ілліча Переверу, – згадувала кореспондент ніжинської міської газети Валентина Матвієнко. – Кілька місяців мало не щоденні поїздки в село. Потім тижні і місяці невтомної, ні з чим незрівняної праці кінорежисера, оператора, зрештою поета".

Доробок І. Я. Довгоброда демонструвався на щорічних фотовиставках, на кінофестивалях у столиці. Так, на центральному телебаченні показували фільм "Нагороди партизана", а на республіканському – про трудові будні колгоспу ім. Фрунзе та про святкування ювілеїв письменників, життя яких було пов'язане з Чернігівщиною та Ніжином.

Іван Якович володар багатьох грамот, призвів, дипломів. А у 19 – йому указом Президента було присвоєно звання "Заслужений працівник культури України".

Давно залишив Іван Якович земне життя, відійшовши у вічність пам'яті. Про нього нині постійно знову і знову нагадують його мистецькі фотороботи у різних виданнях. Живуть його твори діяння – значить живе і їх творець.

Література: Пінчук Т. Д. Зірки залишають слід. Ніжин, 2006. Книга 2. С. 31–35.

**КОСТЕНКО
ІВАН ПЕТРОВИЧ**

*(16.12.1921–24.12.2010) – педагог,
краєзнавець, кандидат історичних наук,
доцент, заслужений ветеран університету,
випускник Педагогічного інституту 1949 р.*

Народився Іван Костенко в невеликому селі Гнідинці Варвинського району на Чернігівщині, що розмістилося на річці Рудці, у селянській родині. Про свою малу Батьківщину Іван Петрович згадував: "Церква була дерев'яна. Вона стояла у красивому місті, на підвищенні між двома кутками – Хуторищем та Попівкою. Внизу ставок. Неподалік був маєток колишнього поміщика Тарновського. А над яром – дець близько 12 вітряків. Рай та й годі. Ми, підлітки, дуже любили їздити з батьками до млина. Легенький подих вітру – і крутяться крила вітряка. Поскрипують жорна, тоненькою цівкою по жолобу тече біле-біле борошно. Мірошник, наче запошений снігом, вигрібає борошно із жолоба в мішки. Селяни навантажують вози мішками і везуть до своєї оселі. Будуть паляниці, булки і коржі. Так тривало до 1928 року, до ліквідації Сталіним НЕПу" (Сіверщина. Чернігів, 2003. 11 квітня. С. 9).

Вчився Іван Костенко в сільській семирічній школі, був свідком смерті батька у 1930 р., голодомору, колективізації. Не легко читати сьогодні хвилюючі спогади Івана Петровича про страшні і трагічні 30-ті роки.

Поступово село оживало. Іван Костенко пішов навчатися у 1936 р. у Варвинську середню школу, яка знаходилася за 7 км від села. Поки тепло було – ходив пішки, у заметіль – залишався у школі. Охочий був до знань, до всього того нового, що з'являлося у ці роки. У 1939 р. отримав атестат зрілості. Йому виповнилося майже 19 років і Івана Костенка призвали до лав Червоної армії. В армії командири помітили здібного хлопця і направили вчитися до Київського артилерійського училища ім. С. М. Кірова, яке він закінчив 5 травня 1941 р. Молодого офіцера І. П. Костенка відрядили в артилерійський полк м. Броди Львівської області, який знаходився недалеко від кордону. Ще не до кінця познайомившись зі своїм підрозділом, а вже 22 червня 1941 р. змушений був вступити у бій з німецькими окупантами, які напали на Радянський Союз. Страшно важкими були перші місяці війни: кровавих бойових операцій, відступів і стійкості артилеристів, якими керував Іван Костенко. У грудні 1941 – травні 1942 рр. виконував обов'язки начальника розвідки дивізіону 875 артилерійського полку 226 стрілецької дивізії. Від розвідувальних даних, добутих бійцями-розвідниками Івана Костенка,

залежала подальша доля солдатів і офіцерів артилерійського підрозділу, розробка бойової операції.

Іван Петрович неодноразово був поранений, а тому із Західного фронту потрапив у підрозділи Донського, а потім Степного фронтів, які закріпили свої війська на Дону та Волзі. З травня по жовтень 1942 р. він командував батареєю 806 артилерійського полку 226 стрілкової дивізії і разом з бійцями здійснив подібний подвиг, який описав письменник Юрій Бондарев у романі "Гарячий сніг". Підрозділ Івана Костенка розумів, що відступати далі нема куди, тож стояли до кінця, не пропустивши фашистських танків.

У жовтні 1942 р. – вересні 1943 р. Іван Костенко займав посаду начальника розвідки 233 артилерійського полку 95 гвардійської дивізії. Це був час підготовки до захоплення в полон великої кількості німецьких військ під Сталінградом і завершення операції Сталінградського і Донського фронтів, відомої під назвою "Сталінградська битва".

У 1943 р. Іван Костенко брав участь разом з бійцями Другого Українського фронту по звільненню рідної України, і неодноразово, здійснювавши подвиги, добували різні матеріали та відомості про розташування німецьких військ для подальшої розробки бойових операцій.

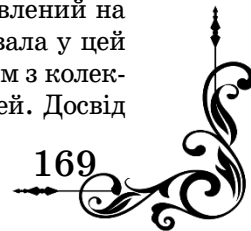
16 вересня 1943 р. у жорстокому бою за визволення міста Полтави Іван Костенко був тяжко поранений. Його вдалося врятувати, завдячуючи подвигу санітара, який витягнув командира із поля бою. Івана Петровича відправили на лікування у м. Томськ. Після госпіталю медична комісія визнала його інвалідом I групи і демобілізувала з лав Радянської армії.

Бойова участь І. П. Костенка у боротьбі з фашистами була відзначена орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни II ступеня, медалями "За оборону Сталінграда" та "За перемогу над фашистською Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр."

На цей час була уже звільнена територія Чернігівщини і всієї України, і Іван Костенко повернувся у рідне село. Але Варвинський військовий комісаріат вирішив направити бойового офіцера у Журавську середню школу вчителем військової справи. І Іван Петрович зрозумів, що необхідно отримати педагогічну освіту. І він вступив до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на історичний факультет заочного відділення. Але рани давали про себе знати, а тому важко було поєднувати роботу і навчання. І І. П. Костенко у 1947 р. перейшов навчатися на III курс стаціонару.

У цей післявоєнний час на історичному факультеті працювали кандидат історичних наук, завідувач кафедри загальної історії Ісаак Ілліч Ліхтенфельд, кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії СРСР і УРСР Леонід Васильович Олійник, кандидат історичних наук Марія Іванівна Білан та інші, які збагатили знання студента і допомогли йому у визначенні подальших історичних інтересів.

У 1949 р. Іван Костенко закінчив інститут і був направлений на роботу у Ніжинську жіночу середню школу № 1, яку очолювала у цей час заслужений вчитель України Є. Г. Усенко, яка змогла разом з колективом добитися великих успіхів у навчанні та вихованні дітей. Досвід

школи широко вивчався і розповсюджувався не лише в Україні, а й за її межами. Була видана книга "З досвіду роботи Ніжинської середньої школи № 1" (вид. "Радянська школа, 1954), у якій розміщена і стаття вчителя історії І. П. Костенка "Перші кроки краєзнавчої роботи", яка засвідчила плідну діяльність гуртківців під керівництвом Івана Петровича по вивченню історії рідного краю. Саме з цього часу утверджується у Івана Костенка інтерес до краєзнавчої роботи, який супроводжуватиме його до кінця життя.

У 1952 р. І. П. Костенко перейшов працювати у Ніжинський педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя викладачем політичних кафедр. Протягом 1953–1955 рр. він склав кандидатські экзамени, обрав тему дисертації про партизанський рух в роки громадянської війни, і, перебуваючи у річній аспірантурі 1964–1965 рр. Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, підготував роботу до захисту, і захистив її у 1967 р., отримавши ступінь кандидата історичних наук, а згодом і звання доцента. 60–80-ті роки ХХ ст. в житті І. П. Костенка були пов'язані з найрізноманітнішою краєзнавчою роботою. Це і організація виставки "Революційна Чернігівщина", на якій демонструвалося 2300 фотоілюстративних матеріалів, написання і публікація понад 60 статей у місцевій, обласній та республіканській періодиці. Немало його матеріалів знаходимо в енциклопедичному довідникові "Чернігівщина" (Київ, 1990) та у томі "Чернігівська область" серії "Історія міст і сіл Української РСР".

Саме завдячуючи ніжинським краєзнавцям В. Шоходьку, І. Костенку, Г. Васильківському, Г. Недільку, був створений у 60-х роках ХХ ст. Ніжинський краєзнавчий музей, який нині носить ім'я відомого вченого-історика І. Спаського. Багато матеріалів та експонатів, які зберігаються в музеї, зібрані під керівництвом Івана Петровича. Значну увагу І. П. Костенко приділяв патріотичному вихованню молоді, розповідав про героїчні та трагічні сторінки життя народу України. Він був одним із організаторів кімнати-музею бойової слави в інституті, в якій неодноразово проводив цікаві екскурсії, згадуючи і свій бойовий досвід.

В останні роки досвідчений краєзнавець працював у Музеї рідкісної книги бібліотеки Ніжинського університету імені Миколи Гоголя, брав участь у підготовці до друку видання "Ніжин і Ніжинщина", а також книг про національні ніжинські громади – "Греки у Ніжині", "Євреї в Ніжині".

Іван Петрович до кінця свого життя був творчою дієвою особою, активно допомагав місцевим краєзнавцям, студентам у дослідницькій пошуковій роботі. З ним завжди було цікаво спілкуватися з будь-яких питань історії, культури, політичного життя.

В історію інституту, Ніжина, Чернігівщини Іван Петрович увійшов як відомий науковець-краєзнавець, до творів якого ще довго будуть звертатися дослідники.

Література: Страшко Є. М. Костенко Іван Петрович. Замість некрологу // Ніжинська старовина. Київ, 2011. Вип. 11(14). С. 185–190.

**КУРОВСЬКИЙ
ДМИТРО МУСІЙОВИЧ**

*(10.10.1922–16.08.1988) – педагог,
журналіст, поет,
член Спілки письменників СРСР, випускник
Педагогічного інституту 1949 р.*

Його життя було овіяне війною, та й не тільки нею. Він любив Україну, і це підтверджує його поетичне слово.

Народився Дмитро Куровський у селі Мала Загорівка Борзнянського району Чернігівської області у селянській родині. Початкову освіту здобув у своїй школі, а з десяти років ходив у середню школу села Плиски (1932–1939). З усіх предметів любив українську мову та літературу. Дуже подобалася поезія. Сам пробував писати. У 1936 р. були опубліковані перші вірші у газеті "Колгоспник Борзненщини" (1931–1941, 1944–1962).

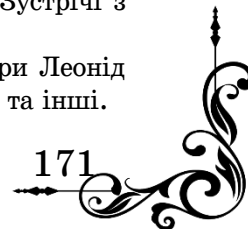
Все це визначило і подальшу життєву та творчу долю Дмитра Куровського. 1939 р. він вступив на українське відділення філологічного факультету Ніжинського державного інституту, який у цьому ж році почав називатися імені М. В. Гоголя.

Це був цікавий час. Трохи схлинули напруги попередніх років, пов'язаних з репресіями і боротьбою з так званими "буржуазними націоналістами", стабілізувався навчальний процес. Творча молодь знайшла своїх керівників в особах викладачів-письменників Миколи Сайка, поета, автора збірки "Жайворонок степу" та Олександри Королевича (Лесь Гомін), члена Спілки письменників СРСР та автора роману "Голгофа".

Один із випускників цього часу Іван Пуха згадував: "В інституті сильними були літературні традиції. Так, за традицією, щороку проводився літературний вечір, на якому студентів знайомили з історією літературного руху в інституті, починаючи від М. В. Гоголя і до останніх днів. Детально аналізувалась творчість студентів-початківців. Після доповіді виступали зі своїми творами студенти ... (Ніжинська вища школа у спогадах студентів та викладачів. Ніжин, 2015. С. 104).

В інститут приїжджали письменники з Києва. Пам'ятною була зустріч з Володимиром Сосюрою, Дмитром Косариком, Павлом Тичиною, Максимом Рильським, Юрієм Яновським та іншими. Зустрічі з ними перетворювалися у свято.

У цей час на факультеті навчалися майбутні літератори Леонід Пархомович (Леонід Полтава), Борис Левін, Олекса Ющенко та інші.

З другого курсу навчання Дмитра Куровського забрали в авіацію, підготували у військовому училищі на льотчика. На літаку він воював усю війну. Цей час він називав "простреленим із зенітки парубкуванням". Проявляв мужність і героїзм, за що отримував нагороди-ордени та медалі. Між боями писав вірші, у яких говорив про життя і смерть, вірність, мужність, зрадництво і запроданність. Вірші були проникнені вірою у перемогу над ворогом і життя на звільненій українській землі. Завершення Вітчизняної війни застало під Варшавою, на все життя запам'ятав цей день перемоги.

Я – при Бузі в польських краях
Готував літак до вильоту.
Вже й готовий, вже б летіти
Де ж команда? Та й діждалися!
Авіатори, мов діти,
На траві перекидалися!
("9 травня 1945-го")

У 1946 році Дмитро Куровський повернувся у Ніжинський педагогічний інститут, де застав деяких довоєнних викладачів Миколу Пилиповича Сайка та Олександра Дмитровича Королевича, а також нових: доцента О. А. Білана, що читав українську літературу (з 1944 по 1973 рр.), професора О. Т. Бузинного, завідувача кафедри російської літератури (1944–1947 рр.), доцента Г. П. Васильківського, завідувача кафедри зарубіжної літератури (з 1944 по 1975 рр.), викладача кафедри російської літератури В. Ю. Нечай-Гумена (з 1943 по 1950 рр.), кандидата філолог. наук, ст. викладача кафедри української літератури О. П. Онипко (з 1944 по 1952 рр.), канд. філолог. наук ст. викл. Л. В. Полонського (з 1944 по 1954 рр.), ст. викл. кафедри української мови Д. Д. Герасименка (з 1944 по 1977 рр.), ст. викл. кафедри української мови М. Г. Кишенько та інших. Саме вони дали Дмитру Куровському знання з фаху, ввели в літературне життя, бо і в цей час на засіданнях літературної студії звучали поетичні твори студентів, чулися похвали та критичні зауваження під час їх обговорення. За час навчання в інституті у місцевій газеті "Радянський Ніжин" були опубліковані вірші "До науки", "Чернігівщино моя!", "Поїзд мчить", "Хліб", "Тут учився Гоголь" та інші.

Дмитро Куровський завжди з глибокою повагою відносився до своїх викладачів та своєї альма-матері, про що свідчать його поезії "Ніжин", "Науки храм високий" та інші.

Хвала тобі, науки храм високий!
Тебе народ поставив на землі,
Щоб ти робив з його синів пророків.
Творців добра і правди вчителів.
Перед майбутнім бути у одвіті
Тобі не сором за свої діла.
Що ми тепер найрозумніші в світі –
За те й тобі, о батьку наш, хвала!

Колись і ми студентську мить ловили,
Перо жар-птиці сяяло і нам.
Старезних лип шумлять пахучі крила,
Ще й озеречка грає чистина.
Глибінь буття не можна осягнути,
В душі людській – ані підлог, ні стель.
Пливи без меж, наш рідний інституте!
Пливи, пливи, наш білий корабель!

(“Науки храм високий”)

Після закінчення інституту Дмитро Мусійович працював у школах Устилуга на Волині, у Чернігові, а також у Николаївському та Чернігівському інститутах. “Він спонукав нас, учнів – згадував професор І. Ющук, – до написання віршів, оповідань, статей до районної газети, привив мені велику любов до мови й літератури... Між собою ми Дмитра Мусійовича називали “селянським демократом”. А студентка Чернігівського учительського інституту 1951 року віра Новодід стверджувала: “Куровський мав крутий норов. І це мені, як багатьом студентам, імпонувало. Амбіційний, гордий та простий. З гумором. Але за ситуації навіть не зважав на прізвиська, міг стати гострим, наче лезо, саркастичним і відстоював до кінця свою точку зору. Словом, фронтовик. А ми, тодішні студенти, війну знали не з розповідей. Так що до людини, яка воювала, у нас було особливе ставлення” (“Деснянка вільна”. № 79 (978).04.10.2012). Настійливо захищав чистоту української мови, вимагав, щоб студенти з бажанням несли джерельне українське слово в маси.

Як згадують сучасники, вчитель Дмитро Куровський був не простою, неординарною, навіть суперечливою людиною. Він зневажав підлабузництво, зрадництво, підлість. Таким він був і в літературній творчості.

Працюючи в школі чи у виші, Дмитро Куровський постійно підтримував зв'язки з газетами та журналами. Після війни його публікації помітили київські літератори. У січні 1946 р. Володимир Сосюра, з яким Дмитро Мусійович зустрічався до війни і після війни у Ніжині, дав йому рекомендацію на роботу в “Молодій Україні”, стверджуючи: “Пред'явник цього, т. Куровський, безумовно, талановитий молодий поет... У т. Куровського хороші поетичні перспективи!” “Справді здібним поетом” вважав його і Максим Рильський, який рекомендував 11 січня 1957 р. цикл віршів чернігівського поета для друку у журналі “Дніпро” і просив і “надалі не спускати з автора ока”.

Перший збірник ліричних творів поета “Над красунею Десною” з'явився у 1956 році. Далі були “В домі ріднім” (1959), “Дорога до щастя” (1961), “Миропілля” (1966), “Серп” (1969), “Яблука падають” (1972) та інші. Всі вони були надруковані у видавництві “Радянський письменник”. У 1971 р. Дмитра Куровського прийняли у Спілку письменників СРСР.

Через всю творчість поета проходить тема села, краси праці трударів, багатство внутрішнього їх світу, любов до рідного краю. Родом із

села – він дивився на життя очима своїх односельців, створюючи їх портрети і розповідаючи про їх життя.

Піду в своє село!
Нехай мале, при польових дорогах, –
Зате я бачу краще світ крізь нього.
Воно мені – як збільшувальне скло!
(“Мое село”)

Не менш важливою була і тема війни. Але це не просто спомин про пережиті воєнні роки, а це роздуми про життя і смерть, мужність і красу подвигу, його велич. Той страшний кривавий час, насичений подвигами і зрадами, вірністю і подальшими роздумами про мирне життя, поєднувався з оцінками сучасного мирного часу.

Земля не горить і не плаче від бою.
Сіє вогнями врятований світ.
Я, ненько, з тобою, навіки з тобою.
Моя Україно, мій цвіт.

Через всю поезію проходить громадянська позиція Дмитра Куровського – бути завжди відданим своїй батьківщині, любити рідну землю. Він не був націоналістом, він просто висловлював те, що повинен відчувати кожний українець.

Будь собою!
Коли ти вперше світ уздрів
Під українською копою
І материнський ніжний спів
Почув тоді ж над головою;
Природи й слова красоти
Набрав, як сонця, повні груди, –
То хто ти є?
Українець ти!
Тож будь ним завжди.
Будь ним всюди! (1959)

Проживаючи у Чернігові, він гостро відчував зникнення україномовних шкіл у місті, переходу багатьох городян на російську мову, яка стала “модною”. Дмитро Мусійович відкрито про це говорив на різних зібраннях. Це знайшло своє відбиття і в поезії:

Як мій народ од мови одречеться,
То я за те й від нього відречусь.
Піду в пустелю – більше не вернусь,
Нехай душа від сорому спечеться.

(“Сонет про найстрашніше”, 1968)

За це його критикувала офіційна преса. І у 80-ті роки ХХ ст., коли відбувався процес переслідування опозиції, коли були заарештовані і засуджені на різні строки ув’язнення їх представники, Дмитра Куровського перестали друкувати, почалося цькування критики. Знаходилися такі, що служили владі особливо старанно. Він ніколи не писав на замовлення, не підлаштовувався до влади. Тож у всіх довідниках

Спілки письменників його представляють як дитячого письменника, хоча це не так. Він дійсно, як вчитель любив дітей, видав понад десять збірників для них своїх поезій: "У домі ріднім" (1959), "Андрійко і чечітка" (1962), "Путівчик" (1964), "Польова сторожка" (1966), "Вий, бабо, кучері" (1967), "Музичний зоопарк" (1969), "Ранок-рум'янок" (1971), "Біла гречка гуде" (1972), "Срібний дощ" (1977), "Гриць і деркачик" (1979) та інші.

Перед нами ставив завдання: ввести "маленького читача у ліричний світ, зітканий із сонця і трав, пронизаний дзвоном бджоли і співом жайворонка". Це були легкі пісенні вірші поета, які прищеплювали дітям любов до природи, до рідного краю, вчили знаходити прекрасне в житті. Любити природу і захищати її повинна людина все своє життя – від раннього дитинства і до глибокої старості. У вірші "Дивний сон" хлопчику наснилося, що люди і пташки поріднилися, і приходять один до одного "мов до рідних чи до друзів гостювати", а "лелеки й кулички не тікають – людям сіно сточувати допомагають". Вірші Д. Куровського допомагали формувати із дітей особистість, майбутнього громадянина України.

Лише після смерті вийшов у 1996 р. поетичний збірник "Приду таким, як є...", а потім 2003 р. дізналися, що Д. Куровський не лише прекрасний поет, а і прозаїк, коли побачили, виданий у "Чернігівських оберегах" його роман "Недосвіт". А ювілейною стала збірка "Далекі музики" (2012), яку підготувала донька поета. Нині на слова Дмитра Куровського звучать і пісні на музику чернігівського композитора М. Збарацького та інших митців.

Всім поділюся – хлібом, водою,
Нині й довіку – щастям, бідую.
Деревом, сталлю. Потом і кров'ю.
Піду на крайність – навіть любов'ю.
Всім поділюся – тлінним і вічним.
Життям і смертю – а більше нічим.
Тільки сорочку ділить не стану.
Треба кому – так скину останню.

(*"Подільчивість"*, 1962)

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст. Ніжин, 2003. С. 253–254; Реп'ях С. Прийду таким, як є (Дмитро Куровський). Чернігів, 2002. 32 с. (Портрети земляків).

**ШЕКЕРА
ІВАН МИХАЙЛОВИЧ**

*(1929–1998) – український історик, дослідник
історії України середніх віків, письменник,
випускник Ніжинського державного
педагогічного інституту 1951 р.*

Іван Михайлович Шекера народився 1 жовтня 1929 року в місті Ніжині в родині Михайла Федоровича Шекери. У 1943–1946 роках навчався в Ніжинському технікумі механізації сільського господарства. У 1951 році закінчив Ніжинський державний педагогічний інститут.

У 1951–1952 роках працював інспектором шкіл Цуманського районного відділу народної освіти Волинської області, у 1952–1954 роках директор середньої школи в селі Сильному Цуманського району Волинської області, з 1954 року – інспектор шкіл Артемівського міського відділу народної освіти Сталінської області (нині – Донецької області).

Протягом 1954–1957 років навчався в аспірантурі, потім працював на посадах молодшого наукового співробітника (у 1958–1963 роках), старшого наукового співробітника відділу міст і сіл УРСР (у 1963–1966, 1968–1969 роках), старшого наукового співробітника відділу феодалізму (у 1969–1989 роках) Інституту історії АН УРСР.

У 1961 році під керівництвом доктора історичних наук, завідувача відділу феодалізму Інституту історії АН УРСР, фахівця з історії козацтва Володимира Олексійовича Голобуцького Іван Михайлович захистив кандидатську дисертацію на тему "Посилення закріпачення селян і антифеодалні виступи на Правобережній Україні в другій половині XVI ст."

Брав участь у підготовці 26-томної "Історії міст і сіл Української РСР". Був членом авторського колективу багатотомної "Історії Української РСР", двотомної "Історії селянства Української РСР" (Київ, 1967).

Праці з історії княжої доби:

"Міжнародні зв'язки Київської Русі" (1963);

"Закарпаття – складова частина Київської Русі" (1965);

"Київська Русь XI ст. у міжнародних відносинах" (1967).

Мав статті про становище селянства на Правобережній Україні в другій половині XVI століття.

Література: Енциклопедія українознавства / Наукове товариство імені Шевченка. Париж, 1955–2003. Комаренко Т. Шекера Іван Михайлович // Вчені Інституту історії України: Біобібліографічний довідник. Серія "Українські історики". Вип. 1. Київ, 1998. С. 361–362; Шекера Іван Михайлович // Інститут історії України НАН України. 1936–2006. Київ, 2006. С. 682.

**КОРОВАЙ
ІВАН АНДРІЙОВИЧ**

*(10.07.1928–29.03.2008) – педагог,
Герой Соціалістичної Праці,
заслужений вчитель України,
випускник Педагогічного інституту 1951 р.*

Дитячі та юнацькі роки Івана Андрійовича припали на час голодомору, колективізації та соціальних змін, які проходили по всій території Радянського Союзу у великих і малих містах під час побудови соціалізму. Народився він у невеличкому відомому ще з ХІІст. Містечку Носівка, що на Чернігівщині, у якому у 20–30-ті роки діяв бурякорадгосп, відкрито дві лікарні, народний дім, два клуби, аптеки, 2 середні і 5 неповних середніх і 4 початкові школи, 3 будинки культури, кінотеатр, 13 бібліотек. Іван Коровай пішов у перший клас у 1935 р., але не встиг закінчити сім класів, як почалася Велика Вітчизняна війна. Газети та радіо сповіщали про героїчну боротьбу на фронті, але 14 вересня місто було окуповане фашистами, аж до вересня 1943 року, коли радянські війська звільнили місто. Протягом окупаційного часу у місті діяла підпільна організація, а в районі – партизанське об'єднання "За Батьківщину", але про це Іван Коровай дізнався пізніше.

У 1943 р. відновилося навчання в школах, і він продовжив вчитися у сьомому класі. Поступово школи отримали зошити, підручники, посібники, і навчальний процес пішов своїм порядком.

У 1947 р. Іван Коровай закінчив Носівську середню школу № 1 і вступив на фізико-математичний факультет Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя. І, як згадував Іван Андрійович, вступив він в інститут не за покликанням. Мріяв вчитися у столичному технічному виші.

На факультеті у цей час працювали математики-доценти А. М. Соломаха (декан), М. С. Кармінський, старші викладачі І. О. Куркаркін, В. Ю. Назаров, фізики – старші викладачі Г. Й Репецький, І. А. Харицький, А. Г. Михацький та А. С. Одарич, який у 1948–1953 роках був деканом факультету.

З теплотою згадуючи своїх викладачів, Іван Коровай взяв для себе, як майбутнього вчителя, багато цікавих порад від Антона Матвійовича Соломахи, який, читаючи складний предмет математичного аналізу та вищої алгебри, завжди говорив, що діти в школі не завжди люблять математику, вважають уроки "нудними", необхідно зробити урок цікавим. І сам, коли студенти уже втомлювалися, то робив деякі відхилення від теми і "оживляв" аудиторію невеличкими цікавими історіями,

наповненими гумором. І це знімало втому, і далі, педагог продовжував розкривати розпочату тему.

Під впливом А. М. Соломахи та викладача історії математики Івана Олексійовича Карханіна Іван Коровай почав збирати в інституті цікаві факти з математичного життя. Студент прислуховувався і до педагогічних порад своїх наставників. Так, А. М. Соломаха радив пам'ятати, що в конфліктах між учнем і вчителем винні обидва, і причину треба шукати в собі, треба уміло знайти вихід, бо учень може поставити вчителя у складне становище. І завжди Антон Матвійович наводив приклад, коли розгніваний вчитель запитує учня: "Як далеко ти відійшов від осла!?" Учень попрямував до вчителя, рахуючи кроки, відповів: "На три кроки". Чи дійсно була ця подія, чи вигадана, але вона носила повчальний характер. Викладач радив більше з учнями, особливо "буйними", спілкуватися у позаурочний час, залучати їх до цікавої роботи.

Згодилися Івану Коровая і поради Лідії Миколаївни Волкової, яка читала курс педагогіки. Вона неодноразово підкреслювала, що вчитель повинен бездоганно знати свій предмет, любити свою професію, любити всіх без винятку своїх вихованців; вчителів повинна бути властива простота відношень, доброта, відсутність зарозумілості і чванливості; постійне прагнення вчитися; лише добра людина може бути по-справжньому гарним вчителем".

Ось з такими порадами і настановами і поїхав у 1951 р. Іван Коровай працювати у село Дерно, що на Волині. У другій половині 40-х-першій половині 50-х рр. випускників Ніжинського державного інституту послали на роботу в райони Західної України. Це був досить складний час в регіоні.

Крім цього в повоєнні роки в школах ще не вистачало підручників, навчальних посібників. І вчитель Іван Коровай використовував свої знання та досвід виготовлення посібників. Молодий вчитель приглядався до роботи своїх колег, прислухався до методичних новацій інших вчителів, вивчав їх досвід, брав активну участь у роботі районної секції вчителів-математиків. Все це нове він використовував у своїй практичній роботі в класі та позакласній роботі.

У 1955 р. Івана Андрійовича перевели працювати у Цуманську середню школу на Волині. Тут він працював уже як більш досвідчений вчитель, який сам демонстрував свою викладацьку майстерність. Проте характерною особливістю діяльності вчителя було постійне поповнення своїх знань, удосконалення майстерності. Пізніше він стверджував: "Отже, потрібно було вдосконалювати те, чим наділила мене природа. Намагався постійно вчитися".

У 1962 р. І. А. Коровай перейшов працювати у Фастівську школу-інтернат на Київщині. Це був інший заклад. Діти вимагали більшої уваги, бо це були сироти, або діти зі складних сімей. Для багатьох із них вчитель став батьком і матір'ю. І Іван Андрійович глибше проникся порадами викладач педагогіки Л. М. Волкової. Він відчув потребу ближче наблизитися до дітей, зацікавити їх своїм предметом. Залучав їх до

оформлення кабінету математики. І тут згодилися поради викладачів інституту. Були заготовлені стенди "Слава світові математики", "Довідник з геометрії", "Чарівне коло", "Перевір свої здібності". Діти випускали математичну газету "Радикал", "Екстремум". Кабінет збагачувався прикладами, технічним оснащенням. Була виготовлена картотека наочних посібників, різних таблиць, зібраний великий роздатковий матеріал для індивідуальної і колективної роботи. Учитель все це робив з великою зацікавленістю, працював над собою, вивчав досвід інших. І в єдності все це мало результати. Для розвитку мислення дітей Іван Андрійович організував при кабінеті клуб любителів шахів і шашок. До речі, він навчився грати в них в інституті, коли в студентську кімнату приходив доц. А. М. Соломаха і влаштовував змагання. Учні І. А. Коровая ставали розрядниками, майстрами спорту з шахів.

Вчителя Івана Андрійовича Коровая помітили, стали відзначати його роботу. У Фастівську школу-інтернат почали їхати вчителі з різних куточків України, зарубіжжя, щоб познайомитися з секретами роботи вчителя математики. І Іван Андрійович охоче показував те, що зробив, запрошував на уроки і показував, як можна зацікавити дітей, втягнути їх у процес вивчення матеріалу.

Досвід вчителя-реформатора кабінетної системи навчання почали вивчати і пропагувати. Саме ця методика навчання широко втілювалася в життя у 60–70-ті рр. ХХ ст.

Працюючи в школі, Іван Андрійович зрозумів, що кожному дитину необхідно спрямовувати на хоч би невеликі досягнення в її праці і відзначати їх. "Впевнений: дітям потрібні перемоги, – стверджував він. – Не спізнавши хоч раз успіху, дитина не здолає труднощів". Вчитель повинен знайти у кожному учневі позитивні риси і розвивати їх у ньому, використовувати їх, збагачуючи новими позитивними рисами, і в навчанні і вихованні дитини, робити її особистістю. Без любові до учнів не можна досягти успіхів. Вони повинні відчувати, що вчитель любить свій предмет і робить все, щоб його полюбили і учні. Тоді буде результат.

За своє понад 40-літнє педагогічне життя Іван Андрійович почув понад вісімдесят дві тисячі шкільних дзвінків, провів близько двадцяти двох тисяч уроків, перевіряв тисячі сторінок учнівських зошитів, віддав багато сил навчанню і вихованню шкільної молоді.

Його праця була відзначена званням "Заслужений вчитель Українського РСР", орденом "Трудового Червоного Прапора" (1971). Місто Фастів зробило його почесним громадянином.

А 27 червня 1978 р. за великі заслуги у справі навчання і виховання учнів Коровая Івану Андрійовичу було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці з врученням ордена Леніна і золотої медалі "Серп і Молот". Це все високі відзнаки, але найвищою гордістю для вчителя було те, що сотні його учнів пов'язали своє життя з професіями, де математика була необхідною, а інші стали працюючим людьми і чесними громадянами Вітчизни.

Література: Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів (1920–2010). Ніжин, 2015. С. 206–210.

**БАЛАШОВ
ЛЕВ СЕРГІЙОВИЧ**

*(17.02.1929–27.06.2015) – відомий геоботанік,
професор, випускник Педагогічного
інституту 1952 р.*

Ніжинська вища школа була відома не лише випускниками-істориками та філологами, а й представниками природничо-математичних наук. Особливо яскравим середовищем для дослідження біологічних наук були 50–60-ті роки ХХ ст., коли у Ніжинському педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя працювали біологи, які не просто любили свою справу, а уміли збагатити і захистити оточуючий світ природи. Серед них Калиник Трохимович Клименко, який все своє життя займався вирощуванням різних видів абрикосів, і саме йому завдячує Ніжин та й не тільки він появою духмяних плодів цього дерева у нашому краї. Великою повагою користувався і завідувач кафедри ботаніки Сисой Олександрович Мулярчук, який умів ввести студентів у чарівний світ природи. Євген Павлович Гусельніков, Гліб Степанович Кітавін, Поліна Іванівна Нагорна, Степан Павлович Назаров, Іван Семенович Остапенко, Анатолій Янович Радіоненко, Іван Дмитрович Сватенко, Олександр Герасимович Сидоренко – це та плеяда вчених-біологів, які у 50–60-ті роки робили найрізноманітніші у тематичному спрямуванні свої дослідження з біології.

Саме у цей час на факультеті з'явився юнак Лев Сергійович Балашов, який народився у Ленінграді, а дитячі роки провів у його передмісті Сестрорецьку, у родині інженера-радіоелектроніка. Перед блокадою Ленінграду у 1942 році сім'ю евакуювали у Вологодську область, батько був пов'язаний з військовою справою. У 1944 році родина перебувала разом з військовою частиною у Румунії. Лев Балашов пішов вчитися у Радянську школу у Бухаресті. Деякий час після війни сім'я проживала у Рені Одеської області, а згодом переїхала у місто Ніжин, де Лев закінчив школу і у 1948 році вступив у Ніжинський державний педагогічний інститут імені М. В. Гоголя. Серед 24 студентів – однокласників було всього 5 хлопців. А кожний із студентів свідомо обрав шлях вчитися біології, бо любили природу, навколишній світ і хотіли її передати своїм учням. Лекції, лабораторні заняття, робота у ботанічному саду, польові практики супроводжувало студентське життя. Деякі студенти почали займатися науковою роботою. Серед них виділявся і Лев Балашов, відмінник, активний учасник природничого гуртка. Тож після закінчення інституту у 1952 його залишили на кафедрі ботаніки працювати

асистентом протягом 1952–1959 років. У цей час Лев Сергійович одружився зі своєю однокурсницею Світланою Петрівною Головко.

Велику роль у становленні Лева Балашова як майбутнього науковця відіграв завідувач кафедри ботаніки Сисой Олександрович Мулярчук. Він допоміг сформуванню у молодого науковця навички дослідницької роботи, вміння спостерігати за навколишнім середовищем, виявляти у ньому характерні особливості. Перші публікації молодого науковця були пов'язані з грибами: "Камера для прижизненного микроскопического изучения плесневых грибов" та "Необычайно ранние появления гриба – масляника зернистого", опубліковані у 1954 році у журналах "Естествознание в школе" (№ 6) та "Природа" (№ 1).

Далі з'явилися дві статті у співавторстві з С. О. Мулярчуком: "Срастание дуба черешчатого" та "Новини флори Лівобережного Полісся" у журналах "Природа" (1954, № 3) та "Український ботанічний журнал" (1959, т. 16, № 5). І все ж польові практики на луках, дослідження керівника кафедри цієї теми визначили подальшу наукову проблему, якою молодий вчений займатиметься все своє життя – болота та луки. Як допитливого молодого науковця С. О. Мулярчук рекомендував у 1952 році членом-кореспондентом Українського ботанічного товариства, а також запропонував тему подальшого наукового дослідження: "Луки заплави річки Снов", яка тече від Брянщини через північну Чернігівщину і впадає у Десну з правого її боку. Долина широка, подекуди заболочена. Ось на цих луках і працював Лев Сергійович під час експедиції Київського інституту інженерів водного господарства та ґрунтознавчої експедиції у 1957–1959 рр., досліджуючи особливості лучних угідь.

У 1959 році Л. Балашов вступив до аспірантури в Інститут ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України. Була визначена тема кандидатської дисертації, керівником якої затверджено Є. М. Бродіс, відомого болотознавця.

Після закінчення аспірантури у 1962 році Л. С. Балашова залишили працювати в Інституті ботаніки у відділі геоботаніки молодшим дослідником. Укріпились і сімейні обставини: він отримав у 1964 році квартиру в Академмістечку і перевіз до Києва дружину і двох синів. Тепер не треба було постійно їздити у Ніжин.

У 1965 році науковець захистив кандидатську дисертацію "Луки заплави річки Снов" і з 1969 року працював в Інституті старшим науковим співробітником. Вся увага була приділена вивченню лучної та болотної рослинності, про що свідчать його публікації про "Рослинність мезотрофних боліт долини річки Снов" (1962), "Болота Западної Подолиї" (1967 рік, разом зі своїм науковим керівником Є. М. Бродіс), "Розвиток рослинності долини річки Снов в голоцені" (1971, разом з Г. О. Папкевич).

Велику увагу у 70-х роках було приділено вивченню боліт Видра на Чернігівщині та Переброди на Рівненщині. Вчений, опираючись на свої дослідження, намагався зберегти не лише їх, а й інші заболочені місця, закріпити за ними охоронний статус. Таким чином було створено близько

20 болотних і лучних природоохоронних об'єктів, розроблені рекомендації щодо раціонального використання та охорони кормових угідь.

Вченого цікавив також вплив міліорації, осушення боліт на рослинність, якими захопилися у 60–70-х роках ХХ століття. Дослідження показали негативний їх вплив на оточуюче середовище. Вчений про це відверто говорив у своїх виступах на сторінках газети "Правда України" та журналі "Рідна Природа", закликаючи призупинити процес масового осушення боліт і річок, зокрема на Поліссі. Він намагався добитися скорочення площ осушення земель, бо знищувалася природна земельна структура утримання вологи, і сьогодні ми спостерігаємо, що там, де були колись болота і вода, нині сухі запущені землі. Лев Сергійович свої наукові спостереження розкрив у монографії "Изменения растительности и флоры болот УССР под влиянием милиорации" (1982) та циклі статей.

Л. Балашов поставив за мету скласти реєстр рослинності і флори Поліського заповідника і запропонував шкалу індексів осушення для 348 видів рослин та методику фітоіндикації ступеня осушення чи обводнення вказаної території.

Група вчених на чолі з Л. С. Балашовим за цикл статей з лукознавства і луківництва була відзначена у 1990 році премією ім. М. Г. Холодного АН УРСР.

У ці роки з'явилися і науково-популярні книги, написані у співавторстві з колегами ("В краю ланцьша и азалии" (1989), "Живі смарагди України: оповіді про рослини" (1990) та інші, які були адресовані молоді.

Однією з актуальних проблем 80-х років ХХ століття стала проблема дослідження рослинності після Чорнобильської катастрофи (26 квітня 1986 року). Вченого цікавила тема зміни рослинності в зоні ЧАЕС, "вплив радіації на фітоценози та моніторинг фітобіоти в системі загального радіоекологічного моніторингу". (Енциклопедія Сучасної України). В центрі уваги суспільства стають екологічні проблеми.

Вчений безпосередньо був у трагічний час у Чорнобилі. Тому Президія Національної академії наук України відзначила його подякою "За визначний особливий внесок у ліквідацію наслідків Чорнобильської катастрофи і виявлені при цьому високий професіоналізм і мужність".

У "Бюлетені екологічного стану зони відчуження" (1997, № 10) Л. С. Балашов разом з Л. І. Францевич надрукував статтю "Чи оголошувати зону відчуження і зону безумовного (обов'язкового) відселення заповідником?", та у 1999 році з'явилася його стаття "Прогноз розвитку рослинного покриву на території зони відчуження ЧАЕС".

У 1994 році Л. С. Балашов захистив докторську дисертацію "Антропогенні зміни, оптимізація використання трав'янистої рослинності Полісся і Лісостепу України" і продовжив працювати в Інституті ботаніки провідним науковим співробітником.

У 2001 році Лев Сергійович пішов на заслужений відпочинок, хоча, і як будь-який науковець, він не стояв осторонь від того, чим

займався все своє життя. Разом з колегами цікавився типами водоймищ Києва, рослинами Червоної книги України у зоні відчуження ЧАЕС, фітоценотичним складом кормових угідь коня Пржевальського, класифікацією екосистеми заплавлених лук України тощо.

Він узяв участь у підготовці колективних монографій "Автореабілітаційні процеси в екосистемах Чорнобильської зони відчуження" (2001), "Кормовиробництво. Луки Чернігівщини" (2006).

У спадщині вченого понад 200 наукових праць і 9 монографій. У людини, яка тісно пов'язана з природою, лірична душа, тож не випадково, що Лев Сергійович не лише любив поезію, а й сам писав вірші.

Деякий час Л. С. Балашов працював у Кам'янець-Подільському національному університеті ім. І. Огієнка, де керував науковою темою "Теорія і розробка технології моніторингу екосистем НПП "Подільські Товтри", керував аспірантами, писав цікаві статті для молоді про природні явища та охорону природи тощо.

В історії науки Л. С. Балашов залишився як визначний вчений і громадянин, який відстоював право рослинного світу на життя, на створення для людини добробуту і духовної краси.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2015; Ю. Р. Шеляг-Сококонко, Я. П. Дідух, Д. В. Дубина. Лев Балашов (до 80-річчя вченого). Український ботанічний журнал. 2009. Т. 66, № 1. С. 121–123; Лев Сергійович Балашов: до 85-річчя від дня народження та 60-річчя наукової діяльності. Підп. ред. Д. В. Дубина. Київ, 2015. С. 66. Книга містить біографічні матеріали-спогади та роздуми, в яких автор оповідав про свій життєвий шлях і участь у подіях, що відбувалися в українській геоботанічній науці за період від 60-х років минулого століття до нинішнього часу. Розповідь ведеться на фоні характеристики вчителів автора, учнів, колег і друзів. Значна увага приділяється експедиційним дослідженням зокрема.

Лев Сергійович Балашов

*(до 85-річчя від дня народження
та 60-річчя наукової діяльності)*

**ЯКОВЕНКО
ФЕДІР СТЕПАНОВИЧ**

*(29.08.1932–2017) – вчитель,
пошуковець, краєзнавець,
заслужений вчитель України, випускник
Педагогічного інституту 1954 р.*

На війні Федір Степанович не був, автім нагороджений медалями "Захиснику Вітчизни"(1999) та "60 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг."(2005). За що ж йому виявлена така честь?

Народився Федір Яковенко у місті Кролевець Сумської області. Тут пройшло його дитинство, юність, опалені війною, окупацією та тяжким післявоєнним часом. 1950 р. вступив на фізико-математичний факультет Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя. Однокурсниця Федора Яковенка Алла Рудник згадувала: "Два століття Ніжинський педагогічний називають Храмом Науки не тільки тому, що, ступивши на його сходи, як у храмі, відчуваєш божественну красу, а й тому, що тут створено культ навчання, а слова "Здесь учился Гоголь", – не тільки історія гоголівського вузу, а й висока відповідальність для кожного, хто тут працює, хто тут навчається. З особливим почуттям згадую служителів цього Храму – моїх учителів. Антон Матвійович Соломаха, Михайло Семенович Кармінський, Агафоній Григорович Михацький, Лідія Миколаївна Волкова – старше покоління викладачів фізмату того часу, у спілкуванні з якими ми завжди відчували дистанцію віку, глибоко поважали за їх знання, логічну стрункість лекцій, вимогливість на екзаменах. Сьогодні з'явився термін "педагогічна майстерність", якого ми тоді не знали, але були твердо впевнені, що навчають нас майстри педагогічної справи Федір Степанович Харлан, Андрій Степанович Одарич, В'ячеслав Максимович Савченко – декан фізико-математичного факультету" (Ніжинська вища школа в спогадах студентів та викладачів. 1920–2010. Ніжин, 2015. С. 234).

Студентське життя було збагачене не лише навчанням, а й громадською роботою, святкуванням різних подій. Це і відзначення у 1952 р. 100-річчя від дня смерті М. Гоголя, коли в інститут приїхало багато гостей-письменників, вчених, акторів. У цей час відбувалося затемнення Сонця, і всі з нетерпінням чекали на цей важливий момент. А ще – напередодні дня Перемоги студенти зустрічалися з ветеранами Великої Вітчизняної війни, яких було чимало в інституті та на факультеті. Але серед них була особлива людина – Володимир Юрійович

Назаров, який вісімнадцятилітнім пішов на фронт і пройшов фронтовими дорогами від Сталінграду до Фрайбурга і який завжди погоджувався розповісти студентам про своїх бойових побратимів.

У цьому студентському житті активну участь брав і Федір Яковенко і багато чого залишив у своїй пам'яті.

У 1954 р. прозвучав останній інститутський дзвоник, позаді були державні екзамени, і ректор М. І. Повод, вручаючи дипломи, благословляв молодих вчителів на педагогічну дорогу. Вісім років Ф. С. Яковенко працював учителем фізики у місті Козелець Чернігівської області. А у 1962р. попросився перевести його у свою рідну школу у м. Кролевець. Його спочатку призначили вчителем математики і фізики школи № 2, а згодом перевели заступником директора школи № 1, директором шкіл № 3, потім № 1, де працював учителем математики та директором Кролевецької спеціалізованої школи I–III ступенів імені П. Ф. Кочури.

Довгий педагогічний шлях Федора Степановича відзначений його майстерністю у викладанні математики та фізики, організації навчально-виховного передового досвіду його колег, кращих педагогів району Михайла Сереженка, Іларіона Грищенка, Григорія Буймистра, Івана Яновського.

Праця Ф. С. Яковенка була відзначена нагрудним знаком Відмінник народної освіти УРСР (1979). Його обрали делегатом Першого з'їзду вчителів України. "Працюючи директором школи, Федір Степанович добре розумів, згадували колеги, що для сучасної людини, насамперед, потрібні знання. Але не тільки. Потрібне відповідне виховання. Виховання патріота своєї малої батьківщини, своєї країни. Цього можна добитись тільки поєднавши навчання зі знаннями своєї історії, історії рідного поселення, краю, Батьківщини. Не її "темних плям"! Того доброго, корисного, результативного, Що зроблено за минулі роки старшими батьками, старшими поколіннями. Тільки це потрібно розбудовувати".

Федір Степанович розумів, що необхідно використовувати для цього краєзнавство, виявляти важливі факти життя міста та регіону, які давали б можливість виховувати молодь на яскравих життєвих подіях.

У 70-х роках проводилася велика робота по збиранню фактів, пов'язаних з загиблими у роки боротьби з фашистськими загарбниками. І Федір Яковенко об'єднав навколо себе пошукачів, результатом якої були видання: "Книга скорботи України. Сумська область", "Книга бойової слави Кролевецького району". Для того щоб наповнити їх конкретними, правдивими фактами, він багато працював у різних архівах.

Федір Степанович все робив, щоб зберегти пам'ять про війну і її героїв. А тому збирав спогади людей старшого покоління про пережите, про Перемогу, виступив ініціатором розбудови скверу ім. Героя Радянського Союзу Г. Виноградова, меморіального комплексу жертвам фашизму на центральному міському цвинтарі, загиблим воїнам Червоної

армії в мікрорайоні Андріївки, пам'ятного знаку на честь героїв опору німецьким військам на Десні тощо. Не так просто було організувати Федору Степановичу, але за підтримці однодумців, їх мрія була втілена в життя. Тож не випадково, що патріотична діяльність викладача була відзначена пам'ятними військовими медалями.

У 2005 р. Ф. С. Яковенку було присвоєно звання заслужений вчитель України. Перебуваючи на пенсії, він продовжував вести велику громадсько-патріотичну роботу, а також з вивчення історії і культури рідного краю. Він опублікував книгу "Пам'ятки історії, мистецтва, архітектури та археології Крелевецького району", брав активну участь у підготовці видань "Реабілітовані історією", "Пам'ять и судьбы Афганской войны. Сумская область", опублікував багато статей у різних періодичних виданнях.

Ф. С. Яковенко продовжував розшукувати матеріали про льотчиків та стрільків-радистів Крелевецького району, учасників не лише Вітчизняної, а і Другої світової війни, про жителів своєї рідної Авдіївки тощо. Сам вчитель, він завжди цінував роботу своїх колег, схилився перед повсякденним подвигом справжніх сіячів прекрасного і доброго, такою була, зокрема заслужена вчителька, нагороджена орденом Леніна, персональна пенсіонерка місцевого значення Марфа Кирилівна Іваницька, про яку написав нарис Федір Степанович.

Відзначаючи великі заслуги перед краєм, 35 сесія районної ради 22.10.2010 Ф. С. Яковенку присвоїла звання "Почесний громадянин Крелевеччини".

Такою була життєва доля Федора Степановича Яковенка – справжнього педагога-патріота, який все своє життя турбувався про патріотичне виховання своїх учнів та жителів рідного краю.

**ПРИГОРОВСЬКИЙ
ВІТАЛІЙ МИХАЙЛОВИЧ**

*(19.12.1935–26.06.2017) – педагог, поет,
журналіст, заслужений журналіст
України, випускник Педагогічного
інституту 1956 р.*

Віталій Пригоровський народився у гарному степовому селі Сальне, що на Ніжинщині у селянській родині хліборобів. Ріс і формувався у воєнний та післявоєнний час. Коли закінчилась війна, йому було вже 10 років. А дитяча пам'ять дуже міцна, тож він запам'ятав на все життя лихоліття війни та й важкі повоєнні роки. У селі була семирічна школа, то середню освіту здобував у тодішньому районному центрі Лосинівка.

У Віталія Пригоровського була більша схильність до гуманітарних наук. Уже в школі почав писати вірші. Тож під час навчання і визначив, що буде вступати до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на історико-філологічний факультет відділення української мови та літератури.

З теплотою згадував своїх "мудрих і досвідчених" педагогів О. А. Білана, А. К. Косінова, О. І. Панфьорова, М. С. Чубача, М. Г. Кищенко, І. В. Сенчука, О. Д. Королевича, А. Д. Батурського, Ф. Я. Середу та інших, "устама яких нам розкривала свої таємниці історія, філологія, світова й вітчизняна класика, філософія, економіка, педагогіка, психологія, фольклористика. Ми не всі однаковою мірою любили древні писемні пам'ятки, зате в сучасній літературі, сучасній мові вбачали великий сенс. Вбачали те, що найповніше відповідало вимогам нашої спеціальності. Ми шукали в них відповіді на проблемні питання часу, і найбільше – в літературі" (Ніжинська вища школа в спогадах викладачів та випускників. Т. 2. 1920–2010. Ніжин, 2015. С. 239).

Діяла в цей час і літературна студія, якою більше піклувався Андрій Костянтинівич Косінов, хоча заглядали на засідання й інші викладачі. Один із учасників літературних зібрань Віктор Риженко написав слова і музику знаменитого на той час твору – "Ніжинський вальс", який вразив всіх слухачів і став своєрідною емблемою інституту.

Серед тодішніх активних літстудійців були Аркадій Кауфман, Іван Петренко, Віктор Риженко, Ольга Демиденко, Микола Дьогтяр, Григорій Колесник, Володимир Герасименко, Галина Косолап, а згодом з'явилися Євген Гуцало, Володимир Мордань, Віктор Вовк та інші.

Важливу роль у творчості юних поетів зіграло літературне об'єднання при газеті "Радянський Ніжин". Були творчі конкурси також у Чернігові та Києві у 1955 р., на яких Андрій Малишко сказав похвальне слово і про поезії Віталія Пригоровського.

По-різному склалася творча доля юних поетів, переважна більшість яких пішла згодом працювати в школи, деякі присвятили себе журналістиці.

Писав віршовані твори і Віталій Пригоровський, які увійшли в цикл "Юнацька лірика" уже посмертного збірника "Я буду вічно молодим" (Чернігів, 2019), де розміщено 60 поезій, у яких розкриті перші почуття, кохання, роздуми про студентське життя, чарівний світ природи. На жаль, вірш "Незабутнє" не увійшов у цю збірку, а він якоюсь мірою наче підводить підсумок цього яскравого періоду студентської юності:

Пам'ятаю... Зустріло нас перше розпуття,
Склалась праці нам даль ще неясно до ніг.
Ми лишили студентство своє в інституті,
Помінявши його на роздолля доріг.
Ми виходили в світ повну духу стійкого,
Щоб не впасти від бур, від негоди і скрут.
І здавалось, що вийшов із Ніжина Гоголь,
З нами теж покидаючи свій інститут.
Він неначе зійшов зі свого п'єдесталу
І пішов з нами скрізь, невмирущий в віках,
Бо як друзі мої у життя вилітали,
Несли ім'я його по українських шляхах.
Я і нині завжди у своєму дипломі
Пробігаю те ім'я очима за мить,
Близьке кровно мені, дороге і знайоме,
Що писанням простим на сторінках лежить.
І пригадую знов, коли вітер тривогу
Сіяв нам на шляху курявою до ніг,
Як виходили ми, молоді педагоги,
З інститутських воріт на розвилки доріг.

У 1956 р., отримавши диплом філолога, поїхав вчителювати за направленням на Волинь, куди в той час частіше посилали ніжинських випускників. Цьому краю Віталій Пригоровський присвятив декілька своїх віршів. Відпрацювавши три роки, перевівся на рідну Чернігівщину, працював у Варві, Прилуках, Сокиринцях. Викладаючи понад 10 років у школах та сільськогосподарському технікумі українську мову та літературу, спробував учительського хліба і до кінця свого життя віддав шану не лише своїм шкільним учителям, а і колегам за їх благородну працю: "Все ж пішов я вашою стежиною / з Вами хліб учительський ділю, / Хай немало літ важких одлинуло, / Але рідну школу я люблю".

Якщо говорити про іншу проблематику творчості В. Пригоровського, то це була традиційна тема Вітчизни-України. Поет намагався проспівати пісню про свою країну, про поля селянські і густі жита, про

рясні врожаї і космічний вік. Він співав гімн мові свого народу, бо вона одна з найкращих мов і жива, як сам народ. У вірші "О, українська річ" стверджує: "Ти в глибину сторіч / Дзвениш між інших мов. / І поки жив народ – / Ти невмируца, ні. / Ти будеш жити вічно / І у майбутні дні" (1959).

Поруч з темою великої Батьківщини широко розкривається і мала, окреслена рідним селом. В. Пригоровський присвятив багато віршів Сальному, у яких до деталей описав живописно і його природу, і співочу душу матері, і мозолисті руки трударів, яким складав пісню поет.

Як дитина війни, у якого батько закінчив її у Берліні, то і цю тему не обминув поет, про що свідчать його вірші "Щоб не було війни", "Балада про партизана", "Воїну моєї країни" та інші, у яких схвилювано говорить про подвиг представників старшого покоління, покалічених фізично і душевно, про вдів, у яких "війна забрала чоловіків". Він з ніжністю і схвилюванням говорить про "батькову медаль з полином і листям гірчаку". Поет не хоче, щоб знов спопелились сади, а тому проголошує:

Я не хочу війни,
Свисту бомб і снарядів щоранку,
І даремної крові,
І дитячого крику в ночі.
Хай комбайнами стануть
Бронєю оковані танки,
А плугами –
Гармати й мечі.

("Щоб не було війни")

З теплою поет говорить про своїх земляків, про трударів після-воєнного часу, жінок, що косять жито на ланах, трактористів, що скаліченою рукою ведуть у поле трактор, нафтовиків, які добувають на прилуцьких полях "чорне золото", і серед них юнак, що мріє вічно бути молодим:

Я славлю руки в мозолях,
Що зобов'язані ми їм
За сіль і хліб, за теплий дім,
За спілі яблука в садах
І щедру осінь на ланах.

Поет з якоюсь особливою любов'ю у пейзажній ліриці приділяє найбільше уваги порі року – осені, яка "запалала, забагрилася од щастя, / Ніби та дівчина мила у сімнадцять".

Якщо менше Віталій Пригоровський знайомий широкому читачеві як поет, бо його вірші у різні роки друкувалися в газетах, то публіцистична його діяльність і зокрема краєзнавча, якій він присвятив значну частину свого життя, доходила через різні книжкові та журнальні публікації.

П'ять років В. Пригоровський працював старшим науковим співробітником Сосницького літературно-меморіального музею О. Довженка.

І це сприяло тому, що Віталій Михайлович зріднився з темою життя і творчості видатного митця, написав багато статей, упорядкував і видав збірники та книги, серед них "Землі і людства полум'яний син", "Наспівала мати", "Довженківські місця Чернігівщини", у якому з великою любов'ю розповів про всевітньо відомого земляка, видатного режисера і письменника.

Краєзнавча діяльність В. Пригоровського пов'язана також з воскресінням забутих імен: засновника Сосницького краєзнавчого музею Ю. С. Виноградського, відомого українського фольклориста і етнографа із Мрина О. Н. Малинку, поетесу із села Сального Одарку Романову, про видатну актрису Марію Заньковецьку, про ветерана війни 1941–1945 рр. полковника Гавроша, а також про історію свого рідного села Сальне та школу в ньому.

У жовтні 1974 р. Віталій Пригоровський переїхав у Ніжин і став працювати заступником, а потім з 1985 р. і редактором газети "Під прапором Леніна" (нині "Ніжинський вісник"). З цього часу і до кінця його життя розпочинається журналістський період творчості. Бути редактором газети не дуже просто, бо ця посада, як зазначив заступник Віталія Михайловича в газеті Юрій Аронович Каганов, "потребує не лише журналістського чи письменницького хисту, а й рис господаря. Чи досить він приземлений для цього? Виявилося, що так. Не була редакція ні без паперу, ні без номіналів, ні без плівки, ні без палива, ні без зарплати, ні без транспорту... Від цього аж ніяк не страждала творчість. Він рідко підписується власним іменем під своїм доробком у "Ніжинському віснику". Та ми знаємо, що він, цей доробок, вагомий" (Журналіст Чернігівщини. 1996. С. 11). Він підписував свої твори псевдонімом В. Білокрил, В. Остерський та ін.

У 1980 р. В. Пригоровського прийняли членом Спілки журналістів України. За час роботи Віталія Михайловича газета нагороджувалася численними дипломами і грамотами республіки, області, стала лауреатом Всеукраїнського творчого конкурсу на кращу публікацію з питань сучасності.

У січні 1996 р. указом Президента України В. М. Пригоровському було присвоєно звання "Заслужений журналіст України".

Література: Пригоровський В. Я буду вічно молодим. Поезія. Чернігів, 2019; Передмова М. Пригоровського.

**ПОЛОВЕЦЬ
ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ**

*(02.01.1937) – відомий український
громадський діяч та історик, випускник
Педагогічного інституту 1958 р.*

Володимир Михайлович Половець народився 2 січня 1937 р. в селі Веприк Бобровицького району у багатодітній родині вчителя Лідинської школи Михайла Васильовича та колгоспниці Надії Омелянівни Половців. Окрім Володимира, родина виховувала ще трьох синів – Івана, Петра та Василя. Під час німецької окупації батько перебував у підпіллі, підтримуючи зв'язок із партизанським загonom Олександра Кривця, а в 1943 р. був мобілізований до Червоної армії і вирушив на фронт. Надія Омелянівна залишилась наодинці з дітьми одна. У 1944 році у селі Лідин Володимир пішов до початкової школи. Як згадує Володимир Михайлович: "Тоді ж приїхала в село Ольга Іванівна Велігодська, моя перша вчителька... Молода, вродлива, вона вдягала у свята гімнастерку з партизанською медаллю на грудях". У важкі воєнні роки зошитів не було, тому вчителька їздила до Києва та Ніжина, звідки привозила крейду і пакувальний папір, на якому учні вчилися писати.

Як і всі хлопчачки, дитинство яких опалила війна, Володимир прагнув стати військовим, але його плани змінила зустріч в 10-му класі (середню освіту він здобував у Вороньківській середній школі Бобровицького району) з випускницею історико-філологічного факультету Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя Наталією Тимофіївною Стародуб, яка, як класний керівник багато розповідала учням про історію заснування Ніжинської гімназії вищих наук і видатних діячів науки та культури, що її закінчили. Під впливом вчительки 5 випускників школи (з 21) у 1954 р. вступили до Ніжинського педагогічного інституту. Серед них був і Володимир Михайлович.

Юнаки та дівчата, переважно з сільської місцевості, були в захваті від занять, які проводили досвідчені викладачі історико-філологічного факультету – М. І. Повод, Г. П. Васильківський, Ю. А. Савченко, М. І. Солдатов, Н. М. Дзюбанова, А. А. Тамбовцева й ін., від величної будівлі, яку зберегли від руйнації у воєнні роки, від скарбів бібліотеки та картинної галереї інституту. В Інституті панувала творча атмосфера, проводилися постійні зустрічі з провідними діячами української науки та культури, серед яких Д. Гнатюк, О. Гончар,

Ю. Гуляєв, Ю. Збанацький, М. Литвиненко-Вольгемут, С. Олійник, І. Паторжинський, М. Рильський, П. Тичина, Н. Ужвій, Ю. Шумський та ін. Після закінчення інституту в 1958 р. В. М. Половець вчителював в Узбекистані, потім служив строкову службу в ракетних військах Прибалтійського військового округу. Після служби в армії перебував на комсомольській та партійній роботі, але не полишав наукових занять. У 1969 р. Володимир Михайлович вступив до аспірантури при кафедрі історії СРСР Академії суспільних наук у Москві, яку очолював академік М. П. Кім, а вже в червні 1972 р. В. М. Половець захистив кандидатську дисертацію на тему "Розвиток економічного співробітництва союзних республік в роки першої п'ятирічки (1928–1932 рр.)".

У червні 1973 р. кандидат історичних наук В. М. Половець обійняв посаду другого секретаря Чернігівського міськкому Компартії України, надаючи великого значення зміцненню дружби та співпраці прикордонних обласних центрів – Чернігова, Гомеля та Брянська. Як секретар міськкому партії та фаховий історик Володимир Михайлович брав участь у Днях науки і культури, зустрічах з письменниками, акторами та музикантами Чернігівської, Гомельської та Брянської областей.

З вересня 1975 р. до січня 1990 р. В. М. Половець працював секретарем Чернігівського обкому партії. Незважаючи на велику занятість, душа тяжіла до науки. Тому не дивно, що в цей період було опубліковано близько 20 наукових розвідок, присвячених співробітництву між республіками, міжнаціональним та етнокультурним зв'язкам народів Центральної та Східної Європи тощо на сторінках українських часописів "Народна творчість та етнографія", "Дніпро", "Вітчизна", "Прапор", здійснювалося редагування наукових збірників "Чернигову 1300 лет", "Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.)", книг "Героев подвиги бессмертны" та ін.

У 1980 – на початку 1990-х рр. ХХ ст. В. М. Половець очолював редакційну колегію Чернігівського тому серії "История городов и сел Украинской ССР", був головним редактором збірника документів "Из истории Новгорода-Северского", який відзначив своє 1000-річчя, брав активну участь у наукових заходах з історичного краєзнавства у Києві, Запоріжжі, Кам'янці-Подільському, Миколаєві, Чернігові, де виступав з доповідями і повідомленнями, сприяв вирішенню нагальних проблем музейних і бібліотечних працівників, журналістів і літераторів, акторів і музикантів, краєзнавців і ветеранів.

У 1985 р. В. М. Половець був направлений на два роки на дипломатичну роботу в Афганістан, звідки знову повернувся на попередню посаду. Повернувшись в Україну, написав і опублікував історичну розвідку "Військово-політична ситуація на південному кордоні СРСР і передумови вводу радянських військ до Афганістану". З 1990 р. Володимир Михайлович почав працювати у Чернігівському державному педагогічному інституті імені Т. Г. Шевченка (нині – Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка) на посадах

старшого викладача кафедри історії СРСР і УРСР, доцента кафедри історії слов'ян. Поринувши у науково-педагогічну діяльність, В. М. Половець захопився дослідженням домарксистських теорій кооперативного руху. У 1996 році побачила світ монографія вченого "Кооперативний рух в Лівобережній Україні (1861–1917 рр.)".

26 червня 1997 р. в Інституті історії України НАН України дослідник захистив докторську дисертацію "Кооперативний рух в Лівобережній Україні (1861–1917 рр.)". З липня 1998 р. Володимир Михайлович очолив кафедру українознавства і політології, на якій діє науково-методичний семінар "Вища школа: проблеми, пошуки, тенденції". У липні 2001 р. В. М. Половцю було присвоєно вчене звання професора. І в останні десятиліття Володимир Михайлович не втрачає жаги до науки, ділиться своїм величезним професійним і життєвим досвідом зі студентами та аспірантами, бере участь у роботі спеціалізованих вчених рад і т. п. Вчений є автором понад 100 наукових праць з історії кооперативного руху, соціально-економічного розвитку слов'янських народів, історико-філософських, історико-краєзнавчих і методичних проблем історії України та українознавства, відзначений за свою діяльність орденами "Знак Пошани" (1976) і "Дружба народів" (1986) та 8 медалями. У 2007 році указом Президента України Володимиру Михайловичу присвоєно почесне звання "Заслужений працівник освіти України", а у 2012 р. Національна академія педагогічних наук України нагородила його знаком "К. Д. Ушинського".

Література: Половець Володимир Михайлович // Бібліографічний покажчик наукових праць викладачів [Чернігівського педагогічного] інституту (1991–1996 рр.). Чернігів, 1996. С. 52–53; Половець Володимир Михайлович (1937) // Калібаба Д. Видатні діячі культури, науки, політики Чернігівщини. Чернігів, 1998. С. 177–178; Володимир Михайлович Половець: (Біобібліогр. покажч.) / скл. Л. В. Студьонова, І. Я. Каганова; наук. ред. О. Б. Коваленко; відп. завип. П. В. Грищенко. Чернігів, 2007. 35 с. ("Історики та краєзнавці Чернігівщини"; Вип. 10); Володимиру Половцю – 75! // Сіверянський літопис. 2012. С. 175–176; Володимир Михайлович Половець (Біобліографічний покажчик). Чернігів, 2012.

**ГРИЩЕНКО
АРНОЛЬД ПАНАСОВИЧ**

*(23.09.1936–17.12.2006) –
відомий український мовознавець,
професор, академік АПН України,
заслужений діяч науки і техніки
України, випускник Педагогічного
інституту 1958 р.*

Творцем прекрасного, учителем від Бога так називали Арнольда Панасовича аспіранти і студенти. Багато доброго він зробив за своє життя, плакаючи молодь і наставляючи її, бути вірними носіями рідної, красивої, співучої і мудрої української мови.

А. П. Грищенко народився в селі Мутичеві Ріпкинського району Чернігівської області. Воно маленьке, його навіть на карті немає, але воно значуще на всю Сіверщину, виробами гребенів та гребінок. Мати Арнольда Панасовича, Таїсія Іванівна, була його першою вчителькою як і багатьох численних сільських хлопчиків і дівчаток, бо вона понад 40 років у Мутичевській початковій школі працювала вчителем і завідувачкою. Батько, Панас Дем'янович, був головою сільради, воював, повернувся з фронту поранений і рано помер. Дитячі роки припадають на складний післявоєнний час.

Сім класів Арнольд Грищенко закінчував у сусідньому селі Красківське, а середню освіту здобув у районному місті Ріпки (1951–1954), що знаходилося за 7 км, до якого восени і навесні ходив пішки.

Закінчив школу зі срібною медаллю і 1954 р. "за покликом, зі свідомої любові до рідної мови та літератури" вступив навчатися на спеціальність українська мова та література історико-філологічного факультету Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя. Це був час, коли паралельно з філологічними спеціальностями (українська, російська мови та літератури) йшла підготовка вчителів історії, іноземних мов, музики і співів. Пізніше всі ці спеціальності були розведені по чотирьох факультетах.

В Україні це був один із найстаріших навчальних закладів, користувався популярністю. Тож і через багато років Арнольд Панасович залюбки приїжджав у місто своєї студентської юності. "Люблю повертатися в простір рідного Ніжина, – говорив він, – особливо навесні, коли обабіч залізниці цвітуть жовті півники".

Арнольд Панасович згадував і своїх викладачів: "Насамперед хочу наголосити, що нам було в кого вчитися, зокрема у викладачів

кафедри української мови – Феодосія Яковича Середи, Арсена Даниловича Батурського, Дмитра Дмитровича Герасименка, Марії Герасимівни Кишенько, Надії Василівни Сладківської. Це були люди різних темпераментів і характерів, але всіх їх об'єднувало надто сумлінне ставлення до викладацького обов'язку й повага до студента". "Кафедрі української літератури також належить визначна роль у фахово-духовному становленні студентів нашої групи. Ідеться передусім про трьох визначних особистостей – Олександра Дмитровича Королевича (Леся Гоміна – літературний псевдонім автора романів "Голгофа", "Люди" тощо – Г. С.), Михайла Степановича Чубача і Лесю Йосипівну Коцюбу. Усі троє були фахівцями найвищого ґатунку, і тому треба бути вдячними долі, що вона подарувала нам спілкування з ними". "Хочу добрим словом згадати викладачку німецької мови Калерію Федорівну Духанову – інтелігентну, як кажуть, старої школи. Викладання іноземної мови в повоєнні роки не було дуже вдячною справою, тому що тогочасна середня сільська школа (а майже всі студенти нашої групи вийшли саме з такої школи) не давала належних знань через брак фахово підготовлених учителів. Однак К. Ф. Духанова спонукала мене до серйозного ставлення до свого предмета..." (Ніжинська вища школа в спогадах студентів і викладачів. 1920–2010. Ніжин, 2015. С. 245–247).

А. П. Грищенко серед членів кафедри української мови у Ніжині

У цих спогадах Арнольд Панасович дає детальну характеристику кожному викладачеві, згадуючи при цьому ще й О. І. Близнюка, І. П. Костенка, Т. Д. Пінчук ("Це мої викладачі, люди, по-справжньому віддані своїй справі"). Пізніше Арнольд Панасович підтримував постійні зв'язки з кафедрою української мови філологічного факультету

Ніжинського інституту – університету майже до кінця свого життя. Нині на факультеті є аудиторія його імені.

У 1958 р. Арнольд Грищенко одержав диплом з відзнакою і був направлений на роботу вчителем німецької мови Удаїцівської середньої школи на Прилуччині, що знаходиться на півдні Чернігівщини. Через деякий час Арнольда Панасовича перевели директором Гучинської восьмирічної школи Ріпкинського району. Праця директора школи, який більше займався господарськими та адміністративними проблемами, ніж навчальними не була для нього цікавою. На творчу діяльність не вистачало часу. Тому молодий директор вирішив вчитися далі за спеціальністю, і 1960 р. він склав іспити і вступив до аспірантури в Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. Розпочалося нове життя, пов'язане з науковою діяльністю. Керівником його дисертації був призначений відомий мовознавець професор М. А. Жовтобрюх, якого прозвали справжньою енциклопедією мовознавства.

Арнольд Панасович був дуже відповідальним молодим вченим, а тому після завершення навчання в аспірантурі його залишили працювати в інституті на посаді молодшого наукового співробітника. Основну увагу він приділяв вивченню складних речень, надрукував низку статей у різних наукових виданнях. І у 1965 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: "Структура складносурядного речення в українській мові".

А 1969 р. науковці ознайомилися з його монографією "Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові", відповідальним редактором якої виступив проф. М. А. Жовтобрюх.

А. П. Грищенко в ній доводить, що необхідно виділяти як окремий тип безсполучникові речення. В монографії також чітко визначені основні моделі складносурядних речень.

У 70-х роках Арнольд Панасович, уже як старший науковий співробітник інституту, бере активну участь у підготовці до видань різних колективних монографій, зокрема "Сучасна українська літературна мова", "Синтаксис словосполучення і простого речення", "Морфологічна будова сучасної української мови", "Історія української мови. Морфологія" та інші.

З кожним роком зміцнюється науковий авторитет А. П. Грищенка, збільшується кількість наукових праць, які свідчать про цілеспрямований їх напрям. Результатом цього стала докторська дисертація "Історія становлення словозміни і словотвору прикметника в українській мові", яка була захищена у 1979 р. в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні НАН України.

На основі порівняльно-історичного аналізу українських, праслов'янських, а також індоєвропейських мовних фактів розкрив значення природу, морфологічний і словотвірний потенціал ад'єктивної лексики. Для характеристики прикметника вчений залучив великий діалектний матеріал, а також численні приклади зі споріднених мов – російської, білоруської та інших європейських слов'янських мов, що

дало можливість глибоко і всебічно розкрити словотвірні і словозмінні характеристики прикметника.

У 1981 р. А. П. Грищенко перейшов працювати у Київський державний педагогічний інститут імені О. М. Горького (нині М. П. Драгоманова) завідувачем кафедри української мови, якою свого часу керували відомі мовознавці. Арнольд Панасович не лише зберігав прекрасні традиції, але і збагатив їх. Він написав декілька розвідок про своїх попередників, зокрема про репресованого проф. О. Н. Синяковського. Кафедра продовжила видавати лінгвістичні студії, редактором яких був завідувач кафедрою, була аспірантура, спеціалізована рада, проводилися конференції, здійснювалася велика наукова та виховна робота зі студентами.

Протягом 25 років праці в інституті професор (з 1987 р.) Арнольд Панасович був науковим консультантом 3-х докторантів та керівником 28 кандидатських дисертацій. А у професорів Н. І. Бойко, зав. кафедри української мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя та М. І. Степаненка, ректор Полтавського педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Арнольд Панасович керував кандидатською і докторською дисертаціями.

На засіданні вченої ради

З ініціативи А. П. Грищенка кафедра розробляла нову наукову проблему, зокрема "Лінгводидактичний опис функціонування української мови", яка знайшла свій вихід у посібнику "Грамматика української мови" (1982), адресованому вчителям. Члени кафедри стали пропагандистами української мови і видали для широкої аудиторії книгу "Украинская грамматика" (1986), а згодом вийшов підручник "Сучасна українська літературна мова" (1993, 1997, 2001). Були також підготовлені програми з мовознавчих курсів, зокрема разом з колегами А. П. Грищенко підготував програми "Сучасна українська літературна мова", "Історична грамматика української мови", "Порівняльна грамматика української і російської мов" та багатьох інших. Важливим загальнодержавним документом, розробленим вченим, став стандарт освітньо-професійної

програми за спеціальністю "Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова", який нині використовується у розробці різних філологічних дисциплін.

У 1995 р. А. П. Гриценку було присвоєно звання "Заслужений діяч науки і техніки України" за заслуги в підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів, розвитку наукових досліджень. У цьому ж році його обирають членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України, а у 1999 р. – дійсним членом Академії педагогічних наук України.

З 1969 по 2002 рр. А. П. Гриценко був автором 2-х індивідуальних і 12 колективних монографій, а для 36 підручників і посібників написав окремі розділи.

Арнольд Панасович був не лише глибоким вченим мовознавцем, а й чудовою людиною, який володів тонким гумором, дотепним словом, і після спілкування з ним залишався на довго в твоїй пам'яті.

Аспіранти Арнольда Панасовича Анатолій Мойсієнко, випускник Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, а нині доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, поет писав у вірші, адресованому своєму науковому керівникові:

Згадаємо про Ніжин і Мутичів,
Де кличе Див у казку й потепер.
Де нам відкрились Рільке і да Вінчі
Й не заступив Гомера Гуллівер.
Згадаємо Графський сад, де юним ясенем
Вільготно так галузитись в світи...
Там Гоголь з нами розмовляв на "ти",
Там Гуцало читав новели нам.
Але згойднувся за даллю горизонт...
І Дон Кіхот, впольовуючи нас,
Уже і сам давно не Дон Кіхот –
В сусіднім барі розливає квас.
А ми все ті ж ідальго навзворот,
Все той же ніжинський-мутичівський народ.

Література: Професори Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Київ, 2000. С. 148–149. Академік Арнольд Панасович Гриценко. Бібліографія до 70-річчя. Полтава, 2006; Енциклопедія сучасної України. Київ, 2006. Т. 6. С. 500.

**ЗЕЛЕНЬКО
АНАТОЛІЙ СТЕПАНОВИЧ**

(16.06.1935) – відомий український мовознавець, заслужений працівник освіти України, випускник Педагогічного інституту 1957 р.

Життєва доля Анатолія Зелененька пов'язана з Ніжином. Тут він народився, закінчив середню школу № 4 (1953 р.) і відразу ж продовжив навчатися у Ніжинському державному інституті ім. М. В. Гоголя на історико-філологічному факультеті відділення української мови і літератури. Потяг до літератури та мови в Анатолія Степановича визначився ще в школі. Тож і вступ на філологію не був випадковим. На факультеті у цей час викладали українську мову доценти Д. Д. Герасименко, М. Г. Кишенько, І. В. Сенчук, А. Д. Батурський, літературу – доценти О. А. Білан, Г. П. Васильківський, М. В. Красильник, Ю. А. Савченко, О. Д. Королевич. Як свідчив випускник цих років академік А. П. Грищенко, "це були люди різних темпераментів і характерів, але всіх їх об'єднувало надто сумлінне ставлення до викладацького обов'язку і повага до студента".

Після закінчення Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя у 1957 р. Анатолій Степанович отримав призначення в Іорданівську середню школу Диканського району Полтавської області, де працював

три роки, а потім переїхав на північну Чернігівщину і влаштувався у середню школу села Чайкіно Новгород-Сіверського району батьківщини другого Президента України (1960–1961), а через рік у Добрянську школу Ріпкинського району (1961–1963).

Проте інтерес до науки брав верх, і 1963 р. Анатолій Зеленько повернувся у Ніжин, де працював викладачем кафедри української мови місцевого інституту (1963–1964).

Старші колеги по кафедрі допомогли молодому науковцю обрати подальший напрямок для дослідження. І Анатолій Степанович вступив до аспірантури Запорізького державного педагогічного інституту. Успішно написав і захистив кандидатську дисертацію "Лексика перехідних південно-чернігівських і деяких суміжних говорів" (1967).

Після завершення навчання в аспірантурі А. С. Зеленько отримав направлення на роботу в Івано-Франківський державний педагогічний інститут, де працював на різних посадах з 1967 по 1972 рік, а потім перейшов доцентом у Луганський педагогічний інститут ім. Т. Шевченка (з 1993 р. університет).

У 1992 р. Анатолій Степанович захистив докторську дисертацію "Типологія структурно-семантичної організації побутово-виробничої лексики української мови (на діалектичному матеріалі)", отримавши ступінь доктора філологічних наук, а 1994 р. і звання професора.

З 1993 р. А. С. Зеленько очолював 14 років кафедру української філології та загального мовознавства. З 2007 р. залишався професором цієї кафедри.

Науковий спектр досліджень вченого дуже широкий. Він починав з діалектології, вивчав мову своєї рідної Чернігівщини та суміжних з нею поліських регіонів, захоплювався гуманітаристикою і її зв'язками з математикою та комп'ютерологією, бо бачив необізнаність не лише пересічних громадян, а й спеціалістів, журналістів, філологів із досягненнями природничих наук і в галузі математики та комп'ютерології. З іншого боку, представники вищезазначених категорій людей якось були віддалені від культури мови, літератури та мистецтва. Тож не випадково серед його публіцистичних, а то й наукових доповідей була тема: "Математика – це наука чи мистецтво?".

Анатолій Степанович досить активна постать. Його турбує і чистота української мови, і наповненість словарного запасу учнів і студентів, а також жителів місцевості. Тому він разом з колегами підготував "Короткий словник підприємця" (1998), а самостійно опублікував "Українську енциклопедію юного філолога (мовознавця)" (2000).

Немало праць А. С. Зеленька присвячено проблемам лексикографії та лексикології. Вони розглядаються автором у взаємозв'язку з теорією загальної семасіології в плані когнітивної лінгвістики. З цими проблемами пов'язані монографії "Проблеми семасіології (від класичної описової через когнітивну до лінгвістичного детермінізму)" (2001), де він доводить, що "лінгвістичний детермінізм як компонент наукової

методології передбачає визначення ролі й місця мови у загальній теорії пізнання у процесі складання образу, чи моделі світу" (с. 17).

Вчений тут проявляє свою глибоку компетентність у різних теоріях походження людини і мови, що дає йому право стверджувати, що визнання еволюційного розвитку природи і суспільства робить і логічним визнання перетворення генетичного коду в мовний.

Слід за цією працею була опублікована монографія "Основи лексикології (під кутом зору теорії лінгвістичного детермінізму)" (2003), у якій вчений доводить, що саме принципи лінгвістичного детермінізму є методологічною основою структурно-семантичного дослідження мови. Пізніше А. С. Зеленько наголошує, що саме ця методологія є основою аналізу не лише лексичних, а й граматичних, морфологічних та синтаксичних категорій.

З проблем семасіології Анатолій Степанович опублікував також цикл статей у різних періодичних виданнях. А після військових подій на Луганщині та Донеччині 2014 р. вчений переїхав працювати у Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, де очолив кафедру російської мови та перекладу. Тут він продовжив досліджувати вищевказані проблеми й опублікував у Ніжині монографію "Проблеми семасіології в аспекті еволюції лінгвістичних парадигм (семантики, прагматики, парадигматики й синтагматики)" (2016).

Це фундаментальна праця з семасіології, яка займає важливе місце в мовознавстві не лише України, а і світу, бо вчений у дев'яти розділах монографії розкрив всі аспекти явища в тісному взаємозв'язку із загальномовознавчими процесами та використуваної методології ХХ ст. до нинішнього часу, чітко визначив предмет дослідження семасіології.

В наступних розділах вчений стверджував, що "повноцінно закономірності зміни категорії значення за допомогою дискретно виділених у значенні парадигмальних категорій (від семи до моделі світу) пізнаються у процесі розгляду їх у трьох аспектах: прагматичному, парадигматичному та синтагматичному" (с. 94). І тут же Анатолій Зеленько додає: "Вертикальне перенесення генів (інформації стосовно розвитку природи й суспільства та процесу пізнання) цілком узгоджується у філософії з принципами діалектичного матеріалізму (взаємозв'язку явищ переходу кількості у якість, закону заперечення заперечення), у психології – з інтеріоризацією та принципом вищих синтезів Л. С. Виготського, у мовознавстві – з трансформацією парадигматики у синтагматику" (с. 120).

З точки зору розвитку науки другої половини ХХ ст., Анатолій Зеленько в семасіології виділяє декілька її розрядів: традиційну описову, компаративістичну, структурну, математичну, генеративну, функціональну, когнітивну лінгвістику" (с. 146).

Кожний розділ монографії – це сучасне осмислення складових явищ мовознавства у тісному зв'язку з іншими науковими явищами, зокрема з чотирма моделями світу, а також урахуванням співвідношення

ментального і почуттєвого. А тому розглядає деякі компоненти проблеми з психологією.

А. С. Зеленько – вчений, який може не погоджуватися з деякими явищами соціального життя, що торкаються мовознавства та й не тільки. Глибше вивчивши спадщину академіка-мовознавця М. Я. Марра, світоглядну основу "нового вчення про мову", якого різко розкритикував на початку 50-х рр. ХХ ст. Й. Сталін, професор Запорізького педагогічного інституту С. П. Самійленко та його аспірант А. С. Зеленько не сприйняли позитивно цю політичну оцінку вождя. У той час багато вчених, які підтримували мовознавчу теорію академіка М. Я. Марра постраждали. І лише у наш час А. С. Зеленько зробив немало для реабілітації відомого вченого мовознавця.

Працюючи у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, він опублікував монографію "Нове вчення М. Я. Марра, чаромуть П. Я. Лукашевича, абракадабра М. М. Рашкевича" (2018).

Останні роботи А. С. Зеленька присвячені проблемам перекладу. Разом з членами кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу він опублікував декілька цікавих статей, зокрема "Психологічне обґрунтування теорії і практики художнього перекладу" (разом з доц. Н. О. Бондар) та "Психологічне обґрунтування використання зіставного аналізу в теорії і практиці українсько-російського перекладу" (разом з доц. О. М. Петрик). Всі ці та інші статті останніх років, друкувалися у відомому науковому збірнику Ніжинського університету "Література та культура Полісся". Серія "Філологічні науки".

Наукова спадщина Анатолія Степановича Зеленька налічує понад 120 опублікованих статей з історії та методології мовознавства, лексикографії, лінгвостилістики. Він в Україні є провідним теоретиком структурної семасіології. Не випадково, що Анатолій Степанович є академіком Академії наук вищої школи, членом-кореспондентом Міжнародної академії педагогічної освіти. Міністерство освіти і науки України нагородило його нагрудним знаком "Відмінник освіти України", а указом Президента йому присвоєно звання "Заслужений працівник освіти України" (2004). Він також є Почесним професором Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. І однині А. С. Зеленько є активним науковцем, переймається за долю науки і освіти в Україні, часто виступає з пропозиціями, як поправити їх стан у сучасних умовах.

Література: Кірієнко К. В. Категорія концепту в науковій теорії професора А. С. Зеленька // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Філологічні науки. Книга 3. Ніжин, 2015. С. 52–56; Клипа Н. І. Лінгвопсихологічна міжпредметність у визначенні проблематики мовної діяльності і загального мовознавства // Література та культура Полісся. Вип. 95. Серія "Філологічні науки". № 12. Ніжин, 2019. С. 124–132.

**АБУЗЯРОВ
ВІКТОР ХАРИТОНОВИЧ**

*(14.05.1936) – письменник,
кінорежисер, лауреат премій,
випускник Педагогічного інституту
1959 р.*

Письменник належить по материнській лінії до ніжинського козацького роду Таранів. Мати, Марія Олександрівна, мала хороший голос, а тому співала з дитячих років у церковному хорі, де батько був регентом. Брала участь у роботі ніжинського аматорського театру. Під час вистави познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком Харитоном Савелійовичем Абузаровим, який був родом з Пензи. Але, як висловився письменник, "революція та громадянська війна змішала всі стани".

Під час голодного 1933 р. батьки поїхали під Ленінград. Батько влаштувався вантажником, а мати – на взуттєву фабрику. У 1936 р. у селі Атропшено під Ленінградом і народився Віктор Абузаров. Налагодження життя перервала війна. Жили під постійними обстрілами, а потім в окупації фашистів. Всі вижили.

У 1945 р. сім'я повернулася у Ніжин на батьківщину матері. Віктор Абузаров закінчив навчання у школі № 7 і перед ним постало питання: "Куди йти далі вчитися?" Вступив до технічного вузу, але зрозумів, ще не його, і він 1955 р. вступив на філологічний факультет Ніжинського державного інституту імені М. В. Гоголя на російське відділення з музикою, на якому працював доцент Г. П. Васильківський, який читав зарубіжну літературу, доцент (нині академік) Д. С. Наливайко, теж зарубіжник, доцент О. І. Панфьоров, М. В. Красильникова, Є. Г. Кулініч та Н. М. Гомон-Дзюбанова – викладачі російської мови та інші. Серед цих викладачів були такі, що близько стояли до молоді, що проявляла творчі здібності. У цей час на факультеті керував доцент Дмитро Сергійович Наливайко. А на українському та російському відділеннях навчалися у цей час майбутні відомі письменники і журналісти Є. Гуцало, Віктор Забіла, Володимир Мордань, Світлана Потапенко, Володимир Немченко та інші. Серед них і Віктор Абузаров, що пробував свої сили у написанні новел, нарисів, які з'являлися у ніжинській газеті "Радянський Ніжин" і за які отримував гонорар по 3–5 карбованців за твір.

Саме ця творча робота стане пізніше основою його життя, бо, попрацювавши 8 років у школі, на Донбасі та у Криму, зрозумів, що педагогіка – не його поле діяльності. Хотілося чогось більшого. Тягнуло

до мистецтва. Ходив у Будинок культури у театральний гурток, яким керував студент Щуківського училища Володимир Симоновський, згодом відомий актор. Відвідував кінотеатр, щоб ознайомитися з новим фільмом, цікавився не лише сюжетом, а й тим, як він знятий. "Чесно кажучи, – згадував пізніше Віктор Харитонович, – хотілося підняти свій фаховий та соціальний статус, бо на той час режисура – звучало гордо. А головне було велике бажання". І він 1966 р. вступив на стаціонар кінорежисерського факультету Київського театрального інституту імені І. Карпенка-Карого у майстерню художнього фільму Артура Войтецького, відомого режисера, заслуженого діяча мистецтв України, який прийшов в інститут і вперше набрав групу студентів.

Фото на згадку. Серед студентів В. Абузаров, Є. Гуцало, В. Вовк та ін.

Під час навчання В. Абузаров працював асистентом, зокрема великого документального фільму про голову колгоспу Щорського району на Чернігівщині. Збирав також матеріали про кобзаря Остапа Вересая. Зустрівся з сільським поетом-скульптором Миколою Харченком і у Віктора Абузарова визріла ідея зробити про нього документальний фільм. Автор фільму перейнявся життєвою долею і зумів знайти той стержень, який дав можливість розкрити те характерне, що було притаманне скульптору. Втім, фільм "Сокиринські сонети" вийшов цікавим. Він отримав премію та диплом на міжнародному кінофестивалі "Молодість" у жовтні 1971 р. в номінації "Кращий фільм портрет". Це надало молодому режисерові надію на подальшу таку ж роботу.

У 1971 р. Віктор Абузаров закінчив театральний інститут, показав себе цікавим митцем. Але влаштуватися на роботу в кіностудії України не вдалося. І він поїхав у Москву, Ленінград, але марно. Переглядаючи його роботи, чиновники говорили "В вашем фильме нет просоветского духа". І тоді молодий режисер поїхав в Іркутськ, а згодом в Новосибірськ,

де Віктор Харитонович працював 20 років режисером-документалістом на Східно-Сибірській кіностудії. Саме тут розкрився його талант документаліста. Він написав понад 50 кіносценаріїв, за якими були зняті документальні фільми. Улюбленою роботою режисера був фільм "У горячого ключа" про молодих БВМівців. У той час слава про комсомольців, що будували Байкало-Амурську залізничну магістраль, гриміла по всьому Радянському Союзу. Про них складали пісні, писали поеми та п'єси. Робота В. Абузярова входила до циклу цих мистецьких творів. Його прийняли до Спілки кінематографістів СРСР.

У 1997 році Віктор Абузяров повернувся у Ніжин, уже набувши життєвого і мистецького досвіду. Ніжинський період став для митця більше літературним, ніж кінематографічним, насиченим на художню працю часом.

У 1995 році була завершена робота над романом "Евангелие от Евгения". Саме цей роман розпочинав ніжинську трилогію. До цього роману слід додати ще "Дом без праведника" та "Обольщение". Всі ці твори базуються на епізодах життя самого автора, які пов'язані з широким суспільним життям 50–60–70-х років ХХ ст. – від смерті Й. Сталіна, хрущовською відлигою до 70-х років застою. У цих творах відбите не лише життя Ніжина, а й усього радянського часу. Письменник детально на конкретному фактичному матеріалі показує тяжкі, а то й трагічні, а також радісні хвилини буття. Тобто воно розкрито у художньо-образному вимірі таким, яким воно було у реальній дійсності. Автобіографізм робить його твори життєво стверджуючими. Пейзажні описи збагачені знайомими деталями ніжинської архітектури та пейзажних зарисовок міста. "Было раннее-раннее утро знойного послевоенного лета. Старинный городок еще спал, кутаясь в сиреневые сны. Спали древнее его монастыри, полуразрушенные колокольни и церкви, спали дома, кутаясь в запьяленные яблоневые сады. Дремала заросшая по берегам неширокая речка. Обитатели бывшего помещичьего особняка, ставшего при советской власти простым коммунальским домом, ещё досматривали утренние сны" ("Евангелие от Евгения").

Подібні деталі обличчя Ніжина знаходимо і в романі "Ховшеба, или Дом без праведника" і "На углу улицы К. Маркса и центральной площади, в том месте, где находилась зеленая лавчонка Абея, им повстречался мрачного вида мужчина".

Герой творів Вітя Абдулов, хоча і увібрав деякі деталі життя автора, але в цілому уособлює в собі основні риси його покоління.

Роман "Евангелие от Евгения" Віктор Абузяров подав на конкурс "Коронація слова". Протягом 2000 року на цей престижний конкурс було подано понад 758 романів. Відбрали для нагороди 10, серед них і роман В. Абузярова. Після преміювання роман видали українською мовою у Києві у видавництві Олени Теліги 2001 року.

Крім творів, які входять у ніжинську трилогію, Віктор Абузяров також опублікував 2001 роман про кохання "Прощание без прощания",

книгу оповідань та новел про любов та війну "Апология страсти" (2000), куди увійшли твори написані з 1962–1994 рік, об'єднавши людські долі, здебільшого дитячі та юнацькі, протягом тридцяти років. Про цю книгу Віктор Абузяров так говорив: "Жінки були домінуючою лінією в моїй творчості. Я писав багато новел, але збірки не було. Я багато подорожую. Під час однієї із поїздок зустрів цікаву та красиву жінку. Про такі зустрічі говорять "случайная попутчица". Саме ця зустріч і лягла в основу новели під назвою "Апология пристрасти". До речі, й збірку свою я теж так назвав".

У 2009 р. була опублікована у Ніжині, як і всі інші видання В. Абузярова, книга "Мелодия для Ариадны", куди увійшли, крім цього роману, також повість "Как карта ляжет", а також три нариси. Всі твори об'єднані історичним часом. Автор у книзі з'єднав дві епохи – "епоху величних звершень, ентузіазму та віри у загальне щастя і справедливність, і нашу сучасність з її культом наживи, зі злочинами в особливо великих розмірах, де людина людині вовк, а не товариш і брат, де могутні незалежні характери змушені боротися зі злом наодинці без надії перемогти у нерівній боротьбі".

Віктор Абузяров часто у своїх творах звертається до теми кохання. Йому він присвятив спеціальний роман "Прощание без прощания. Роман о любви". В одному зі своїх інтерв'ю Віктор Харитонович розповів історію його написання. Над цим твором автор працював 35 років: "Це книга про кохання, вірніше, про моє кохання. Книга присвячена жінці Альбіні. Вона пройшла крізь усе моє життя. В романі в неї літературне ім'я – Шагане. Ми бачились з нею за все життя лише 49 днів, тобто 7 разів. Уперше я зустрів її у далекому 1965 році... На пальцях можу перелічити кількість наших зустрічей. Такого кохання в моєму житті більше не було. Остання зустріч відбулася в 1991 році. Вона не знає, що я написав про неї книгу".

Важливе місце у творчості В. Абузярова посідають кіносценарії, які склали книгу "Заплутавшая память", куди увійшли кіносценарії "Фросина любовь", кінороман "Скарб" (Заповіт Ховшеби) та три новели, назва однієї з них і дала найменування збірці. Автор піднімає важливі життєві проблеми, які пов'язані з негативними явищами у житті людини: черствістю, нечулістю, зрадництвом, які проявляються у різних формах. Герої потрапляють у найрізноманітніші ситуації і шукають вихід із них.

Кіносценарій "Фросина любовь" отримав першу премію в номінації "Кіносценарії" на Всеукраїнському конкурсі романів, кіносценаріїв, п'єс та пісенної лірики про кохання "Коронація слова" 4 червня 2009 р. Ця важлива подія в житті Віктора Харитоновича, бо подібні премії – це визнання своєї праці.

У 2019 році з'явився новий роман "В тени распутства", у якому автор розкриває історію творчого конфлікту талановитого українського режисера з педагогом, який не розуміє його пошуків у мистецтві. На

жаль, книга надрукована невеличким тиражем у 20 примірників. Але така вже творча доля нинішніх художників слова.

Віктор Харитонович весь у творчому пошуці. Працює над новим романом, у якому паралельно розвиваються дві життєві долі у різних хронотопах часу: 1814 та 2014 роках, які брали участь у двох різних революціях. Це книга про людей, які захищали незалежність, відстоювали свободу на самих критичних етапах історичного розвитку.

У 2012–2014 рр. В. Абузяров видав "Собрание починений в пяти томах" у ніжинському видавництві "Орхидея". Хочеться побажати Віктору Харитоновичу здоров'я та творчого довголіття.

Література: Кінорежисер Віктор Абузяров: "Людина – це вже сюжет та історія". Вісті. 13 вересня 2019 р. С. 6.

ГУЦАЛО
ЄВГЕН ПИЛИПОВИЧ

(14.01.1937–04.07.1995) – український
письменник, журналіст, кінорежисер,
випускник Педагогічного інституту 1959 р.

Євген Гуцало народився в родині сільських вчителів на Вінниччині в селі Старий Животів. Це певною мірою наклало відбиток і на формування його як майбутнього письменника. З малих років він любив читати, перечитав всі книжки з батьківської бібліотеки, яку вдалося зберегти в час фашистської окупації села, та невеличкої шкільної, а потім і сусідньої школи у селі Карделівка, де працював батько. Тож Євген і книга були нерозлучними зі шкільних років і залишилися на все життя вірними друзями.

Рано почав писати вірші. Під час вручення йому премії фундації Тетяни і Омеляна Антоновичів він згадував цей час: "За нашою хатою, у кущах бузку, я сам збив неоковирного стола з грабових жердин і спекотного подільського літа, сховавшись у затінку, писав тут оповідання і вірші. Свої писання заклеював у конверти і посилав у Київ, який тоді був для мене значно більшим Києвом, ніж нині, хоч і нині залишається Києвом. Але вже не тим, і чекав тоді, у своєму дитинстві, відповідей з редакції. Усі відповіді, без винятку, були негативні. Й не дитячі тодішні журнали, ні дитячі газети не вмістили жодного мого рядка. А я писав і писав, писав і посилав" (Українська література. 1995. № 9–10. С. 10).

Є. Гуцало поруч з поетами О. Ющенком, П. Усенком і викладачами

Своїми збагаченими різними тропами текстами юний автор не зміг зачарувати рецензентів. Тож постійно була одна і та ж відповідь: "Працюй над словом!" І він працював, удосконалював художньо-образне своє письмо, не ганяючись за популярною темою.

У 1954 році Євген Гуцало закінчив блискуче школу і повіз свої документи у Київ, щоб вступити на факультет журналістики столичного університету. Успішно склав 5 іспитів, а на географії зрізали бал, і Євген не пройшов по конкурсу.

Ніжинська вища школа завжди приваблювала молодь не лише багатими і всебічними науковими та літературними працями, а й кваліфікованим рівнем підготовки фахівців. Хтось порадив, чи сам вирішив, але наступного 1955 року Євген Гуцало вступив до Ніжинського педагогічного інституту.

У Ніжині була дещо інша ситуація. Якщо раніше Євген Гуцало залишався один-на-один зі своїми творами та надіями на публікацію, то у педагогічному інституті на історико-філологічному факультеті працювала літературна студія, якою у той час керував досвідчений педагог, доцент Андрій Костянтинович Косінов. "Ця людина з сивою головою, – згадував керівник Чернігівського літературного об'єднання І. Оліферовський, – по-юнацькому гаряче реагує на прояв таланту і суворо картає за поспішність, побіжність. І тому до його слів прислухаються уважно, і тому в кожній творчій суперечці його обирають як справедливого суддю, і тому студія уявляється живим колективом людей, колективом, де немає байдужих" (Радянський Ніжин, 1956. 13 січня).

Є. Гуцало разом зі своїми товаришами групи

Літературна студія була відома ще з довоєнних часів. Її керівником у 30–40-х роках був Микола Сайко – поет, літературознавець, зав.

кафедрою української літератури, автор поетичного збірника "Жайворонки степу", якого цінував Павло Тичина, а за ним автор романів "Голгофа", "Люди" Лесь Гомін, відомий студентам, як викладач літератури Олександр Королевич. На зустрічах в інституті з письменниками В. Сосюрою, М. Рильським, О. Вишнею, О. Гончаром, О. Ющенком, Ю. Збанацьким та іншими звучали і твори літстудійців. З літстудії вийшло багато нині відомих художників слова. Пізніше юний поет у вірші "Ніжин" згадував:

Я йду мимо стін інститутських старих,
Де Глібов учився й Гребінка.
Тут в битві звитяжній кувалися дні.
Тут мариласть далеч вітрами,
І Ющенко юний щасливі пісні
У світ випускав голубами.

На засіданнях розгорталися дискусії. Є. Гуцало стверджував: "Я писав на лекціях, писав у кімнаті гуртожитку, писав у старовинному графському, ще Безбородька, саду. Писав у міській бібліотеці, посилав писане в Київ, але звідти... одержував одні й ті самі відповіді, негативні й стандартні". Але для молодих поетів була відрадою місцева газета "Радянський Ніжин", редактор якої Зорка завжди намагався підтримати молодь і друкував у газеті їх вірші, нариси.

В розділі "Літературна сторінка", "Куточок початківця" були здійснені перші, так дорогі для юних літературні твори. Першою публікацією Євгена Гуцала було оповідання "Рояль" (12 травня 1957 р.), за яку він отримав заохочувальну премію 5 крб. У 1956–1959 роках в газеті були опубліковані також твори молодого поета: оповідання "Берізки", поезії "Колоски", "До зір", "Балада про пісню", "Чекаю тебе" та інші.

Колоски
Ти не слабкий, не легкодухий.
Сходивши в полі всі стежки,
Впади на землю і послухай.
Як дзвонять стиглі колоски.
А потім встань і подивися:
Яке життя кипить кругом!..
І сам твори, шукай, борися.
Дзвени достиглим колоском!

Не все задовольняло Є. Гуцала. Пішов пошук. Йому хотілося поіншому висловити своє ставлення до людей праці, до тих, хто оточував його. Він був противником романтизації. В одному із своїх листів від 20.02.1959 р. до поета Олексі Ющенка, який дуже добре ставився до Євгена, він писав: "Переважно я пишу ліричні мініатюри, але де б розроблялися громадські теми. Радять писати про долю людей, створювати літературні портрети і, таким чином, заглиблюватися у життя. І коли я писав "Постоли" чи "Черемхові гаї", то отими прозаїзмами білих віршів я хотів себе тим наблизити хоч як-небудь до життя. Але – я помітив – коли в нас пишуть про людей, то дуже ідеалізують їх, обкурюють

димкою фіміаму. Очевидно, потрібно вдітися до чогось протилежного – навіть до голого натуралізму, – щоб заперечити деякі речі. Яких зовсім не слід ідеалізувати. Я, наприклад, написав вірш "Тітка Галка", який починається такою строфою:

Тітко Галко з порепаними ногами,
Вас "баняком" недоростки дражнили
І чорними – кольору сажі – ногами
Під вікна до вас насміхатись ходили
Вам патиком запирали двері,
Снопом кукурудзяним шибки закривали,
Листи сороміцькі на білім папері
Писали й по пошті вам посилали.

Потім я кажу про її долю, про те, як все її життя проходить у цілоденній роботі. Закінчення таке:

Я сьогодні яркими, як дзвони, словами
Над містом фабричним, над селами гримну
Про тітку Галку з порепаними ногами –
Просту та найкращу в світі людину.
Не знаю, добре це чи зле.

Євген Гуцало шукав підтримки. Поради у старших товаришів, викладачів, творчих працівників. І він з теплотою згадував про деяких з них: "Тоді у нашому інституті викладачем зарубіжної літератури появився молодий лєнінградський аспірант Дмитро Сергійович Наливайко, тепер уже київський академік, і я вдячний йому за той вплив, який він на мене справив. Він порадив звернутися до Тичини. Бо, мовляв, ми з ним і Сосюрою пишемо у несхожих манерах і, що мені має бути, на його переконання, близьким саме Тичина. Я послав вірші й Тичині, й Рильському, але корифеї не відповіли. Можливо, тому, що крім віршів, я в коротких листах до них просив надіслати грошей, аби за їхні гроші купити велосипед і на велосипеді об'їздити всю Україну. Можливо, їм обом не сподобались мої вірші..."

І все ж на творчому шляху Євгена Гребінки було немало добрих людей, і вони підтримали талановитого юнака. Це і Микола Руденко, Павло Загребельний та інші старші колеги. Але найбільше для юного Гуцала зробив Олекса Ющенко, знайомство з яким відбулося у Ніжині 1958 р., коли той разом з Павлом Цинком приїхав в інститут.

Знаний в Україні поет – пісняр Олекса Ющенко відібрав 6 віршів, зокрема "Колоски", "Я зростаю на сонячнім Поділлі...", "Бажання", "Ти зібрався в трудну дорогу" та інші і переслав зі своєю передмовою у "Літературну газету", де вони і були опубліковані 13 січня 1959 року під назвою "Лірика Євгена Гуцала". Таким чином, О. Ющенко став для Є. Гуцала творчим "хрещеним батьком", за що юний поет неодноразово дякував йому.

Останні два роки перебування у Ніжині були найбільш плідними і значними для раннього періоду творчості Євгена Гуцала. І це не тільки тому, що в цей час були опубліковані його твори в газетах "Радянський

Ніжин", "Деснянська правда", "Літературна газета", а й тому, що молодий письменник чіткіше відзначив свою відповідальність як митця, глибше проникся у лабораторію майстрів слова і зрозумів, що треба шукати своє особисте місце в українській літературі. Хоч його товариші по літературній студії частіше писали російською мовою, та й сам він немало записав подібних віршів у свій зошит, бо навчався на російському відділенні, і все ж уже у цей час Євген Гуцало перейшов на українську мову, багато працював над засвоєнням словникового запасу, наповнював мову яскравими знахідками із живучого народного джерела.

Довгий час Євген Гуцало свої поетичні твори не оформляв у збірки. Вірші друкувалися на сторінках газет і журналів. І лише у 1981 р. у видавництві "Молодь" вийшла його перша поетична збірка "Письмо землі". У ній поет своєрідно розмістив твори. У перших розділах книги, які названі "Народжені сонячним вітром" та "Тайнопис природи", Є. Гуцало подав вірші, які були написані в основному у 70-х роках і засвідчували про його поетичне зростання, якого він досягнув як митець. І тільки у третьому розділі "На березі блакитного і зеленого морів" вміщено 19 поезій, написаних у юнацькі роки. Це були різні за тематикою твори, але їх ліричний герой, який знаходиться разом з автором у постійному пошуку, об'єднує їх. Майже у всіх віршах бачиш різнобарв'я природи, чуєш різноголосся її звуків і відчуваєш поєднання з ними ліричного героя.

У 1983 р. виходить друга збірка поета "Час і простір", а наступного року – "Живемо на Зорі". Складнішою стає словесно-художня палітра творів Є. Гуцала, різноманітнішою їх тематика. Хоча і тут основна проблема попередньої збірки: Людина – Природа стає ведучою. Як і раніше в багатьох віршах про кохання, про долю, про майбутнє автор використовував свої улюблені образи, взяті із рослинного світу та явищ природи. Він розмовляє з ними, немов з людьми, до них звертається за допомогою, з ними радиться і сумує.

Лірика Євгена Гуцала насичена глибокими почуттями і роздумами про складне людське життя, сповнене надій і нездійснених мрій. Вона захоплює читача багатством передачі душевного стану ліричного героя, умінням автора використовувати явища природи, оточуючий світ від великих і вічних світил Місяця і Сонця до тоненької билиночки чебрецю та до глибокого і своєрідного розкриття взаємозв'язку людини і Всесвіту, її відповідальності за вічність краси, за спокій і щастя Батьківщини.

Закінчивши у 1959 р. інститут, Євген Гуцало співпрацював з редакціями газет Вінничини, Львівщини, Чернігівщини, де друкував публіцистику, новели та оповідання про тогочасне життя.

Його помітили Микола Бажан, Михайло Стельмах, Павло Загребельний. Останній запросив у 1961 р. Є. Гуцала працювати в "Літературній газеті", а потім у видавництві "Радянський письменник", у якому виходить у 1962 р. збірка його оповідань "Люди серед людей", яку помітили і прийняли читачі.

У 60-х і подальших роках Євген Гуцало зосередив більше свою увагу на написанні прозових творів. Як підкреслюють критики,

поїздка до Франції вплинула на 25-річного письменника і якоюсь мірою повернула творчість Є. Гуцала до поглибленої поетики, про що свідчать його збірки новел і повістей "Яблуко з осіннього саду" (1964), "Скупана в любистку" (1965), "Олень Август" (1966), "Хустина шовку зеленого" (1966), "Запах кропу" (1969) та інші. Його твори почали перекладати в Росії, Польщі, Болгарії, Німеччині.

Євген Гуцало увійшов у коло "шестидесятників". Складніше стало працювати у період брежнєвського застою з утисками і переслідуваннями української незалежної інтелігенції. Але і в цей час письменникові вдається видавати свої твори, навіть із гострою сатирою. Сучасники стверджують: "Він здебільшого мовчав, посміхався, слухав... Дійсно, це саме про нього: людина в собі. Він ніколи не кричав і не виступав з трибуни, але про все, що йому боліло, говорив у своїх творах. Взагалі, це була людина багатої, необмеженої фантазії... Про це свідчить його роман "Парад планет"".

Реалістична проза Є. Гуцала була "з невеличкими сатиричними чи фантазійно-сатиричними нотками... у його оповіданнях з'являються герої, яких важко назвати ідеальними, а гумор стає все дошкульнішим та зіркішим. І навіть кохання перетворюється у трагедію чи фарс".

Серед повістей 70–80-х років слід назвати повісті "Дівчата на виданні" (1971), "Шкільний хліб" (1973), трилогію: романи "Позичений чоловік" (1982), "Приватне життя феномена" (1983) і повість "Парад планет", яку вважають енциклопедією тогочасного життя села. Опубліковані також інші повісті та романи, кіноповісті та сценарії. Багато творів письменника були екранізовані.

Твори Є. Гуцала відзначені літературними преміями імені Юрія Яновського (1982) за збірники оповідань "Орлами орано", "Що ми знаємо про любов", "Полювання з гончим псом" і "Оповідання з Терентівки".

Євген Гуцало писав також для дітей і підлітків. Його дитячі збірки "Саййора" та "Пролетіли коні" відзначені Державною премією України ім. Т. Г. Шевченка (1985). Його роман-трилогія "Позичений чоловік" був у 1995 р. премійований фундації О. і Т. Антоновичів.

У роки незалежної України Є. Гуцало звертався до еротичної тематики ("Ерос-ерос", "Імпровізація плоті" (1993), "Блуд" (1992) та політичної публіцистики ("Ментальні орди"), яка була відзначена премією імені Івана Огієнка (1995). На жаль, Є. Гуцало рано пішов із життя, не доспівавши своєї пісні.

Література: Дзюба І. М. Гуцало Євген Пилипович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2006. Т. 6. С. 691–692; *Шевченківські лауреати 1962–2001: Енциклопедичний довідник*. Київ, 2001. С. 122–124; *Самойленко Г. В. Перші кроки і злет поетичної творчості Євгена Гуцала. Література та культура Полісся*. Вип. 14. Ніжин, 2000. С. 105–116; *Він же. Поезія Євгена Гуцала. Поетичні голоси Чернігівщини*. Чернігів, 2003. С. 177–182; *Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст.* Ніжин, 2003. С. 258–260.

**ВОВК
ВІКТОР ІВАНОВИЧ**

*(28.12.1937–06.03.2007) – педагог,
письменник, випускник Педагогічного
інституту 1960 р.*

Серед численних випускників Ніжинської вищої школи, які стали письменниками, виокремлюється оригінальна творчість Віктора Вовка, що відзначається глибокою мудрістю, афористичністю та тонким гумором.

Народився він у місті Бахмач на Чернігівщині, закінчив місцеву середню школу № 4 і у 1956 р. вступив до Ніжинського державного інституту імені М. В. Гоголя на філологічний факультет (спеціальність російська мова та література і музика). У цей час на факультеті працювали добре знаючі літературу і мову викладачі доценти Г. П. Васильківський, М. В. Красильник, Д. С. Наливайко, К. П. Волинчикова, Н. М. Гомон-Дзюбанова, Є. Г. Кулініч та інші.

Характерною особливістю студентського життя на факультеті серед багатогранних його проявів було існування літературної студії, яка об'єднувала навколо себе творчу молодь. Саме у цей час навчалися Євген Гуцало, Володимир Мордань, Петро Пулинець, Анетта Дробкіна, Євген Семенець та інші. У їх творчій долі велику роль відіграв молодий викладач, доцент Дмитро Сергійович Наливайко, нині академік АН України, а також редакція ніжинської газети "Радянський Ніжин" (редактор Бородавко), яка створила літературне об'єднання робітничої і студентської молоді. В газеті з'явилися рубрики "Літературна сторінка", "Куточок початківця", "Творчість молодих" тощо, де розміщували свої перші твори молоді літератори.

В інститут часто приїжджали письменники із Києва Олекса Ющенко (теж випускник інституту), Павло Усенко та інші.

Щирим другом Євгена Гуцала по інституту був Віктор Вовк, близькість ця сталася не через те, що вони навчалися в одній групі і проживали в гуртожитку, де завжди зближується молодь, а тому, що вони кохалися в поезії, довіряли одне одному своє поетичне слово. А це сприяло і критичній оцінці того, що з'явилось у них, бо вони були і першими читачами і критиками.

Віктор Вовк був активним учасником літературної студії, де читав свої вірші. Друкувався не часто (з публікацій запам'яталися "Дві зелені ялини", "Юність" (про підпільника Я. Батюка) та інші), а тому його менше знали як поета. А це був талановитий юнак. Більше писав

"для себе" і під настрій. Пізніше він згадував: "Майже перед кожним із нас в юності постає спокуса стати поетом. Та як бачимо, в основній масі своїй люди наділені почуттям здорового глузду". Все життя Віктор Вовк вчителював, і це певною мірою вилинуло на його поетичну долю.

Після закінчення інституту у 1960 р. він отримав призначення працювати вчителем російської мови та літератури, музики і співів у Вертївську середню школу, що недалеко від Ніжина, а потім його перевели у село Ковчин Куликівського району на Чернігівщині. Деякий час працював у Менському районі комсомолу. Підтримував зв'язки з газетою "Комсомолец Чернігівщини". На всіх посадах він залишався творчою людиною, любив поетичне слово і музику, керував чудовим хором, писав музику до пісень на слова вітчизняних і зарубіжних поетів.

З 1975 р. В. Вовк переїхав на Одещину і працював інспектором шкіл Комінтернівського районного відділу освіти. Тут він жив до кінця своїх днів.

Представник "шістдесятників", а увійшов у літературу вже в роки незалежності України. Перший його поетичний збірник "Дорога до себе. Лірика" вийшов у Чернігові 1994 р. Станіслав Реп'ях, відомий поет, який очолював Чернігівське відділення Спілки письменників, зазначав у своїй передмові: "Є поети з багатим внутрішнім світом, з неповторним поглядом на життя, які з тих чи тих причин тривалий час уникають зустрічі з читачем. Тонкий спостережливий лірик, чулий і бентежний художник Віктор Вовк теж належить до цього розряду митців. Але, на щастя, вже у зрілому віці він зумів перебороти комплекс замкнутості і вирішив вийти в люд. Глибиною пристрасті, щирим одкровенням пройнята ця книжка".

Збірник лірики "Дорога до себе" складається з чотирьох розділів. Перший розділ включає 9 невеликих віршів, об'єднаних однією темою – Україною. з її трагічною історією, болями і стражданнями.

Україні

Сплюндрована, спотворена,

Замучена і зболена,

Спустошена, скатована,

змордована, знедолена,

ворогом проклята,

на хресті розп'ята...

Ти єдина на світі,

як рідная мати.

Щоб передати трагічну долю України, яку любить поет і готовий її пригорнути до своїх грудей і обігріти своєю любов'ю, захистити, він звертається до словесної народної художньої образності. Для нього Україна – "скривавлена пісня про вдовину знедолену долю, / про коня, що вернувся без вершника, / про болючу сльозу материнську, / червону калину у лузі і про щире дівоче кохання".

У переважній своїй більшості це невеликі вірші-мініатюри, насичені біллю, смутком, жорстокістю часу, сірим туманом і звуками дзвону,

що гвалтують тишу. Але через ці ознаки буденного життя просвічується надія на світле і радісне, бо є віра "що ми невмирущі, що зламані крила нас зможуть підняти до зірок".

Готові славити до скону
знов і знов

Любов і мужність,
Мужність і любов

У перших двох розділах більше смутку, болючого одкровення, в наступних – надії, любові, вірності, які збагачують життя людини.

Я понесу у світ
душу свою
вогнем кохання до Тебе.
нехай людям
стане трохи темніше.

Другий збірник лірики "Калинові заручини" (Київ, 1995) присвячений "друзям моєї юності Євгену Гуцалу, Станіславу Реп'яху, Анатолію Кухті, Валерію Миньку, Василю Ласому з любов'ю".

Любов до України – це те найперше, в чому зізнається поет у своїх творах:

"Молитва моя наївна
І до примітиву проста;
За рідну матір Україну
І за розп'ятого Христа".

І у великому історичному просторі на новому шляху іде Україна, а за нею іде поет по тернистій дорозі:

"Куди ти, Вкраїно?
Мовчить
бо не відає
А я – слідом
босоніж
по стерні,
По болю.
по крові,
За
нею".

В невеликих за розміром віршах Віктор Вовк філософськи мудро відтворював життя, давав можливість відчутти його. Часто поет звертається до історії минулого України, щоб загострити думку про її майбутнє. Ось дві невеликі мініатюри:

Якщо хочеш
Встигнути,
Іди,
не оглядаючись

Якщо хочеш
Любов пожати –
Посій любов.

Часто його поезії носять афористичний характер:

Якщо тобі;
Довірили світильник –
Дивись вперед,
А не собі під ноги.

Збірник Віктора Вовка "Біжу за веселкою" (Київ, 1999) продовжує розкривати все глибше і ширше тему рідної землі, Вітчизни, бо болить у поета душа, щоб у новий час не повторилося те страшне, що пережили разом з нею її люди: війни, репресії, голод і Чорнобиль.

Віру в майбутнє
люди несуть,
мов запалену в церкві
на Паску свічку.
Лише б не погасла.

Поет відчуває і свою відповідальність, то ж промовляє:

Я,
слово честі,
буду старатися,
щоб не сфальшивить
у твоєму оркестрі,
Поезіє!

І поету віриш, бо його поезія чиста, мов джерельна вода, красива, як червона калина, і мудра, як сива мати.

З кожним новим збірником поезія Віктора Вовка тяжіє до мудрості, лаконічності, афористичності, що будується на народно-образній основі. Гумор теж характерний для збірників афоризмів та анекдотів "Коли не всі дома" (1997) та "Упасти з печі" (2001), присвяченій світлій пам'яті Великого Сміхотворця Степана Олійника і відзначеного Всеукраїнською премією його імені (2004). Афоризми проникнуті сьогоденням. "Й оскільки всі ми, в Україні сутні, від найвищого державного посадовця, до найкрутішого бомжа, перебуваємо зараз у такому морально-психологічному стані, ніби оце спросоння впали з печі, а зверху нас ще й мокрим рядом накрили, – зауважує академік Богдан Сушинський, голова Одеської організації Національної Спілки письменників України, – то й збірка ця "Упасти з печі!" перебуває на рівні не лише авторового, але й загальнонародного душевно гумористичного апокаліпсису. Ось чому таким болісно зрозумілим нам стає невмируще, як сама рятівна житейська мудрість наша, творчо виафоризоване, щоб не сказати – вистраждане, Віктором Вовком:

"Коли депутати повернулися лицем до села, село здригнулося від жаху!"

"Ті, хто потопав у розламі, намагалися вхопитися за соломинку депутатської недоборнаності".

"Якщо я щасливий, то під яку статтю карного кодексу це підлягає?"

Митець мудро оцінює сучасне життя. Перегортаючи понад 100 сторінок книги "Упав з печі!", на яких порядково надруковані афористичні вислови поета, знаходиш дуже багато таких, що зачіпають кожного, бо в них відбилася і накопичена віками спостережливість, набутий життям досвід і відбита народом мудрість:

"Лиш віра дає нам крила, спроможні піднести нас до зірок".

"Совість – це конституція, за якого ти мусиш жити, не порушуючи жодної з її статей".

Останньою збіркою В. Вовка були тривірші "Журавлі в холоднім надвечір'ї" (Одеса, 2003). У цих невеличких трирядкових віршах переплелася все, що пережила Україна і разом з нею поет, як і мільйони інших її синів і дочок з їх вірністю їй і любов'ю, пережитим, і передуманим і переосмисленим, минулим і майбутнім:

Навчи нас, Господи,	Якщо хочеш
хоч трохи	любов пожати –
буть людьми,	посій любов.

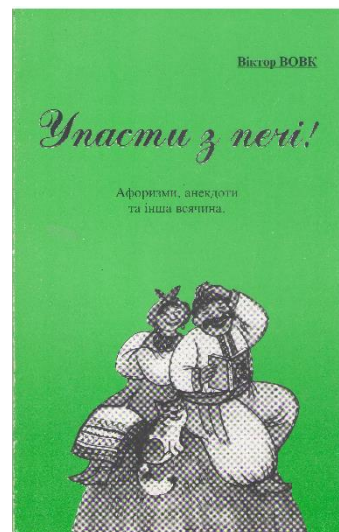
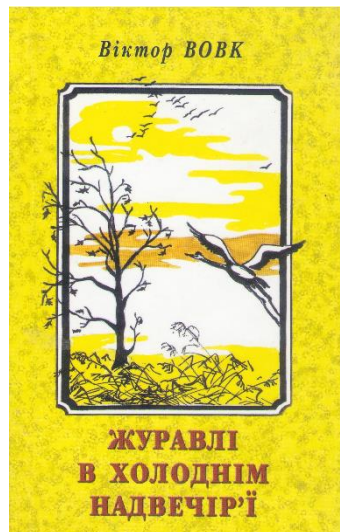
Скільки в цих віршах та афоризмах мудрості, скільки тонких життєвих спостережень. А який самобутній талант, бо сказати в двох-трьох рядках значуще, дуже важко. Тематика творів Віктора Вовка широка і багата, як і саме життя: Вітчизна, її минуле і сучасне, кохання, творчість, людські долі, совість і зрада, здобуття і надія.

Віктор Вовк тонкий лірик. У його мініатюрах різних за жанрами дихає складне життя. Поет уміє нетрадиційно передати стан природи, взаємини з нею людини.

Віктор Вовк любив бувати у Ніжині, приїжджав декілька разів, про це свідчать подаровані автором цих рядків чотири його книги з автографами.

Хотілося б, щоб його поезія для читачів не лише служила втіхою, а була б і вчителем для подальшого життя.

Література: Самоїленко Г. В Літературне життя Чернігівщини в XII–XX ст. Ніжин, 2003. С. 261–262.

**ДАНЬШИНА
НАТАЛІЯ ДМИТРІВНА**

*(23.04.1937) – педагог, співачка,
заслужений працівник культури
України, випускниця Педагогічного
інституту 1961 р.*

Життєва доля Наталії Дмитрівни ще з раннього дитинства була визначена, бо її батьки-колгоспники, що проживали в місті Лебедин, яке розкинулося на Сумщині, брали активну участь у художній самодіяльності. І як свідчить вона у своїй біографії: "У нашій сім'ї пісню любили всі. Прекрасно співали батьки, які брали участь в аматорському драмгуртку. За лаштунками сцени я і народилася (тато грав Петра, а мама – Терпелиху в п'єсі І. Котляревського "Наталка Полтавка"). Мабуть, і назвали мене на честь закоханої в пісню Наталки. І не помилилися, бо взяла я пісню в дорогу на все життя".

І це так, бо уже в шкільні роки Наташа Корж брала активну участь у різних співацьких конкурсах. І тут визначальну роль у її житті відіграв учитель музики В. Ю. Бриль, який розпізнав талант своєї учениці, розвинув у неї потяг до співу і любов до музики. Вона брала участь не лише в місцевих конкурсах і олімпіадах, а і в обласних та республіканських, на яких отримувала перемоги. Тож у 1947 р. її обрали делегатом обласного зльоту в місті Путивлі, а згодом і Другого республіканського зльоту юних піонерів України в місті Києві. Ці дитячі враження залишилися в пам'яті надовго і сприяли тому, що Наташа Корж намагалася добре вчитися не лише в загальноосвітній школі, а й музичній.

У 1956 р. Наталія Корж вступила до Ніжинського державного інституту імені М. В. Гоголя на філологічний факультет (спеціальність "Російська мова, література та музика").

Завдячуючи директору інституту М. І. Поводу, на філологічному факультеті була відкрита додаткова спеціальність "Музика". Це було вперше здійснено в педагогічному інституті Радянського Союзу. Цю ідею підтримали відомі радянські композитори: Д. Кабалевський, А. Хачатурян, Г. Майборода та інші, які сприяли розвиткові цієї спеціальності в Ніжині. Програму навчання допоміг розробити композитор Д. Кабалевський. Були закуплені інструменти, запрошені викладачі, випускники Московського інституту імені Гнесіних – В. А. Розен,

Київської консерваторії В. М. Іконник, М. Ф. Бровченко та інші. Саме завдяки їм поступово формується відповідна основа для підготовки кваліфікованих співаків і музикантів. Дають про себе знати як солісти, так і хорові колективи факультету.

У 1957 р. Наталія Корж як солістка хору і ансамблю була делегатом VI Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Москві і з гордістю несла українську пісню широкій міжнародній аудиторії. А у 1959 р. хор Ніжинського державного інституту імені М. В. Гоголя виступав у Колонному залі Будинку спілок у Москві на святі талановитої молоді, де продемонструвала свій прекрасний голос і Наталія. Хором керував талановитий диригент, згодом заслужений діяч мистецтв України Володимир Михайлович Іконник.

Пізніше про перебування в Москві вона згадувала: "Ще був виступ жіночого ансамблю для колишніх ніжинських випускників, знатних людей Москви. Ми співали на їхнє замовлення українські народні пісні, співали серцем, бачачи, які вони розчулені. Випускник нашого вузу, тодішній керівник хору імені П'ятницького, народний артист Радянського Союзу П. М. Казьмін, дякуючи, обійняв, перецілував нас і, не соромлячись, заплакав, зворушений рідними мелодіями.

Прощаючись із хором Московського педінституту, ми в метро зібрали співом аудиторію слухачів, і ескалатор дзвенів мелодією Ф. Шуберта "В путь": "В движенні мельник жизнь ведёт, в движенні...". У мене й зараз захоплює дух, коли уявляю цю картину – ми їздимо ескалатором вгору-вниз, співаємо і не можемо розпроцатись".

У 1961 р. Наталія Дмитрівна з відзнакою закінчила навчання, знайшла своє сімейне щастя, одружившись зі студентом Валерієм Даншиним, і була залишена працювати спочатку лаборантом кафедри музики, а з 1964 р. як викладач постановки голосу.

У 1964 р. був заснований музично-педагогічний факультет, і Наталія Дмитрівна пов'язала з ним подальше своє життя. Навчаючи

студентів, вона намагалася зробити все, щоб їх голос розкрився в усій його красі звучання. На конкретних прикладах майстрів вокального співу, видатних співаків вона демонструвала зразки виконання різних творів, давала можливість відчувати багатство народної пісні.

Відточуючи майстерність студентів, Наталія Дмитрівна продовжувала сама навчатися. Щоб отримати спеціальну фахову освіту, вона у 1970 р. закінчила заочно навчальний заклад з відзнакою. Багато чого передала їй досвідчений майстер співу заслужена артистка України Марія Федорівна Бровченко, яка працювала на факультеті.

Про неї Наталія Даншина говорила: "Якщо вірити, що людину оточує біополе, то воно в Марії Федорівни потужне, і ним вона щедро дарувала численних своїх учнів. Марія Федорівна зуміла передати свій секрет вокального співу, манеру співати, триматися на сцені, а разом з цим і оту духовність, національне коріння, з яких ми черпаємо наснагу, закоханість у народну пісню, вміння співати натхненно, цінувати народні перлини. Я вдячна Марії Федорівні й щаслива з того, що й мій спів полишить хоч маленький слід у людських серцях. "Мало проспівати, треба розуміти людську душу", – завжди націлювала нас Марія Федорівна, додаючи, що безпосередність – це та простота, що є найвищою майстерністю".

Крім навчальної роботи, Н. Д. Даншина брала активну участь у різних обласних і республіканських конкурсах, теле- і радіотурнірах, зокрема "Сонячні кларнети", "Надвечір'я". Жіноче вокальне тріо, у якому вона була однією з учасниць, отримав Диплом I ступеня та Велику Золоту медаль.

Ішов час, розширювалося поле діяльності Наталії Даншиної. Крім занять в інституті, вона вела уроки музики та співу на громадських засадах у середніх школах № 10 та № 16 міста Ніжина, формуючи і розвиваючи в учнів здібності, художній смак і любов до прекрасного. І на цей раз Наталя Дмитрівна виступає як прекрасний методист. Вона провела десятки відкритих уроків музики для вчителів міста, району, області, республіки. Її педагогічний досвід був розкритий у різних статтях, опублікованих у газетах "Під прапором Леніна" та "Радянська освіта". Крім цього, вона і сама часто ділилася досвідом роботи за системою, розробленою відомим композитором Дмитром Кабалевським.

Широка методична робота проводилася не лише зі студентами в інституті, а й у різних навчальних закладах, сільських школах, методичних об'єднаннях. Вона виступала на різних конференціях, на обласних семінарах учителів, допомагала в організації хорів, ансамблів, тематичних свят і вечорів.

За успішну роботу з навчання і виховання молоді Міністерство освіти УРСР нагородило її 1982 р. нагрудним знаком "Відмінник народної освіти УРСР".

Крім навчальної, методичної роботи, яку проводила Н. Д. Даншина, як знаний і досвідчений майстер, була в неї ще одна велика

творча діяльність – нести пісню у широкі маси, передавати її красу і велику духовну змістовність. Протягом праці в інституті вона дала для різної аудиторії слухачів понад тисячу концертів. Це і сольні концерти-звіти, лекції-концерти, концерти-вітання, тематичні вечори, ювілейні "вогники" на факультетах, підприємствах міста, сіл. Її слухачами були робітники заводів "Прогрес", "Сільмаш", механічного заводу, ПМК, мешканці робітничих гуртожитків, медики, військовослужбовці, колгоспники сіл Ніжинського району і області – Вертіївка, Велика Кошелівка, Дорогінка, Дуболугівка, Талалаївка та ще у багатьох інших.

З глибокою повагою і любов'ю Наталія Дмитрівна виступала перед ветеранами Великої Вітчизняної війни. Це були хвилюючі виступи-спогади "зі сльозами на очах". Кожна зустріч була зворушливою і незабутньою, бо й сама тема її "Нам дороги эти позабыть нельзя" була тремтливою: кожна пісня в ній – це історія, живий свідок полум'яних років, пісня-воїн, у якій вилита глибока шана і любов до рідної землі, до героїв, що увійшли в безсмертя. Назавжди залишилися в пам'яті святкові "вогники", присвячені матерям та солдатським вдовам (село Велика Кошелівка), жінкам-трудівницям (село Талалаївка) та інші її концерти для тих, хто здобував перемогу, на якому б посту він не був.

Як колишній філолог, вона любила створювати тематичні концерти, писала сама сценарії. Запам'ятались їй такі виступи в концертах: "Тобі наша пісня, Вітчизно", "Ваші улюблені мелодії", "Минулих днів очарованье", "Нам дороги эти позабыть нельзя", "Пісні дзвонкової криниці", "Рідна мати моя", "Не расстанусь с комсомолом", "Пісні П. Майбороди" та інші. Усе це вона робила від душі, цим жила, несучи радість іншим.

Говорячи про широку концертну діяльність Наталії Даншиної, не можна не згадати й чудову піаністку, прекрасного талановитого педагога, лауреата конкурсу фортепіанної музики в Польщі імені Фредеріка Шопена Ведду Абрамівну Розен, яка весь час супроводжувала її виступи і допомагала майстерно виконати кожний номер.

Гостинною залишалась надовго для Н. Д. Даншиної і чорнобильська земля, чорнобильці. 20 липня 1986 р. вона дала з глибокою пошаною до них концерт для солдатів і командирів Ніжинського батальйону по ремонту техніки на Чорнобильській АС, а також жителям із м. Чорнобиля у новозбудованому селищі Лук'янівка тощо.

У 1993 р. указом президента Н. Д. Даншиній присвоєно звання "Заслужений працівник культури України". І це звання вона заслужила своєю кропіткою повсякденною працею, любов'ю до пісні, яка радувала багатотисячну аудиторію слухачів, несучи людям радість і утверджуючи високі і прекрасні почуття, які збагачували життя людей.

Література: Пінчук Т. Д. Зірки залишають слід. Книга 2. Ніжин, 2006. С. 99–103.

**ДАВИДОВ
АНАТОЛІЙ ІВАНОВИЧ**

*(08.02.1938–05.01.2002) – український
письменник, член Спілки письменників
України, заслужений працівник
культури УРСР, лауреат
літературних премій, випускник
Педагогічного інституту 1960 р.*

Об'єднуючими для Анатолія Давидова і подальшої його творчої роботи стали рідна земля з її багатими на врожаї полями та природними красотами у різні пори року, з якими зріднився юнак за час навчання у Ніжинському педагогічному інституті, де перші враження від спілкування з природою закріпилися і науково збагатилися.

Анатолій Давидов народився в сім'ї сільських вчителів у селі Бочечки(Бочки) Конотопського району Сумської області. Закінчивши школу, у 1956 році він вступив на факультет природознавства Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя, на якому відчув ту теплу атмосферу доброзичливих викладачів, які допомогли йому укріпити свою любов до природи, оточуючої краси інститутського парку Безбородьків та ботанічного саду.

"Як ми, студенти, цінували довіру до нас з боку викладачів, – згадувала студентка цього часу заслужена вчителька УРСР Наталія Кроніковська. – Завжди в пам'яті професор Георгій Миколайович Гасовський – строгий, вимогливий, розумний і справедливий... З теплом і вдячністю згадую добрих, чуйних, освічених, людяних Солдатова П. І., Копніна М. М., Мулярчука С. О., Нагорну П. І.; молодих, життєрадісних, завзятих і енергійних викладачів Назарову Л. С., Бородіну (Богму) О. Л., Пінчук Т. Д. і всіх наших прекрасних викладачів. Багато епізодів спливає в пам'яті із щасливих студентських років" (Ніжинська вища школа в спогадах студентів та викладачів. 1920–2010 рр. Ніжин, 2015. С. 252).

Анатолій Давидов, як і інші його товариші, був у бурхливому студентському житті з його лекціями та практичними і лабораторними заняттями, працею у ботанічному саду та на польових практиках і експедиціях, спортивними змаганнями, а також громадським життям в інституті, на засіданнях літературної студії на філологічному факультеті. Чотири роки пролетіли швидко.

Після закінчення інституту у 1960 р. Анатолій Давидов працював деякий час учителем біології у школі, бо треба було відпрацювати молодому спеціалісту три роки після завершення навчання.

Деякий час працював на комсомольській та з 1969 р. на партійній роботі, а потім у редакції журналу "Знання та праця". А у 1975–1984 роках він був головним редактором дитячого журналу "Барвінок". І це не випадково, бо Анатолія Давидова уже знали як досить відомого дитячого письменника, який почав друкувати свої твори у різних періодичних виданнях. Це були оповідання, нариси для дітей та підлітків, наповнені романтичними історіями, пов'язаними з життям природи і проникнутими любов'ю до неї, тонким відчуттям дитячої психології.

У 60-ті роки Анатолій Іванович, щоб залучити дітей до таємниць природи і її загадок, організував при Київському палаці піонерів юнацький клуб "Біон", на заняттях якого бували відомі науковці, письменники Микола Амосов, Олесь Бердник та інші.

Першу книжку нарисів, яка вийшла 1967 р., Анатолій Давидов назвав "Ширшає виднокруг", давши можливість дітям подумати, а що ж криється за цим виднокругом? Автор любить природу і цю любов він хоче прищепити дітям. Про це свідчать і його інші твори.

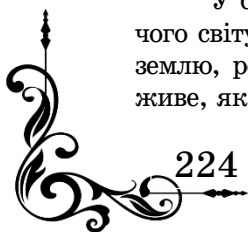
У переважній своїй більшості далі з'являються повісті, наповнені казкових і чарівних історій.

Особливо багатими на нові книжки були 70-ті роки й "Експедиція "Суничка" (1971), "Катамаран" (1974), "Голубий патруль" (1974), "Без креслень і кельми" (1975), "Знай, люби, бережи" (1974). У кожній із них автор прагне розкрити прекрасний світ природи, показати його красу, багатство і дивовижність, загадковість. І саме все це притягує дітей до творів А. Давидова.

Протягом десяти років (1984–1994 рр.) А. Давидов очолює молоде видавництво "Молодь", проявляючи прекрасні якості керівника, організатора видавничої справи, пропаганди книжок молодих авторів для покоління юних. Ця діяльність директора видавництва була відзначена званням "Заслужений працівник культури УРСР" (1988).

У творах 80-х років "Скарб" (1980), "Пригоди Озивайка" (1986), "Озивайко" (1987), "Не так вже й тісно на землі" (1986) розширюється тематика, стають історії, які відбуваються з героями, зокрема з Озивайком – лісовим хлопчиком, глибшими, бо складнішими стають людські відносини, ширшає навколишнє середовище природи, повчальність виступає природно залежно від вчинків персонажів творів. Відомий український письменник Михайло Стельмах так сказав про творчу індивідуальність автора цих творів: "Анатолій Давидов – письменник своєї землі, а отже, свого кореня і нев'янучої гілки. Йому близьке і дороге те, повз чого проходить людина байдужа, з холодним серцем, порожньою душею. Таким людям письменник нагадує: подивіться навколо себе, погляньте під ноги, не минайте ні роси, ні краси. Обережно ступайте по цій теплій і сивій одвіку, прабатьківській землі".

У своїх творах автор прагне прищепити у дітей повагу до оточуючого світу природи, пізнавати його, не бути жорстоким і обережати свою землю, рослинний і тваринний світ, який у творах Анатолія Давидова живе, як і людина, переживає, думає, хвилюється. Для автора дуб – це

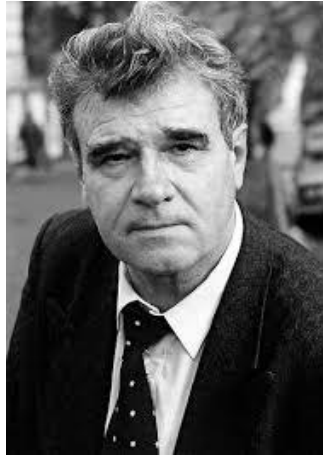
жива істота, який за своє довге життя бачив радісного і трагічного, відчуває, що йому ще не довго залишилося жити, бо у його стовбурі зрослося дупло, і він турбується про свої жолуді, які продовжать його рід. Анатолій Давидов повертає сюжет твору так, щоб він носив виховний характер. Учитель і учні, які з'явилися у лісі, полікували стовбур дуба, замазали рану і обгородили дерево. І дуб з вдячністю пізнав у старому вчителеві юнака, якого дуб врятував у роки війни з фашистами.

Це лише один із сюжетів твору письменника. Героями творів були жаба, яка погано бачить і нападає лише на рухомі предмети, гадюки, які першими не нападають на людину, павуки, які проявляють майстерність у тонкому плетінні павутин, мурахи-трударі, джмелі, які опилують навколишній рослинний світ. "Після його книжки не хочеться спати, а хочеться зробити пліт і пливати по річці, і все видивлятися, і не давати хуліганам розоряти гнізда, нищити маленьку рибу". Цей відгук юного читача, проникнутого щирістю, найбільша похвала авторові, бо саме для них він пише свої книги. Наукова фантастика у творах природна, близька до життя.

Твори Анатолія Давидова користуються популярністю у дітей, їх із задоволенням читають і дорослі. Тож не випадково, що книги письменника перекладені російською, білоруською, казахською, узбецькою, молдавською, німецькою, чеською, словацькою та іншими мовами. А в Україні деякі з них відзначені літературними преміями. Збірка оповідань "Сонечко спить у дзвониках" отримала премію імені Лесі Українки (1987), а збірка "Цілющий камінь" – премію імені Олени Пчілки (1999). У 1998 р. А. Давидова нагородили орденом "За заслуги" 3-го ступеня.

Література: Енциклопедія сучасної України. Київ, 2007. Т. 7. С. 119; Письменники України: довідник. Дніпропетровськ, 1996. С. 72.

**МОРДАНЬ
ВОЛОДИМИР ГРИГОРОВИЧ**

*(15.01.1937– 05.02.2017) – український
письменник, журналіст, член Спілки
письменників України, випускник
Педагогічного інституту 1961 р.*

Село Новосільське, що на Сумщині, де народився поет, розкинулося біля невеличкої річечки Груні серед степових просторів недалеко від заповідника "Михайлівська цілина". Тож все, що оточувало Володимира Морданя, надихало до творчості, передачі оточуючого світу поетичними словами:

Прадавній степ! Ти не минуле,
Ти єсть такий, як і колись.
На буйних грудях не заснули,
А дивно так переплелись
Епохи, трави і звірята,
Легенди давні, наша суть.
Ти – наче книга розпочата,
Яку не скінчити, мабуть.
Тут народився, тут зростав я,
Але пізнати ніяк не міг
Твоє веселе різнотрав'я,
Твій непорушний переліт...

(“Михайлівська цілина”)

Батьки, Григорій Йосипович та Пелагея Дмитрівна, з великого роду хліборобів, тож і своїх дітей виховували у любові до землі, рідного краю, народної пісні та Шевченкового слова.

Хоч і малим був Володя Мордань, але пам'ятав лихоліття війни, окупацію фашистами рідної землі, чекання від батька вісточки з фронту.

Перша вчителька Галина Микитівна Гросуд привела його у сільську школу, де він провчився сім років, де були написані його перші поетичні рядки і де прозвучало слово похвали про поезію "Шевченко на Лебединщині". Потяг до літератури, народної пісні, а також участь у драматичному та співочому гуртках якоюсь мірою сформували його естетичні смаки, а також визначили його подальші професійні інтереси.

Після закінчення школи у своєму селі Володимир Мордань у 1952 р. вступив у Лебединське педагогічне училище імені А. С. Макаренка. Хороший колектив викладачів дав можливість ґрунтовно

отримати знання з усіх предметів і не лише гуманітарних, а й показати себе у спорті. Вчителі підтримали і поетичний хист Володимира. Немалий на нього вплив мав також поет, лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка Кость Олексійович Гордієнко, який часто приїжджав до Лебедина і з яким звела В. Морданя доля. Саме він підтримав поетичний талант молодого митця. Це була незабутня зустріч, знаний поет запросив до робочого кабінету "красивого, чорнявого, буйночубого юнака". Саме це сприяло тому, що перші поезії Володимира Морданя з'явилися у періодиці.

Любов до літератури, поетичного слова привела юного поета до Ніжинського державного інституту імені М. В. Гоголя на факультет мови, літератури, музики і співів, який саме в такому звучанні був заснований ректором інституту М. І. Поводом.

Пізніше В. Мордань скаже: "Я пишаюся тим, що древній Ніжин став для мене джерелом натхненності, столицею духовності. Він дав світові великого Гоголя – мого найулюбленішого письменника. Тут ще й досі не загубилися генія сліди".

У цей час на факультеті працювали доценти: О. А. Білан, Г. П. Васильківський, Л. Й. Коцюба, В. П. Крутиус, Д. С. Наливайко, Г. Я. Неділько, Д. Д. Герасименко, М. Г. Кишенько та інші досвідчені викладачі.

Особливе місце у житті В. Морданя займала літературна студія, якою керував доцент (нині академік) Д. С. Наливайко, який створив атмосферу, що сприяла розвитку літературних здібностей студентів. Одночасно з Володимиром Морданем навчалися Євген Гуцало, Віктор Абузаров, Віктор Вовк, Леонід Коваленко (Горlach) та інші. Дмитро Сергійович згадував про своїх вихованців: "Вони були різні. Я, на жаль, сьогодні вже певне і не згадаю всіх, адже минуло більш як сорок років. Проте – це Гуцало, Володимир Мордань... Саме Гуцало привів його до мене в кімнату гуртожитку з його першими поетичними пробами, а вони були, як для початківця, цілком нарівні. Після нашої зустрічі він почав активно писати" ("Заспів". Ніжин. 2000. С. 24).

Особливо близькими були відносини у Володимира Морданя з Євгеном Гуцалом. Для їх обох відомий поет Олекса Ющенко став поетичним "хрещеним батьком", який сприяв публікації їх творів у київських періодичних виданнях літературного спрямування.

В. Мордань пробував свої сили в різних жанрах, але більше знахідок було у ліриці, про що свідчать вірші "Вечір на селі", "Я проходжу повз стрункі тополі", "Опадуть зелені роси", "Тополя" та інші.

Ходить над яром веселка в намисті,
Росами луки стрічають зорю.
Хиляться трави... Коса золотиста
Сталлю видзвонює пісню мою.

Володимир Мордань вміє оригінально побудувати вірш, ввести в тканину твору поетичні тропи, які роблять його яскравим як за змістом, так і за формою:

Чого зажурилась
зелена смерека?
Чи тобі згадалися
ті часи далекі,
як осколком міни
гілку відірвало,
Як солдатське серце
Битись перестало.
Ти не плач, смереко,
перлами-сльозами,
бо не мруть Герої,
а живуть віками.

(“Не вмирають Герої”)

У вірші “Тракториста полюбила” уже інша тональність. Вона близька до народних частівок:

Ой, червоні мої квіти,
Троянда вогниста!
Полюбила, подруженьки,
Хлопця-тракториста я...

У Ніжин приїжджали в гості з Києва різні письменники, які разом зі студентами влаштовували літературне свято. Допомогали літераторам і місцеві журналісти, зокрема редактори ніжинської газети “Радянський Ніжин” Іван Проколійко, Григорій Зорка та його заступник Юрій Каганов, які при газеті організували літературне об’єднання робітничої і студентської молоді. В газеті з’явилися рубрики “Літературна сторінка”, “Куточок початківця”, “Творчість молодих” тощо. Володимир Мордань став позаштатним працівником газети, друкував огляди листів, писав рецензії, репортажі, замітки, готував до друку твори членів літературного об’єднання.

Сам Володимир Мордань опублікував у цей час вірші “Десна”, “Чернігів”, “Не забуду річку Удай”, “Задесення моє”, “Ніжинське” тощо. 14 віршів надрукував в інститутському збірнику “Перший заспів”.

Після закінчення інституту у 1961 р. В. Морданя, який вже надрукував свої твори в республіканських альманасі “Ранок”, журналі “Прапор”, газетах “Радянська освіта”, “Літературна Україна”, запросили працювати в редакцію газети “Радянська освіта”, яку очолював відомий журналіст і публіцист Андрій Рябокляч. Саме тут і пройшов школу журналістської майстерності Володимир Мордань.

Поїздки у різні місця України розширили коло знайомих людей, які ставали героями нарисів молодого журналіста. Це були відомі люди праці, космонавти, вчені, письменники, художники, педагоги тощо. Статті, репортажі засвідчують велику професійну роботу В. Морданя як журналіста і прекрасного художника слова нарисового жанру.

У 1962 р. у видавництві “Молодь” вийшла перша збірка віршів Володимира Морданя “Задесення моє”. Вона підтвердила, що в літературу прийшов молодий талановитий поет, який познайомив читачів

з оригінальними і самобутніми художніми творами, від яких віяло молодістю і свіжістю думки, оригінальністю її викладу художньо-образними поетичними прийомами і тропами. Невипадково, що автора збірки привітали Максим Рильський, Володимир Сосюра, які свого часу підтримали його у студентські роки, а також Олекса Ющенко, Дмитро Білоус, Євген Гуцало та інші.

Збірник В. Морданя вийшов у той час, коли з'явилися і перші поетичні ластівки інших молодих поетів – Василя Симоненка, Бориса Олійника, Івана Драча, Миколи Вінграновського, Петра Засенка та інших шестидесятників. Тож література збагатилася новими іменами і яскравими творами, що розкривали ті зміни, які відбувалися у суспільстві і літературі.

У 1966 р. Володимира Морданя прийняли до Спілки письменників СРСР за підтримки П. Тичини, С. Олійника, Л. Дмитренка, Л. Смілянського, М. Ткача та ін. Згодом з'являться збірники В. Морданя "Ритми" (1965), "Листопад" (1967), "День" (1968), "Дерев зелені біоструми" (1972), "Лебедин" (1976), "Верес" (1983), "На рушнику зорі" (1987) та інші, в яких поет торкався різних проблем минулого і сьогодення. Це і тема праці молодих, завзятих трактористів, посивілого старого садівника і хлібороба, молодих дівчат, що в поле закохались, жінок-доярок тощо: "До землі", "Колос наливається", "Незакінчена балада".

Мій любий краю і моя родино,
Для вас у серці вистачить тепла.
Тече Дніпро в обіймах України,
Йому назустріч поспіша Сула,
Де б не бував, до тебе завжди линув
Мов соняшник до сонця у полях,
Моя лелека батьківська хатина,
Настояна на терпких полинах.

("Плинуть роки нестерпно і невпинно")

Поруч з темою праці розкинулась у своєму різноманітному цвітінні тема природи. Вона у віршах Володимира Морданя особлива: то представлена пейзажем, який створений справжнім художником, то цікавим порівнянням ("Мої очі – шматочки неба. А зіниці – глибокі зорі", "Мати буде сина ревнувати до вечірньої зорі") чи тропом. Автор і природа в багатьох ліричних творах об'єднані в одне ціле:

Здрастуй, осене!
Здрастуй.
Падай листям у гаю.
Тільки хмарами
Сонця не застуй
У моєму краю.
Вірю: довго калині палати
(Хоч там бурі чи зливи дощу!)
Здрастуй, осене... Прошу до хати.
Та до серця свого не пуцу.
("Осінь")

Відчуваєм це і в поезіях "Березнева гроза", "Осінній малюнок", "Пісня кленів", "Сонячно", "У лютневім снігограї".

Із цих двох тем впливає і третя – малої батьківщини, його села, "білої горлиці" – сільської хати, з якої вирушав ліричний герой на самотійну дорогу у вирій ("Хата", "Я стріляв у сизу птицю", "Сестрам").

І з'являється у творчості поета цілий цикл поезій під назвою "Дорога", який увійшов у збірник "Ритми".

Вражає своїм теплом вірш "Руки матері": "Мамо!. Перед мене – неспокій, дорога, життя. Буде важко – я знаю. Але – ні! Не спинюся край ниви, бо милується, хмелиться, піниться зрілість моя. Бо це ж ти нарекла хліборобом мене. Бо я вірю у руки твої..."

У багатьох поезіях зустрічаємо яскраво виписаний образ сучасника, до покоління якого відносить себе і поет зі своєю життєвою філософією:

Іду. А сонце – на плечах.

Несу веселе сонце!

Але ж поета тривожать і складнощі у сучасному житті. Різними виявилися сучасники, серед них такі, яким "на право і мораль їм чхать", "злодії в законі", "самообмежені сидять", у яких "ростуть палати", "чуття синівського нема до матері України" ("Такі ми є").

Перечитуючи вірші Володимира Морданя, відчуваєш, що поет відстоює право на історичну правду, живе надією на краще майбутнє:

Хай час новий і нова путь.

Я піднімаюсь вперто, круто –

То сурми віщі зовуть.

То кров батьків мене нутрує,

Не спочиває у Дніпрі.

Минуле, стій!

Майбутнє чую!

Клянуся праведній зорі!

("Слов'янська кров мене нутрує")

Багато віршів Володимира Морданя адресовані дітям. У видавництві "Веселка" вийшли збірники "Летить, пливить та їдьте" (1965), "Сонячний ранок" (1966), "Де весняночки кують" (1971), "Літо починається" (1973), "Кругла казочка" (1990) тощо.

Поет захоплює дітей своїми сюжетними і цікавими життєвими подіями оточуючого світу з близькими до дитячого віку героями. Вони спрямовані на розвиток у дітей доброти, людяності, співпереживання, любові до природи.

Видавництво "Музична Україна" ознайомило широке коло любителів мистецтва з-понад чотирма десятками текстів пісень з написаною до них музикою композиторів Віктора Іконника, який викладав у поета в Ніжинському інституті музику ("Пісня про Полісся"), В. Голяки ("Ми Вітчизни сини, ми її охоронці"), О. Левицького ("Пісня-дума про Київ", "Ой поле-поле"), К. Мяскова ("На крилах вітру") та інших. До збірників пісень "Коваль нот" (1971), "Калиновий вогонь"

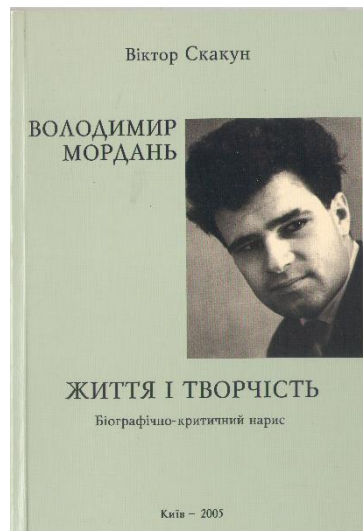
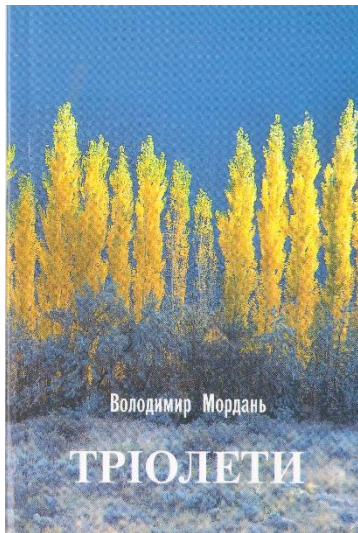

(1984), "Гей, сурмаче!" (1987), "Камерна кантата "Сміється джерело" (1988) увійшли романи, ліричні пісні, кантати та інші види і жанри музичного мистецтва.

Особливе місце серед цих музично-поетичних збірників посідає камерна кантата "Тріюлети" на вірші В. Морданя, до яких музику написав Олександр Костін, лауреат Національної премії імені Т. Г. Шевченка. Це особливий вид поезії, який рідко зустрічається у літературі, а його відродив В. Мордань, наситивши їх історично-філософським життєво-гумористичним змістом, зберігаючи органічно поетичну їх цілісність. Їм характерна щирість, задушевність, ліричність і філософська мудрість.

До якого б поетичного виду чи жанру не доторкнувся Володимир Мордань, скрізь помітна його тяга до майстерності, ліричності, актуальності і правдивості всього того, що робить його поетичне слово цікавим широкому колу читачів. Мова його творів близька до народної, бо наповнюється вона її соками та образами.

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в XII–XX ст. Ніжин, 2003. С. 262–264; Сакун В. Володимир Мордань. Життя і творчість. Біографічно-критичний нарис. Київ, 2005. 115 с.; Письменники Радянської України. Київ, 1976. С. 235–236.

**ГОРЛАЧ
ЛЕОНІД НИКИФОРОВИЧ**
(Справжнє прізвище Коваленко)

(04.04.1941) – відомий український письменник, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, випускник Педагогічного інституту 1963 р.

Сільське життя, бо Леонід Коваленко народився у селищі міського типу Ріпки на Чернігівщині, а дитячі та юнацькі роки пройшли у селі Червоний Колодязь, завжди збагачувало творчих юнаків своїм яскравим оточенням синіх полів льону та жовтастих степів пшениці, багатоголосим щебетанням пташок та співом солов'їв у садах. Але ця краса була затьмарена війною. Дитячі роки Леоніда припали на цей страшний і важкий час. Відродилося село в післявоєнні роки, і знову засяяли своїми величними фарбами навколишні простори, і зазвучали на всю силу пташині пісні. Усе це, об'єднавшись воедино, і вплинуло на формування Леоніда Коваленка як поета-лірика і епіка, бо історія також захопила його свідомість.

Закінчивши школу у селі Монастирище, Леонід у 1959 р. вступив до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Це був цікавий час, бо філологічний факультет жив творчим життям. Звучало тут не лише поетичне слово, а й музика, співи, бо до філології приєднали саме ці спеціальності.

На факультеті працювали досвідчені педагоги Ф. Я. Серета, М. Г. Кишенько, Д. Д. Герасименко, М. С. Чубач, Г. П. Васильківський, Д. С. Наливайко, О. А. Білан та інші. Саме вони дали можливість Л. Коваленку пізнати глибину літературних процесів та надзвичайну виразність художньої специфіки мови творів українських, російських та зарубіжних письменників.

Писати свої ліричні твори він почав ще в школі. І відвідуючи літературну студію в інституті, якою керував майбутній академік доцент Д. С. Наливайко, почав приділяти більше уваги написанню поетичних творів. Місцева газета "Радянський Ніжин" давала можливість оприлюднювати окремі твори літстудійців. Таким чином, на її сторінках з'явилися поезії Л. Коваленка: "Я слухаю симфонію весни", "Засинає місто", "Червоний сніг", "На старті – весна", "Земля рідна" та інші. "Пригадується, – зізнавався поет, – яка магічна сила друкованого слова впливала на нас, інститутських літстудійців, з яким трепетом торкалися

ми руками – а скоріше серцем – білих крил маленької газети, де час від часу з'являлися наші вірші. Тоді хотілося писати ще краще, віддячуючи добрим отим людям, які благословили наші юнацькі рядки в життя... Не буде перебільшенням, коли скажу, що ніжинська газета упродовж свого життя дала десятки путівок у чарівний світ літератури".

Поступово захоплення спортом у Леоніда Коваленка відходить на другий план. Літературна творчість стає основою його життя.

Після закінчення інституту у 1963 р. він деякий час вчителював, а потім служив у армії, працював у Ніжинській міськрайонці "Під прапором Леніна" та Чернігівській газеті "Комсомольський гарт".

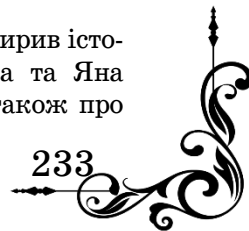
У 1965 р., коли він служив у армії, вийшла у видавництві "Молодь" його перша збірка "Сонце в зіницях", куди увійшли кращі вірші раннього періоду. Під військовим фото поет написав такі рядки: "Хочу, щоб земля українська красувалася хлібами, славилась людьми, щоб мова її глибинна росла зеленим пагінням під чистим небом. Хочу, щоб вся неозора Вітчизна вміщувалась в серці, щоб горіло над нею сонце дружби, такому сонцю низько кланяюсь". Це була хороша заявка на творчість молодого поета.

Збірка "Сонце в зіницях" була першою і останньою книжечкою, що вийшла під прізвищем Л. Коваленко. Оцінюючи ситуацію, що склалася в літературному процесі того часу, коли в літературі було вже декілька Коваленків, старші товариші порадили поету змінити прізвище. Леонід Никифорович прислухався до цих порад і далі свої твори підписував прізвищем матері – Горлач. Друга збірка "Лебеді" вийшла у 1967 р. Поет був прийнятий у цьому ж році у Спілку письменників України. Продовжував працювати в газетах, а згодом у видавництві "Дніпро" в Києві, відповідальним секретарем комісії друкованих органів СПУ, директором Бюро пропаганди художньої літератури СПУ.

Протягом 70-х – поч. 80-х років Л. Горлач опублікував 7 ліричних збірників: "Дивосвіт" (1970), "Танок дощу" (1971), "Співучий млин" (1974), "Четвертий вимір" (1977), "Зірниця" (1978), "Світовид" (1980), "Ми у світі" (1984), у яких простежувалися теми Вітчизни, пам'яті про Велику Вітчизняну війну, життя села, трудових звитяг молоді на відомих будівництвах середини ХХ ст.

У 1982 р. Л. Горлач опублікував історичну повість "Ніч у Вишгороді" та історичний роман у віршах "Слов'янський острів" (1986), які розпочали собою подальший цикл віршованих історичних творів, які з'явилися в наступних роках. У повісті "Ніч у Вишгороді" автор розповідав про знаменитого князя Київської Русі Ярослава Мудрого, що прославився своєю освіченістю, величними творіннями українського зодчества. Автор зосереджує свою увагу на прощальну ніч, у яку князь підводив підсумки своєї діяльності, пов'язаної з перемогами і невдачами, трагедіями і злетами.

У віршованому романі "Слов'янський острів" поет розширив історичні події, розповідаючи про чеських патріотів Яна Гуса та Яна Жижку на фоні довготривалої антифеодальної боротьби, а також про

участь у гуситських війнах українського князя Сигізмунда Корибутівича. Л. Горлач цим самим розширює події, які проходили в XV столітті за національну незалежність, включаючи і факт участі у цій боротьбі українського князя, який відстоював також і свободу своєї батьківщини, виявляючи дружнє ставлення до чехів. Поет порушував маловідому до цього тему історії України.

Кожен новий історичний роман Л. Горлача – це нова важлива історична сторінка минулого, яка нагадувала про героїчну боротьбу українського народу за свободу. Тож і роман "Чисте поле" (1990) присвячений постаті кошового Івана Сірка, "славного прадіда великого", справжнього патріота України, який боровся за її свободу. Епічність подій цього роману засвідчувала, що з кожним новим твором зростала майстерність поета, його уміння через спогади героя розкрити історичну панораму великої боротьби, у процесі якої він "за Україну все віддав".

У центрі уваги Л. Горлача-історика складні епізоди історичного життя України. Він намагався через художньо-образну, поетичну розповідь повідати читачеві про напружені, а часто і трагічні сторінки давньої і ближчої до нашого часу історії. Таким є епізод про зниклий рід київських князів Аскольда та Діра. В анотації до роману "Перст Аскольда" (1993) автор зазначає, що це "проукраїнські князі, які впали під натиском династії Рюриковичів", і що "перше хрещення Київської Русі в неповному недержавному обсязі відбулося набагато раніше від Володимирового – ще в 860 році. Цей акт, на думку автора, і спричинив розправу варягів-язичників над князями". Автор яскраво розкрив ці складні життєві перипетії далекого минулого, які служать уроком і для сучасного життя України.

У час незалежності України Леонід Горлач в історичних романах звертався до складних постатей, про що говорять їх назви: "Руїна (або життя і трагедія Івана Мазепи)" та "Мамай", у яких проявляється сучасна оцінка подій далекого минулого, з'ясовується проблема боротьби за свободу України і українського народу.

Незважаючи на те, що Л. Горлач багато уваги приділяв написанню епічних творів, все ж лірика залишалася тим жанром, який давав йому швиденько прореагувати на сучасне життя. У 1996 р. виходить збірка лірики "Грозою січене плече". Ця поезія вже інша, ніж у попередніх поетичних збірниках. Вона пронизана болем, глибокими роздумами про сучасне життя із його філософським осмисленням.

Поета тривожать думки: "... як страшно бачити – народ співається", як "всі крикуни України" не чують "стогін сільської бабусі, що в хаті забутій вмира", а також про "спорожнілі двори і поля". І все ж поет живе надією, хоча:

Цей час не мій – я в ньому як на пласі.
І лиш одна печаль мене втіша:
колись, як образи в іконостасі,
засвітяться слова мої й душа.

Збірник "Слід копита. Лірика проминулих років" (2005) розширює сучасну проблематику про складне життя України, "яка потрапила у цупкі пазури новітніх нуворишів і ніяк не здобуде духовну незалежність від домороцених політичних шахраїв, що обікрали довірливий і чесний народ". Це все викликає біль, не може не привернути увагу автора: він часом пише песимістичні рядки, що бринять поряд із тонкими ліричними пейзажами, одухотвореними людською присутністю. Ці рядки і анотації до книги розкривають сутність змісту збірника. Автор вірить, що "от-от народ проснеться, в собі відчувши гайдамацький дух".

І оживе земля, зірвавши пута,
Кров України в ній защебенить.
Терплячі ми та є в нас сила люта,
Коли себе прийдеться боронить.

Гострішим стає слово Леоніда Горлача, бо воно опалене сердечним та душевним болем. Часто поет згадує минуле, ті часи, коли Україна стогнала; героїв, які боролися проти зради і поневолення, забуття і воскресіння. І завжди ці нагадування носять повчальний характер, змушують читача задуматися над сучасним життям. Автор не відриває себе від Вітчизни, бо любить її, живе разом з нею і сподівається, що прийде час цвітіння.

Опис природи з тонкими замальовками часто переплітається з життєвими переживаннями, турботами і надіями:

Там бабине літо летить над літами,
Там вицвіле небо бринить над дротами,
і зморені села у морок впадають,
мов нитку останню життя допрядають,
забуті отими, що крадуть хліба,
бо інші у них і сівба, й молотьба.

Л. Горлач серед студентів та викладачів Ніжинського педагогічного інституту

У багатьох поезіях автор використовує запитальні речення. І ця форма конкретного звертання до умовного читача чи персонажа загострює ту проблему, на яку хоче звернути увагу поет:

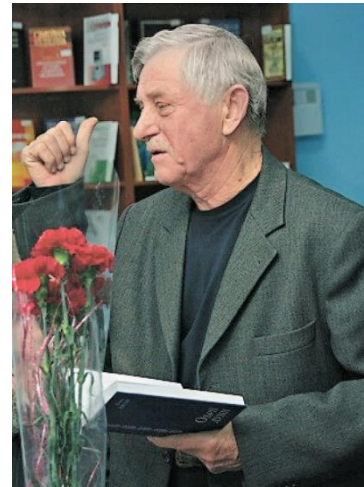
"Де ваш Бог і де молитва, де прадавній гук чеснот? / І коли вже заболить вам серце, сповнене черствот?", або "І кривавляться землі та води, і не знають – за віщо? самі", або "Хто спутає вітер? Хто душу людську загнужда? / Молитва, чи битва, чи згнічений мур заборони? . . / І де довговічних династій корони і трони? / На них лиш пилюка руда мимохить осіда".

До свого 65-ліття Леонід Горлач видав збірник вибраних творів "Обрії душі". Тут зібрано все краще з кращих з посіяного у різних збірниках різножанрових ліричних творів, бо тут знайдемо і ліричні відверті одкровення, пейзажні замальовки, і наповнені публіцистичним гнівом вірші, і пекучі до болю балади, пастелі, послання. І скрізь щемливе авторське самовираження, відкрита читачеві душа і щире серце, бо поет відверто говорить про Україну, долю народу від давніх часів до сьогодення. Він гордий величними минулими подвигами своїх предків, і ця гордість не дає йому принизитися сьогодні:

Не попрошу окраець хліба в долі.
Не годен в неї бути жебраком,
Я краще проросту на спільнім полі
Для інших невтоленних колоском.
І в цім нема ні пихи, ні пожертви,
Ні умислу чіпкого лихваря,
Бо краще тихо з голоду померти,
Аніж продати честь за сухаря.

Леонід Горлач писав не лише для широкої дорослої аудиторії читачів, а й для малечі та школярів. Це його збірнички поезій і балад: "Зелений букварик" (1969), "Чумацький шлях" (1970), "Діти слави" (1976), "Дивна мандрівка" (1979), "Пелюстки живого вогню" (1983). У нього є і чудові переклади, що склали збірку віршів "Переболею снігом и зимою" (1985), прозова повість про героїв Корюківки – "Буря" (1972, 1985) та документальні репортажі. Нині редагує газету Чернігівського земляцтва "Отчий поріг".

Творчість Л. Горлача відзначена багатьма преміями: імені М. Островського (1984), І. Нечуя-Левицького (1998), Г. Сковороди (2001), А. Малишка (2006), В. Винниченка (2011), В. Свідзінського (2012), М. Коцюбинського, Міжнародної премії Фундація доктора М. Дем'яніва "Свобода і мир для України", Почесною грамотою Президії Верховної Ради

Грузинської РСР, медалями "За трудову доблесть" та "За будівництво Байкало-Амурської магістралі", "Івана Мазепи".

Остання його нагорода 2013 р. – Національна премія України імені Тараса Шевченка за книгу поезій "Знак розбитого ярма" (2012).

У поета славний творчий шлях, зроблено багато в літературі, він знаний серед читачів письменник. Митець часто буває в Ніжині, бо тут садиба батьків його дружини Ніни Іванівни. Йому тут зручно творити неподалік від Графського парку. Іде собі у вихідні дні сивуватий, з рудуватими від цигаркового диму вусами чоловік, привітно вітається. Поговориш із ним – і на душі стає легше, бо тверезе бачення проблем життя дає змогу зрозуміти: не зупинити розвитку літератури, буде звучати українське слово, бо є справжні митці, які продовжують її творити. Леонід Горlach часто зустрічається зі студентами, літстудійцями університету, читачами, цікавиться життям Ніжина і певною мірою впливає на його сучасну культуру. Тож хотілося б, щоб ці зустрічі і взаємини тривали ще довгі роки, а авторові було з чим іти до свого читача.

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст. Ніжин, 2003. С. 264–266; Сердюк П. Леонід Горlach. Поетичні голоси Чернігівщини. Чернігів, 2003. С. 173–177.

**КОЧЕРГА
ІВАН ІВАНОВИЧ**

(22.02.1942–11.08.2003) – педагог, кандидат хімічних наук, доцент, багатолітній декан природничого факультету, випускник Педагогічного інституту 1964 р.

Іван Кочерга народився у місті Кяхта Бурят-Монгольської АРСР колишнього Радянського Союзу, бо там його батьки-медики, які закінчили Ніжинську медшколу, служили як військові. У 1943 р. батько демобілізувався і сім'я переїхала на Чернігівщину у старовинне місто Любич, у якому ще в XI ст. давньоруські князі вирішували долю Київської Русі. Саме тут і минули його дитячі та юнацькі роки.

Закінчивши середню школу у 1959 р., Іван Кочерга вступив на природничий факультет Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Вибір цього факультету не був випадковим. Він любив природу, свій край, овіяний легендами, Дніпро, на берегах якого розташувалося його рідне місто, чаруючі луки та лісні масиви, а головне – лірична натура хлопця.

Заняття проходили у старому корпусі інституту, де навчалися відомі свого часу випускники, які ходили тими ж самими коридорами, навчалися в тих же аудиторіях, що й Іван. Ця особлива аура допомагала Івану Кочерзі, вплинула на подальше життя студента. Хоча в цей час на факультеті у 60-х рр. працювали досвідчені викладачі, майстри своєї справи, які викладали природничі науки: професор Георгій Миколайович Гасовський, ботанік, доцент Сисой Олександрович Мулярчук, зоолог Євгенія Василівна Василевська, ботанік Каленик Трохимович Клименко та інші, але хімік, доцент Оскар Мойсейович Баран зумів зацікавити своїм предметом Івана Кочергу, Володимира Ногу, Степана Лукашова, Ніну Рагуткіну (Лукашову) так, що вони на все своє життя обрали саме цей предмет. Колишня студентка, заслужена вчителька Української РСР Наталія Кроніковська згадувала: "А скільки доброго пригадується про доцента кафедри хімії Барама Оскара Мойсейовича! Він був дуже суворим, але надзвичайно відповідальним, чесним, чуйним і порядним. Якщо студент знав хімію – для Оскара Мойсейовича це була найкраща людина".

Іван Кочерга вчився лише на "відмінно", не мав жодної іншої оцінки, брав активну участь у громадському житті факультету, цікавився хімією, проявляв до неї особливий інтерес. Провчившись

4 роки і склавши 1964 р. державний екзамен, І. Кочергу направили на річну педагогічну практику, після якої він повернувся в інститут і отримав диплом. Коли настав час отримувати направлення на роботу у 1964 р., то Оскар Мойсейович попросив дирекцію залишити талановитих хлопців, у яких була "хімічна" іскра, в інституті на кафедрі хімії.

У Івана Івановича відкривається новий етап життя. Він стає асистентом кафедри, розпочинає не лише викладацьку, а і наукову роботу.

Молодому викладачеві у 1964–1968 рр. доручили лабораторно-практичні заняття з органічної хімії та хімічної технології й органічного синтезу. Для того щоб освоїти методику лабораторних занять з хімічної технології, Іван Кочерга їздив у Київський політехнічний інститут на кафедру силікатів, де познайомився з постановкою лекційного курсу та проведенням лабораторних занять. Побував він і на уроках в різних школах і проникся специфікою викладання хімії для учнів. Щоб краще організувати виробничу практику студентів, обладнав спеціальну лабораторію. "Фізколоїдна хімія, яку він викладав, стала справжньою методологічною основою для хімічних і ряду біологічних дисциплін. Саме тому зрозумілий його глибокий інтерес до історії хімічної науки і, зокрема до української, який він прагнув прищепити студентам", – зауважувала Т. Д. Пінчук.

Викладацька робота поєднувалася у Івана Івановича з науковою. У 1977 р. він захистив кандидатську дисертацію "Влияние адсорбционных слоев высокомолекулярных соединений на устойчивость гидрофобных зольей" і отримав 1978 р. відповідний диплом, а згодом став доцентом (1983). За час з 1968 до 1983 р. було опубліковано 25 наукових праць, а всього 84 роботи, які охоплюють різні аспекти хімічної науки. Він мав також авторські свідоцтва, зокрема за роботу "Способ очистки газов от сероводорода", відзначену Комітетом у справах винаходів і відкриттів при Раді Міністрів СРСР.

Іван Кочерга приділяв особливу увагу виробничій практиці. Він вважав, що студенти повинні бачити сам процес хімічного виробництва, а тому організовував поїздки у міста хімічної промисловості – Дніпродзержинськ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Суми, Черкаси, Гродно та інші. Надовго запам'ятовувалися студентам поїздки по Дніпру на теплоході "Микола Гоголь" під його керівництвом у південні міста України. Крім цього, він турбувався про зв'язки студентів зі школою, вивченням досвіду викладання хімії у ній. А тому любив брати участь у організації і проведенні олімпіад з хімії. З 1973 р. доцент І. І. Кочерга – постійний член Всеукраїнської олімпіади юних хіміків, а протягом останніх 20 років – голова журі методичної комісії при Міністерстві освіти і науки України з питань організації та проведення різних етапів учнівських олімпіад з хімії. Його поважали як члени журі, так і вчителі та учні, які брали участь в олімпіадах. Щоб дати можливість майбутнім

учасникам олімпіад зорієнтуватися під час підготовки до них, І. І. Кочерга уклав у співавторстві збірник олімпіадних задач попередніх періодів, який вийшов 2002 р. у Харкові. Після кожної такої олімпіади він зі смаком розповідав про учнівські досягнення, і в цій інформації відчувалася насолода оповідача про проведену ним роботу. Діяльність педагога відзначалася численними грамотами, дипломами Міністерства освіти, а також ЦК ЛКСМ України.

Особливе місце в житті і діяльності Івана Івановича посідає його робота деканом протягом майже чверті століття (1979–2003) до останніх днів свого життя. До цієї роботи він ставився творчо і відповідально. Бо її любив. Це було живе, постійне спілкування зі студентами, а також роздуми про удосконалення роботи факультету, пов'язаної з навчальною, науковою та виховною роботою. Декан умів об'єднувати навколо себе актив студентів, який допомагав йому організувати найрізноманітніші заходи, пов'язані з виховною роботою. Це був кваліфікований, толерантний керівник, який турбувався також про матеріальну базу факультету.

За довгі роки виконання обов'язків декана Іван Іванович набрався досвіду, бачив не лише близькі завдання, а й перспективи розвитку факультету, тож відкриття нових спеціальностей було однією із важливих проблем, які він втілював у життя, відкривши на факультеті спеціальності "географія", "туризм".

Студентка географічного відділення, випускниця 1991 р. Наталія Клименко згадувала про його роботу декана: "Вступні іспити, співбесіда з деканом факультету І. І. Кочергою – це особливі спогади. Іван Іванович Кочерга – талановитий педагог, добра, порядна людина, спеціаліст та інтелектуал. А як він умів жартувати й "виховувати" горе-студентів! Були різні ситуації, але ніколи ми, студенти, не відчували, що до нас байдуже ставилися. Декану вистачало і сил, і часу на все: рейд до гуртожитку, читального залу бібліотеки, незабутні екскурсії в центри хімічної промисловості України (м. Дніпропетровськ, Запоріжжя тощо). Головне Іван Іванович мав почуття гумору, такт, інтелігентність, любив, поважав молодь, і тепер я згадую його з великою вдячністю саме за уроки спілкування зі студентами".

Іван Іванович добре розумів, що географи, як і біологи, повинні багато бачити, щоб розповісти учням про особливості того чи іншого краю, населення, особливості його життя, а тому підтримував численні екскурсії, у яких брав безпосередню участь. Це поїздки по Україні, Білорусі, в Москву, Ленінград, Волгоград та інші регіони і міста. Як керівник факультету він умів реагувати на потреби історичного часу. В пам'яті нашої він залишився чесною, принциповою, добропорядною людиною, яку б посаду він не обіймав, і при вирішенні різних складних питань проявляв людяність. Але коротка характеристика діяльності не буде повною, якщо не згадати про його захоплення. Він любив читати, а тому був енциклопедично ґрунтованою особистістю. Захоплювався художньою літературою,

особливо любив поезію О. Пушкіна, знав багато текстів напам'ять, організував поїздку по пушкінських містах для студентів.

Крім цього, він зібрав велику колекцію олівців – близько однієї тисячі примірників. Йому їх привозили з різних країн світу. Є екземпляри і місцевого виробництва.

Особливе місце у житті Івана Кочерги займав спорт, якому він приділяв значну увагу, беручи участь у змаганнях інститутської команди з волейболу, а у час літніх відпусток був одним із організаторів поїздки по Десні на надувному човні разом з колегами кафедри фізичного виховання. Захоплювався і риболовлю.

Праця І. І. Кочерги відзначена трьома знаками "Відмінник народної освіти України" (1980, 1990, 2001 рр.), медаллю "Ветеран праці" (1989), а також численними відомчими грамотами.

Література: Пінчук Т. Д. Зірки залишають слід. Ніжин, 2006. Кн. 2.; Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. Ніжин, 2015. Т. 2 (1920–2010). С. 294–295, 324, 376, 445, 460, 463; Викладачі Ніжинської вищої школи: біобібліографічний покажчик. Ніжин, 2005. Ч. 4 (1970–2006). Кн. 1. С. 193–195; Науковець, викладач, вихователь, громадський діяч. До 65-річчя з дня народження І. І. Кочерги. Ніжинський вісник. 2007. 24 лютого; Москаленко О. Про унікальну колекцію олівців Івана Кочерги. Вісті. 2020. 5 червня.

І. І. Кочерга на відпочинку

**ЛУКАШОВА
НІНА ІВАНІВНА**

*(08.02.1944) – педагог, методист, хімік,
доктор педагогічних наук, професор,
випускниця Педагогічного інституту 1966 р.*

Як важливо зустріти на своєму життєвому шляху людину, яка, пізнавши тебе, визначить ту стежину, що стане рідною й невід'ємною на все життя. Часто буває – це шкільний учитель.

Ніна Іванівна Рагуткіна народилася на Харківщині в селі Піски. Саме в її школі біологію й хімію читали випускники природничого факультету Ніжинського педагогічного інституту імені М. В. Гоголя – подружжя Борис і Валентина Садівничі. Ось вони й порадили відмінниці Ніні Рагуткіній їхати не в Харків, не в Полтаву, Київ, а саме в Ніжин, у їх alma mater, бо в них залишилися дуже гарні спогади про час навчання в закладі.

Ніна Рагуткіна вступила до вишу в той час (1961 р.), коли ще не було нових корпусів, а серед зелені графського парку та ботанічного саду виділялося білоколонне приміщення колишньої Гімназії вищих наук князя Безбородька, у якій навчалися Микола Гоголь та інші її відомі випускники, про що нагадували на стіні корпусу меморіальні дошки. Нові корпуси інституту з'явилися трохи пізніше.

Серед тих, хто навчав Ніну Рагуткіну, були доценти О. Я. Гречаненко, С. О. Мулярчук, П. І. Нагорна, І. Д. Сватенко, Є. В. Василевська, Г. В. Барам, М. П. Солдатов, а також старші викладачі та асистенти. Як і завжди, студентське життя було наповнене не лише лекціями, практичними та численними лабораторними заняттями, а й цікавою роботою в ботанічному саду, на полях і луках, на берегах Десни тощо.

Але з усіх предметів, які читали на природничому факультеті, найбільш сподобалася Ніні Рагуткіній хімія. Саме вона й стала визначальною в її подальшому житті. А читав її завідувач кафедри, досвідчений викладач Оскар Мойсейович Барам. Він був не лише прекрасним знавцем свого предмета і чудовим викладачем, а й справжнім педагогом, який умів розпізнавати іскру Божу в майбутніх хіміках. Серед них була і Ніна Рагуткіна.

Старшим на курсі вчився Степан Лукашов, який також захоплювався хімією. І після закінчення інституту його залишили працювати на кафедрі. Він вів у Ніни Рагуткіної лабораторні заняття, але лише на п'ятому курсі, перед самим випуском, закохався в Ніну.

Ніна Іванівна уже мала призначення в Кам'янець-Подільську школу. Проте це не завадило їх особистим стосункам. Вони через рік побралися. І Ніна Іванівна Лукашова у 1967 р. переїхала до Ніжина, стала працювати на кафедрі хімії разом із чоловіком під керівництвом

О. М. Барама на посадах асистента (1967–1983 рр.), старшого викладача (1983–1985 рр.).

Попрацювавши рік у школі, Н. Лукашова відчувала потребу в розробці курсу методики викладання хімії у школі. Щоб поглибити свої знання з методики, вона на громадських засадах почала викладати хімію у 7–8 класах Ніжинської середньої школи № 10 за новою програмою. Приходить досвід. І Ніна Іванівна вже передає його не лише студентам, читаючи курс методики викладання хімії у школі, а й учителям міста, району, області.

В аспірантурі вона навчалася в Московському педагогічному інституті під керівництвом професора В. С. Полосіна. У 1982 р. захистила кандидатську дисертацію "Розвиток професійних інтересів студентів педінститутів при підготовці вчителів хімії", і стала помітним фахівцем з методики викладання хімії в Україні. Її наукові дослідження були присвячені розвитку професійних інтересів студентів-хіміків, проблемам методики викладання цього предмету в середній та вищій школі, історії вітчизняної методичної науки, формуванню творчої особистості вчителя хімії сучасної української школи в процесі здійснення професійно-методичної підготовки майбутніх фахівців.

У подальшому основна науково-методична робота була пов'язана з підготовкою навчальних посібників для шкіл і вишів.

У 1976 р. доцент О. М. Барам завершив свою діяльність як завідувач кафедри хімії. На цю посаду цього ж року був обраний відомий учений-хімік доктор наук, професор Андрій Володимирович Домбровський. З його появою робота кафедри набула більшої цілеспрямованості. Вона мала характер академічної роботи, що притаманне університету. А такий великий досвід він мав, бо довгі роки працював у Чернівецькому університеті.

Н. І. Лукашова згадувала: "Розпочався новий період у житті нашої кафедри, що супроводжувався її подальшим розвитком як у традиційних, так і в принципово нових напрямках, наповнений переконливим прикладом діяльності визначного вченого-хіміка, великого педагога, талановитої особистості, яка очолила наш колектив. Період, овіяний його мудрістю, толерантністю, увагою до студентів, викладачів, співробітників, усіх, хто його оточував. Нам, його колегам, студентам – майбутнім учителям хімії було в кого вчитись працездатності, цілеспрямованості, професійної досконалості, умінню створювати навколо себе людяну і творчу атмосферу. А. В. Домбровський, який завжди привертав увагу багатогранністю своїх інтересів, був палким прихильником активної співпраці вузівської науки з наукою академічною" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів та викладачів (1920–2010). Ніжин, 2015. С. 374–380). З цього часу розпочинаються плідні зв'язки з Інститутом органічної хімії НАН України, а також Інститутом біоорганічної хімії і нафтохімії НАМ України.

Н. І. Лукашова розширює ці взаємини, налагоджуючи зв'язки з Інститутом педагогіки НАН України. Розпочинається новий період співпраці не лише з академічними закладами, а й на кафедрі. На замовлення Міністерства освіти був колективно написаний пробний підручник для 10 класу загальноосвітньої школи, виданий у 1995 році. Його авторами були професор Андрій Володимирович Домбровський та доценти Ніна

Іванівна й Степан Митрофанович Лукашови. Цей підручник згодом був перекладений російською мовою, а також польською, угорською, румунською мовами для шкіл Західної України, які здійснювали навчання цими мовами.

Останні роки важко було працювати професору А. В. Домбровському, і він порадив ректору Ніжинського інституту академіку Ф. С. Арвату обрати зав. кафедрою хімії Н. І. Лукашову. Уже без свого вчителя Ніна Іванівна разом із С. М. Лукашовим опублікувала в 1998 р. підручник "Хімія. Органічна хімія" для 10–11 класів середньої загальноосвітньої школи, який також був перекладений російською мовою.

У 90-х роках Н. І. Лукашова працює над докторською дисертацією на тему "Становлення і розвиток методики навчання хімії в загальноосвітніх школах України". Це перша дисертація, яка охоплювала великий історичний період розвитку профільної методики викладання хімії. Була видана на цю тему і монографія (Ніжин, 2010). У 2011 р. Ніна Іванівна успішно захистила дисертацію, отримавши ступінь доктора педагогічних наук, а через два роки і звання професора.

Нині Н. І. Лукашова знаний в Україні і за її межами вчений, який має наукові праці як з хімії, так і з методики її викладання: "Задание по методике обучения химии для студентов педвузов" (Москва, 1988); "Методика викладання шкільного курсу хімії" (Київ, 1991), "Лабораторний практикум з неорганічної хімії" (Ніжин, 1999); "Сучасна українська хімічна номенклатура та термінологія. Ч. 1. Основні класи неорганічних сполук. Навч. посіб." (Ніжин, 2000) (разом з С. М. Лукашовим); "Вивчення будови і властивостей неорганічних сполук. Навч. посіб." (2008).

Завершуючи розповідь про відомого вченого-методиста, нагадаємо слова однієї з випускниць природничого факультету заслуженої вчительки України Катерини Григорівни Авраменко: "З шкільної парти була закохана в хімію. Всім тим, чого досягла протягом своєї шкільної діяльності, я завдячую своїм викладачам. Ніна Іванівна Лукашова читала лекції з методики хімії, вела практичні заняття. Яка це чудова жінка: чуйна, добра, віддана своїй справі. Її лекції були для нас тим стартовим майданчиком, який відкривав майбутнім вчителям складну педагогічну дорогу. Завжди в творчому пошуку, вона прагнула виховати в нас почуття відповідальності, гуманності, вміння самостійно вчитися, переборювати труднощі, впевнено йти до поставленої мети. На даний момент я співпрацюю з Ніною Іванівною з проблеми новітніх педагогічних технологій. Я і мої колеги-хіміки вдячні їй і Степану Митрофановичу Лукашову за виданий чудовий підручник для 10–11 класів (Ніжинська вища школа в спогадах студентів і викладачів (1920–2010). Ніжин, 2015. С. 325).

У Ніни Іванівни і сьогодні багато роботи. Крім навчальних занять, вона залишається активною і в науці, виступає офіційним опонентом кандидатських і докторських дисертацій, проводить роботу з магістрантами та вчителями. Її девіз: віддати студентам все те, чим вона володіє, що накопичила за довгі роки праці у Ніжинській вищій школі.

Література: Пінчук Тамара. Зірки залишають слід. Книга 2. Ніжин, 2006. С. 78–84.

**БОРТНИК
ВОЛОДИМИР ОЛЕКСІЙОВИЧ**

*(03.01.1938–04.06.2007) – педагог, керівник
у галузі освіти, заслужений працівник
освіти України, випускник Педагогічного
інституту 1966 р.*

Народився в с. Вільшанка Красноставського району Люблінської області. Батьки з 1944 року проживали в с. Заріцьк Ровенського району Ровенської області.

З 1947 по 1954 рік навчався в Заріцькій семирічній школі, після закінчення якої з 1954 року навчався в Дубнівському педагогічному училищі. Закінчив педучилище в 1958 році і по закінченню училища був направлений на посаду вчителя російської мови і літератури Вишівської семирічної школи. Викладаючи словесність і мову, відчував необхідність поновлення знань з фаху, а тому в 1959 році вступив на навчання до Ужгородського університету на філологічний факультет. У 1963 році перевівся до Ніжинського державного педагогічного інституту, який закінчив у 1966 році за спеціальністю вчитель російської мови і літератури.

Під час навчання продовжував трудову діяльність – з 1 вересня 1961 року – завучем Вишівської восьмирічної школи, а з 1 жовтня 1965 року – директором Перебродської середньої школи.

В 1970 році за сімейними обставинами переїхав до Ніжина, де працював до кінця життя: з 14 вересня був організатором позакласної роботи та позашкільної роботи школи № 6, а з 24 вересня 1971 року працював директором середньої школи № 9.

Саме у цей час він розкрив себе справжнім господарем, умілим керівником, творчим вчителем. Тож коли треба було призначити нового директора середньої школи № 3, то вибір впав на В. О. Бортника. Так з 23 жовтня 1981 року він обійняв посаду директора Ніжинської ЗОШ № 3.

49 років свого життя Володимир Олексійович віддав святій справі виховання підростаючого покоління, з них 42 – на посаді директора, а гімназії № 3 він присвятив 27 найкращих років. Він прийшов у тільки що збудоване нове приміщення. І В. О. Бортник почав проводити велику роботу з оптимізації навчально-виховного процесу в умовах кабінетної системи. Дирекція школи разом з кафедрою педагогічної майстерності педагогічного інституту розробили систему заходів щодо втілення в практику навчання і виховання нових форм і методів, розроблених

вченими. Вчителі давали відкриті уроки, знайомилися зі спеціальною літературою, засвоювали теоретичні знання на семінарі "Система заходів по оптимізації навчально-виховного процесу, по оволодінню його методикою".

Під керівництвом директора В. О. Бортника школа № 3 однією з перших у Ніжині перейшла на кабінетну систему навчання. І педагогів приваблювала ця система, а тому вони із задоволенням взялися оформлювати кабінети в новому приміщенні школи. Виявилось чимало ентузіастів цієї справи. У цей час у школі працювало багато талановитих і ініціативних учителів, які добре розуміли потребу перебудови школи.

Втілення в життя кабінетної системи навчання сприяло вирішенню багатьох питань раціонального використання праці вчителя й учня. Кабінети допомагали комплексному використанню навчально-наочних посібників, дидактичних і технічних засобів навчання, економії часу вчителем у підготовці до занять.

Школа № 3 під керівництвом директора за активної участі всього педагогічного колективу досягла значних успіхів, а тому наказом облвнв в 1982–1983 навчальному році вона була затверджена опорною з проблеми "Оптимізація навчально-виховного процесу в умовах кабінетної системи". У 1982 році середній школі № 3 ім. М. Горького присвоїли звання зразкової.

З 1991 року – школа-гімназія, а з 2004 року – Ніжинська гімназія № 3.

На рахунку директора безліч добрих справ, новаторських ідей: школа одна з перших запровадила п'ятиденку, була ініціатором втілення в практику роботи ідей Ю. Бабанського, саме він стояв у витоків створення школи нового типу.

Володимир Олексійович – організатор нестандартних форм проведення педрад, засновник "Книги пошани для батьків", з його ініціативи була створена опікунська рада.

Любили і поважали його колеги по роботі та батьки учнів за чуйне і добре серце, за батьківське тепло і розуміння, за те, що він завжди підтримував ініціативу, заохочував до творчості, помічав найменшу іскринку чогось нового, завжди був готовий прийти на допомогу в скрутний час.

Доля не балувала Володимира Олексійовича, і все, чого досяг він в своєму житті, – це лише завдяки невтомній праці, постійному самовдосконаленню, життєвому оптимізму. Батьківщина достойно оцінила заслуги учителя-методиста, Відмінника освіти України, досвідченого директора, присвоївши йому звання "Заслужений працівник освіти України" та нагородивши медаллю А. Макаренка.

Література: Самоїленко Г. В., Самоїленко О. Г., Самоїленко С. Г. Розвиток освіти і науки в Ніжині в XVII–XX ст. Нариси культури. Ніжин, 1996. Ч. 3. С. 111–112.

**РОСТОВСЬКИЙ
ОЛЕКСАНДР ЯКОВИЧ**

(15.03.1946–17.06.2016) – вчений-педагог, доктор педагогічних наук, професор, випускник Педагогічного інституту 1969 р.

У педагогічній родині Ростовських було шестеро вчителів. Яків Андрійович та Ганна Петрівна все своє свідоме життя працювали майже в одній школі у селі Хрипське, що на Волині. Спочатку він був директором, а потім – вона. І тут вони вчили і виховували своїх шістьох дітей: двох хлопців і чотирьох дівчат. Олександр був найстаршим. Через деякий час четверо із них стануть педагогами.

Олександр Ростовський, який народився в селі Чупира на Київщині, а виховувався разом з іншими у селі Хрипське, уже з малих років тягнувся до музики. Перші вправи були зроблені на старій сільській гармошці. Але саме вона давала можливість учасникам художньої самодіяльності виступати не лише у своєму селі, а і в сусідів.

Сім'я була співуча. З малих років батьки привчили дітей поважати книгу і пісню.

Скільки було радості, коли батько придбав баян-акордеон "Weltmeister" і в оселі зазвучали незвичні звуки мелодій. Поступово Олександр освоїв премудрості нового інструменту. І він став йому (на все подальше життя) невід'ємним, вірним другом і визначальником його подальшої професії.

Спочатку це було у музичному відділі Луцького педагогічного училища, який він закінчив з відзнакою у 1965 році, а потім і у Ніжинському педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя, куди він вступив цього ж року.

Олександр Ростовський потрапив у групу чудового баяніста Костянтина Антоновича Федотова, який зумів навчити юнака майстерності володіти інструментом, відчувати його і відтворювати красу мелодій, які він демонстрував на різних оглядах і концертах.

Студентські роки пролетіли швидко. І коли прийшов час, куди направляти випускника, вирішили залишити його в інституті. І не помилилися, 1969 рік був для Олександра Ростовського визначальним. Він навічно поєднав його з факультетом.

Поступово Олександр Якович демонстрував свої досягнення не лише як викладач інструменту, а і як науковець. За шість років роботи прийшов досвід і з'явилися наукові спостереження за навчальним процесом. І він у 1975 році вступив до аспірантури в Науково-дослідний

інститут педагогіки УРСР. Це дало йому можливість чітко сформулювати методологію наукового дослідження, провести експериментальну роботу і захистити у 1979 році кандидатську дисертацію "Естетичне виховання підлітків засобами героїчної музики", отримавши ступінь кандидата педагогічних наук. Методична робота після цього стала його основною.

Повернувшись в інститут, він почав викладати методику навчання музиці, і саме цей предмет став для нього визначальним у всій подальшій науковій роботі. Це вплинуло і на його адміністративну діяльність. Його обрали завідувачем кафедри музики (1979–2016). У 1980 р. він отримав наукове звання доцента.

Довгий час він керував музично-педагогічним факультетом з 1996–2004 рр., а з 2004 по 2006 рр. – факультетом культури і мистецтв. Це був досвідчений керівник, який зумів створити з музично-педагогічного закладу, який готував учителів музики та співів для шкіл, у знаний в країні центр культури і мистецтв, на якому були сформовані не лише навчальні підрозділи, а й наукові.

У 1990 р. з ініціативи О. Я. Ростовського вперше в Україні на музично-педагогічному факультеті відкрита спеціальність "Музика і хореографія". Згодом ця новаторська ідея була підхоплена й іншими педагогічними інститутами.

О. Я. Ростовський підтримав керівників хору "Світлич", майбутніх професорів, заслужених діячів мистецтв Л. Ю. Шумську та Л. В. Костенко, які зуміли зробити цей колектив переможцем багатьох міжнародних премій. Він доклав багато сил і для становлення спеціальності "Хореографія", створення яскравих танцювальних колективів. Його підтримку відчували й інші викладачі співу та музики.

О. Я. Ростовський приділяв увагу науковій роботі, продовжував досліджувати та осмислювати процеси формування юного музиканта. У 1994 р. він захистив докторську дисертацію на здобуття ступеня доктора педагогічних наук на тему "Педагогічні основи керування процесом музичного сприймання школярів". Це дало йому можливість розширити підготовку навчальних посібників, були видані книги: "Педагогіка музичного сприймання" (1997), "Методика викладання музики в початковій школі" (2000, 2001), "Методика викладання музики в основній школі" (2000, 2001), "Лекції з історії західноєвропейської музичної педагогіки" (2004) тощо.

Учителі музики вдячні О. Ростовському не лише за посібники з музики, а й чітко продумані програми, які відповідали сучасними вимогами формування учнів у національному спрямуванні шляхом використання української народної і професійної спадщини, пошуків ефективних шляхів музичного виховання.

Як керівник авторської групи Олександр Якович прислухався до інших методистів, у результаті чого були створені для всіх навчальних закладів програми з музики, в основі яких була покладена концепція

О. Ростовського про музичне виховання школярів як на основі української національної, так і педагогічної концепції композитора Д. Б. Кабалевського. Укладачі програм враховували також досвід народної та досягнення сучасної педагогіки, передовий шкільний досвід. У програму були включені твори, які відповідають сучасній національній концепції виховання, в тому числі і музикою.

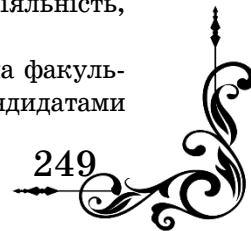
Коли Олександр Ростовський прийшов на факультет, то на ньому працювало всього декілька кандидатів наук. І він почав добиватися відкриття на факультеті аспірантури. Неодноразово О. Ростовський, опираючись на концепцію Д. Б. Кабалевського, підкреслював, що вчитель, перш ніж виховувати музичну культуру учнів, повинен володіти цією культурою, бо без цього він не буде мати авторитету і необхідного впливу на своїх учнів.

О. Ростовський чітко продумав тематику дисертацій, які б відповідали сучасним вимогам.

Аспірантами його стали як викладачі факультету, так і інших навчальних педагогічних закладів. Основними темами дисертації були: "Формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики" (2002, В. В. Мішеченко); "Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики" (2007, М. А. Михаськова); "Формування готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності" (2005, Л. В. Гусейнова); "Формування музично-стильових уявлень майбутніх учителів музики у процесі до інструментально-виконавської підготовки" (2004, О. М. Щербініна); "Методичні засоби взаємодії викладача і студента у процесі навчання гри на фортепіано" (2006, В. В. Ревенчук); "Методика формування мотивації педагогічної діяльності у майбутніх учителів музики" (2011, О. О. Морозова); "Формування творчих якостей майбутнього вчителя музики засобами комп'ютерних технологій" (2013, Ю. Ф. Дворник); "Методика формування досвіду цінного ставлення до музичного мистецтва у майбутніх учителів початкових класів і музики" (2011, В. С. Вергунова); "Формування музично-інтонаційного мислення майбутніх учителів музики у процесі фахової підготовки" (2012, О. В. Спіліоті), "Формування балетмейстерських умінь майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки" (2016, О. М. Пархоменко); "Формування музичної культури молодших школярів в умовах взаємодії загальноосвітньої і дитячої музичної шкіл" (1999, О. М. Грисюк); "Формування музичних здібностей молодших школярів на уроках музики" (2001, О. В. Коваль).

У кожній дисертації розроблені дидактичні моделі готовності майбутніх учителів музики до формування в учнів музичної культури різними засобами, чи це буде інструментально-виконавська діяльність, чи фортепіано, або ж окремі музичні твори.

Олександр Якович зумів змінити на краще ситуацію на факультеті, збагативши його кваліфікованими кадрами. Кандидатами

наук, а потім і доцентами стали Л. В. Гусейнова (декан факультету), О. М. Пархоменко, О. В. Коваль.

Наукова школа О. Я. Ростовського – це важливе явище не лише в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, а й у освітянському житті України.

Діяльність Олександра Ростовського була високо оцінена Міністерством освіти і науки України, зокрема нагородивши його нагрудним знаком "Відмінник народної освіти УРСР" (1990) та "Відмінник освіти України", Нагрудним знаком "За наукові досягнення" (2006), почесними грамотами. Президія АПН України відзначила його медаллю "Григорій Сковорода". Він також є лауреатом обласної премії імені Григорія Вороного за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки та сумлінну працю в галузі вищої освіти Чернігівщини в ім'я незалежної України (2013).

Олександр Якович носить з честю звання "Заслужений працівник Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя" (2010).

Можна лише шкодувати, що видатний вчений і педагог так рано пішов із життя. Але його школа далі розвивається його учнями, а факультет, якому він віддав багато сил, носить ім'я Олександра Ростовського.

Література: Пінчук Т. Зірки залишають слід... Книга 3. Ніжин, 2009. С. 57–62.

**ЖОВТОПЛЯС
ОЛЕНА ІВАНІВНА**

*(22.05.1947) – педагог, заслужений
вчитель України, випускниця
Педагогічного інституту 1969 р.*

У 1965 році Олена Жовтопляс вступила до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на філологічний факультет російського відділення. Її однокурсники згадували: "Доля послала нам літераторів: Г. П. Васильківського, Д. С. Наливайка, Ю. А. Савченка, викладача педагогіки М. А. Лескевича, мовознавців Н. М. Дзюбанову, К. П. Валинчикову та інших".

Студентське життя – це особливий час у долі кожного, хто навчався у прославленому інституті.

У 1969 році Олена закінчила інститут, отримала диплом спеціаліста – вчителя російської мови і літератури. В школу пішла за покликанням, бо любила працювати з дітьми. Була спочатку вчителем 8-річної школи, що знаходилася на околиці Чернігова, а здобувши досвід, зайняла посаду заступника директора з навчальної роботи, бо школа наповнилася новими учнями. У зв'язку з цим у 1986 році школа № 15 м. Чернігова отримала статус середньої 11-річної школи. Було добудоване нове приміщення.

У 1987 році Олену Іванівну призначили директором цієї школи. Була проведена велика робота з утвердження навчального закладу.

У 1991 році школі № 15 міста Чернігова був наданий новий статус – ліцей. "Чому саме нашу школу обрали для цього? – згадувала Олена Іванівна, – вважаю тому, що у нас був перспективний потенціал і дуже сильний педагогічний колектив. І вже в ті роки ми почали тісно співпрацювати з вищими навчальними закладами міста, наші діти займали призові місця на олімпіадах".

О. І. Жовтопляс, як директор навчального закладу, вивчивши досвід інших гімназій та порадившись з колегами, вирішила зробити ліцей профільним. У 8–9 класах діти почали поглиблено вивчати математику, фізику, хімію, біологію. А учні 10–11 класів розподілялися в ліцейні класи фізико-математичного, хіміко-технологічного профілів.

Ліцей працював в одну зміну, були створені всі умови для ефективної реалізації навчально-виховного процесу та виховної роботи.

Особливу увагу приділяли вихованню дітей. Руками вчителів та учнів було створено музей із життя ліцею, починаючи з функціонування 8-річної школи. "Школа, – говорить директор, – це не тільки стіни.

Насамперед, це – дух, пам'ять, традиції, наступність поколінь". Функціонують у ліцеї різні творчі гуртки, відбуваються змагання патріотичного спрямування.

Олена Іванівна організувала разом з колегами учнівський колектив так, щоб кожний із учнів відчував свою відповідальність за життя школи. Був сформований учнівський парламент, який слідував за порядком у школі, проведенням різних заходів.

Особливе місце в системі шкільного навчально-виховного процесу займала власна теплиця, де вирощували квіти, проводили практичні заняття з біології і хімії.

Значну увагу директор приділяла насиченню навчального процесу різними технічними засобами. У ліцеї з'явилися мультимедійні дошки, планшети, комп'ютери, проектори. Це вплинуло позитивно на проведення уроків. З появою мультимедійного обладнання стали значно цікавішими уроки з географії, історії, літератури. Учням можна показати і виверження вулкану, і відвідати разом з ними Північний полюс чи Тропічні ліси, опинитися в епоху XII століття чи прослідкувати за битвою козаків, побувати в садибі М. Коцюбинського у Чернігові, або ж на виставі "Наталка Полтавка" І. Котляревського у театрі. Вони переживають наочно за подіями, які відбуваються на екрані.

В процесі проведеної великої навчально-виховної роботи змінилася психологічна атмосфера у ліцеї. "Стало більше щирості та відкритості. Діти стали більш комунікабельними і винахідливими. З ними дуже цікаво працювати, бо розширився спектр свободи і творчості", зауважувала Олена Іванівна Жовтопляс.

Ліцеї співпрацює з Чернігівським педагогічним університетом ім. Т. Г. Шевченка, став лабораторією закладів нового типу для Інституту післядипломної освіти ім. Д. Ушинського. Розроблені і діють програми співпраці зі школами та вишами Польщі, Чехії, США.

Учні ліцею № 15 беруть активну участь у Всеукраїнських і Міжнародних конкурсах, у олімпіадах, здобули чимало перемог, премій, серед них і "Золота фортуна" (2012). У ліцеї функціонують довготривалі проекти: "Виховання ліцеїстів", "Профільна освіта", "Креативність", "Інформатизація у правління ліцеєм". Є чимало й інших цікавих новацій.

"Наша школа, – підкреслює директор ліцею Олена Іванівна, – має не тільки багате минуле, творчу сучасність, а й широкі перспективи розвитку у майбутньому. Впевненість у завтрашньому дні ґрунтується на високому професіоналізмі вчительського колективу, багаторічних традиціях, сучасних методиках виховання, тісній співпраці з випускниками й батьками".

Велика заслуга в тому, що ліцеї № 15 міста Чернігова став флагманом середньої освіти Чернігівщини, його директора Жовтопляс Олени Іванівни, учителя-методиста, відмінника освіти України, заслуженого вчителя України (1996) та колективу, яким вона керує.

**БУРДА
МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ**

(02.01.1949) – вчений-педагог, доктор педагогічних наук, професор, академік Академії педагогічних наук України, випускник Педагогічного інституту 1970 р.

Серед відомих педагогів України є чимало і випускників Ніжинської вищої школи, які внесли вагомий вклад у розвиток педагогічної науки, серед них і Михайло Бурда, який народився на Чернігівщині у селі Красний Колядин Талалаївського району, що розташоване на річці Ромна. Жителі села брали активну участь у національно-визвольній війні під керівництвом Богдана Хмельницького, а тому село отримало назву Красне. Це велике село зі своєю сільською радою. Закінчивши середню школу, Михайло Бурда 1966 р. вступив на фізико-математичний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. На факультеті працювали математики – доценти А. М. Соломаха, М. С. Кармінський, ст. в. В. Ю. Назаров, доц. Л. І. Колесник, ст. викл. А. В. Курниш, доц. Л. І. Нестеренко, фізики – ст. в. І. А. Харицький, ст. в. А. С. Одарич, доц. В. М. Грибань, ст. в. М. М. Коростеленко та інші. Переважна більшість із них – це прекрасні, знаючі викладачі, які давали міцні знання, готували студентів до роботи в школі. Після закінчення інституту Михайло Іванович працював вчителем математики та фізики у школах Києва (1970–1974). Набравшись певного досвіду в школі, він перейшов на роботу на посаду молодшого наукового співробітника в Інститут педагогіки Академії педагогічних наук України (1970–1982 рр.), а згодом старшого наукового співробітника (1982–1989 рр.). Вчений особливу увагу приділяв методиці викладання математичних предметів. Виходять його навчальні посібники "Вивчення геометрії в 7 класі" (1984) та "Вивчення геометрії в 8 класі" (1985), "Розв'язання задач на побудову" (1986). З набуттям наукового досвіду та проведеної великої експериментальної роботи була підготовлена до захисту докторська дисертація "Методичні основи диференційованого формування геометричних умінь учнів основної школи". Успішний її захист відбувся у 1994 році. Через 2 роки він отримав звання професора (1996).

Вчений продовжував і далі досліджувати зміст шкільної геометрії і принципи його добору, особливості навчальної діяльності учнів на уроках математики. 1990 р. Михайло Бурда очолив лабораторію методики навчання математики й фізики, яка особливу увагу приділяла розробці Державного стандарту шкільної математичної освіти та концепції математичної освіти в Україні. Були підготовлені і типові програми. Михайло

Бурда видав навчальні посібники: "Геометрія для учнів 8–9 класів шкіл з поглибленим вивченням математики" (1996), "Математика 10–11 класів. Пробний навчальний посібник для учнів шкіл, ліцеїв та гімназій гуманітарного профілю" (1997), а також надрукував цикл статей у журналах "Математика в школі", "Математика в рідній школі" та інших періодичних виданнях.

Михайло Іванович часто виступав на різних Всеукраїнських та Міжнародних наукових конференціях з цікавими доповідями, які свідчили про його глибокий методичний та науковий доробок.

У 1996 р. М. І. Бурду призначили заступником директора Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України. Ця посада зобов'язувала Михайла Івановича думати не лише про математичні науки, а й інші напрямки наукової діяльності, якими займався Інститут педагогіки. І цю відповідальність вчений підтверджував подальшою своєю діяльністю.

У 1999 р. його обрали членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України, а у 2010 р. – дійсним її членом.

Михайло Бурда сприяв створенню у 2015 році на базі лабораторій математичної і фізичної освіти та лабораторії навчання інформатики Відділу математичної та інформативної освіти, який і очолив.

Об'єднання двох наукових підрозділів, кожен з яких мав свої цікаві напрацювання, здобутки, не було механічним. Вчені відділу на новому етапі розвитку освіти в Україні вносили немало нового як у висвітлення теоретичних та практичних проблем навчання математики та інформатики в закладах загальної середньої освіти, їх програмного змісту, методик викладання, так і створення нових підручників, навчально-методичних посібників, які відповідали сучасним освітянським концепціям, введення нових засобів комп'ютерного супроводу шкільних курсів математики, інформатики, фізики, астрономії.

У 2010 р. Михайло Бурда надрукував у співавторстві з Н. Тарасенковою підручник "Геометрія" для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів, який мав академічний рівень. Він автор понад 200 наукових праць з проблем дидактики, методики навчання математики. Члени Академії педагогічних наук України обрали Михайла Івановича Бурду головним ученим секретарем.

Таким чином М. І. Бурда, працюючи в Інституті педагогіки АН України, пройшов шлях від молодшого наукового співробітника до академіка Академії педагогічних наук України, провідного вченого в галузі методики навчання дітей математиці.

Під його керівництвом написано і захищено 10 кандидатських дисертацій. Він член спеціалізованих вчених рад по захисту кандидатських та докторських дисертацій, науково-методичних комісій з математики при Міністерстві освіти і науки України. Наукова діяльність вченого відзначена нагородами: Почесною грамотою кабінету міністрів України; орденом "За заслуги" III ступеня (2013). Йому присвоєно також звання "Заслужений діяч науки і техніки України" (2001). А Міністерство освіти та науки України і Академія педагогічних наук України нагородили М. І. Бурду нагрудними знаками "За наукові досягнення", "Василь Сухомлинський", медалями "Тригорій Сковорода", "Ушинський К. Д."

**РЕКОВЕЦЬ
ЛЕОНІД ІВАНОВИЧ**

*(20.08.1948) – відомий
вчений-зоолог, педагог, випускник
Педагогічного інституту 1970 р.*

У своїх спогадах Леонід Рековець згадував, що він ще з дитинства мріяв побачити приміщення інституту. І в цьому було щось романтичне, омріяне. І розповіді старшого брата Миколи, який навчався у ньому, зачаровували хлопця. Тож, коли прийшов час обирати собі дорогу у життя, він обрав Ніжинський державний інститут імені М. В. Гоголя.

Народився Леонід Іванович недалеко від Ніжина у мальовничому селі, яке славилося старим панським садом, Каблуки, у сім'ї колгоспників Івана Андрійовича та Уляни Іванівни. У сім'ї було шестеро дітей, тож з самого малку їх привчали до праці. Крім цього, батьки формували в них такі риси, як: чесність, добropорядність, справедливість. І ці людські ознаки притаманні й Леоніду Рековцю.

У 1965 р. він вступив до Ніжинського інституту, який став йому на довгий час близьким, особливо кафедра зоології, яку очолювала тоді професор І. В. Марисова. Хоча він з теплом говорить і про свого декана Поліну Іванівну Нагорну, і про Ніну Андріївну Панасенко, Оскара Мойсейовича Барама, Сисоя Олександровича Мулярчука, Івана Івановича Кочергу та інших викладачів, які запам'яталися йому цікавими лекціями, лабораторними, практичними заняттями.

Для студентів-природників надовго залишилися у пам'яті поїздки та походи на практику, зокрема в Карпати з І. В. Марисовою та Н. А. Панасенко, у Крим з О. Я. Гречаненком, на металургійний та коксохімічний комбінати у Дніпродзержинськ з І. І. Кочергою тощо. Це збагачувало студентів, давало можливість організувати подібні заходи уже під час їх праці у школі.

Але становлення Леоніда Рековця як майбутнього вченого-зоолога мало тісні зв'язки саме з викладачами цього предмету – професором І. В. Марисовою та доцентом Н. А. Панасенко. Саме вони сприяли розвиткові інтересу у студента до орнітології. З Ніною Андріївною Панасенко досліджував гризунів, мишей, кажанів, а з Іннесою Віталіївною Марисовою – граків. Саме останнє і стало основою дипломного дослідження. Потяг до наукової роботи сформувався в Леоніда Івановича саме в інституті. Тут були закладені початки тієї самостійної наукової роботи, яка буде основою його творчого шляху.

Після закінчення інституту Леонід Рековець працював деякий час учителем біології в Шекеринецькій середній школі на Хмельниччині. Потім була служба в Радянській армії, після чого він повернувся в рідний інститут, щоб продовжити займатися саме наукою. Деякий час попрацювавши старшим лаборантом та асистентом кафедри, Леонід Іванович у 1975 р. вступив до аспірантури в Інститут зоології імені І. І. Шмальгаузена АН України у Києві. Керівником його дисертації був затверджений академік, заслужений діяч науки України В. О. Топачевський, видатний вчений теріолог, один із засновників палеотеріологічної школи в країні.

Леонід Рековець уже мав деякий досвід наукової роботи, бо виступав з доповідями на студентських конференціях як в інституті, так і за його межами. Деякі знання він мав із теріофауни та палеонтології, бо читав для студентів інституту загальний курс геології, палеонтології, еволюційної теорії. То ж не випадково, що і тема кандидатської дисертації – "Гризуни деснянського пізнього палеоліту, їх значення для стратиграфії і палеографії" була пов'язана з палеонтологією, зокрема теріофауною пізнього плейстоцену Північної України. Робота над дисертацією і визначила подальші наукові інтереси молодого вченого, які були пов'язані з фауністикою, таксономією, систематикою та філогенією дрібних ссавців пізнього неогену та антропогену.

Проаналізовані й осмислені проблеми дисертаційної роботи дали можливість довести, що 15–40 тисяч років тому на території помірної зони Східної Європи існували специфічні тундро-степові умови, які були оптимальними для одночасного існування представників степу і, навіть напівпустель (ховрахи, строкарки, тушканчики) та тундри (лемінги, песці, північні олені, білі куріпки). Еталоном цієї фауни в науці вважається регіон міста Новгород-Сіверська, що на Чернігівщині. Леонід Іванович довів у дисертації, що "ця фауністична асоціація, однак, не є основою для формування сучасної фауни даного регіону Східної Європи, вона вимерла на межі плейстоцен-голоцен (близько 10 тисяч років тому). Аналогів таких умов сьогодні немає" (Рековець Л. І. Біобібліографічний показник. Ніжин, 1995. С. 4).

Захист дисертації у 1978 р., а також публікації дали можливість ученим Інституту зоології визначити наукові здібності і можливості Л. І. Рековця і сприяли тому, що йому запропонували посаду в цьому науковому закладі, де він працював на різних посадах: наукового співробітника, а згодом і заступником директора з наукової роботи.

Леонід Іванович продовжив досліджувати палеозоогеографічні та біостратиграфічні наукові цикли. Були опубліковані монографічні дослідження: "Мікротеріофауна деснянско-поднепровського позднього палеоліта" (К., 1985), "Гризуны верхнеогеновых и раннеантропогеновых отложений Хаджибейского лимана" (К., 1987), цикли статей у фахових виданнях про мікротеріофауну, дрібних ссавців тощо.

У 1990 р. Л. І. Рековець захистив докторську дисертацію "Асоціації дрібних ссавців антропогену півдня Східної Європи". Монографічне

дослідження, а також цикли статей з цієї проблеми, зібрані численні зразки дали можливість вченому вирішити важливі проблеми "історико-функціонального аналізу, морфологічної мінливості як відображення процесів формоутворення і філетичної еволюції, таксономії, систематики і філогенії представників арвіколід (плівкових), біостратиграфії, палеоекології та питання формування сучасної мікротеріофауни Східної Європи".

Висновки дослідження ґрунтувалися також на матеріалах музейних колекцій багатьох міжнародних інститутів Москви, С.-Петербурґа, Києва, а також міжнародних музеїв мікротеріофауни Чикаґо, Спрінґфілда, Стокгольма, Франкфурта-на-Майні, Відня, Будапешта, Кракова, Варшави та інших центрах.

З кожним роком Леонід Рековець розширював тематику. У центрі уваги були не лише ссавці, а й зайцеподібні, гризуни тощо. Були зроблені описи конкретних філогенезів окремих представників, розкрита динаміка фауністичних угруповань у часі, розроблені нові концепції таксономічного та палеоекологічного аналізу у світлі останніх уявлень про льодовиковий період, а також сучасних проблем, пов'язаних з вимиранням таксонів та охорони палеонтологічних пам'яток.

Про свої напрацювання Леонід Іванович доповідав на багатьох міжнародних конференціях у Москві, Талліні, Сивтйварі, Чикаґо, Барселоні, Кракові, Відні тощо. Напрацювання українського вченого були схвально прийняті і враховувалися зарубіжними вченими в подальших наукових дослідженнях. Він є членом різних наукових рад, міжнародних асоціацій тощо.

Але Л. І. Рековець не пориває своїх зв'язків з Ніжинським державним університетом імені Миколи Гоголя. З 1993 р. він працює за сумісництвом на кафедрі зоології, читає розроблений ним курс "Соціоекологія" та "Еволюційна теорія", спецкурси. Деякий час завідував цією кафедрою.

Нині Леонід Іванович працює в Польщі.

Література: Рековець Леонід Іванович. Біобібліографічний покажчик. Ніжин, 1995.

**САЗОНЕНКО
ГАННА СТЕФАНІВНА**

*(17.03.1945) – педагог, народний вчитель
України, вчений акмеолог, випускниця
Педагогічного інституту 1970 р.*

Ім'я Ганни Сазоненко – директора українського гуманітарного ліцею Київського національного університету імені Тараса

Шевченка добре відоме не лише в нашій країні, а і далеко за її межами, бо вона учасниця міжнародних симпозіумів і конференцій у Німеччині, Ізраїлі, США, Канаді, Франції, Угорщині, Польщі, Латвії.

Вона народилася у місті Бахмач на Чернігівщині. Тут отримала середню освіту і вступила до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя.

Після закінчення інституту була направлена на роботу в середню школу великого і мальовничого села Тиниця, Бахмацького району на Чернігівщині, де вона викладала три роки біологію, а потім переїхала у столицю і працювала учителем хімії у загальноосвітніх навчальних закладах міста Києва, була заступником директора з навчально-виховної роботи школи № 233, а потім заступником директора з навчальної роботи Київського міського педучилища № 3.

За 25 років праці в школі та училищі був набутий хороший досвід як вчителя-предметника, так і керівника навчальних закладів. Тож, коли в часи утвердження незалежної України необхідно було створити

новий навчальний заклад, який би відповідав національним інтересам, вибір зробили на Ганні Сазоненко, яку 1992 р. запросили стати директором Українського гуманітарного ліцею, що створювався при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Це був навчальний заклад нового типу, бо в основу його навчально-виховного процесу була покладена розроблена Г. Сазоненко концепція авторської школи, яка базувалася на акмеологічній моделі інноваційного навчального закладу. Саме ця модель і відповідала міжнародним змістові і формам.

У 90-ті ішов процес ліквідації традицій радянської школи і введення в практику європейського досвіду. Акмеологічна модель включала питання компетентності, життєвої стратегії особистості, її самовизначення та успіху. У зв'язку з тим, що акмеологія (від грецького *асме* – вершина) вивчає здобутки людини у професійному особистісному розвитку, її психологічно-педагогічний супровід у досягненні вершини вдосконалення особистості у фізичному, духовно-моральному і професійному розвитку, то діяльність колективу ліцею була спрямована на забезпечення акмеологічного характеру освітнього простору, у центрі якого було формування в учнів розуміння мети життя і життєвих пріоритетів, уміння приймати рішення і нести за них відповідальність, уміння критично оцінювати ситуації, явища, сприяти оволодінню знаннями, виховувати соціальну активність до життя, прогнозувати та визначати майбутнє, обирати життєву стратегію, культивувати загальнолюдські цінності тощо.

В основі цієї моделі була поставлена філософія українознавства. У відповідності до неї і визначалися предмети та створювалися до них програми. Спільна праця вчителя і учня повинна була вести до успіху обох і заклад загалом.

Щоб працювати в такому ліцеї необхідно пройти спеціальну підготовку. А тому в ліцеї були започатковані такі конкурси: "Творчість – менеджмент – управління", "Творчість – молодість – престиж" (для молодих вчителів), "Творчість – науковість – результативність", "Творчість – патріотизм – вихованість", "Творчість – мудрість – успіх". Приділялася увага і самопідготовці вчителів.

Важливе місце у навчальному процесі відігравала освітня комп'ютерно-інформаційна технологія.

Як свідчить Г. Сазоненко, акмеологічна школа – це не новий тип чи статус школи, це її новий рівень розвитку, який повинен допомогти вивести країну завдяки вихованню і навчанню, це школа стійкого розвитку вчителя і учня в нестабільному суспільстві, школа цілісного розвитку людини, школа життя.

Про цю школу Г. Сазоненко опублікувала велику кількість статей у журналі "Український Гуманітарний ліцей КНУ імені Тараса Шевченка м. Києва", "Розбудова держави", "Рідна школа", "Дивослово", "Директор школи", а також у науковому збірнику "Школи нового типу" (1994), "Освіта і управління" (1997), "Українознавство в системі

освіти м. Києва" (1998), "Українознавство", у матеріалах конференцій тощо.

Крім цього, вона видала декілька книг, методичних посібників, монографій: "Мудрість учіння. Кроки до успіху" (1999), "Перспективні освітні технології" (2000), "Українські вчені – натуралісти, математики, лікарі, педагоги" (2001, у співавторстві), "Педагогіка успіху: досвід становлення акмеологічної системи ліцею" (2004), "Молодому вчителю: практико зорієнтований посібник" (2006), "Педагогічні технології" (2009), "Акмеологія шкільної освіти" (2010), "Компетентність у системі неперервної освіти: акмеологічна модель" (2013) та інші.

У 1995 р. Ганна Стефанівна захистила кандидатську дисертацію на тему: "Гуманітарний ліцей періоду становлення національної системи освіти" і отримала ступінь кандидата педагогічних наук.

У подальші роки в центрі уваги вчителя-дослідника були не лише проблеми, які пов'язані з практичною діяльністю в ліцеї, а й інші, що турбували освітян: робота батьківського комітету, діяльність наукової ради, рейтингова система, роль і місце українознавства в реформуванні національної системи освіти, управління через меценатство, ліцей-родина, національна еліта і проблеми її формування, проєктивна педагогіка, технологія кооперативного навчання, громадянськість як основа національного виховання акметехнологій, особистість педагога, якість загальної середньої освіти та інше.

Ганна Сазоненко була автором декількох науково-практичних проєктів "Від рідної мови до мови загальнодержавної", "Освіта української діаспори" та різних програм.

Починаючи з 1994 р. по нинішній час, Ганна Сазоненко є автором понад 200 праць у галузі педагогіки.

Про свій досвід роботи, зокрема у такому напрямку педагогічної освіти як акмеологічна, вона розповідала на багатьох конференціях, конгресах, симпозіумах тощо як в Україні, так і в багатьох країнах світу. Вона була ініціатором створення унікального освітнього "Партнер"-клубу, який створений під гаслом "Партнерство заради освіти" і об'єднав понад 30 навчальних закладів України та зарубіжжя, президентом якого була довгий час. Вона член Міжнародної координаційної ради з питань українознавства.

Педагогічна праця Ганни Стефанівни високо оцінена державою. Вона носить високе звання "Народний вчитель України", нагороджена орденами Великої княгині Ольги III ступеня, Рівноапостольного князя Володимира Великого III ступеня, князя Ярослава Мудрого V ступеня, медалі імені В. Сухомлинського.

В одному із своїх виступів вона сказала: "Найбільший мій учитель – Життя: падаю і піднімаюсь, ризикую і перемагаю, помиляюсь і роблю висновки, аналізую, думаю та вибудовую перспективи; люблю і страждаю, а отже, Я живу...".

Ніжинська вища школа може гордитися своєю прекрасною випускницею.

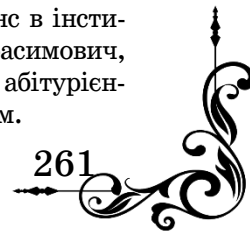
**МОЙСІЄНКО
АНАТОЛІЙ КИРИЛОВИЧ**

**(09.07.1948) – відомий український
мовознавець, поет,
член Спілки письменників України,
випускник Педагогічного інституту
1971 р.**

Народився я липневої днини, 9 числа 1948 року, в поліському селі Бурівка, що на Чернігівщині. Батьки Марія Іванівна (в дівочтві Лебеда) та Кирило Іванович, як і більшість сільських мешканців, важко трудилися, поєднуючи працю на виробництві і в своєму господарстві, що однак не заважало їм постійно опікуватися шкільною наукою сина. Я навчався спочатку в Бурівській восьмирічній, потім Тупичівській середній школі, яку закінчив з золотою медаллю. Зі шкільної лави – і перші поетичні проби, публікації в місцевій пресі. Незабутнє враження залишив Тупичів літературний. З Тупичевом пов'язані життєві біографії відомого поета Петра Дорошка, прозаїка, автора популярних романів "Люди не ангели", "Війна", кіносценаріїв "Максим Перепелиця", "Артист із Коханівсаки" Івана Стаднюка. А твори сільського вчителя-пенсіонера Миколи Федоровича Чмеля, кажуть, друкувалися свого часу у шкільних читанках. Німецьку мову в нас викладав Григорій Кузьмович Лопухівський, який мав у своєму поетичному доробку дуже пристойні речі – це з його уст я чи не вперше почув, що треба писати так, як ніхто ще не писав.

Проте справжнім літературним університетом 1967–1971 років стала для мене Вища ніжинська школа з іменем Миколи Гоголя (Ніжинський педінститут пізніше закінчила і моя сестра Валентина). Назавжди впам'ятку лишилися лекції з україністики натхненної Лесі Йосипівни Коцюби, лекції з зарубіжної літератури Дмитра Сергійовича Наливайка (майбутнього академіка, з Дмитром Сергійовичем згодом мав приємність працювати на викладацькій ниві в Києві, в педінституті ім. О. М. Горького (тепер педуніверситет Драгоманова) та університеті імені Тараса Шевченка), поради мудрого і скромного професора української мови Івана Кириловича Чаплі, який у моїй долі багато значив, про нелегку долю якого я тоді нічого знати не міг, він був рідним братом "злісного ворога" Радянської влади Василя Чапленка (Чаплі), а ще спілкування з Григорієм Герасимовичем Авраховим, деканом філологічного факультету, який першим привітав мене ще при вступі до вузу (трапилося так, що моя письмова робота під час першого екзамену отримала неабиякий резонанс в інституті і зразу ж була опублікована в міській газеті, і Григорій Герасимович, певне, прагнучи більше дізнатися про не зовсім традиційного абітурієнта, призначив мені зустріч перед наступним (усним) екзаменом.

Завдячуючи Г. Г. Аврахову і Д. С. Наливайкові, на зустріч зі студентством інституту неодноразово запрошувались видатні митці, майстри слова зі столиці, як-от: Олесь Гончар, Іван Драч, Микола Вінграновський, Григор Тютюнник, Євген Гуцало і ще багато літературних особистостей (з Євгеном Гуцалом до останніх днів митця ми підтримували дружні теплі взаємини, Євген Пилипович дарував свої книжки, написав рекомендацію до вступу у Спілку письменників). Інститутська літературна студія кінця шістдесятих – початку сімдесятих років (Любов Будько, Іван Кужільний, Василь Нікітін, Валентина Хоменко, Петро Громовий, Микола Побелян, Павло Михед, Олександр Ковальчук, Олександр Самійленко, Володимир Сапон, Ліда Кольга, Тася Шаповаленко, Олексій Нестеренко...), опікувана спочатку тим же Дмитром Сергійовичем Наливайком, пізніше Павлом Олександровичем Сердюком, була досить відомою в Україні, літгуртківці часто виступали за межами навчального закладу, в інших містах. Повернувшись одного разу з ірпінського семінару молодих поетів, я в студентському колі ділився враженнями про нові знайомства, нові вірші, зокрема шістдесятників, зокрема й неопубліковані вірші, з-поміж яких, пригадую, були і рядки на зразок "он гляньте, на третій швидкості когось повезли в авто"; як з'ясувалося, зацікавленість неопублікованими поезіями виявляли не лише мої друзі – і вже назавтра мене було покликано до відповідних органів, про існування яких тоді, мабуть, я і не здогадувався. І коли влітку 1970 року разом з чехословацькими студентами ми відпочивали в інститутському таборі на Десні і настала пора всім разом їхати до Чехословаччини, з тих же органів не дуже дипломатично повідомили, що мені не можна.

Втім, ніякі прикрощі не могли потьмарити всього того світлого і прекрасного, що дарував мені гоголівський вуз.

Заключною крапкою мого студентського буття став вірш, написаний в Гоголівському парку буквально після вручення диплома про вищу освіту:

ПРОЩАННЯ З ІНСТИТУТСЬКИМ ПАРКОМ

В цьому саду я останнє побачення
Із собою призначив собі...

В цьому саду мов слова необачні я
Розгубив між тополь голубих.

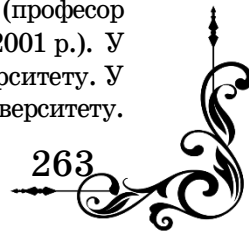
В цьому саду, де пташині помешкання
Завжди милі мені в вишині,
В цьому саду промінь сонячний вершником
Світложданим являвся мені.

В цьому саду поміж дум врівноважених
Я тужаві багаття палив...
В цьому саду, тричі радий і зраджений,
Я любові зазнав і хули.

В цьому саду я спізнався із піснею,
Що пісенніш, либонь, не знайду...
В цьому саду у востаннє помислю я
Наодинці... один... в цьому саду.

До своєї альма-матер у Ніжин повернувся я рівно через п'ять років, тепер уже на асистентську посаду. У моїй біографії було ще кілька короткострокових "фрагментів", що тривали менше ніж по року – це бібліотечно-шкільницькі, армійсько-комсомольські та значно довший – трирічний – газетярський. Так само у три роки вклалося моє перебування на викладацьких хлібах у Ніжині (1976–1979). Ніжин другої половини сімдесятих років мені запам'ятався розважливою товариською атмосферою співпраці й довіри між викладачами. Цьому, як на мене, сприяло нове демократичне керівництво в особі ректора Арвата Федора Степановича та проректора Никоненка Петра Макаровича. 1979 року, виїжджаючи на навчання до аспірантури Київського педінституту ім. О. М. Горького, я не зовсім уявляв свою подальшу професійну діяльність, і коли по закінченні аспірантури мені запропонували роботу інспектора вищих навчальних закладів Міністерства освіти, не став перечити, хоч швидко переконався (і досі певний того), що чиновницька праця не по мені. І повернувся під опіку свого аспірантського наукового керівника, завідувача кафедри української мови професора Арнольда Панасовича Гриценка, який свого часу також закінчив Ніжинську вищу школу. У цей час я вже був одружений (дружина Тетяна Вікторівна, 1957 р. н.), 1983 року народилася донька Олеся (і сьогодні маю чотирирічну онучку Данусю). І було ще три роки викладацької праці в горьківському педінституті. Крім навчальної і наукової роботи, я чимало часу віддавав поетичній творчості, активно друкувався в періодиці. А 1986 року побачила світ перша поетична збірка "Приємлю" (Приємлю спориш придорожній і білу ромашку приємлю, І сиву грозу, що росте громокроною в землю, Приємлю), за яку невдовзі мене було прийнято до Спілки письменників України. Потім був ще один рік докторантури, яку однак полишив на користь видавничої праці, за що мене дуже журило світлої пам'яті Арнольд Панасович (щоправда, через кілька років, коли я працював уже в Шевченковому університеті і захищав докторську дисертацію в Інституті української мови НАН України, Арнольд Панасович виступив одним з офіційних опонентів). Завідування відділом поезії у молодіжному видавництві не те що відповідало моїм амбіціям, але дало змогу повніше відчувати поетичну атмосферу, певною мірою самому впливати на її творення. За короткий час було підготовано до друку низку цікавих видань, зокрема антологію "Золотий гомін: українська поезія світу", де вперше за багато десятиріч під однією палітуркою побачили світ твори митців як піддзянської України, так і тих, що мешкали в різних країнах закордоння і на творчість яких досі існувало табу в рідній землі. На жаль, через рік-півтора почалися різні реформування видавництва, "об'єднання-оптимізації" відділів, за яких поезія опинилася на периферії. І це мене не влаштовувало. І з січня 1993 р. донині моя біографія повністю пов'язана з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, спочатку з Інститутом українознавства, потім Інститутом філології (професор кафедри сучасної української мови з 1999 р. і її завідувач з 2001 р.). У 2011 р. працював професором-візитантом Варшавського університету. У 2017 р. читав лекції з україністики студентам Віденського університету.

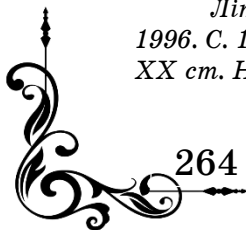
З науковими доповідями виступав у Берлінському, Ягеллонському (Краків), Люблінському Католицькому, Білоруському (Мінськ), Санкт-Петербурзькому, Тюменському університетах. В Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка очолюю (з 2000-го року) спеціалізовану вчену раду з захисту докторських дисертацій. На спеціалізованих вчених радах України під моїм керівництвом захищено 7 докторських і 9 кандидатських дисертацій.

Опублікував низку досліджень з філології, зокрема книги "Слово в аперцепційній системі поетичного тексту: декодування Шевченкового вірша" (1997, 2006, 2013), "Традиції модерну і модерн традицій" (2001), "Динамічний аспект номінації" (2004), "Структурно-семантична організація простого ускладненого речення" (2006), "Сучасна українська мова. Синтаксис простого ускладненого речення" (2006, 2009), "Традиції модерну і модерн традицій. Книга друга" (2007), "Мова як світ світів: поетика текстових структур" (2008), "Філологічні студії" (2015), "Народна загадка в текстово-дискурсивному вимірі" (2016), "Текст як мистецька даність. Проблеми поетичної мови" (2018). Поетична творчість представлена згаданою вже збіркою "Приємлю", а також книгами "Сонети і верлібри" (1996, 1998), "Шахопоезія" (1997), "Сім струн" (1998, 1999), "Віче мечів" (1999), "Нові поезії" (2000), "Спалені камені" (2003), "Мене любов'ю засвітили скрипки" (2006), "Вибране" (2006), "З чернігівських садів" (2008), "Поезії. Стихотворения. Gedichte" (2013), "Леза зел. Книга верлібрів" (2016), "Синьоліт ліхтарів синьоирій. Книга сонетів" (2018), антологічним перекладним виданням "Сто сонетів білоруських поетів" (2019). Власні поезії перекладалися німецькою, англійською, російською, білоруською, польською, грузинською, угорською, румунською мовами. Лауреат низки літературних премій. 2013 р. був номінований на Національну премію імені Тараса Шевченка. У постчорнобильський час захопився шаховою композицією (яку називають ще шаховою поезією). Шахові задачі (переважно двоходові) публікував у багатьох спеціалізованих виданнях світу. Нині підготував до друку том Словника української шахової термінології.

Поезія і наукова праця завжди були невіддільні для мене, такими лишаються і сьогодні. Ще в студентську пору написані рядки:

Коли я стомлююсь над томами,
Вагітними од мудрих дум,
Тоді, ученістю вгамований,
Спочить в поезію іду.
Коли ж відчую, що зманіжують
Лірично вписані рядки,
Тоді мандрую крізь віки,
Вклонившись соборам Ніжина.
Вони суголосні і мені нинішньому.

Література: Письменники України. Довідник. Дніпропетровськ, 1996. С. 198; Самоїленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст. Ніжин, 2003. С. 270–271.

**МИХЕД
ПАВЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ**

*(28.06.1949) – науковець, доктор
філологічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інституту літератури
імені Т. Г. Шевченка НАН України,
керівник Гоголівського науково-
методичного центру Ніжинського
державного університету імені
Миколи Гоголя, випускник
Педагогічного інституту 1971 р.*

Народився Павло Михед у селі Новики, що за чотири кілометри від районного центру Козелець на Чернігівщині. До початкової школи ходив у сусіднє село, а середню довелося закінчувати у Козельці. Жага до знань, старанність і відповідальність вирізняли його з-поміж однокласників, про що свідчать шкільні відзнаки.

Чому обрав для продовження освіти Ніжинський педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя? Наче б то дорога з Козельця до Києва була прямішою. Але якась таємнича гоголівська сила привела його в Ніжин. У 1967 році Павло Михед став студентом філологічного факультету російського відділення славетної Ніжинської вищої школи.

"Студентські роки, – переконаний Павло Володимирович, – це не лише безжурна юність, це ще й пора важкої праці. А ще час особистих відкриттів, захопленнь, великих надій на майбутнє".

Перечитуючи його спогади про студентські роки у Ніжині, написані вже зрілим викладачем і науковцем, людиною, яка довгі роки працювала зі студентами, відчуваєш разом з ним втрату того, що було характерним для тих далеких часів. "Озираючись у минуле, – згадує Павло Володимирович, – якимось особливо ясно розумієш роль викладачів у своєму становленні. Не беруся категорично судити про новітні технології навчання, зокрема дистанційне, але, думаю, студент багато втрапить від відсутності поруч викладача як носія великих знань, високої культури, внутрішнього благородства, готовності допомогти, підказати, зорієнтувати. Кожного разу, коли вже я викладав і до мене зверталися студенти, я, пам'ятаючи свій досвід, відгукувався завжди, бо багато чим зобов'язаний у своєму житті допомозі викладачів: порадою, підказкою, а іноді рекомендацією чи протекцією" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів та викладачів. 1920–2010. Ніжин, 2015. Т. 2. С. 310).

Павло Михед вдячно згадує багатьох своїх викладачів. Серед них, зокрема, декан Г. Г. Аврахов, котрий був беззаперечним авторитетом

для студентів і, як виявилось, сприяв передачі праці І. Дзюби "Українізація чи русифікація" за кордон, за що й постраждав. Це також Л. Г. Керенцева, випускниця Московського університету ім. М. Ломоносова, блискучий знавець сучасної російської мови; легендарний Д. С. Наливайко, "сама присутність якого на факультеті", людини "енциклопедичних знань, що володіє багатьма мовами, знається не лише на літературі та історії, а й культурології, стимулювала, мотивувала, захоплювала".

З особливою теплотою Павло Михед говорить про О. М. Євстаф'єву, викладача російської літератури ХХ століття, яка почала працювати в Інституті 1970 року. Він переконаний, що саме О. М. Євстаф'єва "підштовхнула мене займатися наукою і всіляко цьому сприяла".

Навчаючись у вищій школі, студенти самостійно чи за підтримки викладачів обирають пріоритети своєї діяльності – як пов'язаної з навчанням, так і поза ним. Для Павла Михеда таким пріоритетом стала фундаментальна бібліотека вишу з великим фондом унікальної літератури. "Скільки світлих переживань пов'язано з бібліотекою, скільки відкриттів! З тих часів – особлива любов до читальних залів", – говорить сьогодні вже знаний у світі науковець.

А ще була літературна студія з її давніми традиціями і талановитими хлопцями та дівчатами 60–70-х рр., коли нею керували Д. С. Наливайко та П. О. Сердюк. Павло Володимирович, мабуть, теж писав вірші, але не друкував і не оприлюднював. Як і професор Олександр Ковальчук, виступав критиком творів своїх товаришів. А про гуртожиток – нічого й говорити, бо хто там не мешкав, той не скуштував справжнього студентського життя.

Студентські роки промайнули, і Павло Михед, отримавши 1971 року направлення на роботу в школу вчителем російської мови і літератури, поїхав працювати на Рівненщину. Через деякий час вчителя призвали до лав армії. Служив у Чехословаччині, писав листи – додому і до своєї наставниці, Олени Миколаївни Євстаф'євої. Вона й порадила, коли закінчився термін служби, стати до роботи на кафедрі російської та зарубіжної літератури. Саме тоді пішов із кафедри Д. С. Наливайко, тож треба було читати курс зарубіжної літератури ХХ століття, який П. В. Михеду доручили підготувати.

Слід зазначити, що молодий викладач зі всією відповідальністю, науковою вимогливістю, професіоналізмом підійшов до підготовки цього курсу і читав його ґрунтовно, професійно, цікаво.

Н. М. Жаркевич, яка прийшла в Інститут незадовго до Павла Михеда, визнає: "З-поміж інших він чимось невлучно відрізнявся – розумний, дотепний, інколи навіть іронічно-в'їдливі, впевнений у собі, самостійний. Він любив свою професію, любив студентів (і вони відповідали йому тим самим) і, здається, знав усе. Але найголовніше, що його вирізняло з-поміж усіх, – це ставлення до викладацької роботи..."

Робота у вищій школі і в радянські часи, і сьогодні, окрім суто викладання, передбачає наукові студії, зосередження на дослідженні

певної теми, аргументовані результати якої унаочнює написання дисертації. Наукові інтереси Павла Михеда від початку були окреслені колом українсько-російських культурних та літературних контактів. Конкретизувати і реалізувати наукову діяльність допоміг блискучий знавець української і російської літератури Юрій Зінов'євич Янковський, який став науковим керівником аспіранта-заочника Київського педагогічного інституту. З низки запропонованих тем молодий дослідник обрав дослідження "Жанрово-стильової своєрідності романів В. Т. Наріжного", що дозволяло як заглибитися в багатовіковий українсько-російський культурний діалог, так і інтерпретувати художній досвід канонічного першого російського романіста Василя Наріжного крізь призму традицій українського бароко. Таким чином, витоки і засади романного жанру як буцімто питомого досягнення російської літератури виявилися пов'язаними з потужним впливом українського красного письменства, що надалі знайшло продовження в творчості Миколи Гоголя. Цю ідею сприйняли і підтримали і російські дослідники Гоголя – С. Гончаров, М. Хомук та ін.

Після успішного захисту кандидатської дисертації у 1981 році Павло Михед і далі працював у Ніжині викладачем, а згодом і доцентом кафедри російської та зарубіжної літератури, читаючи різні курси зарубіжної словесності.

З перебігом років на перший план у науковій діяльності П. В. Михеда вийшла гоголівська проблематика, чому посприяли і зовнішні фактори. 1979 року з ініціативи зав. кафедри Г. В. Самойленка в Інституті пройшла Всесоюзна гоголівська конференція, в якій взяли участь понад 150 учасників з вишів всіх союзних республік тодішнього Радянського Союзу. На кафедрі почали виходити гоголезнавчі збірники, налагодився зв'язок з навчальними закладами та дослідницькими інституціями Києва, Ленінграда (нині С.-Петербург), Москви, Томська, Талінна. Почався активний процес вивчення спадщини Гоголя в Ніжинському інституті.

Павло Володимирович друкує у цей час кілька статей про витоки художнього світу М. Гоголя і В. Наріжного, про зв'язки Гоголя з українською культурою бароко, про місце і роль Миколи Гоголя в системі російсько-українських літературних взаємин. Низку статей дослідник присвятив творчості вихованців Гімназії вищих наук кн. Безбородька. Він вважає, що підставно говорити про "Ніжинську літературну школу" в історії російської літератури першої половини XIX ст., оскільки біля двадцяти випускників стали авторами літературних творів у різних жанрах.

Та провідною для дослідника стає гоголівська тема та її широкий історико-культурний бароковий контекст, що є основною в науковій діяльності дослідника. Про це статті: "Українсько-російські літературні зв'язки крізь призму бароко", "Українська література бароко і російська література XVII–XIX століття (про дві хвили впливу)", "Методологічні уваги до проблеми рецепції української літературної культури

бароко в російській літературі першої половини ХІХ століття" та багато інших. Так поступово увиразнилася і тема докторського дослідження "Творчість Миколи Гоголя в контексті літературної культури бароко".

2002 року вийшли резонансні в науковому середовищі книги П. Михеда "Крізь призму бароко" та "Пізній Гоголь і бароко".

Почавши з осмислення і значущості української барокової традиції для становлення творчої манери Гоголя, в наступних роботах дослідник пропустив крізь цей окуляр, збагативши його християнською оптикою, все життя і творчість письменника – від юнацької, укладеної ще в Ніжині "Книги всякої всячини" до "Авторської сповіді" та "Божественної літургії", написаних наприкінці життя.

Павло Михед прискіпливо з'ясовує проблему християнських мотивів у творчості М. Гоголя, розуміння ним сутності апостольської місії як людини і художника. Багатогранність і складність цих проблем розкривається у книзі "Слово художника, слово сакральне: збірник статей" (2007).

Як завідувач кафедри російської та зарубіжної літератури Ніжинського вишу (1989–2003), П. В. Михед координував і концентрував роботу колег довкола творчості Гоголя та його "однокоритників". Результатом стала колективна "Летопись жизни и творчества Николая Гоголя Нежинского периода (1820–1828)" (2002, друге доповнене видання – 2009).

Напрацювання ніжинських гоголезнавців сприяло створенню, з ініціативи Павла Володимировича, у Ніжинському педагогічному університеті імені Миколи Гоголя Всеукраїнського Гоголівського науково-методичного центру (вересень 1996 року), де і сьогодні ведеться значна різнопланова робота, пов'язана з вивченням життя і творчістю митця та його оточення.

Але бувають різні, незалежні люди від обставини, які змушують кардинально змінити, здавалось би, устатковане і впорядковане життя. Подібне трапилося і в житті Павла Володимировича. 2003 року він перервав відносини з університетом і перейшов працювати в Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України спочатку провідним науковим співробітником, а від 2008 року і понині – завідувачем відділу слов'янської літератури, а потім головним науковим співробітником.

Після зміни керівництва у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя П. В. Михед 2006 року знову очолив Гоголезнавчий центр, свідченням плідної діяльності якого стали заходи зі святкування 200-ї річниці від дня народження М. Гоголя (2009). Павло Михед – ініціатор, упорядник та співавтор книг, присвячених релігійним поглядам письменника та багатьом проблемам його спадщини: "Родословие Н. В. Гоголя: статьи и материалы" (Москва, 2009), "Гоголь в Нежинской гимназии высших наук: антология мемуаров" (у співавторстві з Ю. В. Якубіною. С.-Петербург, 2014). До ювілею письменника вчений здійснив упорядкування видання зібрання творів М. Гоголя у 7-ми томах українською мовою (2009–2012). Він – автор передмов та

приміток до окремих томів і творів цього видання у співавторстві з дружиною Тетяною Михед.

До дослідження гоголівської проблематики П. Михед постійно залучає і своїх аспірантів, наукові інтереси яких здебільшого визначені дискурсом гоголівських традицій у творчості українських письменників 20–30-х років ХХ століття.

Важливе місце в популяризації, присвячених Гоголю, наукових праць відіграють "Гоголезнавчі студії", засновані Павлом Михедом 1996 року. Це видання об'єднує гоголезнавців не лише України, а й багатьох країн світу, а прочитати його номери можна в читальних залах бібліотек Гарвардського університету і Конгресу США.

Науковий доробок вченого вшанований міжнародною премією "Микола Гоголь в Італії" (2009), а книга "Н. В. Гоголь. Афоризми. Изречения. Сентенции" (2010) увійшла в шорт-лист найкращих видань Росії у номінації "Издания русской классической литературы" і, витримавши уже кілька перевидань, має попит і сьогодні.

У Павла Володимировича багато творчих проєктів. Побажаємо ж йому успішного втілення задуманого.

Література: Павло Володимирович Михед. До 70-річчя від дня народження. Біобібліографічний покажчик. Ніжин, 2019.

Учасники ювілейної Гоголівської конференції 2009 р.: академік М. Жулинський (виступає), проф. Г. Самойленко, член-кор. НАН України, проф. М. М. Сулима, проф. П. Михед

**АВРАМЕНКО
КАТЕРИНА ГРИГОРІВНА**

*(26.08.1948) – педагог,
заслужений учитель України,
випускниця Педагогічного інституту
1971 р.*

Все життя Катерини Авраменко пов'язане з селом Чемер Козелецького району, що на Чернігівщині. Тут вона народилася, закінчила середню школу з золотою медаллю у 1966 році і працює в ній педагогом.

Ще з дитинства мріяла вона стати вчителем, бо її мати була вчителем початкових класів і неодноразово повторювала, що вчитель – чи не найголовніша суспільна професія, найпочесніша і найпрестижніша на землі. І мрія Каті Зубок (таке її дівоче прізвище) здійснилася. Вона вступила на природничий факультет Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. З теплотою згадувала своїх викладачів.

Ще зі шкільної лави була закохана в хімію, а тому і в інституті приділяла предмету особливу увагу, з захопленням слухала лекції доцента О. М. Барама, про якого говорила: "Ця людина була для нас, студентів, взірцем порядності, чесності, інтелігентності, гуманності, вимогливості. Це був вчитель від Бога. Моїм кредо в роботі було завжди ось що: вчити учнів так, як вчив нас Оскар Мойсейович Барам. Він сіяв у наших серцях зерна доброти і мудрості, давав глибокі знання, вчив не зупинятися на досягнутому, постійно вчитися, самовдосконалюватися, пізнавати щось нове. А для вчителя це найголовніше" (Ніжинська вища школа у спогадах студентів та викладачів. 1920–2010. Ніжин, 2015. Т. 2. С. 324). Такі ж теплі слова адресовані і хіміку І. І. Кочерзі та хіміку-методисту Н. І. Лукашовій.

Закінчивши інститут у 1971 році з відзнакою, Катерина Авраменко отримала призначення в одному із київських шкіл, але сімейні обставини змусили її повернутися у своє рідне село Чемер і влаштуватися на роботу у рідній школі.

"Усі свої знання, вміння, а разом з тим і частину свого серця й здоров'я віддала сільським дітям", – говорила Катерина Григорівна. І це дійсно так, бо все її життя було дійсно віддане дітям: і під час передачі знань улюбленого нею предмета – хімія, і в процесі спілкування з ними в школі чи за її межами.

Завдячуючи педагогу, цей предмет став візитною карткою Чемерської школи. Вона зуміла настільки кваліфіковано заохотити дітей

хімією, що для багатьох із них вона також стала близькою і основною у житті. Її уроки цікаві, чітко вибудовані, логічно спрямовані, матеріал так подається, що захоплює дітей, вони спостерігають за зміною хімічних процесів під час дослідної роботи. Тож у дітей виникає бажання і самому спробувати, тому ця робота проходить із зацікавленістю.

Протягом довгих років праці в школі у Катерини Григорівни вироблявся свій стиль співвідношень з дітьми. Найголовніше те, що вона вміє включати в активну творчість на уроці дітей, спонукає їх не просто запам'ятовувати матеріал, а й мислити, свідомо з розумінням сприймати все необхідне від учителя. Вона проводить уроки, застосовуючи лекційно-семінарські методи навчання з різноманітними їх типами, чи це буде прес-конференція, ділова гра, усний журнал, проєктна діяльність та інші. Але вчитель при цьому звертає увагу на визначення місця учня і його роль у проведенні заняття. Вона намагається перетворити навчання не в надання готової інформації, а в пошукову діяльність учня разом з учителем. Особливу увагу педагог приділяє тим дітям, які проявляють надзвичайну зацікавленість хімією. Для них вона не шкодує власного часу, готує їх до участі в олімпіадах. А тому її вихованці стають переможцями II етапу, призерами III етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії. Показовим для її роботи є учнівські перемоги IV етапу Всеукраїнської олімпіади з хімії. Так протягом 1980–2003 років у цій олімпіаді брали участь 21 її учень і з них 19 стали призерами. Це велика перемога вчителя і показник її діяльності. Крім того чемерівські учні були учасниками і Сорсівської олімпіади 1998, 1999 років.

І тут спрацьовує педагогіка співробітництва вчителя і учня. Вчитель все віддає – лише б було бажання у школярів активно працювати, збагачувати себе знаннями. Катерина Григорівна набула уже великого досвіду розпізнавати здібності учнів і спрямовувати їх на самореалізацію, дати можливість їм самовизначитися, пізнати самого себе. Коли цей процес відбувається, то легко з такими учнями і добиватися значних успіхів.

Катерина Григорівна вся в пошуку, вивчає досвід інших педагогів, перечитує навчально-методичну літературу, шукає такі прийоми, методи проведення уроків, а також позакласних заходів, які б підвищували результативність роботи.

В останні роки, коли з'явилися новітні освітні технології навчання, мультимедійні обладнання, стало легше демонструвати хімічні процеси, розкривати місце хімії у житті суспільства. Результативність роботи педагога визначається й тим, а скільки у твоєму житті стало послідовників. Катерина Григорівна може пишатися тим, що багато її учнів Чемерівської школи обрали різноманітні хімічні спеціальності: стали кваліфікованими вчителями хімії, лікарями, технологами, інженерами хімічних підприємств, хіміками, агрономами, робітниками професій хімічних виробництв тощо. 12 її учнів здобули спеціальність хімія у Ніжинській вищій школі, 13 – у Чернігівському педуніверситеті, 10 – навчалися на хімічному факультеті Київського національного

університету ім. Т. Г. Шевченка. Серед випускників нині кандидати хімічних наук, аспіранти аналітичної та неорганічної хімії тощо.

К. Г. Авраменко ділиться досвідом своєї роботи з колегами та студентами, які бувають у неї на уроках під час практики. Чемерська ЗОШ I–III ступенів визначена обласним відділом освіти як опорна школа з хімії. А тому Катерина Григорівна читає лекції і проводить заняття з хімії для вчителів, які перебувають на перепідготовці в Інституті удосконалення. Давно налагоджена і її співпраця з кафедрами хімії Чернігівського педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка та Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя.

Катерина Григорівна бере активну участь у громадській освітянській роботі. Вона керівник районної творчої групи вчителів хімії з впровадження перспективного передового педагогічного досвіду викладання хімії, член обласної творчої групи вчителів хімії, а також шкільних методичних об'єднань.

Її обирали у місцеві органи влади: К. Г. Авраменко член виконкому сільської ради (1980–1988). Вона учитель-методист, спеціаліст вищої категорії, відмінник народної освіти України. Їй у 1998 році указом Президента було присвоєно звання "Заслужений вчитель України". Але найкращою для неї насолодою чути про успіхи її учнів. Значить життя і праця в школі пройшли не марно.

**БОБИР
ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ**

*(23.01.1950) – педагог, літературознавець,
професор, випускник Педагогічного
інституту 1971 р.*

Усе моє життя пов'язане з Чернігівщиною. Тут я народився (райцентр Холми). Уже стерлися, загубилися в пам'яті дитячі стежини в Холмах, Корюківці, Бобровиці, Носівці, куди посилали на роботу мого батька-фінансиста.

Мама й тато мали на мене великий вплив, їхній авторитет був беззаперечний.

Я зрадив, почувши те,
І побіг до неньки:
– Мамо, мамо, тато теж
був колись маленьким!

Рідні згадують, що я був дуже допитливим, постійно промовляв: "А це що?", знав за календарем усіх партійних діячів і військових. Та найбільше задоволення отримував тоді, коли конюхи дозволяли піднести хомут, який можна було одягти собі на шию та як молодий жеребчик з іржанням промчати колгоспним двором.

Із таких дрібничок і деталей у житті людини, на думку А. Чехова, і складається людська доля. Точно підмічено. Бо коли підлітком у Ніжині грали в футбол біля педагогічного інституту, я й гадки не мав, що цей виш значитиме в моєму житті невдовзі. А тоді головне було забити м'яча між двома деревами-штангами. Перекладини не було, тому легко злітали хлоп'ячі мрії грати за "Динамо" (Київ). Ну, спочатку в чернігівській "Десні", але згодом обов'язково у столичному клубі. А та величезна будівля ліцею вабила якоюсь таємницею, що ховалася за товстезними стінами. Там був зовсім інший світ – дорослий, серйозний, відповідальний. Нам туди ще зарано.

По закінченню Ніжинської школи № 10 у 1967 році потрібно було вже думати про майбутню професію. Перемогла любов до російської літератури – подав документи на філологічний факультет.

Роки навчання у гоголівському ліцеї (1967–1971) – найкращий період мого життя, цікавий процес пізнання, знайомство з новими друзями, подорожі по країні, спроби написати щось самому. І зустріч-доля з випускницею факультету іноземних мов Світланою Гаврилюк, з якою навіки сплелися і в почуттях, і в роботі. Адже два педагоги в сім'ї – це вже маленька педрада.

Що за здибанка була...
Повернусь, далебі!

Козаченько спрагу втамував
і закинув скибку кавуна
срібним вигризком на небо.

Певно, я подавав якісь надії, бо мені запропонували роботу в інституті. Згодом ситуація змінилася. Свій трудовий шлях почав у патютинській середній школі. Через кілька місяців був призваний до лав Радянської армії. З далекого Байконура повернувся до рідного Ніжина з надією працювати на кафедрі російської та зарубіжної літератури. Майже два роки тримався на посаді викладача-погодинника. Уже знайшов місце роботи в школі, коли ставлення керівництва до свого вихованця змінилося: був зарахований до штату. Тоді й почав активно займатися науковою роботою, досліджував творчість російського письменника-емігранта Є. Чирикова. Це надихало, але й завдавало чимало клопоту. В ті часи у багатьох редакціях не хотіли й чути про емігранта.

Стабільне життя ускладнювало, за М. Булгаковим, квартирне питання. Двох прохідних кімнат для нас із дружиною, двох доньок і теці було замало. Я звернувся з проханням покращити житлові умови до тодішнього ректора Ф. С. Арвата. Однак знайти ще одну кімнату для своїх випускників-викладачів виявилось неможливим. Тоді я звернувся до ректора Чернігівського педагогічного інституту О. Ф. Явоненка. 1985 року мене було обрано за конкурсом на посаду завідувача кафедри мови та літератури. При зустрічах з Федором Степановичем чув від нього: "Перекінчик!". "Не я того хотів", – стримано відповідав.

Нова робота, нові колеги, нові можливості... Зусиллями кафедри у 1986 році була проведена всесоюзна конференція, присвячено 800-літтю "Слова о полку Ігоревім".

Навчальні курси намагався забезпечувати своїми підручниками. Так, студенти, вивчаючи англійську дитячу літературу, мали можливість користуватися навчально-методичним посібником "Англійська дитяча література" (2012) та підручником "Студії з історії англійської дитячої літератури" (у співавторстві з Т. В. Михед, 2018). Маю близько 100 публікацій, надрукованих в Україні, Росії, Чехії, Канаді та США.

Потреби часу вимагали виходити за межі літературознавства. З 1994 року мене було переведено на посаду декана факультету педагогіки і методики початкового навчання, на якій я перебував

25 років. Необхідно було вирішувати безліч проблем у житті студентів і викладачів. На одному із зібрань викладачі ремствували: студенти невиховані, не вітаються, не пропускають старших, не вміють пристойно поводитися в театрі тощо. Подібні зауваження лунали не один рік. А що зробили викладачі, щоб виправити становище. Тоді я вирішив написати навчально-методичний посібник "Етикет учителя" (2005, 2009), який знайомив майбутніх педагогів із основними правилами сучасного етикету. Читачі мали можливість познайомитися з історією виникнення й розвитку етикету, починаючи із зародження народних звичаїв, традицій та ритуалів. Культурологічний матеріал (прислів'я, приказки, афоризми, а також приклади життєвих ситуацій, у які потрапляли видатні люди), ілюстрував та доповнював правила етикету. Практикум, вікторина, тести дають можливість перевірити знання правил етикету, виробити основні вміння щодо їхнього застосування.

Студенти, які опановували цей курс, підходили до мене із запитаннями: "А чому не всі викладачі дотримуються правил етикету?" Що я міг їм відповісти, порадити? Може хоч своїм дітям прочитати ще одну мою книжечку "Роби не так, як Нетреб'як. Культура поведінки молодших школярів" (1998).

На початку 90-х років я перебував у річному відрядженні до Чехословаччини. У місті Градець-Кралове (побратимові Чернігова) теж був педагогічний інститут. Щороку ці міста обмінювалися делегаціями. Та коли з Чехословаччини почали виводити радянські війська, поїздки стали небезпечними, особливо для членів компартії. Осць мене, безпартійного, і відправили до чеських друзів. Ректор інституту О. Ріхтерек, фахівець з російської літератури, запропонував мені прочитати для студентів лекцію про сучасних російських письменників, потім ще одну, потім ще... А затим запропонував мені роботу в їхньому інституті наступного року. Традиційно в Градці-Кралове працювали виключно росіяни. Малоімовірно, щоб на рівнях посольств і міністерств двох країн пройшла кандидатура українця. Однак напередодні розпаду Радянського Союзу ситуація змінилася, і все сталося, як планувалося. Весь навчальний рік я викладав чеським студентам курси з російської літератури, краєзнавства, знайомився з Чехословаччиною, працював у празьких бібліотеках та архівах. Повернувся до свого дисертаційного дослідження. Адже Є. Чириков емігрував до Чехословаччини, де були написані й опубліковані його останні твори. Удалося налагодити контакт з дітьми та племінниками письменника, зав'язалося листування.

Також я відновив забуте ім'я ще одного емігранта – чернігівського вченого та поета П. Савицького, видав збірку його віршів.

Перебування в Чехословаччині допомогло усвідомити ті політичні процеси, які відбувалися в Європі, роль Радянського Союзу, забаганки Росії.

Быть россиянином и стыдно, и обидно.
Россия – азиатская страна.

В Європе места ей не видно.
Там свого полно г...а.

Стало зрозуміло, що повернути хід історії назад неможливо.
Хто хоче повернутися в СРСР
І мріє про радянський герб,
Той має уявити,
По чому вдарить молот
І що відріже серп.

2019 року прийшов час відпочити від професійної діяльності. З роботи все ж таки потрібно йти на своїх ногах. Дякувати Богові, є чим зайнятися: сім'я, діти, онуки, друзі, література, захоплення. Та ще й дача.

Моє срібне багатство –
Роса на вранішньому городі.

*О. В. Бобир із членами кафедри
російської і зарубіжної літератури
Ніжинського державного педагогічного інституту
ім. М. В. Гоголя*

**МИСНИК
ПАВЛО ОЛЕКСІЙОВИЧ**

*(12.02.1943–26.01.2017) – український
політик, дипломат та громадський
діяч, народний депутат України
1-го скликання, почесний голова Ради
столичного Чернігівського земляцтва,
випускник Педагогічного інституту
1971 р.*

Багато років віддаляє нас від літа 1976 року, коли ми закінчили інститут. Вже вирости діти, вже ростуть онуки, але при згадці про наш вуз все відходить і залишається те неповторне, чарівне і привабливе, що ми називаємо юністю. Перед очима наша альма-матер – Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя, але й колишнього Союзу, на наш погляд, найвидатніший і найпопулярніший заклад. Цей вуз овіяний глибокою історією, мудрістю історичних постатей, що стали гордістю нації та держави. Десятки поколінь вчителів, педагогів і вчених здобували в ньому освіту, а згодом і визнання”, – Так писала у своїх спогадах Олександра Федорівна Мисник, дружина Павла Олексійовича, доля яких звела разом саме у Ніжинському інституті.

Павло Мисник народився в селі Камка Корюківського району Чернігівської області у селянській родині у важкі воєнні роки. Не легким був і післявоєнний час. Навчаючись у школі, уже працював механізатором у колгоспі. А прийшов час – пішов служити у Радянську армію (1962–1965). Повернувшись із армії, влаштувався слюсарем на Чернігівський комбінат "Хімволокно". Але потяг до знань був великий. І Павло Мисник у 1966 р. разом з 10 та 11-класниками складав вступні іспити в інститут на природничий факультет. Витримав усі випробування і став студентом прославленого інституту.

Опинився у науковій та творчій атмосфері факультету. У цей час тут працювали досвідчені прекрасні вчені-педагоги: хіміки, доценти Олександр Мойсейович Барам та Михайло Павлович Солдатов, ботанік, "корифей рослинного світу", завідувач кафедри Сисой Олександрович Мулярчук ("його лекції – це гімн рослинам, це любов до життя!"), зоолог доцент Інеса Віталіївна Марисова ("людина з творчим, неспокійним характером, фантастично закохана в тваринний світ"), а також молоді, талановиті Ніна Андріївна Панасенко (зоолог), хіміки Іван Іванович Кочерга, Степан Митрофанович Лукашов і Петро Володимирович Нога ("строгі, чемні і розумні"). Весь цей колектив викладачів і студентів

об'єднувала "своєю материнською теплою, ласкою, ніжністю" декан факультету Поліна Іванівна Нагорна.

Всі вони намагалися дати знання своїм студентам, розширити світ сприйняття оточуючої їх природи, організовуючи дослідну роботу на агробіостанції, на виїзних практиках на луках Десни та озера у Ядутах, в походах по крутих схилах Карпат чи поїздках на хімічні заводи.

У цьому молодіжному потоці студентського життя брав активну участь і Павло Мисник, керуючись уже своїм життєвим досвідом.

Павлу Миснику у 1969 р. запропонували посаду лектора, завідувача відділу студентської, шкільної молоді та піонерів Чернігівського обласного комітету ЛКСМУ і він погодився. Тут працював три роки.

У 1971 р. Павло Мисник закінчив заочно навчання в Ніжинському педагогічному інституті й отримав паралельно з дружиною Ольгою Федорівною диплом вчителя біології і хімії.

Почався новий етап у житті подружжя Мисників – педагогічний. Вони працюють у школі села Піски Чернігівського району спочатку вчителями, а згодом Павло Олексійович – заступником директора, а потім і директором восьмирічної школи (1972–1977).

У 1977 р. Павла Мисника обирають секретарем партійного комітету КПУ, а згодом і головою колгоспу "Новий шлях", який спеціалізувався на вирощуванні льону, картоплі і зернових і був 1974 р. удостоєний звання "Господарство високої культури землеробства". І ось тепер необхідно було поповнити свої знання. І він вступив заочно на навчання в Українську сільськогосподарську академію, щоб отримати диплом вченого агронома. Цей навчальний заклад він успішно закінчив 1981 р.

Середина 80-х років ХХ ст. була в долі Павла Мисника, бо починається його партійна робота. Він пройшов шлях від секретаря райкому партії і до другого секретаря Чернігівського обкому партії.

На початку 1990 р. в Україні проходять вибори до Верховної Ради. Трудові колективи колгоспів висунули своїм кандидатом Павла Олексійовича Мисника. Серед двох претендентів Павло Мисник у першому турі виборів 4 березня 1990 р. був обраний народним депутатом Верховної Ради України 12 (1) скликання. Тут він увійшов у групу "Аграрники". Його обрали головою підкомітету з військових питань та цивільної оборони Комісії Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки.

Як депутат Павло Мисник стояв у витоків створення незалежної України, утвердження нового законодавства.

З травня 1993 р. його призначили Головою Державного комітету України з питань державних секретів. А з 1996 по 1999 рр. він обіймав посаду Голови Державного комітету України з питань державних секретів і технічного захисту інформації. У 1994 р. він отримав статус державного службовця 1-го рангу.

Павло Мисник стояв у витоків земляцького руху в незалежній Україні. Саме завдячуючи йому було створене одно із перших в столиці –

**МАМЕДОВ
ВОЛОДИМИР ХЕЙБАРОВИЧ**
(14.01.1948) – відомий громадський
діяч міста Ніжина, депутат
Ніжинської міської ради, почесний
громадянин міста Ніжина,
підприємець, випускник Педагогічного
інституту 1972 р.

В Ніжині всім мешканцям відоме прізвище Володимира Хейбаровича Мамедова. Запитайте в будь-кого, хто такий Мамедов, і почуєте у відповідь, що він успішний бізнесмен – справжній господар, люблячий батько й дідусь, надійний друг і товариш, різносторонній спортсмен і просто хороша людина.

Його життя – це жива історія та яскравий приклад безкорисливого служіння місту, громаді, війську, футболу і, загалом, розвитку спорту. Та головне – Мамедов палкий патріот України. І ордени "За розбудову України" (2018 р.) та "За вірність народу України" (2019 р.) – тому підтвердження.

Мамедов – українець? Хіба таке може бути? Це особлива історія, коріння якої сягає кінця тридцятих років минулого століття. Тоді уродженець талишів – одного з народів Південного Кавказу, Хейбар Гаджимамедович Мамедов за рознарядкою військкомату прибув на строкову службу до Ніжина, в Україну. Така практика існувала в Радянському Союзі. Служив, займався спортом, ходив з друзями в короткі відпустки в місто. Так і познайомився з вродливою дівчиною Ганною Северин. Кохання закружляло пару в своєму вирі. Та розпочалась Друга світова війна й Хейбар пішов на фронт. Був сміливим і мужнім. Одного разу довелося виносити на собі з бою пораненого капітана – врятував йому життя, а сам отримав важке поранення. Лікарі не змогли врятувати ногу – її довелося ампутувати. Тож, повернувся до Ніжина, до коханої. Згодом вдягнув протез і не звертав уваги на це. Працював водієм.

Народилися в сім'ї Мамедова дві донечки й синочок. Сестри й брат досі є щирими друзями. А почалася дружба й відданість з дитинства, коли ділили між собою скромну їжу й іграшки. Ганна працювала вчителькою української мови та літератури, тож порадила Володимирі, щоб той вступав після школи до Ніжинського педінституту на історичний факультет, після закінчення якого були роки роботи у технічному училищі, у Ніжинському Технікумі механізації сільського господарства – викладачем і комсомольським ватажком –

звільненим комсоргом. Ті роки Володимир згадує з вдячністю – він пройшов хорошу практику спілкування з людьми, виробив у себе організаторські вміння.

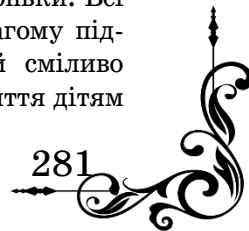
Армійську службу також згадує, як потужну школу дисципліни, професійних і командирських навичок. Розумного й вправного офіцера Володимира Мамедова направили служити на космодром "Байконур". Все вдавалося Мамедову. Тож, має чималу кількість нагород з космодрому. Батьки й не здогадувалися, де служить син. "Знову їду у відрядження", – писав Володимир додому раз за разом. І тільки, коли вийшов у запас у званні капітана й повернувся до рідної домівки, розповів про нелегку службу, про зоряні ночі й світанки в казахстанському степу, про грандіозні вогняні злети космічних кораблів, про щоденну свою військову роботу.

Знову працював на викладацькій роботі, був заступником директора з виховної роботи СПТУ-13. Слугував яскравим позитивним прикладом для своїх вихованців.

Захоплення спортом супроводжувало Володимира все життя. Завжди був різностороннім спортсменом. Сорок сім стрибків з парашутом і перший розряд з настільного тенісу, волейбол і футбол, бокс і мотокрос. У мотокросі В. Мамедов став хорошим тренером і наставником молоді – його хлопці здобули не одну перемогу. Все вдавалося енергійному й запальному чоловікові. Аж тут – розвал Радянського Союзу. На вчительську зарплату прогодувати власну сім'ю було важко. Тож, довелося думати, як виходити зі скрути, щоб заробити кошти. Багато чого спробував Володимир, аж допоки не знайшов себе в підприємницькій діяльності.

На початку дев'яностих В. Мамедов створив приватне підприємство "Глорія", яке вміло розвивав кілька десятиліть. Магазины, кафе, пекарня – це коло підприємницької діяльності "Глорії". Більше, ніж сто робочих місць організував Мамедов – люди отримали роботу. Володимир Хейбарович став справжнім господарем. Він одночасно товаришував із багатьма своїми працівниками, а вони поважали його за мудрість, щедрість, щирість і професіоналізм. Мудрі люди все своє життя вчать та самовдосконалюються. Так і Володимир Мамедов – постійно підвищує свій практичний досвід, у тому числі й на міжнародному рівні. Він, один із перших, отримав "Сертифікат", яким підтверджується, що "Володимир Мамедов взяв участь у навчально-ознайомчому візиті представників органів місцевого самоврядування України до Ради Європи та 1 грудня 2008 року з офіційним візитом відвідав Штаб-квартиру Ради Європи у м. Страсбург, Франція".

Роки пливають повноводою рікою, збирають здобутки й перемоги, надихають на звершення. Вже стали дорослими три власні доньки. Всі вони в житті мають вчасну пораду від мудрого батька й вагому підтримку. Вже може Володимир Хейбарович перепочити й сміливо покласти на власних дітей. Може передати справу свого життя дітям

і не хвилюватися про це, бо знає – справа в надійних руках. А діти будуть збагачувати й примножувати досягнення.

А Володимир Мамедов тепер, хоч і працює на своєму підприємстві, має більше вільного часу для благодійної роботи, для зустрічей і спілкування з друзями, для поїздок на Кавказ. Як справжній нащадок талишського народу Південного Кавказу, не забуває батьківщини батька, привчаючи до цього своїх доньок і внука.

Ще в 2011 році Володимир Хейбарович Мамедов створив у Ніжині міську федерацію футболу й досі її очолює – організовує, контролює, надає спонсорську допомогу, допомагає юним та дорослим футболістам.

Протягом останніх років проводить чемпіонати міста з футболу. Допомагає популяризації дитячого футболу, підтримує команди, які грають на міському, обласному, Всеукраїнському рівні. Сприяє відновленню міського стадіону "Спартак".

Обласна федерація футболу неодноразово нагороджувала Володимира Мамедова грамотами, дипломами та подяками. Має він і грамоту від Володимира Кличка – Віце-президента Національного Олімпійського Комітету України "За вагомий особистий внесок в розвиток спорту в м. Ніжині", яку отримав у 2014 році, а також медалью "За заслуги" від Федерації футболу України.

Володимир Хейбарович Мамедов полюбляє уболівати, відвідуючи всі матчі, які відбуваються в Ніжині. Буває на футболі в обласному центрі та в столиці, вболіває за збірну команду України та динамівців Києва. Ветерани-динамівці неодноразово приїжджали в наше славне місто й зустрічалися з ніжинськими футболістами. На одній із зустрічей вони подарували Володимирі Хейбаровичу свої автографи.

Про історію футболу та становлення його в Ніжині, про футболістів-ветеранів міста й талановиту молодь написав Володимир Мамедов у співавторстві з Людмилою Єрмовою книгу спогадів "Закохані у футбол", яку дарує спортсменам-переможцям турнірів та численним гостям міста.

В. Х. Мамедов надзвичайно чуйний та небайдужий до людського горя. Він постійно приймає індивідуальні звернення громадян про допомогу. Протягом року випишує газети для пенсіонерів та інвалідів. Матеріально підтримує ніжинські школи. Сприяв у проведенні газу для мешканців, які проживають у районі Ніжинського залізничного вокзалу.

Як депутат міської ради IV, V, VI, VII скликань. Він переможець обласної акції "Благодійник року 2008", "Меценат року 2009", "Благодійник року 2015" імені меценатів Тарнавських у номінації "Благодійник року – приватна особа".

Володимир Хейбарович Мамедов очолює постійну депутатську комісію Ніжинської міської ради з питань соціально-економічного розвитку міста, підприємницької діяльності, дерегуляції, фінансів та бюджету.

Володимир Мамедов усією душею вболіває за рідну державу, дбає про її добробут та безпеку, відправляв у зону АТО бронезилети, теплий одяг та інші речі. І тепер постійно надсилає для воїнів солодке печиво з власного виробництва. Його відзначено медаллю "Волонтер України" БСП "Донбас", медаллю "За гідність і патріотизм" Всеукраїнського об'єднання "Країна", медаллю Української православної церкви Київського патріархату "За жертвність і любов до України", медаллю "За заслуги" від федерації футболу України. Він справжній патріот України, глибоко переживає ситуацію, яка ніяк не знайде своєї мирної розв'язки на Сході України. Щемлячий біль його небайдужого серця і туга великої душі виливаються в красиві патріотичні та ліричні вірші. Вірші написані від щирого серця, надзвичайно емоційні. Під настрій Володимир читає їх друзям мовою оригіналу.

Такий він – неповторний ніжинець, почесний громадянин, патріот України Володимир Мамедов.

В. Х. Мамедов презентує книгу про ніжинський футбол

**КОВАЛЬЧУК
ОЛЕКСАНДР ГЕРАСИМОВИЧ**

*(22.05.1947) – український
літературознавець, доктор
філологічних наук, професор,
випускник Педагогічного
інституту 1972 р.*

Коли досягаєш творчий шлях непересічної людини, то ловиш себе на думці: "Звідки феномен особистості? Які його складові?". Відповідь не лежить на поверхні, до неї треба дошукатися. Тож перш за все зазначимо, що він має надзвичайний хист до відчуття слова і тієї емоційної наснаги, яку воно несе. Він вимогливий до себе і до слова, а тому у його наукових працях не має "мовної полови". Кожен рядок статті чи монографії насичений оригінальністю думки, вагомістю змісту, аргументованістю і логічною завершеністю. Це ж відчуваємо навіть у його ранніх лекціях, коли він працював ще на кафедрі української мови з лінгвістичного аналізу тексту.

Він вражав студентів своїм інтелектом, вишуканим філологічним смаком, культурою мовлення. Проводив практичні заняття на такому рівні, що кожен із його слухачів розумів – не знати рідної мови, не розуміти її сили і краси – злочин. Саме на цих заняттях студенти вперше почули пристрасні і водночас зболені слова Василя Симоненка і Ліни Костенко, познайомилися з віртуозно-фесричними рядками Миколи Вінграновського та Івана Драча, замовчуваною лірикою Євгена Плужника та Богдана-Ігора Антонича. Це був літературний матеріал для аналізу, якого не передбачала і не могла передбачити жодна навчальна програма. Адже йшов 1974 рік, рік, коли вся країна занурювалася в сон брежнєвського застою, рік виходу в світ сумнозвісної Постанови ЦК КПРС "Про подальше поліпшення викладання у школі російської мови". Українську освіту силоміць заганяли в лабета чужої мови та культури. А тому заняття з лінгвоаналізу ставали для першокурсників не лише засобом вироблення навичок роботи над художнім текстом, вони формували їх естетичні смаки, загартовували переконання, розширювали і збагачували світогляд. А ще вчили, як працювати над собою. Особистість Ковальчука стала об'єктом наслідування багатьох студентів.

Перша складова його літературознавчого таланту – глибока ерудиція та енциклопедичність знань. Професор Ковальчук став носієм

величезного обсягу знань та наукової інформації, яка не лише визначала зміст досліджуваної проблеми, але й окреслювала шляхи її вирішення, розширювала горизонти пізнання. У нього колосальне відчуття філологічного таланту. Увесь склад нинішньої кафедри української літератури Ніжинського університету – його вихованці. Всі вони досягли наукової зрілості, стали доцентами і професорами, а що головне, успішно продовжують справу свого наставника – формують нове покоління науковців Ніжинської філологічної школи. Понад тридцять років очолював Олександр Герасимович кафедру української літератури у Гоголівському виші й увесь цей час кафедра була в авангарді наукового життя вузу.

Власна ж наукова доля професора Ковальчука не проста, але стрімка і поступальна. Він народився в селі Приколотне на Харківщині у родині вчителів. Дитинство проходило в іншому, теж слобожанському селі з поетичною назвою Малинівка, де зазвучали для хлопця перші малинові дзвони шкільного навчання. Ще від тих першодзвонів жило у юнакові непереборне бажання досягнути себе, швидше досягнути все в житті самому. І як наслідок тих бажань, після закінчення 7 класів Олександр став студентом індустріального технікуму, а з 1964 року вже працював слюсарем-інструментальником на Харківському заводі "Світло шахтаря". Опісля були також випробовування себе у будівельній професії муляра на Харківщині та в Києві. А потім – раптовий, як за стислими анкетними записами, чи насправді, може, інтуїтивно відчутний, омріяний і виплеканий у спраглий до знань юній душі філологічний поклик рідної мовно-літературної стихії і з вересня 1968 року Ковальчук – студент українського відділення філфаку Ніжинського державного ордена Трудового Червоного Прапора педагогічного інституту імені М. В. Гоголя. Саме у часи свого студентського життя долучився він до наукової роботи. Був переможцем кількох Всеукраїнських наукових конкурсів та олімпіад. Відмінно навчався, став Гоголівським стипендіатом. По завершенні навчання у вузі, викладав, успішно закінчив аспірантуру. У 25 років захистив кандидатську дисертацію про епічні твори Максима Рильського, у 45, що вважається молодим літературознавчим віком – захист докторської дисертації з теми "Український повоєнний роман (проблеми жанрового розвитку)". Монографія, яка побачила світ у столичному видавництві "Наукова думка", засвідчила, що в українському літературознавстві з'явився вчений європейського рівня: із власним науковим світоглядом, глибоким професійним розумінням часу і проблем науки, а що головне – національно самоідентифікований.

Патріотизм і глибока національна усвідомленість – ще одна складова наукового таланту професора Ковальчука. За словами його колеги і товариша, професора Олександра Астаф'єва: "Духовно-культурне життя Ніжина і Чернігівщини важко уявити без цього працюючого, енергійного, завжди націленого на творчий пошук літературознавця і

педагога". Олександр Герасимович тривалий час очолював міський осередок "Просвіти" у період її становлення, був серед тих, хто відроджував у місті справді демократичну пресу, він був членом редколегій газет "Просвіта" та "Альма матер", очолив ніжинський міський комітет по захисту українського православ'я. Професор Ковальчук у перші роки державної незалежності своїми знаннями, авторитетом, патріотичною наснагою виформовував у значній частини зрусифікованого населення міста нові національні цінності: на повний голос заговорив про необхідність утвердження української мови, як державної; відродження національної пам'яті, повернення до християнських ідеалів. А що головне, він закладав ці цінності у зміст своїх наукових праць. Олександр Герасимович співорганізатор видавничої програми "Літературна діаспора". Він автор книг: "Голгофа України ("Жовтий князь" В. Барки та "Сад Гетсиманський" І. Багряного)" (1993; 1995), "Творчість Олександра Довженка" (1994), "Буття і страх: Етюд про Гоголя" (2002; 2009), "Краса і сила у практиках повсякдення (творчість В. Винниченка 1902–1920 рр.)" (2008), "Роман В. Винниченка "Записки Кирпатого Мефістофеля" ("вища людина" у структурі буття)" (2011), "Візуальне у творах Михайла Коцюбинського" (2015).

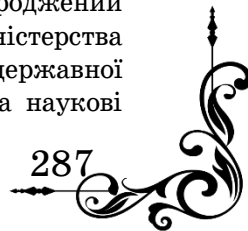
Третьою складовою філологічного таланту Олександра Герасимовича є вміння продукувати нове, цілинне, ще не осмислене в літературознавстві. Всі, хто проходив наукову школу професора Ковальчука (його колеги, дипломники, магістранти) знають – без потужного мозкового штурму не обійдеться. Науковий керівник ставить завдання, окреслював шляхи його вирішення, а далі мав працювати дослідник: теоретично осмислити об'єкт, опрацювати все, що написано про нього у новітній періодиці і думати, думати..., аж поки не з'являться власні судження, індивідуальне бачення, а згодом і вирішення проблеми. Одна із шанованих колег і вихованок Ковальчука назвала цей процес "провокативною педагогікою". Тобто, науковий керівник провокує на пошук... Може й так. Але це велике щастя, коли вчорашня ліцеїстка, згодом студентка, аспірантка стає кандидатом, а то й доктором наук. Це і є наукове досягнення.

У Олександра Герасимовича унікальне відчуття нового... Нової наукової проблеми, нового прочитання вже зачитаного художнього тексту, нового бачення літературного процесу. Кожна нова його монографія – це літературознавче відкриття. Не можна не сказати і про його книгу "Буття і страх. Етюд про Гоголя" (2002). У престижному рейтингу "Книга року", який проводить Інститут літератури АН України, спільно з Національним педагогічним університетом імені М. Драгоманова, книга посіла третє місце у номінації "Наукова література". Про це писала на своїх шпальтах всеукраїнська газета "Україна молода". А на сторінках літературознавчого часопису "Слово і час" з'явилася публікація професора О. Астаф'єва "Його читають не лише у Ніжині...". Книга не втратила своєї актуальності і в 2009 році була перевидана

вдруге. Практично на вихід кожної його наукової монографії відгукується літературна критика. Так у другому числі згаданого вже часопису "Слово і час" за 2009 рік вміщено рецензію Олени Костенко "Краса сили чи сила краси: зміна буттєвих орієнтирів як початок відліку кінця [Олександр Ковальчук. "Краса і сила у практиках повсякдення (творчість В. Винниченка 1902–1920 рр.)]. Яка писала: "Дослідникові чи не вперше в історії винниченкознавства вдалося розв'язати низку, здавалось б, суперечливих, провокативних тверджень шляхом декодування заплутаних концептуальних схем, механізмів їх формування". Чим не доказ сказаного вище?

Ще однією складовою феномену О. Ковальчука є його педагогічний такт. Завжди чемний, тактовний у поводженні з колегами і студентами Олександр Герасимович не дозволяє собі опускатися до пліткарства, інтриг, кулуарних розмов. Він над цим... не помітно, щоб він до кого-небудь звертався на "ти", лише "ви". І не важливо, чи це колега – професор, а чи закоренілий невдаха-студент, який втретє складає іспит комісії. Проте Ковальчук – принциповий у кардинальних питаннях. Він – правдивий, не вибачає невігластва, хамства, зверхності... Таким його виховали батьки, таким його виховало життя. За своєю людською суттю О. Ковальчук перш за все учитель. Він добре знає і шанує цю професію. Саме тому не цурається зустрічей із вчителями-словесниками міста, району, області. Йому є про що їм розповісти..., і не лише з літератури, він бачить огріхи у навчальному процесі сучасної школи і намагається вплинути для їх усунення. У складі авторського колективу: Григорій Семенюк, Микола Ткачук, Олександр Ковальчук він став автором підручника з української літератури для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів. У 2003 році цей підручник Міністерством освіти України був висунутий на здобуття Державної премії в галузі освіти та науки. Але хіба тогочасному уряду було до освіти, та й нинішньому теж...? Підручник пережив вже чотирнадцять видань! Справжнє наукове довголіття. Не стоїть Олександр Герасимович осторонь проблем методики викладання української літератури у сучасній школі. Його актуальні статті у фахових журналах "Дивослово", "Слово і час", "Українська мова і література в школі" добре відомі філологам-практикам. Професор Ковальчук автор навчально-методичного посібника "Аналіз творів шкільної програми" (1996) активно бере участь у науково-практичних конференціях, що проводяться на факультеті.

За значний вклад у розвиток вітчизняної освіти і науки доктор філологічних наук, професор Олександр Герасимович Ковальчук не одноразово відзначався державними та відомчими нагородами. Він "Відмінник народної освіти УРСР" (1990). Нагороджений медаллю "Ветеран праці" (1990), Почесною грамотою Міністерства освіти України (1995), Почесною грамотою Чернігівської державної обласної адміністрації (1998), 10 знаком МОН України "За наукові

досягнення" (2009), медаллю Миколи Гоголя (2009). Рішенням Вченої ради університету у 2015 році йому присвоєно звання "Заслужений працівник Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя". У 2016 році, за працю "Візуальне у творчості Михайла Коцюбинського", його відзначили обласною літературно-мистецькою премією імені М. М. Коцюбинського.

А ще він турботливий чоловік, люблячий татко, всезнаючий дідусь. Дружина, Ольга Миколаївна, чарівна студентка-однокурсниця, муза-натхненниця його наукових перемог, згодом вчителька, а потім колега-викладач кафедри педагогіки Гоголівського вишу. З їхньої любові вродилася донька – Оксана – таткова гордість, нині науковець, доктор наук. А коли їхня родина збагатилася ще й на онука Дениса, шанований професор не приховував своєї радості, бо життя продовжується в наступних поколіннях, а значить продовжується і справа, якій ти віддав себе...

Література: Забарний О. В. В орбіті яскравого таланту. Олександр Герасимович Ковальчук. До 70-річчя від дня народження. Біобібліографічний показчик. Ніжин, 2017.

О. Г. Ковальчук з колегами кафедри української літератури

**ІГНАТЕНКО
МИКОЛА ЯКОВИЧ**

*(19.05.1952) – педагог, математик,
доктор педагогічних наук, професор,
випускник Педагогічного інституту 1973 р.*

Микола Ігнатенко народився в селі Миколаївка Борзнянського району на Чернігівщині, яке прославилася тим, що у XIX ст. тут народилася письменниця Любов Яковська, а у XIX ст. високий врожай збирала Герой Соціалістичної Праці П. П. Мизгунова. Саме ці дві жінки певною мірою визначали повсякденне життя села, яке любив Микола Ігнатенко.

Після завершення навчання в школі у 1969 році вступив у Ніжинській ордену Трудового Червоного Прапора державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, на якому вчився до 1973 р. на фізико-математичному факультеті. Брав активну участь у громадському житті факультету. Із вдячністю згадує своїх педагогів-математиків Л. І. Колесник, В. Ю. Назарову, Л. І. Нестеренка, І. І. Старуна, фізиків В. М. Грибаня, П. П. Журбу, А. С. Одарича та інших.

Після закінчення інституту влаштувався на роботу учителем математики у Ніжинську середню школу № 5, де пробув усього три місяці, а у листопаді 1973 р. його призвали на рік до лав Червоної Армії. Він служив у Прикарпатському військовому окрузі. Повернувшись у Ніжин у листопаді 1974 р., працював учителем фізики і математики у своїй попередній школі № 5, а з серпня 1977 до лютого 1981 р. – директором цієї школи.

Набравшись відповідного адміністративного досвіду, вивчивши освітній процес у школах Ніжина, Микола Якович готовий був у лютому 1982 року зайняти посаду завідувача відділу народної освіти виконавчого комітету Ніжинської міської ради народних депутатів. На цій посаді М. Я. Ігнатенко проявив себе принциповим і кваліфікованим керівником, який уміє вирішувати складні питання освітнього життя, оцінювати кадри працівників шкіл за їх професійність, ініціативність та уміння організувати дітей як на уроці, так і в позакласній роботі. За ці роки Микола Якович виріс як керівник підрозділу, а тому у травні 1983 р. його призначають заступником завідувача відділом народної освіти Чернігівської обласної ради народних депутатів, а у грудні 1985 р. – директором Чернігівської середньої школи № 2.

Друга половина 80-х – початок 90-х років XX ст. – це час перебування Миколи Ігнатенка на різних адміністративних освітянських посадах: інструктор відділу науки і навчальних закладів Чернігівського обкому партії (листопад 1987 – квітень 1988 рр.), начальник

управління народної освіти Чернігівського облвиконкому (квітень 1988 – жовтень 1991), заступник голови облвиконкому з гуманітарних питань (жовтень 1991 – квітень 1992), начальник управління освіти Чернігівської обласної адміністрації (квітень – серпень 1992 р.).

Захистивши кандидатську дисертацію, подальші п'ять років Микола Ігнатенко працював у Чернігівському педагогічному інституті ім. Т. Г. Шевченка, спочатку на посаді доцента кафедри математики, а з лютого 1994 р. – декана факультету педагогіки та методики початкового навчання, а з липня 1994 р. на посаді першого проректора, проректора з питань навчальної роботи.

За станом здоров'я Микола Якович улітку 1998 р. переїхав у Крим і влаштувався на роботу у Республіканський вищий навчальний заклад "Кримський гуманітарний університет" (м. Ялта), займаючи різні посади: першого проректора, завідувача кафедри математики та інформатики (1998–2000 та від 2002–2012). У 2000–2002 рр. виконував обов'язки начальника освіти Ялтинського міськвиконкому.

За 12 років праці у Кримському гуманітарному університеті сприяв подальшому розвитку навчального закладу: ліцензовано та акредитовано 18 спеціальностей, відкрито 20 кафедр, запроваджено новітні технології навчання з урахуванням сучасних вимог до організацій навчального та наукового процесів у незалежній Україні.

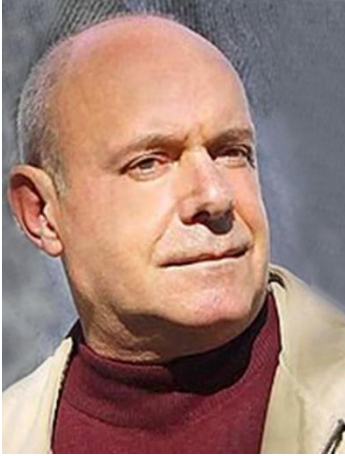
У 1977 р. М. Я. Ігнатенко захистив докторську дисертацію "Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів старших класів при вивченні математики". У зв'язку з цим було опубліковано монографії та навчальні посібники: "Реалізація прикладної спрямованості шкільного курсу математики як засіб активізацій навчально-пізнавальної діяльності учнів" (К., 1997), "Математика и искусство" (К., 2004) та інші праці методичного характеру. Микола Ігнатенко виступив засновником наукової школи історії та методики навчання математики, у межах якої проводилися наукові дослідження з визначення методологічних та методичних засад активізації навчально-пізнавальної активності не лише школярів, а й студентів у процесі вивчення математичних дисциплін. Це підтверджено виходом нових навчальних посібників: "Практичні заняття з вищої математики (2000), "Раціональні алгебраїчні рівняння": у 2-х ч. (Ялта, 2002), "Геометрія, посібник для вступників до ВНЗ" (2005), "Елементи теорії множин та математичної логіки" (К., 2008) тощо.

Науковий доробок вченого складає понад 100 наукових праць, серед них 7 монографій, 13 навчальних і навчально-методичних посібників.

Педагогічна та наукова діяльність М. Я. Ігнатенка у Чернігові та Криму була відзначена різними нагородами і відзнаками. Він має нагрудний знак "Відмінник народної освіти УРСР" (1985) та медаль ім. А. С. Макаренка (1990), знак Міністерства і науки України "За наукові досягнення" (2005). Указом президії Верховної Ради йому присвоєно звання "Заслужений працівник народної освіти УРСР" (1991). Серед регіональних нагород слід відзначити Почесну грамоту Ради Міністрів Автономної Республіки Крим.

У 2012 Микола Якович пішов на пенсію, але не втрачав зв'язків з університетом та педагогічними колективами навчальних закладів.

**САПОН
ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ**

*(20.07.1951–02.10.2017) – письменник,
журналіст, краєзнавець, член
Національної спілки письменників
України, заслужений журналіст
України, випускник Педагогічного
інституту 1973 р.*

Народився Володимир Сапон у селі Рудка, що поблизу Чернігова, у сільській родині. Поетичний талант проявився в школі, і Володя згадував про першу свою публікацію вірша "Смуток" у журналі "Піонерія", коли був ще восьмикласником.

Навчаючись у старших класах, він співпрацював з обласними газетами "Комсомольським гарт" та "Деснянська правда". Першими, хто підтримав поетичний дар хлопця, були Леонід Горлач та Станіслав Реп'ях, які працювали у цих газетах.

Станіслав Панасович організував при газеті "Деснянська правда" літературне об'єднання і Володя Сапон відвідував його. Його вірші відзначили поети Д. Білоусов, А. Кацнельсон, В. Коротич, коли він брав участь у республіканському творчому семінарі школярів.

Так поступово Володимир Сапон входив у світ літератури. Після закінчення школи він деякий час працював у районній газеті м. Варви. Радів, коли в лютому 1969 року з'явилася на сторінках "Літературної України" добірка його віршів.

Для отримання філологічної освіти Володимир Сапон у 1969 році вступив до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. Гоголя, де були гарні і давні літературні традиції і де в той час функціонувала відома літературна студія, якою "спершу керував чудовий знавець Європейської літератури Дмитро Сергійович Наливайко, а потім щедрий душею і словом Павло Олександрович Сердюк", – згадував Володимир. Його товаришами по студії були Петро Громовий, Василь Нікітін, Анатолій Мойсієнко, Олександр Ковальчук, Олександр Самійленко, Олексій Нестеренко, Володимир Сенцовський (Яценко), Любов Пономаренко та інші.

Перші вірші, звичайно, ще були недовершені, але поступово поет набирив художньої сили і вони свідчили про його зростання. 11 жовтня 1969 року першокурсник В. Сапон надрукував у ніжинській газеті "Під прапором Леніна" вірш "Чуєш, земле!", а в лютому 1970 року з'явилася поезія "Ніжину":

Ніжине мій!

Коли тебе вдягає осінь

В жовті пелени з приколками червоних калин,

Дівчата-студентки листя кленове приносять

Разом з коханням осіннім до сивих твоїх старовин.

Потім були публікації поезії "Маршрути", "Ранок", "Лісова пісня", "Встало сонце у синій ліс", "Забарвись мені небо, барвінку", "Зберу слова народу в пісню", "Світає". Молодого поета хвилювали найрізноманітніші грані життя. Він торкається історії країни, її героїчних і трагічних сторінок ("Гоголь у Ніжині", "Євген Гребінка у Ніжині", "Етюди 30-х років"), сьогодення. Ліризм став домінуючим, а публіцистичність, патетика поступово відходили. Про це свідчать поезії: "Куди ж ви", "І місто це – будинків доміно", "Вже не встигну з осіннього чаю", "Пересторога", "Теслі" та інші твори.

Після закінчення у 1973 році інституту служив у Радянській армії у Німеччині. Повернувшись 1975 р. на Чернігівщину, влаштувався працювати редактором багатотиражки "Будівельник", а у 1982 році – заступником редактора газети "Комсомольський гарт".

Було написано у ці роки чимало різних публіцистичних матеріалів, нарисів про цікавих і знаних людей Чернігівщини. Свої віршовані твори В. Сапон надсилав у періодичні видання. Так вони з'явилися на сторінках газет "Радянська Україна", "Комсомольська правда", у журналах "Дніпро", "Прапор", "Ранок", альманасі "Поезія" тощо.

У 1985 році у видавництві "Радянський письменник" вийшла його перша поетична збірка "Зірка на пілотці". У передмові до неї С. Реп'ях писав: "Яскраво, ненав'язливо то в одному, то в іншому вірші промайне дитинство, що минуло на берегах мальовничої Струги неподалік Чернігова, засвітиться особливим, ні з чим незрівняним світлом вікно студентського гуртожитку, залопотить під ударами хуртовини солдатський намет, в якому гартувався, мужнів юнак". Володимир Сапон включив у збірку поезій все те, що було пов'язано з героїчним минулим, бо подвиг солдат у роки Великої Вітчизняної війни не може бути забутим. І його вірші свідчать й про нього, як тонкого лірика.

Ці перші березневі вечори –

І неба, і землі первісний запах.

А ти, увесь іще у денних звабах,

Їх не відчужеш раптом – до пори

Витає дух вербової кори

Над снігом, що лежить в рябих крапах, –

І чуть, як тиша на м'якеньких лапах

Заходить легко у міські двори...

Збірка поезій "Зірка на пілотці" була відзначена обласною премією імені Олекси Десняка.

У 1986 році В. Сапон перейшов працювати у газету "Деснянська правда" спочатку кореспондентом, а згодом – завідувачим відділом

освіти і науки. Тут він буде працювати до кінця свого життя, надрукує на її сторінках багато цікавих найрізноманітніших матеріалів.

Вірші Володимира з'являються рідше. Він більше зосередився на публіцистиці, захопився історичним і літературним краєзнавством. У своїй автобіографії зазначав, що він чимало здійснив публікацій у наукових збірниках, журналах і газетах, зокрема, у журналі "Вітчизна" і в "Літературній Україні" з'явилися його шевченкознавчі студії "Хто ж він, Тарасів Гамалія?" та "Про гусара замовимо слово".

Разом з поетом і журналістом Миколою Бурлянським написав книги "Мандрівка по вертикалі" (1994), "Над битим шляхом століть", "Білі халати – колір надії" (1996), у яких йшла розповідь про історичне минуле Чернігова та про Козелеччину і її людей, про край овіяний легендами.

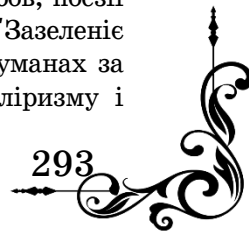
У перервах між прозою виходили поетичні збірки. У 2004 році у Чернігові вийшла збірка "Замкова гора", яка певною мірою підводила підсумки того, що зроблено у ХХ столітті. У цій книзі автор подав добірку поетичних поліндромів, чим продовжив утверджувати традиції української поезії XVII–XVIII століття.

У 2000-х роках видав багато книжок, які носять історико-краєзнавчий характер і висвітлюють історичні та культурні традиції Чернігова: "Призабуті стежки сіверянського Клію" (2003), "Чернігів древній і сучасний" (2003, 2006), "Таємниці назв наших міст і сіл: історична топоніміка Чернігівщини" (2005), "Вулиці старого Чернігова: історико-краєзнавчі етюди" (2007), "Меди і полини історії: історико-краєзнавчі нариси" (2013).

Свій збірник "Щаслава" (2009) В. Сапон розпочинає поетичними рядками вірша:

Про любов мою вже, либонь,
Наспівали в гаях солов'ї вам,
Бо віддав я свою любов
Тим птахам і зеленим зливам.
І живе поміж ними вона
В барвінкових вітрів на раменах.
Вона, юна, як ви, і ясна, як весна,
Як зоря вечорова на кленах.

Збірник розподілений на декілька поетичних рубрик: "Над берегами юності", "Із солдатського зошита", "Молоді сніги", "На замковій горі", "Села на Придесенні", "Посвяти", "Переспіви", "Полідроми", "Вірші для дітей", "Проза". Це певною мірою підсумкова антологія, куди увійшли знакові твори поета попередніх років. Тут і його "Черемха", в якому присутнє не лише цвітуче дерево, що символізує собою "юну й неціловану на нашій вулиці весну", а й роздуми поета про любов, поезію в "Цвіла на околиці липа", "Біля прохідної куц жасмину", "Зазеленіє в Ніжині без мене, рожева абрикоса зацвіте", "В молодих туманах за Десною звечора тумани заблукали" та інші, переповнені ліризму і

психологізму, бо чаруючий світ природи невід'ємний від ліричного, багатого на почуття героя.

Коли перечитуєш рядки із віршів циклу "Із солдатського зошита", то зринають у пам'яті роки часу Великої Вітчизняної війни:

"Ровеснику! Допоки в скроні
Пульсує кров надій-пожеж..."
Я теж читав листи з патронів
І про солдатів думав теж.
Про тих, що стали у граніті.
Лишивши над землею клич:
"Нащадку мій. Допоки в світі
Гримлять громи, чатує ніч".
Я теж читав і в дум полоні
Питав себе, а чи б зумів
Останній лист свій ... у патроні,
Конверті тих воєнних днів,
Теж дописати серця кров'ю
І вам послати крізь літа. .
Летять літа,
І в них з любов'ю
Честь батьківська мені світа.

Велич старого Чернігова переплітається з сьогоденням у циклі "На замковій горі". Проходять роки, і лише з літописів та давніх книжок довідуємось про подвиг чернігівчан на Замковій горі проти татар, половців та інших ворогів:

Оця земля, неначе плащаниця,
Що зіткана із крові і страждань,
Вже й вік новітній ранами ятриться,
І меншає у душах сподівань.
Вже й душі, ніби ріки обміліли,
І ріки спрагли, водами гіркі...
Забуті славних прадідів могили,
Діди стоять сумні, неговіркі.
Збайдужений, окрадений і мічений
Звіздою Апокаліпсису час.
Та є Вітчизна в нас супроти відчаїв,
Є віра, є Дніпро і є Тарас.

Своєрідні переспіви із "Слова про Ігорів похід", які засвідчили нову грань таланта поета Володимира Сапона, як і його паліндроми: чіткі, точні, не багатослівні.

Володимир Сапон радує і малят своїми творами. У 2004 році вийшла збірка "Лісова аптека". Частина цих творів передрукована у збірнику "Щаслива". Ці вірші близькі дітям своєю простотою, насиченістю знайомих казкових образів і багатогранністю жанрів: це і лірична оповідь, і казковий сюжет, і лісовий букварик-алфавіт.

Останній збірник "Мама Ніна із Ніневії" (2015) увібрав у себе поетичні твори, написані В. Сапоном у 2014–2015 роках. Поруч з ними

і найулюбленіші поезії минулих літ. Слід згадати і книгу дуже теплих спогадів про своїх сучасників "Дещо із щоденника". Яка зберігається разом з іншими збірками поета у автора цих рядків із автографом: "Григорію Васильовичу на згадку про наше сорокарічне знайомство. Щиро. Володимир Сапон. 1 вересня 2011 рік".

Володимир Сапон виступав і як упорядник збірок Петра Пулінця "Брате мій, журавлику" (2002), Олександра Самійленка "Вірші з Ніжина" (2010), "Солдати Перемоги", за яку у 1995 році був відзначений журналістською премією Василя Блакитного. Разом з Михасем Ткачем уклав Антологію поезії та прози сучасних письменників Чернігівщини "Толока" (2012), редагував книги Надії Галковської, Василя Струтинського, Михася Ткача, Якова Ковальця та інших. Він був досить помітною постаттю у літературному та краєзнавчому житті Чернігівщини. У 2004 році його прийняли до Національної спілки письменників України, а також Національної спілки краєзнавців України. Указом Президента йому присвоєне звання "Заслужений журналіст України".

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в XII–XX столітті. Ніжин, 2003. С. 278–279; Іванов Д. Любові незглибимі щільники; Володимиру Сапону – 50! Літературний Чернігів. 2001. № 17. С. 11–12; Поетичні голоси Чернігівщини. Чернігів, 2003. С. 249–252.

*Василь Струтинський і Володимир Сапон
редагують газету "Будівельник"*

**СЕНЦОВСЬКИЙ
ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ**
(Справжнє прізвище – Яценко)

*(22.07.1952) – відомий український
дитячий письменник,
член Національної спілки України,
випускник Педагогічного інституту 1973 р.*

Наслідки кривавої війни з фашистами 1941–1945 рр. ще довго відчували жителі Чернігівщини, зокрема, села Новоселівка Борзнянського району, а разом з ними і Володя Яценко, якому доля дала напівсирітське життя в чужій напіврозваленій хатині з бабою Горпиною, бо мати Ганна Яківна працювала в колгоспі дояркою, йшла рано на ферму і пізно поверталася з неї.

Але з часом життя змінювалося. У юнака проявлявся талант до складання віршів. Закінчивши 8 класів у своєму селі, Володя пішов далі навчатися у середній школі районного центру Борзна. Саме у цей час з'явився його перший вірш у журналі "Перець" та місцевій газеті "Колгоспник Борзнянщини".

Потяг до літератури, слова визначив і подальшу долю Володі Яценка. Він у 1969 р. вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на українське відділення філологічного факультету.

На початку 70-х років активно працювала під керівництвом доцента Д. С. Наливайка (нині академік) факультетська літературна студія, естафету керівництва від якого згодом прийняв доцент кафедри української літератури, член Спілки письменників України П. О. Сердюк. У цей час на факультеті навчалися згодом відомі художники слова Анатолій Мойсієнко, Віктор Криворучко, Олександр Самійленко, Таїсія Шаповаленко, Олексій Нестеренко, Володимир Сапон, Василь Струтинський, Василь Нікітін та інші талановиті хлопці і дівчата, а серед них і Володя Яценко, які друкували свої перші твори у місцевій ніжинській газеті "Під прапором Леніна".

Те, що у Володі було мало публікацій, відіграла і його особлива власна риса – скромність, вимогливість, зваженість. Він запам'ятався добрим, щирим, зі своєрідною ніжною усмішкою. Його вірші тяжіли до традиційних форм, насичені пейзажною образністю:

Біла хата дримає в затишші,
Доколисують день ясени.

Край стежини спинилися вишні,
Припорошені цвітом весни.
Втома кленам лягає на плечі,
Дятел лунко ладна чобітки.
І здається, березки-малеча
Дременуть із садка залюбки,
Пахнуть яблуні тершко і млосно,
Ясени доколисують день
І веселим замріяним гостем
Дівич-вечір до хати іде.

Уже в інституті у Володимира Яценка помітне було тяжіння до створення віршів, які мали точно визначеного читача – дітей. Часто в них поєднувалися сюжетність і роздумливість. Про це свідчать вірші "Горобці й стежка", "Я бачив диво..." та інші. Мабуть, це й визначило подальший напрямок його творчих пошуків.

У 1973 р. Володимир Яценко закінчив навчання в інституті, отримав направлення у школу, де працював три роки, викладаючи рідне слово і літературу, а потім пішов працювати в газету "Вісті Борзнянщини", у якій працював понад 30 років, редагуючи це видання і друкуючи тут свої твори.

Перший книжковий дебют Володимир Яценко здійснив у 1983 році. Під прізвищем Володимир Сенцовський вийшла перша його книжка "Хлоп'ята з Тополиної вулиці" у республіканському видавництві "Веселка" у Києві. Це були прозові мініатюри. Далі у цьому ж виданні вийшли наступні книжечки "Оленка не хоче спати" (1988) та "Дивень-ранок" (1993), яку помітив Євген Гуцало і в листі тепло відгукнувся про неї. Його оповідання невеликі за розміром, гостросюжетні, проникнуті ліризмом. Образна система допомагає розкрити дивовижний світ природи, його красу і загадковість. Для підтвердження думки звернемося, наприклад, до оповідання В. Сенцовського "Жаринки":

"Сидить Андрійко на лавочці, чекає з роботи батька. На долоні березового гаю м'яко опускається вечірнє сонце. Біля причілка хати метушаться ластівки, готуються спати.

Хлопчик прихилився до паркану й замріявся. Тихо довкола, спокійно. Навіть вітерець, ніби довірливий пес, калачиком згорнувся біля Андрійкових ніг. І тільки чути, як у саду косять траву завзяті зелені коники.

І привиділося хлопцю: наче порожнім небом боязко крадеться вовк-сіроманець. Крадеться – бо в нього за плечима волохата хмарина, схожа на мішок.

"Що він сховав у хмарину?" – стривожився Андрійко.

Раптом на вовчиська насвітив ліхтарем місяць. Ще нижче пригнувся сіроманець і заспішив до високих тополь. Але мішок-хмарина зачепився за гостре верхів'я, й додолу посипалися золотисті жаринки. Вовчисько біжить, а жаринки падають йому на п'яти...

У вечірньому небі висівалися зорі.

Прийшов з роботи батько, взяв Андрійка на руки і тихесенько поніс до хати. Андрійко ледь розплющив очі і мовив:

– Татусю, не ходи босоніж по траві. Там жаринки...”.

Скільки чарівності, теплоти у цих рядках і любові до своїх героїв. Саме це і відтіняє самобутню прозу автора.

Багато оповідань В. Сенцовського побудовані на діалогах юних героїв, їх батьків, дідусів і бабусь. Автор уміє зацікавити: коли читаєш його оповідання, мимоволі захоплюєшся, обов’язково дочитаєш до кінця. На душі стає тепліше, відчуваєш особистий потяг до дітей, бажання разом з автором спостерігати за їх діями та вчинками, особливостями їхньої бесіди чи розповіді, такої захоплюючої та пізнавальної.

Поезія і проза В. Сенцовського для дітей наповнена образами казкового та оточуючого їх світу, які близькі їм і сприймаються, як давні знайомі.

Володимир Сенцовський живе весь час у Борзні, редагує місцеву газету "Вісті Борзнянщини", пише вірші, нариси, публіцистичні статті, оповідання, які друкуються у різних виданнях. Він став членом Спілки журналістів України.

У 90-х роках В. Сенцовський опублікував декілька віршованих збірників: "Зелена неділя" (1994), "У затінку серця" (1994), "Забілина альтанка". Вони нагадали знову читачам про Володимира як поета, який уміє зворушливо розповісти про долю тих, хто воював, відбудував і чесно копав криниці для всіх, "аби ніхто від спраги більше не вмирав". У поета болить душа і за юних хлопців, що полягли під Крутами, і не менш юних, що зраненими прийшли з війни, і за вдів, матерів, і за край, що чекає на свого месію.

В. Сенцовський і тут підтверджує себе тонким ліриком зі своєрідним образним світобаченням, глибоким поєднанням омріяного і буденного, які разом поглиблюють людські життєві миті минулого і сучасного, радісного і сумткового:

Зачекай. Ще Борзенка не скресла,

Запізнілі цвітуть снігурі,

Білий сон додивляються весла,

Палять люльку діди-димарі.

Біля грубки замислені села

Ще готують весні рушники,

І до тебе, Україно воскресла,

З-за снігів ще летять ластівки.

Зачекай. Хай художники-клени

Намалюють дзвінкий небокрай.

Хай спокійно поспить сива неня, –

Гей, дорого, ще мить зачекай.

Наступні збірники "Привези мені, тату, сонце" (1994), "Лицар і Попелюшка" (1996), "Любов моя – футбол" (1996) – це проза, така ж лірична, як і попередня. Але це різні за тематикою книжечки і адре-

суються різного віку читачам: перша – для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, друга – для середнього шкільного віку, а третя – всім, хто любить футбол. Це вже більше документальна проза.

Володимир Сенцовський любить радувати своїх малих і юних читачів новими книжками, які з'явилися в кінці ХХ – на початку ХХІ століття. Переважною більшістю – це збірнички, у яких надруковані поетичні і прозові твори: "Борзенка" (1998), "Тихий берег, шум ласкавих хвиль" (2004), "Несуть лелеки у дзьобах веселку" (2005), "Дванадцять місяців" (2005), "... І мої у синій маєчці літа" (2007). Ці та інші книжечки були подаровані авторові цих рядків. І перед нами Володя Сенцовський виступав не лише чудовим ліриком, який зворушував тебе своєю щирістю, глибиною передачі психології дитячих почуттів, особливою мовно-образною майстерністю, красивою мовою, а й глибиною того, що доносив він до читача:

У покосах стигнуть пізні трави,

Дихає туманом ліс.

І плечисті клени величаво

Піднімають сонце ввись.

Ще духмяну тишу п'є криниця,

Сонно скрипнув ясень: р-ра...

Так і хочеться мені напитись

Сонця раннього з відра!

У збірнику "Борзенка" вірші адресовані дорослим. Вони пов'язані з пережитим, роздумами про майбутнє:

Усе минуле відболіло,

Усе забуте відбулось,

Усе згоріле перетліло

Й на споді серця уляглося.

Відтак, умившись сльозою,

Струснувши з себе гніт і шал,

Неначе перед аналоєм

Очистилась моя душа.

Володимир Сенцовський нині також член Національної Спілки письменників України, лауреат VI Загальнонаціонального конкурсу "Українська мова – мова єднання" (2005) та обласної премії імені Б. Грінченка.

Хотілося йому побажати, щоб юні герої його книжок не лише мріяли "віддати життя за Вітчизну", "віддати його до останку", а й зуміли "достойно прожити сьогодні".

Література: Самойленко Г. В. "Літературне життя Чернігвщини в ХІІ–ХХ ст." Ніжин, 2003. С. 275–278; Сапон В. Володимир Сенцовський. Поетичні голоси Чернігвщини. Чернігів, 2003. С. 253–256.

**КОВАЛЕНКО
ОЛЕКСАНДР БОРИСОВИЧ**

(05.02.1951) – відомий український історик, краєзнавець, член Президії правління Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник України, випускник Педагогічного інституту 1973 р.

Народився 5 лютого 1951 р. у Чернігові в родині журналіста і краєзнавця Бориса Коваленка, який відіграв вирішальну роль у формуванні його світогляду та інтересів. "Відколи пам'ятаю себе, історія завжди була буквально поруч – на відстані простягнутої руки, – згадував О. Коваленко. – Намальовані на картоні, розфарбовані й вирізані батьком солдатики (римські легіонери, середньовічні лицарі, конкістадори, козаки), які затишними вечорами вели між собою нескінченні баталії на зеленому сукні старого письмового столу. Антикварні дрібнички в побуті, історичні та пригодницькі повісті й романи з великої родинної бібліотеки причаровували хлоп'ячу душу, породжували підсвідоме відчуття особистої причетності до таїни історії". Значний вплив на О. Коваленка в юнацькі роки справили старша сестра – відома київська журналістка Лідія Коваленко та її чоловік – письменник Володимир Маняк, які згодом одними з перших приступили до вивчення гуманітарної катастрофи, що спіткала Україну, – Голодомору 1932–1933 рр.

У 1968 р. О. Коваленко із срібною медаллю закінчив Чернігівську середню школу № 19 і розпочав свою трудову діяльність в якості музейного доглядача у щойно створеному Чернігівському державному архітектурно-історичному заповіднику. У 1969 р. він вступив на історичний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, який і після "відлиги" залишався одним з небагатьох осередків вільнодумства і патріотизму.

Високопрофесійні викладачі – історики, суспільствознавці, філологи й педагоги І. Костенко, В. Власенко, М. Ярошенко, Н. Проскура, О. Мощицька, В. Смолій, М. Лескевич, П. Самородницький, Л. Коцюба, Г. Самойленко озброїли О. Коваленка не тільки глибокими знаннями, але й необхідними компетентностями. Саме у студентські роки окреслилися наукові уподобання О. Коваленка – історія козацької доби,

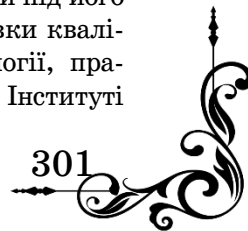
українська історіографія, краєзнавство. Вже тоді на сторінках місцевої періодики з'явилися історичні нариси дослідника-початківця. У 1971 р. за студію про соратника Б. Хмельницького чернігівського полковника М. Небабу він одержав диплом переможця Республіканського конкурсу студентських наукових робіт. У 1972 р. в "Українському історичному журналі" була оприлюднена перша наукова розвідка О. Коваленка про видатного українського історика В. Модзалевського.

Унікальна академічна традиція, чудова бібліотека, численні пам'ятки старовини, що збереглися в Ніжині, назавжди закарбувалися у пам'яті О. Коваленка, як і його друзі студентських років В. Власенко, В. Зоценко, С. Ольговський, В. Сапон, О. Самійленко, О. Ковальчук, А. Мойсієнко, В. Писанка та ін.

У 1973 р. О. Коваленко з відзнакою закінчив Ніжинський державний педагогічний інститут імені М. В. Гоголя і був прийнятий на посаду наукового співробітника Чернігівського історичного музею. Безпосереднє знайомство з артефактами, історичними документами, рукописними книгами і стародруками сприяло зростанню його дослідницької майстерності. У фондах музею О. Коваленко виявив і згодом оприлюднив рідкісні списки козацьких літописів Самовидця та Г. Грабянки, хроніку І. Забіли.

У 1976 р. О. Коваленка запросили на викладацьку роботу до Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т. Г. Шевченка (нині Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка). Він пройшов усі щаблі кар'єрного зростання працівника вищої школи: асистент, старший викладач, доцент кафедри історії СРСР і УРСР, проректор з виховної роботи, секретар парткому. У 1980 р. О. Коваленко захистив у Інституті історії АН УРСР кандидатську дисертацію "В. Л. Модзалевський як історик та джерелознавець" (науковий керівник доктор історичних наук, професор В. Г. Сарбей), а у 1983 р. одержав учене звання доцента. За доби "перебудови" протягом 1985–1988 рр. очолював відділ науки і навчальних закладів Чернігівського обкому Компартії України і набув досвіду організаторської роботи у масштабах регіону в умовах гласності та демократизації усіх сфер життя суспільства.

У 1989 р. О. Коваленко повернувся до науково-педагогічної діяльності і був обраний завідувачем кафедри історії СРСР і УРСР Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка, а у 1990 р. очолив створену з його ініціативи кафедру історії та археології України. Того ж таки 1990 р. О. Коваленка було обрано деканом історичного факультету (нині Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського), який під його керівництвом перетворився в авторитетний осередок підготовки кваліфікованих учителів і науковців, фахівців з історії, археології, правознавства, філософії, політології та педагогіки. Сьогодні в Інституті

навчається близько 350 студентів, на 4 кафедрах працює понад 50 викладачів, у тому числі 12 докторів наук і професорів, 4 Заслужені працівники освіти України, функціонують аспірантура і докторантура, перша в області спеціалізована вчена рада по захисту кандидатських дисертацій, видається фаховий журнал "Сіверянський літопис". На базі Інституту створено низку науково-дослідницьких центрів і археологічних експедицій. Інститут підтримує зв'язки з науковими установами і навчальними закладами України, Білорусі, Казахстану, Польщі, Великої Британії, Канади.

О. Коваленко викладає курси української історіографії у бакалавраті й українського архівознавства у магістратурі. Під його керівництвом були виконані й успішно захищені 22 кандидатські дисертації з історії України, історіографії, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. У 2008 р. О. Коваленко одержав учене звання професора.

У 2001–2003 рр. О. Коваленко перебував на посаді заступника голови Чернігівської обласної адміністрації з гуманітарних питань і долучився до розробки і реалізації численних програм і проєктів у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, видавничої та пам'яткоохоронної справи.

Протягом 1992–2010 рр. О. Коваленко за сумісництвом очолював Чернігівський сектор Інституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, співробітники якого розшукували в архівах, музеях та бібліотеках, вивчали і готували до друку писемні пам'ятки й історичні документи.

О. Коваленко – організатор і учасник багатьох міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференцій, один з фундаторів та голова правління Чернігівської обласної організації і член Президії Правління Національної спілки краєзнавців України, видавництва "Сіверянська думка", журналу "Сіверянський літопис", газети "Старий Чернігів", клубу "Краєзнавець" при Чернігівській обласній універсальній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка. За його безпосередньою участю було реалізовано низку науково-видавничих проєктів всеукраїнського ("Історія міст і сіл України", "Книга Пам'яті України", "Книга Скорботи України", "Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні", "Енциклопедія історії України", "Енциклопедія сучасної України", "Українська архівна енциклопедія", "Українські архівісти ХІХ–ХХ ст.", "Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку") та регіонального ("Чернігівщина: Енциклопедичний довідник", "Атлас Чернігівської області", "Чернігівщина incognita", "Чернігівщина: путівник", серія біобібліографічних покажчиків "Історики та краєзнавці Чернігівщини") масштабу.

О. Коваленку належать понад 350 наукових, науково-популярних і навчально-методичних праць. Він один з авторів колективних монографій та навчальних посібників "Розвиток історичного краєзнавства в

Українській РСР" (1989), "Репресоване краєзнавство" (1991), "Нариси історії архівної справи в Україні" (2002), "Україна Тараса Шевченка" (2015), "Основи краєзнавства" (2016), "Літопис Національної спілки краєзнавців України: 2008–2018 рр." (2018).

Помітне місце у науковому доробку О. Коваленка належить студіям з історії Ніжина та Ніжинської вищої школи. Вони присвячені окремим аспектам минувшини міста, викладачам і вихованцям Ніжинської вищої школи М. Бережкову, М. Лілеєву, М. Петровському, В. Пухтинському, В. Євфимовському, Б. Шевеліву. Предметом дисертаційних досліджень його учнів стали Ніжинський юридичний лицей князя Безбородька, Ніжинська історична школа, науково-педагогічна діяльність В. Дубровського.

О. Коваленко – заступник головного редактора і член редколегії наукового журналу "Сіверянський літопис", збірників наукових праць "Ніжинська старовина" і "Скарбниця української культури", заступник голови редколегії та один з упорядників науково-документального серіалу "Реабілітовані історією. Чернігівська область" і енциклопедичного видання "Звід пам'яток історії та культури України" по Чернігівській області. Він брав активну участь у розробці та втіленні в життя Комплексної програми відродження гетьманської столиці – Батурина, заходів щодо реконструкції історичного середмістя Любеча, підготовці номінаційного досьє щодо включення історико-культурного ландшафту Чернігова до списку світової культурної спадщини ЮНЕСКО.

У 1993 р. О. Коваленку було присвоєне почесне звання "Заслужений працівник освіти України". Він нагороджений Почесними грамотами Міністерства освіти і науки України, Чернігівської обласної державної адміністрації та Чернігівської обласної ради, Чернігівської міської ради, Чернігівської районної державної адміністрації та Чернігівської районної ради, знаком "Відмінник освіти України" (2003), Почесною відзнакою Міністерства культури і мистецтв України "За досягнення в розвитку культури і мистецтв" (2008), медалями Національної Академії педагогічних наук України "Костянтин Ушинський" (2010) та " Григорій Сковорода" (2013), орденом святого Архистратига Михаїла Української Православної Церкви Київського патріархату (2011). О. Коваленко – повний кавалер ордена "За заслуги" III (2001), II (2007) і I (2009) ступенів. У 2016 р. за вагомий внесок у дослідження та популяризацію історико-культурної спадщини йому було присуджено Премію Національної спілки краєзнавців України імені видатного вченого, державного та громадського діяча академіка НАН України П. Тронька.

**НЕСТЕРЕНКО
ОЛЕКСІЙ ГРИГОРОВИЧ**

*(18.03.1951) – публіцист, поет,
редактор газети, заслужений журналіст
України, випускник Педагогічного
інституту 1973 р.*

Олексій Нестеренко – вихованець славетного Гоголівського вишу (1969–1973), покоління викладачів і студентів якого підхопило від мистецької плеяди шестидесятників у наступному десятиріччі минулого віку бурхливу хвилю українського відродження. Древній і вічно юний Ніжин із його видатною історією філологічної школи не обминали відомі столичні літератори. Потужним пошуком шляхів до багаття в одежі Слова була інститутська літстудія. Талановиті наставники-педагоги-науковці уже в перших зазимках після ідеологічної відлиги в суспільстві мужньо здійснювали патріотичну місію, прихилившись мудрістю й голосом серця до історичного листа Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація" найвищій ідеологічно-державній інституції. Леся Коцюба, Дмитро Наливайко Григорій Аврахов, Павло Сердюк, Григорій Неділько, Григорій Самоїленко, Володимир Крутиус – вони й інші виколыхали плеяду молодих літераторів Придесення, які згодом заявили про себе в професійному житті за духовним ідеалом "І першим було Слово ..."

У цій когорті студентської хвилі був і юнак із Куренів Олексій Нестеренко, активний літстудієць з першого курсу, а згодом і студентський голова літстудії. Ще школярем із віршами і замальовками друкувався в бахмацькій районці. А його ніжинський період творчості

засвідчив заможні можливості поетичного обдарування, визнанням читачів, публікаціями в місцевих та республіканських часописах.

Олексій Нестеренко вступив до інституту, маючи списаний віршами зошит. Якось до редакції місцевої газети зайшов трохи сором'язливий юнак і поклав на стіл рукопис, розповів трохи про себе. В зошиті знайшлося декілька віршів, які зацікавили редакцію.

Згодом Олексій Нестеренко надрукував свої поезії в чернігівській молодіжній газеті "Комсомольський гарт". Вірші молодого поета привагували природною обдарованістю автора, детальним описом явища, філософською насиченістю образів. Чимало його віршів було присвячено буденному життю трудівників, сільським жителям. Але це ні в якому разі не звужувало значущість його творів, бо герої його віршів – це люди високої честі, які не байдужі до того, що відбувалося довкола. Проблематика творів широка, і вона давала можливість представити й інтереси автора ("Запаліть семафори червоні", "Дядьку Сидору", "Тополинний смуток", "Лесі Українці", "Сонети осені цієї" і т. п.). Його вірші доторкуються чутливих струн серця, хвилюють радістю і смутком:

Я твій успіх у душі лелію
Й щедру радість каро-золоту,
Веснооку всю тебе, як мрію,
Бачу в яблуневому цвіту.
Ти уся з травневих чар, лукавко,
Недосяжна і близька така ...
Лукашева зваба – ніжна Мавка
Крилить платтям на семи вітрах.

Поет торкається теми дружби народів, деяких героїчних сторінок із історії Батьківщини. Поезії звучать здебільшого як художньо зрілі твори ("Батьківщині", "Балада про соняшник", "Сестри", "Сини", "Монолог Третякевича").

Олексій Нестеренко не обмежує себе ліричною публіцистикою. Він пише нариси, рецензії. Перекладає вірші з узбецької мови, які писали студенти філологічного факультету Ніжинського педінституту, що приїхали на навчання з сонячного Узбекистану. Звертаючись до поета-початківця Камільджана Санатова, О. Нестеренко пише:

Навчи, Каміл, мене своєї мови,
Дзвінкої пісні хлопців з Фергани.
І я тобі вкраїнське наше слово
Перекладу на музику гаїв.
Твоїх гаїв, чи як у вас там
В світанку синім пісня солов'їв...
На мові щирій сонця Гулістану,
На мові Алішера Навої.

*О. Нестеренко з
інститутськими друзями*

Після закінчення інституту Олексій Нестеренко переїхав у рідну Носівку, друкував вірші, нариси, публіцистику в газеті. Нині він редактор цієї газети, заслужений журналіст України. У 2001 р. вийшов поетичний збірник "Свято повертань", куди включені лірика і балади, диптихи і монологи, тріолети і сонети.

Доречно сказати, навіть на провідній інститутській кафедрі не особливо перечили, що літстудійці за традицією горнулися до журналістики, паралельно з філологією оволодівали абеткою цієї професії в народному університеті при редакції ніжинської міськрайонки. Олексій редагував факультетську стіннівку "Молодь", а разом із однокурсником Володимиром Сапоном – "Літстудієць", був членом редколегії загальноінститутської стіннівки, виступав із нарисами, замальовками, репортажами не лише в ніжинській, а й у обласних газетах "Деснянська правда", "Комсомольський гарт". Багатообіцяючим було студентське входження Олексія в свою майбутню професію. Його репортажі, вірші після екскурсій у Краснодар і Брест, відвідин Канева, проведених канікул на студентських будовах тощо засвідчили не лише природнім обдаруванням, а й заможним набутком яскравої мовної культури.

Роки, як весняна повінь. За плечима – життя красиве, велике. Олексій розминувся із своєю дитячою мрією – бути вчителем української словесності, як його шкільний наставник Андрій Тимофійович Гамалій, у подальшому завідувач кафедрою української філології Сумського педінституту. Обрав не легше ремесло – понад сорок років у журналістиці. Лише з однією перервою на армійську службу, де також дружив з газетою. Працював у бобровицькій та бахмацькій районках, сумській молодіжці, власкором "Деснянської правди", понад третину віку з 1983 р. – редактором "Носівських вістей" – однієї з найвідоміших районних газет Чернігівщини. Редактор О. Нестеренко допоміг цілій низці випускників шкіл Носівщини, які здобували філологічну освіту в НДПУ, утвердитися в професії журналіста. Здобувати путівку в творче життя допомагали Г. В. Самойленко, О. В. Забарний.

"Віршів писати ніколи", зізнався щиро в одній із своїх поезій як напрозорив на початку довгої дороги до читачів у досить непростий і буремний час. Та шкодувати за втраченим – невдячна справа. Редагована ним газета – з численними лауреатськими відзнаками в республіканських і обласних конкурсах. Олексій Нестеренко, заслужений журналіст України, нагороджений відзнакою "За заслуги в розвитку інформаційної сфери III ступеня, ювілейною медаллю "20 років незалежності України" тощо.

Безперечно, журналістика поглинула час, за який міг би написати прекрасні вірші і прозові твори. І все ж, у пам'яті його покоління був і залишаюся поетом, хоч відбувся лише однією книжечкою.

Література: Самойленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст. Ніжин, 2003. С. 273–274.

**ГОЛУБ
СЕРГІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ**

*(19.01.1947) – музикант-педагог,
заслужений працівник культури України,
випускник Педагогічного інституту 1974 р.*

Понад півстоліття тому доля привела Сергія Голуба до славного Ніжина, де він, хутірський хлопець, здобув славу і визнання.

Народився він у маленькому селі Новосільське Лебединського району на Сумщині зразу після Старого Нового року, коли молодь щедрувала й засівала, людям добра й щастя бажала. В селі була початкова школа і клуб, який відкривався для зборів чи святковостей та перегляду нового фільму, а ще вигін біля ставка – улюблене місце, де збиралася сільська молодь вечорами, щоб поспівати і потанцювати. Молодість брала своє. І душею цих зібрань був ще зовсім юний Сергій Голуб, який єдиний на все село грав на гармошці, освоївши всі популярні мелодії.

Навчаючись далі в селі Василівка, освоїв нотну грамоту, якій навчила домбристка, вчителька музики Марія Григорівна Демченко. Першими творами, який він досконально вивчив, були популярний у той час чарівно-захопливий, проникливий полонез Огінського та веселий і запальний "Угорський танець" № 5 И. Брамса. Таким чином у життя Сергія Голуба входить класика. Але він любив і народну музику. Його зачарували і "Саратовські перебори" Володимира Кузнецова. Репертуар розширювався, виступав на оглядах художньої самодіяльності. Тож вибір професії після закінчення 11 класів був визначений – музичний заклад.

Земляк, відомий поет Володимир Мордань, який закінчив у Ніжинському педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя філологічний факультет з музикою, порадив їхати до Ніжина, де нещодавно був відкритий музичний факультет. Але туди приймали лише після закінчення музичної школи. І тоді Сергій Голуб вступив до Ніжинського культурно-освітнього училища. "Пощастило, – згадував він пізніше, – бо на першому курсі навчався в Олександра Васильовича Костіна, який уже тоді зарекомендував себе як надзвичайно творча особистість, що підтвердилося пізніше: тепер він – відомий композитор, народний артист України, професор Національної музичної академії імені Петра Чайковського, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, хоча ази музики пізнав у Ніжинській дитячій школі.

З одноклассниками організував тріо баяністів, яке панувальники жартома називали не інакше, як "пташиний базар". І було чого! Адже

до його бойового складу не просто входили Сергій, Іван та Михайло, а Голуб, Синиця і Базар! Друзі – на все життя. Пізніше – два заслужені працівники культури України – офіційно і один – за загальноприйнятим визнанням.

У 1970 році (з перервою на службу в армії) з відзнакою закінчив училище і вступив на музично-педагогічний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Навчався у відомих педагогів-хормейстерів: Віктора Устименка, випускника Ленінградської консерваторії, Миколи Буравського, згодом народного артиста України, Валентина Кокодія, який благословив пізніше свого студента на керівництво вишівським хором, яким керував 19 років.

Сергій Голуб закінчив інститут у 1974 р., працював учителем музики в Ніжинській ЗОШ № 10 і за сумісництвом викладачем хорового диригування на рідному факультеті, куди через рік взяли на постійну роботу. З 1977 р. призначили деканом факультету, де й працював до 1982 р.

У 1978–1983 роках заочно навчався в Одеській консерваторії імені Антоніни Нежданової на факультеті хорового диригування у класі професора, заслуженого діяча мистецтв України, колишнього художнього керівника Буковинського ансамблю пісні і танцю, досвідченого педагога Аліси Серебрі.

У 1982 р. Сергію Олександровичу керівники міста запропонували очолити Ніжинську дитячу музичну школу. Пізніше він згадував: "Тоді й сподіватися не міг, що це були, можливо, найщасливіші моменти у моєму професійному виборі. Тепер скажу твердо, безапеляційно, що то було, мабуть, самому Господу-Богові угодно і він, оцінюючи мої душевні поривання, владно вклав у уста самовпевненої партії те, що хотів сам. Проїшли десятиріччя, щоб переконатися: я без сумніву вважаю себе найщасливішою людиною в світі, і за вибором професії, і за результатом творчої діяльності! І не тільки як керівник дитячого мистецького навчального закладу, а і як керівник одного з найкращих в Україні дитячих колективів – хору "Сяйво", який став зразковим і з яким я працював 35 років!"

Перемоги були великі: 33 роки хор Ніжинської музичної школи "Сяйво" став 33 рази переможцем обласних конкурсів, 7 разів – всеукраїнських і 12 разів – міжнародних. У 1993 р. хору присвоєно звання "Зразковий". Цей хор серед кращих художніх колективів Чернігівщини брав участь у трьох творчих звітах області в Національному палаці культури "Україна" в Києві разом з відомими естрадно-симфонічними оркестрами, якими керували визначні діячі музичного мистецтва.

Окремо слід відзначити виступи дитячого хору "Сяйво" на міжнародних конкурсах "Артеківські зорі" (2002, 2004 рр.), де завойовані перші місця, а також у 2006 р. – Гран-Прі "Кубок Авдієвського" – всесвітньо визнаного майстра хорового мистецтва, який довгі роки керував Національним заслуженим академічним народним хором імені

Г. Верьовки, був відзначений багатьма урядовими відзнаками. Тож підсумовуючи здобутки конкурсу у "Всеукраїнській музичній газеті", він зазначав: "Віднині центр дитячого хорового співу в Україні перемістився в м. Ніжин".

Не менш достойні були завоювання хору на Міжнародному конкурсі "Південна пальміра" в Одесі у 2008, 2011, 2016 роках, де здобували перші місця, а також перше місце в місті Вишгород на Всеукраїнському конкурсі "Вишгородська покрова", у 2016 р. – Гран-Прі на такому ж конкурсі у місті Тисмениця на Івано-Франківщині – "Весняні голоси".

Хор "Сяйво" часто виступає і у рідному місті, демонструючи свою мистецьку майстерність. Церковні мелодії хвилююче звучать і у великодні та інші свята у Всіхсвятській церкві, у якій Сергій Олександрович керує церковним хором, у якому бере участь і його дружина, випускниця теж Ніжинського музпеду, учасниця відомого ансамблю бандуристів Наталія Володимирівна, яка працює педагогом у музичній школі. Слід зазначити, що по дорозі батьків пішла і донечка Таня, яка закінчила Київську національну консерваторію імені П. І. Чайковського, прекрасно грає на фортепіано і пише музику.

Сергій Голуб у Ніжині очолює Ніжинський міський осередок Національної всеукраїнської музичної спілки, членом якої став у 1982 р.

Враховуючи всі досягнення Сергія Олександровича Голуба указом Президента України йому було у 1991 р. присвоєно звання "Заслужений працівник культури України".

Гран-прі «Весняних голосів – 2016» отримав зразковий хор «Сяйво» ДМШ м. Ніжин Чернігівської області. Диригент хору – заслужений працівник культури України Сергій Голуб, за рішенням журі, визнаний кращим диригентом фестивалю 2016 року

**КУРСОН
ВАЛЕРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ**

(01.10.1947) – педагог вокального мистецтва, вихователь багатьох дипломантів та призерів міжнародних та всеукраїнських конкурсів, випускник Педагогічного інституту 1974 р.

Валерій Курсон народився у поліському селі Паволоч Попільнянського району Житомирської області в селянській трудовій родині. Родинні працьовитість, відданість роботі передалися Валерію.

Закінчивши в селі середню школу, В. Курсон продовжив навчання в Київському профтехучилищі за спеціальністю ковальство, яке успішно закінчив і через рік, у 1966 р., почав працювати за спеціальністю на заводі "Артема".

Валерій Курсон володів прекрасним голосом, а тому брав участь у хорі працівників профтехосвіти, яким керував майбутній народний артист України, ректор Київської консерваторії ім. П. Чайковського О. С. Тимошенко. І все ж до кінця розкритися юнак не встиг, бо був призваний до лав Радянської армії, де теж брав участь у художній самодіяльності. Повернувшись із армії, деякий час працював будівельником у Києві, а 1970 р. вступив на музично-педагогічний факультет Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя.

Ще під час прослуховування, а потім і екзамену з вокалу Валерія Курсона запитала Марія Федорівна Бровченко, провідний викладач вокалу, яка закінчила Київську консерваторію ім. П. Чайковського, клас народної артистки СРСР М. І. Литвиненко-Вольгемут. Марія Федорівна володіла особливою інтуїцією, внутрішнім слухом розпізнавати талановитих абітурієнтів. Тож вона одразу взяла Валерія Курсона під опіку, коли він був зарахований в інститут. Як видатний педагог-вокаліст Марія Федорівна зуміла сформувати голос Валерія Курсона, підібрати відповідний репертуар з урахуванням технічно-виконавських здібностей студента, добитися прекрасного виконання різножанрових вокальних творів – оперних партій, романсів, ліричних пісень. Тож, починаючи з першого курсу і до останнього часу, студент виступав на різного роду заходах, які проводилися в інституті, місті, області, як соліст, а також в дуеті з майбутньою народною артисткою України Аллою Кудлай. Він був переможцем всеукраїнських конкурсів вокалістів, зокрема "Молоді голоси" та інших. "Розпочата ним у 1970 р. в Києві на сцені Палацу

"Україна" концертно-виконавська діяльність, – писала його колега О. А. Кавунник, – де він виконував "Вальс ніжинських студентів" з нагоди 150-річчя вишу, й донині слугує студентам прикладом високого професіоналізму".

Після закінчення інституту у 1974 р. В. Курсон отримав направлення в Артемівське педагогічне училище, де працював викладачем співу та музики до 1977 р. Того ж року а у цьому ж році його запросили працювати на кафедрі вокальної майстерності і доручили готувати новоприбулих студентів з вокалу. Однією з перших його студенток стала нині відома співачка Ніна Крутько, яка радує слухачів своїм співом. З цього часу розпочинається новий етап у житті і творчості Валерія Миколайовича як педагога і соліста, бо ця сфера його діяльності залишилася на весь час його праці у Ніжинській вищій школі протягом ось уже 43 років. Як соліст він виступав самостійно у супроводі оркестру народних інструментів Ніжинського інституту (університету) під керівництвом народного артиста України Миколи Шумського, а також у дуеті з заслуженим працівником культури України Наталією Даньшиною, співачкою і педагогом Світланю Козловою та іншими виконавцями. Не було жодного концерту, на якому не виступав би Валерій Курсон, чаруючи аудиторію своїм майстерним виконанням творів українських та зарубіжних композиторів.

Особливо хвилюючими були виступи В. Курсона зі своїм викладачем заслуженою артисткою України М. Ф. Бровченко, коли вони виконували сцени із опер "Запорожець за Дунаєм" чи українську народну пісню "Місяць на небі", коли одночасно звучав чудовий м'який сріблястий, рідкісної краси голос Марії Федорівни і драматичний тенор Валерія Миколайовича. Їх артистизм захоплював глядачів.

Не менш цікавими були і сцени з оперети "Сільва". Партнером Валерія Курсона були три Сільви, три чарівні сопрано: Світлана Козлова, Людмила Щотка та Алла Хоменко.

Значне місце у виконавській діяльності В. Курсона займають його виступи в тематичних лекціях-концертах "Музичної вітальні", які організувала Н. П. Онищенко і у яких брали участь яскраві виконавиці С. Козлова, В. Коробка, А. Хоменко, В. Розен та інші. Надовго запам'ятовувалися дуети з оперет Ірме Кальмана, Жака Оффенбаха, Йоганна Штрауса, Ісаака Дунаєвського. "А як натхненно виконав Валерій Курсон арію Містера Ікса з опери "Принцеса цирку" і пісеньку Фредді з оперети Лоу "Моя прекрасна леді...", – писала Н. Онищенко.

Можна довго говорити про хвилюючі миті, пов'язані з виконавською діяльністю В. Курсона. Але дуже багато зробив Валерій Миколайович і як педагог вокалу. Студенти його любили, бо він побатьківськи турбувався про кожного з них. І ця теплота відносин давала можливість натхненно працювати зі студентами, шліфувати їх ще не поставлені голоси. Валерій Курсон добре запам'ятав уроки

Марії Федорівни і продовжував збагачувати накопичений досвід. А тому його учні через короткий час уже могли виступати на сцені. Викладач все робив, щоб добитися яскравого звучання голосу, його абсолютної чистоти, реєстрової рівності, чіткості вимови тексту. Він сприяв мобілізації всього організму на досягнення результату навчання.

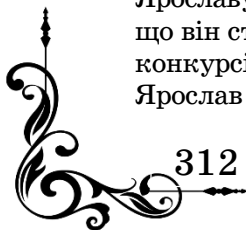
Валерій Миколайович підходив до кожного студента індивідуально, враховуючи його голосові можливості чи то були сопрано, тенори, чи баритони. Серед його вихованців багато талановитих співаків, які в студентські роки завойовували дипломи лауреатів конкурсів та Гран-прі на різних вокальних змаганнях.

Так, Оксана Гриценко чарувала своїм сопрано при виконанні українських та зарубіжних музичних творів, зокрема романсів "Місяць ясний", "Ангел ночі над землею", піснею Наталки з опери М. Лисенка "Наталка Полтавка" та іншими і стала лауреатом III Всеукраїнського фестивалю-конкурсу вокально-хорового мистецтва "Пісенний край" імені М. К. Кондратюка. Сергій Руденко, будучи прекрасним тенором, надовго запам'ятався виконанням українських народних та естрадних пісень.

Багато попрацював Валерій Миколайович з Юрієм Ільчуком, щоб виправити його баритонові вади і досягти майстерного виконання пісень "Рече та стогне Дніпр широкий" (слова Т. Шевченка, обробка В. Косенка), "Летять ніби чайки" (слова Л. Реви, муз. Ю. Рожавської), каватини султана з опери "Запорожець за Дунаєм" (муз. С. Гулака-Артемівського) і завоювати Гран-прі на V Всеукраїнському конкурсі солістів-вокалістів імені Оксани Петрусенко, а через деякий час отримати звання заслуженого артиста України, працюючи уже солістом Черкаського народного хору.

Завдяки Валерію Миколайовичу розкрився і талант Сергія Охонька, який майстерно володіє соковитим баритонем, виконуючи арії Євгенія Онєгіна з однойменної опери П. Чайковського та арії Остапа з опери М. Лисенка "Тарас Бульба", а також народних та написаних українськими композиторами пісень. Він є неодноразовим дипломантом, лауреатом всеукраїнських та міжнародних конкурсів.

Не менш яскравим є і Ярослав Йотка, який володіє високим теноровим голосом. Валерій Миколайович, враховуючи його голосові можливості, підбирає такий репертуар, який давав би можливості студенту, а нині аспіранту продемонструвати свій вокал. Це і аріозо Ленського із опери "Євгеній Онєгін", і сцена Андрія з хором із опери "Запорожець за Дунаєм", і романс Надіра з опери "Шукачі перлин" Ж. Бізе та інші. Глибокий ліризм голосу дає можливість Ярославу хвилююче виконувати пісні та романси. Тож не випадково, що він став багаторазовим лауреатом всеукраїнських та міжнародних конкурсів, нагороджений дипломами лауреата та Гран-прі. Сам Ярослав так відгукується про свого педагога: "Усі мої лауреатські

дипломи здобуті завдяки Валерію Миколайовичу. Київ, Львів, Полтава, Чернігів, Харків, Кіровоград, Мелітополь – усі ці міста ми підкорили нашими перемогами. Валерій Миколайович, як чоловік, зумів передати всі тонкощі чоловічого голосу, що стало дуже важливим фактором у становленні мене як співака. Кожне заняття з ним – це неповторний феєрверк емоцій. Для мене він приклад справжнього чоловіка: доброго, чесного, порядного, комунікабельного, елегантного, з гарними манерами та незмінно гарним настроєм. Зустріч з Валерієм Миколайовичем – один із найяскравіших моментів навчання в університеті". І подібну характеристику своєму педагогу можуть дати сотні його вихованців, яких він зробив прекрасними виконавцями, майстрами своєї справи.

В. М. Курсон відзначений нагрудним знаком "Відмінник освіти України", має велику кількість грамот, подяк, дипломів всеукраїнських і міжнародних конкурсів, фестивалів, зокрема "Сяйво Первоцвітів", "Пісенний край", "Музичне мистецтво" та інших, отриманих за сумлінну працю, високий професіоналізм і вагомий внесок у творчий розвиток підростаючого покоління. Ці дипломи підписані видатними діячами музичної культури. Таким постав перед нами ще один яскравий випускник Ніжинського інституту.

Література: Кавунник О. А. Віхи розвитку, представники ніжинської вокальної школи. Слово про вчителя. Ніжин, 2017; Онищенко Н. Два ювілеї Валерія Курсона. Альма матер. 2017. № 8. Жовтень.

В. М. Курсон та Ю. Ільчук і концертмейстер Л. Чмелик

**КОСТЕНКО
ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА**

*(03.05.1954) – педагог, музичний диригент,
професор, заслужений діяч
мистецтв України, випускниця
Педагогічного інституту 1975 р.*

Рано чи пізно, у різні моменти та з різних причин, людина ставить собі запитання: *у чому сенс мого життя? для чого я живу?*

Відповісти на них чесно самому собі буває непросто, а інколи – болісно. Проте шукати відповіді корисно...

Глобально, моє життя, як і життя кожної людини, проходило від періоду до періоду. Світ дитинства – мама, яка любила і вміла гарно співати та мріяла грати на фортепіано, тато – занадто строгий та вимогливий, бабуся – вчителька, та цим все зрозуміло. Потім – дитсадок як нова реальність: інші діти, ігри, вихователі, що відчували мої музичні здібності та активно їх розвивали на всіх музичних святах. Це стало чимось бажаним, очікуваною радістю, чимось дуже приємним для мене. Але попереду – музична школа, нове очікування, у якому вбачався сенс, бо це змінить моє життя, буде чимось іншим. Щоправда, школа швидко перетворилася на сіре повсякдення.

Все змінилося з появою Ведди Абрамівни Розен, яка своєю фанатичною відданістю до музики та професійною майстерністю наповнила сенс мого життя. На той час вона працювала в Ніжинській музичній школі та на музично-педагогічному факультеті нашого інституту. Зрозуміло, що у мене не було вибору, я мала навчатися тільки у моєї незрівнянної Ведди Абрамівни, тільки в Ніжинському педагогічному інституті імені Миколи Гоголя, що для мого вчителя математики, П. З. Коваленка стало великою несподіванкою, бо саме математика була моїм найулюбленішим предметом.

В інституті, на початку – ейфорія, по п'ять годин щоденної гри на фортепіано, звітні концерти, конкурси на звання кращого піаніста факультету, цікаве студентське життя, спілкування та навчання в прекрасних викладачів-музикантів, диригентів-хормейстерів: М. О. Буравського (нині український музикознавець, фольклорист, Народний артист України), В. П. Устименка, І. Я. Павленка (нині професор кафедри народнопісенного виконавства та фольклору Київського національного університету культури та мистецтв), М. К. Мельника, В. В. Кокодія, В. Г. Поторочі, С. М. Козлової... Тому, мабуть, не дивно, що мене захопив

хоровий спів та сам процес диригування, де були всі умови розкрити та виплеснути весь свій енергетичний та емоційний заряд.

На випускному курсі я отримала спеціалізацію, як викладач фортепіано, але "бацила" до хорової справи вже розвивалася в моїй душі. Всі сумніви відносно професії диригента зникли після державного іспиту з хорового диригування, де головував проректор Київської консерваторії ім. П. І. Чайковського В. Джанков. Саме його похвала, оцінка 5+ та побажання отримати професійну освіту диригента, стали вирішальними у моєму подальшому професійному виборі.

І ось тепер треба чесно признатися, що при розподілі випускників нашого курсу, я, у присутності комісії, на чолі з ректором В. М. Горбачем, та всієї групи (40 студентів) відмовилася залишатися на роботу концертмейстером на нашому факультеті. Це було пов'язано з мріями про самостійне життя та сімейними обставинами. Я впевнено заявила, що є відмінницею, закінчую навчання з червоним дипломом, тому маю право вибору і бажаю поїхати на роботу в Артемівське педагогічне училище викладачем фортепіано (до речі, були дуже прекрасні пропозиції державних робочих місць для кожного з випускників). Що було потім... зараз згадується з посмішкою, а тоді, у далекому 1975 році, коли студенти мали мовчати та погоджуватись з усім, мій протест виглядав зухвало. Ректор був дуже обурений, що я "недугую нашим інститутом", "не маю ніяких прав" і "червоного диплома не буде"... Так воно й вийшло. Отримавши 5+ по спеціальним предметам: "хоровому диригуванню" і "фортепіано", мене "завалили" на державному іспиті з "наукового комунізму".

Два дні сліз, розчарувань, зневіри у справедливість, але ми були молоді, веселі та впевнені у своїх знаннях, тому вірили, що все найкраще попереду. Свій червоний диплом я отримала, але вже пізніше, по закінченню Львівської державної консерваторії імені Миколи Лисенка.

Студентські роки швидко промайнули, *сенсом стало майбутнє* доросле життя – викладацька робота, навчання в консерваторії та збагачення себе професійними знаннями.

Перший запис у моїй трудовій книжці (серпень 1975 р.), все ж таки зафіксував початок професійної діяльності на посаді концертмейстера музично-педагогічного факультету Ніжинського державного інституту імені Миколи Гоголя. Попереду буде ще багато записів кар'єрного росту, подяк, нагород, шанувальників хорового співу, але, на той час, це не було сенсом мого життя.

Колектив факультету був достатньо молодий та енергійний і тому, ми завзято працювали (до речі, наше навантаження добігало до 1 200 годин на н. р.) і бувало до вечора, досить емоційно, обговорювали результати екзаменів своїх студентів, доводили досконалість хорових інтерпретацій або диригентських рухів. Треба наголосити, що старші за досвідом колеги: М. К. Мельник, Л. П. Вишнева, В. В. Кокодій, В. Г. Потороча, І. В. Шоходько досить коректно поводитися з нами, оцінюючи наші перші професійні надбання.

Вже через два роки я зрозуміла, що маю замало знань для викладача вищої школи. Іти в аспірантуру, підвищувати свій науковий рівень – зарано, бо виникла гостра потреба у зростанні професійної компетентності. Могло бути лише одне рішення – їхати навчатися до консерваторії. На той час так робили мої колеги, які навчалися в Одесі (В. В. Кокодій, С. О. Голуб) та у Львові (В. Г. Потороча). Завдяки клопотанню мого рідного університету (ректор Ф. С. Арват) та гарним знанням, мене безкоштовно зарахували на другий курс диригентсько-хорового факультету Львівської консерваторії.

Це були феєричні роки знайомства з культурою західного регіону, спілкування та навчання у відомих українських композиторів, диригентів, педагогів найвищого професійного гатунку: народного артиста СРСР, доктора мистецтвознавства С. П. Людкевича, Героя України, професора М. Ф. Колесси (засновник української диригентської школи), народного артиста України, професора А. Й. Кос-Анатольського, народного артиста України, професора Ю. О. Луціва, народного артиста України, професора Є. Д. Вахняка, доцента Б. Д. Завойського. Вже пізніше Львівську консерваторію закінчили мої вихованці, випускники музично-педагогічного факультету Зоя Хоменко та Ірина Кириєнко.

Безумовно, отримавши спеціальну диригентську освіту, відчуваєш безмежну вдячність усім причетним до неї та велику відповідальність за продовження ідей своїх Вчителів та розвиток національного хорового мистецтва.

На кінець 80-х – початок 90-х років наш факультет був достатньо потужний. Стали приїжджати на роботу випускники консерваторій, теоретики: О. Е. Чекан, Ю. І. Чекан, С. І. Уланова, І. О. Вейсбейн, О. А. Кавунник; інструменталісти: О. М. Щербініна, В. Г. Дорохін, А. І. Мельник, А. Г. Сіренко; диригенти: Л. Ю. Шумська, Л. О. Дорохіна, Т. В. Ковалюк, М. М. Борщ, Р. М. Борщ (що правда, не всі залишалися надовго в провінційному містечку). Студентів було до 40 осіб на кожному курсі, при цьому був конкурс до 5-ти на стаціонарне відділення та до 9 осіб на заочну форму навчання. Це було підґрунтям для створення на факультеті курсових, великого мішаного та двох жіночих факультетських хорів, тобто загалом на всіх відділах разом було до 11 хорових колективів. В корпусах грали та співали щодня з шостої ранку до десятої вечора. Відповідальність та любов до музики була як у викладачів, так і у студентів. На той час я керувала курсовим жіночим хором, завідувала секцією хорового диригування, яка налічувала 14 викладачів (на даний період нас залишилось четверо).

Особливо гостро потребу у розв'язанні проблеми сенсу життя суспільство, як і окрема особистість, відчуває в перехідну епоху. Така епоха змін розпочалася з 1990 року, коли мене призначили працювати з мішаним хором. Це було дійсно випробування мене на професіоналізм, як диригента-хормейстера, що потребувало значно більшої інтенсивності творчих дій. Було непросто...

Але колізії життя кафедри поставили перед нами проблемні питання: що ми є, для чого і як ми працюємо, що є творчість, чи може вона бути без духовної свободи, які шляхи її досягнення?

Можу з впевненістю сказати, що з 1993 року, з організацією, на аматорських засадах, "Молодіжного хору Світич", у тандемі з яскравою особистістю, талановитою та завзятою Людмилою Шумською, розпочався мій новий етап іншого творчого життя, наповненого оновленим сенсом, що став керівництвом до дії: великомасштабною творчою діяльністю, радістю звершень, відкриттів, знайомств та досягнень.

Окрім ґрунтовних, суто музичних, професійних компетентностей, Людмила Шумська, що закінчила з відзнакою Національну музичну академію України ім. П. І. Чайковського по класу народного артиста України, академіка Академії мистецтв України, професора О. С. Тимошенка (диригування) та по класу Героя України, народного артиста України, професора П. І. Муравського (хоровий клас), володіла широкими знаннями, багатою ерудицією, й певними, суттєво важливими для диригента, рисами характеру, які допомагали нам у роботі. Найважливішою була воля – та воля, що допомагає впевнено очолити колектив і повести за собою.

Сучасна практика і вся історія виконавства довела існування так званого індивідуального магнетизму, який був у Людмили та подвоївся у нашій співпраці, що дала не аби які результати, а сенсом, вже нашого спільного творчого життя, став найвищий його рівень – творчо-альтруїстичний, зміст якого становив у досягненні високої мети – формування національної самосвідомості молоді, в складний період становлення незалежності нашої держави, на засадах музичного просвітництва та

відродження духовної хорової спадщини Ніжинської вищої школи, Сівверського краю, України загалом.

Як наслідок, це відбилося у самій назві хору – "Світич" (що визначається як церковна люстра, велика свічка, смолоскип або у переносному сенсі як той, хто є носієм правди, волі, освіти), де і була закладена художньо-культурологічна установка до діяльності хорового колективу. В складі хору були студенти інституту (музичного, фізико-математичного та філологічного факультетів), викладачі з музичних кафедр та молоді вчителі музики шкіл м. Ніжина.

Рішення про об'єднання хормейстерського та організаторського досвіду двох диригентів виник не випадково. З 1990 року була порушена традиція існування мішаного хору при музичному факультеті та інституті взагалі. Функції великого концертного колективу намагалися відтворювати хорові класи музичного факультету та жіноча хорова капела. Для відновлення хорових традицій Ніжинської вищої школи, започаткованих В. Процентом, В. Іконником, Л. Тевзадзе, М. Буравським тощо, ми об'єднали свої хорові колективи в єдиний, потужний мішаний хор "Світич".

Фундаментом хору "Світич" стала жіноча хорова капела "Калинонька" музично-педагогічного факультету під керуванням старшого викладача Л. Шумської, яка вже мала на той час певні досягнення: гастрольні подорожі до Одеси та Львова з концертами, що мали неабияке професійно-орієнтаційне значення; участь у Всеукраїнському телевізійному фестивалі музичного мистецтва "Сонячні кларнети" та Другому Всеукраїнському хоровому конкурсу імені Миколи Леонтовича.

Чоловіча група хору "Світич" формувалася на базі мішаного курсового хору під орудою старшого викладача Л. В. Костенко протягом 1990–1993 рр. Це був перший хоровий клас в історії музичного факультету, який, відновлюючи музичні традиції Ніжинської вищої школи XIX століття, в складі оперної студії, виконував хорові фрагменти з опери С. Гулака-Артемівського "Запорожець за Дунаєм" та П. І. Ніщинського "Вечорниці" зі сценічним дійством. У процесі підготовки програми Л. В. Костенко співпрацювала з вокалістами: заслуженою артисткою України М. Ф. Бровченко, заслуженим працівником культури України Н. Д. Даньшиною, з хореографами музичного факультету при підготовці танцювальних сцен "Вечорниць"; з керівником оркестру народних інструментів М. К. Мельником при формуванні оркестрової групи до музичних спектаклів.

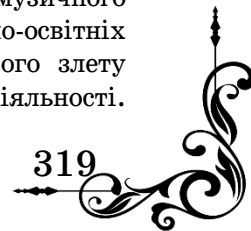
І тут я, з великою вдячністю, згадую великого Майстра та фундатора вокальної школи музично-педагогічного факультету – заслужену артистку України, Марію Федорівну Бровченко, яка стала моїм другом, наставником та Вчителем. З її участю, як режисера-постановника, я здобула нові практики сценічної роботи з хоровим колективом, а студенти набували великого творчого досвіду сценічної майстерності

такої необхідної для майбутнього вчителя музики. Результати такої творчої співпраці надихали та окриляли мене та студентів до нових творчих проєктів.

Отже, 2 вересня 1993 року пройшла перша репетиція хору, а вже 14 вересня на святкових концертах присвячених 1000-річчю заснування м. Ніжина відбулася презентація Молодіжного хору "Світич" Ніжинського педагогічного інституту. Оскільки провідним напрямком репертуарної політики хору є відродження української духовної музики від епохи українського бароко (XVI–XVII ст.) до духовної музики сучасних композиторів, перший свій виступ хор "Світич" провів у Греко-Всіхсвятській церкві, де отримав благословення святих Отців. Символічним був і репертуар хору на першому концерті: Українська народна пісня в обробці М. Леонтовича "Ой, зійшла зоря", В. Іконника "Ніч", Т. Петриненка "Боже, Україну збережи", К. Стеценка "Благослови, душе моя Господа", М. Лисенка "Молитва за Україну". З того пам'ятного року й розпочалась активна плідна творча концертна діяльність хору. Студенти крок за кроком опановували шедеври класичної музики, українські церковні піснеспіви, виконували обробки українських народних пісень та хорові твори сучасних українських композиторів.

Перше визнання широких кіл музичної громадськості України прийшло до "Світича" на III Всеукраїнському конкурсі імені М. Леонтовича в 1997 році. Рівень оцінювання виконавської майстерності був надзвичайно високим і престижним, бо серед членів журі знані музиканти: Герой України, народний артист України, художній керівник державного українського хору імені Г. Верьовки академік А. Авдієвський, народний артист України, академік О. Тимошенко, народний артист України, художній керівник державної академічної капели "Думка" професор Є. Савчук, народна артистка України Л. Дичко, заслужений діяч мистецтв України, доктор мистецтвознавства, професор В. Рожок, народний артист України, художній керівник Прикарпатського народного хору, професор А. Кушніренко, проректор з науки НМАУ, доктор мистецтвознавства, професор А. Лащенко.

Журі конкурсу відзначило бездоганну вокальну техніку співаків, витончений музичний смак, стилістичну грамотність і багатство палітри тембрових барв хорового колективу. Як результат, "Світич" посів перше місце і здобув звання Лауреата у номінації камерних хорів. В "Українській музичній газеті" № 4 за 1997 рік доктор мистецтвознавства, професор, член журі конкурсу А. Лащенко у своїй статті "І дещо про виконавську майстерність..." зазначив: "У номінації "камерні хори" Лауреатом став досить молодий колектив з м. Ніжина із символічною назвою "Світич"... Продовжуючи давні традиції музичного просвітництва цього міста – одного з унікальних культурно-освітніх осередків (може, саме це стало запорукою такого стрімкого злету колективу), керівники прагнуть до масштабної мистецької діяльності.

Інтенсивність концертних подорожей та виступів на фестивалях і конкурсах різного рівня, бажання опанувати шедеври вітчизняної та зарубіжної класики, швидко набуті якості мобільного технічно вишуканого хору логічно привели до безумовного визнання... рішення журі про присудження хору звання Лауреата було одностайним...".

Подальші кроки "Світича" до вершин хорового виконавства позначилися участю в Міжнародних конкурсах та фестивалях в Італії, Німеччині, Польщі, Угорщині, Австрії, Франції, Туреччині, Греції, Білорусії, де хор неодмінно отримував Золоті дипломи та посідав перші місця.

Виїзди хору на міжнародні хорові змагання, ми вважали не тільки значним стимулом для творчого зростання колективу, але і важливою патріотичною місією, під час якої молоді виконавці – майбутні вчителі, несуть українське хорове мистецтво слухачам з різних країн світу, що сприяє інтеграції культурно-мистецьких надбань української нації в європейський соціум.

Всесвітнє визнання молодіжного хору Ніжинської вищої школи відбулося на зламі тисячоліть в австрійському місті Лінц, де у 2000 році проходила унікальна за масштабами музична акція – I Всесвітня хорова олімпіада. Її безпосередній організатор – міжнародне хорове товариство "Інтеркультур".

Журі складалося з фахівців хорової справи світового рівня. Це були представники Німеччини, Англії, Венесуели, Данії, Італії, Австрії. Така велика кількість експертів давала можливість різнобічно оцінити кожен колектив і запобігти суб'єктивізму сприйняття і судження. Тому для "Світича" та нас, як керівників, особливо цінна Золота медаль I-ї Всесвітньої хорової олімпіади.

Австрійська преса відмічала, що міжнародне журі та численні глядачі олімпіади вражені виступом українського хору "Світич", органічним поєднанням співу й театрального дійства, національно-обрядовим малюнком сценічно-хореографічних рухів (постановка заслуженого артиста України В. Кирилюка), прекрасною вокально-хоровою технікою, сценічним артистизмом, яскравою, ефектною конкурсною програмою.

"Нині "Світич" – як відмічала народна артистка України Л. Дичко, – візитна картка Ніжинського університету, справжня його окраса, репрезентант високого іміджу гоголівського вузу". Про це свідчать виступи хору на урядових концертах в Національному палаці "Україна", в багатьох значних музично-художніх акціях, серед яких фестиваль "Золотоверхий Київ", Перший Всеукраїнський конкурс хорових диригентів, Міжнародна наукова конференція "Біблія і музика".

Яскраві концертні програми хор виконував у Національній опері України, Національній філармонії, в Малому залі НМАУ імені П. Чайковського та інших престижних концертних залах столиці, що є безумовним свідченням високої виконавської майстерності "Світича", різноплановості його творчих пошуків. Стає зрозумілим той факт, що

великі різноманітні за образністю програми хору "Світич" (понад 80 записів), що увійшли до Фонду Українського радіо, систематично включаються в радіопередачі та записані на ліцензійних компакт-дисках.

Ось чому впевнено можна констатувати, що за кількістю та високим статусом мистецьких результатів, хор "Світич" Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя є абсолютним лідером у царині університетського хорового руху України. Це результат великої, невтомної 27-річної праці всього колективу хору "Світич" та всілякої підтримки викладачів факультету культури та мистецтв, деканату на чолі з доцентом Л. В. Гусейнової та ректорів В. П. Яковця, О. Д. Бойка та О. Г. Самойленка.

"Світич" сьогодні – це вже не просто молодіжний хор, це творча майстерня зі своєю складною структурою: диригентів, хормейстерів, фахівців, студентів та грандіозними планами на майбутнє.

У своїй роботі ми поділяємо позицію Джека Ма (одного з найуспішніших бізнесменів світу), який стверджує, що у сучасному світі, аби досягти успіху знадобиться Q, EQ та LQ, де IQ – це рівень інтелекту, EQ – емоційний інтелект, і LQ – коефіцієнт любові, а секрет успіху в майбутньому – саме у розвитку коефіцієнту любові LQ.

Наша праця була високо оцінена державою. Керівники хору "Світич" отримали звання "Заслужений діяч мистецтв України" (2002) та професора кафедри вокально-хорової майстерності, якою керує Л. В. Костенко з 200... р., а також різними фаховими нагородами.

Ми любимо Україну, м. Ніжин, наш університет, свою роботу, хоровий спів... Таке життя, на нашу думку, має об'єктивну цінність, реальний сенс, передбачає збіг нашої головної життєвої мети з прогресивною тенденцією суспільного розвитку нашої незалежної України.

Нам все це вдається! Отже ми – Щасливі!!!

Л. В. Костенко

**ЯКОВЕЦЬ
ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ**

*(01.01.1953–26.09.2016) – педагог,
ректор Ніжинського державного
педагогічного інституту-університету
імені Миколи Гоголя, вчений-
математик, заслужений працівник
освіти України, випускник
Педагогічного інституту 1975 р.*

Василь Яковець народився у партизанському селі Корюківського району на Чернігівщині. Фашисти спалили 60 хат, розстріляли жителів, тож у післявоєнний час треба було все відбудувати. Поступово село набирало сил, і коли Василю треба було йти до школи у 1961 р., то родина підготувала все необхідне, хоч сім'я і була багатодітною.

Школа, учителі Василю дуже подобалися. Він з теплотою згадує цей час: "Школа і вчителі дали мені перший поштовх до вибору професії. Євдокія Федорівна Власенко викладала українську мову і літературу і зачаровувала нас своїми знаннями, уміннями їх передати і людськими якостями. Її розповіді про Ніжинський педінститут, який вона закінчила, про свій філологічний факультет, про творчість Шевченка, Лесі Українки, Сосюри, Рильського забути не можна. Я любив читати, вчити вірші напам'ять. Ті вірші пам'ятаю і сьогодні, як пам'ятаю і правила правопису. Правилами користуюсь і сьогодні, їх не можна було не запам'ятати на уроках Євдокії Федорівни". Але найбільше Василь Яковець любив математику. Він легко розв'язував задачі, допомагав своїм товаришам. І, доводячи їх біля дошки, він відчував себе вчителем. Тож вибір вчительської професії закріпився у його свідомості дуже рано.

А чому Ніжинський педагогічний інститут? Це і розповіді вчительки, а також старшого товариша, ніжинця, який познайомив його з містом та інститутом. І хоча Чернігівський інститут був ближче, але він вступив у Ніжинський. Василь Яковець був свідком святкування 150-річчя відкриття інституту, нагородження його орденом Трудового Червоного Прапора.

Василь Павлович з теплотою згадує своїх педагогів математиків та фізиків В. Ю. Назарова, А. С. Одарича, Л. І. Нестеренка, Л. І. Колесник, кожний із яких доклав чимало зусиль для формування математичних здібностей студентів. І значущість викладачів ніжинської школи Василь Яковець відчув по-справжньому, коли на республіканській математичній олімпіаді в Сумах отримав диплом першого ступеня.

"Можете уявити, на яких крилах летів я у Ніжин, – згадував В. Яковець, – Викладачі привітали мене. Особливо раділа Лідія Іванівна Колесник. Я зрозумів, як багато дала мені ніжинська наука". Швидко пролетіли студентські роки. Незабутніми залишилися дні перебування в студентських трудових загонах, зокрема в Тюменському. З відзнакою закінчив у 1975 році Василь Яковець інститут. Отримав призначення у Сквирську середню школу № 1, а потім працював в Ірпінській середній школі № 13 (1975–1978 рр.).

Рік служив в Радянській армії. А з 1978 р. почав працювати у Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя на посадах старшого лаборанта та старшого викладача.

Потяг до науки сприяв тому, що Василь Яковець 1980 р. вступив в аспірантуру за спеціальністю "математичний аналіз" при Київському інженерно-будівельному інституті. 1983 р. він закінчив її, захистивши кандидатську дисертацію "Асимптотичне інтегрування лінійних систем диференціальних рівнянь в частинних похідних з повільно змінними коефіцієнтами" і отримав ступінь кандидата фізико-математичних наук.

Після аспірантури Василь Павлович повернувся на кафедру математики Ніжинського педагогічного інституту на посаду доцента, а згодом його обрали завідувачем кафедри. Він у цей час приділяв велику увагу науковій роботі як членів кафедри, так і власній, опублікував 15 праць, серед них монографію "Асимптотическое интегрирование линейных систем обыкновенных дифференциальных уравнений" (Київ: Вища школа, 1989. У співавторстві).

Це сприяло тому, що В. П. Яковець через короткий час пішов у докторантуру при Інституті математики АН України, де перебував до 1993 р. У цьому ж році захистив дисертацію на тему "Асимптотичне інтегрування сингулярно збурених систем диференціальних рівнянь з виродженнями" і отримав ступінь доктора фізико-математичних наук,

а у 1995 р. і звання професора, у цьому ж році його обрали академіком Академії наук вищої освіти України.

У цей час ректор Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя академік АН України Ф. С. Арват пішов на пенсію, і Василя Павловича у 1995 р. колектив навчального закладу обрав його ректором. Це був досить складний для освітян період, коли держава не фінансувала навіть заробітну плату викладачів. Але новий ректор знав добре колектив і швидко зумів визначити пріоритетні напрямки розвитку навчального закладу, згрупував навколо себе авторитетних науковців і адміністраторів, які провели самоаналіз усіх навчальних спеціальностей, проаналізувавши всі види діяльності колективу і дійшли висновку, що навчальний заклад відповідає всім вимогам, які висуваються до інститутів III, а за багатьма показниками і IV категорії. Згідно з цим була розроблена відповідна документація до акредитації. І 20 листопада 1997 р. Державна акредитаційна комісія прийняла рішення про акредитацію Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя за III рівнем. Дещо на краще змінилася і економічна ситуація в освіті.

Після цього була проведена значна робота у вдосконалення організаційного і методичного рівня навчально-виховного процесу, підвищення якості підготовки фахівців, значно активізувалася навчальна і науково-методична робота деканатів і кафедр, що дало підстави вченій раді інституту рекомендувати більшість спеціальностей до акредитації за найвищим четвертим рівнем.

7 липня 1998 р. Державна акредитаційна комісія України прийняла рішення про акредитацію Ніжинського педагогічного інституту за IV рівнем акредитації. Одночасно було прийнято рішення про надання йому статусу педагогічного університету. А 4 вересня 1998 р. була прийнята і спеціальна згідно цього постановою Кабінету Міністрів України. Все це свідчило, що колектив Ніжинського навчального закладу на чолі з ректором може добре працювати.

У статусі педагогічного університету він пробув з 1998 по 2004 рік. За цей час була проведена велика робота.

У 2000 році Василя Павловича Яковця переобрали на другий термін роботи. В основу нових навчальних планів було покладено комплексну цільову програму "Вчитель" та "Концепцію розвитку педагогічної освіти в Україні", яка була затверджена Колегією Міністерства освіти. У них ураховувалися основні вимоги концепції та багаторічний досвід навчального закладу у підготовці педагогів. Перш за все зверталася увага на фундаментальну та психолого-педагогічну підготовку студентів. Були введені нові предмети.

Поступово збагачувалася матеріальна база університету, що дало можливість видавати навчальні посібники, закупляти літературу. Матеріально-технічна база почала відповідати необхідним умовам. На 6 факультетах діяв фонд лекційних і спеціалізованих аудиторій, кабінетів, навчальних і науково-дослідних лабораторій, майстерень,

оснащених технічними засобами. Підвищився рівень наукової роботи, розширилися зв'язки з науковими установами.

У 2003 р. В. П. Яковцю було присвоєно звання "Заслужений працівник освіти України", а наступного 2004 р. рішенням Президії НАН України йому спільно з академіками А. М. Самойленком та М. І. Шкілем присуджено премію ім. М. В. Остроградського за видатні роботи в галузі математики.

Авторитет Ніжинського педагогічного університету зростав з кожним роком, демонстрував свою працездатність. І 15 вересня 2004 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України (№ 744-р) на базі педагогічного університету утворено Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя.

Ця постанова Уряду – свідчення високої оцінки роботи всього колективу університету, який своєю різнобічною наполегливою працею доводив, що у Ніжині є всі умови, щоб там функціонував університет класичного спрямування.

В. П. Яковець був ректором два терміни: 1995–2000 та 2000–2005 рр., які відрізнялися один від одного, хоча зовні вони, наче б то були рівнозначні. На жаль, це не так. І це вплинуло на подальшу долю Василя Павловича, якого у 2006 р. на зборах трудового колективу університету не переобрали на новий термін. І він залишив університет.

З травня 2008 р. перейшов на роботу до Академії педагогічних наук України, де працював на посадах проректора з навчальної роботи Університету менеджменту освіти, проректора з інформаційно-комунікаційних технологій та директора Інституту відкритої освіти цього університету. А з січня 2013 р. завідував кафедрою менеджменту освіти, економіки та маркетингу.

У 2013 році рішенням Президії Національної академії педагогічних наук України відзначений медаллю ім. К. Д. Ушинського. Останні роки хворів, і у 63-річному віці пішов із життя.

Це був знаний у науці математик і запам'ятовся всім тим кращим, що він зробив як ректор і для Ніжинської вищої школи.

Література: Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин, 2005; Пінчук Тамара. Мої чотири ректори. Ніжин, 2000.

**ПЕТЬКУН
ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ**

*(29.09.1953) – науковець, поет,
перекладач, доктор філософських наук,
випускник Педагогічного інституту
1975 р.*

Життєва доля Олександра Петькуна засвідчує, що не все ми, вчителі та викладачі, можемо визначити, чим насправді живе твій учень і, навіть, студент, що є сутністю його подальшої життєвої дороги.

Це підтверджує і творче життя Олександра Петькуна, який народився у містечку Ічня на Чернігівщині, а дитячі і юнацькі роки пройшли в селі Сморшки, що біля Козельця. Батько, Григорій Євдокимович, працював у м. Козельці дільничним інспектором районного відділу міліції внутрішніх справ, а мати, Поліна Андріївна, – у польовій бригаді місцевого колгоспу ім. Ватутіна.

Закінчив Козелецьку середню школу № 2 у 1970 р. в основному на "добре", рік працював у колгоспі обліковцем в тракторній бригаді, а у 1971 р. вступив на філологічний факультет Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, успішно склавши вступні іспити. Доценти О. Д. Неділько та А. В. Майборода оцінили його усну відповідь з української мови та літератури на "відмінно", і ця висока оцінка і відіграла визначальну роль у долі абітурієнта.

Викладачами української літератури були доценти Л. Й. Коцюба, Г. Я. Неділько, П. М. Дробот, П. О. Сердюк та В. П. Крутиус, а сучасну українську мову викладав усі чотири роки доцент Д. Д. Герасименко, інші мовні дисципліни – О. Д. Неділько, А. В. Майборода, Л. І. Коломієць. Саме вони і готували Олександра Петькуна до подальшої роботи в школі, яка менше всього цікавила юнака.

У його інтересах більше переважала літературна творчість. У цей час продовжувала розвивати свої творчі традиції літературна студія, якою керував член Спільки письменників України доцент П. О. Сердюк. Саме тут у 215 ауд. проходили її засідання, на яких звітували юні поети. Ходив на ці зустрічі і Олександр Петькун, читав свої вірші, які почав писати ще в школі. Одночасно з ним літстудію відвідували Володя Сапон, Володя Яценко (Сенцовський), Олексій Нестеренко, Таїсія Шаповаленко, Анатолій Шкуліпа та інші.

У ці роки на філологічному факультеті навчалися студенти з Узбекистану, Самаркандської області. Серед них були і свої поети,

зокрема Камільджан Саматов, Худайберда Есанов, Насриддін Мансуров. Серед юних поетів почалася здійснюватися перекладацька діяльність, в якій брав участь і Олександр Петькун. Його зацікавили мови Сходу. Він почав налагоджувати зв'язки з різними національними республіками. Деякі документи особової справи Олександра свідчать, що він виїжджав під час навчання на IV курсі у грудні 1974 р. на три дні у Баку, за що тодішній декан В. І. Макаров, людина не творча, позбавив його на місяць стипендії. Хоча в характеристиці, підписаній керівником групи доц. О. Д. Неділько, зазначається, що за час навчання О. Г. Петькун з вересня 1971 р. по липень 1975 р. проявив себе працьовитим, скромним студентом, який закінчив інститут на "добре", брав активну участь у літературній студії факультету, багато працював самостійно, перекладав поезії з інших літератур, друкувався у факультетській та районній газетах. Під час навчання самостійно, а також за допомогою студентів-узбеків почав вивчати мову фарсі, а потім азербайджанську, турецьку мови.

Після закінчення інституту у 1975 р. деякий час працював у школі, бо треба було відпрацювати три роки, а потім переїхав у Київ і працював у Оргвідділі РДО "Українська книга" Держкомвидаву УРСР старшим інспектором. Власні вірші та переклади О. Петькун друкував у республіканських журналах, щоквартальних "Поезія-79", колективних збірниках. За рекомендацією Спілки письменників України їздив до Азербайджану для удосконалення вивчення мов і літератур.

У 1983 р. у видавництві "Молодь" вийшов його перший збірник "Щільники", у якому подані оригінальні вірші та переклади. Як зазначали відомі літературознавці та критики Степан Крижанівський та Володимир Коломієць, перекладацька практика значною мірою впливала і на власну творчість молодого поета. "Манера письма О. Петькуна помітно вирізняється з потоку сучасної молоді української поезії. У його поетичному світобаченні головне не вражаючий образ, не розгалужена метафора, не пластика слова чи фраза: головне для нього – загальний образ-ідея, створюваний на основі асоціативних засновків і висновків, тобто щось на зразок поетичного силогізму" (В. Коломієць).

Поет експериментував, намагається знайомі слова висвітлити по-новому, надати їм особливої ваги, осучаснити.

Материнська пам'ять,
Вона вічною блискавкою палає
на небі людства.
Пропливають хмари,
Закривають сонце,
але вона не спить.
Вона дощами спогадів підживляє
спраглі листочки,
думки...
Очима вічних вогнів дивляться
на неї солдати,

руками доріг, берізок, обелісків
хочуть торкнутися її:
як давно вони не відчували
материнської ласки.
Пам'ять.
Материнська пам'ять.
найцінніша,
найтепліша,
найболючіша
висока
материнська
пам'ять.

("Материнська пам'ять")

Цікавий за своєю формою і змістовим направленням цикл віршів "Слова", а також рубаї, як власні, так і переклади Абу Алі Ібн Сіна, Садриддіна Айні, Мехсеті-Ханум Гянджеві, Сулеймана Рустама.

У збірнику надрукована і драматична поема "Алішер Навої", яка присвячена видатному узбецькому поетові, мислителю і державному діячеві тогочасного Хоросану. Автор поеми зумів відтворити складну ситуацію історичних обставин і намагання знедолених відстояти свободу і покращити своє тяжке життя. Реагуючи на тодішній стан у державі, Навої говорить:

Тоді я вірив шахові,
його думкам юначим...
Тепер він як усі,
погруз в пияцтві, у багні.
Кругом хабарники,
мов каракурти чорні
будують пишні палаци,
а народ,
народ,
обкрадений,
сліпий,
живе у злиднях,
плаче і мовчить...
Я все зробив, що міг:
для нього школи будував,
лікарні і бібліотеки,
податки зменшив,
хотів ариками стриножити пустиню...
А зараз,
зараз,
що я можу
зробити для народу?..
Зайшло вже сонце,
Ніч настала...

Але великий мислитель вірить, що знову сонце зійде, народ проснеться і "щастя буде на землі".

У 1986 р. вийшов новий оригінальний збірник "На меридіанах сміху" (видавництво "Молодь"), у якому вміщені оповіді за мотивами фольклору народів СРСР. Олександр Петькун, проживаючи в Козелеччині, навчаючись у Ніжині і працюючи в школі на Носівщині, збирав фольклорний матеріал. Вплив Лесі Йосипівни Коцюби, яка читала курс усної народної творчості, посилив інтереси юнака до фольклору Чернігівщини. І це захоплення буде тривати ще довго і сприятиме здійсненню задуму випустити книгу "Фольклор Чернігівської області" в серії "Фольклор українського народу". Але це буде пізніше. Збірник "На меридіанах сміху" – оригінальний, своєрідний, наповнений переспівами гумористичних прозових мініатюр, "позначених національним колоритом усної народної творчості, щільно переплітаються з авторськими (вважай, дідовими) інтерпретаціями, коментарями, розповідями про веселі гостини у друзів-балагурів, усілякі службові інциденти, комічні ситуації, сімейно-побутові пригоди тощо, неодмінними учасниками яких є традиційні персонажі – витівники та члени їх родин.

А найсуттєвіший зміст і звучання оповідок – в оцих наскрізних мелодіях, тонах, перегуках веселого побратимства, у щедрих арковеселкових суцвіттях усмішки, а точніше – гумористично забарвленої форми вираження між фольклорних взаємозв'язків, що сприймається як невід'ємна частка всезагальної духовної спільності людей" (С. Крижанівський).

Для того, щоб зібрати для цієї книги оповідки, жарти, афоризми 124 народів СРСР, Олександр Петькун звернувся за порадами до багатьох письменників народів і народностей СРСР, зокрема до російських – Миколи Тихонова, Костянтина Симонова, азербайджанських – Расула Рзи і Сулеймана Рустама, каракалпакського – Тулепбергена Каїпбергена, башкирського – Мустай Коріма, кабардино-балкарського Алім Кешокова, латвійського – Юстінаса Марцінкявічюса, таджикистанських – Мірсаїда Міршакара, Мірзо Турсун-заде та інших.

Крім того Олександр Петькун безпосередньо побував у багатьох республіках, спілкувався з багатьма представниками цих народів і збирав по крупиночках цей матеріал. Крім цього, як свідчить автор збірника, він за 15 років наполегливої праці опрацював близько 5 тисяч найрізноманітніших видань з етнографії, фольклору, літератури, мови різних народів і народностей СРСР.

Вивчивши мови країн Сходу, історію і культуру, О. Петькун продовжив працювати в жанрі драматичної поеми і написав також подібні – "Нарти", "Нізамі", "Насімі", "Омар Хайям", "Кар-огли", видав оригінальні поетичні збірники "Позивні серцець", "Подорожі по Україні", "Подорожі по землі Чернігівській", "Спраглий вітер".

Особливе місце у творчості поета займають переклади творів поетів Сходу: Рудакі, Нізамі, Навої, Сааді, Омара Хайяма, Мехсетіханум Гянджеві, Насімі, Фізулі, Румі, Айні, Лахуті та інших. Крім того О. Петькун вперше переклав українською мовою казки Казахстану

(Київ: Веселка 1980), афганських народних прислів'їв і приказок (Київ: Дніпро, 1983), упорядник і один із перекладачів збірників "Гумор народів СРСР", "Класична комедія народів СРСР", "Антологія народної загадки", "Скарбниця світового афоризму", "Гумор народів світу", "Поетеси народів світу", "Прислів'я та приказки народів Сходу" тощо.

О. Г. Петькун у 1990 р. переїхав жити і працювати до Москви. У Міжнародній академії сходознавства продовжив розробляти теми, пов'язані з культурою та релігією народів Сходу. Йому належить десяти томне фундаментальне дослідження "Іслам і країни світу", яке видане українською, російською, арабською, англійською та німецькою мовами. Він захистив докторську дисертацію і отримав ступінь доктора філософських наук, а також звання академіка Міжнародної академії співробітництва та розвитку і Міжнародної академії сходознавства.

Олександр Григорович, переїхавши до Москви, не втрачав зв'язків з Україною, робив кроки до розширення українознавства в Росії, а тому поновив випуск журналу "Украинская жизнь", який виходив у Москві у 1912–1917 рр. і з яким співпрацювали М. Грушевський, А. Кримський, Д. Донцов, С. Петлюра, С. Єфремов та інші. При цьому журналі була заснована також "Бібліотека української літератури", у якій планувалися видати зібрання української народної творчості та інші оригінальні твори.

У 2004 р. з ініціативи академіка О. Г. Петькуна був заснований при журналі "Украинская жизнь" Міжнародний фонд до 200-річчя від дня народження Миколи Гоголя, де планувалося видати окремі збірники, присвячені його життю і творчості.

У листі від 18.01.2008 р. до Н. П. Онищенко Олександр Петькун сповіщав, що зосередив основну увагу на фонді М. Гоголя, обіцяв приїхати у Ніжин, щоб вирішити питання про передачу його бібліотеки, яка налічує декілька тисяч книг мовою народів світу, а також архівні літературні матеріали.

В останні роки О. Г. Петькун перебуває на пенсії. Поки жила в Козельці мати, бував в Україні. Нині спілкування майже припинилося. Сподіваємося, що воно відновиться і плани відносно Ніжина здійсняться.

**ШКУЛПА
АНАТОЛІЙ ГРИГОРОВИЧ**

*(02.09.1950) – відомий український
поет, журналіст,
член Співки письменників України,
випускник Педагогічного інституту
1976 р.*

Творчість Анатолія Шкулпи, випускника філологічного факультету Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя 1976 року, багатопланова і різножанрова, а ще, якщо уточнити, що протягом десятиліть він шукав і вдосконалював себе, як творчу особистість, не лише як поет, прозаїк, драматург, публіцист, а і як активний журналіст зі своїми майже щомісячними виходами до читача, то картина з профілем автора вималюється і справді досить приваблива: романи прозою і у віршах, балади, елегії, посвяти, поеми, лірика, драма, комедія, статті, репортажі, кореспонденції, рецензії, рейди, гуморески, усмішки, етюди, памфлети, фейлетони, есе, притчі, замітки, нариси... І все це – досить аргументовано, привабливо, проникливо, доказово...

Читачам Ніжина, де письменник мешкає півстоліття, запам'яталася виставка-календар "Переборюю все у собі", оформлена на абонементі центральної міської бібліотеки з приводу попереднього ювілею Анатолія Шкулпи.

Народився він на Срібнянщині, на батьківщині славетного кобзаря Остапа Вересая в селі Калюжинці, а виріс і сформувався в маленькому хуторі Пручай, що поряд і якому, як вірний син, присвятив останню свою книгу-нарис "Де гуляв козак Пручай", сповнену болю й туги, бо, як виявляється, любов не все може, хоч і називають її все-сильною. Безконечна погоня за наживою і кращим життям перетягує селян у міста і вони гинуть, погойдуючись на шальках терезів історії; села – від занепаду, обезлюднюючись із року в рік, а міста – від перенасичення, закіптюжуючись і обездуховнюючись.

Усе це Анатолій Шкулпа пристрасно описує у своїх творах, навіть у віршах про кохання, яке теж занепадає й знецінюється.

В затінку добродіїв – благодать.
Розвелося злодіїв – аж кишать.
Не з нудьги безславної, як воли,
Півказни державної розтягли...

Не затримуються на політичній арені України політики, за яких ми відчували б гордість. А якщо котрийсь і намітиться, то його так обплюють, що й бажання працювати далі пропадає.

Щось у нас іде не так. Як писала Наталія Старінко, ніжинський бібліотекар, обурює несправедливість довкола, втрата національної гідності й гордості за країну. Ми втомилися від словоблудства і безвідповідальності політиків, які "мов барани, крешуть іскри лобами":

Вже і коричневі... вже і зелені...
Темно-червоні і ще там якісь,
Рвуться до влади, немов тороплени,
Де не посяти – вродяться скрізь.

Поет запрошує народних депутатів проїхатись по селах і побачити, "до чого край квітучий довели": "стоять хати порожні... як незрячі... і нікому сидати за столи". Та не прибавляється віри черговим "народним обранцям", бо і їх турбує лише зарплата і бізнес. І чхати їм на власну країну! Народі мій! Хто може розібратися В гармидері оцім, якщо не ти? – цілком слушне запитання, яке дедалі загрозливіше зависає над Україною дамокловим мечем. Але не розбирається, а безоглядно кидається з вогню та в полум'я.

Найповніше про Анатолія Шкуліпу і його творчість написав його молодший побратим – Олександр Забарний, і в рецензіях – майже на кожну книгу друкованих у газетах і журналах України, і, звісно ж, у своїй книзі "Під знаком "білої плями".

"Анатолій Шкуліпа належить до покоління дітей шістдесятників, чие літературне становлення припало на період маланчуківщини – чергового закручування гайок і підстригання під одну гребінку.

Писав, що на душу лягало... Або ж на дибки супроти неї різко ставало... Критикував недоліки, а вони тягнули його на дно... Добре, що на свідомих українців натрапляв, котрі й наставляли початківця... Леонід Горlach, Борислав Степанюк, Станіслав Тельнюк, Петро Осадчук... Вони не дали юному талантові ні розгубитися, ні загубитися.

Його хотіли назвати Василем. Але материна сестра Віра, прийшовши зі школи, сказала: "Василів багато, а Толя буде один!" Оскільки няньчити дитя стало її прямим обов'язком, як найменшої у родині, то ніхто й не заперечував.

Історія його роду тягнеться не менше, як із козаччини. Між Пручаями і Калюжинцями є урочище, яке так і називається: Шкуліпине, хоча ніхто з родичів не пам'ятає, щоб хтось із їхніх предків володів цим красивенним яром... Обіруч, на схилах, – листяний ліс заколисує своїм заспокійливим шелестінням... Різнотрав'я переливається у всіх барвах веселки... Птаство – як у заповіднику... Бери до рук Червону книгу і звіряй, що тут іще є... А липа, коли цвіте, – за десятки кілометрів чути пахощі!.. А корову як нагодуєш сіном із цього яру, молоко питимеш і ні про які хвороби навіть згадувати не будеш... І досі серце поривається в той яр, щоб видихнути з радістю: "Мое!" Не за фінансово-

спадковою вартістю, а значно дорожче – за духовною... Це – неперевершене відчуття... Корінням углиб...

Якщо точніше, то народився Анатолій у знаменитих Сокиринцях, куди в дільничну лікарню звозили всіх породіль із довколишніх сіл. А в свідоцтво мамине село записали – Калюжинці. Там, у її батьків, вони й прожили три роки з гачком, доки батько у війську служив. Бабуся Марія – проста селянка, тиха і скромна, працювала в рільничій ланці. Дід Леонтій був бригадиром. Фронтовик. Досить авторитетний у Калюжинцях чоловік. А співав як!.. Майже вишуканим баритоном... Чогось здається, що в його приємному голосі відлунював спів легендарного Остапа Вересая... Чом не привід, щоб сказати про силу традиції?

Десь хлопцеві було під три роки, а пам'ятає, як зараз: його покинули самого в хаті, а самі на світанку пішли на роботу. Він грався – аж щось у вікні мерехтнуло. Глянув – і завмер... Жінка з ікони!.. Тільки без дитини. Ні раніше, ні пізніше він не бачив її. Лише тоді... З переляку в куток на печі забився – наче й дихати перестав, а вона лише подивилася на малого уважно, скупно усміхнулася крізь шибку і зникла... Не пішла (Толя хутко підбігав до всіх вікон упідряд, щоб подивитися вслід), а зникла – наче випарувалася... Навіювання якесь? Навряд. Бо ніхто з рідних не був глибоко релігійним. Дотримувалися християнських традицій, не працювали у великі свята – оце і вся набожність. Зовсім мало, щоб дитині почала Божа мати увижатись...

Мати поета – Ганна Леонтіївна – разом із свекрухою в ланку ходила. Померла значно раніше від неї. По суті, син так і не встиг по душах із нею поговорити. То навчання, то армія, то гульки, то робота... А коли матері не стало, у ньому (зізнавався не раз) наче щось обірвалося. Сів навпроти печі і на полотняну занавіску дивиться, якою підпідчя завішене...

Простенький малюнок, хрестиком вишитий... Хата... Садок... Дівчина... І слова – мов ножем по серцю:

Вийшла слухать соловейка,
Мов зроду не чула...

Боже ж ти мій! Це ж мати з Калюжинців привезла! У придане вишивала... Коли ще його під серцем носила... Скільки висіла та занавіска, а він наче вперше побачив...

Батько – майстер на всі руки був... В армії чоботи офіцерам шив. З гармошкою демобілізувався. Як заспіває, було:

Сонце низенько, вечір близенько...
Або – іще протяжніше:
Там, де Ятрань круто в'ється...

І Солов'яненко б заслухався – такий був сильний і красивий у батька тенор замолоду.

З дванадцяти років причіплювачем на гусеничному тракторі працював. Коли в Охінках електростанцію пустили, батько першим там електричне світло давав. Чергував і книжки читав... І синові приносив...

Потім у село прийшла енергія високовольтна і потреба в місцевій електростанції відпала. Батько став столярувати в колгоспі. Він давно цією справою займався у вільний час... І хлопець ще змалечку до нього любив навідуватися...

Після війни, у п'ятдесятих роках, будували тоді хати по селах... Діди люблять дітей зачіпати всякими запитаннями, щоб потім посміятися від душі. Не обминали увагою і Толю, за що він їм щиро віддячував не менш добродушними запитаннями... А що то таке? А для чого воно? А куди це? А як отам буде? А де ви оце взяли?.. Ні один мудрий-премудрий дід не витримував довго.

– Гришо! – гукали. – Забери свого хлопця, бо він нам працювати не дає.

Батько суворо кликав сина до себе. Давав молоток чи пилку, щоб учився майструвати. І він старався. Хоча запитання, які в ньому визрівали безкінечно і не давали спокою, теж устигав поставити".

Про навчання в Козелецькому зооветеринарному технікумі поет не раз говорив, що він його навчив твердіше стояти на землі. Адже навіть птахи й літаки, налітавши, опускаються на землю. А поет – тим більше повинен мати таку можливість. Інакше – полетить і не повернеться.

Після служби в Групі радянських військ у Німеччині – навчання на філологічному факультеті Ніжинського педінституту імені Миколи Гоголя (1972–1976), де з особливим натхненням (разом із майбутніми спілчанами Анатолієм Мойсієнком, Володимиром Сапоном, Таїсією Шаповаленко, Миколою Луговиком, Іваном Просяником, Володимиром Сенцовським, Любов'ю Пономаренко, Олександром Петькуном) під пильним і доскіпливим оком відомого літературознавця Павла Сердюка штурмував найвищі поетичні вершини.

Куратором групи Анатолія була відома "націоналістка" Леся Коцюба, яку виїли з інституту, а потім – і з життя: за нашумілу працю Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?"

Творчі наради в Ірпені, перші публікації у республіканській періодиці, обговорення поетичного доробку в Спільці письменників України вивели Анатолія на новий, відповідальніший, рівень письма.

Поява друком першої книги молодого поета "**Звернення до радості**" (Київ: вид. "Радянський письменник", 1983) не залишилась поза увагою літературних критиків. У передмові Павло Сердюк підкреслив, "що в невеликій віршовій площі (типовій для поетичних первісток) автор прагне до художньої об'ємності думки, наповнення тематичного і жанрового, суголосся мотивів громадянської й інтимної поезії, традиційної відграненості ритмомелодики вірша, конкретної, предметно зримої образності. Нерідко ця конкретика, введена у сферу ліричного роздуму, своєрідно поєднує публіцистичні й асоціативні грані образу, наділяючи змістовністю поетичного символу, скажімо, звичайний криничний журавель, що живе покликанням напувати спраглих, дерева,

що "вростають у сонце", озорену світанням постать орача, котрому, "щоб лягти ріллею, вся планета котиться навстріч".

Редактор збірки, поет-фронтвик Борислав Степанюк, який залишив на полі бою свою руку, став не лише літературним хрещеним батьком Анатолія, а й мудрим другом-порадником на довгі роки. Він тонко й авторитетно зміг забезпечити молодого поета, якого тогочасна ідеологічна система надзвичайно легко могла б зачесати під широчезну гребінку українського буржуазного націоналіста.

Друга збірка "Право на взаємність" ("Український письменник", 1990), а особливо третя "Зірки над хрестами" – по суті, продовження першої, у якій не вмістилися твори, перед тим аж ніяк не допустимі.

Ще у просторих райкомівсько-обкомівських кабінетах із притаманним лише комуністам розмахом намічались грандіозні плани побудови-перебудови новітнього суспільства, іще підгострювала і без того гострі пазурі комуністична цензура, а пручаївсько-ніжинський поет у своїх творах уже закликав земляків до життя значно важливішого і яскравішого, як-от, у вірші "Земля чутлива":

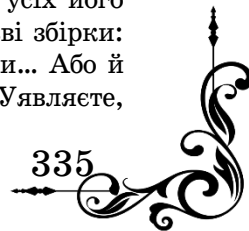
Дожилися! Соромно признатись:
Хазяїв давно зняли на крик.
Завели нас, начебто за ґрати,
Кабінетні методи в тупик.

Поет згадував, як Олександр Астаф'єв, нині професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, при зустрічі, повідомив:

- Вітання тобі від Забаштанського!
- Дякую... А звідки? – почав підбирати в думках слова, мовляв, чого це раптом? . .
- Володимир Омелянович дуже високо оцінив твої вірші про голодомор. Сказав, що це одне з найкращого, що написано в нас на цю болючу тему.

Забаштанський, чия висока духом творчість відзначена Шевченківською премією, виявляється, запам'ятав іще з далекої ірпінської наради молодих, де критикував юнака за поверховість і рядкогонство... І ось, послухавши радіо, він порівнює у феноменальній своїй пам'яті те, що було, з тим, що його вразило, і, попри свою фізичну обмеженість і скутість, знайшов можливості, аби відзначити творче зростання далекого від нього... любителя заримовувати почуття.

"Зірки над хрестами" ("Український письменник", 1993) – дуже містка книжка. Стала вона рубіжною, оскільки не лише утвердила автора у почесному званні поета, але й підняла на якісно новий щабель у творчості. Відкрилися зовсім нові грані поетичного таланту Анатолія Шкуліпи: потужна громадянська значущість людини, загострене відчуття правди, уміння по-філософському осмислити життя в усіх його проявах. До речі, це глибоко простежується уже в самій назві збірки: зірки над хрестами... Саме над, а не на хрестах, чи під ними... Або й зовсім навпаки: хрести під зірками... Чи на зірках... у них... Уявляєте,

як кардинально змінюється зміст? Яке соціальне навантаження несе, здавалось би, зовсім беззмістовний прийменник? Ось вам і робота над словом! . Ось вам і перелопачування словесної руди (за Володимиром Маяковським) заради одного-єдиного зблиску поетичного образу! .

Автор не розмахує кулаками на адресу сусідів чи ще там якихось зовнішніх ворогів, аби легко списати на них усі наші невдачі й біди. Трьома влучними рядками він змушує стрепенутися від віковичної міопії всіх, кому ще дорога земля предків:

Безбожники...

Коли топтали хрест,

То ми передовсім себе топтали...

Саме звідси – провідний мотив душевного неспокою, тривоги, вболівання ліричного героя за нинішню долю рідної землі, якій дуже нелегко відстоювати свою державність, і в першу чергу – через своїх же такі псевдопатріотів, неприховано цинічних і вкрай бездушних.

Україно моя обезкровлена,

Занедбали тебе, мов чужу...

Нищівний осуд нещирого патріотизму, від якого насправді лише рожева пінка зверху... Щоби бризкати нею навсібіч заради власних вигод і керівних кісел.

На значну увагу заслуговує вміщена у збірці ліро-епічна поема "Голодовка", про яку відгукувався Забаштанський і в якій автор вдумливо-зболено осмислює тяжкі, найтрагічніші сторінки історії України, пов'язані зі страшним масовим голодом у 1932–1933 роках, штучно спричиненим очманіло-озвірілими служачками сталінського геноциду, що свідомо прирікав український народ на жахливі муки голодного вимирання.

Це одна з перших спроб в українській літературі початку 90-х (хоч насправді – написана в кінці 80-х) років ліро-епічного осмислення багатомільйонної людської трагедії голодомору. Раніше про це говорили лише українські письменники в діаспорі або ж ті, кого згноїли в сталінських таборах. Мабуть, саме тому озвучена першою програмою Українського радіо (а тоді й опублікована) поема отримала такий широкий розголос.

Відбуло? . .

Відгуло? . .

В забуття провалилось? . .

На чії кулеші поросли спориші? . .

Та вони не згодяться вже навіть на силос...

Голодовка ума...

Голодовка душі...

Поет мовби застерігає сучасника, що голодовка духовна, як і голодовка фізична, неминуче веде до всенародної трагедії, до виродження нації і її неповторного генофонду.

Мабуть, саме ці трагедійні мотиви і нав'яли поетові назву наступної збірки, як не парадоксально – інтимної лірики: "Релігія кохання"

(вид. "Дніпро", 2002). Бо тільки на страшному попелищі душі можна по-справжньому оцінити велич найсокровенніших людських почуттів.

Релігія кохання – це щось неймовірне. Вже сама назва книги глибоко філософська, і не лише тому, що використано таке містке і неоднозначне слово, як **релігія**, а передовсім тому, що вжито воно в зовсім несподіваному ракурсі, поряд зі словом **кохання**, яким прийнято позначати поняття абсолютно віддалені від релігії.

Це – почуття, яке й досі ніким не унормоване, бо кожного разу може легко вискочити поза межі не лише церковного, але й світського життя.

На художній палітрі поета постійно межують надзвичайна простота викладу і свіжа образність, що доволі часто звучить афористично:

Як жінка, ти зовсім мені не цікава,
Бо в тебе немає вогню.
І водночас – по-франківськи фатально:
Нема життя мені без тебе,
Але з тобою теж нема.

Найтонші нюанси найвищого людського почуття Анатолій Шкуліпа висвітлює рідкісно багатогранно і зусібч. Зачитуєшся – і ще глибше поринаєш у шалено-прекрасний вир кохання. Барвиста пристрасть дихає буквально з кожного вірша, викликаючи і посилене биття серця, і неймовірні спалахи емоцій, що, на перший погляд, мають усе зруйнувати, а насправді – непомітно зцілюють духовно і додають сил.

Любов мене випалює до тла,
Та я у ній увесь не вигораю.

Це – рідкісна книга, оскільки її ліричний герой – від сторінки до сторінки – буквально вражає розмаїтістю своїх почуттів... Біль і захоплення, радість і печаль, співчуття і співпереживання, фатальне розчарування і глибока переконаність у силі свого кохання... Важко навіть уявити, як могло уміститися все це в одному серці! . А він іще й філософствує...

Якби ж то знати, що збунтує кров,
І що мене стривожить і стриножить! .
Ця річка називається Любов,
І я перепливти її не можу.

Показово тут звучить коротенький лист, яким відгукнувся до Анатолія поет Микола Турківський із Прилук. Точнісінько за Чеховим: якщо на початку п'єси на стіні висить рушниця, то колись вона обов'язково повинна вистрілити! Микола Петрович, один із засновників Чернігівської організації спілки письменників, ще тільки-но Анатолій ступив на поетичну стезю, із молодечим запалом бабахнув по ньому з обох стволів: так не пишуть! . Добре – хоч охоти не відбив. Тепер же він, десь через тридцять п'ять років, із радістю відгукнується:

"Я давно вже причастився до твоєї... "Релігії..." Мав таку насолоду читати вечорами, коли вляжешся... після рабських робіт... у селі, в Линовиці.

Твої поезії повнили мене силою. Мені здається, що ти в них показав різні відтінки кохання, навіть більше того... Їх стільки, що й не полічити. Як полотно гарного живописця у переливах і з'єднаннях різних фарб – так, здалося, й мені".

Нарешті – роман прози... "Будемо живі" ("Український письменник", 2004).

Надзвичайно точно і правдиво у передньому слові сказав поет Леонід Горlach: "Написати справжній роман – значить, звершити творчий подвиг. Анатолій Шкуліпа зумів це зробити в даному творі, тому епічне полотно так насичене добірним ліричним словом, а літературні характери, взяті й зіплені з життєвого матеріалу, запам'ятовуються надовго".

За підрахунками доцента Забарного, у романі розроблено вісімнадцять сюжетних ліній. Вони різні за тривалістю та гостротою викладу, але, до честі автора, всі завершені і доволі вміло скомпоновані. За думкою старшого редактора видавництва прозаїка Василя Омелянчука, "книга неоднопланова. І зовсім не детективна, це – історія, хоча й не без елементів пошуку, що додає оповіді своєрідної захопленості".

Давно написана драматична поема-легенда "І знов являється княжна" побачила світ у тому ж столичному видавництві "Український письменник" у 2005 році. Здається, від часів Івана Кочерги в українській літературі було надзвичайно мало драматичних творів такого ґатунку.

Леонід Горlach авторитетно охарактеризував художню самобутність твору: "Справжня поезія – це завжди несподівана метафора, символ, який викликає у вдумливого читача зворотний зв'язок. Драматична поема багата на подібні прийоми. Скажімо, вдало обіграно образи чорних і білих лебедів, спредковічних виразників подружньої вірності. Лук у руках княжни Чорни стає врешті-решт знаряддям справедливої помсти... Усе це активно працює на розвиток основної ідеї твору: тільки єдність усіх руських земель, тільки рішучість державних дій здатна оборонити землю... На жаль, у житті все складається далеко не так, як хотілось би. Надто – тим, хто безмежно любить".

Увесь цивілізований світ знає, що у Києві вже книги писалися, а околицями майбутньої Москви ще кілька століть косолапі ведмеді блукали. І це – історичний факт, який не змінити ні запеклим русофілам, ані догідливим академікам.

Поет-редактор Дмитро Головка у післяслові, названому надзвичайно промовисто і містко-глибоко – "Добояновими стежками", не без піетету зазначив: "Анатолій Шкуліпа написав своє "Слово", написав натхненно, зі ймовірною правдивістю. Можна лише подивуватися, скільки йому довелося перелопатити історичних хронік, взявши з них "свої" факти і фарби".

Авторитетна думка Ігоря Качуровського, який відгукнувся з Мюнхена: "... за "Княжну" дуже й дуже дякую: це була для мене, як то кажуть, приємна несподіванка. Якби був композитором – написав би оперу"...

Окремої оцінки вимагає вірш "На пасовище!", який обов'язково треба вивчати у школах. Він надзвичайно глибинний, а головне – досить яскраво показує наші найщиріші почуття на історичному зрізі. Розповідь нібито про корову, нашу споконвічну українську годувальницю, яка у найскрутніші години перебирала на себе, можна сказати, левину частку труднощів та життєвих негараздів, а насправді – це щемливо-сумовита розповідь про всіх нас. Бо, якщо вже бути до кінця відвертими, всі ми родом із села, хто – раніше, хто – пізніше, а отже, всі до одного – випоєні цілющим коров'ячим молоком...

Оприлюднений 1993 року видавництвом "Український письменник", він тоді ще і назви не мав. Лише у вибраному "Навскрізь", зробленому Чернігівським відділом преси та інформації в 2006 році, вірш дістав назву "На пасовище!" Саме зі знаком оклику, бо це дійство для автора, як і для мільйонів його сільських однолітків, давно стало рутинно-священним.

Рік 2008 ознаменувався для А. Шкуліпи виходом збірки нових і давніх віршів "Отава" з передмовою Михайла Слабошпицького (Київ, вид. "Рада").

У вірші "Ми" поет не без підстав тривожиться:

Допоки?..

Поки меншовартість

Крутить нас буде, мов ганчірку?..

І вбивчо констатує:

Ми в незалежності на старті

Затримались, як на вечірках.

На окрему розмову заслуговує написана в основному в студентські роки поема "На горі – Тарас!". Як найвища істина, як аксіома сприймаються рядки:

Чим більше буде в нас Шевченка,

Тим швидше станемо людьми.

Тематична палітра книги надзвичайно різноманітна. Є тут ліричні вірші, які присвячені поліській землі і рідному місту ("Наш ніжний град", "Пісня про Ніжин"). Є вірші-роздуми ("Гоголь і ми"), вірші-оповіді ("На сцені – Марія Заньковецька"), вірші-присвяти ("Рідна школо", письменнику Євгену Гуцалу, музиканту Миколі Середі, професору Василю Яковцю, педагогу Людмилі Єрмольченко, поету Дмитрові Іванову)... Є вірші-перестороги ("Хімізація, 1987", "Поміж коротких замикань")...

Та найбільше зворушливі – вірші про матір. Від часів "Сивої ластівки" Бориса Олійника рідко в кого в українській літературі можна знайти такі щирі, сповнені синівської любові поетичні рядки. Вірші "Хуртовина", "Калина", а найширше, мабуть, поема "Дивлюсь на рупники, 1981" стали окрасою і нової книги, і нашої літератури.

Я приїхав, а вас – немає.

І не буде вже більш ніколи.

І сусідка не проспівас,

Як раніше:

– А мати – в полі...

Це саме той твір, за допомогою якого можна достукатися до збайдужілих юнацьких сердець і хоч потроху почати розщеплювати в них молекули жорстокості й байдужості.

Назва книги, як і попередні, алегорична. Отава – молода трава, яка весь час виростає на місці скошеної. Це – глибоко символічно. Замість одного покоління, яке мало-помалу відходить у небуття, приходять інші. Краще воно чи гірше – розсудить час. Головне, що проростає воно від одного кореня, живиться одними й тими ж самими повітрям і вологою, прогривається одним сонцем... Тож і наша незалежність, як молода отава, лишень набирається сили. Саме молодим поколінням вирішувати: чи дасть українська земля буйний укіс, чи знову заросте чортополохом та будяками?

І ось – роман у віршах "Берест" (Київ: вид. "Рада", 2011). Після Ліни Костенко й Леоніда Горлача – доволі ризикований крок.

І все ж, як зазначає доцент Забарний, "смію потвердити: це – подія не лише в житті А. Шкуліпи, а й у сучасній українській літературі. Нарешті ми виходимо із затінок і учимося називати речі своїми іменами ще за життя тих, хто до цього причетний".

Не випадково, що саме ця книга викликала широкий резонанс серед читачів.

"Анатолій Шкуліпа майстерно подає сувору нашу дійсність – без прикрас і вигідних підтасовок. Життєва правда говорить у романі переконливіше всяких літературних вигадок. А головне – у романі постійно простежується підтекст, що говорить про його художність і досконалість, як літературного твору. Прозою він би не зазвучав так багаторегістрово і так переконливо, як віршами. Почуття тут – зрідні тим, якими незабутньо вирував Майдан", – тонко підмітив у своїй рецензії "Безжально кинуті під ноги" Андрій Костюченко з Лосинівки (газ. "Ніжинський вісник"). І далі: "Роман написаний не закрученими фразами, хоч і крутяться його сторінками, як і Україною взагалі, оригінальні, як художній засіб, вихори, невтомно б'ють страхітливі блискавки – одна за одною, від чого темніє в очах і світ перевертається з ніг на голову. Складається враження, що те, що ми пережили, під силу лише сильній нації. Нас рятували земля і солов'ї. Одна не давала вмерти від голоду, а інші – задихнутися від страшеного насилля зла. Я хоч і далекий від філології, але прочитав роман на єдиному подиху. Ніколи не думав перед цим, що зможу – фактично без відриву – проковтнути таке широкоформатне епічне полотно у віршах.

Думки, переживання, сподівання, героїчні вчинки автор передає емоційно і саме завдяки цьому, напевне, відразу ж досягає найважливішого при читанні будь-якої книжки: зразу ж проникає у людське ество, на глибинному рівні зачіпає те, чого, здавалось, і не було ніколи в тобі. Аж воно є, болить, нуртує, спонукає до дії. Чи то радість, чи то смуток, переживання – складається враження, що автор сам брав участь у всіх подіях, так правдиво, а головне – цілком зримо зображених у

романі. Вражає словниковий запас поета, що робить твір багатшим і самодостатнім. Можна лише подивуватися, як він випульсував із душі автора за такий короткий термін – в основному за якихось три місяці, що говорить про монолітність тексту і його непридуманість. Читаєш і віриш, що так і було. Безапеляційно. Оце Вам і сила Святого Духа, а разом із ним – і значення помаранчевого Майдану в історії новітньої України".

А ось іще одна думка – Зінаїди Цибульченко, пенсіонерки-вчительки з Талалаївки Ніжинського району:

"Блискавки й громи несуть дощі. Дощі дають життєдайну силу, відтворюють рівновагу в природі, допомагають спізнати таємницю Всесвіту. Так блискавки у "Бересті" не тільки відтворюють філософію мудрості людської думки, але й талант, і майстерність самого автора. Тим більше, що вони стосуються проникнення автором у саму серцевину героїки українського народу.

Разом із романом я немовби пройшла крізь товщу вісімдесятиріччя мого власного життя.

Я відчула могутній хор голосів моїх співвітчизників, їхні болі, сподівання, надії, їхню непереможну силу і прагнення до волі і життя. І все це – в такому могутньому вихорі блискавиць і грози, що я мимоволі згадала слова із горьківського "Буревісника": "Буря! Скоро гряне буря!"

Важкі пласти історії, вони живуть у людській свідомості, вони не підвладні ніяким монополіям, ніяким псевдогеніям, тиранам і квазіпсихам...

Воістину: "Перелякані у віках за день не випростуються". Дуже правильно. І гірко, що це нас так довго стосується. І боляче нестерпно, що історія нас нічого не учить. Навіть не заспокоює те, що стільки страждань, мук, знущань (фізичних і моральних) зміг (і зможе) винести тільки сильний народ, який виборював собі волю протягом всієї своєї історії.

Я – не критик літературних творів. Я не можу оформити всі свої почуття еквілібристикою, вишуканістю і пишномовністю, словесною "муттю", що затуляє суть. Я просто скажу, що я – у захваті від твору, від його мови, що, як дзвінкий і стрімкий потік: скільки відтінків, барв, милозвучності, народності, простоти і разом із тим – моці із криці! Присутність духу Тараса Шевченка, Івана Франка і Лесі Українки – нашої української еліти, нашої честі і совісті – відчувається протягом усього твору. Але автор – самобутній. У цьому – сила його таланту".

Були сказані добрі слова на адресу роману "Берест" і його автора й багатьма іншими читачами. І це важливо, коли різні за професією і віком люди одностайні в оцінці твору.

Тож передбачливо правий був Михайло Слабошпицький, коли писав: "Поета цілком природно "веде" на широкоформатні обрії. Я переконаний: він має бути активнішим в освоєнні епічних жанрів. Тут він може значно "додати".

Йому ж належить і тонкий розподіл на прикметні особливості творчості Анатолія Шкуліпи. Він "завперш лірик, надарований почуттям тонкої іронії. Саме в цьому – його творчий потенціал і стильова органіка. А ще він – поет баладного ладу; він добре "веде" сюжет, не гальмує його надмірними ліричними виливами; ліричний елемент у його баладах присутній майже на рівні ембріональному – повсюдно аскетичність на рівні літературного мінімалізму. І, як це не парадоксально, але саме в цьому його своєрідність. Це успішно підтверджують "Баба", "Збайдужіла пісенька", "Дідова жура"...

Навіть пишучи про речі, що мають для людини невмирущий сентимент, А. Шкуліпа вміє заховати душевне перечулення глибоко за ледь уловиму іронію. Це найвиразніше спостерігається у поемі "Дивлюсь на рушники".

Ще одна прикметна ознака Анатолія Шкуліпи – його вміння послуговуватися фразеологізмами в поєднанні з усякими кліше недавньої доби. В нього виходить своєрідний соц-арт.

Знайшли свого читача художньо-документальні повісті "У лісі, під озерцем, або Там, де купається щастя" і "Від Полісся до Алтаю, або Я – українка!", книга памфлетесе "Синдром горобця", вагомий том поезії "Озноб", досить обширний художньо-публіцистичний нарис "Де гуляв козак Пручай" – про людей і природу, де сформувався його письменницький талант. Усі вони, як і вже згадані, чекають свого дослідника.

До обрїю людства йти нелегко, та Анатолій Шкуліпа, на радість читачам, не збавляє швидкість. Бо так же хочеться роздивитися, як

Накинувши бурку на плечі,
Блискучу, мов крила хруща,
Ущерть натомившись, вечір
Наледь виглядає з куща.

Воістину, поезія – це завжди неповторність, як писала Ліна Костенко.

Тож побажаємо Анатолію Григоровичу і подальших успіхів, щоб він радував своїми творами якомога більшу читачьку аудиторію.

Література: Самоїленко Г. В. Літературне життя Чернігівщини в ХІІ–ХХ ст. Нежин, 2003. С. 289–292; Письменники України. Довідник, Дніпропетровськ, 1996, с. 344; Дробот П. Про вірші А. Шкуліпи. Поетичні голоси Чернігівщини. Чернігів, 2003. С. 276–281.

**КАСЫМОВ
САМАТ ЕДРИСОВИЧ**

*(2.02.1952) – поэт, скульптор, художник,
преподаватель русского языка и
литературы, учитель высшей категории,
выпускник Педагогического
института 1976 г.*

Самат Касымов родился в селе Ш.-Доман (Куйбышево) Советского района Северо-Казахстанской области в семье учителя. В 1971 г. закончил Мамлютскую санаторную школу-интернат. Особенный интерес проявлял к гуманитарным наукам, а также выполнил программу по изобразительному искусству, пению, музыке, изучал факультативный курс по музыкальному искусству, особенно увлекался струнными инструментами, занимался скульптурой. После школы сначала поступал в Петропавловский государственный педагогический институт на исторический факультет. Сдал экзамены. Но в связи с неконкурсным приемом на специальность "Русский язык и литература" в педагогические вузы РСФСР и Украинской ССР в соответствии с приказом Министерства высшего и среднего специального образования Казахской ССР № 799 от 26 июля 1971 г. приемная комиссия рекомендовала, по его желанию, Касымова Самата Едрисовича в Нежинский педагогический институт им. Н. В. Гоголя. Позже он вспоминал:

"Повезло мне. Я учился в числе первых казахстанских выпускников НГПИ им. Н. В. Гоголя, в стенах одного из известных всему миру историческом вузе Украины в течение 5 лет с 1971–1976 гг.!

Мы жили в удивительном мире творческих, талантливых преподавателей. Каждый предмет был для нас интересным, каждый из нас старался уловить и запомнить сказанное. В группе нас было 23 человека. Особое рвение к учебе проявляли Сара Аманжолова и Татьяна Чернова. Девушки, выступив на республиканских олимпиадах в городах Одесса и Харьков, заняли призовые места. Сара написала дипломную работу на 85 % как кандидатскую диссертацию.

Ей предложили место на кафедре, чтобы расширить разработанную тему и защититься, но она отказалась по семейным обстоятельствам.

Многие наши выпускники закончили карьеру в статусе директоров средних школ. Некоторые оказались успешными в бизнесе.

Я начал трудовую деятельность в средней школе г. Петропавловска учителем русского языка и литературы. Вместе с учениками

принимал активное участие в жизни школы. В 1990 году стал призером республиканского конкурса среди учителей. Имею высшую категорию. Со временем был переведен на должность директора средней школы села Белая Мамлютского района Северо-Казахстанской области, затем на должность директора Кокшетауского гуманитарного колледжа.

Выйдя на пенсию, работаю представителем Таразского историко-гуманитарного университета, занимаюсь приемом студентов на дистанционное обучение в г. Петропавловске Северо-Казахстанской области. В свободное время пишу стихи. Это хобби у меня со студенческих лет. Несколько моих творческих работ посвящены той замечательной поре...

Мы, действительно, окончили один из лучших педвузов СССР. По рейтингу того времени НГПИ им. Н. В. Гоголя был на третьем месте после Московского и Ленинградского пединституты. За всю 200-летнюю историю Нежинского института наш рекорд не побил ни одна группа. Мы в 1976 году увезли 4 красных диплома действительного достоинства. Наши девушки Сара Аманжолова, Татьяна Чернова, Татьяна Хан и Людмила Кузовлева проявили великолепные способности в учебе. Они два года не уступали призовые места на республиканских студенческих олимпиадах Украины. Нашу группу золотой строкой вписали в историю НДПИ (со слов декана филфака НГУ. Г. В. Самойленко уже с 2013 года).

Лирика пришла ко мне уже в 59 лет, пишу на обоих языках. После школы мечтал стать скульптором, и сейчас – рисую, работаю по камню, дереву, пою”.

Самат Касымов смог осуществить свою заветную мечту детства. Однако на всю его жизнь остались яркие впечатления об учебе в Нежинском педагогическом институте и старинном украинском городке Нежине. Он с уверенностью говорит: "Поэтом можешь и не быть, Но нежинцем ты быть обязан!" Об этом свидетельствуют также и стихи Самата Касымова:

Графский парк

Ты юности моей святая прелесть,
Осеннею листвою вскружилась голова моя.
И Графский парк, дубравы тихий шелест,
И дятла дробь и трели соловья.
Гряда деревьев-исполинов
Стеной стоит – их не обнять!
Они хранители легенд и тайн старинных,
Их вековой печали не понять...
И графу Безбородько слава!
Что основал он чудо-уголок:
Пестрят цветы, сирень, каштаны,
И пальм, и пробковых деревьев закуток.
Здесь некогда гулял сам Гоголь

И Богушевич сочинял стихи.
Про Нежин, Альма-матер вдоволь
Воспеты дифирамбы от души.
Зеркальный пруд из белоснежных лилий
По берегам могучих ив парад,
У пирса лодок ряд унылый
Ждет всех на водный маскарад.
В вечерней тишине природа оживает,
Являя прелести ночного торжества.
И многоликая плеяда звезд мерцает,
Взирая сверху с силой божества.
По Млечному пути летят, курлыча птицы,
Желая всем и мира, и добра.
Спят лебеди на тихой водной глади,
Луна скользит по оперению крыла.

Наш Нежин

Так неумолима, быстротечна жизнь-река,
Уходят с ней благие все дела и сострадания.
В один поток сливаются все дни, года, века,
Она уносит все, лишь оставляя память...
Сквозь толщу лет, листая прошлого страницы,
Мы вспоминаем милый сердцу городок.
Наш древний Нежин – студенчества столица!
Альма-матер дружбы, братства островок!
Сей благородный храм науки, просвещения
Был возведен на живописном берегу Остра.
Его фасад украшен колоннадой,
В узорах кованых весь низ фронтона обрамлен.
Широкий марш всех лестничных ступеней,
Знак величия, мощи тех времен.
Он – символ нравов, украшение века,
Дух классицизма в архитектуре воплощен.
Полуразрушенные церкви и часовни
Стоят, как память прошлых лет.
В Великую годину лихолетья
Досталось им узреть погром и смерть...
На площади Павло Тычины
Снуют машины и ручей людской.
"Свитанок", друг наш, открывает двери,
По Богуна спешит студенчества поток.
Судьбою суждено благоухать тебе, мой город,
Омытый ярким, солнечным дождем.
И "гоголевка" восторгает всех своим нарядом,
И сквер его нас восхищает тишиной.
Остер-река внизу сверкает и искрится,
Приветствуя всех ив, склоненных над водой.
За хлеб, за соль и широту души!
От благодарных сыновей и дочерей Великой Степи
За кладезь знаний вам поклон земной!

Петропавловск. 20.01.2018.

**АКАНОВА
САУЛЕ РАУШАНОВНА**

*(21.04.1955) – работник обкома и
ЦК ЛКСМ Казахстана, главный
специалист Министерства образования,
здравоохранения, культуры и спорта
Республики Казахстан, г. Астана,
начальник управления Министерства
туризма и спорта РК, выпускница
Педагогического института 1976 г.*

Аканова Сауле родилась в г. Семипалатинске в рабочей семье. В 1972 г. закончила среднюю общеобразовательную трудовую политехническую школу № 29 г. Семипалатинска. В школе кроме основных предметов выполнила программу по изобразительному искусству, пению и музыке, а также изучала факультативный курс по литературе. Была очень трудолюбивой ученицей, активной, выступала на диспутах, собраниях, высказывала свое мнение. Сауле Асанова после окончания школы поступала в 1972 г. в Казахский государственный университет им. С. М. Кирова на филологический факультет по специальности "Русский язык и литература". Успешно сдала экзамены. Однако в связи с неконкурсным приемом на специальность "Русский язык и литература"

в педагогические вузы РСФСР и Украинской ССР в соответствии с приказом Министерства высшего и среднего специального образования Казахской ССР № 799 от 26 июля 1971 г. приемная комиссия рекомендовала, по ее желанию, Аканову Сауле в Нежинский педагогический институт им. Н. В. Гоголя, в котором она учила с 1972 по 1977 гг. Позже она вспоминала: "В памяти возникают приятные воспоминания о небольшом городке Украины, который стал родным, дорогим для всех выпускников Нежинского государственного университета им. Н. В. Гоголя, особенно для нас, казахстанцев.

Нас 25 человек. Все из разных регионов Казахстана: Караганда, Семей, Тараз, Астана, Петропавловск, Костанай, Актобе, Балхаш и др.

Я приехала с отцом. Проводив меня на сельхозработы, он уехал с хорошим настроением, так как ему понравились условия для обучения и проживания.

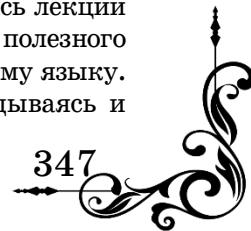
Небольшой хутор. Село Беловежье. Началось знакомство с группой. Жили мы по два-три человека в домах местных жителей. Мне, Багдат, Галие повезло со стариками. Нас хорошо кормили, прогревали на лежанке русской печки, сушили наши вещи, обувь. Запомнились крынки и чугульки, прихваты, иконы по углам дома, рушники и т. д. как часть украинского национального быта... Но, главное, доброта и забота бабушки и дедушки глубоко проникла в наши сердца.

Ежегодные поездки на сельхозработы давали возможность нам лучше узнать друг друга. Ребят, хоть было немного, но без них не так было бы весело. Сембек, Алеша, Каирбек, Серик всегда были нашей "мишенью" для шуток. Самыми боевыми среди девчат были Клара, Рая, Наташа, Неля, Макеш. На третьем курсе Зауреш, Раушан, Райхан славно потрудились с местными студентами два месяца в составе ССО в Черниговской области.

После трудового десанта наступали учебные будни. Каждый раз мы открывали для себя не только мир знаний, но и мир истории скромного студенческого городка. Музей, Графский парк, богатая библиотека, архитектура учебного корпуса института в стиле классицизма, колоннада фасада главного входа, аудитории, расположенные амфитеатром, просторные коридоры, переходящие в туннельные формы, просторные лестничные площадки с широкими лестницами – все завораживало...

С гордостью преподаватели нам рассказывали о братьях Безбородько, построивших гимназию высших наук, ныне Нежинский государственный университет. В числе выдающихся выпускников гимназии – Н. В. Гоголь. Мы с большим интересом рассматривали витрины литературного музея, посвященного великому писателю. Посещение картинной галереи развивало в нас интерес к искусству.

В формировании наших личных качеств и профессиональных навыков неоспорима роль преподавателей филологического факультета. Наши кумиры глубоко знали свой предмет, отличались высоким интеллектуальным уровнем, культурой, чистой душой и совестью, обаянием. С сокурсниками тепло вспоминаем куратора группы Александру Николаевну Букареву (Тищенко), преподавателей Григория Васильевича Самойленка, Аллу Степановну Белую, Наталью Михайловну Жаркевич, Павла Владимировича Михеда, Александра Васильевича Бобыря, Галину Яковлевну Томилину, Станислава Геннадьевича Солтана, Тамару Дмитриевну Пинчук, Вячеслава Иосифовича Томэка, Нину Семеновну Воронуху, Анну Ивановну Аржанову, Ларису Игнатьевну Керенцеву и многих других. Каждый из них не только старался дать нам знания, но и поддержать, понять, подбодрить. Незабываемыми остались лекции по истории, литературе, философии, психологии и др. Много полезного мы получили и на практических занятиях, особенно по русскому языку. Учились описывать красоту природы, внимательно приглядываясь и

прислушиваясь к шелестящей листве живописного графского парка. Запомнилась творческая поездка в Национальную библиотеку им. В. Вернадского, где мы познакомились с редкими книгами.

Кроме основных предметов, нам преподавали медицину. В больницах мы присутствовали на операциях, учились оказывать первую медицинскую помощь. Нравились и занятия по эстетике. Особая атмосфера царил в библиотеке. В ее тишине шла подготовка к занятиям, экзаменам. Особое рвение к учебе проявляли Нурсулу, Гульжан, Серик. Когда нужно было выручать группу, они могли отвечать всю пару, увлеченно развивая тему, вызывая восхищение преподавателей и, конечно, наше.

В свободное время посещали кружки, участвовали в художественной самодеятельности, читали доклады о Казахстане, принимали активное участие в капустниках, особенно яркими они были 1 апреля – в День рождения Н. В. Гоголя. В сердце до сих пор звучат нежные мелодии украинских песен, которые мы пели в хоре, в поле, когда осенью собирали урожай. Люблю украинскую вышивку, мягкий говор украинского языка. Запомнилась столовая, где мы с удовольствием поглощали украинский борщ с пампушками, шницели, выпечку. Разве можно забыть поездки в Киев, в Минск? Пять лет прошли быстро. За это время мы выросли, окрепли, получили дипломы.

Нежин для многих казахстанцев стал городом встречи с любимыми. В нашей группе встретились Сембек и Багдат. Они были первой семейной парой. Затем женился Алеша Курманалин на девушке курсом ниже. Замуж вышли и остались на Украине Неля Ибатуллина, Макеш Садвокасова. Влюбленных пар было немало.

Прошло много лет, а в моем сердце осталось теплое и чуткое отношение, доброе слово не только преподавателей, однокурсниц, но и девочек, с которыми мне посчастливилось жить в общежитии в одной комнате № 64. Они – выпускницы 1976 года. Используя современные интернет технологии, я продолжаю дружить с Надей Козорог (Осадчей), Людмилой Забродиной (Павлович), Викторией Ждановой (Назаренко), Аллой Бабич, Татьяной Иваниной, однокурсниками.

Незабываемы встречи с родными Нади Осадчей. Поездки к ней домой в Шостку оставили радостные воспоминания. Я знала, что там меня встретят как родную дочь. Мама Надежды так и говорила: у меня есть еще одна дочь, правда "черненька". А как восхищалась Надя поездкой в Казахстан. В тот 1975 год, мы побивали с ней в Семипалатинске, Алматы. Прошло немало лет, но короткое путешествие в солнечный Казахстан до сих пор вызывает у Нади восторг и теплоту.

В памяти сохранились воспоминания о ведении нами дневников с записями стихов любимых поэтов. Помню, как цитировала и бережно хранила стихи Р. Рождественского Людмила (Люся) Забродина (Павлович). Общение с Люсей приблизило меня к поэзии ее кумира. Встреча с одаренной девочкой Викторией Ждановой (Назаренко) продолжилась через 40 с лишним лет. До сих пор ее стихи читаю с упоением и собираю.

"Казахстан – не другая планета,
А друзья, что со мною всю жизнь!
Сколько песен тогда было спето,
Сколько их предстояло сложить!
В институте родном повстречались,
Где учились, духовно росли!
И тогда нам светло так мечталось,
И все было еще впереди!.. "

Алла Бабич – мужественная моя студенческая подруга. Помню ее серьезной, собранной, аккуратной. В школе Алла (Галина Александровна) проработала почти 30 лет. Начинала учителем, больше 20 лет умело направляла работу коллектива как директор школы с. Хмелева Тернопольской области. Отличник образования, старший учитель, Галина Александровна пользовалась высоким авторитетом среди родителей и детей. Но, судьба распорядилась по-другому. Несмотря на пошатнувшееся здоровье, она не теряет самообладания, живет верой в счастливые дни. Добрая и заботливая Татьяна Ивановна сейчас единственный близкий человек из группы, поддерживающий ее. Среди нас, проживающих в комнате 64, Татьяна первая нашла свою половину. Мы искренне радовались ее счастью...

Пусть всегда горит свет просвещения и не рушится крепкая дружба между выпускниками, истоки которой начинались в стенах родного Университета!

Мы быстро выросли, становились самостоятельными, в то же время с каждым годом больше ценили теплоту родного дома, его заботу и старались не огорчать самих близких и дорогих сердцу своих родителей.

Обучение в стенах одного из старейших вузов Украины вдали от родного очага сыграло немаловажную роль в дальнейшей нашей судьбе. И всегда в нашей памяти будут звучать строки из песни, придуманной на филологическом факультете:

Много впереди путей-дорог,
Но уходит поезд на восток,
И в любом краю вспоминай свою
Дружного студенчества семью!
Много впереди хороших встреч,
Но мы будем в памяти беречь
Грустные глаза, старый Графский парк
И тебя, любимый наш филфак!
Прошло 40 лет...

4 ноября 2017 года шумная группа вошла в гостеприимный дом Толысбаевых. Восторженные крики, слезы радости, теплые объятия наполняли дом особой аурой, которая все теснее и теснее приближала гостей друг к другу, сокращая расставание в 40 лет. Встреча в Караганде у Багдат и Сембека вернула нас в мир юности. Вспомнили многое... Наступил момент знакомства с трудовой биографией каждого и рассказов о семье, о детях и внуках. Вспоминали интересные случаи из жизни, свой класс, учеников, первые уроки, поурочные планы, родительские собрания, педагогический коллектив.

Гордостью группы была среди нас Гульжан Мукашевна Кузгибекова. Она больше сорока лет работает в системе образования. Высокой оценкой ее педагогического труда стало утверждение Гульжан Мукашевы заместителем директора по учебной части средней школы № 51 г. Караганды. Сколько благодарных учеников своему учителю! Среди учеников Гульжан Мукашевы есть и учителя русского языка и литературы: Наталья Поделякина, Ксения Максименко, Галина Герасимова, Алия Алниязова. Есть и ученые: Маржан Жапанова – доктор филологических наук, Алма Кармапова кандидат педагогических наук.

Раушан Муратовна Мустафина (Каримова) не смогла приехать на встречу. Она подготовила для нас поздравление–стихотворение, и мы с удовольствием прочитали его. Раушан Муратовна твердо верила, что будет учителем, как и ее родители. Мама – учитель, отец – Мурат Каримович Каримов 35 лет проработал директором школы. Из девяти детей шестеро продолжили семейные традиции – стали учителями. Раушан Муратовна проработала более 37 лет учителем в Лесхозной средней школе Северо-Казахстанской области. В открытке из газетной статьи Н. Мирошниченко, коллеги Раушан Муратовны, учителя высшей категории, сказано так: "... Имя Раушан Муратовны в глазах учеников и коллег дополняется знанием языков, выразительностью речи... Она считает, что язык – сильный отличительный признак человека, ... пылкое поэтическое слово трогает ум и сердце ученика".

Раушан Мустафина за поэтический талант и творчество, гражданскую активность и большой вклад в эстетическое воспитание читателей газеты "Сандыктауские вести" была награждена грамотой, подписанной редактором газеты А. Д. Мукановым. Раушан Муратовну, требовательную, отзывчивую, внимательную, тактичную, горячо любящую свое дело, высоко ценят ученики и коллектив школы.

Мы были очень рады видеть Райхан Махановну Акшолокову. После окончания института она была направлена в Северо-Казахстанскую область с. Сивково Соколовского района. Проработала в ней 20 лет учителем русского языка и литературы. С 1997 года до выхода на пенсию была учителем в г. Мамлютка этой же области. Работая секретарем партийной организации, Райхан Махановна немало времени уделяла общественной работе. Как человека активного и принципиального ее утвердили специалистом отдела социально-культурной сферы по развитию языков городского акимата. Так как она была тесно привязана к детям, она оставила работу в государственной структуре и вернулась в школу. Райхан Махановна – учитель высшей категории, учитель года, делегат съезда учителей. Награждена грамотами Министерства, городского и районного отделов образования. Выпускники ее – победители олимпиад по русскому языку и литературе. Проработала в школе 38 лет. Среди воспитанников Райхан Махановны есть и продолжатели ее дела. Ученики очень благодарны своему учителю. В знак уважения посвятили ей стихотворение, ставшее для Райхан Махановны семейной реликвией: "Вы нас, как истинная мать, готовы были всех обнять, на

боль любую отозваться. Хотя и выросли давно, согрело мудрое тепло. Смогли для нас открыть свой дом, укрыть заботливым крылом! И Ваш предмет мы свято чтим и никогда не пропускали, к нему готовились и ждали. Как много с Вами мы открыли! Да, важно в жизни встретить готовую понять, простить, тревогу каждого заметить и боль чужую пережить!" ... Ученики Мамлютской СШ, выпуск 2015 года".

Наша студенческая семейная пара – Сембек Аксеитович и Багдат Каришовна Толысбаевы. Кто знал, что через четыре десятка лет мы соберемся у них за гостеприимным дастарханом. Багдат, Сембек Толысбаевы 2 года после вуза отработали в школе пос. Кызыл жол Южно-Казахстанской области. Однако жизнь вносила свои коррективы в их судьбу. Переезд в Караганду для Сембека стал проверкой на преданность профессии учителя. Проработав в системе внутренних дел, он вернулся в школу № 50. Багдат 10 лет посвятила любимой работе. В школе № 11 г. Караганды работала учителем, заместителем директора по воспитательной работе. После декретного отпуска она стала заведующей Карагандинской областной библиотеки.

К радости и удивлению всех присутствующих на нашей встрече была написанная Зауреш Зекевной Жалмагамбетовой задушевная песня, которую мы пели все вместе весь вечер:

Листья желтые над Нежином кружатся,
И на память нашей юности ложатся.
А студенчества счастливые страницы,
В Казахстане долго будут группе снится...

Более того, в качестве сюрприза ею была представлена эмблема нашей группы, которую она под общие аплодисменты вручала каждому из нас.

Наша Рая – Кульгайша Ережеповна Тугумбаева – вот как рассказывает о себе: "А что о школе говорить? 8-летняя Сумская школа Северо-Казахстанской области. Как может работать молодой учитель? Он и учитель, он и вожатый, и массовик-затейник, и друг старшеклассников. Отработала 2 года. За это время двоечники вместо 40 с лишним ошибок по русскому языку стали делать максимум 15. Никогда, наверное, не забуду, как на родительском собрании ругала Сережку Будгакова, а отец встает и говорит: "Ничего не пойму? Сын мне сказал, что Вы – самая лучшая в школе, и стал уроки делать". А когда пришла работать в школу, то слышала следующее: "Нас, русских, чему научит?!?...". Прошло немало лет, и я поняла, что не зря работала в школе. Свидетельство тому признание учеников и добрые воспоминания о классе". В годы перестройки Кульгайша Ережеповна открыла свое ателье.

Вот подошла и моя очередь. Кто знал, что нить студенчества с годами станет настолько прочной, что прервать ее уже будет невозможно. В 1983 году в декабре решался вопрос о приеме меня на работу в аппарат ЦК ЛКСМ Казахстана. За плечами были годы работы воспитателем и секретарем комсомола в училище г. Семипалатинска, заведующей лекторской группой обкома комсомола Семипалатинской области. Собеседование у второго секретаря С. А. Дьяченко. Волнуюсь. Не все одобрительно

отнесли к моей кандидатуре. Просматривая мое личное дело, Сергей Александрович уточнил, как я оказалась в Нежине, поинтересовался моими впечатлениями о месте учебы, условиях проживания и о взаимоотношениях между студентами Казахстана и Украины. Не помню дословно, что я рассказывала, но завершился наш разговор следующей фразой С. А. Дьяченко: "Кого же принимать на работу в аппарат ЦК ЛКСМ Казахстана, как не таких интернационалистов, как вы?!".

2005 год. Работаю в Министерстве образования и науки Республики Казахстан. Коллеги предлагают мне принять участие в праздновании 200-летия Нежинского государственного университета. Через 28 лет я – в Киеве, а далее – в Нежине, городе моей юности. Состоялась встреча с ректором, бывшим министром образования Украины, преподавателями, с которыми с большим теплом вспоминали наших выпускников-казахстанцев.

2014 год. Завершилась моя государственная служба в Министерстве туризма и спорта. Начинаю новую страницу жизни. Закончив курсы экскурсоводов, уезжаю в Щучинско-Боровскую курортную зону, в которой во время Великой Отечественной войны жили ученые с мировым именем, в том числе Первый Президент Академии наук Украины, член АН СССР, академик В. Вернадский. В поселке Боровое действует музей В. Вернадского, где хранятся его личные вещи и библиотека.

В 2017 году была в Оренбурге – историческом городе, первой столице Казахской АССР, и поселила там музей А. С. Пушкина. Узнала, что великий писатель жил у В. И. Даля – автора "Толкового словаря живого великорусского языка", по которому мы занимались в студенческие годы. В этом же городе поселила музей-гауптвахту Т. Г. Шевченко. Здесь он провел долгие месяцы ссылки.

За свои трудовые годы имею немало наград. Эти награды дороги и трогательны для меня: значок ЦК ВЛКСМ "За активную работу в комсомоле", Почетная грамота ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМ Казахстана, Почетная грамота Министерства образования и науки Республики Казахстан, Почетная грамота Министерства туризма и спорта Республики Казахстан, значок "Отличник образования Республики Казахстан", нагрудный знак "Почетный работник образования Республики Казахстан", государственные награды Республики Казахстан юбилейные медали "10 жыл Астана", "Астана 20 жыл", в ознаменование 20-летия Независимости Республики Казахстан "Қазақстан Республикасының теуелсіздігіне 20 жыл", "Ерен еңбегі үшін" ("За трудовое отличие").

... Встреча через 40 лет дала нам возможность вспомнить и песни, и стихи, посвященные студенчеству. Багдат, утонченная, поэтическая натура, задушевно, проникновенно читала нам свои стихи о нашей юности, о времени, о жизни... Вот и завершилась встреча. Расстались с надеждой увидеться снова... "

Литература: "Нечто о Нежине...", или из Казахстана с любовью". Алматы, 2018.

**ЗАБАРНИЙ
ОЛЕКСАНДР ВАДИМОВИЧ**

(29.04.1956) – український вчений-методист, поет, прозаїк, драматург, літературознавець, кандидат педагогічних наук, доцент, член Національної спілки письменників, а також журналістів України, випускник Педагогічного інституту 1977 р.

Народився 29 квітня 1956 року в місті Прилуки, що на Чернігівщині, в учительській родині. Педагогами були прадід, дід, батько, згодом став Олександр, його сестра, дружина, донька, племінник. Отака педагогічна династія, яка на сьогодні налічує вже п'ять поколінь. Характерною ознакою родини стало те, що вищу освіту переважна більшість Забарних здобула у Ніжинській вищій школі. Дід, Забарний Олександр Вікторович, у 1940 році закінчив мовно-літературне відділення Ніжинського учительського інституту; батько, Вадим Олександрович, у 60-ті роки здобував педагогічний фах на історичному факультеті Ніжинського педінституту; Олександр, з дружиною Вікторією, у кінці 70-х, закінчили відповідно філологічний та факультет іноземних мов Ніжинського державного ордена Трудового Червоного Прапора педагогічний інститут імені М. В. Гоголя. А кандидат педагогічних наук Наталія Олександрівна Забарна (Ярмак) навчалася і працювала на факультеті іноземних мов Ніжинського державного університету вже на початку XXI століття. Ось так доля родини міцно поєдналася із долею вишу.

Свого діда Олександр не знав. Учитель української мови і літератури Прилуцької середньої школи № 10 Олександр Забарний у червні 1941 року разом зі своїм випускним класом пішов на війну і загинув у бою з ворогом під Золотоношею. А тому, отримавши у спадок від діда ім'я, згодом успадкував і професію. Але це сталося дещо пізніше.

У 1963 році Олександр Забарний пішов до 1 класу Прилуцької середньої школи № 4, а у 1973 році успішно закінчив десятирічку. Навчався добре, але перевагу надавав гуманітарним предметам. У шкільні роки неодноразово був учасником міських шкільних предметних олімпіад з історії та української мови і літератури.

"Уся численна родина Забарних навчалася у міській загальноосвітній школі № 4. Її закінчували свого часу батько, його два брати та дві сестри, їхні діти, а згодом і наймолодші в родині. Саме цю школу

закінчила і відома українська поетеса Любов Забашта. Пізніше на численні зустрічі до школи вона привозила свого чоловіка, поета Андрія Малишка, а також його літературних побратимів, письменників Платона Воронька, Валентина Бичка, Болеслава Степанюка та інших. Зустрічі з відомими письменниками, захоплення художньою літературою заклало у Олександра добрий підмурівок майбутньої професії" (Т. Д. Пінчук).

У шкільні роки почалося захоплення Олександра Забарного журналістикою. Він став активним дописувачем міськрайонної газети "Правда Прилуччини", хотів поєднати свою майбутню долю з журналістикою. Та не так сталося, як гадалося. У хвилини розпачу згадав батькові слова: "Гарним журналістом можна стати маючи і філологічну освіту". Сьогодні вже достеменно не відомо, що вплинуло на юнака: чи то батькові слова, чи той факт, що семеро його однокласників поїхали вступати до Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя. Сьогодні це відомі на Чернігівщині педагоги, Відмінники освіти України, Наталія Бурлука, Віталій Нестерко, Людмила Яценко. Цим дружнім гуртом у липні 1973 року юнаки та дівчата поїхали до Ніжина та й стали студентами п'яти факультетів вишу.

Саме тоді, у серпні 1973 року, доля вперше звела Олександра з деканом філологічного факультету, тоді ще доцентом, а нині знаним науковцем, заслуженим працівником науки і техніки України, орденосцем, доктором філологічних наук, професором Григорієм Васильовичем Самоїленком. Він став для Олександра Вадимовича мудрим радником і наставником. Уже більше сорока років триває їхня співпраця.

Навчання у 1973–1977 роках на українському відділенні філологічного факультету НДІП докорінно змінило світогляд юнака. Щедро його мозок і серце наповнювали знаннями та переконаннями доценти Дмитро Дмитрович Герасименко, Марія Герасимівна Кишенько, Оксана Данилівна Неділько, Григорій Петрович Васильківський, Олена Володимирівна Плаушевська, Григорій Якович Неділько, Володимир Павлович Крутиус, Петро Матвійович Дробот, Степан Петрович Пінчук, старші викладачі Петро Максимович Кобернюк та Олена Лаврентіївна Богма і цей перелік можна продовжувати. Та особливу роль у долі юнака відіграли два педагоги. Це доценти кафедри української літератури Леся Йосипівна Коцюба та Павло Олександрович Сердюк.

Доля відвела Олександрю лише два роки для спілкування з Лесею Йосипівною. Вона викладала у нього на першому курсі усну народну творчість та давню літературу, а ще вела практикум з виразного читання. Та цих років вистачило, щоб у свідомості юнака відбувся злам і він повною мірою зрозумів, наскільки вагомим для нього стає слово "Україна". Згодом він все це опише у своїй драмі "Леся".

Усім, чого досяг Олександр Вадимович на письменницькій ниві, він завдячує своєму наставнику Павлу Олександровичу Сердюку – члену спілки письменників СРСР, відомому літературознавцю, критику,

керівнику літературної студії Ніжинського державного педінституту. Павло Олександрович став для юнака зразком для наслідування. Він був не лише керівником літстудії, а ще й куратором академгрупи, у якій навчався Олександр. Мудрий, врівноважений і водночас крицево чесний та принциповий Сердюк слугував за приклад для усіх своїх вихованців. А той факт, що із двадцяти п'яти студентів, активних членів студії, п'ятнадцять на сьогодні стали членами Національної спілки письменників України, свідчить про високу професійну підготовку педагога, його вміння інтуїтивно віднаходити творчу молодь, а згодом вкладати у неї увесь свій педагогічний талант і виводити на письменницькі орбіти. Сьогодні імена письменників, вихованців літературної студії тих часів, Таїсії Шаповаленко, Володимира Сапона, Володимира Сенцовського, Олекси Нестиренка, Олександра Петькуна, Віктора Попка, Анатолія Шкуліпи, Івана Просяника, Миколи Луговика, Любові Пономаренко, Олександра Забарного, Володимира Кузьменка добре відоме читачам України. Літературна студія не лише творчо розвивала юнаків та дівчат, вона гартувала характер, формувала їх світогляд, основою якого стало національне виховання. Студія виховувала молодь національно свідомою. "У серці Бог, він носить вишиванку", – писав один із студентських ватажків літстудії 70-х Олександр Самійленко.

Проте не варто думати, що усі творчі запити Олександра Забарного обмежувалися літературною студією. Він був активним студентом: брав участь у роботі студентського театру, яким керував Петро Максимович Кобернюк, став капітаном студентської команди КВК, редагував факультетську стіннівку "Філолог", був фізоргом факультету, входив до складу збірних команд інституту з волейболу та футболу, став спортсменом-першорозрядником. У комітеті комсомолу вишу очолював спортивно-масовий сектор.

Розуміння важливості та необхідності педагогічної професії у особистому та суспільному житті склалося у Олександра після бесід з чудовим педагогом, на той час проректором з навчальної роботи, а згодом ректором Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя, академіком Федором Степановичем Арватом, людиною, яка уміла творити добро. Саме він благословив молодого випускника на учительську роботу. У 1977 році, після закінчення вишу, Олександр за направленням їде працювати на рідну Прилуччину, у Товкачівську середню школу. Ось як про це згадує Олександр Вадимович: "Даного слова я не порушив. Свою педагогічну ниву розорював сумлінно і наполегливо, щедро поливаючи її потом. П'ять років роботи у сільській школі не минули марно. Створив літературно-мистецький клуб "Прометей", заснував шкільний театр, постійно вдосконалював методику проведення уроків з української мови та літератури, став керівником методичного об'єднання учителів-словесників. Набутий досвід дав змогу перейти працювати на посаду інспектора шкіл Прилуцького району. Прийшло визнання..." ("Академік Федір Арват").

У 1980 році на Всеукраїнському огляді-конкурсі шкільних драматичних колективів театр Товкачівської середньої школи посів III місце, а його керівник був нагороджений Грамотою Міністерства освіти УРСР. А 24 лютого 1981 року за активну участь у суспільному житті та досягнення у справі виховання молодого покоління Олександр Забарний був нагороджений Почесною Грамотою ЦК ВЛКСМ.

З лютого 1983 року до грудня 1986 року Олександр Вадимович Забарний працює на посаді інспектора шкіл Прилуцького районного відділу народної освіти. За нову справу педагог взявся з притаманним йому ентузіазмом. Двадцять п'ять шкіл району було у його підпорядкуванні і він давав їм раду: допомагав у вирішенні кадрових та фінансових проблем, надавав методичну допомогу в організації навчального процесу, перевіряв якість процесу навчання. Роботи мав достатньо, але усе частіше ловив себе на думці про необхідність повернення до викладацької роботи.

У грудні 1986 року його мрія збулася. Він переходить працювати на посаду викладача української мови та літератури Прилуцького педагогічного училища імені Івана Франка. А 1 вересня 1987 року О. В. Забарний був призначений на посаду заступника директора училища з навчально-виховної роботи. Ґрунтовні знання з фаху, активна життєва позиція, широка ерудиція і постійний пошук нового одразу ж роблять педагога улюбленцем студентів. А нова справа кличе до творчого пошуку. Мине кілька років, і про методичний кабінет передового педагогічного досвіду Прилуцького педучилища заговорять у освітянських колах України. На методичні семінари сюди будуть приїздити педагоги з усіх училищ регіону.

Гостем одного із таких семінарів у 1992 році став ректор Ніжинського державного педінституту професор Федір Степанович Арват. Ознайомившись з матеріальною базою училища та методичним доробком педагогів, Федір Степанович запропонував кілька цікавих педагогічних проєктів: одним з яких була підготовка вчителів-словесників за скороченим терміном навчання на базі випускників педучилищ. А Олександр Вадимовичу запропонував посаду старшого викладача на новоствореній кафедрі методики викладання мов та літератури Гоголівського інституту.

Так у серпні 1992 року Олександр Забарний повернувся до рідної альма-матер. Працював на посадах старшого викладача (1992–1996), доцента (з 1997 р.) кафедри методики викладання мови та літератури, начальника навчального відділу (1996–1998), проректора з соціально-гуманітарних питань та виховної роботи (1998–2000), проректора з навчальної та методичної роботи (2000–2004). З січня 2004 року до липня 2018 року очолював у вищі рідний філологічний факультет. За роки роботи багато зроблено: навчальний заклад пройшов процес реформування з інституту до класичного університету; здійснено ліцензування і акредитацію освітньо-професійних програм бакалаврату та

магістратури; на філологічному факультеті ліцензовано низку нових спеціальностей, серед яких: "Переклад" (з російської), "Філологія", "Журналістика"; переоформлено іменні аудиторії факультету та музейний комплекс. І на якій би ділянці педагогічної роботи не працював науковець, скрізь полишав по собі добрі справи, новаторські починання, а що головне, – це добре слово студентів та колег. Сам же Олександр Вадимович вважає, що йому поталанило на добрих наставників та учителів. З величезною теплотою і повагою говорить він про своїх старших колег, про тих, хто розширив його педагогічні обрії. Це – заслужений працівник освіти України, доцент Петро Макарович Никоненко та заслужений діяч науки і техніки України, професор Григорій Васильович Самойленко.

У 1996 році Олександр Вадимович Забарний захистив кандидатську дисертацію. Тема його наукового дослідження: "Формування у старшокласників поняття про образ-персонаж на уроках української літератури" (на матеріалі літературних творів Василя Барки "Жовтий князь" та Бориса Антоненка-Давидовича "Смерть"). У грудні 1996 році йому присвоєно вчений ступінь кандидата педагогічних наук, а у червні 1998 року – вчене звання доцент.

Олександр Вадимович Забарний знаний в Україні науковець, вчений-методист. Він автор 7 навчально-методичних посібників для вищої школи, 3 посібників для загальноосвітньої школи. Як вчений він опублікував 175 наукових статей та розвідок у фахових виданнях України, Білорусі, Росії, Польщі (Бібліографічний покажчик).

За науково-педагогічну діяльність Олександр Вадимович Забарний нагороджений Грамотою Верховної Ради України (2015); Почесними Грамотами Чернігівської обласної державної адміністрації (1998) та Чернігівської обласної ради (2009, 2016). Він – відмінник освіти України (2000). За особистий внесок у розвиток вищої освіти України його у 2006 році було нагороджено відзнакою Міністерства освіти і науки "Петро Могила".

Не полишив педагог і журналістики. Як позаштатний кореспондент він співпрацював з багатьма газетами України ("Україна молода", "День", "Освіта України", "Деснянська правда", "Гарт"). У 1995 році його прийняли до лав Національної спілки журналістів України. Він – член редколегії кількох літературно-мистецьких часописів.

Науково-педагогічну діяльність Олександр Забарний поєднує з письменницькою. Чудовий лірик, тонкий психолог і майстер сюжету у прозі, гострий і актуальний публіцист Олександр Забарний радує читачький загал своїми новими творами. У видавництвах Києва, Чернігова, Ніжина, Прилук побачили світ його книги: збірки поезій "Пастелі Полісся" (1992), "Акорди серця" (2003), "Стежина пам'яті моєї" (2010); книги прози та драматургії "Лелеки не зраджують" (1995), "Калинова сповідь" (2011), "Під знаком "білої плями" (2012), "Грішниця" (2014), "Обриси на серці" (2017), "Зорепад над Калюжинцями" (2018); літературознавча розвідка "До таїни образу" (1997), книга публіцистики "За

лаштунками літа" (2006), книга з краєзнавства "Ніжин. Кам'яна квітка українського бароко" (2020).

Олександр Забарний – лауреат Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя "Тріумф" (2013), Міжнародної літературної премії фундації Вільного Українського Університету, США (2017); обласних літературно-мистецьких премій імені Михайла Коцюбинського (2014) та Леоніда Глібова (2011);

муниципальної літературно-мистецької премії імені Любові Забашти "Квіт папороті" (2018). Твори письменника перекладалися англійською, білоруською, російською мовами.

"Джерело поетичного натхнення Олександра Забарного – у пристрасній любові до Поліського краю, у дослідженні людської душі, у невгамовній спразі до спілкування. Його Поезія тиха і негаласлива, проте чиста і справжня. У ній немає ніякого пафосу, а лунає лише те справжнє й українське, яке так гріє душу", – написала завідувач відділу бібліотеки НДУ Галина Осіпова після відвідування авторського вечора поета "Калинова сповідь" (Г. Осіпова).

Та все ж, за словами самого педагога, визначальною для нього є викладацька робота. З липня 2018 року і до нині Олександр Вадимович працює на посаді доцента кафедри української літератури, методики її навчання та журналістики. Керує літературною студією університету. Очолює редакційну раду університетської газети "Альма матер". Спілкування з молоддю, організаторська діяльність як педагога-методиста, постійне вдосконалення своєї лекторської майстерності – усе це змушує Олександра Вадимовича спрямовувати енергію свого серця на пошук нових творчих рішень, удосконалювати свій професійний рівень і зростати у педагогічній майстерності.

Література: Пінчук Т. Д. Зірки залишають слід. Книга 4. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 42 с.; Академік Федір Арват. Наука творити добро: спогади, публікації/ уклад.: Петро Никоненко, Григорій Самоїленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 93 с.; Олександр Вадимович Забарний: до 60-річчя з дня народження: бібліографічний покажчик / Ніжинський державний університет імені М. Гоголя; Бібліотека імені академіка М. О. Лавровського; упоряд.: Кільдіватова О. Д., Манжай В. І., Мухомодєєва Н. В. та ін. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. 2016. 80 с.; Осіпова Г. Калинова сповідь вченого. Газ. "Альма матер". 2016. № 5 (0237). Травень. С. 5.

**СТРИГУН
ВІКТОР МАРКОВИЧ**

*(10.02.1956) – біолог, педагог, доктор
сільськогосподарських наук,
професор, випускник Педагогічного
інституту 1978 р.*

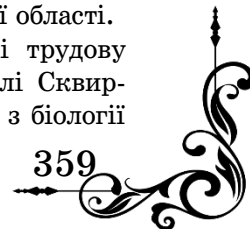

Стригун Віктор Маркович народився в с. Росоховатець Новоархангельського району Кіровоградської області у сім'ї медичних працівників – батько фельдшер, мати акушерка. У 1968 році разом з батьками переїхав до м. Ніжин. В 1973 році закінчив Ніжинську середню школу № 2. В цьому ж році вступив на перший курс біологічного факультету Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Крім успішного навчання, брав активну участь у студентському житті факультету та інституту. За результатами науково-дослідної роботи, яку проводив під керівництвом доктора хімічних наук, професора Домбровського Андрія Володимировича, брав участь у студентських наукових конференціях. За підсумками виконання такої роботи вперше в інституті захищав дипломну роботу з органічної хімії.

Важливою в моєму студентському житті була участь у подорожі-експедиції під керівництвом Марисової Іннеси Віталіївни на Домбай, до Кавказу. Її результатом стали незабутні враження та експонати зоологічного музею інституту.

Не пройшов осторонь участі у студентських будівельних загонах. Загартування духу і тіла проходив на новобудовах Ніжина та Тюменської області. Крім того, важливим у цьому була постійна участь у спортивному житті. Зокрема, у складі збірної факультету з волейболу відстоював його честь у найбільш гарячих міжфакультетських змаганнях. З підвищенням майстерності, вже у складі збірної інституту, регулярно перемагав у змаганнях на першість міста, та займав призові командні місця у першості області. У складі збірної неодноразово брав участь у міжреспубліканських, міжвузівських змаганнях з командами Литви, РФ, Молдови, Азербайджану. Успіхи у цих змаганнях були оцінені присвоєнням мені першого розряду з волейболу, що є моєю гордістю. У складі збірної інституту з футболу ставав переможцем у змаганнях на рівні вищих навчальних закладів Чернігівської області.

Після закінчення навчання в інституті у 1978 році трудову діяльність розпочав у Малоерчиківській восьмирічній школі Сквирського району Київської області. Викладав фахові предмети з біології

та хімії, крім того додаткові – іноземну мову та фізкультуру. В школі працював до 1980 року та на запрошення дирекції Сквирської дослідної станції овочівництва перейшов на роботу до цієї наукової установи на посаду молодшого наукового співробітника. Після служби у армії у 1983 році повернувся на попереднє місце роботи, де вже у 1984 році був переведений на посаду старшого наукового співробітника, вступив до аспірантури без відриву від виробництва при Всесоюзному науково-дослідному інституті селекції та насінництва овочевих культур (ВНДІСНОК), м. Москва. Там же, у 1991 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук. У 1997 році отримав атестат старшого наукового співробітника. Цього ж року був призначений заступником директора з наукової роботи, потім – виконуючим обов'язки директора, а вже наступного – директором дослідної станції. Після чого був перепризначений спочатку на посаду заступника директора, а у 2000 році на посаду старшого наукового співробітника.

Результатом роботи на станції стало створення семи сортів гороху овочевого консервного призначення. Створені сорти занесені до Державного реєстру сортів України, два з них до реєстру сортів Республіки Білорусь, ще один – РФ. Сорти належать до різних груп стиглості від скоростиглого до пізньостиглого, що вирішує проблему конвеєрного надходження зеленого горошку як сировини на консервні комбінати та подовжує їхню безперервну роботу протягом місяця.

За успіхи у роботі неодноразово преміювався, нагороджувався грамотами установи та науково-дослідного Інституту овочівництва і баштанництва ААНУ. Обирався головою профспілкового комітету станції та депутатом міської ради м. Сквир.

У 2001 році у зв'язку з переїздом на постійне місце проживання до м. Ніжин, звільнився з роботи за переводом до ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут" де працював на посадах викладача спеціальних дисциплін та доцента. У 2007 році отримав атестат доцента, вступив на стаціонарне відділення до докторантури при НУБіП України, яку успішно закінчив у 2009 році.

Протягом роботи у навчальному закладі продовжив займатися науково-дослідною роботою із селекції та насінництва гороху овочевого. Було створено ще чотири сорти, отримано на них авторські свідоцтва, розроблено технологію їхнього вирощування. У 2017 році за одержаними результатами захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук. Успіхи у роботі неодноразово відзначалися преміями та почесними грамотами.

У 2019 році звільнився з роботи у ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут" та був прийнятий на посаду професора кафедри біології Ніжинського державного університету, де працює й донині.

**КУДЛАЙ
АЛЛА ПЕТРІВНА**

*(23.07.1954) – українська
співачка, народна артистка
України, випускниця
Педагогічного інституту 1976 р.*

"Скільки років минуло з того часу! Скільки разів буваючи далеко від цих дорогих моєму серцю місць, я подумки летіла сюди: до тихоплинного Остра, до казкового своєю красою парку, до цього білого лебедя моїх мрій. І вкотре переконаєшся, що студентські роки – це найщасливіші, найпам'ятніші роки в моєму житті", – стверджувала в одному із інтерв'ю Алла Кудлай.

Вона народилася в селі Лосинівка Ніжинського району на Чернігівщині у селянській родині, в якій завжди звучала пісня. Навчаючись у школі, Алла Кудлай співала на вечорах, конкурсах, їздила на огляди художньої самодіяльності у Ніжин та Чернігів.

Закінчивши у 1971 р. Лосинівську середню школу, Алла Кудлай прийшла у Ніжинський педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя, щоб вступити на музично-педагогічний факультет. Треба було скласти іспит зі спеціальності. "В інституті приймальна комісія схвально оцінила обдаровану абітурієнтку. Педагог з вокалу М. Бровченко розгледіла в ній неабиякий хист професійної виконавиці – це ще тоді, на вступному іспиті, коли недавня школярка вільно переходила з одного образу в інший, інтуїтивно інтерпретуючи відомі народні співанки "На камені стою", "Коло моєї хати", "На поточку прала" "(газета "Ніжинський вісник").

Алла Кудлай була прийнята в інститут. Вона потрапила у клас заслуженої артистки України Марії Федорівни Бровченко, яка закінчила Київську консерваторію: клас народної артистки СРСР Марії Іванівни Литвиненко-Вольгемут, відомої співачки.

Марія Федорівна володіла прекрасним голосом і надзвичайним слухом. Красиве, соковите лірико-драматичне сопрано Марії Федорівни зачаровувало слухачів. А тому вона уміла розпізнати голосові можливості своїх учнів, передбачити їх перспективу подальшого творчого життя.

"Це, напевне доля, – згадувала Алла Кудлай, – я вірю в неї – свою щасливу долю. Це вона подарувала зустріч з багатьма прекрасними, талановитими людьми. Найперше завдячую моїй другій мамі, наставнику, вчителю, критику, моїй дорогій людині Марії Федорівні Бровченко. Це вона, розпізнавши в мені крупинки таланту, возила мене до Києва на прослуховування, доводила всім, що я майбутня артистка. Це вона

з усією суворістю оцінювала мене на кожному занятті. І саме вона благословила мене в інший світ – краси, мистецтва, музики і пісні” (газета “Під прапором Леніна”).

Поступово Марія Федорівна сформувала у Алли Кудлай голос, який зацікавлював слухачів. Студентка сама чи в дуеті з іншими студентами виступала на концертах, конкурсах, отримувала нагороди, призи та грамоти.

У 1975 році Алла Кудлай закінчила інститут і, як добре підготовлений співак, була прийнята у Державний український народний хор ім. Г. Верьовки, де працювала шість років, відточуючи свій таланти. Це був час, коли прославлений колектив радував слухачів і глядачів не лише України, а й інших країн світу.

У 1984 р. Алла Кудлай стала солісткою естрадно-симфонічного оркестру Держтелерадіо України, де працювала до 2013 року. Вона записала близько 600 українських пісень, а також 25 маловідомих народних пісень. У 1986 р. з’явився відомий альбом “Веселка”, який був складений із маловідомих народних творів.

Працюючи на радіо та телебаченні, Алла Кудлай виконала багато пісень вітчизняних композиторів, які стали дуже відомими і пов’язувалися саме з її виконанням. Це пісні “Хлопці кучеряві” (слова Р. Баби-ча, музика А. Драгоморецького), дві пісні на слова поета В. Крищенко і музику Г. Татарченка – “Пахне м’ята” і “Любов-чаклунка”. Композитор О. Злотник написав на слова М. Ткача саме для Алли Петрівни пісню “Чуєш, мамо”, а композитор І. Шамо з відомим поетом-піснярем Ю. Рибчинським створили для співачки пісню “Три поради”.

У творчості Алли Кудлай є знакові пісні. І жодний концерт не обходився без пісень композитора О. Морозова. Чудово виконувала співачка його пісні “Красива жінка незаміжня” та “Коханка”. Якось вона сказала: “Співаю те, що відчуваю серцем”.

Протягом її років перебування на естраді було записано немало аудіоальбомів та компакт-дисків, зокрема “Роксолана” (1997), “Красива жінка незаміжня” (1995), “Казковий полон” (1996), “Коханка” (1998), “Гуцулка Ксеня” (1998), “Актриса” (2001), “Коліскова для коханого” (2004), “Спасибо за любов” (2005), “Друзям” (2007) та інші.

Тепло був зустрінутий компакт-диск “А я люблю”, назву якому дала однойменна пісня композитора Н. Петраша на слова поета В. Іваницького.

З 2001 р. Алла Кудлай ділиться своїм досвідом, працюючи зі студентами Київського університету культури і мистецтва, професором кафедри естрадного співу. Була депутатом Броварської районної ради Київської області (з 2006 р.).

Має високу урядову нагороду – орден княгині Ольги III ступеня.

Література: Шахова Л. Співає Алла Кудлай. НТЕ. 1991; Панкратьов С. Алла Кудлай: Співаю те, що відчуваю серцем. Правда України. 2006. 13 лист.

**ІЛЬЧЕНКО
ГЕОРГІЙ МИХАЙЛОВИЧ**

*(18.08.1956–31.12.2006) – український
дипломат, Надзвичайний та
Повноважний посол України,
випускник Педагогічного інституту
1978 р.*

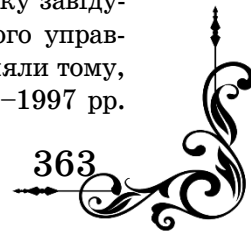
Народився Георгій Ільченко в селі Яблунівка Прилуцького району на Чернігівщині в сім'ї вчителів. Закінчив із золотою медаллю школу. Під час навчання проявляв особливий інтерес до англійської мови, брав участь у різних олімпіадах і отримував призові місця. Тому вибір навчального закладу після закінчення школи, був чітко визначений – Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя факультет англійської мови, який користувався популярністю у молоді.

1 вересня 1973 року Георгій Ільченко, склавши один екзамен як медаліст з англійської мови на "відмінно", був зарахований в інститут. Це був активний і старанний студент, який проявляв себе у різних видах громадського життя в інституті, а влітку їздив працювати в будівельних загонах.

Блискуче знання англійської мови сприяло тому, що студента 4 курсу Георгія Ільченка запросили бути перекладачем на цілий рік 1976–1977 у групі працівників, які виїжджали в індійське місто Бокаро, за відмінне забезпечення праці групи був нагороджений нагрудним знаком ЦК ВЛКСМ "За отличную работу".

Після закінчення інституту у 1978 році працював учителем у школі, а згодом він вирішив отримати юридичну освіту і вступив у Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка, у якому навчання завершив у 1989 році.

Після закінчення університету у Георгія Ільченка розпочинається новий етап життя, який пов'язаний зі службою у Міністерстві закордонних справ України в Києві. Спочатку він від 1989 року працював у Консульському управлінні, а через деяких час з 1992 року його призначили завідувачим візовим відділом, а з 1998 року – першим заступником відділу. Одночасно з цим Георгій Михайлович з 1993 року завідував і відділом державно-правових питань Договірні-правового управління. Відповідальне і професійне відношення до роботи сприяли тому, що Георгію Ільченку доручали важливі посади. Так, у 1993–1997 рр.

він завідував консульським відділом Посольства України у Сполучених штатах Америки, а згідно з розпорядженням Президента України Георгій Ільченко уповноважувався на проведення переговорів та парафування Консульської конвенції між Україною і Турецькою Республікою. З серпня 1999 року по грудень 2003 року працював Генеральним консулом України в Республіці Кіпр столиці Нікосії. Хоча це була і невелика держава, але складна в національних відносинах. Тут постійно виникали суперечки між її населенням – греками-кіпріотами та турками-кіпріотами. Виконавши свої обов'язки, Георгій Ільченко повернувся в Україну і був призначений заступником начальника Управління кадрів забезпечення. А у 2005–2006 роках він уже заступник директора Департаменту кадрів, начальник відділу закордонних установ Міністерства закордонних справ України. Але певною мірою це проміжні посади. На Георгія Ільченка чекали ще важливіші призначення. І це підтвердилось. 26 червня 2006 року Указом Президента України він був призначений Надзвичайним і Повноважним Послом України в Об'єднаних Арабських Еміратах, де, на жаль, пробув усього декілька місяців. 31 грудня 2006 року Георгій Михайлович помер.

Так, у 50 років, у розквіті сил пішов із життя перспективний дипломат Георгій Михайлович Ільченко.

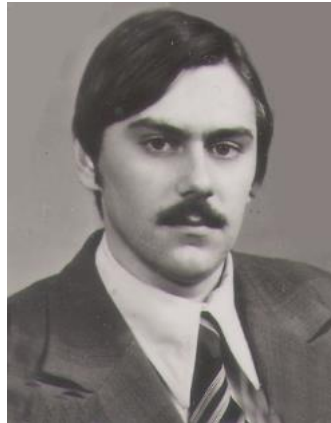

*Викладачі факультету іноземних мов Л. С. Панова, Н. М. Жилко,
Г. С. Чекаль, О. І. Близьнюк, які навчали Г. Ільченка*

**КОНОПАЦЬКИЙ
МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ**

*(30.05.1958) – педагог, керівник освіти і
науки Чернігівщини,
випускник Педагогічного
інституту 1979 р.*

Микола Конопацький народився в селі Берилівка на Городнянщині Чернігівської області. Після закінчення середньої школи в 1975 р. вступив на філологічний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на спеціальність "російська мова та література". Під час навчання брав активну участь у культурно-масовій роботі, що не заважало йому добре вчитися. Особливо Микола любив театральну справу, допомагав керівникові аматорського студентського театру доценту О. М. Євстаф'євій у постановці вистав. Після закінчення у 1979 р. інститут отримав направлення вчителем російської мови та літератури Деревинської восьмирічної школи Городнянського району. В освіті пройшов шлях від учителя до начальника Управління освіти і наук Чернігівської обласної державної адміністрації.

У 1983–1985 рр. очолює в рідному Городнянському районі спочатку Ільмівську восьмирічну школу, потім Дубровенську середню школу. Як умілий керівник Микола Анатолійович надихав колективи закладів на використання творчих нестандартних форм роботи, пошук перспективних напрямків педагогічної діяльності.

Протягом 1985–2004 рр., обіймаючи посади керівника відділу освіти виконкому Городнянської районної ради, Городнянської райдержадміністрації, заступника голови Городнянської райдержадміністрації і маючи досвід педагогічної та управлінської роботи, надавав практичну допомогу керівникам освітніх закладів району. Обстоюючи створення відкритої системи освіти, часто зустрічався з батьками, учнями, представниками громадських організацій, забезпечував утвердження демократичної системи управління освітою. Завжди проявляв творчий підхід до вирішення освітянських завдань, створював атмосферу високої відповідальності.

У подальшому очолює колективи Чернігівської загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів ім. Ю. М. Коцюбинського, Центру матеріально-технічного та інформаційного забезпечення

освітніх закладів області. Микола Анатолійович творчо підходить до вирішення завдань, пов'язаних з підвищенням ефективності освітнього процесу. Приділяє велику увагу зміцненню навчально-матеріальної бази закладів освіти, створенню мікроклімату творчості в колективі, удосконаленню стилю управління педагогічним і учнівським колективами.

Із 2011 р. працює в Управлінні освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації спочатку заступником начальника, а потім (з 2015 р.) – начальником.

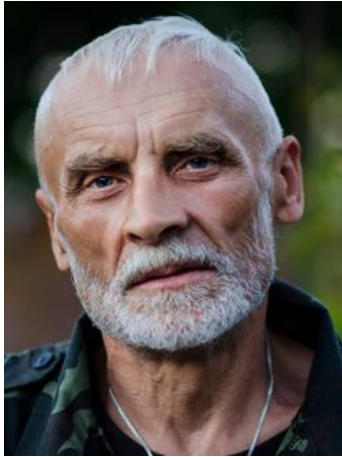
Як очільник Управління освіти і науки області вміло організовує роботу щодо реалізації державної національної політики в галузі освіти і науки в регіоні, забезпечує координацію дій з місцевими органами влади, структурними підрозділами Обласної державної адміністрації щодо діяльності Управління освіти і науки.

Значну увагу приділяє оптимізації мережі закладів освіти, зміцненню їхньої матеріально-технічної бази, удосконаленню управлінської діяльності освітнім процесом, створенню умов щодо організації інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами, активізації діяльності педагогічних колективів з національно-патріотичного виховання дітей і молоді, вирішенню питань підвозу здобувачів освіти та організації якісного харчування.

На всіх ділянках роботи проявив себе висококваліфікованим педагогом, творчим працівником, здібним організатором, керівником-новатором.

Життя М. А. Конопацького – це самовіддана праця й випробування, помножені на неабиякий талант педагога, організатора, керівника.

Нагороджений нагрудним знаком "Відмінник народної освіти" України (1992), Росії (1992), Білорусі (1995), почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Обласної державної адміністрації та Обласної ради

МОСКОТІН
ЛЕОНІД ПАВЛОВИЧ
(*"Лаврінович"*)

*(1956–2015) – освітянин, борець за
незалежність України, учасник
російсько-української війни,
випускник Педагогічного інституту
1980 р.*

Леонід Павлович Москотін народився 14 січня 1956 року в с. Комарівка Борзнянського району Чернігівської області. Середню освіту здобув у Ніжинській ЗОШ № 1, яку закінчив у 1973 році. Вищу освіту здобував на хіміко-біологічному факультеті Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя (нині – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). Отримавши диплом спеціаліста, працював учителем хімії та біології в школі с. Григоро-Іванівка Ніжинського району. З часом працював на заводі "Сільмаш", де пропрацював майстром протягом 5 років. Переїхав на Чукотку, де протягом майже 6 років обіймав посаду енергетика. Після розпаду СРСР повернувся до України, де активно включився в націонал-патріотичний рух, який боровся за незалежність. Останнім часом, перед початком російської агресії, працював на Ніжинському комбінаті хлібопродуктів".

Брав активну участь у громадсько-політичному житті Ніжина, у 2012 р. став членом Ніжинської міської організації ВО "Свобода". Палкий учасник Революції Гідності, в якій брав участь з першого до останнього дня. Після початку російської агресії, незважаючи на вік, у травні 2015-го року добровольцем пішов на фронт. Боець "Легіону Свободи". Служив солдатом, старшим стрільцем зведеної штурмової роти "Карпатська Січ" 93-ї окремої механізованої бригади.

Загинув 11 липня 2015 року під час бойового чергування на позиції під Опитним біля Донецького летовища в результаті вибуху ворожої гранати від осколкових поранень і травм, несумісних з життям. "Він був надійним бійцем і справжнім побратимом. На нього завжди можна було покластися, був дуже відповідальним. На жаль, нині, чергуючи біля донецького аеропорту, у результаті розриву ворожої гранати отримав важкі поранення, врятувати побратима не вдалося. Світла пам'ять про нього житиме у наших серцях, а ворог обов'язково отримає гідну відплату за втрачених нами героїв", – згадує командир роти "Карпатська Січ", очільник "Легіону Свободи" Олег Куцин.

Героя було поховано 14 липня у Ніжині на Овдіївському кладовищі. Був одружений. Вдовою залишилася дружина Ольга, з якою Леонід виховував доньку Аделіну та сина Ореста.

За особисту **мужність**, сумлінне та бездоганне служіння Українському народові, зразкове виконання військового обов'язку нагороджений орденом "За мужність" III ступеня (посмертно, 16 січня 2016 року), та відзначений медаллю УПЦ КП "За жертвовність і любов до України" (посмертно).

У жовтні 2015 року на будівлі Ніжинської ЗОШ № 1 урочисто відкрито меморіальну дошку Леоніду Москотіну.

На честь Леоніда Москотіна та загиблих земляків у Ніжині відкриті меморіал "Герої не вмирають" та пам'ятник "Борцям за незалежність України". Світла пам'ять герою!

**СУХОВЕЄВ
ВОЛОДИМИР ВОЛОДИМИРОВИЧ**

*(18.06.1953) – педагог, вчений-хімік,
заслужений діяч науки і техніки
України, випускник Педагогічного
інституту 1980 р.*

Народився в смт. Радуль у сім'ї працівників річкового флоту. У 1970 році закінчив Радульську середню школу і розпочав трудову діяльність будівельником у м. Чернігові; з квітня 1971 року по серпень 1972 року працював рульовим-мотористом на річковому флоті Білорусі, а з серпня по листопад 1972 року – старшим піонервожатим Радульської середньої школи. У листопаді цього ж року був призваний до лав Радянської Армії. По завершенню служби вступив на підготовче відділення Ніжинського державного ордена Трудового Червоного Прапора педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя.

З 1975 по 1980 роки навчався на природничому факультеті НДПІ, активно займався науковою та суспільно корисною роботою. З 1976 по 1980 роки очолював Студентське наукове товариство інституту, приймав участь у студентських наукових олімпіадах та конкурсах, тричі ставав їх призером. За успіхи у навчанні та суспільному житті інституту нагороджений Почесною грамотою ЦК ВЛКСМ, занесений на Дошку пошани м. Ніжина, обраний Ленінським стипендіатом інституту.

По закінченню природничого факультету НДПІ (1980) вступив до аспірантури Відділення нафтохімії Інституту фізико-органічної хімії АН України на заочну форму навчання (1980–1984). Кандидат хімічних наук (з 1987), доцент (з 1989), доктор хімічних наук (2009), професор (2011). Відмінник освіти України (1995), заслужений діяч науки і техніки України (2016).

Працює у Ніжинській вищій школі з 1980 року на посадах асистента (1980–1988), старшого викладача (1988–1989), доцента (1989–1991), заступника декана природничо-географічного факультету (1991–1996), завідувача підготовчого відділення (1996–1998), декана ф-ту допрофесійної освіти (1997–1999), директора навчально-методичного центру університету в м. Новгород-Сіверському (1999–2002), в. о. проректора із заочної та післядипломної освіти (2002), проректора з навчальної роботи (2003–2004), проректора з науково-педагогічної та методичної роботи (2004–2006), професора кафедри хімії (2006–2009), завідувача кафедри хімії, професора (2009–2018), а з серпня 2018 р. по

січень 2020 р. – завідувач хімії та фармації, професор. Зараз є в. о. завідувача кафедри хімії та фармації, професор.

Основні напрямки наукових досліджень – нафтохімія та фармацевтична хімія.

Плідно займається навчально-методичною та науковою роботою. Зокрема, у 1994 році ініціює створення на базі науково-дослідної лабораторії кафедри хімії НДПІ спільно з Інститутом біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України науково-дослідної лабораторії з хімії металокмплексних сполук, яку він і очолив (науковий консультант – член-кор. НАН України Г. О. Ковтун).

У 2005 році лабораторія реорганізована у спільну проблемну науково-дослідну лабораторію Ніжинського державного університету та ІБОНХ НАН України.

На базі цієї лабораторії було реалізоване виконання чотирьох наукових проєктів за державним замовленням ("Синтез гетероциклічних сірко- та азотовмісних металокмплексів і вивчення їх практично-корисних властивостей", "Синтез сульфолановмісних сполук і вивчення їх практично-корисних властивостей", "Металокмплексні сполуки на основі похідних сульфолану-3: синтез та властивості", "Синтез нових сульфуровмісних металокмплексних сполук та дослідження їх хімотологічних та біологічних властивостей").

За результатами досліджень під керівництвом В. В. Суховєєва розроблені чотири нові поліфункціональні присадки до мастил, що виявляють високі протизношувальні, антифрикційні та антиокиснювальні властивості. Експлуатаційні дослідження мастил з використанням одержаних присадок на автомобілях КАМАЗ та тракторах Т-150, К-750 свідчать про їх високі хімотологічні властивості, що дозволило рекомендувати їх для застосування у гідросистемах автотракторної техніки.

Дослідження на біологічну активність металокмплексів, що синтезовані у науково-дослідній лабораторії, показали їх ефективність як фунгіцидів, бактерицидів, антивірусних та рістрегулюючих речовин. Так, за даними науково-дослідних станцій України, препарати Кристалін, Славутич і Оксамит підвищують польову схожість насіння рослин озимої пшениці та цукрових буряків, покращують урожайність і якість продукції. Тому зазначені препарати рекомендовані для використання як елементи технології при вирощуванні сільськогосподарських культур в умовах південного Полісся України.

Спільна науково-дослідна лабораторія стала центром наукових досліджень не тільки для викладачів кафедр хімії і біології природничо-географічного факультету, але і студентів. Як керівник лабораторії В. В. Суховєєв здійснює керівництво дисертаційними дослідженнями аспірантів Г. Г. Сенченко (1989–1993 рр.), Г. А. Кратко (1990–1993 рр.), С. Г. Сенченко (1994–1997 рр.), О. В. Москаленка (1994–1998 рр.), С. О. Приплавко (1996–2000 рр.), О. В. Швидко (1996–2000 рр.) та інших.

На базі лабораторії виконуються також численні дослідження, які потім узагальнюються в наукові доробки (курсіві, дипломні і магістерські роботи, тези наукових конференцій, статті у наукові журнали,

патенти тощо). Найбільш здібні випускники направляються на навчання до провідних наукових центрів України. Серед рекомендованих до аспірантури захистили кандидатські дисертації М. М. Кондратенко, Г. Г. Сенченко, О. В. Москаленко, В. М. Гавій, С. А. Циганков, С. О. Приплавко, О. В. Суховеев, З. О. Гаголкіна, О. Л. Кобзар, В. В. Труш, М. В. Качаєва та інші.

Співробітниками лабораторії захищено одну докторську та п'ять кандидатських дисертацій.

У 2010 році науково-дослідну лабораторію реорганізовано у спільний науково-дослідний підрозділ НДУ імені Миколи Гоголя та Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії імені В. П. Кухаря НАН України – лабораторію синтезу і вивчення властивостей біологічно активних сполук.

Плідно займається науковою та навчально-методичною роботою професор В. В. Суховеев і зараз. Його науковий доробок налічує понад 500 друкованих праць, серед яких 2 монографії, 27 навчальних і навчально-методичних посібників, 50 патентів на винаходи та корисні моделі, 2 авторських свідоцтва, 10 оглядів і понад 165 статей. Навчальному посібнику "Органічна хімія" надано гриф МОН України.

Лише за останні 5 років ним видано понад 150 праць, серед яких 6 посібників, 30 патентів на нові речовини, що виявляють фармакологічні властивості. Він є організатором 7 міжнародних науково-практичних конференцій з хімії та фармації.

В. В. Суховеев користується визнанням і авторитетом у широких колах наукової та педагогічної громадськості України. Він – Відмінник освіти України (1995), неодноразовий переможець конкурсу університету "Кращий науковець року". За особистий вагомий внесок у винахідницьку та раціоналізаторську роботу нагороджений Грамотою Державного департаменту інтелектуальної власності України (2001 р.); за сумлінну і плідну навчально-методичну та наукову роботу – Почесною Грамотою Міністерства освіти і науки України (2005); за вагомий особистий внесок у забезпечення розвитку вітчизняної науки нагороджений Подякою Прем'єр-міністра України (2010 р.).

За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу України, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм Указом Президента України (№ 217/2016 від 18 травня 2016 року) Суховееву Володимиру Володимировичу присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України", а Вченою радою НДУ імені Миколи Гоголя – почесне звання "Заслужений працівник Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя" (2018).

За вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки та сумлінну працю в галузі вищої освіти Чернігівщини в ім'я незалежної України В. В. Суховеев нагороджений дипломом лауреата щорічної обласної Премії імені Георгія Вороного (2018).

**ТЕЗІКОВА
СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА**

(24.03.1960) – педагог, кандидат педагогічних наук, доцент, відомий організатор міжнародних освітніх програм, багаторічний декан факультету, випускниця Педагогічного інституту 1981 р.

Світлана Муравйова народилася у місті Єкатеринбурзі (колишній Свердловськ) на Уралі, а коли їй виповнилося одинадцять років, батьки переїхали в Україну й оселилися в місті Ізюм Харківської області. Світлана, яка пішла вчитися у п'ятий клас Ізюмської середньої школи № 5, повинна була знайти своє місце в новому колективі. І цей процес пройшов для дівчини безболісно. Вона добре вчилася, була активною, добре знала англійську мову, бо починала її вчити ще з першого класу.

Для Світлани Муравйової вчителька цього предмета Раїса Назарівна Турлаєва стала зразком вчительської професії. І саме завдяки їй, випускниці Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя, її розповідям про студентське життя Світлана приїхала у Ніжин і вступила на факультет англійської мови у 1977 р.

Світлані Муравйовій, з її запальною енергією і пристрасстю до роботи, було цікаво вчитися і займатися громадською діяльністю. У ці роки комсомольська молодь брала активну участь у життєвих процесах, хотіла проявити себе у конкретних справах, якими, наприклад, були виїзні студентські трудові загони під час літніх канікул. Світлана неодноразово їх очолювала. Як керівник вона представляла Чернігівщину на Всесоюзному зльоті бійців загонів у Алма-Аті (Казахстан, 1979). Поступово загартовувався характер Світлани, вироблялися риси керівника колективу. Тож не випадково комсомольці факультету іноземних мов обрали Світлану своєю керівницею. Вона входила в групу молодих ентузіастів інституту, які збуджували у 70–80-х рр. ХХ ст. своєю активністю молодь, запалювали їх на хороші справи. Хоча було і немало бюрократизму, але романтичний вогник їх безкорисності, вболівання за справу, самовіддача надихали й інших студентів на активне життя.

Після закінчення у 1981 р. інституту Світлана Муравйова стала завідувати кабінетом естетики. У цей час в інституті діяли три студентські аматорські театри, різноманітні мистецькі колективи, молодіжні клуби за інтересами, і тому цей кабінет відігравав значну роль в естетичному вихованні студентів.

Паралельно з цією роботою Світлана Володимирівна працювала спочатку вчителем німецької мови в школі № 10, а з часом вчителем

англійської мови в школі № 3 м. Ніжина. То була справжня можливість спробувати себе у педагогічній справі. Згадуючи, якими цікавими були уроки англійської мови у її вчительки Р. Н. Турлаєвої, і вона намагалася зробити їх такими, від яких учні отримували б навчальне задоволення. Іншою громадською справою цього періоду Світлани стало створення факультету майбутнього педагога для учнів старших класів, який мав на меті залучення до педагогічного інституту найкращих випускників школи.

Практична педагогічна робота дала можливість Світлані Тезіковій визначити наукову проблему, яка стала темою кандидатського дослідження, – "Система роботи школи з підготовки учнів до вибору професії вчителя". Навчаючись в аспірантурі в Інституті педагогіки АПН України, вона написала дисертацію під керівництвом відомого в Україні вченого, директора цього інституту академіка М. Д. Ярмаченка, а також опублікувала у різних збірниках наукові статті, серед них "Система педагогічної орієнтації школярів", "Співробітництво школи, органів народної освіти і вузу в роботі по професійній орієнтації учнів на професію вчителя", "Формування готовності школярів до вибору професії вчителя" та навчальні посібники "Вивчення учнів з метою орієнтації на педагогічні професії" (1990), "Форми орієнтації школярів на професію вчителя" (1990) та інші.

Після захисту дисертації С. В. Тезікова отримала ступінь кандидата педагогічних наук (1994), а потім і звання доцента (1999). В подальшому її діяльність буде пов'язана з кафедрою педагогіки і викладанням педагогічних дисциплін, зокрема "Педагогіка та методика виховання", "Актуальні проблеми педагогіки", "Порівняльна педагогіка", "Педагогіка вищої школи" та інші, які вона читала в основному на своєму рідному факультеті іноземних мов, з яким була пов'язана і як адміністратор: заступник декана з навчальної роботи (1993) та декан факультету (з 1997).

Роздуми над попереднім педагогічним досвідом знайдуть своє втілення у монографії "Педагогічні основи трудового становлення і професійного самовизначення учнівської молоді" (Київ, 1996).

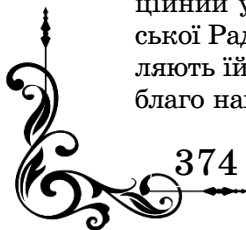
Праця на факультеті була тісно пов'язана з проблемами вивчення іноземних мов та підготовки вчителів. На факультеті працювали знані в Україні методисти доценти О. І. Близнюк, Л. С. Панова, Н. М. Жилко, професор Г. С. Чекаль, які розробляли методику навчання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах. Методика навчання молодших школярів залишалася ще мало розробленою. Саме цей напрям став науково-методичним інтересом Світлани Володимирівни на початку нульових. Курсу "Методика навчання англійської мови у молодших класах" вона приділяла багато уваги: вивчала досвід інших шкіл не лише в Україні, а і зарубіжних країн, готувала цікаві практичні розробки і проводила демонстраційні уроки, чітко продумувала кожне практичне і лабораторне заняття, щоб вони були цікавими і корисними для студентів.

Світлана Володимирівна надрукувала цикл статей за цим напрямом: "Особистісно орієнтований підхід до навчання англійської мови у початковій школі" (1995), "Практичне навчання у початковій школі" (англійською мовою, 1998), "Деякі принципи навчання англійської мови в початковій школі" (англійською мовою, 1999), "Етапи навчання писемного мовлення в початковій школі" (2001) та інші. Разом з колегами вона виступила співавтором підручників "Практичний курс англійської мови для 4 курсу" у двох частинах (1998, 1999), "Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах" (2010), "Говоримо англійською, навчаємось і відпочиваємо разом: методичний посібник для організаторів мовних таборів" (2016), "Професійний розвиток вчителя: інструменти управління знаннями: методичний посібник" (2017).

Значне місце в житті і діяльності С. В. Тезікової посідає адміністративна робота декана факультету, якою вона займається уже близько чверті віку. Це повсякденна робота зі студентами і викладачами, вирішення проблем навчального і виховного процесів, організації практик і активізації діяльності всього студентського колективу, вирішення багатьох інших великих і малих проблем. Проте декан – це не лише виконавець повсякденної роботи, це й стратег, мислитель, який думає значно ширше і глибше про розвиток факультету, про якісну підготовку фахівців.

Тож декан Світлана Тезікова, пройшовши стажування в Університеті штату Айова (США, 2002), досліджуючи досвід підготовки педагогічних кадрів у різних країнах світу, створила Центр порівняльних педагогічних досліджень та міжнародного співробітництва, робота якого була спрямована на розширення зв'язків із зарубіжними партнерами. З ініціативи Світлани Володимирівни Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя став учасником таких міжнародних проєктів: "Професійний розвиток вчителів англійської мови Чернігівської області" (Фонд "Відродження", 1998), студентська програма "Мова і культура" (Корпус Миру США, 1999–2004) на базі табору "Лісове озеро" в с. Ядути Борзнянського району, "Реформа та оновлення педагогічної освіти" (Департамент освіти США, 2000–2003), "Поновлення зв'язків із зарубіжними партнерами" (Університет штату Айова (США), 2008), "Англомовні табори відпочинку: ініціатива GoGlobal" (Посольство США в Україні, 2016), "Децентралізація в освіті: нові підходи до професійного розвитку вчителів" (Євросоюз, 2017) та інші.

В рамках партнерства з Університетом штату Айова (США) за участю С. В. Тезікової було започатковано міжнародну конференцію "Інновації у вищій освіті" (2003), учасниками якої є наші вітчизняні та зарубіжні партнери. Досвід участі Світлани Володимирівни у роботі Європейської асоціації дослідників освіти (EERA), проєкті "Інноваційний університет" (Варшава, 2014), постійна співпраця з Британської Радою в Україні та іншими міжнародними організаціями дозволяють їй і надалі залишатися інноваційною та успішно працювати на благо нашого університету.

**ПОТАПЕНКО
СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ**

*(11.01.1959) – педагог, мовознавець, доктор
філологічних наук, професор, випускник
Педагогічного інституту 1981 р.*

Сергій Потапенко народився в м. Городня на Чернігівщині. Тут закінчив середню школу і у 1977 р. вступив до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя на факультет англійської мови, який користувався у той час великою популярністю у молоді, бо тут давали хорошу фахову підготовку.

Після закінчення інституту у 1981 р. С. І. Потапенко протягом трьох років працював учителем англійської мови в середній школі, а з 1984 року – у Ніжинській вищій школі на посадах викладача кафедри англійської мови, доцента (з 1995 р.), завідувача кафедри англійської / германської філології (1998–2001, з 2005 по 2019).

У 1991 р. захистив кандидатську дисертацію на тему "Риторический аспект функционирования детерминативов английского языка" (науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Е. Я. Морозовська). У дисертації розкрито відмінності у вживанні артиклів, вказівних і присвійних займенників в англомовних новинному й публічному дискурсах.

У 2008 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 на тему "Орієнтаційний простір сучасного англомовного медіа-дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу)" (науковий консультант – доктор філологічних наук, професор О. П. Воробйова). У цій праці доведено, що організація дискурсу англомовних засобів масової інформації спирається на принципи візуального орієнтування людини в навколишньому середовищі, які зазнають змін унаслідок взаємодії мови з когнітивними схемами індивіда.

Наукову діяльність С. І. Потапенка ділимо на три етапи в сув'язі з тенденціями розвитку лінгвістики на зламі тисячоліть: системно-мовний, когнітивно-дискурсивний і риторично-прикладний.

Під час системно-мовного етапу, протягом дев'яностих років минулого століття, дослідник зосередився на вивченні функцій артиклів, що є чи не найскладнішою проблемою при засвоєнні англійської носіями слов'янських мов, у яких ці одиниці відсутні. Вивчення цієї проблеми відображено у статтях, опублікованих у тогочасних провідних журналах "Иностранные языки в школе" (№ 5, 1996; № 2, 2000) і

"Филологические науки" (№ 5–6, 1998), у посібнику "Англійський арктикль та імена-орієнтатори" (Ніжин, 2003, 2005), у збірнику "From Gram to Mind: Grammar as Cognition" (Бордо, Франція, 2008).

Під час когнітивно-дискурсивного етапу наукової діяльності, пов'язаного з написанням докторської дисертації, С. І. Потапенко видав дві монографії: "Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу)" (Київ, 2004) і "Сучасний англо-мовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти" (Ніжин, 2009). У цей же період С. І. Потапенко разом з професором А. Е. Левицьким редагує три колективні монографії. Дві із них – "Сучасна англо-мовна публіцистика: лінгвістичний вимір" (2010) та "Язык и пространство: проблемы онтологии и эпистемологии" (2011) – були опубліковані видавництвом Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Третя – "Лингвоконцептология: перспективные направления" (2013) – вийшла друком у Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка. На цьому етапі побачив світ перший в Україні посібник з когнітивної лінгвістики (Ніжин, 2013), який широко використовується на факультетах іноземних мов країни.

Риторично-прикладний етап наукової діяльності С. І. Потапенка, що вписується у сучасні тенденції практичного розвитку мовознавства, відзначається низкою статей з когнітивної риторики у вітчизняних і зарубіжних журналах. Першим на факультеті іноземних мов НДУ імені Миколи Гоголя професор опублікував статтю з цієї тематики в журналі, що індексується в бібліографічній базі Скопус (Topics in Linguistics): "Cognitive rhetoric of effect: energy flow as a means of persuasion in inaugurals" (2016, Vol. 17, N. 2. С. 12–25). У руслі когнітивно-риторичного підходу під керівництвом С. І. Потапенка було захищено п'ять дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук.

Загалом за час своєї науково-педагогічної діяльності С. І. Потапенко підготував 13 кандидатів наук для закладів вищої освіти різних міст України: Києва, Глухова, Житомира, Кам'янець-Подільська, Сум, Чернігова. Із-поміж них – п'ять молодих науковців для Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя: І. В. Данильченко (2014), Н. М. Талавіра (2015), О. М. Щербак (2016), Т. В. Міщенко (2017), А. І. Набок (2018).

С. І. Потапенко – віце-президент Української асоціації когнітивної лінгвістики і поетики; член Європейської асоціації лінгвістів (Societas Linguistica Europaea) та Міжнародної прагматичної асоціації (International Pragmatics Association). Брав участь у низці закордонних конференцій, які визначають напрями розвитку сучасного мовознавства: 12th International Pragmatics Conference (Англія, Манчестер, 3–8 липня 2011); 4th UK Cognitive Linguistics Conference (Великобританія, Лондон, 10–12 липня 2012); 19th International Congress of Linguists (Швейцарія, Женева, 22–27 липня 2013); 47th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea (Польща, Познань, 11–14 вересня 2014); 13th

International Cognitive Linguistics Conference (Англія, Ньюкасл, 20–25 липня 2015); Rhetoric and the forms of European culture: From tradition to contemporary challenges (Литва, Каунас, 6–7 травня 2016); 10th International Conference on Construction Grammar (Франція, Париж, 16–20 липня 2018).

Здобутки сучасного мовознавства були тією основою, яка визначала діяльність С. І. Потапенка на посаді завідувача кафедри германської філології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя щодо створення нових методик викладання англійської мови на старших курсах факультету іноземних мов.

На етапі оновлення матеріалів (1998–2001 роки) під його керівництвом були створені колективи авторів і видані посібники з дисципліни "Практика англійської мови" для третього (2000), четвертого (1999, 2004) та п'ятого (1999, 2004) курсів. В основі їх організації – осучаснення змісту матеріалів у руслі комунікативно-функціонального підходу до вивчення й викладання мов.

На етапі створення новітніх методик викладання англійської мови було розроблено когнітивно-дискурсивний підхід: його суть полягає у наближенні вивчення іноземної мови до способів її використання носіями, що дозволяє привчити студентів до самостійного удосконалення мовних навичок після закінчення вишу. Відповідно було розроблено когнітивно-дискурсивну методику навчання студентів англійської мови з використанням сайтів засобів масової інформації, передусім Бі-Бі-Сі, що передбачало поступове зменшення ролі підручників. Основи цієї методики було викладено в статті "Advanced teaching: using the BBC website instead of coursebooks", яку С. І. Потапенко разом з доцентом Н. М. Талавірою надрукував у британському журналі "Modern English Teacher" (2017. Vol. 26, №. 3. С. 49–51).

Когнітивно-дискурсивна методика викладання англійської мови спирається на чотири основні підходи сучасного мовознавства:

- конструкційний, згідно з яким мовець оперує не окремими словами, а морфосинтаксичними конструкціями, що включають мовні одиниці разом з їх оточенням;
- користувацький (usage-based approach), за якого опанування мовою здійснюється завдяки її постійному вживанню, що передбачає відповідні зміни в організації навчального процесу, спрямовані на забезпечення повторюваності мовного матеріалу в нових контекстах;
- перспективізації, відповідно до якої кожна мова закарбовує специфічний погляд на дійсність (картину світу), а тому студенти мають опановувати нову точку зору на світ, а не окремі слова або граматичні моделі;
- жанровий, за якого мовленнєва діяльність людини реалізується в окремих різновидах ситуацій, діяльності в яких треба навчати студентів: побутовий (ведення розмови), риторичний (спілкування з великою аудиторією), художній (створення оригінальних текстів).

У руслі цього підходу студенти разом із викладачами створюють довідники для мовлення та письма, які розміщуються на сайті кафедри: вони містять каркасні тексти, що складаються з найбільш уживаних конструкцій і використовуються для розвитку мовлення й письма студентів із різних тем.

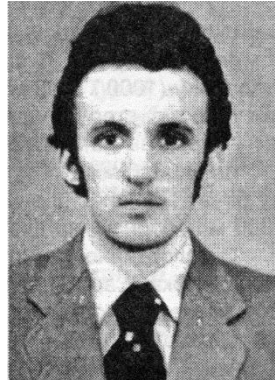
Із вересня 2019 року С. І. Потапенко працює в Київському національному лінгвістичному університеті професором кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О. М. Мороховського.

28 лютого 2019 р. в стінах Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя на засіданні вченої ради ректор університету Олександр Самоїленко вручив нагрудний знак "За наукові та освітні досягнення" Сергію Потапенку

**ТИЩЕНКО
ВІТАЛІЙ ГРИГОРОВИЧ**

*(28.07.1957) – український легкоатлет,
майстер спорту міжнародного класу, бігун,
бронзовий призер чемпіонату Європи,
учасник Олімпійських ігор, Почесний
працівник фізичної культури та спорту
України, випускник Педагогічного
інституту 1981 р.*

Віталій Тищенко народився у містечку Носівка на Чернігівщині. Навчаючись у школі, проявляв особливий інтерес до спорту. Після закінчення школи деякий час працював на заводі "Победит" (філіал київського заводу ім. С. Корольова), а у 1975 р. був призваний до лав Радянської армії. Служив у Середньоазіатському Прикордонному окрузі прикордонником. У місті Душанбе закінчив школу кінологів, а потім продовжив служити на заставі, де демонстрував і свої успіхи у спорті, за що він отримав перший розряд. Захоплення спортом стає для Віталія Тищенка основою його життя.

Демобілізувавшись із армії, він намагається вступити до Чернігівського педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка на факультет фізкультури. Однак він не пройшов за конкурсом, а тому вступив у 1978 році на підготовче відділення філологічного факультету Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. Гоголя, а згодом став студентом інституту.

У Ніжинському виші Віталій Тищенко зустрівся на кафедрі фізвиховання, якою керував заслужений тренер України М. П. Гайдим, із тренером з легкої атлетики Миколою Оксентійовичем Немиричем, який і став очікуватися юнаком, готувати його до різноманітних виступів.

Навчаючись на філологічному факультеті Ніжинського державного інституту ім. М. Гоголя, Віталій Тищенко продовжував паралельно тренуватися і брати участь у різних змаганнях, демонстрував результативні показники з бігу на середніх та довгих дистанціях. У 1977 році на відкритому повітрі Віктор Тищенко здолав дистанцію 1500 м за 4.06,2. Паралельно з В. Тищенком в інституті у цей час навчався ще один видатний спортсмен-спринтер Володимир Ігнатенко, майстер спорту міжнародного класу, чемпіон СРСР з бігу на 100 м, якого в інституті тренував викладач, заслужений тренер України М. П. Гайдим.

Поступово у В. Тищенка розширювалася географія змагань. У 1978 році ім'я Віталія Тищенка з'являється на міжнародній арені. Так,

16 червня 1978 р. він зайняв перше місце у змаганні на приз газети "Правда" 1500 м за 4.41,3, яке проходило у м. Тбілісі і цим самим виконав норматив майстра спорту. Цього ж року він зайняв перше місце на цій же дистанції і на чемпіонаті УРСР (3.47,5).

У 1978 р. Віталій Тищенко став членом збірної СРСР і залишився в ній до 1988 р. Брав участь у міжнародних змаганнях з бігу на 1500 м., які проходили у Мінську, Сочі, Каунасі, Москві тощо.

У фінальному змаганні на приз братів Знаменських, які проходили у 1979 р. у місті Каунас, 1500 м В. Тищенко пробіг за 3.42,8, зайнявши 3 місце, а у фіналі Спартакіади народів СРСР (Москва, 25.07.1979 р.) дистанцію 4x800 м пробіг за 7.13,11 і зайняв третє місце серед інших, встановивши рекорд України.

В. Тищенко у 1980 р. був включений до команди СРСР як учасник Олімпійських ігор (1500 м) і тренувався під керівництвом Івана Федоровича Леоненка. У цьому змаганні він зайняв друге місце, показавши результат 3.44,39. Цей рік був призовим для легкоатлета, бо із чотирьох виступів на 1500 м було зафіксовано дві срібні та одну бронзову медалі, а на дистанції 2000 м – бронзову медаль. Віктор Тищенко досяг ще однієї важливої вершини: на дистанції 1500 м на матчевій зустрічі легкоатлетів УРСР, РРФСР, Москви, Ленінграду в Сочі 23.05.1980 р. з показником 3.35,8 він виконав норматив майстра спорту міжнародного класу. З початку кар'єри до початку 1982 року включно Віталій Тищенко на змаганнях представляв місто Ніжин і спортивне товариство "Буревісник". А з середини сезону 1981 р. та до завершення кар'єри у 1988 р. він виступав за місто Київ і спортивне товариство Збройних сил. У цей час він демонстрував свою майстерність у багатьох містах Радянського Союзу та світу.

З кожним роком збільшувалась кількість перемог і завойованих медалей. Так, у 1981 році були зайняті перші місця на кубок СРСР у приміщенні на фінальних змаганнях у місті Каунас (1500 м – 3.49,0) та на чемпіонаті СРСР (Москва) з показником цієї ж дистанції 3.48,58. Крім бігу на 1500 м Віктор Тищенко успішно виступав і на дистанції 800 м і 11 червня 1981 р. у Києві зайняв перше місце з показником 1.47,9. Цей рік був особливо плідним. На дванадцяти союзних змаганнях він отримав 8 медалей, з них – 3 золоті, дві – срібні та 3 – бронзові. Не менш успішним був і 1982 р. Переважна більшість змагань у цей рік проходила в зарубіжних країнах: Народна демократична республіка Німеччина (м. Котбус матчева зустріч СРСР–НДР), м. Індіанополіс матчева зустріч СРСР–США), Греція (Афіни, чемпіонат Європи). В. Тищенко брав участь на дистанції 1500 м і скрізь завоював срібні медалі. Такий же успіх мав на дистанції 800 м у Болгарії (Софія, міжнародні змагання на призи газети "Народна младеж").

Якщо до 1983 р. переважна більшість виступів В. Тищенка була пов'язана з дистанцією 1500 м, інколи 800 м, то цього року він брав участь і на дистанції 2000 м (на кубок СРСР у приміщенні у Москві) і

3000 м (меморіал братів Знаменських у Москві, друге місце у фіналі). На 3000 м Віталій Тищенко змагався у 1984 р. в Італії (у матчевій зустрічі СРСР – Італія-Іспанія у Мілані), а також 1985 р. у такому ж матчі в Турині та на чемпіонаті Європи в Афінах. І скрізь завойовував срібні медалі, крім бронзової в Афінах.

Золоті медалі В. Тищенко отримав у 1986 р. на дистанції 3000 м на матчевій зустрічі СРСР – Італія – Югославія у Турині, на 800 м на чемпіонаті СРСР у Києві та на 500 м у м. Брянську і наступного року у Києві.

Таким чином, за час своєї участі у змаганнях Віктор Тищенко був бронзовим призером чемпіонату Європи з легкої атлетики у приміщенні 1985 р. (3000 м), учасником Олімпійських ігор 1980 р. (1500 м), 5-разовим чемпіоном та 3-разовим призером чемпіонату СРСР (у тому числі і в приміщенні) на дистанціях 1500, 3000 та 5000 метрів, діючим рекордсменом України з бігу на 100 м (2.16,8; 1981 р.), та естафеті 4x800 метрів (7.13,1; 1979; разом з Валерієм Лисковим, Сергієм Шаповаловим та Анатолієм Решетняком), экс-рекордсменом УРСР в бігу на 1000 та 3000 м у приміщенні, а також в бігу на 1500, 2000 та 3000 метрів.

У 1988 р. Віталій Григорович завершив власну спортивну кар'єру і перейшов на тренерську роботу спортивного товариства Збройних сил України.

Нині він – почесний громадянин м. Носівка, а тому допомагає Носівській дитячо-юнацькій спортивній школі, яка за 35 років існування виховала чимало знаних в Україні спортсменів. Нею нині керує Микола Тертишник.

Віктор Тищенко допомагає провести змагання з першості учнів в ДЮСШ з легкої атлетики. "Організувати змагання навіть такого рівня дуже потрібно, – підкреслює Віталій Григорович, – але без них тренерам неможливо роздивитися спортивні таланти, а юним – показати себе". Віталій Тищенко й нині намагається допомагати молоді знайти себе у спорті, тренуватися у належних умовах.

Література: Л. Б. Петренко. Ніжин: місто спортсменів. Сторінки історії ніжинського спорту. Ніжин, 2011. С. 160–162; Ломоносов М. Подія невеличка, але мотивуюча // Деснянка. 2018, № 22 (707). 31 травня.

**ШЕВЧУК
ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ**

*(26.05.1961) – педагог, заслужений
учитель України, випускник
Педагогічного інституту 1983 р.*

Народився Олександр Шевчук у родині службовців у м. Ніжині.

У 1968–1978 роках навчався у середній школі № 7 м. Ніжина. Був призером міських етапів учнівських олімпіад з фізики та математики, приймав участь в обласних олімпіадах. За роки навчання неодноразово нагороджувався Похвальними грамотами за призові місця на етапах олімпіад.

У 1978 році вступив на навчання до Ніжинського ордену Трудового Червоного Прапора державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя (фізико-математичний факультет). Навчаючись в інституті, брав участь у предметних олімпіадах з фізики та математики. Був переможцем факультетських етапів, призером Всеукраїнських олімпіад "Студент і науково-технічний прогрес" з математики (1981, 1982, 1983 р.). У 1982 та 1983 роках учасник у складі збірних команд України у Всесоюзних олімпіадах з математики. Був дипломантом цих етапів. Отримував Почесні грамоти за успішні виступи на етапах олімпіад (1982 р., 1983 р.). Брав участь у науковій роботі як член студентського наукового товариства. У 1980–1983 роках виконував теоретичні та наукові дослідження напівпровідникових гетероструктур на основі з'єднань $A^{III}B^V-A^{II}B,^{VI}$ за які у 1983 році отримав грамоту "За кращу наукову студентську роботу" на республіканському етапі конкурсу студентських наукових робіт.

Закінчив з відзнакою у 1983 році Ніжинський ордену Трудового Червоного Прапора державний педагогічний інститут імені М. В. і був рекомендований до вступу в аспірантуру за напрямком 01.04.10 – "фізика напівпровідників та діелектриків".

У 1983–1988 роках працював на посаді вчителя математики та інформатики у середній школі с. Черняхівка Ніжинського району Чернігівської області. Нагороджений Грамотою відділу народної освіти Чернігівського облвиконкому та обкому профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ за досягнуті успіхи в навчанні і вихованні учнівської молоді.

В 1985–1987 роках успішно склав іспити кандидатського мінімуму і був зарахований у 1988 році на навчання до аспірантури

Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (радіофізичний факультет) за напрямком 01.04.10 – "фізика напівпровідників та діелектриків". Навчався без відриву від виробництва в аспірантурі у період з 1988 по 1992 роки.

У 1988 р. був обраний на посаду асистента кафедри фізики Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя, а в 1991 р. був обраний на посаду старшого викладача цієї ж кафедри.

В 1992–1993 р. брав участь в організації ліцею при НДПІ ім. М. В. Гоголя (зараз – Ніжинський ліцей Ніжинської міської ради при НДУ ім. М. Гоголя). Є одним із співзасновників ліцею. З перших днів роботи ліцею (03 жовтня 1993 року) працює в ньому за сумісництвом викладачем фізики та астрономії.

У 2019 р. був обраний на посаду доцента кафедри фізики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Викладав практично всі курси загальної та теоретичної фізики, астрономії та низку нормативних дисциплін.

Останні 28 років О. Шевчук є членом журі фінальних (IV) етапів всеукраїнських учнівських олімпіад з фізики, фінальних етапів всеукраїнських турнірів юних фізиків (ВТЮФ) та з астрономії (ВУОА). Автор декількох десятків задач ВТЮФ та ВУОА. Протягом багатьох років був тренером учнів – кандидатів до складу національних збірних України до участі в міжнародних олімпіадах з фізики, астрономії та астрофізики.

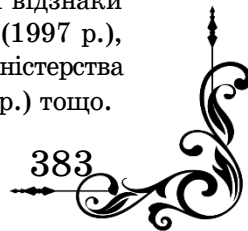
Підготував двох призерів (срібна та бронзова медалі) міжнародних олімпіад з астрономії.

Він автор задач та член журі конкурсу "Вчитель року" за версією науково-природничого журналу "Колосок". Лектор Всеукраїнських літніх та зимових шкіл для учнів з фізики та астрономії.

Олександр Григорович має понад 200 наукових, науково-методичних та науково-популярних публікацій, двох колективних монографій. Займається літературною творчістю, має опубліковані переклади поезій. Науковий редактор науково-популярного природничого журналу для дітей "Колосок". Член-кореспондент Міжнародної академії культури, безпеки, екології та здоров'я (МАКБЕЗ).

Бере активну участь у грі "Що? Де? Коли?". Він член Міжнародної асоціації клубів (МАК) "Що? Де? Коли?" та ліги Українських клубів (ЛУК) "Що? Де? Коли?". В складі команди "МіФ" чотирнадцятикратний чемпіон області зі спортивної версії гри "Що? Де? Коли?", двократний чемпіон області із "Своєї гри", чемпіон області із "Брейн-рингу" та "Ерудит-квартету", учасник Чемпіонатів України зі спортивної версії гри "Що? Де? Коли?".

Вчитель вищої категорії; педагогічне звання – вчитель-методист, заслужений учитель України (2013), має державні та відомчі відзнаки та винагороди: нагрудний знак "Відмінник освіти України" (1997 р.), медаль "Трудова слава" (2008 р.), почесні грамоти та подяки Міністерства освіти і науки України (1997, 1998, 1999, 2000, 2004, 2007 рр.) тощо.

**ПРИХОДЬКО
ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА**

*(07.01.1961) – педагог,
заслужений учитель України, випускниця
Педагогічного інституту 1984 р.*

Трапляються в нашому житті зустрічі, котрі кардинально його змінюють... Або ж сприяють народженню мрії...

Тож, крила спогадів переносять мене до маленької школи в придеснянському селі Салтикова Дівиця на Чернігівщині. У наш п'ятий клас прийшла розумна, вродлива вчителька математики (вона ж і класний керівник). Знайомство з Ольгою Степанівною Скоромець було знаковим, адже п'ятикласниця Люда дуже вподобала професію вчителя... Ця сокровенна мрія була завжди зі мною. Оскільки любила літературу, декламувала поезії на сцені, була задоволена написаними творами, особливо на вільну тему; омріяним став філологічний факультет – російська мова та література. Та легких стежин у житті немає. Склалося так, що після восьмого класу вступила до Ніжинського культурно-освітнього училища на бібліотечний відділ, але часто з сумом дивилась на місток через Остер, по якому студенти йшли на заняття до загадкової, помпезної споруди НДПУ ... Внутрішній голос заспокоював: "Ти обов'язково станеш учителем!"

Закінчивши училище з відзнакою, наблизилася довгоочікуваний день! Я вступила до інституту у 1979 р. і впевненою ходою зайшла в білоколонну споруду щасливою студенткою! Навчання було неймовірно цікавим, адже викладачі були неперевершеними в своїй справі... Розуміла, що потрібно конспектувати, але хотілось слухати й отримувати насолоду від мегацікавих лекцій О. В. Плаушевської, котра таємничим голосом відкривала нам, першокурсникам, світ античності... До речі, зараз, викладаючи зарубіжну літературу, маю улюблений програмний розділ "Античність".

Велика дяка П. В. Михеду та Т. В. Січковській, котрі майстерним викладанням предмета, пробуджували бажання якомога швидше прочитати шедеври світової літератури. Блакитно-сині очі Тетяни Василівни вигравали промінчиками, створюючи неповторну ауру на лекціях. З вдячністю згадую змістовні, глибокі семінарські заняття та лекції Є. М. Михальського, Г. В. Самоїленка, О. М. Євстаф'євої, Н. М. Жаркевич. Спонукав до творчості тодішній наш декан С. Г. Солтан, з ним вивчали глибини старослов'янської мови, їздили на фольклорну практику.

Дуже любила працювати в читальній залі; читати, конспектувати, а потім пізенько повертатись у гуртожиток з усвідомленням, що все виконано...

Моя дорога Альма-матер, працюючи в Ніжині, часто приходжу до тебе, щоб приторкнутись до білосніжних колон... Ностальгія особливо відчутна взимку, коли в пелені сніжинок, здається зі сторони Магерок з'явиться Микола Гоголь...

Непомітно промайнули студентські роки, і вчительська стежина привела мене до однієї з кращих шкіл Ніжина, гімназії № 3. 33 роки навчаю дітей, з радістю й хвилюванням крокую з класу в клас. Найперше, що бачу – дитячі очі... Які ж вони? Глибокі, пустотливі, сконцентровані, з хитринкою, замріяні.

Л. І. Приходько з учнями школи

Моя мета – навчити дівчаток та хлопчиків любити літературу, художнє слово, пробудити бажання читати. Хочу, щоб література виховала в них глибокоморальні якості. Не кожна дитина може бути відмінником, отримати золоту медаль, а от бути Людиною... може бути кожний. Викладаючи предмет, набула досвід класного керівника (маю два випуски). Згадуючи ті роки, усвідомлюю, що то був прекрасний стан душі, коли навчання поєднувалось з великою відповідальністю за дітей.

Говорячи про світ моїх захоплень, що тісно переплітались з роботою, варто назвати туризм, живопис, театр та футбол... Тому з дітьми часто подорожували, були заядлими театралами, відвідували галереї й спостерігали за грою найпрестижніших європейських футбольних команд... Усе це було справжнім, щирим, незабутнім. У моєму вчительському становленні важливу роль відіграв Володимир Олексійович Бортник, талановитий педагог, котрий щиро ділився секретами вчительського успіху, тим, як поєднати вимогливість та доброту. Велика дяка великому Вчителю. Категорії, звання й відзнаки ніколи для мене не були в пріоритеті. Коли ж після літньої відпустки вкотре лунав шкільний дзвоник, серце, немов розчинялось у надзвичайній атмосфері... Та все ж, на сьогодні я вчитель-методист, заслужений учитель України (2010). Життя не стоїть на місці, одні учні йдуть у самостійне життя, а маленькі п'ятикласники приходять у моє учительське життя.

У 2010 р. в мене відбулись деякі професійні зміни. Роботу вчителя зарубіжної літератури поєднала з посадою заступника директора з науково-методичної роботи. Найцікавішою ділянкою моєї роботи стали обдаровані діти; робота в МАН, участь дітей в творчих конкурсах різних рівнів.

Мені імponує дана ділянка роботи, оскільки є поле для творчості, стимул для постійного самовдосконалення. За моєї ініціативи в гімназії з'явилась традиція видання поетичних збірок учнівської творчості. Перша з них – "Під шепіт музи", останні – "Зустрінемося завтра", "У талановитих учителів – талановиті діти". Ці слова стосуються моїх колег, талановитих, працелюбних учителів, котрі віддають тепло своїх сердець дітям, навчаючи, знаходять іскорки таланту, приводячи до перемог.

Мені завжди подобалось працювати з людьми, по можливості їм допомагати. Саме тому в 2010 р. ніжинська громада делегувала мене депутатом до міської ради. Ця сторінка життя була відповідальною, складною, новою, але це була політика, де не завжди все справедливо й чесно. Намагалась відстоювати інтереси освітян та жителів міста. Знаменним для мене був 2016 р., коли вийшла друком моя книга "Серця опалені війною". Вона присвячена пам'яті моїх учнів, що загинули на Сході України, захищаючи цілісність та незалежність України. Це спогади рідних, друзів, котрі систематизувала за покликом серця, адже пам'ять – важлива річ, котра не дає забути героїв, допомагає справитись з біллю. Є задум написати про наших учнів, котрі зараз знаходяться в зоні бойових дій, захищають наше мирне життя.

Сьогодні з упевненістю можу сказати, що я щаслива мама й бабуся. Пишаюся донькою Світланою та сином Ярославом, котрі вирости порядними, вихованими, працелюбними дітьми. Моїм великим щастям є семирічний онук Денис, котрий наповнює життя радістю, теплом, любов'ю.

Життя прекрасне й неповторне і тільки мріючи, людина, долаючи терни, приходять до зірок.

**КРУТЬКО
(БУЛГАКОВА)
НІНА ВІКТОРІВНА**

*20.10.1957 – відома співачка,
педагог-вокаліст, вихователь багатьох
лауреатів та дипломантів
міжнародних та всеукраїнських
фестивалів і конкурсів, керівник
зразкового дитячого театру
естрадної пісні "Vivat", випускниця
Ніжинського педагогічного інституту
ім. М. Гоголя 1984 року*

Народилася Ніна Вікторівна в м. Дебальцеве Донецької області в робітничій сім'ї залізничника та інженера-будівельника. На той час, та і тепер, це місто є великою залізничною розв'язкою в різних напрямках країни. Тому потужна станція мала свій палац культури, а ремзавод – свій палац, де діти і дорослі мали можливість займатися творчістю. Мати мала гарний голос, а батько грав у залізничному духовому оркестрі, і на всі репетиції та свята батьки брали своїх доньок. Батько помітив у старшої доньки музичні здібності та мріяв, щоб вона стала справжнім музикантом. Отже, з 1 класу її віддали до музичної школи. А в цей час по країні їздили з міст Одеси та Ленінграда (Санкт-Петербург) професійні музиканти-вчителі, відбирали талановитих дітей до спеціалізованих музичних шкіл при консерваторіях. Маленька Ніна пройшла відбір, і батько на радість вже купив квиток до Ленінграда. Але для сім'ї то були складні часи і мати побоюлася відпускати маленьку дитину на чужину.

Час пролетів швидко. Ще зі школи Ніна часто виступала на святкових концертах по всьому місту. І після закінчення 8 класів її вже запросили співати і грати у вокально-інструментальний ансамбль при Палаці залізничників.

1974–1978 роки – час, коли естрадне мистецтво почало входити активно в життя людей, незважаючи на його заборону. І Ніна, навчаючись в Артемівському педагогічному училищі на музичному відділенні, продовжувала свій активний творчий пошук у цьому напрямку. І вже на 4 курсі вона дала свій сольний концерт зі створеним вокально-інструментальним ансамблем при училищі.

Це були яскраві 4 роки творчого студентського життя, здобуття професіональних навичок і, звичайно, спілкування з чудовими наставниками. Одним з них був молодий, енергійний, талановитий викладач Курсон Валерій Миколайович, який приїхав в Артемівське

на роботу після закінчення Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Своє захоплення від навчання та студентські роки у Ніжинському педінституті він міг годинами розповідати дітям.

Після закінчення училища Ніна поїхала працювати в м. Дебальцеве. Вона працювала в Будинку піонерів, в школі, в дитячому садку. Вела хори, ансамблі і тоді познайомилася з учасниками (на той час найпопулярніший в Донецькій області) вокально-інструментального гурту "Сумір". І з ними у вільний час гастролювала по всьому Донбасу з концертами. В рік Олімпіади-1980 гурт запросили на роботу в Якутію, а Ніна вирішила здобути вищу освіту і приїхала до Ніжина.

На той час Ніжинський педінститут був дуже потужним і знаним вишем і вступити на музично-педагогічний факультет було не просто: треба було 7 складних іспитів, пройти конкурс – 4 чоловіки на місце. Відбір був дуже серйозним. Але за кожну талановиту дитину всім серцем уболівав декан факультету – Голуб Сергій Олександрович, він, як батько, піклувався за кожного абітурієнта і студента.

І знов забувало яскраве студентське життя. Маючи певний досвід, Ніні навчалось легко і цікаво. І вже з 26 грудня 1980 року Ніна Булгакова вийшла працювати на сцену МБК в якості солістки ВІА та естрадного оркестру. І ось уже 40 років незмінно ніжинці насолоджуються її чудовим співом.

Після закінчення з відзнакою інституту Ніну Крутько, вона вийшла у цей час заміж, запросили працювати на музично-педагогічний факультет. З цього часу розпочинається новий етап у її житті і творчості як солістки, педагога, молодої мами.

33 роки Ніна Вікторівна віддала всією душею праці в рідному виші, не припиняючи активну концертну діяльність – була переможцем численних творчих оглядів: міських, обласних, всеукраїнських та всесоюзних. Брала участь у багатьох престижних культурно-мистецьких акціях, серед яких найбільш значущі: щорічні творчі звіти міста Ніжина в області; звіти Чернігівщини у Національному палаці "Україна" (2001); урочисті концерти, присвячені Дню незалежності, Дню залізничника (2006, Київ, театр ім. І. Франка); відзначення 200-річчя української залізниці (Чернігів) та багато інших.

За 40 років плідної творчої діяльності Ніна Крутько увійшла до когорти провідних вокалістів Чернігівщини, має різноманітний репертуар, самобутній сценічний імідж, авторитет у професійних музичних колах та гарні виконавські показники – лауреат всеукраїнських та міжнародних конкурсів-фестивалів естрадного мистецтва: "Шанс-2000" (м. Миколаїв); ім. Михайла Машкіна (Закарпаття, 2001); до 10-ї річниці Незалежності України, звіт-конкурс "Українська залізниця" (м. Київ-2001, 2006, 2007 – 1 премія; Харків, 2001, 2006 – 2 премія); "Голосіївська весна" (Київ-2004); лауреат XVI міжнародного фестивалю слов'янської культури у м. Сілламае, м. Таллінн, 2006, Естонія; Міжнародного фестивалю "Адріатика-2006" (Хорватія); Міжнародного фестивалю "Нога Mare" (2008, Молдова), X міжнародний фестиваль "Діалог культур"

(м. Санкт-Петербург, 2010; VII міжнародний фестиваль слов'янської культури (м. Слов'янськ на Кубані, Росія, 2010).

Мистецтвознавець Олена Кавунник говорить: "Вражає вміння співачки відчувати зал, її прагнення зачарувати присутніх образно-емоційною виразністю співу, щирість та відвертість якого у розкритті змісту пісні надзвичайні. Для прикладу назву "Баладу про матір" з проникливими "Алексей, Алешенька сынок", яка у виконанні Н. Крутько отримала сучасне прочитання, торкаючись оголених нервів душі кожної матері, або гімн кохання в піснях "Любов, похожая на сон", "Не отрекаются любя" Алли Пугачової, давньої прихильниці українських талантів. І це не переспівування з копіюванням, а проникливе проживання на сцені авторського задуму. Так, слова вдячності промовив поет-пісняр Микола Луків в інтерв'ю газеті "Чернігівський вісник" за щирість виконання славнозвісної пісні про "Два кольори" О. Білаша, почутої від Крутько на творчому звіті Чернігівщини в Палаці "Україна" 2000 р. її вихід на сцену в улюбленому Ніжині завжди чекають глядачі, тому що артистичність, сценічна вишуканість Н. Крутько неповторні й привабливі".

Н. В. Крутько здійснює постановку сольних концертних програм у м. Ніжині та Ніжинському університеті, серед яких найбільш яскраві: "Світло кохання" (1977), "В Різдважу ніч, на коляду я вас запрошуюю з любов'ю" (2000), "З коханням, піснею, весною" (2003), "Невзираю, не смотря" (2007), "В ритмах весны" (2008), "Времени – нет" (2012), "Щастя – є" (2017).

Говорячи про велику концертну діяльність Н. В. Крутько, не можна не відмітити її дар педагога-вокаліста. Вона не тільки вчила дітей співати, прищеплювати любов до мистецтва, але й, як мати, виховувала в них почуття впевненості в собі, гідності та духовності. Серед її випускників багато хто присвятив своє життя музичному вихованню дітей – Яна Могильна, Христина Кушнір, Світлана Марченко, Леонід Хоменко, Олена Сергієнко, Світлана Подкользіна, Юлія Буренок, Ярина Малига, Андрій Рекун та багато інших.

Більше 20 років Н. В. Крутько співпрацювала зі зразковим хором "Сяйво" Ніжинської дитячої музичної школи під керівництвом заслуженого працівника культури С. О. Голубом. Разом із цим колективом систематично здійснювала гастрольні концертні подорожі по Україні: Чернігівщині, Київщині, Сумщині, Полтавщині та брала участь як солістка в престижних конкурсах на великих сценах Києва, Одеси (2000), "Артеку" (2009) та ін.

Вокальні та артистичні можливості Н. В. Крутько дозволяли виконувати різноманітний репертуар – від класики, оперети, камерного романсу до сучасної естради різнопланового характеру.

Відчуття сцени, слухача, проникнення в образ твору, повна віддача у виконанні та повазі до глядачі в – такі професійні та людські риси не змогли залишити людей байдужими. Тому ніжинці і називають Ніну Крутько – народною співачкою.

Така взаємна любов глядача і співачки надихала її на нові і нові проєкти.

Давньою мрією Ніни Вікторівни було створення дитячого театру естрадної пісні, де можна було б об'єднати спів, сценічну майстерність та хореографію.

І в 2004 році на базі раніше відкритого при ДМШ класу естрадного співу, був створений дитячий театр естрадної пісні "Vivat", три покоління якого є окрасою всіх мистецьких заходів Ніжина і України.

За 16 років свого існування колектив брав участь у численних всеукраїнських та міжнародних фестивалях і конкурсах, де здобував лауреатство 1 та 2 ступенів, зокрема: "Пісня на Біс" (Дніпропетровськ, 2006), "Квіти України" (Таллінн, 2006), "Перлини України" (Київ, 2007), "Голосіївська весна" (Київ, 2009, 2010, 2011), "Сесія" (Ніжин, 2005–2011 рр.), "Адріатика" (Хорватія, 2006), "Hora Mare" (Молдова, 2008), VII міжнародний фестиваль слов'янської культури (Слов'янськ на Кубані, Росія, 2010), "Onrid Wares – 2012" (Македонія), Міжнародний вокально-хоровий конкурс "Victoria" (Київ, 2014, 2015, 2018), "Сонце за нас" (Київ, 2014, 2015), "Твій Олімп" (2014, 2015), II міжнародний телевізійний фестиваль-конкурс "Зірка-Фест", "Сяйво різдвяних зірок" (Київ, 2015), "Мистецькі барви" (Прилуки, 2016, 2019) та багато інших. У 2009 році дитячому театру пісні "Vivat" присвоєно почесне звання "зразковий".

І не суттєво, яку професію в майбутньому оберуть діти. Важливо, що вони в своїх серцях і душах пронесуть любов до музики і співу через все життя – таке кредо театру пісні. Всі випускники обрали достойні професії в житті. Є і професійні продовжувачі – це аспірантка національної музичної академії мистецтв ім. П. І. Чайковського – гордість "Vivata" – Олександра Шевельова; викладач КЗ Ніжинського фахового коледжу культури і мистецтв імені Марії Заньковецької – Антон Гузь, чудова естрадна джазова співачка Світлана Довгаль.

Є чим і ким пишатися і у сучасному складі театру пісні "Vivat". Свій 15-річний ювілей "Vivat" зустрів яскравим, феєричним двогодинним концертом, яким пишаються і вихованці й батьки і вся музична

громада міста. Бо рівень дітей з кожним роком росте і так повинно бути! Багато років, працюючи з талановитою колегою, невичерпною творчою енергією і наснагою – балетмейстером Оксаною Анатоліївною Лисицею (теж випускницею НДУ ім. М. В. Гоголя, 2002), вони разом створювали нові яскраві концертні номери, які надовго увійшли в репертуарну скарбницю колективу.

А головна скарбниця колективу – це її надзвичайно талановиті, красиві, працьовиті, відкриті і щирі діти. Тільки там, де панує доброзичливість, довіра, щирість, любов, там розквітають справжні таланти. І в цьому велика заслуга педагогів і батьків.

З великою радістю Ніна Вікторівна розповідає про своїх вихованців-солістів, які за 6–9 років досягли гарних результатів. Цьому підтвердження – дуже потужний всеукраїнський конкурс дитячої творчості "Яскраві діти України", який відбувся у 2017 та 2019 роки у Чернігові і Києві. Складний у тому, що серед багатьох талановитих дітей професійне журі відбирало по 1 дитині від міста та району для області і на Київ їхала одна дитина від області. В складі журі були метри сучасного мистецтва – Юрій Рибчинський, Тарас Петриненко, заслужена артистка Рімма Шаповалова, популярні співачки ILLARIA, Віра Кекелія, Євгенія Дубова, TAYANNA, композитор і продюсер Руслан Квінта, народні депутати України Ярослав Москаленко та Сергій Березенко.

Це не просто були конкурси, а справжня творча наукова мистецька лабораторія для юних артистів. Три дні в Чернігові і тиждень у Києві, як справжні дорослі артисти, діти змогли долучитися до роботи з великим естрадним оркестром та великих сценах театрів Чернігова та Національного палацу культури "Україна" в м. Києві. І дуже було приємно ніжинській делегації, що вболівали за наших дітей, коли голова журі відмітив сильно вокальну школу естрадного співу м. Ніжина, яку представляли яскраві зірки – Софія Походня, Максим Горбатько та Богдана Марченко, яка завоювала Гран-прі і достойно представила в Києві Чернігівщину.

А рік тому до класу Ніни Крутько прийшла незвичайна 9-річна дівчинка – красуня, з вогником в очах, але скромна, з великим бажанням стати справжньою співачкою. З першого уроку вчитель і дівчинка полюбили один одного, бо вони обидві закохані в пісню, музику. "Якщо будеш добре працювати, то станеш справжньою зіркою. Твоє місце на сцені! І ім'я у тебе яскраве – Альбіна Золотарьова!" – так сказала Ніна Вікторівна, підтримавши дівчинку з талановитої, працьовитої, циганської родини. І вже через півроку дівчинка виборола II місце в Міжнародному конкурсі "Мистецькі барви – 2020", а через 3 дні в м. Ніжині відбувся сольний концерт відомого циганського співака, заслуженого артиста України Петра Чорного.

І знаменною подією та творчим благословенням був виступ на одній сцені з професійним співаком Альбіни з циганською піснею "Нанэ цоха". Зал гаряче прийняв несподіваний імпровіз професіонала і початківця. Ця подія на все життя запам'ятається дівчинці.

Ось задля таких яскравих почуттів радості і гордості за своїх учнів і треба працювати, запалювати і давати життя новим і новим зірочкам, – вважає Ніна Вікторівна.

Н. В. Крутько і зараз поряд з насиченою педагогічною роботою в КЗ Ніжинського фахового коледжу культури і мистецтв імені Марії Заньковецької веде активну концертну благодійну діяльність. Зі своїми вихованцями взяла участь у багатьох мистецьких заходах міста та заходах на підтримку воїнів АТО.

Нагороджена багатьма грамотами та дипломами Ніжинського державного університету ім. М. В. Гоголя, Управління культури і туризму Ніжинської міської ради, Департаменту культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА, Грамотою національної музичної спілки України, Почесною грамотою Верховної Ради України (2019). Обрана громадою міста Ніжина на звання "Людина року – 2003" та "Людина року – 2017".

Література Кавунник О. Пісня як джерело творчості. // Музика 2019. № 1–2. С. 56–57.

**БОНДАРЕНКО
ЮРІЙ ІВАНОВИЧ**

(13.09.1963) – педагог-методист, доктор педагогічних наук, професор, випускник Педагогічного інституту 1985 р.

Бондаренко Юрій Іванович народився 13 вересня 1963 року в Ніжині Чернігівської області. Усе його життя пов'язане з рідним містом: вихованець Ніжинської середньої загальноосвітньої школи № 1, випускник і викладач Ніжинського державного інституту імені Миколи Гоголя.

Батько Юрія Івановича (Бондаренко Іван Сергійович) – висококваліфікований робітник військової галузі, мати (Бондаренко Ганна Микитівна) – службовець, головний бухгалтер Ніжинської районної лікарні.

З дитинства захоплювався мальовничими парками та скверами, старовинними церквами свого міста, любив фізичну культуру, а тому багато часу проводив на стадіонах, хокейних і футбольних майданчиках, у спортивних секціях. Одна з обов'язкових справ дитячого та підліткового віку – відвідування бібліотеки. Звідти приносив обережки художньої літератури – здебільшого пригодницької та фантастики. Улюблені книги: "Мауглі" Редьярда Кіплінга, "Робінзон Крузо" Данієля Дефо, "Шхуна Колумб" Миколи Трублаїні, "Сивий капітан" та "Аргонавти всесвіту" Володимира Владка.

Коли Юрій Іванович був старшокласником, у нього виявився поетичний талент, який хоч і не мав значного розвитку, але зумовив вибір професії. У 1981 році вступив на філологічний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Запам'яталися заняття багатьох неординарних викладачів: Г. М. Чирви, О. Г. Ковальчука, П. В. та Т. В. Михедів, В. П. Крутиуса, А. В. Майбориди, Л. І. Коломієць та ін.

Головні захоплення тих років – літературна студія під керівництвом П. О. Сердюка та драматичний гурток О. В. Євстаф'євої. Тут, а також у бібліотеках, гуртожитках, актових залах вирувало студентське життя, яке було наповненим яскравими подіями й залишило багато незабутніх спогадів. Члени літературної студії випускали газету-стіннівку, у якій популяризували твори молодих початківців. Тут з'явилися друком перші спроби пера Юрія Івановича – невеликі поетичні мініатюри інтимного та громадянського змісту.

На засіданнях літературної студії зустрів свою майбутню дружину Аллу Іванівну Бондаренко. Сьогодні вона – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та методики її навчання Ніжинського державного університету. Подружжя має доньку Бондаренко Олесю Юріївну – аспірантку університету міста Кембриджа (Великобританія).

*Ю. Бондаренко (другий ліворуч) серед членів літературної студії,
керівник доц. П. О. Сердюк*

Багато місця в житті студента займав драматичний гурток. За чотири роки навчання в інституті він зіграв ролі Олега Кошового (за романом О. Фадєєва "Молода гвардія"), Голови (за повістю М. Гоголя "Ніч перед Різдом" М. Гоголя), Андрія (за повістю М. Гоголя "Тарас Бульба"), Германа (за драмою О. Арбузова "Таня") та ін.

Після закінчення вищого навчального закладу (1985) Ю. І. Бондаренко займається вчительською працею. Він викладає українську мову та літературу спочатку в Данинській, а потім у Григорівській школі Ніжинського району Чернігівської області. Пізніше вчительська робота продовжилася в Ніжинському обласному педагогічному ліцеї, де Юрій Іванович працює й сьогодні паралельно з викладанням в університеті.

1990 рік став поворотним у житті. Завдяки С. П. Лукач, яка запросила на роботу й сприяла подальшому професійному становленню, Юрій Бондаренко розпочав свою роботу на кафедрі методики навчання мови та літератури Ніжинського державного педагогічного інституту.

Тут пройшов усі етапи свого наукового та викладацького зростання від асистента до доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри. Він закінчив аспірантуру та докторантуру Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, у якому захистив кандидатську ("Формування в учнів активної настанови на національне відродження України в процесі вивчення творчості поетів-шістдесятників" (1997) та докторську ("Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи" (2010)) дисертації. Науковими консультантами були проф. Є. А. Пасічник та проф. В. Ф. Погребенник.

Сьогодні Ю. І. Бондаренко – завідувач кафедри української літератури, методики її навчання та журналістики, професор. Його основні курси – "Методика навчання української літератури" (бакалаврат), "Методика навчання української літератури в середній і вищій школі" (магістратура).

Юрій Іванович – активний науковець. Він постійно популяризує свої інтелектуальні здобутки в провідних фахових виданнях. Його статті можна прочитати в журналах та збірниках: "Дивослово", "Слово і Час", "Українська мова і література в школах України", "Українська мова і література в школі", "Українська література в загальноосвітній школі", "Література та культура Полісся", "Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). Ю. І. Бондаренко написав низку монографій та посібників: "Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи" (2009), "Методика шкільного вивчення української літератури на засадах ідеаційно-концептуального підходу: теорія і практикум" (2012), "Вивчення образів-персонажів літературного твору в школі: теорія і практикум" (2015), "Загальна модель шкільного навчання української літератури" (2017) та ін.

Коло наукових інтересів Юрія Івановича стосується здебільшого проблем використання мистецтва слова як засобу розвитку школярів та художньо-історичного моделювання в літературних творах. Протягом 90-х років науковець досліджував питання національного виховання учнів на уроках літератури. Поступово ця проблема трансформувалася в концепцію філософсько-історичного підходу до вивчення літератури.

Юрій Іванович збагатив методику навчання літератури оригінальними підходами. Зокрема, він суттєво розвинув уявлення про хронотопний аналіз художнього тексту в школі, запропонувавши такі поняття, як "художня мікро- та макроісторія", їх динамічний та статичний варіанти, "феноменальне". Названі поняття виступають утворювальними чинниками для вивчення літератури з позиції художньо-історичного моделювання.

Науково плідними стали роки після захисту докторської дисертації. Ю. І. Бондаренко намагається розширювати діяльнісне поле уроку

літератури, постійно пропонує педагогам України нові види роботи, які є продуктивними для розвитку учнів. У центрі уваги науковця перебувають шляхи шкільного аналізу літературного твору та вивчення історико-літературних матеріалів. Юрій Іванович – автор ідеяційно-концептуального аналізу, основною метою якого є формування світогляду школярів. Він збагатив уявлення і про інші, уже традиційні в методиці навчання літератури, шляхи вивчення мистецтва слова. Так, у межах проблемно-тематичного аналізу запропонував ряд підвидів: концептуально-образний, концептуально-мовний, сюжет-но-концептуальний, хронотопно-концептуальний. Ю. І. Бондаренко – розробник багатьох варіантів пообразного аналізу. Він увів у шкільну практику вивчення персонажів у системі "виклик – відгук", на засадах поняття "феноменальне", статусно-рольову та поглиблену психологічну характеристику героїв, осмислення їх ціннісно-цільової програми, етапів художньої біографії тощо.

Юрій Іванович цікавиться проблемою уроку літератури як дидактичної структури. На засадах усталених типологічних моделей шкільного заняття виробив оригінальну видову класифікаційну систему уроків літератури, що представлено в монографії "Загальна модель шкільного навчання української літератури" (2017). Ю. І. Бондаренко розкрив особливості теми та мети заняття, відповідно до основних шляхів аналізу художнього матеріалу продемонстрував особливості розгортання навчальних ситуацій, застосування основних методів. Завдяки цьому стандартні навчальні етапи заняття набули методико-літературної специфіки.

Юрій Іванович працює і в галузі літературознавства. Враховуючи особливості художньо-історичного моделювання, він здійснив авторське прочитання творів багатьох українських письменників: повісті "Кайдашева сім'я" І. Нечуя-Левицького, казки "Фарбований Лис" та поеми "Мойсей" І. Франка, повісті М. Коцюбинського "Тіні забутих предків", роману "Сонячна машина" В. Винниченка, повісті-поєми "Поза межами болю" О. Турянського, творчості Миколи Хвильового, роману "Марія" У. Самчука, роману "Диво" П. Загребельного, поезії В. Стуса, роману "Берестечко" Л. Костенко, роману "Вечірній мед" К. Москальця та ін.

В останні роки Ю. І. Бондаренко виявив себе як письменник-прозаїк. Із-під його пера вийшли дві книги оповідань ("Фарца" (2017) та "Шахтар 1:1 Бешикташ" (2019)), написані в стилі химерної прози. Одивнений світ оповідань допомагає розкрити багато проблем сьогодення, які постають в оригінальній художній формі, у несподіваному авторському висвітленні.

**КЛЕПАК
ЛЮДМИЛА ВАЛЕНТИНІВНА**

**(07.07.1965) – педагог, заслужений вчитель
України, випускниця Педагогічного
інституту 1981 р.**

Творче кредо вчителя української мови й літератури загальноосвітньої школи I–III ступенів № 10 Ніжинської міської ради Чернігівської області Клепак Людмили Валентинівни – слова відомого українського письменника й філософа Григорія Сковороди "Лише той Учитель, хто живе так, як навчає". Це педагог за покликанням, майстер, який уміє і навчати, і творити. Любов до рідного слова, усвідомлення його краси й сили – основні чинники, що сприяли стати вчителем-словесником.

Народилася Людмила Валентинівна на славній Бобровиччині, що в Чернігівській області, древній землі, так щедро багатій на таланти, так розкішно оповитій історією й осяяній красою, у селі з такою питомо українською назвою Чистопілля. Люди, в оточенні яких зростала, ніколи не соромилися своєї мови, серцем відчували пісню й щире слово. Це назавжди заповнило душу майбутнього педагога любов'ю до всього рідного: батьківського саду, у якому навесні пахне вишневим цвітом, маминих вишиванок, якими вона, якби могла, прикрасила б усю землю, і до мальовничої бабусиної оселі, уквітчаної рушниками.

Бути вчителем вирішила ще в другому класі: перша вчителька Холодович Любов Дмитрівна засіяла так глибоко зерна любові до людей, до природи, до материнського слова.

У 1982 році після закінчення Новобиківської середньої школи із золотою медаллю вступила на філологічний факультет славетного Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя. Особлива атмосфера вічної юності вишу захопила відразу. Людмила жила активним студентським життям: семінари, наукові конференції, творчі вечори, незабутні зустрічі. А поруч завжди були мудрі порадики – талановиті педагоги-науковці: А. В. Майборода, Л. І. Коломієць, Г. Я. Неділько, О. Г. Ковальчук. Навчальний заклад закінчила з відзнакою в 1986 році.

Хороший час завжди пролітає швидко. Так склалося життя, що Людмила Валентинівна з 1988 до 1993 року працювала в інституті, на кафедрі методики викладання мови й літератури, якою керувала доповіданий викладач Лукач Світлана Панасівна. Тоді також потрібна була підтримка творчих професіоналів.

Становлення Л. В. Клепак як педагога, учителя-словесника пройшло в загальноосвітній школі № 10 м. Ніжина, де тридцять років навчала й виховувала майбутнє держави (з 2016 року на пенсії за

вислугою років). Словами щирої подяки згадує Людмила Валентинівна своїх наставників: директора В. М. Казиміра, учителів-філологів Л. Ю. Муквич та Т. Г. Кобернюк.

Своїм основним завданням учитель завжди вважала донести до учнів різнобарв'я рідного слова, переконати в тому, що саме "слово – найтонше доторкання до серця". Їй притаманна широка лінгвістична ерудиція, досконале володіння методикою викладання предмета, щоденна титанічна праця. Сумлінність та заповзятливість у роботі, вимогливість і професіоналізм дали змогу Л. В. Клепак вийти на вищі рубежі фахової діяльності.

За період роботи в навчальному закладі педагог досконало оволоділа ефективними формами й методами організації навчально-виховного процесу, забезпечувала високу результативність та якість своєї праці. Її урокам властиві науковість, логічна завершеність, педагогічна виваженість у доборі інформації, у засобах та прийомах навчання.

Великого значення надавала вчитель роботі з обдарованими дітьми. Її учні – переможці міських, обласних олімпіад, Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика, Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка. Людмила Валентинівна розробила програми: "Українська мова. Поглиблене вивчення. 7 клас", "Спецкурс з української мови. Культура усного мовлення. 6 клас", "Індивідуальна робота з обдарованими дітьми з української мови. 6–11 класи". Має низку друкованих праць: "Уроки синтаксису в класах з поглибленим вивченням української мови" // Науково-методичний збірник "Методика. Досвід. Пошук. Проблема вивчення шкільних курсів мови та літератури". Випуск VIII. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2004 рік; "Програма індивідуальної роботи з обдарованими дітьми. Українська мова. 6–11 клас" // Науково-методичний журнал "Педагогічні обрії". 2008. № 2 (44). Брала участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції "Бугайківські читання", присвяченій актуальним питанням викладання літератури та мови, яка проходила в місті Ніжині в жовтні 2012 року.

Досвід роботи Л. В. Клепак з науково-методичної проблеми "Удосконалення культури усного й писемного мовлення на уроках української мови" вивчений і узагальнений ученою радою при Чернігівському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти й рекомендований учителям області для використання.

За сумлінну працю та досягнуті успіхи у справі навчання й виховання підростаючого покоління, особистий внесок у розвиток національної освіти у 1998 році Людмилу Валентинівну було нагороджено Почесною грамотою Міністерства освіти України, а у 2003 році – нагрудним знаком "Відмінник освіти України". У жовтні 2007 року їй присвоєно почесне звання "Заслужений вчитель України".

Л. В. Клепак – наставник молодих, і в цьому виявляла свій педагогічний талант і вміння: їй не байдуже, яка зміна продовжить кращі традиції школи, справу самого вчителя. Високий авторитет серед колег міста є свідченням її професіоналізму, щирості й доброзичливості. Дуже проста в спілкуванні, скромна, життєрадісна, красива думками і вчинками.

**БОНДАРЕНКО
АЛЛА ІВАНІВНА**

*(22.09.1965) – український мовознавець,
доктор філологічних наук, професор,
випускниця Педагогічного інституту
1986 р.*

А. І. Бондаренко народилася в місті Кролевець Сумської області в родині вчителів Поліни Миколаївни та Івана Олександровича Бондаренків. Мама, відмінник освіти України, навчила читати Аллу, коли їй було 3 роки. У підлітковому віці захоплювалася зарубіжною класикою: О. Дюма, П. Меріме, О'Генрі та ін. У 1982 році із Золотою медаллю закінчила Кролевецьку СШ № 1, у якій на той час склався потужний педагогічний колектив, зокрема й кілька заслужених учителів України. Школа, у якій панувала атмосфера вимогливості, привчила багато працювати.

Вступити до Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя спонукала любов до українського слова та добра слава про Ніжинську філологічну школу, професорсько-викладацький склад якої був знаний в Україні та за її межами. Навчання в інституті видалося легким і цікавим. Відданістю філології завдячує доктору філологічних наук, професорові О. Г. Ковальчуку, струнка аналітика праць якого надихала студентську молодь. Була науковою вихованкою доктора філологічних наук, професора Л. І. Коломієць, під керівництвом якої написала дипломну роботу за текстом "Слова про Ігорів похід".

У юнацькому віці відвідувала літературну студію під керівництвом кандидата філологічних наук, доцента П. О. Сердюка, захоплювалася поезією, що позначилося на її наукових пріоритетах у майбутньому (обидві дисертації Алли Іванівни написані на основі поетичних текстів). Яскравими моментами активного в той час культурного студентського життя були виступи в складі інститутського хору (під керівництвом С. О. Голуба). На факультеті панувала атмосфера шанування національних традицій.

Після закінчення інституту в 1986 році вчителювала в Григорівській неповній середній школі Ніжинського району Чернігівської області, де впевнилася в правильності свого професійного вибору. Педагогічний колектив школи провадив активну культурно-просвітницьку діяльність, виступав на сільській сцені з концертами й аматорськими виставами.

У 1990 році стала асистенткою кафедри української мови, на якій за лекційними курсами професорів А. В. Майбороди та Л. І. Коломієць вела практичні заняття з дисциплін історико-філологічного циклу (історичної граматики української мови, порівняльної граматики російської й української мов, старослов'янської мови). Розробила та викладала новий на той час курс лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Атмосфера національного відродження 90-х років, тенденції до розширення зв'язків філології з іншими дисциплінами, зокрема філософією і психологією, спонукали до обрання теми кандидатської дисертації "Поетична мова В. Стуса (експресеми емотивного змісту)", яку захистила 1996 року після закінчення аспірантури в Інституті української мови НАН України. Науковим керівником стала доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу стилістики та культури української мови С. Я. Єрмоленко, із чікими працями Алла Іванівна була ознайомлена ще до вступу в аспірантуру Інституту української мови НАН України (1993). Помітний вплив на методологію наукових пошуків справили публікації доктора філологічних наук, професора Л. О. Ставицької, яка розглядала художнє мовлення в його системних зв'язках зі світоглядно-естетичною основою. Дисертація А. І. Бондаренко була першим мовознавчим дослідженням художньої спадщини знаного в усьому світі українського поета-дисидента. В українській лінгвістиці ця праця є однією з небагатьох, у якій мовотворчість письменника пов'язана із західноєвропейською філософською основою. Одним із опонентів на захисті виступив доктор філологічних наук, професор А. К. Мойсієнко, який пізніше стане науковим консультантом під час написання докторської дисертації.

У 1997 році розпочала викладацьку діяльність в іншому структурному підрозділі філологічного факультету – на кафедрі методики викладання української мови та літератури, яку тоді очолювала кандидат педагогічних наук, доцент С. П. Лукач і де панувала атмосфера толерантності й оптимізму, що надихало на наукову творчість. Працювала спершу асистентом, а з 1999 року – доцентом цієї кафедри. Усвідомивши перспективність міждисциплінарних студій, створила низку праць, основу яких становить аналіз художнього мовомислення письменників України та діаспори ХХ ст. (Б.-І. Антонича, Є. Маланюка, Миколи Хвильового, Ю. Тарнавського, Б. Бойчука, Е. Андіївської та ін.) крізь призму основних понять західноєвропейських філософсько-психологічних теорій. Наукові розвідки з лінгвістики та літературознавства друкувала в центральних вітчизняних часописах ("Мовознавство", "Слово і час", "Урок української", "Дивослово", "Всесвіт", "Рідна школа") та університетських виданнях України ("Українське мовознавство" (м. Київ), "Мовознавчий вісник" (м. Черкаси), "Вісник Маріупольського державного університету", "Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя", "Література та культура Полісся" (м. Ніжин) та ін.).

Низку праць А. І. Бондаренко опублікувала в зарубіжних виданнях Австрії, Німеччини, Болгарії, Румунії, Білорусі та ін. Підсумком

багаторічних досліджень стали три одноосібні монографії: "Текстово-світоглядні моделі художнього мовомислення ХХ ст." (2009), "Темпоральність у поетичній мові ХХ ст." (2013), "Образна семантика темпоральності українських поетичних текстів ХХ ст." (2017).

Одночасно викладала українську мову за професійним спрямуванням, виразне читання, методику навчання української літератури. Видала низку посібників: "Культура ділового мовлення вчителя" (2000), "Художній текст в інтерпретаційному вимірі" (лінгвостилістичний аспект)" (2012), у співавторстві з Ю. І. Бондаренком – "Час вибору: вивчення творчості Василя Стуса в школі" (2003) й "Українська література: розробки уроків за новою програмою (8 клас)" (2008) та ін.

У 2014 році вступила в докторантуру при кафедрі української мови Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, яка стала гарною науковою школою. Тут панував продуктивний творчий діалог, працювали знані в Україні та за її межами доктори філологічних наук, професори А. К. Мойсієнко, Ю. Л. Мосенкіс, О. І. Ніка, Л. П. Гнатюк і Г. М. Наєнко та ін. Із теплотою та вдячністю за підтримку згадує свого наукового консультанта – завідувача кафедри української мови А. К. Мойсієнка. 2018 року захистила докторську дисертацію на тему "Образна семантика темпоральності українських поетичних текстів ХХ ст. в інтегративному вимірі". У дослідженні на матеріалі, який становить більш ніж 6 тис. одиниць, вибраних із творів 65 письменників, уперше виконала повноаспектне вивчення експліцитної й імпліцитної семантики словесних образів часу ХХ ст. Аргументувала та здійснила аналіз референційного, аксіологічного й репрезентативного семантичного репертуару зазначених вербальних форм. Дослідження виконала за допомогою інструментарію традиційних і новітньої (лінгвосинергетичної) парадигм. У дисертації час розглянуто як лінгвокультурний феномен у його зв'язках з філософсько-естетичними системами, під впливом яких перебувало художнє мовомислення ХХ ст.

А. І. Бондаренко – учасниця наукової конференції

Із 2018 року працювала на посаді спершу доцента, а потім професора кафедри методики викладання української мови та літератури (згодом – мовно-літературної освіти й культури української мови) філологічного факультету. Із 2019 року – професор кафедри української мови та методики її навчання Навчально-наукового інституту філології, перекладу та журналістики. Керує магістерськими роботами та дослідженнями Малої академії наук. Очолює навчально-наукову лабораторію лінгвокультурології, яка підтримує наукові зв'язки з кафедрою української мови та прикладної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедрою українського мовознавства та прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту української філології та соціальних комунікацій Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та ін. Коло наукових зацікавлень Алли Іванівни – лінгвосинергетика, лінгвокультурологія, семасіологія та медіалінгвістика.

Чоловік – Ю. І. Бондаренко, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, методики її навчання та журналістики. Подружжя має доньку Олесю, аспірантку Кембріджського університету (Великобританія).

*Члени кафедри методики викладання
української мови та літератури*

**ТИМОШЕНКО
ГАЛИНА ЛЬВІВНА**

*(09.11.1957) – відомий педагог-хореограф,
балетмейстер, заслужений працівник
культури України, випускниця
Педагогічного інституту 1987 р.*

Так трапилося, що все життя Галини Тимошенко, яка народилася в славетному Ніжині, місті, де творили велике мистецтво видатні актори і музиканти, переплелася з поезією танцю, музикою та літературою. Ще з дитячого садочка вона закохалася в танці і поступово саме вони заповнили її творчу душу. Тож, коли Галина Тимошенко закінчила 8 класів Ніжинської середньої школи № 7, то обрала Культурно-освітнє училище у місті Суми, де було відділення народного танцю, до якого вступила у 1973 р.

Отримавши професійну підготовку і підтвердивши своє юнацьке захоплення, впевнившись, що вибір професії обраний не випадково, адже вона після закінчення училища поїхала працювати методистом-хореографом у 1976 р. у місто Буринь, у якому у 1933 р. зародився Ніжинський драматичний театр імені М. Коцюбинського, який з 1938 р. і до нині функціонує у Ніжині.

У 1979 р. Галина Тимошенко повернулася у Ніжин. Директор технікуму механізації сільського господарства В. С. Сукачов запропонував їй прочитати для студентів технікуму курс естетики. Але за цією пропозицією скривалась і потаємна мрія директора створити в навчальному закладі хороший танцювальний колектив, який би міг продемонструвати красиві танці на сцені. І Галина Львівна задовольнила потребу директора та студентів. На огляді художньої самодіяльності студенти технікуму вибороли перемогу.

Але це була тимчасова робота. Г. Тимошенко перейшла у лютому 1980 р. у Ніжинський будинок піонерів, де створила гурт "Ритм", який продемонстрував високу майстерність серед інших колективів області. Проте у цей час вийшла постанова Міністерства освіти СРСР про підвищення освітньої кваліфікації вчителів: всі педагоги, які працюють з дітьми, повинні були мати педагогічну освіту. І Галина Львівна обрала філологічний факультет (спеціальність російська мова та література) Ніжинського ордена Трудового Червоного Прапора державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, саме той факультет, який об'єднав воедино поезію слова, музику і танець. Так, у 1982 р. Галина Тимошенко стала студенткою заочної форми навчання вказаного інституту, який закінчила у 1987 р.

Для Галини Львівни – це не втрачений час, бо філологічні предмети, зокрема література і мистецтво, поглибили її знання з фаху. Світ поезії, живопису постійно був присутній на лекціях, в інститутській картинній галереї, на сцені. Саме вони поглиблювали мистецькі враження, якими жила студентка.

Навчаючись в інституті, вона продовжувала працювати у Ніжинському будинку піонерів, збагачуючи і розширюючи репертуар танцювального колективу.

Отримавши вищу освіту, набравшись досвіду і вийшовши на широкий мистецький простір і продемонструвавши майстерність, створеного нею дитячого колективу "Ритм", Галина Тимошенко у 1993 р. запропонувала перевести цей колектив у відомство відділу культури Ніжинської міської ради. До її думки прислухалися, і з цього часу дитячий ансамбль бального танцю "Ритм" існує як самостійна мистецька одиниця у приміщенні колишнього кінотеатру, а пізніше клубу працівників торгівлі, що на Гоголівській вулиці.

Виступи ансамблю "Ритм" вражають своєю витонченістю, красою танцю, який надовго запам'ятовується і засвідчує високу майстерність балетмейстера. А як народжується задум і сам танець, у чому формується його мистецька вишуканість? Таке запитання часто задають поціновувачі танцю балетмейстера. Галина Львівна відповідає на нього просто: "Оточуючий світ, очі дітей, їх жадоба створити щось на диво прекрасне, та й любов педагога до них, стремління запропонувати те, чого вони бажають і чекають від тебе. Під час творення танцю все навколишнє зникає, залишається тільки він. І тут проходить процес зростання того обопільного, що є на душі педагога і дітей. Кожен із них відтворює в рухах зароджене в душі. Душевний стан відіграє важливу роль у ліпленні танцю. А цьому допомагає й музика".

Г. Л. Тимошенко серед своїх вихованців

Репертуар "Ритму" найрізноманітніший. Це й номери до якоїсь важливої події, свята, у яких беруть участь юні танцюристи, різних груп: зовсім маленькі, середні або ж старші учасники. Галина Львівна уміє враховувати цю вікову категорію. Велику роль відіграє сам процес пошуку музики, яка не просто супроводжує танець, а стає його основою. Так, наприклад, щоб підготувати танок "Ча-ча-ча" Галина Тимошенко разом із музичним керівником ансамблю Олександром Савичем, який працює з колективом з 1992 р., прослухали 3 тисячі фонограм і тільки після цього наштотувалися на необхідний варіант музики для танцю, що відповідав їх колективу. І коли це було знайдено в процесі праці над танцем, загорівся у дітей вогник, який дав можливість зробити чудо на сцені.

До ювілейного свята, пов'язаного з 40-річчям існування колективу "Ритм", було підготовлено подібних 36 танців. І кожний танець потребував повної віддачі. У 1993 р. ансамблю "Ритм", було присвоєно почесне звання "Дитячий зразковий аматорський колектив".

У 1996 р. на базі ніжинського "Ритму" проходив міжнародний хореографічний конкурс "Фантазія весни", у якому брали участь колективи 5 країн світу та 24 міст України. І після цього вперше гостями Македонії, Румунії, Польщі, Білорусі було сказано високі слова про Ніжин як хореографічний центр мистецтва, висловлена велика повага до ніжинського колективу та його керівника Галини Тимошенко. Міжнародне визнання ансамблю "Ритму" з цього часу постійно утверджується. Але це велика відповідальність. Досягти високої майстерності й утримати її необхідно постійно працювати. Дитина має відчувати себе під час танцю як на святі, бути щасливою, і тоді це почуття передається і в зал, і всі задоволені.

Мистецьке творення танцю включає в себе декілька компонентів: хореографічне дійство, музика і зовнішнє його оформлення. І цьому Галина Тимошенко приділяє прискіпливу увагу. Кожний компонент танцю відпрацьовується до найменших деталей. У процесі створення танцю йде пошук костюмів, у яких будуть виступати учасники. Національний колорит повинен передаватися не через народні традиційні костюми, до яких уже звикли, а через використання окремих їх елементів, які і сприяють демонстрації національного в новому поданні. І цей пошук якогось надзвичайного штриху в костюмі часто відбувається колективно разом з Галиною Львівною, костюмером Мері Іванівною Зая і учасниками дійства. Продумується все до деталей: від одягу і зачіски, аксесуарів, кольору лаку чи помади. Наприклад, у концерті середня група учасників виконує 9 танців, і кожного разу змінюється їх зовнішній вигляд, який відповідає і віку виконавців, і музичному супроводу, і характерові дійства. Щоб переконатися в цьому, слід переглянути хоча б світлина святкового календаря, у якому вони подані у кольорі.

Ансамбль "Ритм" за 40 років свого існування брав участь у численних всеукраїнських та міжнародних конкурсах, зокрема у 17 країнах

близького і далекого зарубіжжя: Литві, Білорусі, Молдові, Росії, Латвії, Грузії, Польщі, Угорщині, Болгарії, Румунії, Чехії, Туреччині, Сербії, Італії, Греції, Франції, Австрії. Лише у 2002–2019 роках колектив отримав 10 найвищих нагород – Гран-Прі міжнародних та всеукраїнських фестивалів і конкурсів. Уявіть собі, що ніжинці у Відні отримали Гран-Прі за неперевершене виконання "Віденської рапсодії". "Ритм" постійно презентував свою творчу майстерність у контексті світового мистецтва. А це не так просто, бо ніжинський колектив є аматорським і йому важко змагатися з професійними групами. І Галина Тимошенко, як керівник і балетмейстер, шукає таку лексику бального танцю, якої не мали навіть професійні виконавці спортивного бального танцю. Перетанцювати професіоналів не так просто, але "Ритм" знайшов свій шлях, свій почерк, своє бачення танцювальної палітри. І цим він відрізняється від інших колективів. Але слід зауважити, підкреслює Галина Львівна, що й інші ансамблі почали шукати шлях до перемоги, враховуючи ніжинські напрацювання, то ж і учасникам "Ритму" необхідно шукати все нові і нові елементи сучасної виконавської майстерності. Мистецтво танцю створюється не за столом. Сама ідея може виникнути спонтанно. І треба схопити ту миттєвість буття, щось напівсвідоме, несподівано раптове, і на ньому побудувати уже в уяві реальне, яке може підштовхнути до створення нового шедеву. І таких миттєвостей у творчому житті Галини Тимошенко було чимало і саме так потім народжувався танець, який вражав глядачів. У Галини Львівни багато талановитих учнів, які пов'язали своє життя з професійною хореографією. Це і Олеся Вакуленко, заслужена артистка України, доцент, Андрій Крись, Олег Долгановський, Ірина Мірошник, Оксана Лисиця, Олена Пулінець, які працюють в Україні, Ізраїлі, Німеччині. Колектив має багато шанувальників. І серед почесних нагород колективу: Подяки Кабінету Міністрів України, Президентського фонду Леоніда Кучми "Україна", а також Золотий диплом у номінації "Кращий творчий колектив м. Ніжина" та інші.

Г. Л. Тимошенко не лише засновник і незмінний балетмейстер "Ритму", а й директор Ніжинської дитячої хореографічної школи, яка була створена на базі ансамблю у 1994 р. Це стабільний колектив 250 учнів за чотирма основними видами діяльності хореографічного спрямування: народний, класичний, сучасний та спортивно-бальний танці. Разом з хореографічними предметами діти опановують музичні інструменти гри на фортепіано, баяні, скрипці, інструментах шумового оркестру, займаються вокалом класичним та естрадним, засвоюють теорію музики та хореографічного мистецтва.

У школі 5 зразкових творчих груп, які мають високе почесне звання "Зразковий аматорський колектив". Галина Львівна вперше в практиці запропонувала здійснювати підготовку для конкурсів інструментально-хореографічні композиції, у яких одночасно демонструвалася гра на фортепіано та виконання танцю. Це технічно складний номер, але ефект від цього буває великий. Глядачів захоплює єдине дійство.

У приміщенні школи Галина Тимошенко разом з колективом створила у 2002 р. Народний музей українського старовинного костюму та побуту. У 2009 р. музею присвоїли звання "народний". Він знаходиться в реєстрі музеїв України і налічує понад 600 експонатів.

Галина Тимошенко, як творча людина, не може жити без нових відкриттів. Тож не випадково, що на базі дитячого зразкового ансамблю бального танцю "Ритм" плідно працює група "Бальна хореографія для дорослих", яка з 2017 року має назву "Ніжинські сеньйори". Її учасниці – успішні жінки міста Ніжина, які вирішили втілити мрію – танцювати. І свою майстерність вони демонстрували на різних конкурсах, були лауреатами обласних, всеукраїнських та міжнародних (Болгарія, Греція, Угорщина, Латвія, Австрія) фестивалів.

Таке багатогранне мистецьке життя талановитої Галини Тимошенко, яка своєю творчістю та виступами своїх вихованців прославляє Ніжин і Україну.

Творча діяльність Галини Тимошенко, засновника і незмінного керівника ансамблю "Ритм" відзначена нагрудним знаком "Відмінник освіти України" (1991), званням "Заслужений працівник культури України" (2001). Вона володар ордену "Берегиня України" (2019), обласний стипендіат від Чернігівського обласного осередку Національної хореографічної спілки України (2020) та іншими місцевими нагородами.

*Дитячий зразковий ансамбль бального танцю "Ритм"
Ніжинської дитячої хореографічної школи.
Керівник – Галина Тимошенко*

**СЕНЧЕНКО
ГАЛИНА ГРИГОРІВНА**

*(19.09.1966) – педагог, біолог і хімік,
багаторічний декан природничо-
географічного факультету, випускниця
Педагогічного інституту 1989 р.*

Галина Сенченко народилася у с. Городня Ічнянського району Чернігівської області у родині вчителя й інженера.

У 1984 р. вона з золотою медаллю закінчила Прилуцьку загальноосвітню середню школу № 7. Цього ж року вступила на природничий факультет Ніжинського ордена Трудового Червоного Прапора державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя.

Завдяки високопрофесійним викладачам – біологам (проф. І. І. Гордієнку, проф. І. В. Марисовій, доц. І. М. Солдатовій, доц. К. А. Семеніхіній, ст. викл. В. В. Курсон), хімікам (проф. А. В. Домбровському, проф. Н. І. Лукашовій, проф. В. В. Суховееву, доц. І. І. Кочерзі, доц. С. М. Лукашову, ст. викл. П. В. Нозі), педагогам та психологам (доц. М. Д. Бойправ та доц. Т. Д. Пінчук) – Г. Сенченко отримала необхідні знання, уміння і обрала науковий напрям своєї подальшої роботи.

У 1989 р. Г. Сенченко з відзнакою закінчила інститут, отримала кваліфікацію вчителя біології та хімії і була прийнята вчителем хімії у Прилуцьку загальноосвітню середню школу № 10. Цього ж року вона вступила в аспірантуру на заочну форму навчання до Інституту біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України.

З 1990 р. Г. Сенченко розпочала викладацьку роботу у Ніжинській вищій школі. Вона пройшла усі щаблі кар'єрного зростання працівника: від асистента до завідувача кафедри ботаніки (з 1999 р.). У різні періоди своєї трудової діяльності була заступником директора навчально-методичного центру м. Новгород-Сіверського (з 2003 р.), заступником декана з виховної роботи (з 1998 р.).

Наукова робота Г. Сенченко впродовж навчання в інституті і аспірантурі дала змогу у 1993 р. захистити в Інституті біоорганічної хімії та нафтохімії НАН України кандидатську дисертацію "Синтез, антиокислювальні та біологічні властивості комплексів металів з похідними 3-тіолен-1,1-діоксиду" (наукові керівники – доктор хімічних наук, професор, член-кореспондент НАН України Г. О. Ковтун

та кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії В. В. Суховєєв). У 1997 р. одержала вчене звання доцента.

Тематика її наукових досліджень – нафтохімія, фізіологічно активні речовини. Науковий доробок Г. Сенченко складає понад 100 наукових та науково-методичних праць, серед яких 6 навчальних і навчально-методичних посібників, 2 довідники, 10 лабораторних практикумів та методичних вказівок, статті, тези.

У 2003 р. Г. Сенченко була призначена деканом природничо-географічного факультету (нині факультету природничо-географічних і точних наук) Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя, на даній посаді працює і до сьогодні. Впродовж цього часу на факультеті ліцензовано й акредитовано низку нових спеціальностей, таких як 091 Біологія, 106 Географія, 103 Науки про Землю, 102 Хімія, 226 Фармація, промислова фармація, 014.15 Середня освіта (Природничі науки). Сьогодні на факультеті навчається близько 370 студентів за першим (бакалавр), другим (магістр) і третім (аспірантура) освітніми рівнями, на 5 кафедрах працює понад 50 викладачів, у тому числі 12 докторів наук, професорів. Факультет підтримує зв'язки з науковими установами України, Білорусі, Польщі.

Г. Сенченко викладає такі навчальні дисципліни, як "Фізіологія рослин", "Біофізика", "Охорона природи" на бакалавраті, керує магістерськими роботами. Має велику повагу й авторитет серед студентів. Випускниця 2009 р. Юлія Фесік згадує: " Галина Григорівна Сенченко, яка завжди буде викликати у мене повагу, допомагала нашій групі у складні моменти. Я ніколи не забуду її турботу і піклування. Вона була нам, як рідна мати. У неї завжди знаходилась для нас вільна хвилинка, незважаючи на те, що вона декан природничо-географічного факультету. Найбільш цікавими предметами, на мою думку, були фізіологія людини та рослин. Саме останню дисципліну викладає Галина Григорівна. Вона дала нам дуже гарні знання з цього предмета. Ми хотіли бути схожими на неї. Під час випускного вечора Галина Григорівна сказала кожному з нас дуже багато теплих і добрих слів. І з кожним студентом сфотографувалася й поспілкувалася. Коли вона говорила, ніхто взагалі не очікував почути такі добрі, гарні слова та настанови".

Впродовж усіх років трудової діяльності Г. Сенченко займається самоосвітою, використовує у своїй педагогічній і науковій діяльності сучасні досягнення науки та освіти. У 2017 р. вона отримала сертифікат про підвищення кваліфікації в Інституті біології і охорони навколишнього середовища Поморської Академії в Слупську (Поморське воєводство, Польща).

З 2006 р. Г. Сенченко є постійним членом журі IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології, а з 2008 р. – членом журі і III етапу Всеукраїнського турніру юних біологів. Впродовж

багатьох років Г. Сенченко входить до складу Українського ботанічного товариства та Всеукраїнської екологічної ліги.

У 2016 р. Г. Сенченко як координатор від громадськості та навчальних закладів входила до складу робочої групи з написання "Місцевого плану дій в галузі довкілля та енергетики м. Ніжина на 2017–2019 рр.", розробленого у рамках програми "Місцеві екологічні та енергетичні плани для сталого розвитку, диверсифікації джерел енергії та громадської активності в Україні" і реалізованого Регіональним екологічним центром для Центральної та Східної Європи.

З 2016 р. Г. Сенченко постійно залучається до роботи різних комісій і робочих груп при Міській раді м. Ніжин, серед яких і постійно діюча комісія з питань охорони, збереження і розвитку зелених зон та водних об'єктів на території м. Ніжин.

За високопрофесійну роботу Г. Сенченко у 2003 р. була нагороджена знаком "Відмінник освіти України", 2005 р. – знаком "Антон Макаренко", а у 2010 р. – Почесною грамотою Верховної Ради.

Література: Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. Ніжин, 2015. Т. 2 (1920–2010). С. 497.

Члени кафедри ботаніки

**ЛІННИК
АНАТОЛІЙ ВАЛЕРІЙОВИЧ**

*(08.09.1968) – державний діяч,
голова Ніжинської міської ради,
випускник Педагогічного інституту
1992 р.*

Анатолій Лінник народився в місті Ніжині Чернігівської області. У 1975 році пішов на навчання в Ніжинську середню школу № 10. Уже в перші роки навчання вчителі помітили математичні здібності в нього. У шкільні роки Анатолій Лінник був дуже активним, допитливим і товариським. Був одним із кращих учнів школи. Тут, у стінах навчального закладу, педагоги прищепили любов до спорту, чим поклали початок новому захопленню – вивченню бойових мистецтв.

У 1985 році закінчив школу та вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. Гоголя на фізико-математичний факультет. Будучи студентом, Анатолій Лінник продовжував удосконалювати себе як спортсмен і вивчати всі тонкощі карате. Він брав уроки та навчався в кращих майстрів, набуваючи нових навичок кожного дня. До навчання в педінституті відносився дуже серйозно. Улюбленою та найцікавішою для нього була фізика, з нею і планував пов'язати своє життя.

У 1987 році був призваний до лав збройних сил Радянської армії. Проходив військову службу в Угорщині в полку зв'язку, де неодноразово ставали в пригоді знання з фізики, здобуті в інституті. Закінчив проходження військової служби в 1989 році.

У 1991 році в сім'ї Анатолія народився первісток – син Євген.

У 1992 році Анатолій Лінник закінчив навчання в інституті та отримав фах учителя математики та фізики.

Одразу після закінчення навчання отримав роботу в Ніжинській гімназії № 16. Там Анатолій Лінник працював вчителем фізики та керівником спортивного гуртка. Колеги про нього завжди казали, що він, як вчитель, на своєму місці. Уроки Анатолія любили всі учні школи, а педагоги відносились до нього з повагою. До навчального процесу Анатолій Валерійович завжди підходив творчо та використовував нестандартні для того часу методи та засоби навчання. Серед його учнів багато тих, хто почав серйозно вивчати фізику та пов'язав із нею своє життя.

У 1996 році у сім'ї А. Лінника з'явилась на світ донька, якій ще до народження батьки обрали ім'я Лариса.

Коли в країні почалися економічні проблеми та криза, довелося покинути улюблену вчительську роботу, щоб мати можливість забезпечити всім необхідним свою родину. У 1998 Анатолій Валерійович пішов працювати році заступником директора комунального підприємства "Парк культури та відпочинку ім. Т. Г. Шевченка".

З 1999 по 2002 рік працював менеджером з експорту ПП "Скай Лімітед", м. Київ.

З 2000 по 2002 рік навчався в Кременчуцькому інституті економіки та новітніх технологій та отримав другу вищу освіту за фахом спеціаліста з обліку та аудиту.

З 2004 р. по 2013 рік працював приватним підприємцем.

З 01.02.2007 по 01.06.2010 року працював директором ТОВ "Центр цифрових технологій "Браво", м. Ніжин.

З 2010 року голова Ніжинської міської організації Політичної партії УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка.

Депутат Ніжинської міської ради V та VI скликань.

20 лютого 2014 року в буремні часи Революції Гідності депутати Ніжинської міської ради обрали Анатолія Валерійовича секретарем Ніжинської міської ради. Міського голови на той час місто не мало, а це означало, що Анатолій Валерійович де-юре став очільником міста. У цьому статусі й на цій посаді А. Лінник пропрацював до 3 червня 2014 року. З 3 червня 2014 року, відповідно до проведених результатів місцевих виборів, Анатолій Лінник став міським головою м. Ніжина.

У 2015-му році в родині Анатолія та його дружини Олени народився син Марк.

В 2017 році Анатолія Лінника нагородили орденом Святого Юрія Переможця від Патріарха Київського і Всієї Русі-України за заслуги з відродження духовності в Україні та утвердження Помісної Української Православної Церкви.

Лауреат в номінації "Міський голова 2018" у загальнонаціональній премії "Людина року – 2018".

У 2019 році закінчив з відзнакою Національну академію державного управління при Президентові України та здобув кваліфікацію: ступінь вищої освіти магістр за спеціальністю "Публічне управління та адміністрування".

**ПОПОВ
ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ**

(18.04.1972) – український політик та громадський діяч, депутат Верховної Ради України, випускник Педагогічного інституту 1994 р.

Ігор Попов народився у селі Мізяківські Хутори Вінницької області, де працювали вчителями його батьки. Володимир Іванович та Лідія Арсентіївна – випускники фізико-математичного факультету Ніжинського педагогічного інституту, вони познайомилися під час складання.

У 1979–1989 роках Ігор навчався у Ніжинській середній школі № 1, яка знаходиться напроти інституту. Школу закінчив із срібною медаллю, і у 1989 році вступив до педагогічного інституту на природничий факультет. Серед його вчителів були П. Шешурак, В. Смаль, М. Барановський, О. Бездухов, Ю. Філоненко. Під час навчання розпався Радянський Союз, було проголошено незалежність України, і студенти-географи більш ретельно почали вивчати власне географію та історію України за новими навчальними програмами. У 1994 році Ігор Попов закінчив інститут, отримавши диплом із відзнакою. Почав працювати вчителем у Григорівській школі Ніжинського району, проте вже в 1994 році вступив до Київського університету психології та соціальної роботи "Психогенез", де за рік здобув другу вищу освіту за спеціальністю "практична психологія".

Після цього Ігор Попов вступив до аспірантури Інституту соціології НАН України, під час навчання темою наукової роботи обрав електоральну поведінку українських виборців. Паралельно почав займатися роботою у всеукраїнській громадській організації "Комітет виборців України" (КВУ).

Україна лише вчилася проводити демократичні вибори, і КВУ організовував незалежне спостереження за їх законністю та чесністю, запроваджував кращі світові практики організації виборів. І. Попов був одним із засновників КВУ з 1994 року, потім працював у центральному офісі організації, а з 1996 року очолив цю організацію. Протягом 13 років за його лідерства (1996–2009) КВУ розвинулася в одну із найбільших та відомих громадських організацій України того часу, яка на виборах могла зорганізувати до 10 тисяч спостерігачів, а до її звітів прислухалися як українська влада, так і міжнародні організації. За ініціативи КВУ було внесено низку змін до виборчого законодавства та до правил роботи Центральної виборчої комісії.

У 2004 році, під час Помаранчевої революції, саме документи про порушення на виборах, оформлені КВУ, стали основою для оскарження

виборів, призначення "третього туру" голосування та перемоги В. Ющенка на виборах Президента України.

Також І. Попов займався спостереженням за виборами в інших країнах. Бюро демократичних ініціатив та прав людини ОБСЄ, а також інші міжнародні організації регулярно запрошували його до складу місій з спостереження за виборами. Таким чином, збулася мрія студента-географа, і він відвідав десятки країн по всьому світу. Окрім спостереження за виборами, виступав на міжнародних заходах, навчав громадських активістів інших країн плануванню роботи та побудові кампаній і коаліцій.

На початку 2009 року Ігоря Попова запросили на роботу до Секретаріату Президента В. Ющенка, на посаду заступника Глави Секретаріату – представника Президента у Верховній Раді України. На той час І. Попов став популярним політичним аналітиком, досконало розбирався в політичних процесах та механізмах роботи влади. Протягом року роботи він представляв у Верховній Раді України законопроекти, які подавав Президент, брав участь у засіданнях Погоджувальної Ради, повністю відповідав за комунікацію між Президентом та парламентом. Знання з економічної географії, отримані в інституті, допомогли краще зрозуміти економіку держави та готувати економічні законопроекти.

У 2010 році, після програшу В. Ющенком виборів Президента, І. Попов подав у відставку з державної служби і зайнявся політичною аналітикою, пише статті, консультує політиків на теми політичних комунікацій та технологій.

У 2011–2013 році І. Попов працює на посаді першого заступника Голови Національного агентства з питань державної служби, де займається розробкою нормативних актів, які регулюють проходження держслужби. Регулярно бере участь у засіданнях Кабінету міністрів, у переговорах Україна-ЄС щодо Угоди про асоціацію.

У 2014 році І. Попов стає народним депутатом України за списками Радикальної партії. У парламенті обіймав посаду заступника голови комітету по боротьбі з корупцією, на засіданнях комітету заслуховувалася інформація про найбільш резонансні розслідування фактів корупції в Україні. В комітеті розроблялося законодавство, яке регулює роботу нових антикорупційних органів в Україні – НАБУ, САП, НАЗК, ВАСК.

І. Попова включають до складу української делегації в Парламентській Асамблеї ОБСЄ. Засідання ПА ОБСЄ проходять в умовах війни на Сході України, і І. Попов виступає в дебатах з інформацією про ситуацію та закликами до міжнародної реакції. Також, у рамках Асамблеї, бере участь у розробці нових міжнародних документів, що забороняють діяльність іноземних найманців.

У паузах між роботою на державній службі чи політичних посадах І. Попов завжди повертався до громадської та експертної роботи, що є нормою для західних посадовців. У сфері експертизи І. Попова – виборче законодавство, антикорупційна політика, державне управління, міжнародні відносини.

У 2010 році І. Попов нагороджений орденом "За заслуги" 3-ого ступеня. Також, має відомчі нагороди та відзнаки. З 1999 року – одружений, виховує двох синів.

**САМОЙЛЕНКО
СЕРГІЙ ГРИГОРОВИЧ**

*(24.01.1973) – заступник директора
Департаменту інформації та комунікацій з
громадськістю Секретаріату Кабінету
Міністрів України, заслужений журналіст
України, випускник Педагогічного
інституту 1995 р.*

Сергій Самойленко народився в Ніжині, де з 1970 року батьки працювали в Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя.

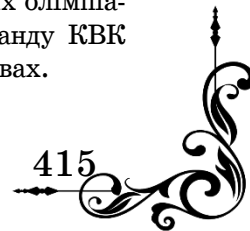
Сергій вчився у середній школі № 1, де було багато хороших кваліфікованих учителів. Займався громадською та спортивною роботою, зокрема футболем. Любив гуманітарні науки, а тому після закінчення з "золотою" медаллю вступив до Ніжинського державного інституту ім. М. В. Гоголя.

У 1990 році за ініціативи декана філологічного факультету, професора Григорія Васильовича Самойленка у Ніжинському педінституті було створено історико-філологічний факультет. Саме його першокурсником і став Сергій Самойленко, який вступив на відділення "російська мова, література та історія". Завдяки захопленню історією культури та культурологією з четвертого курсу С. Самойленко паралельно навчався на відділенні "російська мова, література та світова художня культура".

Особливу роль у формуванні наукових інтересів Сергія Самойленка відіграли його викладачі: історики Євгенія Страшко, Олександр Москаленко, Петро Моціяка, Лариса Мицик, літературознавці Зинаїда Кирилук, Павло та Тетяна Михеди, викладачі з історії та теорії культури Олена Плашевська, Людмила Матвеева, історії кіно Сергій Тримбач (у майбутньому голова Національної спілки кінематографістів України), історії театру Ганна Веселовська, нині доктор мистецтвознавства, професор.

Протягом навчання в інституті Сергій Самойленко зробив свої перші наукові кроки, досліджував історію та культуру Ніжина та Чернігівщини. Саме цій проблематиці присвячена його дипломна робота. На старших курсах вишу вийшли з друку його перші наукові статті.

У студентські роки продовжував активно займатися спортом (футбол, баскетбол), брав участь у всеукраїнських студентських олімпіадах з філології, грав за факультетську та інститутську команду КВК (Клуб веселих та кмітливих), брав участь у театральних виставах.

Сергій Самоїленко був одним із кращих студентів свого курсу, отримував Гоголівську стипендію, а також був першим лауреатом Премії літературознавця члена кореспондента АН СРСР В. І. Резанова за публікацію 5-ти наукових статей, і закінчив НДПІ, отримав дипломи з відзнакою за обома спеціальностями.

Після закінчення інституту Сергій Самоїленко у 1995–1998 роках працював асистентом на кафедрі історії та теорії культури рідної альма матер, викладав історію української культури та культурологію, а також читав російську мову та літературу у середній школі села Черняхівка. Одночасно навчався на заочному відділенні аспірантури при кафедрі, на якій працював.

У 1998 році Сергій Самоїленко вступив на державну службу. У 1998–1999 роках працював помічником директора Харківського філіалу Української академії державного управління при Президентові України.

З вересня 1999 по лютий 2001 був слухачем в Українській академії державного управління при Президентові України у Києві. За підсумками навчання у головній вищій школі країни, що готує державних службовців, отримав диплом магістра державного управління. Магістерська робота С. Самоїленка присвячена публік рілейшнз (зв'язкам з громадськістю) в органах державної влади України та зарубіжних країнах.

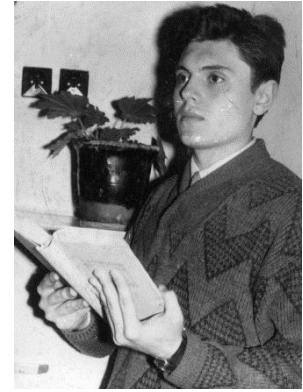
Навчаючись в академії, проходив стажування у прес-службі Кабінету Міністрів України, в якій сам почне працювати більш ніж за 2 роки.

Після завершення навчання в УАДУ у квітні – липні 2001 року працював прес-секретарем Міністра економіки України, начальником відділу зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації Мінекономіки.

У липні 2001 року розпочав роботу в Секретаріаті Кабінету Міністрів. Працюючи в апараті Уряду, обіймав посади прес-секретаря Віцепрем'єр-міністра України, завідуючого інформаційно-аналітичним сектором та заступника керівника Прес-служби Кабінету Міністрів, заступника начальника Управління взаємодії із засобами масової інформації.

З 2010 року працює на посаді заступника директора Департаменту інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів, відповідає за публічні комунікації Уряду та взаємодію із засобами масової інформації. Державний службовець 3-го рангу.

Протягом роботи в апараті Уряду брав участь у підготовці та фаховій експертизі нормативно-правових актів з державної інформаційної політики, питань комунікації Кабінету Міністрів, органів виконавчої влади із засобами масової інформації, популяризації України в світі, реалізації урядової комунікаційної стратегії "Єдиний голос",

*Сергій Самоїленко –
студент третього
курсу*

забезпечував підготовку до проведення в Україні пісенного конкурсу "Євробачення-2017".

С. Самойленко неодноразово проходив стажування та підвищення кваліфікації за кордоном – в органах державної влади Великої Британії, ФРН, Польщі, Литви, Єгипту. Був учасником групи з реформи урядових комунікацій при Кабінетові Міністрів (2015–2016), Всесвітнього комунікаційного форуму у Києві, проєктів з питань комунікації органів державної влади з громадськістю та ЗМІ, які реалізовувалися спільно з Урядом Великої Британії, Міжнародним фондом "Відродження", Канадською агенцією міжнародного розвитку, Міжнародним центром перспективних досліджень, Світовим банком, Японським культурним центром, Товариством з міжнародного співробітництва (GIZ) (Німеччина).

У 2018 році Указом Президента України за значний особистий вклад у державне будівництво, соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток України, вагомі трудові здобутки та високий професіоналізм Сергію Самойленку присвоєно почесне звання "Заслужений журналіст України". Також він нагороджений урядовими відзнаками – Почесною грамотою Кабінету Міністрів та подяками Прем'єр-міністра України.

Перебуваючи на державній службі, Сергій Самойленко продовжує наукову діяльність. У 2010 році він захистив кандидатську дисертацію з історії України на тему "Культурне життя в Ніжині в добу Гетьманщини" (науковий керівник – доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України Віктор Даниленко).

До сфери його наукових інтересів, окрім історії України, історії культури та культурології, відносяться публічне управління, комунікація органів державної влади з громадськістю та засобами масової інформації, інформаційна політика в Україні. Загалом С. Самойленко є співавтором 7 монографій, серед них "Розвиток освіти та науки в Ніжині XVII–XX ст." (1996), "Забудова Ніжина та архітектурні пам'ятки XVII–XX ст." (1998), "Образотворче мистецтво та скульптура в Ніжині в XVII–XX ст." (1998), "Розвиток культури на Північному Лівобережжі України у др. пол. XVII–XVIII ст." (2007), "Культурне життя в Ніжині у XVII–XVIII ст." (2012). Три перші монографії увійшли до складу 5-ти томного видання нарисів про культуру Ніжина, у яких вперше всебічно розкривалася в монографічних виданнях історія культури міста протягом тривалого історичного часу. Наукові інтереси С. Самойленка значно ширші за тематикою, про що свідчать, написані ним, близько 30 наукових одноосібних статей.

Він також не полишає викладацьку діяльність: проводить лекції, семінари, тренінги, майстер-класи з питань забезпечення взаємодії органів державної влади з громадськістю та ЗМІ, стратегічних комунікацій, реалізації державної інформаційної політики.

**ХАРХУН
ВАЛЕНТИНА ПЕТРІВНА**

*(27.07.1973) – літературознавець,
доктор філологічних наук, професор,
випускниця Педагогічного
інституту 1995 р.*

30 років мого життя пов'язано з Ніжином, з Ніжинською вищою школою. Цей математичний підрахунок схиляє мене до узагальнень: історія мого професійного становлення, формування як особистості та науковиці може розглядатися як частина історії мого вишу.

Про Ніжинський педагогічний інститут я дізналася від моїх шкільних учителів, переважна більшість яких була його випускниками. Професійність, ерудованість та методична вправність моїх педагогів були найкращою рекламою вишу, який вони закінчили. Проте спочатку я планувала вступати до іншого вишу: я успішно закінчувала Козелецьку середню школу № 3, була юнкором і мріяла вступити на журфак Київського університету. Одного разу я почула радіопередачу із запрошенням на день відкритих дверей у Ніжинський інститут і розповіддю про те, що виш має багату історію та чудову бібліотеку. Ця інформація мене заінтригувала, а відвідини інституту змусили змінити мій вибір на його користь. У Ніжин я приїхала 1990 р. 16-річною абітурієнткою вступати на філологічний факультет. Так сталося, що я опинилася в першій "п'ятірці" вступників і, склавши перший екзамен на "відмінно", як медалістка, стала того року першою студенткою філологічного факультету. Складаючи екзамен, я навіть не підозрювала, що не просто вступаю в інститут – я обираю свою долю.

Перша половина 1990-х, – час мого навчання в інституті, – був "золотим періодом" ніжинського філфаку, коли там викладали блискучі науковці й неперевершені педагоги, такі як академік Ф. С. Арват, професори О. Г. Ковальчук, Г. В. Самойленко, доценти Г. Я. Неділько, В. П. Крутиус, П. О. Сердюк, О. Г. Астаф'єв, О. М. Моціяка, Ю. І. Бондаренко, О. В. Плаушевська, Н. М. Жаркевич, П. В. Михед, Т. В. Михед, Г. М. Чирва, О. Д. Неділько, Н. І. Бойко, В. М. Бойко, А. І. Бондаренко, Л. Б. Давиденко та ін. Це був турбулентний час і в житті країни, й у функціонуванні вишу: я вступала в радянський інститут, а вчитися довелося у вищі незалежної України. На моїх очах змінювалися програми, зникали одні предмети й з'являлися інші, коригувалися підходи у викладанні й оцінюванні. Ба більше: багато наших

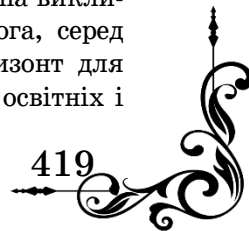
педагогів тільки вчилися викладати українською, а разом із ними училися й ми. Я глибоко вдячна всім викладачам, які, незважаючи на час динамічних змін і нових викликів, навчили мене любити й поважати Слово, міряти світ прочитаними книжками і вслухатися в людину – усьому тому, що мусить складати скарбничку вчителя-філолога.

Свою найбільшу вдячність я адресую проф. О. Г. Ковальчуку, який своїм прикладом показував, що таке справжня наука та професійне викладання. Для мене, як і для моїх однокурсників, проф. Ковальчук був утіленням нового літературознавства, незаангажованого радянськими методиками, інтелектуального, діалогічного й викличного. Проф. Ковальчук викладав на моєму курсі аж три семестри, і саме він найбільше вплинув на формування моїх літературних смаків та вироблення наукового письма. А його керівництво моєю дипломною роботою, присвяченою роману В. Винниченка, було доленосним: саме успішний захист моєї першої наукової розвідки відкрив мені шлях у науку та викладання – я стала членом кафедри української літератури.

Окрім навчання, мої студентські роки пов'язані з театральною студією, якою керували П. М. Кобернюк та Т. В. Коршикова. Шість незабутніх років навчання в цій студії – це школа акторської майстерності, вміння здійснювати колективні мистецькі проекти, які назавжди прищепили любов до театру, а пізніше – до опери. Я завдячую цьому досвіду й сьогодні, виступаючи на різних майданчиках із науковими й науково-популярними доповідями. Уміння триматися перед різноманітною аудиторією, бути артистичною й емоційно захоплювати своєю розповіддю – усі ці вміння виховані в театральній студії.

Закінчивши з відзнакою Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М. В. Гоголя за спеціальністю "вчитель української мови та літератури", у 1995 р. я вступила до аспірантури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Складаючи вступний іспит, я і моя колежанка, теж випускниця з Ніжина, показали найкращі результати – таким був висновок вступної комісії. Ця похвала не тільки нам, вступникам, а й нашим викладачам, які дали нам ґрунтовні знання в царині літературознавства, Ніжинській вищій школі з її традиціями загалом. Продовжуючи працювати над науковою темою, яку я обрала ще студенткою в Ніжині, у 2000 р. захистила кандидатську дисертацію "Поетика роману Володимира Винниченка "Записки Кирпатого Мефістофеля", а роком пізніше отримала атестат доцента.

З того часу й дотепер триває моя викладацька діяльність у моєму рідному вузі. Я стала свідком та учасником багатьох карколомних подій: переформатування педагогічного інституту в університет, утворення нових факультетів і нових спеціальностей, а також перехід на болонську систему освіти. Увесь цей час я вчилася не тільки реагувати на виклики часу, а й засвоювати й удосконалювати навички педагога, серед яких найважливішим для мене було вміння відкрити горизонт для кожного студента, забезпечити розвиток його літературних, освітніх і

наукових здібностей. Мої двадцять п'ять років викладання в Ніжинському виші мають свої результати: серед моїх учнів – видатні педагоги, знані письменники, переможці Всеукраїнських фахових олімпіад і конкурсів, два кандидати філологічних наук.

У 2010 р. я захистила докторську дисертацію на тему "Соцреалізм в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації" в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, з вересня 2012 р. очолила кафедру української літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, а у 2013 р. отримала атестат професора; стала лауреаткою другої премії в університетській номінації "Науковець року 2012", "Науковець року 2013", та лауреаткою першої премії в університетській номінації "Науковець року 2014".

Я маю 120 публікацій, з них дві монографії ("Соцреалізм в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації" (лауреатка Премії Книжка року – 2010) "Роман Володимира Винниченка "Записки Кирпатого Мефістофеля: генерика, семіосфера, імагологія"), 6 навчально-методичних праць та 112 статей, опублікованих у провідних наукових виданнях України та зарубіжжя. Я авторка двох наукових проєктів: Винниченкознавчої наукової лабораторії, яка успішно працює при кафедрі української літератури з 2000 р., та *Studia Sovietica*, започаткованої у 2007 р. Серед моїх здобутків – організація восьми міжнародних та трьох студентських конференцій, редагування п'яťох видань Винниченкознавчих зошитів та трьох видань збірників *Studia Sovietica*. Я переможниця багатьох Міжнародних грантових програм. У 2003 р. була на науковому стажуванні в університеті штату Айова (США). Як переможниця Програми ім. Фулбрайта двічі стажувалася в США: протягом 2004–2005 рр. у Пенсільванському університеті, 2010–2011 рр. у Колумбійському університеті. Як переможниця конкурсу Інституту Кеннана, стажувалася в центрі ім. Вудро Вілсона у Вашингтоні у 2016 р. Я також стажувалася у Варшавському університеті (2007), у Ягеллонському університеті як переможець програми Ю. М'яновського (2008) та королеви Ядвіги (2009). Як лауреатка Нагороди імені Івана Виговського, яку я отримала перша серед українських науковців, стажувалася у Варшавському, Жешувському університетах та університеті Марії Кюрі-Склодовської у Любліні (2014–2015). Я двічі була стипендіаткою Канадського інституту українських студій (2012, 2020) та дослідно-освітнього консорціуму з вивчення Голодомору (2019). Прочитала авторський курс лекцій на тему "Музеї комунізму в Центрально- Східній Європі" у Варшавському університеті. Виступила з 40 гостьовими лекціями в провідних університетах та наукових закладах світу: Гарвардському, Колумбійському, Принстонському, Торонтському, Ягеллонському, Варшавському університетах, Інституті Кеннана, Науковому товаристві імені Тараса Шевченка (США), Українській вільній академії наук у США та ін. Я членкиня багатьох наукових та

освітніх асоціацій: ASEEEES (асоціація славистичних, східноєвропейських та євразійських студій), MSA (асоціація дослідників пам'ятевих студій), членкиня НТШ, товариства випускників Східноєвропейської літньої школи Варшавського університету, Українського Фулбрайтівського кола (2013–2016 – голова Наглядової ради), асоціації випускників Інституту Кеннана. Учасниця більше 100 міжнародних конференцій та круглих столів в Україні, США, Польщі, Росії, Іспанії, Хорватії, Чехії, Литві та ін.

У Ніжинському університеті я пройшла свій професійний шлях від абітурієнтки до професорки, тому цей вуз – не тільки моя alma mater, це місце моєї сили і мій космос. Я маю велику честь продовжувати традиції ніжинської філології, роблячи свій посильний внесок як викладачка, і як науковиця. І дуже тішуся тим, що маю можливість представляти цей вуз на найпрестижніших міжнародних наукових майданчиках, уписувати його в міжнародний контекст і в такий спосіб множити його славу.

Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України

XV Міжнародна конференція
молодих учених

Лекція професорки Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

Валентини Хархун

Історія з бромом
Винниченків образ
української революції

19 червня
15.30 – 17.00
вул. М. Грушевського, 4
ауд. 316 (третій поверх)

**АНЩЕНКО
ОЛЕНА ВАЛЕРІЇВНА**

*(02.11.1972) – доктор педагогічних наук,
професор, фахівець з питань освіти,
випускниця Педагогічного інституту
1995 р.*

Педагог – не тільки професія, це покликання. І мрія стати вчителем часто зароджувалася ще в дитинстві. Тож Олена Валеріївна, яка народилася у м. Біла Церква (Київська обл.) у родині педагогів, а дитинство і юність пройшли в Ніжині, мріяла викладати, тому після закінчення 1990 р. середньої загальноосвітньої школи № 3 м. Ніжина (з відзнакою) без вагань вступила до Ніжинського державного педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя (природничо-географічний факультет). Майбутнього педагога-практика і науковця цікавили як дисципліни психолого-педагогічного, так і природничого циклів. Завдяки викладачам навчання було цікавим і захопливим. У студентські роки розвитку професійних умінь і навичок О. В. Аніщенко, а також зміцненню впевненості у правильності обраного шляху, сприяла праця вожатою на одній із баз педагогічної практики Інституту – у дитячому оздоровчому таборі "Кастель" (АР "Крим", Україна).

Після закінчення Гоголівському вишу у 1995 р. упродовж двох років працювала вчителем біології і географії у середній загальноосвітній школі № 1 м. Ніжина. Значну увагу приділяла мотивуванню учнів до розвитку, до набуття знань з біології і географії, пізнання світу тощо.

Невдовзі педагогічна діяльність Олени Валеріївни поєдналася із науковою. У 2000 р., після навчання в аспірантурі Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (нині – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України), вона успішно захистила кандидатську дисертацію на тему "Розвиток професійної освіти жінок в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)" за спеціальністю 13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти.

Після аспірантури повернулася до Ніжина. У 2000–2004 рр. працювала у Ніжинському державному педагогічному університеті імені Миколи Гоголя (на посадах асистента, в. о. доцента, доцента кафедри педагогічної майстерності). У 2001 р. отримала науковий ступінь кандидата педагогічних наук, у 2003 р. науковцю присвоєно вчене звання доцента кафедри педагогічної майстерності НДУ ім. М. Гоголя.

Вагомість здобутих наукових результатів дала можливість О. В. Аніщенко стати стипендіатом Кабінету Міністрів для молодих науковців (2003–2005 рр.).

Маючи хист до науки і бажання займатися науковою діяльністю, Олена Валеріївна вступила до докторантури Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (2005–2008 рр.). У 2009 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук "Проблема наукової організації праці учнів загальноосвітньої і професійної школи в історії розвитку педагогічної науки і практики в Україні (кінець XIX–XX століття)" зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. У 2010 р. отримала науковий ступінь доктора педагогічних наук зі спеціальності "Загальна педагогіка та історія педагогіки". Цього ж року О. В. Аніщенко присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності "Теорія і методика професійної освіти". У 2016 р. присвоєно вчене звання професора.

Олена Валеріївна є представницею відомої в Україні та за її межами наукової школи академіка Неллі Григорівни Ничкало – непересічного науковця, фахівця у галузі неперервної освіти, професійної і загальної педагогіки.

О. В. Аніщенко разом з колегами

З 2005 р. і донині О. В. Аніщенко працює в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України (у 2007 р. перейменовано на Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, у 2018 р. – на Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України) на посаді старшого наукового співробітника відділу дидактики професійної освіти (у 2007 р. перейменовано на відділ андрагогіки).

З 2015 р. і дотепер Олена Валеріївна обіймає посаду завідувача відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України. Упродовж п'яти років діяльність очолюваного нею відділу андрагогіки спрямовується на аналіз теоретичних і методичних аспектів навчання різних категорій дорослих в умовах формальної і неформальної освіти, особистісного й професійного розвитку дорослого населення, розроблення концепцій, науково-методичних рекомендацій щодо розвитку національної освіти дорослих.

Здійснює експертизу, опонування дисертаційних досліджень, а також рецензування наукових, навчально-методичних та інших праць. Під її керівництвом підготовлено до захисту і захищено трьох кандидатів педагогічних наук.

Науковець є співкоординатором Міжвідомчої науково-дослідної лабораторії "Громадянський розвиток особистості професіонала" (на громадських засадах) на базі ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України і Житомирського державного університету імені Івана Франка (з 2010 р. і донині).

Олена Валеріївна є головним редактором фахового наукового журналу "Імідж сучасного педагога" (з 2020 р.), заступником головного редактора збірника наукових праць "Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи" (наукового фахового видання з педагогічних наук) (з 2009 р.), членом редколегії збірника наукових праць "Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності" (з 2019 р.).

О. В. Аніщенко – автор понад 270 наукових публікацій (6 монографій, 3 концепцій, 9 навчально-методичних посібників, 6 навчальних програм, 5 праць – методичних рекомендацій, 2 бібліографічних покажчиків, а також численних статей).

Основні напрями наукових досліджень: теоретичні й методичні засади розвитку освіти дорослих як складової освіти впродовж життя; педагогіка вищої школи; загальна педагогіка, історія педагогіки; гендерні дослідження у галузі освіти; технології особистісного й професійного розвитку педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Нагороджена Грамотою Верховної Ради України "За заслуги перед українським народом" (2019 р.), грамотами і подяками Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, НАПН України (2009–2019 рр.).

**МУШЕНОК
ВІКТОР ВАСИЛЬОВИЧ**

*(21.09.1974) – відомий український
правознавець, науковець, юрист-практик,
доктор юридичних наук, професор,
випускник Ніжинського державного
педагогічного інституту
імені Миколи Гоголя 1996р.*

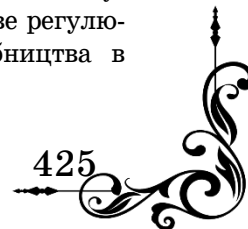
Народився в мальовничому селі Козари Носівського району Чернігівської області на березі річки Остер. Поблизу села розташовані численні пам'ятки археології трипільської та скіфської доби, що і вплинуло на вибір майбутньої спеціальності.

Протягом 1991–1996 рр. Віктор Васильович навчався на історико-філологічному факультеті Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя за спеціальністю "Українська мова і література та історія". Це був період відродження історичної освіти в Ніжині, завдячуючи ініціативі декана історико-філологічного факультету проф. Г. В. Самойленку, залучення до освітнього процесу не лише місцевих істориків, але й фахівців з Києва та Чернігова. Студенти факультету здобували досить ґрунтовну широку гуманітарну підготовку.

Після закінчення інституту Віктор Васильович вирішив продовжити освіту. В цей час значної популярності набувають економічні та юридичні науки, тому В. В. Мушенко протягом 1996–1998 рр. пройшов навчання на факультеті податків та оподаткування Київського фінансово-економічного коледжу Державної податкової адміністрації України, а протягом 2002–2004 рр. здобув кваліфікацію магістра права на юридичному факультеті Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

Викладацьку та наукову діяльність розпочав у 2006 році у відокремленому підрозділі НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут", де працював по 2013 рік на посаді старшого викладача кафедри соціально-гуманітарних дисциплін.

У цей час заочно закінчив аспірантуру в НУБіП України (2008–2011 роки) та 2012 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: "Фінансово-правове регулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні" (за спеціальністю – 12.00.07).

З жовтня 2013 року по даний час працює на посаді доцента (з 01.09.2019 р. – професора) кафедри загальноправових дисциплін у Київському національному торговельно-економічному університеті. У червні 2015 р. рішенням Атестаційної колегії МОН України присвоєно вчене звання доцента по кафедрі правознавства.

31.10.2018 р. захистив дисертацію на тему: "Державна політика в аграрному секторі економіки України: фінансово-правові аспекти" та здобув науковий ступінь доктора юридичних наук (за спеціальністю – 12.00.07).

Автор понад 120 наукових праць з проблематики адміністративного, фінансового, аграрного, земельного, екологічного права. Серед них: 3 монографії (у співавторстві) (2012, 2015, 2017 рр.), дві з яких визнані Євразійською асоціацією правничих шкіл та правників кращими науково-правничими виданнями в Україні 2015 та 2017 рр. та удостоєні Диплома лауреата 3 та 2 премії імені Святого Володимира; розділи у 2 колективних монографіях (2016, 2017), які видані англійською мовою у країнах-членах Європейського Союзу; індивідуальна монографія "Фінансово-правові засади державної аграрної політики України" (2017); наукова публікація "Tax burden as a disincentive factor of agricultural production development in Ukraine" (2018) у виданні міжнародної наукометричної бази даних Web of Science.

Також є автором 20 навчально-методичних праць, серед них – навчально-методичні посібники: "Поняття та терміни Податкового кодексу України" (2011), "Інтелектуальна власність" (2012), "Правознавство. Практикум" (2014); навчальний посібник "Конституційне право зарубіжних країн" (2016); "Правознавство. Практикум" друге видання, доповнене і перероблене (2017) з грифом МОН України.

Наукові інтереси – державна фінансова політика України, зокрема проблемні питання фінансового регулювання аграрних, екологічних та земельних правовідносин в Україні та зарубіжних країнах.

ДНІСТРОВИЙ АНАТОЛІЙ
(Справжнє прізвище – *Анатолій*
Астаф'єв)

(30.07.1974) – романіст, поет, есеїст,
художник, член Українського центру
Міжнародного ПЕН, Асоціації
українських письменників, кандидат
філософських наук,
випускник Педагогічного інституту
1997 р.

Народився Анатолій Астаф'єв у місті Тернопіль. Його батько – відомий поет, літературознавець, професор, доктор філологічних наук Олександр Астаф'єв. Анатолій закінчив міське професійно-технічне училище № 2 у м. Тернополі, але філологія перемогла. У 1992 році він переїхав із Тернополя до Ніжина і вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя, де до 1997 р. студіював українську й світову історію, а також філологію. Був активним учасником інститутської літературної студії, заснував літературну групу "Друзі Еліота" (1993–1996), до якої також входили студенти Василь Голован, Андрій Іванов, Сергій Коноваленко.

Саме в Ніжині Анатолій обрав собі літературний псевдонім – *Дністровий* і перші публікації під цим псевдонімом датовані 1993 роком, зокрема в журналах "Чернігів", "Тернопіль" та інших періодиці. В Ніжині були написані його перші поетичні збірки: "Проповідь до магми" (1997) та "На смерть Кліо" (1998). Під впливом активного спілкування з викладачами Олександром Астаф'євим, Павлом Михедом, Олександром Жомніром захопився перекладом світової поезії. Ще студентом Анатолій переклав кілька віршів чеського поета-авангардиста Вітезслава Незвала, а також почав перекладати німецькомовних поетів-експресіоністів, зокрема австрійців Георга Тракля, Альберта Еренштайна, Йозефа Вайнгебера, та німецького поета Готфріда Бенна. У колективному збірнику "На пагорбах століття" (Чернігів, 1993) опублікував 9 поезій. Серед них і ці рядки:

"Мерехкотить ліхтар, над озером
Тихо.
І Ніжин давно спить, і спить буденний
Вихор.
Горять вогні над плесом, лоскоче хвилю
Вітер.

У небі вуглянім горить самотньо
Скіпетр.
Пливуть човни лелек у темряві
Осіній.
Вітрила їх думок посіють у ніч
Сузір'я.

У студентські роки з'явилися його перші наукові публікації: на матеріалі курсової (керівник – доцент Ольга Ростовська) – вийшла стаття "Трансформація суспільно-політичних поглядів Івана Франка" ("Молода нація", 1996, № 1), на матеріалі дипломної роботи (керівник – проф. Олександр Ковальчук) вийшла стаття "До проблеми історіософії Євгена Маланюка" ("Молода нація", 1997, № 7). У Ніжині він також написав свої перші літературознавчі статті, присвячені творчості Володимира Винниченка, Миколи Бажана, Езри Павнда.

Ніжинська тематика знайде відображення в прозових творах Анатолія Дністрового. Обриси Ніжина ранніх 90-х помітні в його першій повісті "Невідомий за вікном" (2001), романі "Місто уповільненої дії" (2003). Йому належить перший прозовий твір в українській літературі із дією в ніжинському інституті: це роман "Тибет на восьмому поверсі" (назва першої публікації – "Патетичний блуд", 2005; друге видання – 2013). Ніжинська тематика також присутня і в малих прозових творах письменника, зокрема в іронічно-фантастичному оповіданні "Фіолетовий кролик", що надруковане у книжці "Сніданок на снігу" (2014).

У 1997 році Анатолій Дністровий переїхав до Києва. В Київському національному університеті імені Тараса Шевченка захистив дисертацію за спеціальністю "історія філософії", присвячену континуальному розумінню історії українським націоналізмом (2000). Зблизився з молодшим поколінням Київської філософської школи, став активним учасником літературного процесу, здобув низку літературних премій.

У різні роки він викладав "Філософію" в Київському аграрному університеті (1999–2000), спецкурси "Філософські проблеми літературної творчості", "Теорія і практика літературної творчості", "Практика прозової і публіцистичної творчості" в Інституті філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка (2003–2004, 2013–2014). У Національному інституті стратегічних досліджень був заступник завідувача відділу етнополітики (2001–2005), очолював сектор культурологічних досліджень (2013–2015). У журналі "Тижень" (2008–2010) очолював редакцію культури та спецпроекти, працював піар-директором видавництва "Грані-Т" (2010–2012).

У 2013 році Анатолій Дністровий дебютував, як художник, зокрема в жанрі нового та абстрактного пейзажу, в перших творах орієнтувався на неомодернізм Київської школи живопису, зокрема на творчий досвід арт-об'єднання київських художників "Живописний заповідник". Згодом перейшов до абстрактної проблематики. Його роботи зберігаються в Національному музеї Тараса Шевченка, Харківському літературному

музеї, галереях "АВС-арт" (Київ), "Бункермуз" (Тернопіль), у приватних колекціях України, Молдови, Франції, Канади.

На сьогодні Анатолій Дністровий автор поетичних збірок "Проповідь до магми" (1998, премія "Гранослов"), "На смерть Кліо" (1999, премія видавництва "Смолоскип"), "Спостереження" (1999), "Жовта імла" (2001), "Покинуті міста" (2004), "Хроніка друкарської машинки" (2009), "Черепаша Чарльза Дарвіна" (2015), дитячої збірки поезій "Гармидер у Дніпрі" (2015). Автор низки повістей, оповідань, романів, серед них молодіжної контр-культурної трилогії – романи "Місто уповільненої дії" (2003), "Пацики" (2005, роман-фіналіст конкурсу Книга

року ВВС-2005; друге видання – 2011, третє – 2019), "Патетичний блуд" (2005; друге видання – "Тибет на восьмому поверсі", 2013), інтелектуального роману "Дрозофіла над томом Канта" (2010; роман-фіналіст книга року ВВС-2010, кращий роман 2010 року за інтернет-опитуванням порталу "Буквоїд"), книжки прози "Сніданок на снігу" (2014), роману "Б-52" (2019, відзнака Форуму видавців у Львові). Автор низки есеїв і книг інтелектуальної прози: "Злами й консенсус: шість есе на захист ліберальної демократії в перехідних умовах" (2008), "Автономія Орфея: варіації на тему поетичної творчості і навколо неї" (2008), "Письмо з околиці: статті й есеї" (2010), "Глобус Карла Маркса: модерний марксизм і глобалізація" (2015), а також низки інших історико-філософських, культурологічних, літературно-критичних публікацій у періодиці.

Роман "Пацики" Анатолія Дністрового увійшов у ТОП-25 кращих книжок доби Незалежності (портал "Інсайдер") і в ТОП-100 найкращих романів української літератури (експертні оцінки членів українського ПЕН та незалежних екпертів). Мовна палітра роману послугувала матеріалом для укладання низки словників з українського сленгу й аргю. На роман активно звертають увагу мовознавці, літературознавці та соціологи, він є предметом аналізу в багатьох кандидатських і докторських дисертаціях.

Прозові, поетичні та есеїстичні твори Анатолія Дністрового перекладалися на вірменську, польську, словацьку, англійську, французьку, російську, сербську, чеську, італійську мови.

Має персональні виставки:

"Ірреальні пейзажі": Національний музей Тараса Шевченка. Київ, 2014.

"Малий формат": Культурний центр видавництва "Смолоскип". Київ, 2014.

"Допінг духу": FREUD HOUSE cafe art club. Київ, 2014.

"До горизонтів", Галерея "ABC-art", Київ, 2019.

"Бездомні краєвиди", Галерея "Бункермуз". Тернопіль, 2019.

Групові виставки:

"Письменники з пензлем: Христя Венгринюк, Анатолій Дністровий, Юлія Косівчук", "Найкраща кав'ярня на розі Сквороди та Університетської". Чернівці, 2015.

"Жовтий блакитний". Галерея "ABC-art", Київ, 2019.

Анатолій Дністровий мешкає в Києві, має трьох дітей – донечок Марту, Настю й сина Марка. Захоплюється рибальством, велопоходами та пакрафтингом. Веде відеоблоги, в яких ділиться своїми хобі та думками про важливі книжки та явища культури.

**СТАНІСЛАВСЬКА
КАТЕРИНА ІГОРІВНА**

*(11.12.1972) – вчений, педагог, професор
Київського національного університету
театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого, доктор
мистецтвознавства, професор, член
Національної спілки театральних діячів
України, випускниця
Педагогічного інституту 1997 р.*

З дитячих літ і донині Катерина Станіславська пов'язана з мистецтвом, без нього вона не мислить свого життя. Мати її, Людмила Іванівна навчалася на музично-педагогічному факультеті Ніжинського педагогічного інституту імені Миколи Гоголя, яка була родом з Переяслава-Хмельницького, побралася зі студентом фізико-математичного факультету Ігорем Станіславським у той час, коли сперечалися лірики і фізики, чия професія потрібніша. І вирішили, що найкраще було б, коли ці професії поєднуються воедино. І в результаті цього народилася талановита дівчинка Катя Станіславська. І хоча вона народилася у Переяславі-Хмельницькому, все ж і Ніжин називає своїм рідним містом, бо тут пройшло дитинство і юність.

**МИСТЕЦЬКІ ФОРМИ
СУЧАСНОЇ
ВИДОВИЩНОЇ КУЛЬТУРИ**

катерина станіславська

Правда так трапилося, що у 1980–1992 роках, батьки проживали у Красноярському краї Російської Федерації. У м. Норильську Катерина Станіславська з відзнакою закінчила загальноосвітню школу, а також школу мистецтв і музичне училище за фахом "фортепіано". Деякий час працювала концертмейстером у Ліцеї мистецтв, де викладала і її мама.

У 1992 р. К. Станіславська повернулася у Ніжин і вступила на музично-педагогічний факультет Ніжинського педагогічного інституту ім. М. В. Гоголя, який закінчила 1997 р. з відзнакою за фахом "музичне

виховання та оркестрова робота", отримавши додаткову кваліфікацію "викладач фортепіано педагогічного училища".

Вагомий вплив на формування особистості музиканта-фахівця здійснили викладачі: Котлінська Любов Григорівна (фортепіано), Потороча Ванда Григорівна (хорове диригування), Коробка Валентина Іванівна (сольний спів), Чекан Юрій Іванович (історія музики), Шумський Микола Олександрович (оркестровий клас, оркестрове диригування).

Наприкінці кожного навчального року давала сольний концерт фортепіанної музики, а також брала активну участь у факультетських святах, капусниках тощо. Була гоголівським стипендіатом.

Батьки повернулися в Україну, проживали у Києві. Сюди переїхала жити і Катерина Ігорівна, влаштувалася працювати викладачем по класу фортепіано та концертмейстером у Київській дитячій музичній школі № 19, пізніше реорганізовану у Дитячу школу мистецтв № 8.

Працюючи в школі, Катерина Станіславська зрозуміла, що вона може більше. І у 1998 р. вступила в аспірантуру (заочна форма навчання) Київського національного університету культури і мистецтв на кафедрі теорії музики і музичного виховання. Саме з цього часу і почався формуватися науковий та викладацький інтерес до питань театральної педагогіки та видовищних мистецтв.

На творчому шляху Катерини Станіславської зустрілася доктор філософських наук, професор Світлана Іванівна Уланова, яка стала науковим керівником дисертації і зуміла, завдячуючи високому своєму професіоналізму, спрямувати в правильне русло сам процес роботи і опанувати методику написання дисертації. Катерина Ігорівна була здібною ученицею і у червні 2002 р. захистила кандидатську дисертацію "Шляхи оптимізації викладання елементарної теорії музики студентам режисерських спеціалізацій" і отримала ступінь кандидата педагогічних наук за спеціальністю "теорія та методика навчання музики і музичного виховання". Першим опонентом на захисті був тодішній декан музично-педагогічного факультету Ніжинського державного педагогічного університету ім. М. В. Гоголя, професор О. Я. Ростовський.

Після захисту основним місцем роботи до 2018 р. була Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Катерина Ігорівна активно включилася в навчально-виховний, методичний та науковий процес. Як викладач, вона підготувала чимало навчальних дисциплін, які читалися в академії, а з 2012 р. за сумісництвом в Київському національному університеті театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого: "Музика в театральних видовищних дійствах", "Музика у виставі", "Історія театральних видовищних діяльностей ХХ–ХХІ ст.", "Музика в кіно", "Музика в екранних мистецтвах", "Музичні жанри в сценічному мистецтві", "Мистецькі форми сучасної видовищної культури", "Синтетичні види мистецтва", "Історія музики", "Теорія музики", "Гармонія", "Аналіз музичних творів" та ін.

У зв'язку з цим було опубліковано понад 20 навчально-методичних посібників. Були проведені відкриті і публічні лекції.

Важко було при такому навчальному навантаженні знайти час для наукової роботи. Але і ця діяльність доцентки К. І. Станіславської не була на останньому місці. Вона зосереджувалася і на наукових проблемах.

У 2009 р. пішла в докторантуру і протягом трьох років писала докторську дисертацію "Мистецько-видовищні форми сучасної культури: типологія та специфіка функціонування", яку захистила у жовтні 2012 року і отримала ступінь доктора мистецтвознавства за спеціальністю "теорія та історія культури".

Ця дисертація продемонструвала нам науковця Катерину Станіславську зовсім з незвичної теми для дослідження. Вона змусила людину поглянути на навколишній світ через призму мистецтва. В дисертації всебічно розкриті мистецько-видовищні форми сучасного образотворчого мистецтва, зокрема інсталяція (просторова композиція, побудована чи зібрана (змонтована) з найрізноманітніших матеріалів і форм, як створених художником, так і взятих у готовому вигляді – предметів домашнього побуту, промислових приладів, конструкцій, одягу, іграшок тощо) і її різновиди: світлова інсталяція, інтерактивна інсталяція, відеоінсталяція, тотальна інсталяція.

Кожний із 5 розділів – це відкриття того, на що ми менше всього звертали увагу у повсякденному житті, чи це тілесні мистецько-видовищні форми постмодернізму (хепенінг, перформанс, флешмоб, боді-арт, боді-пейнтінг), або ж форми сучасного стріт-арту (вуличного мистецтва), графіті тощо.

Катерина Станіславська не зупиняється лише на формах образотворчого мистецтва, а детально розглядає сценічні мистецько-видовищні форми: інструментальний театр, хорівий театр, музика, естрадне шоу та реву, цирк.

Увагу дослідниці привертають різні екранні форми, чи це будуть театральні жанри на екрані, чи форми телевізійного екрану, або ж відеогра і пісочна анімація.

Дисертація видана як монографія 2012 р., яка була 2016 р. доповнена і уточнена, демонструвала як панорамне охоплення навколишньої мистецько-видовищної культури, так і більш прискіпливий погляд на деяких її елементів.

Для більш широкої аудиторії був підготовлений на цю ж тематику і навчальний посібник, у якому проаналізовані найяскравіші мистецько-видовищні форми другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Автор звертала увагу на образотворчо-тілесні форми, що презентували тіло як провідну й самодостатню сукупність дискурсивних кодів, вписувала різні модифікації тіла в довілля тощо. Видання багатоілюстровані кольоровими фотоматеріалами, що дають можливість наочно побачити всі форми сучасної видовищної культури.

Крім монографій, опубліковані понад 50 статей у фахових виданнях України, а також близько 10 статей у виданнях інших країн. Це значний крок вперед науковця. Проблематика видовищного мистецтва у сучасних умовах поповнюється новими формами. Тож тема не може бути вичерпною.

Після захисту докторської дисертації Катерина Ігорівна керує кандидатськими дисертаціями, консультує докторантів, бере активну участь у засіданнях спеціалізованих вчених рад як її постійний член, координує і укладає, редагує різні наукові видання, виступає офіційним опонентом на захистах кандидатських і докторських дисертацій.

У 2014 р. отримала звання професора кафедри режисури. Із 2018 р. К. І. Станіславська працює професором кафедри музичного виховання Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого. З 2015 р. вона член Національної спілки театральних діячів.

Катерина Ігорівна – особистість яскрава, багатогранна, її інтереси широкі, про що свідчить і її творча праця з українським культурологом, істориком, архітектурознавцем, письменником, доктором мистецтвознавства, професором А. О. Кучковим при підготовці багатьох його книг, участь як перекладача у конкурсі "Осип Манделштам українського" та інших творчих акціях.

У планах Катерини Станіславської багато цікавих ідей, тож побажаємо їй втілення їх у життя і сподіваємося на нові праці дослідника, які порадують любителів мистецтва.

**ПИЛИПЕЦЬ
ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ**

*(19.12.1970) – український
журналіст, поет, музикант,
композитор, заслужений
журналіст України,
випускник Педагогічного
інституту 1997 р.*

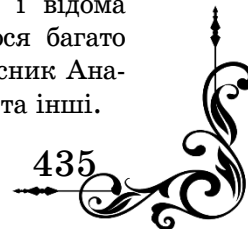
Олександр Пилипець народився в селищі Сосниця, на батьківщині О. Довженка, у сім'ї педагогів. У 1987 р. закінчив Сосницьку середню школу, а згодом пішов служити у Радянську армію (22.12.1988–24. 11. 1990). Олександр Пилипець був творчою людиною, грав на гітарі, писав пісні, проявив себе як бард. А тому влаштувався після армії на роботу артистом естради у концертний відділ ЛМО "Прем'єра". Були ще зроблені інші пошукові кроки. І нарешті у 1992 р. він зупинився у Ніжині.

Олександр Пилипець з гумором згадував цей час: "До Ніжина потрапив випадково. У подорожах запізнився на потяг і, аби не ночувати на залізничному вокзалі, здав документи у приймальню комісію Ніжинського державного педагогічного інституту імені Миколи Гоголя та отримав нормальну ночівлю у гуртожитку. Задля психологічної підтримки нових друзів по гуртожитку склав іспити і опинився на фізико-математичному факультеті" (1992).

Але, провчившись один семестр, зрозумів, що то все не його. Довідався, що на історико-філологічному факультеті значно цікавіше жити, багато предметів близьких йому за інтересом. І "моральної підтримки декана історико-філологічного факультету Григорія Васильовича Самоїленка склав академічну різницю та перевівся на відділення російської мови, літератури та світової художньої культури".

Життя на факультеті у цей час проходило цікаво. На кафедрі історії культури та народознавства функціонували три театри: український, російський та світової драматургії, якими керували досвідчені викладачі та актори. Серед предметів читали курси історії кіно, театру та світового мистецтва.

Як поета-початківця Олександра Пилипця цікавила і відома факультетська літературна студія, навколо якої групувалося багато талановитої молоді. Саме тут проявив свій талант і однокурсник Анатолій Дністровий, нині відомий письменник і діяч культури та інші.

Як би в Ніжині не було добре, тягнуло в Київ у журналістику, особливо у радіо та телевізійну. І Олександр Пилипець 1 листопада 1994 р. перевівся зі стаціонару на заочне відділення спеціальності "російська мова і література" і у 1997 р., закінчивши Ніжинський інститут ім. М. В. Гоголя, отримав диплом вчителя російської мови і літератури.

У цей час Олександр Пилипець уже проявив себе на Українському радіо у редакції іномовлення, а згодом влаштувався працювати журналістом на телеканалі "TV-Tabachuck", а з 1995 р. – журналістом на телеканалі "Inter Medi Group" виробляв новини та інформаційно-аналітичні програми.

Після роботи головним спеціалістом у прес-службі прем'єр-міністра В. П. Пустовойтенка (1996–1999 рр.) повернувся на телеканал "Інтер" на посаду випускового редактора. Займався розробкою та запуском інтернет-порталів "Podrobnosti.ua" та "Oboz.ua".

У різні роки обіймав декілька посад на телеканалі. На сьогодні – директор ТОВ "Національні Інформаційні Системи", яке у складі "Inter Medi Group" виробляє новини та інформаційно-аналітичні програми.

За майже 30 років у телебаченні був автором, керівником та ведучим багатьох телепрограм, серед яких: "Народна Платформа" (ТК "Інтер"), "Український вимір" (УТ-1), "Критична точка" (ТК "Україна"), "Подобиці неформат" (ТК "Інтер") та інші.

Олександр Пилипець – лауреат декількох телевізійних премій "Телетріумф". Має чимало різних урядових та відомчих нагород. Він заслужений журналіст України, академік Української Телевізійної Академії. Значну увагу приділяє музиці. Як лідер рок-гурту "Alex Pilips". На сьогодні записано та випущено у релізі два повноцінні альбоми, знято декілька кліпів.

Окрім музики, захоплюється рибалкою, археологією, живописом. Має трьох доньок, яких безмежно любить і які збагачують його особисте сімейне життя.

*Ніжинський державний
педагогічний університет
ім. М. В. Тоголя
(1998-2004)*

*Ніжинський державний
університет імені Миколи
Тоголя (з 2004 р.)*

**ЛІСОВЕЦЬ
ОЛЕГ ВАСИЛЬОВИЧ**

(02.08.1979) – педагог, доктор педагогічних наук, випускник Педагогічного університету 2001 р.

Народився у с. Южне Ічнянського району Чернігівської області, а у 1981–1996 роках проживав у с. Дягова Менського району Чернігівської області. Навчався у Дягівській середній школі, яку закінчив у 1996 році зі срібною медаллю та вступив до Ніжинського державного педагогічного інституту імені М. В. Гоголя. Цей вибір був зроблений ще роком раніше, коли О. В. Лісовець став слухачем "Школи майбутнього педагога", де і познайомився із самобутнім славетним навчальним закладом. Навчаючись на історико-філологічному, а згодом і на історико-правознавчому факультетах, проявляв успіхи у навчанні, активність у громадському та спортивному житті, входив до складу студентської ради. У 2001 р. закінчив з відзнакою Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя за спеціальністю "Історія та народознавство" та отримав кваліфікацію магістра педагогічної освіти, викладача історії та народознавства.

Залишившись працювати в НДУ імені Миколи Гоголя, О. В. Лісовець взяв активну участь у розбудові новоствореного соціально-гуманітарного факультету (нині – факультет психології та соціальної роботи) та кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи, на якій і працює на посадах асистента (2001–2008 рр.), доцента (2009–2019 рр.), професора (з 2019 р.). З 2015 р. виконував обов'язки заступника завідувача кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи на громадських засадах, а з 2020 – став завідувачем кафедри, є гарантом освітніх програм, керівником робочих груп з підготовки ліцензійних та акредитаційних справ. Також у 2008–2010 рр. працював заступником декана з навчальної роботи факультету психології та соціальної роботи. З 2008 р. очолює навчально-методичну комісію факультету психології та соціальної роботи та входить до складу Науково-методичної ради НДУ ім. М. Гоголя. З 2019 р. є сертифікованим експертом з акредитації освітніх програм Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Наукове зростання О. В. Лісовця починається з 2004 р. зі вступом до аспірантури, по завершенні якої у 2007 році було захищено кандидатську дисертацію на тему "Формування готовності майбутніх соціальних

педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями" за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка (диплом кандидата педагогічних наук – 2008 р.). У 2011 році отримав вчене звання доцента. У 2015–2018 рр. навчався в докторантурі Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, по завершенню якої у 2019 році захистив докторську дисертацію на тему "Теорія та практика формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти" за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка (231-соціальна робота) та отримав науковий ступінь доктора педагогічних наук.

У своєму науковому доробку має більше 130 публікацій, серед яких монографії, наукові статті у фахових, зарубіжних та наукометричних виданнях, навчальні посібники, в тому числі з грифом МОН України, методичні рекомендації та ін. О. В. Лісовець постійний учасник та організатор науково-практичних заходів різного рівня (міжнародних, закордонних, всеукраїнських конференцій, семінарів, круглих столів), учасник міжнародних проєктів. Член редакційної колегії іноземного рецензованого наукового видання "SCIENTIA" (Польща) з 2017 р.

Навчальна і методична робота О. В. Лісовця пов'язана з розробкою та викладанням навчальних дисциплін: "Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями", "Історія соціальної роботи", "Недержавний сектор соціальної сфери", "Основи соціально-правового захисту особистості", "Спеціалізовані служби в соціальній сфері", "Правові основи соціальної роботи", "Соціальна робота в зарубіжних країнах" та ін.; керівництвом курсовими, кваліфікаційними, дисертаційними дослідженнями здобувачів вищої освіти. Під керівництвом О. В. Лісовця успішно захищено більше 30 кваліфікаційних (дипломних, магістерських) робіт; підготовлені та опубліковані більше 80 студентських наукових праць; молоді науковці ставали призерами наукових конкурсів та стипендіальних програм.

Діяльність О. В. Лісовця відзначена різними всеукраїнськими нагородами, зокрема, він є стипендіатом Кабінету Міністрів України серед молодих вчених (2011–2012 рр.), має подяки Державної наукової установи "Енциклопедичне видавництво" (2017 р.), Міністерства освіти і науки України (2019 р.), а також численні обласні, міські та університетські відзнаки.

У громадській роботі О. В. Лісовець є засновником та керівником громадських організацій: ГО "МГО "Інтелектуальний клуб "Кліо" (з 2005 р.), Чернігівського обласного осередку ГО "Ліга українських клубів "Що? Де? Коли?", які займаються організацією змістовного дозвілля та інтелектуального розвитку дітей, молоді та дорослих. Відповідальний за організацію та проведення заходів міського, обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

**ГОРОДЕЦЬКА
ІРИНА АЛЬБІНІВНА**

*(27.03.1972) – викладач, доктор
юридичних наук, професор кафедри
політології, права та філософії
Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя,
академік Академії
адміністративно-правових наук,
випускниця Ніжинського державного
університету 2005 р.*

Ірина Городецька народилася в місті Ніжині Чернігівської області. У 2004 р. закінчила Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя, кваліфікація – вчитель історії і правознавства; в 2005 р. – Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, кваліфікація – магістр педагогічної освіти, викладач історії; в 2007 р. – Національний аграрний університет (нині – Національний університет біоресурсів і природокористування України), кваліфікація – спеціаліст права.

Свою активну роботу та професійне зростання на науково-педагогічній ниві І. А. Городецька розпочала у 2005 році в Ніжинській вищій школі: 2005–2011 рр. – асистент, 2011–2015 рр. – доцент кафедри права та методик викладання історико-правознавчих дисциплін; 2015–2017 рр. – доцент кафедри політології та права; 2017–2019 рр. – доцент кафедри політології, права та філософії, з 2019 р. і донині – професор кафедри політології, права та філософії.

Закінчила аспірантуру Національного університету біоресурсів і природокористування України Кабінету Міністрів України та захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (2010 р.), отримала вчене звання доцента (2012 р.). У спеціалізованій вченій раді Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України захистила дисертацію за спеціальністю "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" та здобула науковий ступінь доктора юридичних наук (2019 р.).

І. А. Городецька на високому професійному рівні, а також згідно з сучасними вимогами вищої школи забезпечує викладання таких навчальних дисциплін, як "Адміністративне право, суд і правоохоронні органи", "Земельне право", "Аграрне право", "Екологічне право", "Цивільне право", "Сімейне право", "Інтелектуальна власність", "Адміністративне

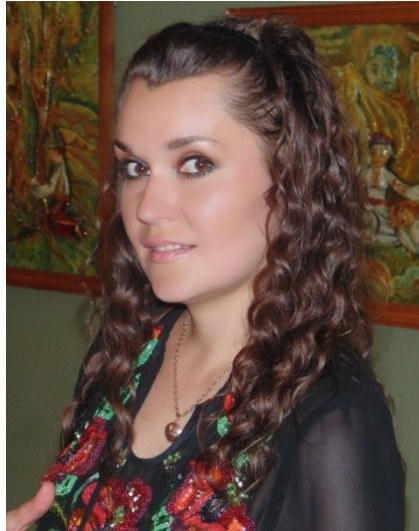
право України", "Адміністративна відповідальність", "Адміністративний процес" та ін. Добре володіє інноваційними освітніми методами і технологіями, які активно використовує у своїй роботі. За її участю підготовлено 20 навчальних і навчально-методичних посібників. Здійснює керівництво науковою роботою студентів, пропагує правові знання, сприяє формуванню високого рівня правової культури та правосвідомості особистості, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства. Є керівником науково-дослідної теми кафедри "Права та обов'язки людини і громадянина, гарантії їх реалізації та забезпечення захисту". Рецензує навчальні посібники, навчальні програми, автореферати дисертаційних робіт, виступає офіційним опонентом на захисті дисертацій. Гарант освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право.

Загалом Іриною Альбінівною опубліковано понад 160 наукових та навчально-методичних праць, серед яких: 37 публікацій у вітчизняних та зарубіжних (Італія, Австрія, Чехія, Словацька Республіка, Польща, ОАЕ та ін.) виданнях, індексованих у міжнародних наукометричних базах (Web of Science, Index Copernicus International (Польща), CiteFactor (США), Research Bible (Японія), InfoBase Index (Індія), Scientific Indexing Services (SIS), HeinOnline (США), EBSCO, OpenAIRE, WorldCat та ін.); 40 наукових статей, опублікованих у наукових фахових юридичних виданнях України; 2 одноосібні монографії (2011 р., 2018 р.). Низку наукових праць опубліковано англійською мовою. Прийняла участь у понад 80 науково-практичних конференціях, проведених в Україні та за її межами (Польща, Чехія, Болгарія, Молдова, Словацька Республіка, Об'єднані Арабські Емірати, Англія та ін.).

І. А. Городецька проводить наукові дослідження з досить широкого кола питань юридичної науки, віддаючи перевагу проблемам адміністративного та екологічного права, а саме: проблемам адміністративно-правового регулювання відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; адміністративної відповідальності за порушення земельного та екологічного законодавства; діяльності органів публічної влади; механізму попередження та протидії корупції в Україні.

За плідну наукову діяльність нагороджена Дипломом II ступеня премії Вченої ради Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя "Науковець року університету – 2011", Дипломом I ступеня – "Науковець року університету – 2016", Дипломом III ступеня – "Науковець року університету – 2018", а також Почесною грамотою Чернігівської обласної державної адміністрації (2019 р.).

Зважаючи на вагомий особистий вклад у розвиток науки адміністративного права та процесу та у практику адміністративного правозастосування І. А. Городецька у 2019 р. була обрана академіком Академії адміністративно-правових наук.

**ПЕТРЕНКО
ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА**

*(3.10.1982) – викладач-методист,
художниця, член Національної
спілки художників України, член
Всеукраїнської асоціації ручної
творчості України, випускниця
Ніжинського державного
університету 2005 р.*

Народилася 1982 року в смт. Козелець Чернігівської обл. У 1983 році переїхала до м. Ніжина. Успішно навчалася в Ніжинській середній школі № 15. 2002 року з відзнакою закінчила НУКіМ ім. Марії Заньковецької; 2005 року – НДУ ім. Миколи Гоголя; 2012 року – Львівську Національну академію мистецтв.

Ще навчаючись в НУКіМ, Юлія стала студенткою заочної форми навчання українського відділення філологічного факультету НДУ ім. Миколи Гоголя, позаяк захопилася вивченням гоголівських літературних персонажів, а потім і їх інтерпретацією в образотворчому мистецтві.

Навчання видалося цікавим і плідним. Саме в стінах Гоголівського університету, в 2002 році, Юлія виявилася першою в історії вишу "Міс-університет", зумівши поєднати в своїй презентації і талант, і вроду. А в 2003 році в Галереї музею Миколи Гоголя НДУ відбулась перша персональна виставка об'ємного живопису юної мисткині, де були виставлені серії картин-барельєфів: "Рідні мотиви", "На перехресті століть" (за творами Миколи Гоголя), "З молоком матері" (за творами Тараса Шевченка).

Нині Юлія Миколаївна працює на мистецькому поприщі, але навчання в НДУ не минуло даремно. З-під її пера у всеукраїнських видавництвах "Плеяди", "Посібник для вчителя", "Відкритий урок", "Аспект-Поліграф", "Міланік", СТ "Міські інформаційні системи", "Редакція освітніх видань", "Аконіт", "Позашкілля", "Крилаті", "Всеосвіта" тощо побачила світ ціла серія методичних посібників, дитячих творів, графічних майстер-класів, програм для навчання різновікових школярів азам образотворчості.

2005 року її книга "Берегиня" виборола грант Президента України для обдарованої молоді. 2016 року Юлія Петренко стала лауреатом Всеукраїнського літературного конкурсу видавництва "Смолоскип",

здобувши третю премію в номінації "Дитяча література" за казку "Королівство образотворчості". У 2017 та 2019 роках її оповідки "Художниця Ляпка", "Ниточка-художниця", "Тіньові портрети" були представлені на міжнародних фестивалях інтеграції слова в сучасному арт-просторі й надруковані в альманахах "Литаври" ГО "Центр новітніх ініціатив та комунікації".

А в червні 2019 року в Театральному сквері Графського парку відбувся магічний перформанс "Ніжин О'Жив", гоголівські персонажі для якого були створені зокрема й руками Юлії Миколаївни.

Юлія Петренко зі своїми героями

Учні Юлії Петренко – постійні переможці різноманітних конкурсів, включаючи й міжнародні. Юлія Миколаївна – наставник дівчат, які встановили три національні рекорди України: Анастасії Майорової "Найбільша кількість пейзажів на гарбузових зернятках", Кароліни Пархоменко "Найменший герб України із солоного тіста" та Влади Старицької "Найменша виткана ікона". Мисткиня-педагог виплекала й Мирославу Павлюченко, яка виборола перше місце у національній премії "Диво-дитина" (композиція дівчинки прикрашає фасади двох будинків у Ніжині по вул. Московській).

Праця Ю. Петренко відзначена республіканськими, обласними та відомчими нагородами. Вона має звання "Майстриня року" (2003), "Митець року" (2017), "Наставник року" (2018), нагрудний знак "Відмінник освіти України" (2009), лауреат премії ім. Георгія Вороного (2011).

**ВИННИК
ТЕТЯНА АНАТОЛІВНА**

*(11.04.1984) – громадська діячка,
письменниця, журналістка, перекладачка,
членкиня Національної спілки
письменників України, випускниця
Ніжинського університету
імені Миколи Гоголя 2005 р.*

Народилася в Ніжині на Чернігівщині. Закінчила філологічний факультет Ніжинського університету імені Миколи Гоголя (2005), здобула спеціальність "Журналістика" на факультеті суміжних професій. У 2006-му закінчила магістратуру Київського національного університету імені Тараса Шевченка (фах "Літературна творчість") та аспірантуру Київського національного університету імені Тараса Шевченка ("Теорія літератури").

Працювала журналістом на телерадіокомпанії "НТБ", редактором інформаційних новин ТРК "Радіо-Ера" ФМ, вела авторську передачу "Слово без кордонів" на Каналі духовного відродження "Культура", працювала Відповідальним секретарем Всеукраїнської приймальної комісії при НСПУ. У 2018 році викладала зарубіжну літературу у Міжнародному лицейі МАУП. З 2010-го року й по сьогодні – головний редактор журналу для дітей "Крилаті". Членкиня Літературно-мистецької та артистичної Академії (Болгарія, 2013), голова Громадської організації "Центр новітніх ініціатив та комунікацій" (2015), членкиня Правління Національної спілки письменників України (2017) та комісії Обласного конкурсу рукописів "Випуск книг місцевих авторів", що проводиться Департаментом інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю обласної державної адміністрації та в рамках Програми підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2016–2020 роки. 2017–2019 рр. – заступниця голови Творчого об'єднання дитячих письменників Київської організації Національної спілки письменників України. З 2018-го року – член Національної спілки журналістів України. 2018–2019 рр. – Відповідальний секретар Національної спілки письменників України. З 2019-го року – керівник "Молодіжної платформи" Київської організації Національної спілки письменників України.

Куратор "Дитячого простору" на літературно-мистецькому фестивалі "Гоголівка" (Ніжин, 2012). Куратор благодійних акцій "Я в серці маю те, що не вмирає" (Ніжин, зібрання коштів для бійців

АТО, 2014). Куратор фестивалю для дітей-сиріт, дітей із багатодітних родин, соціально вразливих категорій, обдарованих "Теплі долоні" (2013). Співпрацює із благодійним відеопроєктом "З любов'ю до дітей". Проєкт "З любов'ю до дітей" – для тих, хто хоче власними руками, талантом, співом, розумом, вже сьогодні внести вагомий вклад у розвиток української культури, збагачення культури наших дітей. Організатор благодійних акцій "Теплі долоні" та "Я поруч" – збір літератури для військовослужбовців та шкіл у зоні АТО (2015). Куратор літературно-мистецького фестивалю "Територія Гоголівка. Перезавантаження", зокрема "Дитячого простору" (Ніжин, 2015). Організатор Фестивалю актуальних сучасних мистецьких практик "Теплі долоні" соціально вразливих та обдарованих дітей "Теплі долоні" (2016, 2017). Організатор конкурсу "Світло Великодня" (Ніжин, 2017). Організатор Міжнародного фестивалю інтеграції слова у сучасному арт-просторі "Литаври"/International Festival of integration of literature into modern art space "Lytavry" (2016, 2017) та одна із засновниць Чернігівської обласної літературної премії імені Лазаря Барановича (2017). Модератор Фестивалю родинного читання "Словограй" (Ніжин, 2017).

Повість для дітей "Добрик і його пригоди" увійшла у шорт-ліст творів, які відзначили експерти, книжкової премії "Еспресо. Вибір читачів 2019".

Лауреатка "Корнійчуковської премії" (2018). За книжку для дітей "Відлуння нашої хати" відзначена Всеукраїнським літконкурсом прозових видань "DNIPRO-BOOK-FEST" за книгу "Відлуння нашої хати" (2018), Всеукраїнської премії імені Леоніда Череватенка за поетичну книжку "Прокинусь живою" (2017).

Всеукраїнське об'єднання "Країна" за предствленням військового комісара Ніжинського ОМВК В. М. Якуценка нагородило медаллю "За гідність і патріотизм", наказ № 20 від 27 лютого 2016 р.

Переможниця Всеукраїнського конкурсу "Краща книга України", заснованого Держкомтелерадіо, у номінації "Світ дитинства" за книгу "Відлуння нашої хати" (Чернівці, видавництво "Букрек", 2016).

Отримала відзнаку "Жінка року – 2015" у номінації міського конкурсу "Краща жіноча ініціатива" м. Ніжина. Має подяку за сумлінну працю в ім'я незалежної України, активну громадську діяльність, спрямовану на зростання ролі жінки в суспільстві, та на честь 17-річчя створення Ліги "Ділова жінка" (Ніжин, 2016).

Дипломантка конкурсу "Метафора" (2015) за переклади Сільвії Плат.

Нагороджена премією імені М. Коцюбинського за поетичну книжку "Прокинусь живою" (2014).

Від ректора економічного університету у місті Варна при Міжнародному фестивалі "Слов'янські обійми" (2014) отримала нагороду за популяризацію духовності та культури.

Нагороджена дипломом "Благодійник року" імені меценатів Тарновських – 2014, приуроченому АТО (номінація "Благодійник року – кращий волонтер").

Лауреатка поетичного турніру у Лондоні (2014), "Корнійчуківської премії" (2013), молодіжного конкурсу "Смолоскип" – III місце за роман для дітей "Пригоди безіменного пса" (2011) та "Гранослов" (2007).

Дипломантка конкурсу "Коронація слова" у номінаціях: "Пісенна лірика про кохання" – за пісенний текст "Я випала з життя" (2010).

"П'єси" – за п'єсу для дітей "Метелик і свічка" (2010).

"Кіносценарії" – за кіносценарій для дітей "Відлуння" (2010).

Переможниця літературно-музичного конкурсу "Над морем и тяготеньем" (переклади Марини Цветаєвої, II місце).

Лауреатка літературного конкурсу "Рукомесло" (I місце) за переклади американської поетки Сільвії Плат (2009) та премії "Благовіст" за поетичну збірку "Самоспалення дерева" (2009).

Отримала грант Президента України для творчої молоді (2008).

Лауреатка Міжнародної україно-німецької премії імені Олеся Гончара за збірку поезій "Гетсиманська молитва" (2003).

Переможця багатьох місцевих та обласних конкурсів для обдарованого юнацтва.

Зі студентських років неодноразово нагороджена відзнаками від міського голови за вагомий внесок у розвиток культури та політики у місті Ніжині.

Авторка поетичних збірок: "Золотоноша" (2003), "Гетсиманська молитва" (2005), "Самоспалення дерева" (2008), "Прокинусь живою" (2014). Кіносценарію для дітей "Відлуння" (2010), повістей для дітей: "Відлуння нашої хати", "Добрик і його пригоди", "Кришталевий птах"; п'єси для дітей "Метелик і Свічка".

На вірші Молодіжним театром "Мушля" створена вистава "Венера та інші (портрет автентичної жінки)", режисер Сергій Архипчук, композитор Роман Коляда.

Казки та вірші для дітей друкувалися у журналах "Крилаті", "Колобочок", "Маленька фея та сім гномів", "Малютко", "Равлик", збірці фестивалю Азбукове королівство магів та янголів, збірці оповідань для дітей "Добро переможе зло" ("Белкар-книга", 2014 р.), "Сніговірші для малят" (ВСЛ, 2018 р.), "Україна починається з тебе" ("Фенікс", 2018 р.), "Вишиванка для сонечка" ("ТАЛАНТ", 2018 р.).

Поезії перекладені англійською, болгарською, російською, французькою, грузинською, польською, вірменською, італійською та румунською, в'єтнамською мовами і звучали по радіо та на телебаченні.

Переклала з болгарської – Дімчо Дебелянова, Христо Ботева, Елку Няголову; з російської – Марину Цветаєву, Анну Ахматову; з англійської – Енн Секстон, Інґріт Йонкер, Сільвію Плат; з білоруської – Аксану Спринчан.

З 2019-го року живе і працює в Ізраїлі.

ВИПУСКНИКИ УЗБЕКИСТАНУ

Викладачі філологічного факультету, які навчали студентів узбецької та казахської груп

Доцент Л. Г. Керенцева зі студентами узбецької групи першого набору

Професор Г. В. Самоїленко на заняттях в узбецькій групі

*Студентка узбецької групи складає державний екзамен
1974 р.*

**Спеціальність "російська мова і література"
Узбецька спецгрупа
1971 р.**

АЇДИНОВ Рустам
АМИРОВА Моврупат
АБДУЛЛАЄВ Мурадullo
АЧИЛОВ Нарбай Мирзаярович
ЗІДДУЛЛАЄВ Евадулло
КАДИРОВА Саодат Зайітівна
КАРШИЄВ Шадіяр
МУСУРМАНОВ Кенжа
МУМІНОВ Мансурджон Сабеевич

**Спеціальність "російська мова і література"
Узбецька спецгрупа
1972 р.**

АХМЕДВАЛІЄВА Рано
ГАЙНУЛЛІНА Флюра Закіївна
ЕРГАШЕВА Рустана
ЇВЖИЧ (Шадієва) Тамара Наркулівна
ЛИГАЙ Лариса
МАРДАНОВ Атакул
МУСАЛІМАНОВ Юсубиля Шадієвич
МАРЧЕНКО (Захабова) Махбура
ЦУРУЛАЄВ Амонкул
НАСРУЛЛАЄВА Рисолат Абдуллаєвна
НУРУЛЛАЄВА (Абдухалілова) Гульчехра
ПАК Антоніна Денисівна
РУСТАМОВ Володимир Рахметович
РАХМАНОВА Мавджууда
РАХМАНКУЛОВ Бахтіяр
САДОВА Нурхон Турсуновна
УФАНОВА Гульчихра
ФАТКУЛЛІНА Венера Абдурахманівна
ХАМІДОВ Мажид
ХУДАЙБЕРДІЄВ Хабибуло
ШАРИПОВА Айгуль Муминівна
ЯКУБОВА Гульнара

**Спеціальність "російська мова і література"
Узбецька спецгрупа
1973 р.**

АКРАМОВ Холмумин
АСМАНОВА Диліяра
ГАЙСИН Радик
ЖУРАЄВ Мураткул
ЕГАМКУЛОВ Тогаймурад
ЕСАНОВ Худойберди
КШАПОВ Захид
КУРБАНОВ Ісматилло
КІМ Ілля Дмитрович
МАНСУРОВ Муртаза

МАНСУРОВ Насридин
МАМАНОВ Нуридін
РАЙИМОВ Уктем
РУЗИЄВ Абдиманон
САНАТОВ Комилжан
ТАНИЄВ Елибай
ТАШТЕМИРОВ Абдухамит
ХАКИМОВ Туракул
ХОДЖАСЕВ Макмут
ШИГАБУТДИНОВА Жанна Василівна

**Спеціальність "російська мова і література"
Узбецька спецгрупа
1974 р.**

БОЛТАЄВ Бахран
ГАТАУЛІН Хамза Хакимович
ІНОЯТОВ Ахмед
КАРШИЄВ Маинон Мінчбаєвич
МУХАРАМОВ Али-ага Кудратович
МАЖИТОВ Абдувалі
МУСИНОВ Собир
НАРЗИЄВ Бахтияр
НИЯЗОВ Риза Февзиєвич
ПУЛАТОВА (Гафулліа) Равшан Саїловна
ПАРДАЄВА Іухат Юлиловна
РАСУЛОВ Шахімардон Лапасович
РАББАНАКУЛОВ Хикматулло
ХИДИРОВ Самар
ХАКИМОВА Навлуда Маматовна

**Спеціальність "російська мова і література"
Узбецька спецгрупа
1975 р.**

АЛИКУЛОВ Шаврат
АНОШКИНА Ірина Михайлівна
АСТАНОВ Алламурад
ІРГАШЕВ Бахтияр
ІБРАГІМОВ Аблазіз
КУВАНДИКОВА Махмуда
КАРШИБАЄВ Ергаш
КУЗИЄВ Кадир
МАМАТКУЛОВ Еркін
НИЗАМОВ Олинжон
РАФИКОВ Ренат
РАФИЄВ Баходір
САЏМУРАДОВ Нурмухамед
ТУРДІКУЛОВ Еркул
ХУЖАКУЛОВ Сайдулла
ХУДАЙКУЛОВ Дуетимурат
ХОДЖИЄВА Бустон
ХАМРАЄВ Пулат
ХУДАЙКУЛОВ Туреункул
ХОЛБАЄВ Мамарасул

ВИПУСКНИКИ КАЗАХСТАНУ

Сторінка із випускного альбому студентів казахської групи

Професор Н. М. Арват читає лекції студентам казахської групи

Професор Г. В. Самоїленко на заняттях в казахській групі

Студенти казахської групи разом з викладачами

Викладачі-філологи зі студентами казахської групи

Фото на згадку. Студенти російського відділення разом з викладачами після останнього дзвоника

**Спеціальність "російська мова і література"
Казахська спецгрупа
1976 р.**

АЛТАЙБАЄВА Нурхія Нурулівна
АСТАХОВА Ніна Олексіївна
АХМЕДЖАНОВА Асьма Самадівна
АМАНДЖАЛОВА Сара Каспангаліївна
БАКТЕНОВА Роза Баймуратівна
БАЯДИНОВ Негматулла Кафізович
ГАЙНУТДІНОВА Майя Кауївна
КАЛАШНИК (Пономарьова) Надія Олександрівна
КАНДУЖИНА Тамара Іллямівна
КАСИМОВ Самат Едрикович
КІМ Бела Юріївна
КОШИК (Губанова) Наталія Євгенівна
КУЗОВЛЬОВА Людмила Іванівна
МАМЕТАЄВА Рушан Акушівна
ОРГУЛАНІНА Лілія Іванівна
ТАШМЕТОВА Мурам Умарівна
ТУЯКОВА Масайра Кургалієвна
ХАН Тетяна Анатоліївна
ЧЕРНОВА Тетяна Вікторівна
ШЕСТАКОВА Наталія Іванівна
ШЕХВАТОВА Тамара Миколаївна

**Спеціальність "російська мова і література"
Казахська спецгрупа
1977 р.**

АКАНОВА Сауле Раушанівна
АПОЛАХОВА Райхан Маханівна
БОЯРКІНА Ніна Павлівна
ЖУБАНОВА Нурсула Жумагулівна

**Спеціальність "російська мова і література"
Казахська спецгрупа
1978 р.**

АЛШЕВА Тетяна Асиханівна
АҚДАУЛЕТОВ Нулибек Габдижанович
БАГАЙДАРОВ Муса Нугисаевич
БЕКТУРГАНОВА Маденіет Бектурівна
ГІЗАТУЛЛІНА Найла Рашидовна
ЖАМПЕІСОВА Гульнара Кенетаївна
ЖУКЕНОВА Алма Галіханівна
Курманаліна (Шарипова) Зайтуна Мажитівна
КОЗІЛОВА Людмила Михайлівна
КАСИМЖАНОВА Жамабиха Арингазінівна

КУЗНЕЦОВА Тамара Олексіївна
КОЗЕДОРОВА Ірина Олексіївна
МУЛДАШЕВ Єрлан Губашевич
МИРОНОВА (Асубаєва) Асія Соціалівна
МІХЕСВА Тетяна Євгенівна
НУРАХМЕТОВА Бахтима Кенжесарівна
НУРОЛДІНА Айгуль
ОНГАРБАСВА Галина Ірангаліївна
ПРЯНІНА Олена Кимівна
РИЛЬСЬКА Ольга Якимівна
СУПРУН Ольга Віталіївна
ТКАЧЕНКО Людмила Прокопівна
ТЮЛЮБАСВА Тюлюгайчу Кусманівна
ТАУКАЄВ Серік Умаралєвич
ТЕЛЬЖАНОВА Діна Пазилівна
УРИНБАСВА Жаміля Уринбаївна
УЛЬЯНОВА Тамара Петрівна
ХАЙБУЛЛІНА Руфа Гібадулівна

Спеціальність "російська мова і література"
Казахська спецгрупа
1979 р.

АМАНЖОЛОВА Оразбике Нурмухаметівна
АКИЛБАЄВА Гульнара Саттарівна
АБАЄВА Шайзада Жолпакбасівна
ВАСИЛЬЄВА (Колчева) Ольга Борисівна
БАСКАКОВА (Мочалова) Галина Володимирівна
ГОНЧАРОВА Надія Валентинівна
ДЕНИЩЕНКО Наталія Миколаївна
ДАВИДОВА Марія Василівна
ГОРДЄЄВА (Денецук) Ольга Олексіївна
ЄЛІЗАРОВА Лариса Йосипівна
ЄРЖАНОВА Гульбік Рахманівна
ЄЛЬШИБАСВА Серікгайша Семейханівна
КОМАРОВА Світлана Володимирівна
МАШКАЗОВА Салтинат Закіровна
МУХАМЕТКАЛІЄВА Айткуль Смагулівна
МІНСЄВА Олена Валентинівна
МЕДЕЛЬБЕКОВА Назигуль Кабдрашівна
МУКУШЕВА Алена Махатовна
МИТРОФАНОВА (Кулінченко) Олександра Павлівна
НУРЛАНОВА Саула Рахімжанівна
ОХРИМЕНКО Тетяна Петрівна
ПЛЕНКОВА Тетяна Юріївна
ПОПОВА (Садвокаова) Макен Іразбеківна

ПАНКРАТОВА Тетяна Іванівна
СКОРІК Ніна Миколаївна
СОЛЗМЕЇНА Ірина Вікторівна
ІВАЛІЄВА Гауфарія Ахметівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1980 р.

АБУЛХАІРОВА Санія Тунгатаївна
АДІЛБАЄВА Дарига Самканівна
ЖУНУСОВ Ерлан Ізакбаевич
ІСКАКОВ Каскен Кужжанарович
КУЖАХМЕТОВ Мухташ Мухаметкаримович
КАІРБАЄВА Айгуль Кошанівна
ЛІСПАЄВА Канатгуль Жунасівна
МАЛДІБАЄВА Гулжан Толеутаївна
МУСАГТОВА Гульміра Айтказинівна
НУРГАЛІЄВА Гульназ Кадирівна
ОСАНОВА Санія Айдарханівна
РОСЛЯКОВА Світлана Михайлівна
РАХИМБАРДІНОВ Аскербек Олжайович
САЙЛИКОВА Роза Айткаліївна
СМАКОВА Зайній Кабишівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1981 р.

АБИЛКАНОВА Айгуль
АЛЕКСЄЄНКО (Поздняк) Валентина Василівна
АУБАКІРОВА Айна
БУРУНТАЄВА Майраш
КОРОЛЬОВА Людмила Дмитрівна
НАУРАЗБАЄВА Майсара
ОМАРОВА Калимаш
СЕРГАЗИНА Жанар
СЕДЬГУМАРОВА Саула
САДОВА Ірина Василівна
САКИБАЄВА Гульміра
ТЮЛЕЖАНОВА Жарилгай
ФЕДЯЄВА Лариса Борисівна
ХАМІДУЛЛІНА Нейля
ШЕКЕРА (Рибіс) Тетяна Вікторівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1982 р.

АЖГАЖИНА Гульнапис Касимівна
АДИЛБАЄВА Гульнар Кизашулівна
АШИМОВА Сабіра Оралбеківна
БЕЙГАЛІЄВА Серікжамал Орингаліївна
ДАНДИБАЄВА Аміна Жупарханівна
ЄЛЧИБЕКОВА Каліпа Кумарбеківна
ІСКАКОВА Сауле Байбалатівна
КАЗБЕКОВА Роза Уланівна
КУРМАНГАЛІЄВА Гульзабіра Жуманівна
КОЛШИБАСВА Карлигаш Тахтарівна
КАЛІЄВА Гульнара Кабиденівна
НУРСОЛТАНОВА Айшуран Курманбеківна
ОКСУМБАЄВА Жанал Бейсенгажиївна
ПОЛЩУК Світлана Василівна
САЛДИРГАЗІНА Шолпан Кенесівна
ТОЛЕУХАНОВА Гулія Омаргазинівна
ТИЦ Міля Володимирівна
ТУРКАНОВА Жанат Кабдргалієвна
ТУРАБАСВА Надія Рахматулівна
ШУГАЙ (Комольцева) Галина Сергіївна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1983 р.

АУБАКІРОВА Бакитжамал Мугайянівна
БАКИМБАЄВА Санія Тиништиківна
БЕКИШЕВА Кульпан Абдрахманівна
ЗАКИРОВА Саліма Сунгатівна
ЖАПАРОВА Гульбаршин Цухамет/Каліловна
ІЛЛАРІОНОВА Марина Геннадіївна
ІСАБАСВА Гульдарай Насирбеківна
КОЙШИБАСВА Зауре Марденівна
КАШИРБЕКОВА Ольга Гаврилівна
КУЖАХМЕТОВА Нургуль Казепівна
МИХАЙЛОВА Віра Вікторівна
НУРМУХАМЕТОВА Назгуль Муратівна
ОСПАНОВА Найний Кабишівна
ПАНЧИХІНА Наталія Ростиславівна
САДИБАСВА Амангайша Алдабергенівна
СЕРИКБАСВА Деляфнур Османівна
ІЗИМХАНОВА Кульпаш Сейткалієвна
ЦЛІХТЕМАЄР (ГРОШЕВА) Людмила Федорівна
ФОМІНА Наталія Олександрівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1985 р.

ТАБАРІКОВ Мурат Сейтмухаметович
ТУСУНБЕКОВА Абайделда Сайкагієвична
ТЮЛСБАЄВА Гульгайша Кусманівна
ТУМАШИНОВ Лукбек Шабланович
ТАБАРІКОВ Мурат Сейтмухаметович
ТУМАШИНОВ Лукбек Шабданович
ТУСУНБЕКОВА Абайдолда Сайкашевична
ТЮЛСБАЄВА Гульгайша Кусманівна
ХАЙРУЛЛІНА Ралія Іаліханівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1986 р.

АСАВБАЄВА Гульзада Байдрахманівна
АЛДИНАЗАРОВА Райхан Македівна
АШАЄВА Айжан Оринбасарівна
БЕКБАТИРОВА Жанар Ахметівна
БЕКТЕМІРОВ Рафіл Габдулбарович
БЕРКАМАЛОВА Баян Нуртазівна
ЖУМАШЕВА Маржам Абузарівна
КАСЕНОВА Нульмана Садібелівна
КУШЕРБАЄВА Жанат Дусейбаївна
МАЖИКЕНОВА Айгул Темирканівна
МАМИНЖАНОВА Алтиншаш Каланівна
КАБІЄВА (КОКСАХМЕГОВА) Рұлзат Шрайманівна
НАБІЄВ Каниш Аскенович
НОКЕЖАЄВА Жанат Оргазинівна
РАКИШЕВ Сатбек Карибжанович
САКЕЖАНОВА Дарига Кидирмолдинівна
ТОЄМБАЄВА Тамара Чайзатівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1987 р.

АЙШАНОВА Сауле Римшаївна
АТАНБАЄВА Галі Болатканівна
ЖАЛАҚОВА Раузе Қумшеківна
ЖУЗБАЄВА Сатіма Кабикенівна
ІМАНБЕКОВА Жаміла Болатханівна
КАЛИКБЕРГЕНОВА Акканат Жарасівна
КОКҚОЗОВ Самат Муратович
КОШҚАЕБЕКОВА Кенжетай
КУРМАНАЛІЄВА Гульнар Оразханівна
КУБЕНОВА Гульміра Турарівна

МУСТАФІНА Руза Капанівна
МУКАТАЄВА Назигуль Турусбеківна
СУЛЕЙМЕНОВА Куралай Абдулькадирівна
СУРГАЄВА Замза Фаїзівна
РАХМЕТОВА Назигуль Тлеужанівна

**Спеціальність "російська мова і література"
Казахська спецгрупа
1988 р.**

АБЕЕВА Гульбазар Кадибаївна
АБУТАЛПОВА Гулнар Турсинкулівна
АХМЕТОВА Гульміра Бойгунусівна
ЕСЕНГАБУЛОВА Гульган Кабдикаримівна
ЖУМАБШОВА Гульнар Солтанбеківна
КАБДІЄВА Айгуль Смагулівна
КОРЖУМБАЄВА Гульден Муратівна
КОРЖУМБЕКОВА Салтанат Кибаєва
КУАТОВА Гульдена Алайдарівна
КУНАНБАЄВА Корлан Оспанівна
КУНЕСШЕВА Майра Мурзаханівна
МАХАМБЕТОВА Гульнара Муратівна
МЕДЕТБЕКОВА Мейрамкуль Максимханівна
САКИМБАЄВА Алія Шокенівна
САСЕНОВА Женисгул Сайлаубаєвна
ТЕРЕБАЄВА Римгуль Кабилханівна
ТИМБАСВА Алмагуль Акимжанівна
ХАМЗИНА Айжан Темиржанівна
ШАНЕСВА (НУРМАДІЄВА) Гульган Альсеїтівна

**Спеціальність "російська мова і література"
Казахська спецгрупа
1989 р.**

АСУБЕКОВА Гульнар Кудайбергенівна
АУШКОВА Корлан Абайдоллаївна
АЮПОВА Гульбагира Каїрбеківна
БЕЙСЕГАЖИНА Замзагуль Римжанівна
БЕНТЕМІРОВА Салтанат Жолдибаївна
БИГАРІНА Рискельда Калдибеківна
ДАЛБІНА Сауле Каликанівна
ДЖАМАНГАРАЄВА (УНУТБАЄВА) Бакит Оразбеківна
ЖАЗИБАЄВА Індіра Турсинбеківна
КАРГАБАЄВА Алія Алписівна
КОПОБАЄВА (ШОКАЄВА) Баян Тулегенівна
МАМБЕТАЛІЄВА (АБЖАЛІЄВА) Рзамик Берекеміївна
МУКАШОВА Назим Айтзанівна
ОМАРОВА Бакит Казакнаївна

ОМАРОВА Ботагоз Сатпеківна
ОМАРОВА Марзія Махметівна
САДИБЕКОВА Анар Жумасиянівна
САРБАТОВА Айгуль Конурбаївна
САТИБАЛДІНА Маржан Манатівна
СИЗДИКОВА (АШИРБЕКОВА) Гульжяміля Амангельдинівна
ТЕМЕРХАНОВА Лазат Аскарівна
ТОКАБАЄВА Нургуль Кулмужаметівна
ТУКАНОВА Маржам Амангельдинівна
ТУСУПБЕКОВ Жанмукамбет Ашикович
УСАБАЄВА Вонежан Нурланівна

Спеціальність "російська мова і література"

Казахська спецгрупа

1990 р.

АБЕНОВА Гульнара Саттарівна
АЙСАБАЄВА Зауреш Балташівна
АМАНБАЄВА Бібігуль Кунусбаївна
АХМЕТОВА Жанзіля Ахтаївна
АХМУЛАЄВА Амінам Кульмухаметівна
БАЙЗАКОВА Жолдібал Мухамеджанівна
БАЯЗОВА Сауле Турарбеківна
БОЙКО (АРКАРБАЄВА) Манчук Сейлханівна
БУДЕШОВА Нагіма Атаївна
ДАКЕНОВА Жанар Максимівна
ДЖУМАНБАЄВА Галія Аутівна
ДОСМАЙЛОВА Аймен Калдибаївна
ЖАПУНОВА Багдат Курбаївна
ЖУМАДИЛОВА Гульнара Токтарівна
УБРАЄВА Сауле Нуркасимівна
МАСИМОВА Зафідам Абдримівна
НУРГАЛІЄВА Саула Тулінівна
ОРАЗГАЛІЄВА Алія Хаметівна
САДУАКАСОВА Лаззат Турсинбеківна

ЗМІСТ

**Ніжинський науково-педагогічний інститут
(1920–1921)**

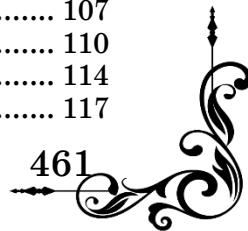
**Ніжинський інститут народної освіти
(1921–1930)**

**Ніжинський інститут соціального виховання
(1930–1933)**

Германович Олександр Іларієвич	4
Євфимовський Володимир Степанович	7
Штеппа (Штепа) Костянтин Феодосійович (Кость Тодосьович)	11
Єршов Анатолій Григорович	18
Левковцева Олена Олександрівна	21
Бойко Іван Давидович	25
Фохт Ульріх Ріхардович	28
Павловський Іван Якович	32
Миронець Іван Дмитрович	38
Спаський Іван Георгійович	41
Одарченко Петро Васильович	45
Кошелівець (Ярешко) Іван Максимович	50
Шиян Кир Карлович (Кирило Карпович)	54
Богун Гаврило Григорович	56
Фомін Володимир Володимирович	59
Кундюба Іван Дмитрович	63
Короїд Олексій Степанович	65
Усенко Євгенія Григорівна	67

**Ніжинський педагогічний інститут
(1933–1943)**

Мороз Іван Михайлович	71
Позичанюк Йосип (Осип) Іванович	74
Щербакова Євгенія Семенівна	77
Тканко Олександр Васильович	80
Бугайко Тетяна Федорівна	84
Бугайко Федір Федорович	84
Бурлака Андрій Павлович	90
Артеменко Петро Іванович	96
Збанацький Юрій Оліферович	101
Богач Петро Григорович	107
Мак Ольга (Петрова, Дорошенко Ольга Нилівна)	110
Мисник Прокіп Дмитрович	114
Дудка Йосип Михайлович	117

Мишастий Михайло Андрійович.....	122
Павелко Олексій Пилипович.....	125
Ющенко Олекса Якович.....	127
Шуст Микола Наумович.....	133
Унявко Таїсія Федорівна.....	137
Бровченко Марія Федорівна.....	140
Полтава Леонід (Леонід Едвардович Енсен-Пархомович).....	144
Тищенко Віктор Іванович.....	148
Левін Борис Наумович.....	153
Касьяненко Євгенія Карпівна.....	157
Гордієнко Петро Савич.....	160

**Ніжинський державний педагогічний інститут
ім. М. В. Гоголя
(1944–1970)**

Довгоброд Іван Якович.....	164
Костенко Іван Петрович.....	168
Куровський Дмитро Мусійович.....	171
Шекера Іван Михайлович.....	176
Коровай Іван Андрійович.....	177
Балашов Лев Сергійович.....	180
Яковенко Федір Степанович.....	184
Пригоровський Віталій Михайлович.....	187
Половець Володимир Михайлович.....	191
Грищенко Арнольд Панасович.....	194
Зеленько Анатолій Степанович.....	199
Абузаров Віктор Харитонович.....	203
Гуцало Євген Пилипович.....	208
Вовк Віктор Іванович.....	214
Даньшина Наталія Дмитрівна.....	219
Давидов Анатолій Іванович.....	223
Мордань Володимир Григорович.....	226
Горлач Леонід Никифорович (Коваленко).....	232
Кочерга Іван Іванович.....	238
Лукашова Ніна Іванівна.....	242
Бортник Володимир Олексійович.....	245
Ростовський Олександр Якович.....	247
Жовтопляс Олена Іванівна.....	251
Бурда Михайло Іванович.....	253
Рековець Леонід Іванович.....	255
Сазоненко Ганна Стефанівна.....	258
Мойсієнко Анатолій Кирилович.....	261
Михед Павло Володимирович.....	265

Авраменко Катерина Григорівна	270
Бобир Олександр Васильович	273
Мисник Павло Олексійович	277
Мамедов Володимир Хейбарович	280
Ковальчук Олександр Герасимович	284
Ігнатенко Микола Якович	289
Сапон Володимир Миколайович	291
Сенцовський Володимир Іванович (Яценко)	296
Коваленко Олександр Борисович	300
Нестеренко Олексій Григорович	304
Голуб Сергій Олександрович	307
Курсон Валерій Миколайович	310
Костенко Людмила Василівна	314
Яковець Василь Павлович	322
Петькун Олександр Григорович	326
Шкуліпа Анатолій Григорович	331
Касьмов Самат Едрисович	343
Аканова Сауле Раушановна	346
Забарний Олександр Вадимович	353
Стригун Віктор Маркович	359
Кудлай Алла Петрівна	361
Льченко Георгій Михайлович	363
Конопацький Микола Анатолійович	365
Москотін Леонід Павлович	367
Суховєєв Володимир Володимирович	369
Тезікова Світлана Володимирівна	372
Потапенко Сергій Іванович	375
Тищенко Віталій Григорович	379
Шевчук Олександр Григорович	382
Приходько Людмила Іванівна	384
Крутько Ніна Вікторівна	387
Бондаренко Юрій Іванович	392
Клепак Людмила Валентинівна	391
Бондаренко Алла Іванівна	396
Тимошенко Галина Львівна	402
Сенченко Галина Григорівна	407
Лінник Анатолій Валерійович	410
Попов Ігор Володимирович	412
Самойленко Сергій Григорович	414
Хархун Валентина Петрівна	417
Аніщенко Олена Валеріївна	421
Мушенко Віктор Васильович	424
Дністровий Анатолій	426
Станіславська Катерина Ігорівна	430
Пилипець Олександр Анатолійович	434

**Ніжинський державний педагогічний університет
ім. М. В. Гоголя
(1998–2004)**

**Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
(з 2004 р.)**

Лісовець Олег Васильович	430
Городецька Ірина Альбінівна	432
Петренко Юлія Миколаївна	434
Винник Тетяна Анатоліївна	443
ВИПУСКНИКИ УЗБЕКИСТАНУ	446
ВИПУСКНИКИ КАЗАХСТАНУ	450

Наукове видання

Самойленко Григорій Васильович,
Самойленко Олександр Григорович

НІЖИНСЬКА ВИЩА ШКОЛА
В ЖИТТЄВИХ ТА
ТВОРЧИХ ДОЛЯХ ЇЇ ВИПУСКНИКІВ
Том 2
1920–2020

Технічний редактор – І. П. Борис
Комп'ютерна верстка та макетування – В. М. Косяк
Літературне редагування – А. М. Конівненко
Дизайн обкладинки – А. В. Новгородська

Підписано до друку 10.09.20	Формат 70x100/16	Папір офсетний
Гарнітура UkrainianSchoolBook	Обл.-вид. арк. 27,90	Тираж 100 пр.
Замовлення № 81	Ум. друк. арк. 40,72	

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.